

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 10521

DER TEOLOGISH-POLITISHER TRAKTAT

Benedictus de Spinoza

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ברוז (בענעדיקט) שפינאָז

דער

**מעאלְאנִיש-פֿאַלִּיטֿישׁעֶר
טְראָקְטָאמֶט.**

פֿאַלְשְׁטַעֲנְדִּיג אַיבּוֹרוּעַצְט דָּוָרְד
ג. פֿערעלְמָן

פֿאַלְאָגָם. יַאֲנָקָאוּיטֿשׁ, 179 א. בְּרָאָדוּיִי, ג. ג.

דו לעצטע פופציאג זויטלאך אונן דאס
פאגראוארט זיינען געמאכט טוּן
דר. ק. פאָרגנבערג.

אַינְהָאַלְמָן :

זוויט

אַינְהָאַלְמָן פָּאָרְצִיְּבָנִים	— — — — —	I
אַיְנְגְּלִיְּטוֹנְג	— — — — —	V
פָּאָרוֹוָאָרֶת	— — — — —	5
קָאָפִיטָאַל אַיְנוּם :		
וּוְעָגָעַן נְבוֹאָה	— — — — —	19
קָאָפִיטָאַל צָוּוֵי :		
וּוְעָגָעַן דַּי נְבָאִים	— — — — —	40
קָאָפִיטָאַל דְּרִיּוֹ :		
וּוְעָגָעַן דַּעַם בָּאָרוֹף פָּוּן דַּי הַעֲכָרָעָר אָוָן צַו נְאָר זַי אַלְיוֹן זַיְנָעָן	— — — — —	
גְּעוּעַן מְסֻגָּל צַו דַּעַר גָּאָב פָּוּן נְבוֹאָה	— — — — —	63
קָאָפִיטָאַל פַּיר :		
וּוְעָגָעַן דַּעַם גַּעַטְלִיכָּעַן גַּעַזְעָן	— — — — —	83
קָאָפִיטָאַל פִּינָּך :		
וּוְעָגָעַן דַּעַם גְּרוֹנְד פָּוּן דַּי רַעֲלִיגְיְעָז עַרְעַמְאָנִיעָס אָוָן וּוְעָגָעַן	— — — — —	
דַּעַם גְּלוֹיְבָעַן אַיְן מְעַשְׁוֹת — וּוְאָרוֹם אָוָן פָּאָר וּוְעָמָעַן דַּעַר	— — — — —	
דָּאוּגְעָר גְּלוֹיְבָעַן אַיְן גְּנוּטִיג —	— — — — —	100
קָאָפִיטָאַל זַעַם :		
וּוְעָגָעַן נְטִים — — — — —	— — — — —	118
קָאָפִיטָאַל זַיְבָעָן :		
וּוְעָגָעַן דַּעַר דָּעַרְקָלְעָרוֹנְג פָּוּן דַּעַר בִּיבָּעָל — — — — —	— — — — —	143
קָאָפִיטָאַל אַלְטָם :		
אַיְן וּוְעָלָבָעַן עַס וּוְעָרָט גַּעַוְוִזְעָן, אַז דַּי חַמָּשָׁה חַמָּשָׁי תּוֹרָה, נַוי	— — — — —	

四

אוואיך די טפרים יהושע, שופטינ, רות, שמאלו און מלכין זיין
געגען בישט אויטענטיש. עס וווערט וויזער אונגעטרוזעט, צו די
דאזיגען ביכער האבען געהאט ערליך פערפאטער, אדרער בלוייז
איינעם — — — — —

קָאַפְּיִטְעֵל נַיּוֹן:

וְיֹוֹתֵעַ רָדִיעַג אֲוֹנְטֶהָרְזּוּבָנוּגָעָן אַיְבָּר דַּיְוָעְלְבָּיָגָעָן בִּיכָּעָר: גַּעַמְלִיךְ,
צַו עֲזָרָא אַיְזָגָעָנוּ דַּעַר לַעֲצָמָעָר צַו לַיְיָגָעָן דַּי הַאַמְּטָמָא אַוְפָ
זַוִּיאָן צַו דַּי רַאַנְדְּ-בָּאַמְּרָקָנוּגָעָן, וּוֹאָס גַּעַפְּגָעָן זַיְד אַיְזָן הַעֲבָרָ
רְעָאַיְשׁוּ כְּחַבְּיָיְדָר, הַאַבָּעָן גַּעַהָאָש פָּקָרְשָׂוִידָעָן נְסָחָהָוָת, אַדְעָר

192 נושט

גערנצעס עטער דען .
די איבעריגע ביכער פון תנ"ך ווערטן אונטערזוכט אויפן זעלבי-
גען אויפן, וויל די פריערדייגע ——————
211

קָפִיטָעֵל עַל :

אנו אונטערוובונג וועגן דעם, צי די אפֿאַסְטָאַלָּען האבען געשִׁרְבָּעָן
זוייערע בריינ, ווי אפֿאַסְטָאַלָּען און נבייאם, אַדְעָר נאר ווי לעיד
רער. אויך ווערט וווײַטער קָלָאַרְגָּעָמָאָכָט די מִיסְיָע פָּוֹן די
226 ————— אַפֿאַסְטָאַלָּען —————

כופיע ערך:

געפערלעשט — — — — —
כול און זיך גאטס ווארט, איז אונגעקומען צו אונז נישט-
וואוישער וווערט געוויזען, איז דיא בובעל, אוף וויויזט זי איז
ווינישט דיא ביבעל הייסט „הייליגע שרופט“ אונז „גאטס ווארט“.
וועגען דעם אומתען אַריגוּנָאָל פֿוֹן גַּעֲטְלִיכְעָן גַּעֲזָעָן; אָוּן אָוִיפּ וּוּי

קאנטיטעל דרייצען:

עַם ווּרְעָת דֶּא גָּעוֹזִיעַן, אָו דֵי בִּבְעָל לְעַרְטַּת גָּאנֵץ פְּשָׁטוּץ זָאכְעַן,
אָז זַו פָּאָרְלָאנְגָּט בִּישְׁתְּ קִיּוֹן אֲנְדָעַר זָאָךְ, וּוֹי נַאֲר גַּעַחְאַרְכִּיגְ
קִיּוֹט, אָוֹן אָז זַו לְעַרְטַּת גִּיט וּוּגְעַן דָּעַר גַּעַטְלִיכְעָר גַּאֲטָרוֹ קִיּוֹן
שָׁוֹם זָאָךְ, וּוֹאָס דֵי מַעֲנְשָׁעַן זָאָלְעַן עַמְּ נִיט קָאָנְעַן זָאָכְטַּוּן דָּוְרַ
אַבָּאַשְׁטִימָהָעַן לְעַבְנְסְּטִימְיוּגָּעַר — — — — — 250

קאנטיטל פערצען:

וזומם איז איזוינט דער גלויבען און וועלכע מענטשען זייןגען גלווי
ביגע. — נויניטער וווערט גענויער באשטייטט די יסודען פון
גלויבען. און צולעצט וווערט דער גלויבען אונגערשטולט פון דער

259 פילואופיו

האפיתל פינפצען:

שישת דע טעה לאגבע איז און דינסט פון שביל און גוישט דער שביל
איז און דינסט פון דער מעאלאגען. עס ווערטען אין דערעל-
ביגער צוית געויזען די גראונדען, וואט איבערציזיגען אוונז אין
דער אונטארויסטעס פון דער הייליגער שריפט — — — — — 270

קאנטיטעל זעכצען :
וועגן די יסודות פון שטאט ; וועגן דעם גאטירליכען און ביר-
גערליכען רעכט פון יעדען יהיד ; און וועגן דעם רעכט פון
דעער העכשטיינר מאכט — — — — —

קָפִיטָעַל זַיְבָעַצָּו :

עם וווערט געוויזען, או קײַינְגעַר קָאַן נִישְׁתָּאַמְּבָּרְגָּעָן אֲוֹף דער
העכטטער מאכט אלע זַיְנָעַ רַעֲבָּט אָוֹן או דָּאַס אַיְזָאָוֵד נִשְׁתָּאַמְּבָּרְגָּעָן. ווועגן דעם שטאטט פָּוֹן די הַעֲבָרְעָרָר : ווֹאָס ער אַיְזָגָעַ
נוּוֹתָגָג. ווועגן בַּיְמָשָׁחָס לְעַבְעָן אָוֹן ווֹאָס אַיְזָגָעַנוּ נֶאֱרָז זַיְן טוֹיטָה,
איַודָּעָר עַם זַיְנָעַן דַּעֲרוֹוַיְילָט גַּעֲוָאָרָעָן מְלָכִים ; ווועגן זַיְנָעַ
מְעֻלָּות אָוֹן, צָוָלָעַטָּה, ווֹי אַזְוִי עַם אַיְזָגָעַשְׁעָן, אוֹ אַגְּמָלִיכָּר
שְׂטָאטָט וָאַל קָאנְגָּן אַונְטָעָרְגָּוֹן אָוֹן אַזְוִי פַּיל אַוְיפָּשְׁטָעַנְדָּעַן זָאָר
לְעַן האַבעָן אַיְזָאָמָּה אַמְּבָּרְגָּעָן — — — — —

קאנטיטעל אכצען :
מכח עטליכש פאלטישע כללים וואמ לאזען זיך ארויסדרינגען פון
דער מלכיה-ארדנונג און היסטאריע פון דוי העברער — —
335

נאפ'יטעל ניינצען: עס איז באויזען געוווארען, או דאס רעכט איבער גויסטיגע אונגען לעגעההייטען לויוגט אינגןצען בי דיע הערשער, אוון או די אויר סערליך פארטמען פון דער רעליגיע זאלען זיך געפינען אוין

זיווינט

חטבם מיט דעם עפענטליבען פֿרִידָעַן, אויב מיר ווילען פֿאַלְגָּעַן
דעם געטלייבען געיעץ ——————
847

קאפֿיטעל צווארנץיג :

עס ווערט געוויזען, או און א פֿרִיּוּעַר מלוכת איז יעדען איינעם
דערלויבט צו טראכטטען וואס ער נויל און צו זאגען וואס ער
טראקט ——————
862

אַיְבָּלִי טֹנֶג.

שפינאוז'ס טעלאאנזיש-פאליטישער טראקטאט איז געשריבען גען ווארען איז לאטינישער שפאל איז צום ערשותן מאל אפגען דROLETT געווארען מיט דער אויפשריפט: „האמבורג, בי הינרייך קיהנראטה“. איז אמת? אבער איז ער געדROLETT געווארען איז אמר סטערדאם בי קרייסטפאָןאנראָד. מיט דרייאָהָר שפעטער האט זיך באָויזען אַ צוּוּיָּטָע אַוְיפְּלָאָנָע, אַוְיך אָונְטָעָר אַ פָּאַלְשָׁעָן טִיטָּע, כָּרִי צוּ מַאֲכָעָן מַעְגָּלִיד אַז דָּאָס בּוֹד זָאָל אַרְיִינְגְּלָאָזָע וּוּרָעָן אַז שְׁפָאָן גַּעַנְעָן אַז פָּאַרְטָּוֹנָאָל.

ווען דָּאָס בּוֹד אַז אַפְּנָהָרְוָקָט גַּעַוָּרָעָן אַז שְׁפִינְאָזָא גַּעַוָּעָן אלט 38 יאָחר אַז האט דָאַמְּאַלְסָט גַּעַלְבָּט אַז הָאנְגָּן. ווי עס זוּוּזָט אָוִסָּה האט ער גַּעַרְבָּיָּט אַוְיך דָּעַם עַטְלִיבָּעָה יאָהָר. מַעְהָר אַז וּוּגָּעָן דָּעַם נִיט באָזָאָסָט.

ווען מען לְיוּעָנָט דָּאָס זָוְשָׁק מַזְזָעָן הָאָבָעָן אַז זְיַנְעָן, אַז שְׁפִיר נְאָזָה אַז שְׁוֵין דָאַמְּאַלְסָט גַּעַוָּעָן פָּאַרְטָּוֹנָא מִזְזָוָן פִּילָּאָזָאָפִישָׁעָן סִיכָּס טָעַם וּוּאָס גַּעַפְּינָט זָיך אַז זְיַנְעָן בָּרָד „דִּי עַטְיקָה“. עס אַז יְדוּעָן, אַז צְוָלִיב דִּי אָוְמָאָנָנָעָמְלִיכְיָיטָעָן, וּוּאָס ער האט גַּעַהָאָט צְוָלִיב דִּי פָּאָרָע עַפְּנָעָטְלִיכָּנוּג פָּוּ דָעַם „טְרָאַקְטָאָט“. האט ער זָיך צְרוּקָנָהָהָלְטָעָן פָּוּ דָרְקָעָן דִּי „עַטְיקָה“ בַּיּוֹם לְעַבְעָן. ווי אַז גַּעַדְרָקָט גַּעַוָּרָעָן ערְשָׁת נָאָר זְיַנְעָן טוּיָּם, אַזְזָיָּה שְׁפִינְאָזָא האט אַט דִּי בִּידָעָן וּוּכִתְגִּיסְטָעָן וּוּרְקָע זְיַנְעָן פָּאַרְפָּאָסָט. אַדְעָר אַיבָּעָרְגָּעָאָרְבָּיָּט זָיך דָעַר וּלְבָעָר צִיְּטָה, אַז דִּי יְאָחָרָעָן 1662—1670, דִּינָט יְעָרָע זָהָלְפָעָן פָּאַרְשָׁטָעָהָן דָּאָס אַנְּ דָרְעָע וּוּרְקָע. אַבָּעָר עָס זְיַנְעָן צְוִישָׁעָן ווי אוֹרָר פָּאַרְאָזָן חָפְּכִים, וּעְלָיָּה כָּעָקָמָעָן דָרְפָּפָן, ווּוְיל שְׁפִינְאָזָא האט אַז דָעַם טְרָאַקְטָאָט זָיך גַּעַפְּרָאוּתָן צְוּצָּפָאָסָעָן זָהָלְעָרָע, אַז זָיך זָאָלָעָן אַיְהָם קָאָנָעָן לְיוּכְטָעָר פָּאַרְשָׁטָעָהָן.

מען האט פְּרִיהָעָר נִיט פָּאַרְשָׁטָאָגָעָן ווי אַזְזָיָה שְׁפִינְאָזָא האט גע-
קָאָנָט אַז אַזְזָיָה אַז דָעַר וּלְבָגְעָר צִיְּטָה אַרְבָּיָּטָעָן אַוְיך אַזְזָנָעָן צְוּזָיָה

פאלשודענע זוערט. מען האט אין דעם טעהלאגניש-פאליטישען טראאלט געוואלט זעהן אָ פראדוקט פון זיין שנאה צו אידישקייט. מען האט געמיינט או דאס אין געוווען או ענטפער אוות דעם חרט, אין וועלכען די אידען האבען איהם אריינגעליינט.

איצט זוייסט מען דעם אמת. דער „טראקטאט“ אין גשריכען געווארען שעגען די קלוייניסטייש גיסטיליכע, וועלכע האבען גע-וואלט או די רענירונג זאל דינגען דער קירד. שפינאזו האט ניט נאר געפאלדרט. או די פיליאזאפאיע זאל אויפהערען זיין אָ דינסט בי דער טעהאגניע" או זיין פאלשטענדיג פריי, נאר אויד או די רעליגיע זאל וווערעו אָ מלוכחדזא. דאס דערקלערט זיך דערמיט וואס שפינאזו האט געלעבט אין לאנד וואו די רענירונג איז געוווען פיל פרײַער אוֹן פֿאָרגֿעַשְׁרִיטְעַנְעָר ווי די גֿוּסְטְּלִיכְעָן אָןְלְוָחְ-אַינְגְּסְטְּוּצְיָע. געוואלט אוֹן אוֹיד די רעליגיע זאל וווערעו אָ מלוכחדזא. דערפֿאָר האט ער כאטש באמת איז אָזָא פֿאָדְרָוָנְג גֿעַוּעָן אָ גֿאנְצְיָע גֿעַפְּרָלִיכְעָן. אָזָא דער „טראקטאט“ גֿעַוּעָן ניט נאר אָ ווּסְעַנְשְׁאָפְּטְּלִיכְעָן אָונְטְּרָדְזְוָן, נאר אוֹיד אָ טענְדְּנְצְיָע. אוֹן דאס האט אִיהם פֿיל גֿעַשְׁאָדָעָט. מען דאָרָף די בּֿיְדָע טִילְלָעָן שְׁטָרְעָנְג פֿאָנְאָנְדְּרָטְלִילָע אָזָן דער שְׁרִיפְּט. אוֹיפְּ דעם גֿעַדְאָקְעָן צוֹ שְׁרִיבְּעָנוֹ אָזָא מְוִתְּגִין קְרוּטוּשׁ ווּרְעָךְ ווע-גען דער בּֿיְבָל האט שְׁפִּינְאָזוֹ אָרוֹפְּגֿעַבְּרָאָכְט דער אָבוֹן זוערא. וועל-כער האט גֿעַנְעָבָעָן פֿאָרְשְׁטְּלָעָט אָנְצְּוּהָרְעָנְיָע וועגען דער צִיט. ווען די בּֿיְבָל אָזָא פֿאָרְפָּאָכְט גֿעַוּוֹרָעָן. שְׁפִּינְאָזוֹ אָזָן אָבָּר אָוּעָם פֿיל ווּוִיטָעָר. ער אָזָן גֿעַוּוֹן דער ערְשְׁטָעָר וואס האט גֿעַנְעָבָעָן אָקוֹרְטָמָע טִים פּוֹן די קְוּוּלָעָן אָזָן דעם מְאָדְרָנָעָם זִינְעָן. אוֹן די רְעוֹזְלְטָאָטָעָן פּוֹן זִיּוֹן אָונְטְּשְׁרוּכְּנוֹן זִיּוֹנָעָן גֿעַוּוֹן פּוֹן גְּרוּסְעָר זַיְכְּטִיכְּקִיְּט.

דער פֿעְלָעָר אָזָן גֿעַוּוֹן נאר שְׁפִּינְאָזוֹ האט אָזָן דער דָאָזָר גֿעַר אָונְטְּשְׁרוּכְּנוֹן אָרִינְגְּעַטְּרָאָגָעָן אוֹיד די טענְדְּנְצָיָע אוֹן די בּֿיְבָל זאל פֿאָרְעָנְטְּפָעָרָעָן בְּרָעְנְדְּגָעָן טְאָגְעָסְ-פְּרָאָגָעָן. אָזָוִי ווי די גֿוּסְטְּלִיכְעָן האבען זיך בְּצִוְּנָעָן אוֹותָה די נְבָאָיָם, האט שְׁפִּינְאָזוֹ גֿעַזְוּבָט צוֹ באָ זַיְזָעָן. אוֹן די נְבָאָיָם זִינְעָן אוֹיד ניט גֿעַגְּנָגָעָן אוֹיפְּזָן גֿלְיָיכָעָן וועג אָזָן זַיְעָר קְאָמָפְּ קְעָנָעָן די קְעָנָגָעָן. שְׁפִּינְאָזוֹ אָזָן גֿעַוּוֹן, ווי ער בְּאָמְעָלָט שְׁטָעָנְדִּיגָן, אָ רְעֶפְּבָּלִיָּה קְאָנָעָר, אָן אֲנֵהָיָנָעָר פּוֹן אָרִיסְטָאָקְרָאָטִישָׁר רְעֶפְּבָּלִיק, ד. ה. פּוֹן אָ רְעֶפְּבָּלִיָּה וואס אָזָן אָרִגְּאָנוֹזְיָוָרָט לְוִוְתָ דעם מְוּסְטָעָר פּוֹן אָ מאָנָאָרְכִּיעָן. נאר וואס זאל האבען אָזָא אוֹיפְּגֿעַלְעָרְטָעָן שְׁטָאָטְמָמָאָן בְּרָאָשָׁן. דָעְמָאָן

קראייטיע האט ער ניט האט געהאט און האט גערעכענט און די מאסע איז אומפעריג צו פארוואלטען די מלוכה איז זי זועט שטעהנדיג אריינפלען אונטער דער השפעה פון דעםאנגען. ער האט אויד די נבאים געהאלטען פאר איזונע דעםאנגען. קיין היסטאריקער איז ער ניט געווען. איז זיינ עטיך איז ניט געווען קיין פלאז פאר נאץ ציאנען. ער האט געהאנט נאץ איז זיינ סאץ ציאלאנייע איז געווען פלאז פאר דעם שטאמט, פאר די העסטע מלוכה געוואלט וואס ארט אלז באשטיינען די רעליגיע בתוכם. די רעליגיע וועלכע ער האט ניט געליקענט איז געווען איז זיינ סיסטעט דיבעליגיע פון שכט, וואס דארפ זיינ גלייד פאר אלע מענשען איז וועמעס נארמע דארף באשטיינט ווערעד פון דעם שטאמט. די ביבעל ענטהאלט ניט קיין געליכען איזוביינע אמת, אידישקייט האט געהאט נאץ א פארביוניינדע צייטווילגונג באדייטונג.

ער „טעלאניש פאליטישער טראקטאט“ איז ערשינען איז א לאנד וועמעס באפעקלעונג האט צום וויט גרעטען טיל באלאנגט צום שטערננדקלויניסטיישן גלויבען. איז ניט די פיל סעקטען. איז ניט די פילואזעפער האבען געהאנט אט די פרומע מינונגנע כאטש וויר פיל עם איז אויפטריריסלען. פעסט איז געליבען ער גלויבען איז א פערזענלייכען גאט וואס פיהרט די זועלט, איז ער השנהה, איז יעוזס קריסטום אלס דעם זו פון שאט. פעסט איז אויד געווען ער גלייד בע איז דעם, איז גאט באזוייז זיך צו געויסע פערזאנען. די אויד טאריטעט פון ער הייליגער שריפט איז געווען פעסט וויא פעלג, אויף וועלכען עם איז געבויט געווען ער גאנצער דעפארמייסטיישער גלויבען איז דאס לעבען פון אלע זיינ עאנהיינער.

איז מיט אמאָל קומט א מאָן וואס פארענעם אפיילו קיין אנגע זעהנער פאויציע ניט, א מאָן איזו חביבות, איזו אוטאַריטעט. איז ארייד מערד אידישער גלאזלייפער, איזו ערקלערט פאר ניט ריכטיג איז ניט אמת דאס אלז, וואס מען האט בייז דאמאלסט געהאלטען פאר הייד ליג איז הויך. ער האט ארויסגעזאגט געפערליך מײַנוֹנְגָּן זעגען דעם תמצית פון גאט איז זאגט מיט קיין זוארט ניט. איז ער גלויבט איז דעם נאטמענשען. ער לייקענט די געליכקיות פון ער גבואה איז דעילערט די ביבעל פאר א שאפונג פון מענשען. ער אונטער זוכט גאר די ביבעל פון די הייליגע שריפטן מיט דעם זעלבען קאלטען דראנג פאר וויסען איז אמת, וויא נאטורי-פאַרשער אונטערזוכט א

חייה'לע. עם ארט איהם נאר ניט וואס די אידישע טינאנגען, אדרער וואס די קרייסטלייכע קירד האט געלערנט. ער נעמט פאר דעם מאס פון אמת זיך אלויו, זיוו איזיגנעןש שבל. וואס פאר א ואונדרער וואס מען האט איהם דערקלערט פאר או אפיקורס!

שווין פריחער האבען זיך איזומגעטראנגען איבער האלאנד אלעאי-ליי ספֿוכָען וועגען שפֿינְאֶזָּא, וועלכָען האבען איזויסגערוףָען דעם האט פון די טַעַלְאַגָּעָן. ווען דער טַעַלְאַגִּישׁ-פָּאַלִּיטִישׁער טַראָקְטָט אַיִן פָּאַרְעֵפָעַנְטְּלִיכְתַּן גַּעֲוָאָרָעָן, האט דער באַהַאלְטָעָנָר האט זיך צוֹפְּלָאָ-קָעָרָט אַיִן פְּלָאָמָעָן פון אַפְּעָנָר שְׁנָאָה. זוֹי פָּאַרְזִיכְתִּינָן אָוּן צוֹרִיקָעָ-הַאלְטָעָן שְׁפֿינְאֶזָּא אַיִן נְעָוָעָן בַּיִּדְעָר באַהַאנְדְּלָוָנָג פון דַּעֲלִינוּיּוּזָ-פְּרָאָגָעָן אַיִן זַיְן שְׁרִיפָט, האט דַּאֲרָ דַּעָר אַמְּתָעָר וַיְיָנָעָן פון זַיְנָעָנָעָ-דָּאָקָעָן נְיִטְעָנָט זַיְן פָּאַרְבָּאָגָעָן פָּאַר קִינְעָם, אָוּן דָּאָם האט אַרְוִיסְגָּעָרָפָעָן אַשְׁטוּרָם פון פָּאַרְדָּאָמוֹנָג. באַלְדָּה האט זיך גַּעַנוּמָעָן שְׁיָטָעָן אַגְּנָצָעָר יִם פון שְׁמָרִירִיט אָוּן פָּאַרְדָּאָמוֹנָג שְׁרִיפָטָעָן קָעָנָשׁ שְׁפֿינְאֶזָּא. אָוּן ווַיְסָעָן דַּאֲרָפָט אַיִיהָ אָז אַיִן יַעֲנָעָר צִיּוֹת האט מען פָּאַלְעִימְזִוְּרָת מִיט שְׁטָאָרָעָן וְעוֹרְטָרָעָן. מען קָאָן זָאָגָעָן, אָז אַוְיבָּן ווַיְלָדָעָן חַיּוֹת ווְאַלְטָעָן גַּעֲקָאָנָט פְּרִוָּעָן אַטְעַלְאַנְיִישׁעָ פָּאַלְעָמִיקָן, ווְאַלְטָעָן זַיְן קָוִים באַנוֹצָט מִיט אַזְוִינָן ווְעַרְטָרָה, וואס זַיְנָעָן מִיט אַזְחָשָׁב באָ-נוֹצָט גַּעֲוָאָרָעָן אַפְּצָוְשָׁלָאָנָעָן שְׁפֿינְאֶזָּא!

איִן אָוּמְגָלוּבְּלִיךְ קָוָרְצָעָר צִיּוֹת אַיִן דַּעָר טַעַלְאַגִּישׁ-פָּאַלִּיטִידָ-שְׁעָר טַרָּאָקְטָט באַקָּאנְט גַּעֲוָאָרָעָן צוֹ דִי גַּעַלְעָנָטָעָן פון דַּאַלְאָנָד אָוּן דִּוִּיטְשָׁלָאָנָד אָוּן אַיִן שְׁטָאָרָק פָּאַרְשָׁפְּרִיטָן גַּעֲוָאָרָעָן אַיִן בַּיִּדְעָעָ לְעַנְדִּיעָר. אַיִן דִי עַרְשָׁטָעָר יַאֲהָרָעָן נָאָר זַיְן עַרְשָׁטָעָר עַרְשִׁינְוָנָג, אַיִן יַאֲהָרָעָן 1670. זַיְנָעָן נְיִטְעָנָט זַיְוִינְגָעָר ווְפִינְגָּן נְיִיעָן אַוְיפָּלָאָגָעָן פון דַּעָר עַרְשָׁטָעָר אַוְיסָ-גָּאָבָעָן אַוְבָּעָגָעָר דַּרְוָסָט גַּעֲוָאָרָעָן. אַטְיָיל פָּוּן זַיְנָעָן עַרְשִׁינָעָן אָוּן טָעָר אַפְּרָעָמְדָעָן פְּלָאָגָן אָלָס אָוּן אַוְשָׁלְדִּיגָּן הִיסְטָמָאָרִישָׁ אַדְעָרָ מַעֲדִיצִיָּ-נִישָׁ ווּוְרָת. אָלָס אָלְכָרְזָנִישׁ ווּוְרָקָ פָּוּן אַיְינָעָם אַדְרָ פָּרָנְצִיסְקָוָם הַעֲרִיקָעָר דִּעְוַיְלָאָ קָאָזָטָא, אָלָס דָּאָם ווּוְרָקָ פָּוּן אַיְינָעָם אַדְקָטָאָר פָּרָנְצִיסְקָוָם דַּעְלָאָ בָּאָעָסְלָוְיָוָסָם, אַדְעָרָ אָלָס דִי זַיְמָלָוָגָן פָּוּן הַיסָּ-טָרִישָׁ שְׁרִיפָטָעָן, פָּוּן דְּנַיאָלְ הַיּוֹזָוָס.

צַוְּ דַּעָר וּלְכָבָר צִיּוֹת מִיט דָעָם וּוּאָקָם פָּוּן דַּעָר צָאָל פָּוּן דִי לְעָ-זָעָר אַיִן אַוְיד נְעַוְאָקָטָעָן דִי צָאָל פָּוּן דִי גַּעַנְנָעָר. דָאָס וּוּרָק אַיִן עַ-שְׁיָנָעָן אַיִן אַנְהָוִיב פָּוּן יַאֲהָר 1670, אָז שַׁוְּיָן דָעָם 8 טָעָן מָאִי פָּוּן וְעַלְ-בִּינָעָן יַאֲהָר, האט דַעָר לְיִוְפְּצִינָר פָּרָאָפָעָסָאָר, יַאֲקָאָב מְהַאְמָזָוָס.

דער לערער פון לייבניצין, נעהערט קעגען דער דאזינער שריפט. אונ
נאך איהם האבען אנדענע פראפעסאדרען איז אנדערע אוניווערטען.
אוו סתם טעלאנגען איז דיטשלאנד באָלֶד ערקלערט קרייג דער שריפט.
אויך דער גרויסער פילאֹזאָפּ לייבניז האט איז בריף זיך אַרְוִיסְגְּזָאנְט
קעגען דער שריפט. אונ פונקט איז פינדליך האט מען זיך פאָרְהָאָלֶד
טען אויך איז די טעלאנישע קרייזען פון האָלֶאנְד.

נאך די רעדעם אוו בריף איז אַפְּהָאנְדְּלָונְגָעָן האבען זיך באָלֶד א
שאט געטאו אויך גרעסער געלְרָנְטָעָן שריפטן. איז דעם איז אַיִּינְ
צִיְּגָעָן יאָהָר 1674 זיינען ערשיינע אַזְוִינְגָעָן פֿינְפֿרִוּסְעָן ווִידְרָלְעָנְגָעָן
שריפטן קעגען אַט דאס "טִיוּוּעַלְשָׁע בּוֹךְ".

דאָר מיט אלע געגענער פון שפֿינְאָזָאָן אַוְםָס קלְיִין אַזְנִישָׁן
טיָג אַיז פֿאָרְטְּלִיְּדָן מִיט אַיהם : קִינְעָרָן פון זֵיז קָאָן זיך נִיתְמַעְטָטָעָן
מִיט אַיהם נִית אַיז דער טִיפְּקִיְּטָן פון זֵיז דָרְקָעְנְטָנְיִישָׁן אַזְנִישָׁן
דער ווּוִיטְקִיְּטָן פון זֵיז בְּלִיךְ אַזְנִישָׁן זֵיז נִיתְמַעְטָטָעָן צָו
אַיהם אוּלָאָ גְּרוּיסְעָן מְהֻלָּד. אַבְּעָר דָרָר אַמְתָמָז גְּזָעָגָט ווּרְעָעָן,
אוֹזְזָוּ שְׁטָעָהָעָן פִּילְ פְּעָסְטָר אַוְוּזְזָוּ שְׁטָאַנְפְּוָנְקָט ווּרְעָעָן,
זֵיז האבען אויך רָעְכָּת קעגען אַיהם. דאס דָרְקָלְעָרָט זיך דָרָר
מיָט, ווּאַס שְׁפֿינְאָזָאָן אַיז דָוְרָד די אַומְשָׁטָעְנְדָעָן פון זֵיז צִיְּתָמָז אַזְנִישָׁן
זֵיז גְּעוּזָעָן גְּעַצְוֹאָונְגָעָן צָו זֵיז זְעַהָר פֿאָרוֹזְיכִּיגָן אַיז די אַוְיסְדְּרִישָׁן
זֵיז גְּעוּזָעָן זֵיז גְּעַלְגִּיעָעָן גְּדָאָנְקָעָן.

שפֿינְאָזָאָן האט גְּזָעָגָט צָו גְּעַפְּינְגָעָן אַ פְּשָׂרָת צְוִישָׁעָן פֿילְאָזְאָפּּעָן
אוֹזְזָוּ טְעַלְאָגְּנִיעָן אַזְנִישָׁן וְעַלְטָעָן אַרְוִיְּגָעְזָאָנְטָן זֵיז לְעַצְטָאָרָט ווּזְ
גְּעוּזָעָן פְּרָאָגָעָן פְּגָלוּבָעָן. עָר האט די בְּיַבְּעָל אַוְעַקְגָּעְשָׁטָעָלָט אַונְטָעָר
אַ קְרִיטִישָׁעָר פֿאָרְשָׁוֹגָן ; אַבְּעָר צְוִילְבָּזָזְזָעָן צִיְּגָעְנָאָסָעָן דָהָאָט עָר גְּעָר
זְוָכָט צָו גְּעַפְּינְגָעָן אַ הסְּכָם צְוִישָׁעָן אַיהֲר אַזְנִישָׁן זֵיז פֿילְאָזְאָפּּעָן,
וּזְאָוּ עַס האט באַמְתָעָה עַקְוִיסְטָרָט אַ טִּיפְּעָר ווּידְרָשְׁפָּרָוד. דאס האט
אַרְוִיְּפָנְעַלְיִינְטָן אוּלָאָ אַסְד פון זֵיז גְּעַלְגִּיעָעָן באַטְרָאַבְּטָנוּגָעָן דָעַם שְׁטָעַמְפָּעָל
פְּוּזְזָוּ אַוְמְזִיכְרָקִיְּטָן אַזְנִישָׁן נִית אַיְסְגָּעָה אַלְמָטָעָנְקִיְּטָן. אַזְנִישָׁן גְּעַנְגָּר
הָאָבָעָן נִית פֿאָרוֹזְיכִּיגָן אַזְנִישָׁן אוּלָאָ אַזְנִישָׁן שְׁוֹאָכָעָן
פְּוּנְקָטָעָן.

וּזְעָן מַעַן נָעַמְתָּ די אַלְעָ פְּאַקְטָעָן אַיז באַמְרָאָכָט, ווּוְרָטָט מַעַן נָעַר
דִּיִּיט שְׁפֿינְאָזָאָס גְּעַנְגָּר נִית אַזְוּז שְׁטוּרָעָגָן צָו פֿאָרְ/מְשָׁפְּטִיּּוֹן, אַזְנִישָׁן מַעַן
פֿאָרְשָׁטָעָהָט, זֵיז אַזְוּז אַזְוּז מִיטְעַלְמָעָסְיָנְקִיְּטָעָן הָאָבָעָן גְּעַקָּאָנְט אַ
גְּנָצָעָן יְאָהָרְתָּוּנְדָרָט באַשְׁטִימָעָמָן די מִיְּנוֹנָגָן פְּוּזְזָעָר ווּעַלְתָּוּנְגָעָן

שפינאזוֹא. מיט א זעלטענער אײַנְמוֹטִינְגְּסִיטֶה האבען זיַּי דערקלערט שפינאזוֹא פאר א צוֹשְׁטָעֵרֶר פֿוֹן מַאֲרָכֶל אָזֶן דָּעַלְגִּיעַ. דערמיט אָזֶן אַרוֹסְּגָּנוֹזָאנֶט גַּעֲוָאָרָעָן דָּעַר טִוְּטִיפְּסָק אַיבָּעָר זַיְּוִן פָּאַלִּיטִישָׁעַ פִּילְּאַזְּ אַפְּיַעַ. אָזֶן פָּאָר אַלְּאָנְגָּעָ צִוְּתָ אָזֶן גַּעַשְׁטָעָרֶט גַּעֲוָאָרָעָן זַיְּוִן הַשְּׁבָּעָה אוּרְפָּאָר אַנְטּוֹויְקְלָונָגֶן פֿוֹן דִּי גִּיסְטִיגָּעַ וּוּסְּעַנְשָׁאָפְּטָעָן.

שפינאזוֹא האט ווַיְיַיְנִיגַּוּ ווָאָס גַּוּוּכְּטַ צַּו בָּאַקְעַמְפָּעָן דָּעַם דָּוְנָעָר ווָאָס דִּי דִיְּטָשָׁע אָזֶן חַאְלָעְנְדִּישָׁע גַּעַלְעַרְטָעַ האָבָּעָן גַּעַנְגָּע אַחֲם אַרוֹסְּפָּעָן. זַיְּעַרְעַ אַרְגּוֹמְעַטְּנָעָן, זַיְּעַרְעַ וּוּיְיַגְּשָׁרְיוּעָן, זַיְּעַרְעַ זַיְּנָעָן נִיטָּגָּוּזָעָן, אָזֶן קִיְּזָן גַּעַפְּאָרָעָן פָּאָר זַיְּזָן פָּעַרְעַנְלִיכְּבָּעַ זַיְּכְּרָקִיטָּן זַיְּנָעָן זַיְּאָזְדָּנִיט גַּעַוְוָעָן. אַבָּעָר גַּעַפְּרַלְיְיכְּבָּעַ זַיְּנָעָן גַּעַוְוָעָן דִּי בְּלִיצָּעָן ווָאָס דִּי פָּאַרְשְׁטָעַהָּעָרָר פֿוֹן דָּעַר קִידְרָא אַזֶּן הַאֲלָאָנדָה האָבָּעָן גַּעַוְוָאָרָפָּעָן אַזֶּן דָּעַם אַפְּקוּרָם. דָּעַר אַמְּסְטְּרַדָּאָמָּעָר קִירְכְּבָּעַדְּרָאָטָה אַזֶּן גַּעַוְוָעָן דָּעַר עַרְשִׁיְּטָעָר ווָאָס אַזֶּן אַרוֹסְּגָּנוֹזָאנֶטָּאָטָהָן קַעַנְגָּע שְׁפִינְאָזָאָזָה. דָּעַר „טְרָאַקְטָאָטָה“ אַזֶּן פָּאַרְבָּאָטָהָן גַּעַוְוָאָרָעָן. בָּאַטְּשׁ עַרְשְׁטָט אַזֶּן יַאֲהָר 1874 האט זַר אַזֶּן פָּאַרְבָּאָטָהָן גַּעַוְוָאָרָעָן. שְׁפִינְאָזָאָזָה שְׁוֹנָאִים אַוְיסְצּוֹן/פּוּלְּאָן, אַזֶּן אַזֶּן דִּי רַעְנָאָן רָוְנָג זַאְל דִּי שְׁרוּפָטָהָן בָּאַרְבָּאָטָהָן, צְוָאָמָעָן מִיטָּן דָּרְבָּעָר אַפְּקוּרְמִישָׁעָן שְׁרִיפְּטָעָן.

שפינאזוֹא האט אַבָּעָר נִיטָּפָּאָרָעָן זַיְּזָן דָּוְהִיקִּיטָּ אַזֶּן גַּלְיִיבָּי מַוְתִּינְקִיטָּ דָּוְרָדָה דִּי אַלְּעָ שְׁוֹנָאִים. עַרְהָאָט ווּוִיְּטָעָר גַּעַשְׁלִיבָּעָן זַיְּנָעָן גַּלְוָעָר אָזֶן זַיְּדָ פָּאַרְטִּיפְּטָ אַזֶּן זַיְּנָעָן פִּילְּאָזָאָפְּיִשָּׁעָ אַזֶּן ווּסְּעַנְדָּר שָׁאַפְּטָלִיכְּבָּעַ אַוְנְטוּרְזָוּכְּנוּגָּעָן. עַרְהָאָט אַזֶּן מִיטָּהָן פֿוֹן אַטָּהָט דָּעַם טָוּמָעָל זַיְּדָ זַיְּדָעָר גַּעַנוּמָעָן צַּו פָּאַרְעַנְדִּיגָּעָן זַיְּזָהָוִיפְּטָ וּוּוָרָקָט, „דִּי עַטְּיקָ“, וּוּלְּאָכְלָה כְּעַהָּאָט נַאֲרָפָעָר אַוְסְגָּעָרְדִּיקָט זַיְּנָעָן פְּרִיעָה מִינְגָּעָן וּוּנָעָן גַּאֲטָה אַזֶּן ווּלְּטָה. אַזֶּן אַזֶּן אַיְּהָר אַרְוָם נַאֲכָלָן פָּאַרְבָּאָטָהָן פֿוֹן טְעַאלְאָנוֹיְשְׁדָבָאָט לְטִישָׁעָן טְרָאַקְטָאָט אַזֶּן דִּי „עַטְּיקָ“ גַּעַוְוָעָן פָּאַרְטִּיגָּן.

פָאֶרְדוֹן אַרְטַּמ.

ווען די מענשען וואלטען געקענט אלע זיירע עננים רעגולדערען
לויט באשטייטע בלאים, אדרער ווען דאס נלייט וואלט זי שטענדיג
געשמייכעלט, ואלטען זי קינמאָל ניט געווען אבערנלויבין. היהת אבער
זי ווערעו אַפְּטִמָּאָל געבראָכט צו אָזָא שלעכטען מצב, אָז זי פֿעַנְעָן
זיד אליאָן ניט העלפֿען, אָזָה היהת זי ווייסען גאָר פֿוּ קֵיָן מאָס ניט
אייז זיינְדָּאָר פֿאֶרְדוֹן פֿוּ אָומְזִיכְרָעָן גְּלִיךְ, וואָס דאס וואָרְפְּט זי גְּעַד
זיוינְלִיד אָוִוִּיף אַלְעֲלִיכְבָּעָן אָוּפָן צוֹוִישׁעָן בטחּוֹן אָזָן מָוָרָא, אָזָן זיינְדָּאָר
גייסט גענְיָונְט מְעָרְסְטָעָנְטִיל צו גְּלִיבְעָן אָזָן אַלְעַז. ווען דער מענש
הוֹבָט נָאָר אָזָן צוֹוִיפֿלְעָן, אָזָוּ לְאָזָט עַד זִיד פֿוּ יְעַדְעָן לְיִכְבְּטָעָן שְׂטוֹמָס
צוֹוִישׁעָן בטחּוֹן אָזָן מָוָרָא, באָטָש בַּיִּינְדְּרָעָן אָומְשְׁטָעָנְדָּרָעָן אָזָן עַד
פֿוֹל מִיט פֿוֹסְטָעָר גָּנוֹתָה, באָרְיְמָעְרִישָׁן אָזָן זִיכְעָר מִיט זִיד.
דאָס זיינְעָן זאָכָעָן, וואָס יְעַדְעָר אַיְינָעָר, גְּלִיבְעָן אַיךְ, ווייסָם פֿוּ
זי, באָטָש דאס רָוב מענשען קענען ניט זִיד אליאָן. יְעַדְעָר אַיְינָעָר,
וואָס האָט אַמְּאָל גַּעֲלָעָבָט צוֹוִישׁעָן מענשען. האָט ניט גַּעֲקָאנְטָן ניט באָז
מעקרען, אָז דִּי מְעָרְסְטָעָן פֿוּ זִיד, ווי אָומְעָרְפָּאָרָעָן זִיד זָאָלָעָן ניט זִיְּוָן,
כָּל זָמוּן זִיד זיינְעָן מְצָלִיחָה, הַאלְטָעָן זִיד פֿאָרָא אָזְוִוְנָעָן חַכְמָהָן, אָז זִי
פֿילְעָן זִיד באַלְיְידִינְגָּן, ווען עַמְצָעָר ווֹיל זִיד גְּבָעָן אָז רִיר טָוָן, בעָז
אַקְעָגָעָן-אַבָּעָר אָזָן אוֹתָהָר קענען זִיד זָאָלָעָן ניט אָזָן זִיד טָוָן אָזָן פֿאָלָעָן
געַן דָּאוּן אָוִוִּיס יְעַדְעָר עַצְמָה, מעָגָן זִי זִיְּוָן ווי מְאַדְגָּעָן, שלעכט אָזָן נִימְטָה
שְׁכָלְדִּיגָּן. זִי לְאָזָעָן זִיד דָּאוּן באַאיְינְפְּלָוָסָעָן פֿוּ דִּי אָומְבָּאָרִיטִיעָן
דייסטָע סִבּוֹתָה, כְּדִי צָו הַאֲפָעָן אָוִוִּיף בעסְעָרָם, אַדְרָעָר מָוָרָא צָו הַאֲבָעָן
פֿאָר עַרגְעָרָם. טְרַעְמָט אָזָן דַּעַר צִוְּיָה פֿוּ זִוְּיָר שְׁרָעָל עַפְעָם אָזְוִוָּס,
וואָס דְּרַעְמָאָנָט זִי אָזָן גְּלִיקְלִיבָּעָן פֿוּ אַדְרָעָר אָוְמְגָלִיקְלִיבָּעָן גַּעַשְׁעָנִישָׁן.
אָזְוִוָּס ווען זִי אָזָן דַּעַם אַציְיכָעָן פֿוּ אַגְּלִיקְלִיבָּעָן אַדְרָעָר אָוְמְגָלִיקְלִיבָּעָן
אוַיְסְגָּאָנָג אָזָן הַאלְטָעָן עַס פֿאָר אַגְּטָעָן אַדְרָעָר שלעכטָעָן סִיכָּן, מעָגָעָן

זוי אפיילו צום הונדרטסטען מאל דערפּון אַפְּנַעֲנָאָרֶט ווערטען. טראפעט מיט זוי עפּעם אַזעלטענע זאָר, וואָס רופּט אַרְוִיס זוייעָר פֿאַרְוֹאוֹנְדְּעָךְ רונג, נעמָנו זויי דָּאָס אָן פֿאָר אַז אַונְדְּרַצְּיַעַן, וואָס אַגְּנָט זויי פֿאָרְזְּ אַזְּוִים וועגעַן דעם צָאָרָן פֿוֹן דֵּי גַּעֲטָר אַדְּרָעָ פֿוֹן דעם העכְּסָטָען וועזָעַן אָן זויי מִיְּנָעָן, וויי רעלְיוּעָן אָן אַבְּרַגְּלוֹבִיכְּגַּן זויי זאלְלָעָן בְּלָס נִיט זויי מְזֻוּעָן דָּוָרְדְּ קְרַבְּנָהָן אָן נְדָרִים אַיבְּרַעְתָּעָן דֵּי נַאֲתָהִיט. זויי טְרָאַכְּבָּעָן אַזְּוִים נָאָרְפּּיל אַנְדְּרַעְ אַזְּוּנָעָן זָאָכָעָן אָן דְּרַקְּלַעְרָעָן דֵּי נְאַטְּמָוָר אַזְּוִיךְ אַזְּאָאָפְּנַטְּאַכְּטִישָׁעָן שְׂטִיגְנָעָר, אָן נִיט אַנְדְּרַשְׁ, וויי זוי, דֵּי נְאַטְּמָוָר, ווֹאַלְטָט גַּעַוּעַן פֿאַרְקִיט אַינְגִּינָּעָם מִיט זויי אַלְיָין.

אַזְּוִיךְ אַזְּאָאָפְּן זָעָם מִיר, אָן יְעַנְעַן מְעַנְשָׁעָן, וואָס זְוִיסְעָן נִיט פֿוֹן קִיּוֹן מָאָס אִין זְיַיְעָר פֿאַרְלָאָנְגְּ פֿוֹן אַוְמְזִיכְּרָעָן גְּלִיק, זְוִינָהָן מַעַר פֿוֹן אַלְעָ אַנְדְּרַעְ גְּעַנְיָוָת צָו כֵּל הַמִּינִּים אַבְּרַגְּלוֹבִינְמָס; מִיר זָעָם אָוֹד, אָן בְּשָׁעַת הַדָּחָק, ווֹעַן זְיַיְעָן קָאנָעָן זִיד אַלְיָין נִיט הַעֲלָפָעָן, זְוִינָהָן זִיְּיָ אַלְעָ נָאָרְמָעָר גַּעַרְגָּרָה צָו זָכָעָן דֵּי גַּעַטְלִיכְּעָה הַיָּאָ דָּוָרְתָּה אָן זְוִיבְּעַרְשָׁע טְדַעְרָעָן. דָּרָר שְׁכָל, ווֹעַלְכָעָר קָאָן זִיְּיָ נְאַטְּרָלִיד נִיט אָנְכָן זְוִיזָעָן קִיּוֹן זְיַבְּרָעָן ווֹעַג צָו דֵּי אַיְטָעָלָעָן זָאָכָעָן. וואָס זִיְּיָ בְּגַנְעָרָעָן. הַיִּסְטָה בֵּי זִיְּיָ אַבְּלִינְדָּר, דֵּי מְעַנְשְׁלִיכְּעָה חַכְמָה — הַבְּלָדִיגְּ; אַנְקָעָד גַּעַוְאַבָּרְדָּה דֵּי ווֹילְדָּעָ אַיְנְפָאָלָעָן פֿוֹן דָּרָר פֿאַנְטָאָזְיָעָ, חַלְמוֹת אָן קִינְדָּדִישָׁע נְאַרְיְשָׁקִיטָעָן זְוִינָהָן פֿאָרְדָּ זִיְּיָ גַּעַטְלִיכְּעָה אַנְטָפְּלָעְקָוְנָגָעָן. זִיְּיָ דָּעָ בְּעַנְעָן אָפְּילָו, אָן גָּאָטָ קָעָרָט זִיד אָפְּ פֿוֹן דֵּי חַכְמָים אָן פֿאַרְשִׁירְבָּטָה זְוִינָהָן בְּאַשְׁלִיסָהָן נִיט אָן דָּרָר מְעַנְשְׁלִיכְּעָרָנְשָׁמָה, נָאָרְ אָן דָּרָר אַיְנְגָעָן זִיְּיָ פֿאָרְדָּ אַזְּוִיךְ אַזְּאָאָפְּנַטְּאַכְּטִישָׁעָן — אָן נְאָרָאָנִים, מְשׂוֹגָעָם אָן פֿוֹינָגָל זָאָגָעָן זִיְּיָ פֿאָרְדָּ נְאַרְיְשָׁטָהָן עַמְּדָה דֵּי מְוֹרָא דָּעָם מְעַנְשָׁעָן!

די מְוֹרָא אָזָן, אַלְזָוִי, דָּרָר בּוֹת, וואָס בְּרַעַנְטָה דָּעָם אַבְּרַגְּנוֹלִיבָעָן צָום לְעַבְּעָן, נָעָרָת אִים אָזָן בְּאַגְּנִיסְטָגְּטָן אִים. אַוְבָּק אַיְנָעָר ווֹילְהָאָדָּבָן בְּעַז אָמְשָׁל צָו דָּעָם, וואָס אַיְדָה האָבָדָא נָאָרְדָּא וואָס גְּזָוָאָגָט, זָאָל עַד אָטָאָקָטָהָן זְוִינָהָן אַלְכְּסָנְדָרָה דָּעָם גְּרוֹזְעָסָן. ווֹעַלְכָעָר אָיְזָנָהָן אַבְּשָׁרְלִוְוִוְבָּגָן אָזָן גְּעַנוּמָעָן זִיר בְּאַנְצָעָסָן מִיטָּזָאָזָגָעָר עַרְשָׁתָדָא, ווֹעַג עַרְהָאתָ אָזָן דֵּי עַנְגָּפָסָעָן פֿוֹן צִילְיִצְיָעָן אַנְגָּעוּהוּיְבָעָן מְוֹרָאָהָבָעָן פֿאָרְיָזָן מְזָל (ז.). קְוָרְטִיּוֹם, בּוֹדְזָ, קָאָפְּ (4); אַבְּעָרָגָאָכְּדָעָם. ווֹעַרְהָאתָ אָזָטָהָן בְּאַזְוִינָהָן דָּאַרְיוּסָעָן, הָאָטָהָן דָּרָר אַוְיְפָעָהָעָרָטָה צָו עַזְּחָגָעָן זִיר מִיטָּצִיְּבָעְזָבָאָשָׁיְרָה דָּרָר אָזָן וְאַרְזָאָגָעָר, בִּזְוֹ וְוֹאָנָהָן דֵּי אַוְמְשָׁטָעָנְדָרָעָן זְוִינָהָן זְוִידָעָרָמָאָל

ברשותם יוציאו אומניינשטיין פאר אים. ווען די באקטורייר האבעו אים פאר
לעוזען אונז דיא סקיטיען האבעו אים אדויסגעפֿאָדרערט צו דער שלאלכת.
אונז ער אליז איז געלעגען קראנק פון אַ אַוּאנֶר. וואס ער האט באקוֹד
מען. — “ער האט זיך זוֹידער געווענדט (ווי קוֹרטוֹס אַלְיוֹן זאנט עס
אייז בוד VII. קאָפּ.) צום אַבערגלוֹיבָּען. צו דעם שפִּיל פון מענשליַּי
בּוּן גִּיסְטַּם. אונז האט באָפּוּלְעָן אַרְיסְטָאנְדָּן. וועמַען ער האט פָּאָר
טְרוֹסִיט זוּן לְיִכְתְּגּוֹלְבִּינְקִיטִים. אַוִּיסְצְּפָּאָרְשָׁעָן מִיט דער הִילָּךְ פָּוּ
קרְבָּנוֹת דעם אוֹיסְנָאָגָן פָּוּ די גַּעֲשַׁעַנְיָשָׁן”.

מעו קאו ברענונגנו נאך פיל איזוינע ביישפיטלען, וואס ווייזו איזיפ'ז קלערטטען אופן, או די מענטשנו לאיזו זיך באחערשען פון אבערט גלאבויבען בלוין איזן צייט פון שרעך. או אלץ, וואס זיך האבען אמאָל פאָרעד ערט איזן אַפְּטַדָּעָר פֿאַלְשַׁעַר דְּלִינְגְּיוּזִיטָם זְוִיְּרָעָר, איזן געווען ניט מערד, ווי אַיִּינְבִּילְדוֹנְג אַזְוֵן ווַיְלְדוֹן אַפְּרוֹכְּעָנְשָׁעָן פון אַומְעָטִיגְנָע אַנְגָּע שְׂרָאָקָעָנָע נְשָׁמֹת, אוֹן לְסֹופֶת, אוֹן וואס גַּעֲדָרִיקָעָר דַּעַר מַצְבָּה פון אַמְלֻכָּה אַזְוֵן, אלץ מעַר באַהֲרָעָשָׁן די וואַרְזָאנְעָר דָּאָס פְּאַלְק אַזְוֵן מַעַר פַּחַד ווּאָרְפָּעָן זַוִּי אוֹן אַיִּוף די פִּירְשָׁטָעָן. אַכְעָר אַזְוֵן ווי אַיך רַעַ בען, אוֹ דָּאָס אַזְוֵן גַּאנְצָה קְלָאָר פָּאָר יְהָרָעָן אַיְוֹנָם, ווַיְלַאֲךָ ווּעַגְעָן דָּעַם מַעַר נִיט רַעַדָּעָן.

פָוּ דַעַר דָאַזְיָנֶעֶר סִיבָה פָוּ אַבְעַרְגָּלוֹבוּבָן קָאוּ מְעוֹן קָלָאָר זָעָם, אָנוּ
אַלְעַל מְעַנְשָׁעָן זְיוֹנָן בְּטַבָּע מְסֻגָּל צָו אַבְעַרְגָּלוֹבוּבָן, הַנֵּם אַיְנוֹגָע זְאנָעָן.
אָנוּ דָמָס נְעַמָּט זְוִיד דַעֲרָפָן, וְוָסָס אַלְעַל שְׁטַעַרְבָּלְכָע הַאַבָּעָן בְּלַוְיז אָז
אַוְמְקָלָאָרְעָן הַשָּׁוֹחָה זְוַעַנְגָּן גָּאתָן; דְיוֹעַלְבָנָעָן סִיבָה ווַיּוֹתָם אָוִיד. אָז דַעַר
אַבְעַרְגָּלוֹבוּבָן אַיְן פְּנַקְט אַזְוִי פָאַרְשִׁיְדָעָנָרְטִיג אָוּן פָאַרְעַנְדָעָלִיךְ, וּוּ
אַלְעַל אַנְדָעָרָע פָאַרְבְּלַעְנְדָעָנְיָשָׁעָן פָוּ דַעַר נְשָׁמָה אַוּן אַוִיסְבָּרוּבָן פָוּ גַעַנְ
פְּגִילָן; אַוּן לְסָות, אַוּ נָאָר הַאָפָעָנוֹנָג, הַאָס, צָאָרָן אַדְעָרָפָרְטִוָּן קָאנָעָן
אָסָם דַעְרַהְאַלְטָעָן, וּוֹיְיל עַד וּוּרְטָדָאָר גַעְבָּוּרָעָן נִיטָסָפָן דַעַם שְׂכָל, נָאָר
פָוּ אַיְנוֹגָעָנָרְטִיגָעָר לִיְדָעָנָשָׁאָפָט, אַוּן נָאָר פָוּ אַזְיָעָר הַעֲפַטְיָנָעָר
לִיְדָעָנָשָׁאָפָט דַעְרָאָן.

זו לוייט עם איז אנטוצו-טוקען די מענשען מיט יעדרען מיי אבער-גלאיבען. איזו שוער איזו עם צו ברענגען זוי דעדזין, איז זוי ואלען זיך לאנג האלטען בי איז-איז-עמאזע-עלביבען אבערגלאיבען. וויל איזו זוי ברײטער מאסטען פארבלאייבען אלעמאָל אלצאיינט עלהnder, פאַרבלייד בעז זוי קיינטמאָל נויט לאָנג איבערגעגעבען איז-איז-עמאזע-עלביבען אבער-

גלויבען ; פיל מער דרייצט זיין שטענדיג א נייער אבערגלוייבען, אין וועל-
כען זיין האבען גאנד ניט באזוייזען צו אנטוישען זיך. די דיאזינגע אומד
בашטגענדינקייט איז געווען די סיבה פון פיל אומרווען און שרעטליכע
מלחמות. „קיוו זאך האט ניט קיין גראטער ערשותה איבער דער מאָ
סע, ווי דער אבערגלוייבען“, זיין קרטיטום האט עם זיינר גוט באמערטט
איין בור ז. קאָפ. 10, אונז זאָס איז איזיד געדראָגען פון דעם, וואָס
מיר האבען געזאגט אויבען. אונז דערפּוֹן נעטט זיך עס, וואָס די מסע
לאָזט זיך לַיְיכֶם פִּירֻעָן, אונטער אַ רעלַגְ�יעָזָן, דאֶ צוּ פָאָרָרָעָן
ארע פִּירְשְׁטָעָן, ווי געטער, אונז דאֶ צוּ פָאָרָדָמָעָן זיין אונז פָּאָרָאַכְּטָעָן.

וואָי אַ גַּעֲגָעָת פֿוֹן דעם מענישליךען מײַן.

כדי צוּ פָאָרְמַיְידָעָן אַזְוַיְעָן אַיבְּלָעָן, האט מעו זיך געגעבען די¹
גרעטען מי צוּ באַצְּרָעָן דוי רעלַגְּיָע, סיַיְהָ דֵי אַמְּתָּע, סיַיְהָ פָּאָלְשָׁע,
מייט אַזְוַיְעָן צְעַרְמַעְמָנָעָם אַזְוַיְעָן דִּיטְּמָעָע אַיְנְרִיכְטָוָנָעָן, אַזְוַיְעָן זַאֲלָפּוֹן
יעדרען אַיְינָעָם גַּעַהְלָטָעָן ווערען פָּאָר אַלְדָּאָסְ-זְוִוְּבָטָנָעָן אַזְוַיְעָן אַפְּגָנָהָיט
ווערען מִיטְּפָּז גַּרְעָטָעָן וְרָאתָה הַכְּבָדָה. דָּאָס אַזְיָן, אַגְּבָן, מעָרָפּוֹן אַלְזָ
גַּעַנְגָּעָן דוי טָעָרָקָעָן, וועלְכָעָן הַאלְטָעָן פָּאָר אַ חַלְלָהָשָׁם יַעֲדָעָן וְוִיכָה
אַיבְּעָר רעלַגְּיָע אַזְוַיְעָן וְזַיְעָר גַּיְסָט אַזְוַיְעָן פּוֹלְמִיט פָאָרָאַרְטִיְּר
לְעָן, אַזְוַיְעָן בְּלִיְבָט דָּאָרָט מעָרָנִיט אַיבְּעָר קַיְיָן פְּלָאָזְ-פָּאָרָז גַּעַונְטָעָן
פָּאָרָשְׁטָאָנה, אַדְעָר אַפְּלָוּ פָּאָרָז צְוּוֹיְפָּעָל.

אויב דער סוד פֿוֹן אַ מאַנְאָרְכִּישָׂעָר רַעֲגִירָהָג אַזְוַיְעָן אַיר הוּוּפְּטָאַינְ²
טָרָעָם באַשְׁטִיעָן באַמְּתָּא אַזְוַיְעָן דִּי מַעַשְׁנָעָן לְעָבָעָן אַזְיָן מַעַות אַזְוַיְעָן
הַאלְטָעָן זַיְעָנִיםְטָדָרְדָר מַוְרָא, אַונְטָעָר דַּעַם שִׁינְעָנָם נַעֲמָעָן דַּעַם
לְגַיְעָן, כְּדִי זַיְעָנִיםְטָדָרְדָר פָּאָר זַיְעָר אַיְינְגָּעָר קַנְּבָשְׁטָאָפְּטָן,
זַיְעָנִיםְטָדָרְדָר זַיְעָנִיםְטָדָרְדָר פָּאָר זַיְעָר אַיְינְגָּעָר לְיַיְבָן אַזְוַיְעָן
טָעָן עַס פָּאָרָז גַּרְעָטָעָן כְּבָוד מַקְרָב צַוְּזַיְעָן זַיְעָר אַזְוַיְעָן
פָּאָר דַּעַם כְּלָוְמְרִשְׁטִינָעָן שֵׁם מַובְּפּוֹן אַיְיָן מַעַשְׁנָעָן, קָאָן מַעַן זַיְעָן
נַאֲרָנִיט פָּאָרָשְׁטָעָלָעָן קַיְיָן מעָר אַומְּגָלִיקְלִיכָּעָן זַאֲרָפָר אַ פְּרִיְעָן
שְׁטָאָטָן, ווי דָּאָס ; קַיְיָן זַאֲרָ אַזְיָן נַיְט אַזְוַיְעָן לְהַיְפָּד דַּעַר אַלְגָּעָמִינָעָר
פְּרִיְהִיָּט, ווי דָּאָס צִוְּמָעָן דַּרְדָר פָּאָרָאַרְטִיְּלָעָן, אַדְעָר דַּרְדָר זַוְּלָכָעָן
עַס-אַזְיָן אַנְדָעָר מַוְן בְּאַשְׁרָעָנְקָוָן, די פְּרִיְעָן מַיְינָנָג פֿוֹן יְהִידִּים. וואָס
אַנְבָּאַלְאָנָגָט אַבְּעָר יַעֲנָע אַוְמָרוֹעָן, וואָס ווערען אַרְוִיסְנָעָרְפָּעָן אַונְטָעָר
דַּעַם שִׁיְזָן פֿוֹן רַעֲגִירָהָג, לִוְגָט זַיְעָר סִבְּה אַוְסְשָׁלִיסְלִיךְ אַזְיָן דַּעַם, וואָס
מַעַן ווֹיל מִיט דַּעַר הַילְּפָּקָה פֿוֹן גַּעַזְעִי פָּאָרָעָנְטָפָּעָרָן סְפָעָקְלָאַטְיוּעָן פָּרָאַגְּעָס

אוֹנוֹ וְאֶסְתָּוִים עַמּוֹנָגָנָן וְעוֹרָעָן פָּאַרְפָּאַלְגָּט אָנוֹ זַיְעָרָע פָּאַרְטָיָה
דִּינְגָּנָעָר אָנוֹ אַנְהָעָנָגָר בָּאַשְׁטָרָאָפָּט, וּוֹ פָאַרְבָּרָעָכָר; דֵּי לְעַצְמָעָו זַיְנָעָן
בָּאָבוֹאַן אָפָּוֹ נִיטָּקְרָבָנָהָת פָּאָרָדָעָם וְאַוְילְשָׁטָאָנָד פָּוּ לְאָנָה, נָאָרָפָן
הָאָסָם אָזָעָרוֹן פָּוּ זַיְעָרָע גַּעֲנָנָעָר. זַוְאַלְטָהָדָם גַּעֲזָעָזָפָן שְׁטָאָטָמָגָעָ
וְוּזָעָן צָוּ מְשֻׁפְטָעָן בְּלֹוִיזָפָרָמָעָן. אַבְעָרָבָר
כִּיְמָצָעָן בָּאַשְׁטָרָאָפָעָן פָּאָרָדָעָן. וְאַלְטָעָנוֹ דָאָן
אַזְוָיָנָעָן אָמוֹרָעָן נִיטָעָקָאָנָט אַנְטָשָׁטָיָן אַוְנָטָעָרָדָם שִׁיןָפָן מְלוֹכָהָ
דְּעָכְטָמָ, אוֹנוֹ פָּוּ חַלְקִיְדָעָות וְאַלְטָעָן מַעְרָנִיט אַדוֹיְסָגְעָקָוָמָעָן קִיְיָן אַוְיָידָ
שְׁטָאָנָרָטָן.

אזווי וויעס איז אויף מיון מזל אויסגעפאלען דאס זעלטנע גלען
צוז ליעבען איזן א שטאטם, ווואו יעדערן איזנעם איזן גענבעבן די אבסאלוטע
פריהיחסט פון מיינונג איזן דאס רעכט צו פאָרערען נאמט, הויט זיין איזיד
גענער איבערצעיגונג, איזן א שטאטם, ווואו קיין זאָר איזן ניט איזו טיער
אוו ליב, וויא אטדיי פריהיחסט. — רעכען איד, איז עס ווועט ניט זיין
איבערונג איזן ניט אומנייצילר צו וויזען, איז דיאזיגען פריהיחסט קאָן
נטט נאר צונגעלאזען וווערטן איזן יעדערן שאָדרען פאָר דער רעליגינע איזן דעם
ביביגער-שלום, נאר איז שטעלענדינג דערמיט די רעליגינע איזן דעם בירגער-שלום
ווערטען, ניט שטעלענדינג דערמיט די גראַנדעאנק, וואָס איזד האָב בדעה איז
אייז געפֿאָר. דאס איז דער דאָזיגער אָפְּהאנַדְלָנָג, צוֹלִיב דעם ציל האָב איז
צוּשָׁטָלָעָן פאָר נוֹיְטָגָן אַנְצָוֹוַיְזָעָן אוֹוֶת די ווַיְכִּינְסָטָע פָּאָרָאָרוֹטִיָּד
לען בְּנוּגָעָן רְעִלְיוֹנָעָן, וואָס זַיְוִינָעָן אַוְנוֹ פָּאָרְבְּלִיבָעָן פָּוּ דָעַרְ פָּאָרְצִיְּד
טִינְגָּרְ קְנַעֲנְשָׁאָפָּט, וויאָר אַוְוֶת די פָּאָרְאָרוֹטִיְּלָעָן בְּנוּגָעָן דָעַרְ רַעַכְט
פָּוּ דָעַרְ הַעֲכָסָטָעָר מְלוֹכָהָמָאָכָט, וואָס פִּילְ מְעַנְשָׁעָן זַוְעָן מֵיט אָוָמֵד
פָּאָרְשָׁעָמְטָעָר פָּרְעָבְקִיְּטָזְוּ פָּאָרְגָּנְעָמָעָן עַס אַינְגָּאַנְצָעָן פָּאָר זַוְאָן צַוְּ
פָּאָרְפִּירָעָן, אָוְטָמָעָר דָעַם שַׁיְוָן פָּוּ רְעִלְיוֹנָעָן, דָעַם גִּיסְטָפָּן
וועַלְכָּעָן איזן נאר אָוְטָמָעָרְוָאָרְפָּעָן דָעַם הַיְדָנִישָׁעָן אָבָּעָרְגְּלוֹיבָעָן, כְּדִי
אלְזָן ווּוִידָעָר פָּאָרְזָוְנְקָעָן וועַרְעָן אַיְזָן קְנַעֲנְשָׁאָפָּט.
אַיְזָן ווּוִילְ זַאְגָעָן עַטְלִיבָעָן וועַטְטָעָר וועַעַגְעָן דָעַם סְדָרְ, אַיְזָן וועַלְכָעָן
דָאס אלְזָן וועַט דָא אָבָּעָרְגְּעוֹבָעָן וועַרְעָן; אָבָעָרְ קָודָם כְּלַיְזָן
אַנְזָוְיָזָעָן אוֹוֶת די מְאָטוֹזָעָן, וואָס האָבָעָן מִידְ בָּאוּגָט דָאס צַוְּ
שְׂרִיבָעָן.

באריםעו זיך מיט זיינער איבערגעגעבענקייט צו דער קרייסטלייכער רעליז
גיע, וואס דאס הייסט פאר זוי ליבע, פריד, שלום, זעלבסט-באהער
שונגע און פריינטיליכקייט צו יעדען איינעם, קריינגע זיך עס צוישען
זיך מיט איזא שנאה און זיינגען איינס ס'אנדרער וודף מיט איזא פאר
בייטערטען צארן, איז מען קאו ניכער דערקענען זיינער אמונה דורך אטַ
די מעשים זיינער, ווי דורך יגען גוטע מותה. עס איז שוין לאנג
געקומווען צו איזא פונקט, איז אויר קאנט אנדערש ניט אונטערשיידען.
ווער עס איז א קרייסט, א טערק, איד אדרע א נצענדערינער, ווי נאר
דורך דער הלכשה, דורך קערטערליכע באזונדרקייטען, דורך דער
קיד, וואס איינער פון זוי באזוכט, אדרע, לסתו, דורך דעם אדרע
יענען אני מאמי און דורך דער טבע צו שועודען זיך מיטז נאמען
פון דעם אדרע יגען היליגען. איז אלע איבעריגע זאכען איז זיינער
שטיגינער ליעבען בי אלעמען גלייך.

עס איז פאר מיר נאר קיין ספֿק ניט, איז די סיכה פון אטידעט
איבעל ליגט דעריוין, וואס די קירבליכע אמתען ווערטע באהאנדרעלט, ווי
ערענשטעטלעם, די לוכבליכע בונקיעס, ווי קוואלאן פון הבנחתה, איז
וואס די גיסטלייכע ווערטע איזוי פיל פאערט. — איז דאס איז פאר דער
מאסע די גאנצע רעליגיע, זויל ווי נאר אטידי מיסברוביינע האבען אנַ
געחויבען אריינדרינגען איז דער קיד, האבען די אומוירידונגסטע פאר
שיינען גלייך באקומווען ווילדען פארלאנג צו פאראוואאלטען די היליגען
שטעלעם; דער איפער איסצובריטען די געטלייכע רעליגיע איז גע
זונקען בי צו מיאום ער ניזיגקיט איזו כבודיזובעניש; דער טעטפערל
אליען איז איזוי ארום געווואדרען אַ בִּנְעָן, וואז עס האבען זיך מעד ניט
געלאזט הערען קיין קירבלענער, נאר רעדנער, וואס יעדערער פון זוי
אייז דורךגענומען געוווע מיטז פארלאנג ניט צו באלארנעם דאס פאלק,
נאר אדרויסצ'ורופען באזואונדרערונג צו דער איביגענער פערזאן איזן פאר
דאמען עפערנטליך די מענשען, וואס דענקען אנדערש; מען האט גע
נומען לערנען בלויין דאס, וואס איז נוי איזו ניט-געווויניליך, זויל דאס
ווערט פון דער מאסע שטארק באזואונדררט. דערפּוֹן האבען נאטייליך
געמאות אנטשטיין פיל מחלקות איזן קנה-השנה, וואס אפּילוֹ די צייט
אליען האט זוי ניט געלאנט אפּשוואכבען.

עס איז, דעריבער, קיין ואונדר ניט, וואס פון דער אלטער רעד
לינווע איז ניט געליבען מער, ווי דער איסערער קולט, דורך וועלכען

די מאסע שיונט ניכער צו חנפ'ענען גאט, ווי צו פארערען אים, אוו זאָס דער גלויבען איז ניט מער, ווי לוייכטנַּפְּוִינְּקִיְּט אָזָן פָּאָרָאָרְטִּילְּעָן. אָזָן וואָסְעָרָע פָּאָרָאָרְטִּילְּעָן! פָּאָרָאָרְטִּילְּעָן, וואָס מַאֲכָעָן פֿוֹן טִילְּעָן. דעם פָּאָרָנִינְפְּטִינְגָּעָן מענשען אַחְיָה, וואָס דערלְּאָזָעָן באַזָּן אָפָּן נִיט, אָזָן דער מענש זאל זיך באַנוּצָעָן מִיט זַיְן פְּרִיעָעָן גַּעֲדָאָנָן, כְּדֵי אֲפְצָזָר שִׁירְדָּעָן דָּאָס אַמְתָּע פֿוֹן דעם פָּאָלְּשָׁעָן; פָּאָרָאָרְטִּילְּעָן, וואָס זַיְן עָנָן ווי בְּכִיוֹן אַוִּיסְגָּעָרָאָכָט גַּעֲוָאָרָעָן, כְּדֵי צו פָּאָרָטְּנוּנְקָלְּעָן דָּאָס לִיכְטָפָּן דעם פָּרְמוּקִיִּט, אָזָט אַזְּן הַימְעָל! אָזָן דַּי רֵעַ לִינוּעַ בָּאַשְׁטִימָעָן אַזְּן נַאֲרִישָׁע מִסְמָרִיעָם, וואָס פִּילְּעָן אַטְּיְבָע פָּאָרָאָכְּטָנָגָן צָוָם פָּאָרָשְׁטָאָנָד אָזָן פָּאָרְזָוָאָרְפָּעָן אָזָן פָּאָרְשָׁטוּרְסָעָן מִיט עַקְעָל דָּאָס דַּעֲנָקָעָן, ווי אַזְּאָר, וואָס אַזְּן פָּאָרְדָּאָרְבָּעָן אַזְּן אַיְזָר גַּעֲהַלְּתָעָן פָּאָר מענשען, וואָס טְּרָאָגָעָן אַזְּן זַיְדָאָס גַּעֲטְלִיכְעָן לִיכְטָן. וועָן זַיְוָן וואָלְּטָעָן נַאֲר פָּאָר מַאֲגָנָט אַזְּן פָּוֹנָק פֿוֹן דעם דַּאֲזְוָגָעָן גַּעֲטְלִיכְעָן לִיכְטָן, וואָלְּטָעָן זַיְוָן נַאֲר עַפְּלְוִוְּרָעָטָמָט מִיט אַזְּוָי פַּיְלָן נַאֲהָה, נַאֲר זַיְד אַוִּיסְגָּעָלְּעָרָנָט צו פָּאָרְרָעָן נַאֲט מִיט מַעַר שְׁכָל. אַנְשָׁטָאָט אַוִּיסְצָוִצְיְבָעָן זַיְד צְוּוִישָׁעָן אַנְדָּרָעָן מִיט אַזְּן אַוְּבָּעָרְפָּלוֹס פֿוֹן הַאָם, וואָלְּטָעָן זַיְוָן זַיְד בְּעַסְר אַוִּיסְגָּעָלְּעָנָט מִיט אַזְּן אַיְבָּעְרָפָּלוֹס פֿוֹן לִיבָּע. זַיְוָן וואָלְּטָעָן נַיְט גַּעֲרוֹדָטָמָט מִיט אַזְּוָי פַּיְלָן שְׁנָאָה דַּי מענשען, וועָלְּכָעָן דַּעֲנָקָעָן אַנְדָּרָעָשָׂר, נַאֲר גַּעֲפִילָטָט צו זַיְוָן מִטְּלִיהָ, וועָן זַיְוָן וואָלְּטָעָן אַזְּיפָּאָן אַמְתָּעָן גַּעֲזָרָגָט פָּאָר זַיְעָר דַּעַתְּגָגָן אַזְּן פָּאוֹן אַיְגָעָנָם גַּלְּסָן.

נַאֲר מַעַר, וועָן דַּי דַּאֲזְוָגָעָן מענשען וואָלְּטָעָן פָּאָרְמָאָגָט עַפְעָט אַשְׁטְּרָאָל פֿוֹן גַּעֲטְלִיכְעָן לִיכְטָן, וואָלְּטָעָן מַעַן דָּאָס גַּעֲמֹזָט אַרְיְזָעָן פֿוֹן זַיְעָר לְעָרָע. עַס אַזְּן גַּאנְצָעָן קָלָאָר פָּאָר מִיר, אָזָן גַּהְמָן זַיְוָן האָבָעָן קִינְצָעָן מַאֲלָל נַיְט גַּעֲקָאָנָט גַּעֲפִינָעָן גַּעֲנוֹג באַזְּוָאָנְדָּרָעָגָט פָּאָר דַּי טִיפָּע סְדוּות פֿוֹן דַּעַר בִּיבָּעָל. האָבָעָן זַיְיָ אַבָּעָר קִינְמָאָל נַיְט גַּעֲלָרָנָט קִיןְיָ אַנְדָּרָעָזָר, ווי נַאֲר דַּי סְפָּעָקָלָאָצִיעָס פֿוֹן דַּי אַרְיְסָטָאָטָעָלִיקָעָר אָזָן דַּי פָּלָאָר טָאָנִיקָעָר, צְוָאָפָּעָנְדָּגָעָן צו דעם דַּי בִּיבָּעָל, בְּכָדֵי מַעַן זַיְלָזָי נַיְט הַאלְּטָעָן פָּאָר אַנְחָעָנְגָעָר פֿוֹן דַּי חַיְידָעָן. אָזָן עַס אַזְּן זַיְיָ האָבָעָן צו זַיְעָר זַיְוָן אַזְּוָיָנִינִין אַינְאָיִינָעָם מִיט דַּי גַּרְיכָעָן, נַאֲר זַיְיָ האָבָעָן נַאֲר גַּעַד צו זַיְוָן זַיְוָן אַזְּוָיָנִינִין אַזְּזָבָעָן זַיְהָדִיאָן, אַזְּזָבָעָן זַיְיָ האָבָעָן צו זַיְעָר זַיְוָן זַיְוָן דַּעַר גַּעֲטְלִיכְקָיָס פֿוֹן דַּעַר בִּיבָּעָל. אָזָן וואָס מַעַר החַטְבָּלָות ווי

ווײזען אדים אין דער באואונדרונג פון אירע סודות, אליע מער באָר ווײזען זי דערמיט, אָז זי גִּלוּבָּן נִיט אָזְוֵי פַּיל אָזְנַדְּרָעַ בְּבִיכָּל, זי זי זיינען בלינדרהheit מסכימים צו אירע לְעָרָם. אַ רָּאִיה דְּעָרְצָו קָאָנוּ מעוֹ וְעַו אָזְנַדְּרָעַ, וְאָסָם דָּאָסָם רָוב פּוֹן זי נְעַמְּנָאָן, זי אַ יְסָדָם צו פְּאַרְשְׁטִין דַּי בְּבִיכָּל אָזְנַדְּרָעַ אַנְטְּרָקָעָן אַיר עַכְּתָּעָן זַיְן, אָז זי אָזְנַדְּרָעַ אַלְעַ אַירְעַ טִילְעַן וְאַרְהָאָפְּטָן אָזְנַדְּרָעַ פְּרִילְעַן וְעַרְעַן נֶאֱרָדְרָעַ דַּעַם פְּאַרְשְׁטִין דַּי וְאַלְטָעַן באָדָאָרָפְּט אַוְיְגָנְפָּוּנָן וְוַעֲרַעַן נֶאֱרָדְרָעַ דַּעַם בְּבִיכָּל גּוֹפָא אָזְנַדְּרָעַ אַוְיְגָנְפָּוּנָן אַוְיְגָנְפָּוּנָן; אָזְנַדְּרָעַ אָזְמָרָאָסָם, וְאָסָם מִיר וְאַלְטָעַן אָזְנַדְּרָעַ אָזְנַדְּרָעַ עַסְעַר גַּעֲקָאנְט לְעַרְעַן פּוֹן דַּעַם בְּבִיכָּל גּוֹפָא, וְוַעֲלַכְעַ נְיוֹתִיגְט זִיד נִיט אָזְנַדְּרָעַ שָׁוֹם מַעֲנְשָׁלִיכְעַ אַוְיְסְטָרָאָכְטָוּנָן, הָאָז בעוֹ זי לְכַתְּחִילָה אַוְעַקְעַנְשָׁטָעלְט פָּאָר אַבְּלַ פּוֹן זַיְעַרְעַ פְּרִוְישִׁים.

אָזְוֵי זי אַירְעַ אַירְעַ נֶאֱרָדְרָעַ נֶאֱרָדְרָעַ זַיְעַרְעַ זַיְעַרְעַ זַיְעַרְעַ. דְּהִיְנוּ: אָזְנַדְּרָעַ נֶאֱרָדְרָעַ לְיִכְתְּ פּוֹן דְּרַקְעַנְטָעַנִּישׁ וְוַעַרט נִיט נֶאֱרָדְרָעַ שְׁלַעַט אַפְּנַעַשְׂאַצְט, נֶאֱרָדְרָעַ פּוֹן פְּילְעַן מַעַנְשָׁעַן נֶאֱרָדְרָעַ פְּאַרְשְׁמָפְּט, זַיְעַרְעַ אַקְוָאָל פּוֹן נְאַטְלָאַזְיְגִּיט; אָזְנַדְּרָעַ אַוְיְסְטָרָאָכְטָוּנָן וְוַעַרט דְּרַעַן אַנְגָּעַנְמָעַן פָּאָר גַּעַטְלִיכְעַן לְעַרְעַם; אָזְנַדְּרָעַ לְיִכְתְּגּוֹבְּגִּיקִּיט וְוַעַרט פְּאַרְדְּרַעְכָּנָט פָּאָר גַּלְוִיבָּן: אָזְנַדְּרָעַ דַּי וְוַעַטְלִיכְעַן אָזְנַדְּרָעַ קִרְכְּלִיכְעַן מַחְלֻוקָּת פְּוֹן דַּי פְּילְאַזְאָפְּעַן וְוַעַרטָן אַנְגָּעַפְּרַט מִיטָּה הַיָּה אָזְנַדְּרָעַ לְיִדְעַנְשָׁפְּט, וְאָסָם דְּרַעַפְּוֹן אַנְטְּשִׁיטִיט וְוַיְלָדָעַ קְנָהָדָשָׁה, וְאָסָם פִּירָט לְיִכְתְּ דַּי מַעַנְשָׁעַן צַו אַוְיְשָׁטָאָנָדָעַן אָזְנַדְּרָעַ צַו נֶאֱרָדְרָעַ פְּילְעַן אַוְיְסְטָרָאָכְטָוּנָן זַיְעַרְעַן, וְאָסָם עַס וְוַאֲלַט גַּעַוְעַן צַוְּפִּיל זַיְעַרְעַן דַּאְזָאַסְרוּעַבְּעַעַן, — הָאַבְּ אַירְעַ רְנַסְטָבָאָסָם צַו מַאֲכָעַן מִיטָּה רְיִינָעַן אָזְנַדְּרָעַ פְּרִיאָרָעַ גַּיְסָט אַנְיָעַ אַוְיְסְטָרָעַ זַוְּכָּוְנָגָעַן פָּוֹן דַּעַם בְּבִיכָּל אָזְנַדְּרָעַ קִיְּזָן זַאְרָ נִיט אַנְרַקְעַנְמָעַן פָּאָר אַירְעַ לְעַרְעַ, זַיְעַרְעַ נֶאֱרָדְרָעַ, וְאָסָם לְאָזְטָן זַיְעַרְעַ גַּאנְצָן קָלָאָר לְעַרְעַנְמָעַן פּוֹן אַירְעַ גּוֹפָא. אַוְיְסְטָרָעַ אָטָם דַּעַם גַּאֲרַאֲנָטִיעַ הָאַבְּ אַירְעַ צַוְּגָעְנָרוּיט אַכְּעַטָּאָרָד צַו דְּרַעְלְלַעְרָעַן דַּי חַיְוִילְגָּעַ שְׁרִיפָט, אָזְנַדְּרָעַ אָזְנַדְּרָעַ מִיטָּה דַּעַם דַּאְזָוְגָּעַן כָּלָל, הָאַבְּ אַירְעַ קָודְםָה כָּלָגְעַנְמָעַן אַוְיְסְפָּאָרָשָׁעַן, וְאָסָם עַס אָזְנַדְּרָעַ אָזְוִינָס נְבוֹאָה, אָוִיפָּה וְוַעַלְכָּעַן אָוִפָּה הָאָטָם זַיְעַרְעַ נְאָטָם אַנְטְּפְּלַעְקָט צַו דַּי נְבִיאָים אָזְנַדְּרָעַ וְאָרוֹם זַיְעַרְעַ זַיְעַרְעַ פּוֹן נְאָטָם אַוְיְסְטָרָעַוּוּילָט גַּעַוְוָאָרָעַן. אָזְנַדְּרָעַ עַס גַּעַוְוָעַן דַּעַרְפָּאָר, וְוַיְלָזְיָהָהָן גַּעַהְתָּמָה אַירְעַ הַוְּכָעָה וְוַעַגְעַן נְאָטָם אָזְנַדְּרָעַ זַיְעַרְעַ דַּעַרְנָטוֹרָה, אַרְדָּרָעַ נֶאֱרָדְרָעַ מַחְמָת זַיְעַרְעַ גַּאֲטְסְפָּאָרָכְטִינְגָּה קִיְּטָ ?

נאָכְדָּעַם, זַיְעַרְעַ אָזְנַדְּרָעַ מִיד גַּעַוְאָרָעַן קָלָאָה, הָאַבְּ אַירְעַ גַּעַקְאָנְטָן

באבחןם יתגלו מושגים ותבניות חדשים, אשר יתאפשרו בפניהם לארח אינטלקטואלי חדשני. אולם מושג אחד יתגלה כמייצג של תבנה אינטלקטואלית חדשה: מושג ה'היבריה' (hybrid), שיברר בפניהם את כל מושגים קיימים.

איך בין גאנגןגען וויטער און געוצט אומסונגפינען, ואורום די
העברעהר זייןנע אונגעראפען געוארען די אויסדרערזויילטע פון גאט. אוזו
וואו איך האב ניט געמאט קיון אנדער גראנד דערצן, ווי נאר
דאסם, וואס גאט האט פאר זוי אונסנקליבען אַ געוויס לאנד איז דער
ערדר, וואו זוי זאלען קאנגען ליעבען זייכער און באקוועם, האב איך גע-
מאנט דערפונ דעם אויספיר, איז די געועצען, וואס גאט האט אנט-
פלעלט זו מאה'!, זייןנע געוען ניט קיון אנדער זאר, ווי דאס מלוכה-
רעכט פון די העברעהיש שטאמטן, איזו טאקט נאר פון זוי אלין, וואס
קיינער, אויסער די העברעהר, איזו ניט געוען מהוויב זוי אנטזונגעמען
אוו זואס אפלו די העברעהר אלין זייןנע געוען פראפליכטען זו זוי
ט מער, ווי נאר דער צויט פון זיינער מלוכה.

בדי צו זען וויטער, צי מען קאן אויפוייזען דורך דער ביבעל. און דאס מענשליכע דענ侃ען איז פון דער נאטור אויס פאַרדאָרבבען. האָב אונטערגעזוכט, צי די אונזוערטסאלע רעליגיע, ד. ה. דאס געטליכע געזען, וואָס די נכיאָים און די אַפְּאַסְטָלָעָן האָבען אַנטְפְּלָעָקָט פָּאָר דעם גאנצען מענשליכען מין, אונטערשיידט זיך פון דער רעליגיע, וואָס עס לערנט אונז דאס גאטְרִילִיכָע ליכט איז אונז; אויד האָב אַיד אָונטערגעזוכט, צי וואָנדער געשען קעגען דעם סחר פון דער נאטור אונז צי זיך באֹויזען אונז די עקוּזְטָעָנֶץ פון גאנט אונז די געטליכע השנאה מיט מער זיכערקייט און קלארקייט, ווֹי די זאָבען, וואָס מיר פֿאָרְשְׁטִיעָן זיך פֿאָר אָן דִּיטְלִיךְ דורך זוּיעָר אַנְפְּאַנְגְּלִיכָע סִכּוֹת.

ניט געפֿגענדיג אבער איזן די פָּאַרְשִׁירְפַֿטְעָן. ווֹאָס דֵּי בִּיבּוּל עֲרָנֶט אָנוּ אַוְיסְדְּרִיקְלִיד, קִיּוֹן זָאָר, ווֹאָס זָאָל נִיט זָוִין אַיזְן הַסְּכָם מִיטְּזָן נַאֲטוּרְלִיבְּקָן דַּעֲנָעָן אַדְעָר גָּאָר לְהִיפּּוֹר צָו אִים, אָנוּ זָעָנְדָגָן, אָחוֹז דֻּבָּם, אָז דֵּי נְבִיאָס דָּאָבָעָן אַיְגָעָנְטְּלִיד גַּעֲלָרָנָט נַאֲצָז פְּשָׁוּטְעָז זָאָכָעָן, ווֹאָס יַעֲדָר אַיְנָעָר קָעָן זַי לִיבְּכָת בָּאֲגְרִיבְּעָן, נִיט מָעָר, זַיִה האָבָעָן גַּעֲנָצָמָן פָּאָר דָּעָם אָזָא סְטְּלִיּוֹן אָוֹן דָּאָס באָפְּעַסְטִינְגָּט מִיטְּסָוּנָעָן טָעִים, ווֹאָס עַמְּסָע זָאָל קָאנָעָן נִיכְעָר בָּאוּוֹגָעָן דָּאָס הָאָרְצָן פּוֹן דָעָר אַסְמָע צָו יְרָאת הַשָּׁם, — האָבָע אַיר זַיִד פּוֹלְשָׁעַנְדִּיג אַיְבָּעַצְיִיגָּט, אָז

די ביבעל שטערט באיז אופּוֹ ניט דער פרײַהייט פֿוֹ דענקען, אָז זִי
האט גָּארנִית צְוּ טּוֹ מִיט דָּעֵר פִּילָּאָזָּאָפּֿעַ אָזְזַיְּעַ זַיְּעַ
שְׁבִּיאַת אַיְּזַיְּרַא אַיְּגַעַנְעַם יְסֻחַ.

כְּדִי פַּעֲסְמַצּוּשְׁטָעַלְעַן דָּעֵם דָּזָוִינְעַן אֶמֶת אָזְזַיְּרַאְלְיַוְכְּטַעַן בְּעַסְעַר
דָּעֵם גָּאנְצַעַן עַנְיַיְן, וּוּלְלַאְרַד אַיְּפַּוְוְיַזְעַן, וּזְזַיְּזַיְּדַיְּ בְּבִיעַל דָּאָרָה אַיְּסַ
גַּעֲטִיטִישַׂט וּוּיְסַעַּן אָזְזַיְּרַאְלְיַוְכְּטַעַן אָזְזַיְּרַאְלְיַוְכְּטַעַן
בְּעַל אָזְזַיְּרַאְלְיַוְכְּטַעַן פֿוֹ רְוַחְנִיּוֹתְדִּיגַעַן עַנְיַיְן דָּאָרָה גַּעֲשִׁעַטַּט וּוּרְעַעַן פֿוֹ אַיְּרַאְלְיַוְכְּטַעַן
אָזְזַיְּרַאְלְיַוְכְּטַעַן נִיט פֿוֹ דִיְּ פָאָקְטַעַן, וּוּאָסְמַיר וּוּיְסַעַּן דָּוָרָךְ דָּעֵם נְאָטְרִילְיַכְּעַן לְיכַטְמַעַן
אָזְזַיְּרַאְלְיַוְכְּטַעַן. וּוּעַלְבַּעַן זַיְּנְעַן אַנְטְּשַׁטְּאַנְעַן מְחַמְתַּט דָּעֵם, וּוּאָסְמַיר דִיְּ פָאָרָדְ
אַוְרְטִיוֹלְעַן, וּוּעַלְבַּעַן זַיְּנְעַן אַבְּעַרְגְּנַעַבְעַן דָּעֵם אַבְּעַרְגְּנַעַבְעַן אָזְזַיְּרַאְלְיַכְּעַן
אָזְזַיְּרַאְלְיַכְּעַן פֿוֹ אַיְּבִיגַעַן, פָּאָרְעַט דִיְּ בִּיכְעַר פֿוֹ דָּעֵר
בְּבִיעַל מְעַרְ, וּזְזַיְּזַיְּדַיְּ אַיְּטַס וּוּאָרָט אַלְיַוְכְּטַעַן, אָזְזַיְּרַאְלְיַכְּעַן
דָּאָס וּוּאָרָט, וּוּאָס וּוּרְעַט אַנְטְּפַלְעַטַּט פֿוֹ נְאָמָן, באַשְׁטִיטַיְם נִיט אָזְזַיְּרַאְלְיַכְּעַן
בְּאַשְׁטִיטַיְמַטְעַר צָאַל בִּיכְעַר, נְאָר אָזְזַיְּרַאְלְיַכְּעַן דָּעֵר אַיְּנְפָאָכְעַר פָּאָרְשְׁטַעַלְעַן, וּוּאָס
עַם הָאָבָעַן גַּעַתְאַטְמַעַן דִיְּ גַּעַטְלִידְבָּאַנְיַסְטַעַרְטַעַן נְבָאַיְם, אָזְזַיְּרַאְלְיַכְּעַן
גַּעַתְאַטְמַעַן גַּעַתְאַטְמַעַן גַּעַתְאַטְמַעַן גַּעַתְאַטְמַעַן גַּעַתְאַטְמַעַן
טַוְזַן גַּעַתְאַטְמַעַן קִיְּיַט אָזְזַיְּרַאְלְיַכְּעַן לְיַבְעַן דָּעֵם נְאָעַנדְ
טַוְזַן. אַיְּדַיְּזַיְּעַל אַיְּדַיְּזַיְּעַל אַיְּדַיְּזַיְּעַל אַיְּדַיְּזַיְּעַל
גַּעַלְעַרְנַט אָזְזַיְּרַאְלְיַכְּעַן דָּעֵר בְּבִיעַל אַיְּדַיְּזַיְּעַל הַסְּכָם מִיטַּדְיַיְּבָרְעַפְעַן וּוּרְעַעַן
פֿוֹ דִיְּ מְעַנְשַׁעַן, וּוּאָס דִיְּ נְבָאַיְם אָזְזַיְּרַאְלְיַכְּעַן דִיְּ פָאָרְשְׁרִיפְטַעַן וּזְזַיְּעַן
פָּרְעַדְיַגְעַן גַּעַתְאַטְמַעַן וּוּאָרָט; אָזְזַיְּרַאְלְיַכְּעַן אַיְּזַיְּרַאְלְיַכְּעַן גַּעַתְאַטְמַעַן
צְוַהְעַטְרַזְעַלְעַן פָּאָרְנַעְמַעַן אַטְדְּלַעַם אֶמֶת אָזְזַיְּרַאְלְיַכְּעַן אַזְזַיְּרַאְלְיַכְּעַן
גַּעַלְעַרְנַט אַזְזַיְּרַאְלְיַכְּעַן.

נאָכְדַעַם, וּזְזַיְּדַיְּבַעַר דִיְּסְדַּוְתַּפְעַן גַּלְוִיְּבַעַן, מְאָרְדַּיְּדַעַם
אוּיְסְפִּיר, אָזְזַיְּרַאְלְיַכְּעַן דָּעֵר תְּוֹרַדְפַּוְנַדְעַטְמַעַן וּוּיְסַעַּן אָזְזַיְּרַאְלְיַכְּעַן
דָּעֵר זַיְּדַיְּ, וּזְזַיְּדַיְּ גַּעַתְאַטְמַעַן גַּעַתְאַטְמַעַן
פָּלְעַטְמַעַן וּוּיְסַעַּן דָּוְרְכָאַיְם פָּאָרְשְׁיַדְעַן פֿוֹ דָּעֵם נְאָטְרִילְיַכְּעַן וּוּיְסַעַּן סַיְ
מִיטַּזְיַיְן תְּוֹרַדְפַּוְנַדְעַטְמַעַן, אַזְזַיְּדַיְּבַעַר דִיְּסְדַּוְתַּפְעַן גַּלְוִיְּבַעַן ; אָזְזַיְּרַאְלְיַכְּעַן
הַאטַּגְעַנְדַּרְעַן גַּעַבְטַיְם ; אָזְזַיְּרַאְלְיַכְּעַן גַּעַנְגַּרְשְׁאָפְטַעַן פֿוֹ אַיְּגַעַנְעַם צָום צְוַויְוַיְטַעַן ;
זַיְּן בָּאַזְוְנְדַּרְעַן גַּעַבְטַיְם ; אָזְזַיְּרַאְלְיַכְּעַן גַּעַנְגַּרְשְׁאָפְטַעַן פֿוֹ אַיְּגַעַנְעַם צָום צְוַויְוַיְטַעַן ;
אָזְזַיְּרַאְלְיַכְּעַן קִינְעַרְפַּוְנַדְעַטְמַעַן זַיְּדַיְּ דָּאָרָה נִיט זַיְּן אָזְזַיְּרַאְלְיַכְּעַן אַנְדַּרְעַן.

אווי ווי די מענשען, ווידער, זייןגען אווי פארשיידען איזן כאז ראמטער, איז אינגעֶר איז נוטה צו איז מאינונג, איז אנדערער — צו איז אַלְטָר מִינְגָּן, אַז דָּמָן, וְאַס שְׂטַכְּשָׁא אַיְנוּנָם אַז צו יְרָאַת הַשֵּׁם, רֹופֶט בַּיּוֹם אַנְדָּרָעָן אַרְוִיס גַּלְעַבְטָרָעָר, דְּרִינְג אַיד דָּרְפָּהָן, וְוי אַוד פָּוּ דָעַם, וְאַס אַיד האָב פְּרִיעָר גַּזְעָאנְט, אַז עַס דָּאָרָה יְדָעָן אַיְנוּנָם גַּעֲבָעָן וְועָרָעָן די פְּרִיאַהִיט פָּוּ מִינְגָּן אַזְוָן דָּאָס רַעַכְט צו באַשְׁטִימָעָן די יְסָדוֹת פָּוּ זַיְן גַּלְיוּבָעָן, לְוִית דָעַר אַיְונָעָנָר אַיבְּרָצִיְּגָגָן, אַז מַעַן דָּאָרָף נִיט אַוְרְטִילְעָן, צַי אַיְינָעָם גַּלְיוּבָעָן אַיז נָוָט אַדְעָר שְׁלַעַכְט, וְוי נָאָר דָּוָרָךְ וְיַיְנָעָ מְעַשְׁיָהָם. נָאָר אוֹי אַרוֹם וּוּלְעָן אַלְעָ מְעַשְׁיָהָן קָאנָן גַּעַהְאָרְכָּעָן גַּאטָמִיט אַזְוָן פְּרִיעָן חָרְצָעָן אַזְוָן האַלְטָעָן מַוִּיר גַּעַרְכְּטִינְגִּיט אַזְוָן לְיִכְּבָּן.

נאָכְרָעָם, וְוי אַיד מַאְד קָלָאָר אַוְיָה אַזְוָן אַפְּוָן, אַז דָּאָס אַנְטְּפָלְעַקְטָעָ גַּעַטְלִיכְעָן גַּעַזְעִיךְ לְאַזְוָן וְעַדְעָן אַיְנוּנָם זַיְן פְּרִיאַהִיט, נִי אַיד אַיבְּכָר צַוְּאַנְדָּרָעָן טַיְלָן פָּוּ דָעַר פְּרָאָנָע אַזְוָן אַוְיָה, אַז דָּאַזְוָעָנָר פְּרִיאַהִיט קָאָן נִיט נָאָר צַוְּגָעַלְאָזְוָן וְועָרָעָן אַז יְדָעָר גַּעַפְּאָר פָּאָרְץ שְׁלָוָם פָּוּ שְׁטָאָט אַז דָעַמְּ רַעַכְט פָּוּ דָעַר העַכְסָטָר מַלְכָהָמָאָכָט, נָאָר אַז זַיְן צַוְּגָעַלְאָזְוָן וְועָרָעָן קָאָן נָאָר נִיט אַפְּגָנְשָׁאָפָט וְועָרָעָן, נִיט שְׁטָעַלְעַנְדִּיגְגָּה דִּעְרָמִיט אַזְוָן גְּרוּוּם גַּעַפְּאָר דָעַמְּ בַּיְּרָגְנְרְ-שְׁלָוָם אַזְוָן נִיט בַּרְעַנְגְּנַנְדִּיגְגָּה פִּילְ שְׁאָרָעָן דָעַמְּ גַּאנְצָעָן שְׁטָאָט.

כָּדִי צַוְּ בָּאוֹיְזָעָן דָעַמְּ דָאַזְוָגָעָן אָמָת, נִי אַיד אַרוֹם פָּוּ דָעַמְּ גַּעַטְלִיכְעָן רַעַכְט פָּוּ דָעַמְּ יְחִיד אַזְוָן וְזַיְן אַוְיָה, אַז דָּאָס דָאַזְוָעָנָר רַעַכְט נִיט נָאָר אוֹיָה וּוּיָיט, אַוְיָה וְויָוִיט עַס נִיט יְחִידָס וּוּלְעָן אַזְוָן מַאְכָט; אַז קִיְּנָעָר קָאָן נִיט, לְוִית דָעַמְּ רַעַכְט פָּוּ דָעַר נָאָטָר, גַּעַצְוּוֹנְגָעָן וְועָרָעָן צַוְּבָעָן נָאָר אַז אַנְדָּרָעָן אַיבְּרָצִיְּגָגָן, נָאָר יְעַדְרָאָר אַיד אַיְינָעָר אַיז דָעַר בָּאַשְׁצָעָר פָּוּ זַיְן אַיְונָעָנָר פְּרִיאַהִיט. וְויִיטָר זַיְן אַיד אַוְיָה, אַז קִיְּנָעָר נִיט אַיז דָעַר אַמְּתָעָן נִיט אַוְיָה דָאַזְוָעָגָר רַעַכְט, אַוְיָה עַד טְרָאָט אַוד נִיט אַיבְּכָר אַוְיָה אַז אַנְדָּרָעָן זַיְן מַאְכָט צַוְּפָאָרְטִיְּדִינְגָּן זַיְה, אַז נָאָר דָעַר, וְאַס אַז אַנְדָּרָעָר הָאָט אַיבְּכָר גַּעַטְרָאָנְגָעָן אַוְיָה אַים זַיְן רַעַכְט צַוְּבָעָן, וְוי אַים אַלְיָוָן גַּעַפְּלָט, אַז זַיְן מַאְכָט צַוְּפָאָרְטִיְּדִינְגָּן זַיְה, באַזְוֹצָט נּוֹטִיגְעָרְהָיִיט דָאָס דָאָר זַיְגָע גַּעַטְלִיכְעָן רַעַכְט אַוְיָה אַז אַבְּסָלְוָטָעָן אַפְּוָן. דָעַפְּזָוָן פִּיר אַיד זַיְיטָר אַוְיָס, אַז דָי פְּרָזְוָאָנָעָן, וְאַס באַזְוִיצָעָן די העַכְסָטָר מַאְכָט,

הצביעו רעכט אויף אלען, וואס איזן זיעיר מאכטן, אז זוי אליען זינען די באשיצער פון רעלט איזן פרוייהיט איזן או אנדערע דארפערע איזן אלידיגן זיך אונטערווארפער אונטער זיעירע באשליסען.

אבער איזו זוי קיינער קאו ניט אפזאגען זיך פון זיין מאכט צו
פארטיזידינגען זיך אויף איזו וויט, איז ער זאל אויפערען צו זיין א
מענש, באחויפט איד, איז קיינער קאו ניט באראיבט ווערען אויף איז
אבסאלוטען אופן פון זיין נאטירליךען רעכט; איז די אונטערטאנען
דרהאלטען פון זעיר נאטירליךען רעכט דאס, וואס זואלט פון זיין ניט
געאנט אועונגענומען ווערען איז גוריס גנפר פארן שטאמט, איזו מיליא
ווערען אטדי רעכט זיין נאכגעגעבען אדעוו שטילשויגענדיג, אדעוו
דורד איז איסדריקליךען אפמאד מיט די באזיעער פון דער מלוכה
מאכט.

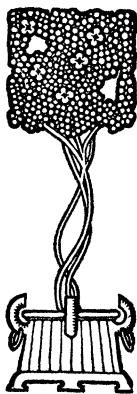
נאר די דזונגע באטראכטונגנע נוי איד איבער צו דער מלוכה פון די העברעהר. ברדי צו מאכען קלאר, אויף וועלכען גראנד און דודר וועמענס באשלאס די דזונגע מלוכה אויף א גאנץ אויספֿרְט פון רעכט. באשרויב איד די דזונגע מלוכה אויף א גאנץ אויספֿרְט צבען אופּוֹ און דערמאן, ברדר אנגט, נאר אנדער פֿרטים. וואס עס ליכען איז זאָן וויסען. זויטער וויזו איד אויף, און די, איז כראַי, גלויב איד, זיינען די באשיער און די אויס- וואס באיזיען די העכט בעמֶת, זיינען די באשיער און די אויס- טויטשער ניט נאר פון דעם ביר גער ליכען. נאר אויך פון דעם גִּיְּסְטֵלְבָּעָן רעכט איז נאר זיילין האבען דאס רעכט צו באשטייען, וואס עס איז רעכט איז וואס אומערעכט, וואס עס איז פרום איז וואס נאַטְלָאוּן. צום שלום פִּיר איד אויס, און די, וואס האבען דאס דזונגע רעכט, וועלכען עס קענען אויפֿהיטען אויפֿן בעס טען אופּוֹן. ווי אויך דערהאלטען די דערינרגן איז זיעברקייט נאר דאן. ווען עס ווען עס וועט יעדען ביר גער גע בע בען ווערען די מענטליךער צו דענקיין, ווי ער פֿאַדרְשְׁטִיט, איז צו זאגען, וואס ער דענקט.

אטידאָם, פִּילָּאָזְאַפִּישָׁר לְעוֹזָר, אֵין דָעַר עֲנוֹן, וּוְאֶם אֵיךְ נִבְּדָא
אַיְבָּעָר צָו דִּינוֹ פְּרוֹאוֹן. אֵיךְ הָאָה, אֵין דָמָס וּוְעַט נִימְתָּזֵן אַוְמְנִיצָּעָד
לִידְךְ. האַבְּעַנְדרָג אֵין זִינְעָר דִּי וּוְיכְטִינְקִיטָּא אָנוֹ דִּי נִיצְלִיכְיִים פָּוּ דָעַט

ענין סי' פון דעם נאנצען וווערך, סי' פון יעדען קאפיקטעל באזונך דער. איד וואלט געקאנט דא צונגעבען נאר איניגע באטראכטונגגען איבער דעם. אבער איד וויל ניט, או פון אטדרער חדמה זאל ווערען א נאנץ בור, וויסענדיג, או די הויפט-פונקטען זיינען גענוו באקאנט פון די פילאואופען. וואס איז שיד אנדערע פערזאנען, האב איד נאר ניט בעה זי' צו רעלאמענדערען דעם דזאינען טראקטאט, וויל איד האב ניט קיין שום האפעונגונג, או ער ווועט זי' איז וועלכענדעס-איין פרט פאנען געפעלען. איד וויס, זוי פעםט עם פארבריליבען איניגען וואצעטלט איז זייר נשמה די פאראורתילען. וואס זייר ניסט האט זי' אויפגענומען אונטער'ן שיאן פון גאטספארטינקייט; איד וויס איז, או עם איז פאר דער מאסע פונקט איז אומענילד אויפציגען בעו דעם אבערגליבען, זוי די מורה; איד וויס, ליטות, או אטדי שטאנד האפטיגיט פון דער מאסע איז ניט מע, זוי בלינדע עקשנות, או זי ווערט ניט געפרט פון שכט, נאר מיטגערטטען פון איר ניגונג צו לוייבען אדרער מסדרלען. איד לאָר דעריבער ניט איז ניט די מאסע איז ניט די אלע מענשען. וואס זיינען אונטערגעוארפערן דיעוליבגע לויידענשאפטען. וואס די מאסע, צו לייענען די דזאיגע בלעטער. נאר מער, איד וויל, או זי וואלט בעסער לאָזען דאס בור איניגאנצען צו דן, איזידער צו ברענגען שאדרען, אויפפאסענדיג עס, זוי זי טוען אלע אנדי דערע זאכען, אויף א פארקערטטען אופן, וואס דערמייט טוען זי' זיך ניט קיון טובת, נאר שטערען בליז אנדערע, וועלכען וואלטטען פילאואפירט מיט א פרייערעו ניסט, ווען עס וואלט זוי ניט געתמאן איז וועג די מיאנונג, או דער שכט דארז זיון א דינער בי דער טעלאגיאע; אט די, האפ איד, זוועט מייז ווערך ברענגען פיל נוצען.

אנגען, איז זי' פילו וועלכען אפער ניט האבען ניט קיין צייט איז ניט קיין פארלאנג דורךזוייענען דעם נאנצען באנד, בין איד דא מורייע, פונקט ווי איד טו דאס צום סוף פון דעם טראקטאט, או איד האב ניט גשריבען קיין איז זאָר, וואס איד וואלט ניט גערן איבער-געגעבען דעם פרואו איז אודטיל פון דער העכטער מאקט פון מײַן פאטערלאנד, וויל אובי זי' וועלכען געפינען אושיעשע דעם, וואס איד האב דא געזאנט, עפטעס איזוים, וואס זאל זיון קענען די געועצעען פון פאטערלאנד, אדרער שעדרלייד פאר'ן זואוילשטיינד פון כלֵי, דאן וויל איד. או דאס זאל ניט האבען געזאנט ווערען. איד וויס, או איד

ביז א מענש און קאו זיך טויה זיין ; איר האב אבער זיך גענומען די גראסטע מי ניט צו טויה זיין זיך ; און דער עיקר האב איר אין זינען געהאט, או אלץ, וואס איר האב גשריבען, זאל זיין דורךאים אין הסכם מיט די גזעצען פון מיין פאטערלאנד, מיט דער פרומקיט און זיטליךיט.

טַעֲלָאָגִישׁ-פְּאַלִּיטִישׁ-טֶרֶקְטָאָמֶת.

קָאַפִּיְתָּעַל אַיִּינָם.

וּוְעַגְעָן נְבוֹאָה.

נְבָוָאָה, אֲדָעָר אַנְטְּפָלְקָנוֹן, אַיְזָה זִיכְרָעָר דָּרְקָעַנְטָעַנְישׁ
פּוֹעַפְעָם אַזָּאָר, וּוְאָס וּוְעָרָט פּוֹנָאָט אַנְטְּפָלְקָטָץ צָוּמָעַנְשָׁעַן.
דָּעָר נְבָוָאָה אַיְזָה דָּעָר, וּוְאָס דָּרְקָלְעָרָט גָּאָטָם אַנְטְּפָלְקָנוֹנָעָן
צָוּמָעַנְשָׁעַן, וּוְעַלְכָּעָחָבָעָן נִיטָּקִיּוֹן זִיכְרָעָר דָּרְקָעַנְטָעַנְישׁ
אַנְטְּפָלְקָטָעָן פּוֹנָאָט, אָוֹן מְמִילָּאָ קָעָנָעָן זַיִן אַנְדָּרָעָשָׁ נִיטָּאַנְגָּעָמָעָן פּוֹנָאָט
בֵּין דִּי הַעֲבָרְעָעָר אַנְגָּרוֹפָעָן נְבָוָאָה, רָעַנְדָּעָר אָוֹן דָּאַלְמָעָר
טְשָׁעָרָ: אָוֹן אַיְזָה דָּעָר בִּיבָּעָל וּוְעָרָט דָּאָס וּוְאָרָט אַלְעָמָל גַּעֲבָרְיוֹכְטָ
פָּאָר גָּאָטָם דָּאַלְמָעַטְשָׁר, וּזְדָּאָס אַיְזָה צָוּזָעָן שְׁמָוָתָ, קָאָזָ
פִּיטְעָל וּ, פְּסָוק 1. וּוְאָגָּט זָאָגָּט צָוּמָשָׁה'': זָעָ, אַיְדָה אָב
דִּיד בְּאַשְׁטִימָטָטָ פָּאָר אָגָּט אַיְבָּעָר פְּרָעָה'!,
אָוֹן אַחֲרָוָן, דִּיְיָוָן בְּרוֹדָעָר, וּוְעַט זַיִן דִּיְיָוָן
נְבָוָאָה''. דָּעָר טִיטָּשׁ דָּרְפָּרָוָן אַיְזָה חַיָּות אַחֲרָוָן, דָּרְקָלְעָרְנָדָגָן דָּוָר
נָעָוָעָטָר צָוּפָרְהָן, וּוְעַט שְׁפִילָעָן דִּיְאָלָעָפָן אַנְבָּיאָא, וּוְעַסְטוֹ
זַיִן אַזָּוִי וּוְיַרְעָה'ס גָּאָטָם, אֲדָעָר אַזָּוִי וּזָאָטָם מְמָלָאָ מִקְומָם.
אַיְזָה דָּעָם צְוּוֹיְמָעָן קָאַפִּיטְעָל וּוְעַל אַיְדָה רָעַדְעָוָן וּוְעַגְעָן דִּיְנָבָיאָם,
דָּא וּוְעַל אַיְדָה בָּאַחֲרָנְלָעָן דִּיְנָבָואָה. פּוֹנָאָט דָּעָר פְּרָיְעָר גַּעֲבָעְנָעָר דָּעְפִּי
נִיצְיָעָן פּוֹנָאָה פָּאָלָגָט, אָזָה דִּיְגָטְרְלִיכָּעָדָר דָּרְקָעַנְטָעַנְישׁ קָאָזָ
אַנְגָּרוֹפָעָן וּוְעָרָעָן נְבוֹאָה, וּוְיָלָדָיְזָאָכָעָן, וּוְאָס מְרוֹדָעָרְנָעָן זַיִן דָּוָרָד
דָּעָם גָּאָטְרְלִיכָּעָן לִיכְטָ אַיְזָה אַונָּגָן, וּוְעַדְעָן זַיִן דָּוָרָכָאָוָס אָזָה דָּעָר
קָעַנְטָעַנְישׁ פּוֹנָאָט אַזָּוָן זַיִנָּעָ אַיְבָגָעָ באַשְׁלִיכָעָן. אַזָּוִי וּוְיַרְעָה
דִּיְאַזְוָגָעָ נָטְרְלִיכָּעָדָר דָּרְקָעַנְטָעַנְישׁ אַיְזָה גַּעֲמִינְשָׁאַפְטָלִיךָ צָוּאָלָעָמָעָן, וּוְעָרָט
מְעַנְשָׁעָן, וּוְיָלָאָרָעָ יְסָדוֹת זַיִנָּעָן גַּעֲמִינְשָׁאַפְטָלִיךָ צָוּאָלָעָמָעָן.

ז', דעריבער, ניט איזוי הויך געשעט פון דער מסע, וועלכע איז אלע מאל להוט אויף זעלטען און איבערנאמטיליכע זאכען און באציט זיך מיט גריינשעציגונג צו די מהנתן פון דער נאטטור; צוליב דעם זעלביבגען טעם וויל זיך אOID, איז די נאטירליך דערקענטעניש זאל אויסגעשלאל-סעו ווערטען אומעטום, וואו עס רעדט זיך וועגען נביישער דערקענט-ניש. וואס אבער די נאטירליך דערקענטעניש זאל ניט זיין, קאז זי מיט ניט וועניגער רעכט, וויל די אנדרער, אנגערופען ווערטען געט-ליך, וויל די נאטטור פון נאטם, אויף זיפיל מיר באטיליכען זיך איז איה, און זיינע באשלייסען סונערירען זי אונז איז אונזיסער מאם, און זויל זי אונטערשיידט זיך פון יונדר דערקענטעניש. וואס אלע רופען זי איז געטליכע, נאר דערמייט, וואס די לאצעט ברויט זיך איז איז ארבער די גרעניציע פון דער נאטירליך דערקענטעניש און וואס די געועצען פון דער מענשליכער נאטטור, ווען געונזמען פאר זיך אלין, קאנען ניט זייז איר אורזאך. בנוגע אבער דער זיבערקייט, וואס די נאטירליך דערקענטעניש פארמאנט איז זיך, און בנוגע דעת קוואל, פון וועלכען זי קומט ארוים, וואס דאס איז נאטם, שטיטז זי מיט קיזו זיך ניט אפ פון דער נביישער דערקענטעניש. ניט אנדרער, איז איניגער האט געומז האבען א פארלאנג צו באחויפטנען, אדרער נאר צו טריומפען, איז די נביאים האבען טאלע געהאט א מענשליכען קערפער, אבער ניט קיין מענשליכע בשמה, און זיינער שפירונגען און באזואוסטזיוין זיינען געוווען פון א גאנץ אנדר נאטטור, זיך אונזער.

פונדרסטוועגען, ווען דאס נאטירליך זומען איז אפייל געטלייד. קאנען אבער זיינע פארשפרויטער ניט אונזערופען ווערטען נביאים, וויל דאס, וואס זיך לערגען, קאנען איז אנדערע מענישען באונזמען איז מא-בען פאר זיינער איזונגענס מיט דערזעלביבער זיבערקייט און זעלבשטע-דיגקייט, זיך אליין, און ניט נאר דורך זיגויבען אלין.

און איזוי זיך אונזער נשמה, שייז דערמייט אלין, וואס זיך איז כלל איז זיך אויף איז אבעקטיווען אופן די נאטטור פון גאט איז בא-טיליגנט זיך איז איר, פארמאנט די פאוניקיט צו שאפען געוויסע באגראיפען, וואס דערקליען די נאטטור פון זאכען איז לערגען אונז, זיך איז זיך לערבען, קאנען מיר, דעריבער, גאנץ דיבטן פעסטשטעלען, איז די נאטטור פון דער נשמה, אויף זיך ווית זיך ווערט איזונגנפאסט איזוי, זיך איז האב עס נאר וואס דערמאנט, איז די ערשתע סיבה פון דער

געטלייבער אנטפלעken ; וויל אלע, וואס מיר באנרייפען קלאר אוּן דיטליר, ווערט אוּנוֹ סונגערירט דורך דער השנה וועגענוּ נאָט, ווי מיר האבעוּ עס נאָר וואָס אַנגעצייכען, אוּן דורך דער נאָטור, — ניט מיט ווערטער, נאָר אוּיפֿ אַ פֿיל בעסערען אוּפֿן, וואָס אוּן מעד אַין הסכּם מיט דער נאָטור פֿון דער נשמה, ווי יעדער אַינְנֶער, וואָס האָט געפֿילט רִי אַיבָּערץִיינְגֶּנדִיגָּע קְרָאָפֿט פֿון שְׁלֵל, האָט עס אַן צְוַיּוּפֿאַל אוּיפֿ זִיד אלְיאָן אוּיסגעפֿרוֹאָטוֹן.

אוּזִי זַוְיִן צִיל אוּן צוֹ רעדען דער עיקָר וועגענוּ דעם, וואָס אוּן נוגע דער בִּיבָּעַ, וועל אַיד זִיד באָנוּגָּעָנָּעַ מיט אַטְדִּי עַטְלִיכּעַ וועַרְטַּהְ, וואָס אַיד האָבָּדָא גַּעֲזָאנְט זַעֲגָעַן דעם נַאֲטְרָלִיכּעַ לִיכְטַּמְּ. אַיד זַוְיִן, אַלְלוֹוַי, אַיבָּערגִּינוֹן צוֹ דַּי אַנְדְּרָעַ סִבּוֹת אָנוֹן מִיטְלָעַן, דַּוְרָעַ וועַלְכּעַ נַאֲטַ אַנטְפְּלָעַקְטַּמְּ צוֹ דַּי מַעֲנְשָׁעַן דָּאָם, וואָס טַרְעַט אַרְבָּעַר, אַדְעַר טַרְעַט נַיְט אַרְבָּעַר דַּי גַּרְעַנְצִיעַן פֿון דער נַאֲטְרָלִיכּעַ דַּעֲרַעַנְטָעַנְשִׁי, וויל סַיְיַוּ זַאְדָּשְׁטָעַט דַּאְדָּ נַאֲטַ מִיטְצָוְתִּילְעַן דַּי מַעֲנְשָׁעַן דַּוְרָעַ נַאֲטְרָלִיכּעַן לִיכְטַּמְּ אָנוֹן. אַטְדִּעַם עַנְיוֹן וועל אַיד אִיצְטַּבְּ אַחֲנָדְלָעַן מעד באָרכִיכּוֹת.

אלְעַזְּ, וואָס קָאָן אַיבָּעַר דעם גַּעֲזָאנְט וועַרְטַּהְ, דַּאְרַפְּ בָּאָמָּת גַּעֲנָמוֹעַן וועַרְעַעַן פֿון דער בִּיבָּעַ גַּופָּא, וויל וואָס אַנְדְּרָעַ קַעַנְעַן מִיר זַעֲגָעַן וועַגְעַן זַאְכָעַן, וואָס טַרְעַטְוֹן אַרְבָּעַר דַּי גַּרְעַנְצִיעַן פֿון אַונְעַר דַּעֲנָקָעַן. ווי נאָר דָּאָם, וואָס אוּן מִיטְגָּנְטִילְעַט גַּעֲוָאָרָעַן אָין וועַרְטַּאְדָּעַר אַיְוּן שְׂרִיפְטַּמְּ דַּוְרָעַ דַּי גַּבְּאָים אלְיאָן ? אָנוּ אוּזִי ווי בַּיּוֹם הַיּוֹנְטָנָעַן תָּאָגַּה האָבָּעַן מִיר נַיְט, ווי ווֹיְטַ אַיד ווֹיְסַ, מעד קַיְוַן גַּבְּאָים, בלִיבְּטַ אָנוֹן נַיְט אַיבָּעַר צוֹ טַוְוִי אַנְדְּרָעַ זַאְדָּ, ווי נאָר דַּוְרָכְזּוֹקָעַן דַּי הַיּוֹלְגָּעַן שְׂרִיפְטַּעַן, וואָס דַּי גַּבְּאָים האָבָּעַן נַיְט צוֹ אַיבָּער גַּעַלְאָזְעַן. דַּעְרַבְּיַי מַוְעַן מִיר אַבָּעַר זִיד אַוְדָּ אַוְיְסְהַיְמָעַן נַיְט צוֹ באַחוֹטְפָּעַן קַיְוַן זַאְדָּ, אַדְעַר מִיחַם זַיְוַן צוֹ דַּי גַּבְּאָים עַפְּעַם אַזְוִינָם, וואָס ווי האָבָּעַן נַיְט גַּעַהְאַט אַוְיְסְגָּדְרִיקַּט אַוְיַּף אַ קלְאָרָעַן אוּפֿן.

עַס אַיְזַּן דַּאְ בָּאַזְוְנָדְרָעַס נַוְיְטָגַּן צוֹ באַזְוְנָדְרָעַן, אָז דַּי יַיְדָעַן דַּעַרְמָעַן מִיט קַיְוַן וועַרְטַּאְמָעַן נַיְט דַּי אַלְגָּעָמִינָּעַ אַדְעַר באַזְוְנָדְרָעַס סִבּוֹת אָנוֹן קוּמָעַרְעַן זִיד כָּלְלַ נַיְט וועַגְעַן דעם, נאָר וועַנְדָעַן זִיד אַלְעַמְּאָל אַוְמָמִידַּטְעַלְבָּאָר צוֹ נַאֲטַ מַחְמַת דַּעְלִיגְיְזִיטָּעַט, פְּרוּמְקִיְּטַ, אַדְעַר הַבְּנָהָה, ווי מעַזְגָּטַעַס גַּעַוְוִינְגִּירַסְטַּרְ, אַדְעַר הַבְּנָהָה, ווי אַיְזַּה, אַזְוַי זַעֲגָעַן זַיְיַי, אָזְנַאְטַהְאָט עַס זַיְיַי גַּעַשְׁקִיפַּת. זַיְלָעַן זַיְיַי,

או עפעם זאל מקוים ווערטען, אווי זאנגען זוי, או נאט האט געניגנט זיער הארץ דערצן. האבעו זוי עפעם א געראנק, אווי זאנגען זוי, או נאט האט זוי דאס מיטגעטילט. מעו דארוף, דעריבער, ניט אונגעמעו אלע, וואס ווערט דערצ'ילט איזו דער ביבעל, או נאט האט געזאנט צו דעם איזו דעם מענטשען, פאר נכואה אדרער איבערנטאטירליכע דערקען טעניש, נאָר בלויז דאס, וואס די ביבעל זאנט וועגען דעם איסטריך לֵרֶד, אדרער זואס פאלנט פון די אומשטענדען פון דער דערצ'ילונג, אועס איזו געוען נכואה אדרער איז אנטפלעקונן.

אויב מיר וועלען דורךבלעטערן די הייליגע שריפטען, וועלען מיר זען, או אלע, וואס נאט האט אנטפלעקט צו די נביים, איזו זוי אנטט פלאקט געווארען אדרער איזו וווערט ע.ה. אדרער איזו בילך דער, אדרער צונגייליך אויף ביידערליך אופננים. די ווערטער איזו בילדער זויי נעוען געוען אדרער אט ת' ד' ג' ע, וואס דער נביא האט זיך זויי ניט איינגעביבילדעם, נאָר באמת געהרט אדרער געוען, אדרער איזו יי' נ' ב' י' ד' ע.ה. ווען דער דמיין פון דעם נביא, ווען אפלוי איזו א וואכונען צושטאנר, איז געוען אווי אונגעשטיימט, או נאט האט זיך אים אפנודוכט, ווי ער וואלט עפעם קלאר געהרט, אדרער געוען.

מיט איז אמת'ער שטימע האט נאט אנטפלעקט צו משה'ן די גען זעצען, וואס ער האט זוי געווארלט פארשרייבען די העברעהר, ווי דאס איז צו זען פון שמות. קאָפ, ב'ה, פסוק 22, וואו נאט זאנט: "אָזֶן אִיד וּוּעַל זִיד מִיט דִּיר דְּאָרֶט טְרַעַפְּן, אָזֶן אִיד וּוּעַל מִיט דִּיר רְעַדְעַן פָּנוֹן דְּעַר דַּעַק פָּנוֹן אֲרוֹן, פָּנוֹן צְוֹוִישׁעַן די צְוּוִי בְּרוּבִים, וּוּאָס זִיְינָעָן אִיבְעָרָן אֲרוֹן". דאס היסט, איז נאט האט זיך באדיינט מיט איז אמת'ער שטימע, וויל יען דען מאָל, ווען משה האט עם נאָר געווארלט, האט ער געפונען נאָט נרייט צו רעדען צו אַים. אַבעָר בלויז אַטְדִּי שטימע, דורך וועלכער דאס געוען איז איבערגעגעבען געווארען, איז געוען איז אמת'ער, ווי אַיד ווּל דָּאָס בָּאַלְד אַוְיפּוּוּזָעָן.

אַיד ווּלט אַנְגַּעַנְוּמָעָן, איז אויר די שטימע, מיט וועלכער נאָט האט גערופען שמוואָל'ען, איז געוען איז אמת'ער, ווילעס ווערט גען זאנט איז שמוואָל'א/, קאָפ. ג. לְעַצְמָעָן פְּסֻק: "אָזֶן גָּאָט חָאָט גִּיד וּוּיְד עַר בְּאַוְוִוּזָעָן צָו שְׁמוֹאָל'עָן אַיז

ש לה, זוויל גאט האט זיך אנט פֿלעקט צו
ש מואַס' עז. איזו שלה, דורך גאט'ס ווארט", דאס היסט,
או אדרער גאט האט זיך אנט פֿלעקט צו שמוֹאַל'ען דורך'ז ווארט, אדרער
শמוֹאַל האט געהרט גאט רעדען. אבער איזו זיך מיר מזען אפשוייד
דען משה'ס נבוֹאה פֿון דער נבוֹאה פֿון אנדערע נבוֹאים, דארפֿען מיר
אומבֿאַדִּינְגֶּט זאנען, או דֵ שטימע, וואָס שמוֹאַל האט זיך געהרט,
או געוּוען או אַינְגּוּבַֿילְדַּעְטָעַן. דאס קאָזֶט זיך זען פֿון דעם
פאָקְט, וואָס דֵ דָזְיָונְעַ שטימע אוֹז געוּוען ענְלִיךְ צוֹ עַלְיָם שטימע,
וואָס שמוֹאַל פֿלְעָג זיך הערען צום אַפְּטַקְטָעַן. אוֹז ער האט זיך, דעריד
בער, געקאנט פֿאַרְנְעַמְעַן מיט זיַּין כוח הדמיין; זוויל ווען גאט האט
אַים גערופֿען דריי מאַל, האט ער יעדען מאַל געמיינט, אוֹ דאס האט
אַים עַלְיָם גערופֿען.

די שטימע, וואָס אַבְּיַמְלָךְ האט געהרט, אוֹז אוֹז געוּוען אוֹ
איַינְגּוּבַֿילְדַּעְטָעַן, זוויל עס ווּרט געזאנט איזו בְּרָא שִׁת, קאָפְּ.
כ', פֿסְקָה 6: "אוֹ גַּאֲטַה אַט צַו אִם גַּעַז אַגְּט
איַז חַלְוָם", אוֹז אַז. דאס היסט, אוֹ נִיט אַוְיפְּן וואר, נאָר
בלוייז אַין חַלְוָם, זען דער כוח הרמיין אוֹז, נאַטְוִילְד, מעד געניזנט
זיך פֿאַרְצְוּשְׁטַעַלְעַן נִיטְשְׁקְוִיסְטִירְעַנְדִּיגְעַז זאָכָען, האט ער זיך עס גַּעַז
קאנט איַינְבּוּלְעַן. אוֹ עַב פֿאַרְנְעַמְעַן גַּאֲטַס זוֹלְעַן.

די ווּרטער פֿון די עשרת הדריות זיַּינְעַן, לוייט דער מײַנוֹנְגַּ פֿון
איַינְגּוּזְיָידָעַן, נִיט אַרְוִיסְגּוֹזָאנְט גַּוּוֹאוֹרָעַן פֿון גַּאֲטַס; זַיִן גַּלוּיבָּעַן, אוֹ
די בְּנֵי יִשְׂרָאֵל האבען נאָר געהרט אַגְּרוֹשָׁן ווּרטער אַזְן פֿאָרָד
נומְעַן דְּצַו מיט זוּיעָר נִשְׁמָה די גַּעַזְעַצְעַן פֿון די עשרת הדריות. אַיך
אלְיוֹן האָבָעַס אַזְדָּרְפָּר גַּעַטְרָאָכְטָן. וּזְעַן אַיך האָבָעַס גַּעַזְעַנְעַן, אוֹ די
וּרטער פֿון די עשרת הדריות אַין שְׁמַוְתָּה זַיִן דְּבָרִים, ווּאָס דְּרַעְפָּוּן
די צַעְרָטָעַר פֿון די עשרת הדריות אַין דְּבָרִים, ווּאָס דְּרַעְפָּוּן
קָאָן מעַן, דְּאָכְטָז זיך, דְּרִינְגָּעַן, אוֹ הִוְתָּה גַּאֲטַס דְּאָכְטָז גַּעַזְעַדְתָּן בְּלוּיז
איַז מאַל, אַנְטְּהַאַלְטָעַן נִיט די עשרת הדריות גַּאֲטַס ווּרטער גַּוְפָּאָ,
נאָר בְּלוּיז זוּיעָר זיך. זוויל מעַן אַבעַר נִיט זַיִן גַּעַזְעַטָּזָאָס צוֹ דער
בִּיבָּעַל, מַוְּזָּעַן אַומְבֿאַדִּינְגֶּט צוֹגְעַבָּעַן. אוֹ די בְּנֵי יִשְׂרָאֵל האָבָעַס גַּעַז
הִערְטָה אַז אַמְתָּעַ שטימע; זוויל זַי בִּיבָּעַל זַאֲגַט אַיסְטְּרִיקְלִיךְ אַין
דְּבָרִים, קאָפְּ. ח', פֿסְקָה 4: "...גַּאֲטַה אַט צַו אַיך גַּעַזְעַדְתָּן פְּנִים
בְּפִנִּים", אוֹז אַז. זַי צַוְוִי מַעֲנְשָׁעַן, ווּאָס טִוְּלַעַן מיט אַינְגּוּזְיָידָעַן

דעם אנדערעו זיינער גראנקען דורך דער פארמייטלונג פון זיינער
חוישים. די השורה, אז גאט האט באשאפען או אמת'ע שטימע, דורך
וועלכער ער האט אנטפלעקט די עשרת הדרבות, ועת אוטס צו זיין מער
אנגעמאמסטע פאר דער ביבעל. ווארום זייןען אבער די עשרת הדרבות
איין ש מות אנדערש איין ווארט און איין אינחהאלט פון די עשרת
הדרבות איין ד ב ר י.מ. — וועגען דעם וע **קפאפיטעל 8.**

דערמיט ווערען אבער ניד ניט אלע שוערטיקיטען באזויינטן,
זוויל עס ליאגט זיר דאך אויך אופֿעַן שכט, או א באשאף, וואס איז
פונקט איז אָפְּהָעָנָגָן פון גאט. ווי אלע אנדערע זאכען, זאל קאנען
אויסדרוקען דעם עצם גאט אדרער זיין עקייסטאנץ אויף א רעלאלען אוףן,
אדער דורך ווערטער. עס ווערט דאך גערעדט איין דער ערשותער פער-
זאון: «אִיך בֵּין הָעֲמִידָה אֶת אַבְּתָה כְּנָעָן?»
עמייער זאנט מיט'ן מוליל «אִיך הָעֲמִידָה כְּנָעָן?»
זווים יעדער איינער, אז דאס האט דער גויסט פון דעם, וואס רעדט,
פארשטיינען, און ניט זיין מוליל, אז עס אבער איז זיינער דערפֿאָר, זוויל דאס
מוליל פון דעם, וואס רעדט, איז א טיל פון זיין וועזען, זוויל דער,
וואס צו אים איז דאס ווארט געוונרט, זווים גאנץ גוט, וואס עס
היכט פארשטיין, און זוויל ער באָגְרִיפְּט לִיכְתָּב דעם געראנק פון
דעם, זואס רעדט, דורך פָּאָרְגְּלִיְּכְּוֹנָגָן מיט זיך אליאו. אבער די יידען
האבען פאר דעם ניט געוואסט קיון זאך פון גאט, חוץ דעם נאר
מען, און זוי האבען געוואלט, ער זאל צו זיינערן. כדי צו ווערען
זיכער איין זיין עקייסטאנץ. איד זע דעריבער ניט איין, ווי איז זיינער
פארלאנג האט נעקאנט באָפְּרִידְגָּט ווערען דורך א באשאף (וואס גע-
פינט זיך ניט איז א מער נאענטער באָצְיאָנוֹן צו גאט, ווי אלע אנדערע
באָשְׁאָפְּעָנָע זאכען, און וואס געהרט ניט צו דער גאטטור פון גאט).
וועלכער זאנט זוי: «אִיך בֵּין גַּתְּהָ?» — ווען גאט וואלט געלאָזָט משחַעַן,
וואס זאך איד משחַעַן? — ווען גאט וואלט געלאָזָט געלאָזָט געלאָזָט
פון עפָּס אָחִיה אַרְיוֹסְצְּרוּדָעָן דִּיזְעַלְבִּיגָּע ווערטער און זאנען: «אִיך
בֵּין גַּתְּהָ?» וואלטער דען די יידען דורך דעם עפָּס משיג געווען פון
גאט'ס עקייסטאנץ?

די ביבעל, ווירדע, זעם אויס צו זאגען אויף א באָשְׁטִימְטָעָן אופֿן.
או גאט אליאו האט גערעדט (וואס צוֹלִיב דעם איז ער אָרְאָפְּגָּעָקָומָעָן
פון הימעל אופֿן בָּאָרגְּסִינִי) און או ניט נאר האבען אים די יידען

געהערט רעדען, נאר די עלצעט האבען אים אפיילו בעזען (וע שמות, קאף. ב"ד). איז דעם געזען, זואס איז אנטפלעקט געוווארען צו משה'ן. איז דעם געזען, זואס קיון זאר טאר צו אים ניט געמושיפט ווערעהן און קיון זאר פון אים ניט געמיינרט ווערעהן, איז זואס איז איפגען-שטעט געווארען, אלס דאס געזען פון לאנד, ווערט ניט פאגנערשריבען צו גלובען, איז גאט איז אומקערפערליד אוון האט ניט קיון שום בילד, אדרער געשטאלט; עס לערנט נאר, איז עס איז דא איז דיסט גלויבען איז אים איז אליין פארערען. כדי אבער די יידען זאלען ניט פארלאזען זוייער קולט, האט דאס געזען זוי פאגנערשריבען ניט צור צונגען גאט קיון געשטאלט איז ניט צו מאכען פון אים קיון בילד. איז דער אמתען, איז זוי ווי יידען האבען ניט געזען גאטס בילד, וואלטען זוי ניט געלאנט מאכען קיון בילד, זואס זאל זיין ענליך צו גאט, נאר בלויין אוזוינס, זואס איז ענליך צו איז אנדער געשפאנעם געזען, זואס זוי האבען געזען; איז ווען זוי וואלטען דאו פארערט גאט דורך אטדרעט בילד, וואלטען זוי ניט געטראכט וועגען גאט, נאר וועגען דעם אביעקט, זואס אטידאנס בילד וואלט פאגנערשטעלט, איז אים איז איז איז צונגעטילט זוי פארערונג איז פארהערליךונג, זואס דארפ צונגעטילט ווערעהן צו גאט. די ביבעל זאנט אפיילו גאנץ דיטט-לייה, איז גאט האט א געשטאלט איז איז משה האט זוי געזען, ווען ער האט געהרט גאט רעדען; ער האט אבער געהאט דאס גליה צו זען ניט מער ווי גאטס רוקען. איז צווייפעל דעריבער ניט, איז עס מז דא זיין פארבארגען עפֿעס א סוד, זואס איבער דעם וועל איז זיך שפעטער ארויסזאנען מער בארכוֹת. איזצט וועל איז נאר זיך זיך דער אפשמעלען אוייך די שטעהן פון דער ביבעל, זואס ווייזען די מיט-לען, דורך וואלכען גאט האט אנטפלעקט זייןע באשליסען צו די מענשען. איז די אנטפלעונג קומט פאר דורך בילדער אליאן, קאו מען זען פון ד בר די ת י מ י ס א, קאף. ב"א, זואו גאט לאזט דורך זיך סען וועגען זיין צארו דורך דער שליחות פון א מלאר, זואס האט געד האלטעהן א שוווערד איז האנט. דאסזעלביבגען איז אויך געשען מיט בלעמען. איזה הנג ר' משה בן מיכמו אוון אנדער, זואס רעדען וועגען ערשיינונגנע פון מלאכום, ווי מנוח'ס ערשיינונג, אדרער אברההּם, וועלכער האט געוואלט מקריב זיין זיין זו איז א. זו, האלטעהן, איז די דאזינע ערשיינונגנע קאנען פארקומען נאר איז חלום, וויל קינגר קאו

ניט זען קיון מלאר מיט אפערן אויגען, אויז דאס אבער ניט מער, זוי פומטעה פּלוֹידָרְיוּין פּוֹן מענשען, וואס ווילען מיט געוואלט אַרוֹמִיד ליענען פּוֹן דער ביבעל אַרִיסְטָאַטְלְעִישׁ טְרוֹיְמְעִירִישׁ אָזֶן זַיְעַרְעַ אַיִיד גענען אַוִיסְטָרְאַכְטְּוָנְגָן; דאס אַיִיד, לויט מײַן מײַנְגָן, אַ העַכְסְטָלְעַ ערְלִיבְעַר אַוְיפְּטוֹ.

אנלעגען-אבער האט גָּאטְ אַנְטְּפְּלָעֵקְטְּ יוֹסְפֵּן זַיְעַן צַוקְנְפְּטִיגְעַה הערשאפט ניט אַיִן דָּעַלְעַ בְּיַלְדָּעַ, נָאָר אַיִן אַזְוִינְגַּן, וואס זַיְעַנְגַּן גַּעַזְעַן בְּלִוְיַן אַיִן דָּעַר פְּאַנְטְּאַצְוּיָּה פּוֹן דָּעַם נְבִיא.

דורך בְּיַלְדָּעַ אָנוֹ ווּרְטָעַר האט גָּאטְ אַנְטְּפְּלָעֵקְטְּ יְהֻשָּׁעָן, עָר זָאָל שְׁעַמְפּוֹן פְּאָר דִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, ווּזְיוּנְדִּינְג אָסֶן אַלְמָאָר מִיטְאָ גַּעֲזִינְגַּעַנְיָה נְעַר שְׁוּוּרְדָּר, אַלְסְ אַנְפְּרָעָר פּוֹן קְרִינְג, וואס עָר האט אַים דָּס אַוְיד אַנְטְּפְּלָעֵקְטְּ מִיטְוּ ווּרְטָעַר אָנוֹ וואס יְהֻשָּׁעָה האט דָּס גַּעַהְעָרָט פּוֹן דָּעַם מלאר אלְיַיָּן, אוֹיךְ יְשֻׁחָהָן, ווִי דָּס ווּרְטָעַר דְּרַצְיָילָט אַיִן קָאָפָּה. אָז דָּי גַּעַטְלִיכְעַד הַשְּׁנָהָה ווּטָטְפָּאָרְלָאוּן דָּס פָּאָלָק. עָר האט, נְעַמְלִיד, גַּעַזְעַן דָּעַם דְּרִימְיאָל הַיְּלִילְיָגָן גָּאטְ אַוְיָפְּ אַחֲוִיכְעַן טְרָאָן אָנוֹ דָּס פָּאָלָק יְשָׁאָל באַנְטְּפְּלָעֵקְטְּ מִיטְ זַיְנָר, אַזְוִי ווִי פָּאָרוֹזְנָקָעָן אַיִן קוֹיָט, אָזֶן מְמִילָּא זַיְעַר ווִיְיָטָ פּוֹן גָּאטְ. דָּרְפָּזָן האט עָר פְּאַרְשְׁטָאָנָן דָּעַם עַלְעַדְעַד צְוָסְטָאָנָר, אַיִן ווּעַלְיָהָן כְּבָעָן דָּס פָּאָלָק האט זַיְדָן דָּאָנוֹ זַיְינְגָן לְיִידָּעָן זַיְינְגָן אַים אַנְטְּפְּלָעֵקְטְּ גַּעַוְאָרָעָן, ווִי גָּאטְ ווּאָלָט דָּס אַים גַּעַוְאָנָט דָּוֹרָד ווּרְטָעַר. אַיךְ ווּאָלָט נְעַקְאָנָט בְּרַעֲנָגָן פּוֹן דָּעַר בְּיַבְעַל נָאָר פִּיל אַזְוִי נְעַבְדִּילָעָן, ווּעַן אַיךְ ווּאָלָט נִיטְ גַּעַהְאָלָטָן, אָז דִּי דָּאָזְגָּעָ פְּאָקְטָעָן זַיְינְגָן אַלְעַמְעַן גַּעַנְגָּבָאָקָאנָט.

דָּס אלְעַץ ווּרְטָעַר נָאָר פִּיל מִעד באַשְׁטָעַמִּינְט דָּוֹרָד דָּעַר שְׁטָעַל אַיִן בְּמַדְבָּר, קָאָפָּה. יְהָבָ, פְּסָקוּיִם 6 אָנוֹ 7, וואס לְיִיעַנְטָ וִידְ אַזְוִי: "אַזְוִיב אַיִינְגָּר פּוֹן אַיִיד אַיִן אַנְטְּפְּלָעֵקְטְּ גָּאטְ, ווּעַלְיָהָן אַיִד זַיְד צַו אַים אַנְטְּפְּלָעֵקְטְּ גָּאטְ, ווּעַלְיָהָן (ה. ה. דָּוֹרָד גַּעַשְׁטָאָלָטָעָן אָוֹ צִיכְעָנָם, ווּיל ווּגְעַנְעַן מְשָׁהָם נְבוֹאָה זָאָגָט עָר, אָז עַס אַיִזְגְּוּוּן אַזְוָאָנָג אָזֶן צִיְיד בענְמָ). אַדְעָר אַיִד ווּעַל מִיט אַים רַעֲדָעָן אַיִן חַלְוָם (ה. ה. נִיטְ מִיטְ וּוּרְקְלִיכְעַד ווּרְטָעַר אָנוֹ נִיטְ מִיט אָזֶן שְׁטִימָעָ). אַבְעָר נִיטְ אַזְוִי אַנְטְּפְּלָעָם אַיִד זַיְד צַו מְשָׁהָן, אַיִד רַעֲדָמִיט אַים פָּה אַל פָּת

אוֹן עַד זָעַם גָּאָתְּמָן גַּעֲשֵׁת אַלְתָּא אַיִּזְוָעַד
אוֹנְגָּז אוֹן נִיטָּדְוָרְדָּ רַעַטְעַנְּיִשְׂעָזָן. ד. ת. עַד
זָעַם מִידָּה, וַיַּזְיִנְסָמָּא נְלִיבָּעָן, אוֹן רַעַטְמִיטָּמִיר אַזְוֹרָא, וַיַּזְיִדְאָס
אַיִּזְוָעַד זָעַם פָּוָשָׁמָּה, קָאָפָּ. ל"ג, פֶּסְקָוָן 11. עַס אַיִּזְוָעַד
קִיּוֹן צְוֹוִיפָּעָל נִימָּה, אַזְוָדְאָנְדְּרָעָן נְבִיאִים הַאָבָּעָן נִטְגַּהְעָרְטָקִיּוֹן
אַמְתָּעָ שְׁטִימָעָ. נַאֲדָמָרְעָ וַוְעַרְטָדָסָם בַּאַשְׁטָעְטִינְגָּטָן דַּוְרָדָן דַּבְּרִים,
קָאָפָּ. ל"ד, פֶּסְקָוָן 10. וַוְאָסָם וַוְעַרְטָגְּזָאנְטָן: "אַזְוָעַד עַס אַיִּזְוָעַד
נַאֲדָקִיּוֹנְמָאָל נִיטָּאָוִי פְּגָעָשָׁתָאָנְגָּעָן קִיּוֹן
נַבְּיָא אַיִּזְוָעַד יִשְׁרָאָל, וַיַּזְיִדְמָשָׁה, וַוְאָסָם גַּאֲטָהָאָט
אַיִּם גַּעַקְעָנְטָם פָּנִים אָל פָּנִים". וַוְאָסָם דַּרְפָּנוּן דַּאְרָפָּ
מְעוֹן פָּאַרְשָׁטְיוֹן, אַזְוָגָטָהָאָט אִים גַּעַקְעָנְטָמִיטָן דַּעַרְשְׁטִימָעָ אַלְיָוָן,
וַוְיִילְאָוִיד מִשְּׁהָהָאָט קִיּוֹנְמָאָל נִיטָּגְּזָעָן גַּאֲטָסָמְגַּזְּכָטָן (שְׁמָוֹת
קָאָפָּ. ל"ז).

אוֹיסְטָר אַטְדָּי מִיטְלָעָן גַּעַפְּנִי אַיִּד נִיטָּאָזָן דַּעַרְהַיְלְגָעָר שְׁרִיפָט
קִיּוֹן שָׁוָם אַנְדְּרָעָמִיטְלָעָן, דַּוְרָדָן וַוְעַלְעָנָגָט אַגְּבָעָן פָּאַרְקָעָרְט
מִיטָּמָעָנְשָׁעָן; אַזְוָעַד הַאָבָעָן דָּאָס אַוְיָבָעָן גַּעַוְיָזָעָן. דַּאְרָפָעָן מִיר
גַּאֲרָקִיּוֹן אַנְדְּרָעָמִיטְלָעָן נִיטָּאָוִסְטָרָאָכָטָעָן אַדְעָרָאָנְגָעָמָעָן. מִיר
וַיַּוְיִסְטָן גַּאֲנָצָן בַּאַשְׁטִימָט, אַזְוָגָטָהָאָט קִיּוֹן אַוְמִיטְעַלְבָּאָר פָּאַרְקָעָרְטָן מִיטָּ
מְעַנְשָׁעָן. וַוְיִילְאָוִיד עַר טִוְּלָט אַגְּנוּעָר גַּיִסְטָמִיט זִוְּנִי עַצְמָן, נִיטָּבָאַנְגָּעָנְכָן
דִּין פָּאָר דַּעַט קִיּוֹן שָׁוָם שְׁרָפְעָרְלִיכָּעָמִיטְלָעָן; כִּדְיָ אַבְּעָר אַמְעָנְשׁ וְאַל
מִיטָּזִוְּנִי נִיסְטָאָלְיָוָן בַּאַנְגָּמָעָן גַּעַוְיָזָעָן אַזְוָעַד וַוְאָסָם קָאָנְעָן פָּוָן
גַּעַשְׁלָאָסָעָן אַיִּזְוָעַד גַּרְונְדָלָאָנְעָן פָּוָן אַגְּנוּעָר דַּעַנְקָעָן אַזְוָעַד וַוְאָסָם
זִוְּנִי אַיִּד נִיטָּאָוִיסְטָגְּפָרִיטָן וַוְעַרְעָן, מַזְוָזִוְּנִי גַּיִסְטָמִיט נְוִיטָגְּנָרְהָיָט זִוְּנִי
דַּעַרְהַיְבָעָנְעָר אַזְוָעַד פָּוֹלְקָאָמָעָה, וַיַּדְעַר גַּיִסְטָמִיט פָּוָן אַלְעָאָנְדָרָעָמָעָן
שָׁעָן. אַיִּד גַּלְוִיבָּאָבָעָר נִיטָּמִיט, אַזְוָעַד עַמְצָעָר, אַחֲזָעָר יִשְׁוֹחָנָזָר, וְאַל זִיד
הַאָבָעָן דַּעַרְהַיְבָעָן צַו אַזְוָאָזְוָהָיְכָעָר מַדְרָהָה פָּוָן פָּוֹלְקָאָמָקִים אַיִּבָּרָאָן
דַּעַרְעָעָמָעָן. אַזְוָדְיָ גַּעַטְלִיכָּעָבָאָשְׁלִיסָעָן, וַוְאָסָם פִּירָעָן דַּי מְעַנְשָׁעָן
צַו חַצְלָתָה הַנְּפָשָׁת, זַאֲלָעָן אִים אַנְטְּפָלְעָקָט וַוְעַרְעָן אַוְמִיטְעַלְבָּאָר אַזְוָעַד
וַוְעַרְטָרָר, אַדְעָרָזְעַרְגָּעָן, וַיַּזְיִדְאָס נִיטָּאָזָן, וַיַּזְיִדְאָס נִיטָּאָזָן
טַאֲלָעָן דַּוְרָדָן יִשְׁוֹסָנִים אַזְוָעַד וַיַּזְיִדְאָס נִיטָּאָזָן צַו מַשְׁהָזָן — דַּוְרָדָן אַשְׁטִימָעָ
אַיִּזְוָעַד דַּעַט לְפָטָט. אַזְוָמַהָת דַּעַט קִיּוֹן יִשְׁוֹסָנִים שְׁטִימָעָ, פָּוֹנְקָט וַיַּדְיָ
שְׁטִימָעָ, וַוְאָסָם מִשְּׁהָהָאָט גַּעַהְעָרָטָן, אַגְּנָרְפָּעָן וַוְעַרְעָן גַּאֲטָסָמְגַּזְּכָטָן
אַזְוָעַד אַטְדָּעָם זִינְעָן קָאָנְעָן מִיר אַיִּד זִינְעָן, אַזְוָדְיָ גַּעַטְלִיכָּעָבָאָשְׁלִיסָעָן

ה. ה. די חכמה, וועלכע איז העבר פון דער מענשליכער, האט איז ישוויז אונגענומען די מענשליכע נאטור און איז ישו איז געווען דער געווען פון הצלת הנפש.

איך מוו אבער דא צונגעבען, איז דער דא באיז אופן ניט וועגען דעם, וואס אייניגע קירכען באחויפטען וועגען ישוויז, פונקט ווי איך לוייקען דאס אויר ניט אפ; איך בין זיך ניבער מודה, איז איך הויב דאס ניט איז פארשטיין. דאס, וואס איך האב דא נאר וואס באשטעטיגט, האב איך עס ארויסגענומען פון דער ביבעל נופא. איך האב אבער ערנצע ניט געליענט, איז גאנט זאל האבען זיך באזוייען צו ישוויז אדער גערעדט מיט אים, נאר איז גאנט האט זיך אנטפלעקט צו די אפאסטאלען דורד ישוויז, איז ישו איז דער וועגן פון הצלת הנפש, איז דאס אלטער געוועץ איז איבערונגגעבען געווארען דורד און. לסתו, איז דאס אומיטעלבאָר דורד גאנט און א. און דעריבער, אויב מלאר און ניט אומיטעלבאָר דורד גאנט און א. און דעריבער, המש האט גערעדט מיט גאנט פנים אל פנים, ווי איזו מענש רעדט מיט' אנדערען. ה. ה. דורד דער פארםיטלונג פון די חזשים, האט ישו פארקערט מיט גאנט נשמה אל נשמה.

איך זאג, אלזוי, איז קוינער אחזויז ישוויז, האט ניט באקמען די געטליכע אנטפלע侃ונגען, ווי נאר מיט דער היילך פון דעם בחידמיין, ד. ה. דורד ווערטער, אדער בילדער, איז מミלא איז ניט נויטיג, כדי צו קאנען נביותזאגען, צו האבען א פולקאמערע נשמה, נאר צו זיין באשאנפלען מיט לאַעה אפטינערן בחידמיין, ווי איך זעל דאס וויאַזען קלאר איז דעם קומענדינגען אפאטיעל.

אייצט דארך מען נאר אויספֿאָרשען, וואס די הייליגע שריפטען פארשטייען אונטער גאנטס גויסט, וועגען וועלכען זיך זאגען, איז ער איז אויסגעשפֿרייט געווארען אויה די נבייאם, אדער איז די נבייאם האבען גערעדט דורד אים. צוליב דעם דארך מען אבער קודם כל זאגן, וואס עם באטימיט דאס העברעאַישׁ וווארט ד ו ח, וואס ווערט גע- וויניליך איבערונגועצט מיטו זוארט "גיסט".

דאס וווארט ד ו ח באטימיט איז אוינגענטליךען זינען זו יין ט, עס ווערט אבער אפט באנוצט צו באצ'ייכענען זיינער פיל אנדערע זאָכען, וואס שטאמען אפ דערפּון.

איז דער אמת'ען, עס ווערט אונגענומען: 1 — צו באצ'ייכענען

דעם הויד, ווי און תחלים, קל"ה, פסוק 17: "אויד איז ניטא קיון גויסט איז זיעדר מוייל".

2 — צו באצ'יבענען די נש מה אדרער דעם לא טעם, ווי און שם לא א, קאף. ל', פסוק 12: "אונ דער גויסט האט זיר ווינדר או מאגעערט צו אים", ד. ה. ער האט ווינדר געאטערט.

3 — דערפּוּ ווּרְטָם עַם גַּעֲנוּמָן צו באצ'יבענען מות און קראפּט. ווי און יהושע, קאף. ב', פסוק 11: "אונ דער גויסט איז זינט דאן מערכּ ניטא איז קיון מוען זו". דאס איגענען איז אויד און יהוקאָל, קאף. ב', פסוק 2: "אונ עס איז געקומען איז אויד און מיר א גויסט (איין אנדרער ווינדר, א קראפּט). ווּאַס האט מיד געשט עלאט אויזיפּ מײַינע פִּיס".

4 — דערפּוּ ווּרְטָם עַם ווּיטָר גַּעֲנוּמָן צו באצ'יבענען פֿעַ אינקִוִּיט און טוינְגֶּלְבְּקִיט, ווי און איזובּ, קאף. ל'ב, פסוק 8: "געוויס, דער גויסט אליזון איז און דעם מען שעו", ד. ה. די חכמה דארפּ מעו ניט אוומּ באידיגנט זוכען נאר בי אלטער לוייט, וויל איד וויס איצט, איז זי ווונדט זיך און דער באזונדרער פֿעַאנקִיט און באגָּאַטְקִיט פֿוֹן דעם מענשען. דאס איגענען אויד אין במדבר, קאף. כ", פסוק 18: "אַס אַס ווּאַס דַּעַר גִּוִּיסְט אִז אִז אִז".

5 — עס ווּרְטָם דערמִיט אויד באצ'יבענען די שטימונג, ווי און במדבר, קאף. י"ה, פסוק 24: "וּוִיִּל אַס נְדֻר גִּוִּיסְט אִז אִז אִז", ד. ה. און אנדרער שטימונג, אדרער ארט דענקען. — דאס איגענען אויד אין משלי, קאף. א', פסוק 23: "אִיד ווּעַל אִיד זָגַען מִיּוֹן גִּוִּיסְט". ד. ה. מײַן געדאנפּ. אין דעם זינען ווּרְטָם דאס ווּרְטָם גִּוִּיסְט באָר נוצט צו באצ'יבענען דעם ווילען, אדרער אנדרער, דעם באשלאָם, דעם פֿאַרְלָאָגָן, דעם אימפּעָם, ווי און י' ח' ז' ק' א', קאף. א', פסוק 2: "...וּאַו עַס אִז גַּעֲנוּז דַּעַר גִּוִּיסְט (ד. ה. דער ווילען) צו גִּיּוֹן, אַחֲיוֹן זִיְגָעָן זַיִן גַּעֲגָעָן גַּעֲגָעָן". — דאס איגענען אין יש עיחו, קאף. ל', פסוק 1: "אונ

כדי אויסצונגיזען און אויסונגס. אבעער ניט פון מיין ניימט". און קאָפ. ב"מ, פסוק 10: "וְיִוָּשַׁגְתָּ אֶת־הַבָּרָאָה וְיִדְעֶה דָעַם גִּוְיסָט (ד. ה. דעם חשמ) פון שאָפָ". — און און שופטים. קאָפ. ח', פסוק 3: "דָעַן אֵין זַיִד עֲדָה גִּוְיסָט פָאָר שטילט גַּעֲוֹזָרָעַן". ד. ה. זַיִד פָּאָרְלָאנְג. — דאמ אינגענע אויר און מ שלין, קאָפ. ט"ז, פסוק 32: "דָעַר, וְוָאָס בָּאַחֲרַשְׁתָּ זַיִן גִּוְיסָט (ה. ה. זַיִן אַיְמָפָעַט). אֵין שטארקער פון דעם. וְוָאָס נַעַמְתָ אֵין אַשְׁטָאָט". דאמ אינגענע און קאָפ. ב"ה, פסוק 28: "אֵין מִן וְוָאָס צַוְיִם תְּנִיתָ זַיִן גִּוְיסָט". דאמ אינגענע אויר און ישעהו, קאָפ. ל"ג, פסוק 11: "אַיִלְעָד גִּוְיסָט אֵין אַפְּיִינָר, וְוָאָס פָאָר צַעַרְתָ אַיְיד".

דאמ דאַזְיָנָען ווֹאָרטָר ר ו. ה. אוֹיפָן ווי ווֹיָטָם עַמְבָּאַטִּיטָה דִי נְשָׁמָה, ווֹעֲרָתָ נְאָרָן גַּעֲוֹעַנְדָט אַוְוָאַיְסָצְוָרְדִּיקָעַן אַלְעַן באַזְעַנְגָנָעַן פון דער נְשָׁמָה אָוִיר אַירָעָן אַיְנָעַנְשָׁאָפָטָן. מען זַאנְט "ה. ו. יְהִי דָעַר גִּיְסָט" — פָאָר הַכְּנָהָה; "בְּיַוּזָר גִּיְסָט" — פָאָר גַּוְטָסְקִיטָן; אַדְעָר אַוְמָעָט; "ג. ו. ט. ע. ר. ג. גִּיְסָט" — פָאָר גַּוְטָסְקִיטָן; "ג. גִּיְסָט פָון אַיִלְעָד זַוְכָּט"; "ג. גִּיְסָט (ה. ה. גַּלוּסְטוֹנָג) פָון זַנוֹת"; "ג. גִּיְסָט פָון חַבְמָה, פָון ר. א. ט. פָון מַוְתִּינְקִיִּט", ד. ה. אַקְלָונָג, פָאָרְנוֹנְפָטִיגָן, מַוְתִּינָע נְשָׁמָה, אַדְעָר דִי מַעְלָה פָון חַכְמָה, ר. א. ט. מַוְתִּינְקִיט (וּוַיְלָא אָוִין דער העבראַישָׁר שְׁפָרָאָר ווּרְעָרָעָר בָּאַנְצָצָה הַוִּיפְטוּוּרְטָעָר (שְׂמוֹת הַעַצְמָה), ווי בַּיוּוּרְטָעָר (שְׂמוֹת הַתְּאוֹרָה); "ג. גִּיְסָט פָון ג. ו. ט. ג. ו. ז. ע. ז." אָוִין א. וו.

6 — דאמ ווֹאָרטָר רֹוח באַצְיָיכָעָנָט דָעַם ג. גִּיְסָט אַדְעָר ג. גִּיְסָט פָון לְעַבְעָן נְוֹפָא. ווי אָוִין קְהַלָּת, קאָפ. ג. הַלְּבָעָנָסִי 19: "אַלְעַה אַבְעָן אֵין נִיְסָט" (ד. ה. הַלְּבָעָנָסִי גִּיְסָט) אָוִין דאמ אַזְיָנָעָן אָוִיר אָוִין קאָפ. י"ב, פסוק 7: "א. ו. ז. דָעַר גִּיְסָט קְעָרָט זַיִד אָוָם צְוָרוֹיק צַו גָּאָט". 7 — דאמ ווֹאָרטָר באַצְיָיכָעָנָט, לְסֹוג, דִי ווּלְטַגְעַנְגָעַנְטָעָן (מחמת דִי ווּינְטָעָן, ווָאָס בְּלָאָזָעָן פָון דָאָרטָעָן). ווי אָוִיך דִי טִילְעָן פָון עַפְעָם

א זאָר, ווֹאָס האָט אַ שִׁיוּכוֹת צְוָה דִּי וּוְעַלְתִּיגָּעֵנְטָנוּ. זֶעָזֶעָק אַ, קָאָפֶ. 5'ז. פֶּסֶם 9, אָוֹן קָאָפֶ. מַבָּבֶ, פֶּסֶם 16, 17, 18, 19 אָוֹן אַ. וְנַמְּרֵד וּוְעַלְשָׂעַ אַיְצָט בְּאַמְּרַקְעָן. אָזָ אַזְּרַד וּוְעַרְטַט אַפְּטַט מִיְּחַם צְוָה גָּאָט אָוֹן מַעַן זָאָגְטַט וּוְעַגְעַנְעָא אַיר, אָזָ זִי אַיְזָן גַּאֲטַט זַאְדַט מַחְמָת אַטְּדִי טֻעַמִּים :

1 — וּוְיַיְלַזְיַי גַּעַתְּהַרְטַט צְוָה גָּאָטַטַּס וּוְעַזְעַזְעַן אָוֹן אַיְזָן אַזְּזַי וְיַיְלַזְיַי טַיְלַל פָּוּן גָּאָטַט, וְיַיְלַזְיַי לְמַשְׁלַל, וּוְעַזְעַזְעַן גָּאָטַט : "דִּי מַאְכְּלַת פָּוּן גַּאֲטַט", "דִּי אַוְיְגַעַן פָּוּן גַּאֲטַט".

2 — וּוְיַיְלַזְיַי אַיְזָן גָּאָטַטַּס מַאְכְּלַת צְוָה גָּאָטַטַּס וּוְיַיְלַזְיַי ; אַזְּזַי וּוְעַרְטַע דִּי הַיְמָלְעָן אַנְגְּרוּפְעָן אַיְזָן דָּרָר בִּבְעָל "דִּי חַיְמַד לְעַזְעַן פָּוּן גַּאֲטַט", וּוְיַיְלַזְיַי זִיְזִיְזִיְזִי גָּאָטַטַּס רִיְטוֹוְאַגְעָן אָוֹן וְוְאַיְזָן נְוָנָגָן ; אַשְׁוֹר וּוְעַרְטַט אַנְגְּרוּפְעָן "גַּאֲטַט סְבִּיבַת שְׁאַזְעַן גַּבְּכַדְנָאָצָר — "גַּאֲטַט סְקַנְעַבְתַּאְתַּא".

3 — וּוְיַיְלַזְיַי אַיְזָן גַּעַוְוִידְמַעַט צְוָה גָּאָטַט, וְיַיְלַזְיַי "גַּאֲטַט סְטַעַמְדַע עַלְעַל", "גַּאֲטַט סְנוֹצְרִיְיַה", "גַּאֲטַט סְבִּדוֹיְתַה" אָוֹן אַזְעַן.

4 — וּוְיַיְלַזְיַי אַיְזָן מִוְּתְּגַעְטִיְוִילְט גַּעַוְאָרְעָן דָּרְדָר דִּי נְבִיאִים אָוֹן נִיט אַנְטְּפָלְעָקָט דָּרְכָן נְאַטְּרִילְכָּעָן לְכָבָט אַיְזָן אָוֹן ; אָוֹן דָּרְיְבָעָר הַיִּסְטָת תּוֹרָת מְשָׁה — "תְּוּרְתַּה".

5 — כָּרְדִּי אַוְיְסְצְׂדְּרִיקָעָן דָּעַם הַעֲכַסְטָמוֹן גְּרָאָר פָּוּן אַזְעַן, וְיַיְלַזְיַי "גַּאֲטַט סְבִּעְרַגְנַע", דִּי הַעֲכַסְטָע בְּעָגָן ; "גַּאֲטַט שְׁלָאָה", דִּי דָּרְטִיפְּסְטָעָר שְׁלָאָה. אַיְזָן דָּעַם זִינְעָן דָּרָף מַעַן אַוְיד דָּרְקְלָעָרָעָן עַמְּוֹן סְמָךְ, קָאָפֶ. דִּי, פֶּסֶם 11, וְוְאָוֹן גָּאָטַט אַלְיַיְזָן רְעַדְתַּאְזָזִי : "אַיְדַּה חַאְבָּה אַיְדַּה צְעַשְׁטַעַרְתָּ", סְדָום אָוֹן גַּאֲטַט צְעַשְׁטַעַרְתָּ עַמְּוֹדְרַח", דִּי. וְיַיְלַזְיַי יְעַנְעַן מְעַרְקוֹוְיְרַדְגַּע צְעַשְׁטַעַוּנָן ; וּוְיַיְלַזְיַי אַזְעַן וְיַיְלַזְיַי גָּאָטַט דָּאָס גְּרָעָדָט. קָאָזְעָן מַעַן אַטְּרִילְכָּעָן חַכְמָה וּוְעַרְטַט אַנְגְּרוּפְעָן נִיט דָּרְקְלָעָרָעָן. אַוְיד שְׁלָמָה'ס נְאַטְּרִילְכָּעָן חַכְמָה וּוְעַרְטַט גָּאָטַט'ס חַכְמָה, דִּי. גַּעַטְלִיכְעָן חַכְמָה, וְוֹאָס אַיְבְּרַטְרַעַפְט דִּי גַּעַוְוִיְינְצְּלִיכְעָן חַכְמָה. אַיְזָן תְּהַלְּיִים וּוְעַרְטַט אַוְיד גְּרָעָדָט פָּוּן "גַּאֲטַט צְעַד דִּעְרְבּוֹן מַעְרַךְ", כָּרְדִּי אַוְיְסְצְׂדְּרִיקָעָן וְיַיְלַזְיַי אַוְמְגַעְוּוְיְנְלִיכְעָן גְּרָיִים. אַיְזָן שְׁמַוְאֵל אַזְעַן, מַאְפָט יַיְאָ. פֶּסֶם 7. וּוְעַרְטַט גְּזַוְאנָט אַזְעַן צְוָה

בaczycבענען א זיינער שטארקע מורה : „או נאט'ס מורה או געפאלען אויפּו פָּלְקָק“. ²

או איז אטידעם זינען האבען די יידען בדרך כל מײַחַס געוווען צו נאט אלע זאכען, וואס זינען געוווען העכער פֿו זיינער השנה אוון וואס זיינער נאטירליך סיבות זינען איז ענע צויטען ניט געוווען באזואוסט. מחלת דעם האבען זוי דעם בליעז — גֶּגֶּאַטְסְּ פָּאַרְאֹוָאָרוֹףּ“ ; דעם דונער אוון דעם בליעז — גֶּגֶּאַטְסְּ פָּיִלְעַן זוי האבען גענלייבט, איז נאט האט געהאלטען די זוינטען איינע נשלאלסען איז היילען, וועלכע זוי האבען גערופּען נאט'ס אוצרות, אונד טערשיידענדיג זיך איז אטידער מײַנוונג פֿוּ די היידען נאר דערטיט, וואס זוי האבען באטראקט פֿאַרְן באהערשער פֿוּ די זוינטען ניט ערלאסען, נאר נאט. מחלת דעומזעליגען טעם זינען די זואנדר ער אונד גערופּען געווארען „נאט'ס ווועrk“, ד. ה. ווורק צום שטויינען. זויל איז דער אמתען זינען דאָר אלע נאטירליך זאכען נאט'ס ווועrk, או זוי האבען זיינער קיומ איז זוי זוירען נאר דורך דער געטלייכער מאכט אליאו. איז דעם זינען רופּט דורך בעל התחלים או די זואנדר פֿוּ מצרים „די ווועrk פֿוּ נאט'ס מאכט“. זויל זוי האבען נאר אומגען ריכט געפענט פֿאָר די העברער או זיינער גרעסטער נויט דעם וועג פֿוּ דערלייזונג; או מחלת דעם האבען עם די העברער זוי איז זוי פֿיל באואנדרט.

איז זוי אויסערגעווינליך ערשיינונגנע פֿוּ דורך נאטָר וווערעדן אַנְגַּעֲרֵפּעַן נאט'ס ווועrk איז אויסערגעווינליך-גְּרוֹיסָע בִּימָעָר — גְּאַטְסְּ בִּימָעָר, איז זיך דאָרָפּ מען זיך נאר ניט חידושען, וואס איז בְּרָאָשְׁׂיָת וווערעד זיינער שטארקע מענער פֿוּ רַיּוֹנְגְּרִוִּיסָּמִינְגָּן גַּעֲנָעָר רופּען „גֶּגֶּאַטְסְּ זִי זִי“. מעגען זוי אַפְּלִוּ זוין גַּאֲטָלָאָזָעָר רַיּוֹנְגָּרְדָּר איז פֿרְיוֹנְדָּשָׁעָנְדָּרָה. די אַוְרָאַלְטָעָן, ניט נאר די יידען, נאר אויך די היידען, פְּלַעַגְנָעָן בְּכָל מִיחַם זוין צו נאט אלצידינג, וואס האט איז איזן מענשען אַיְבָּרְגָּעָטְרָאָפּעָן אלע אנדרער. איז זוי האט פרעה, אויסחהעד רענדיג יְוָסְפָּס פּוֹתְרַחְלוּסְזִיּוּן, גַּעֲזָנְטָן, או נאט'ס גַּיְסָט איז איז אַיְם; אויך נְבוּכְדָּנָאָצָר האט גַּעֲזָנְטָן צו דְּנִיאָלָעָן, אַז עַד האט געהאט דעם נויסט פֿוּ די הייליגע געטער. אויך בי די רַוִּימָעָר פְּלַעַג אַז אַז אַוְיסְדָּרָוק זיינער אַפְּט בְּאַנוּצָּט וווערעד: וועגען אַזָּאָד, וואס איז געוווען קונסטפּול אויסגעאָרבעט, פְּלַעַגְנָעָן זוי זאָגָעָן, או זוי איז געוווען געמאכט

הנתקן מהתפקידים הדרושים לשליטה. אולם מילוי תפקידים אלו לא מחייב מילוי תפקידים אחרים. מילוי תפקיד אחד לא מחייב מילוי תפקיד אחר. אולם מילוי תפקיד אחד מחייב מילוי לפחות חלקו הראשון של תפקיד אחר.

בגואו אומט צו זי, וואס קפעןן הערבעאש:
 פו דעם קאו מען, אלזוי, לייכט פארשטיין אוון דערקעלערען די
 שטעלעןנו פו דער ביביגע, הוואעס ווערט דערמאנט דער גייסט פון
 נאסט. אין אייניגע שטעלען באטיטים "דר ג' ייסט פון ז
 ג א ט" אוון "דר ג' ייסט פון ז ח'" ניט קוין אנדרע
 זאדר, וויאדר שטאלרקען. מרווקענען אוון פאראדערבליכען ווינט.
 וויאו מען ועטעס איז שיעיחו, קאפע. מ', פסום 7: "ג א ט ס
 ג' ייסט האט געבל אוזן אוויה איזם". ד.ה. א
 ציינער מרווקענער אוון פאראדערבליכער ווינט. דאס אייניגגען אויד אין
 רב ר אשית. קאפע. א', פסום 2: "... אונז גאט ס גייסט
 (ד.ה. א העפטעיגער ווינט) האט זיך באזונגעט איבערן
 גו א ט ג'."

דער אויסדרוק „נאט'ס נויסט“ באציזיכענט אויך שטארקען מוט גדרעונגס'. ווי אויך שמשונס' מוט ווערט. דעריבער, איזן דער הייליגער שריפט אנגערופען ג אט' ס גייסט ד.ה. מוט, וואס וואגט איזן שרעקט זיך פאר קיז זיך ניט אפ. פונקט איזוי ווערט יעדער אויסערגענוויניליכע טאגענד אדרער קראפט אנגערופען „ג. י.ס. ט.“ אדרער „ג. אט' ס טאגענד“. ווי איזן שמוות. קאפע. 5.א. פסוק 3: „א. וו. א. ד. וו. ע. א. י.ם (ה. ה. בזלאען) דער פילען מיט גאט'ס גויסט“, ד.ה. (ווי די ביד בעבל אליען דערקלערט עס) מיט אויסערגענוויניליכער שעפערשקייט איזו געניטשטאמט איזן קונסט. — דאס איגגענע אויך איזן יש עי ה ג. קלפאפ. י.א. פסוק 2: „א.ו. ג. א.ט' ס. ג.י.ס.ט ווועט דוען א. ו. י.פ. א. י.מ.“. ד.ה. די מרעה פון חכמתה, פון ראתם איזן פון מוטיגר קיטו וועט רוען אויף אים, ווי דער נביא אליען דערקלערט עס באלאג גאנדא דעם, ווען ער טויטשט איזס אטידי שטעל באיריכות. פאלענדינג דערלמייט דעם שטיגער, וואס איזן גאנז געוויניך איזן דער הייליגער שריפט. פונקט איזוי ווערט שאול'ס אומעט אנגערופען „ביבער גויסט נאט“. ד.ה. א. זיינט פיער אומעט. אונ שאול'ס קנעט, וועלכע זיינ אומעט אנגערופען „ג. א.ט' ס. א.ו. ט. ע.ט“. זיינגע עט

געווען די, וואס האבען אים געראטען צו הייסען זיך ברענגען אַ שפֿידַ
לער, וואס זאל אים אויפּומנטערן מיט זיין שפּילען אויף דער האָרֶףַ;
דאָס באָזיוויזט, אָז מיט „גָּאַטְמָס אָוּמָעַטָּה“ האבען די קנעכט פָּאַרְשְׁטָאַטָּה
נען אַ גאנַצְנָג אַסְטִירְלִיכְעַן אָוּמָעַטָּה.

מיט גַּאֲסַטְמַיִּסְטַּן נַאֲדַר אַוְיד בָּאַצְיְבָעֵנְטַן
די נְשָׁמָה גַּוְפָּא פּוֹן דָּעַם מְעֻנְשָׁעָן, וְוּי עַם אַיִּז צַוְעַן פּוֹן אַיְוָבַּן
קָאָפַּן. 5"ז, פָּסּוֹק 3: „אָוֹן גַּאֲסַטְמַיִּיסְטַּן אַיִּז מִיְּזַן
נַאֲזַן“, וואס דָּאָס טִוְיטַן אָז אָוּוֹר יְעַנְעַר שְׁטָמַעַן אַיִּז בָּרָא שִׁיחַת
וְוָאוּ עַם וְוְעַרְטַן גְּעוֹאנְטַן, אָז גָּאַטָּה אַרְיִינְגְּעַבְלָאוּן דָּעַם נִיסְטַן פּוֹן
לְעַבְעַן אַיִּז דָּעַם מְעֻנְשָׁעָים נַאֲלָעַבָּרָן. דָּאָס אַיְגְּעַנְעַן זָאנְט אַוְיד
יְחַזְקָאָלָן. וְוּנְעַר זָאנְטַן נְבָיאָות זְעוּנְעַן דִּי טְוִיטָעָן (קָאָפַּן. 5"ז, פָּסּוֹק 14):
„אָוֹן אַיִּד וְוְעַל אַיִּד גַּעֲבַעַן מִיְּזַן גַּיִּיסְטַן
אָוֹן אַיִּד וְוְעַט 5 עַבְעַן“. ד. ה. אַיִּד וְוְעַל אַיִּד צְרוּיָּהָן
געַבְעַן דָּאָס לְעַבְעַן. אַיִּן אַסְטְּדָעָם זְיַנְעַן וְוְעַרְטַן אַיִּן אַיְוָבַּן
קָאָפַּן. 5"ד, פָּסּוֹק 14: „וְוּנְעַר (ד. ה. גָּאַטָּה) זָאל דָאָס
וְוְעַל עַן, וְוְעַט עַר צְוָרִיקְנַעַמְעַן צַוְעַד זְיַיְן זְיַיְן
גַּיִּיסְטַן (ד. ה. ת. דִּי נְשָׁמָה, וואס עַר הָאָט אַיִּד גְּעַבְעַן) אָוֹן
צְיַיְן 5 עַבְעַן“. — אַזְוִי דָּאָרָף מַעַן אַוְיד פָּאַרְשְׁטָיָן דִּי שְׁטָמַעַן אַיִּז
בְּרָאָשִׁית, קָאָפַּן. וְיַיְיָ, פָּסּוֹק 3: „5 אַיְדוֹן דָּרָחַי בְּאַדְמַן
5 עַזְלָם בְּשַׁגְם הַוָּא בְּשַׁהָר, ד. ה. דָּעַר מְעַשׂ וְוְעַט פּוֹן
אַיִּצְטַן אָז הַאַנְדְּלָעָן, לְוִיט דִּי נְיִינְגְּנַעַן פּוֹן זְיַוְן גַּוְפַּן זְיַוְן
נוֹיסְטַן, וואס אַיִּד הָאָב אִים גְּעַבְעַן, כְּדִי עַר זָאל וּוּסְטַן, וואס גַּטַּן
איַן. — דָּאָס אַיְוּנְגַּעַן אַיִּן תְּהַלְמַיִּסְטַן, קָאָפַּן. נַאֲגַטְמַיִּסְטַן, 12, 13:
„אַ דִּיְיָן הָאָרֶץ שְׁאָפַּטְמִיר גַּאֲטַן, אָוֹן אַ פְּאַ
סְיַגְעַן (ד. ה. מְעַסְגַּעַן) גַּיִּיסְטַן (ד. ה. פָּאַרְלָאָגָן). פָּאַרְדַּ
שְׁטוּיָּם מִיד נִימַט פּוֹן דִּיְיָן אַגְּגַעְזַיְכַּט אָוֹן
בְּעַט פּוֹן מִיד נִימַט אַוְעַק דִּיְיָן חִילְגַּעַן
גַּיִּיסְטַן“. עַר רְוֶפֶט דִּי הַיְלָךְ פּוֹן גָּאַט קְעַגְעַן דִּי בְּאַגְעַרְעַן פּוֹן לִיבַּן
אוֹן אַיִּז מְתַפְּלַל צַוְמָה לְיִלְגַּעַן גָּאַט, עַר זָאל אִים דָּעַרְהַאֲלַטְעַן דָּעַם
נוֹיסְטַן, וואס עַר הָאָט אִים גְּעַבְעַן, וְוּוֹל מַעַן הָאָט גְּעַלְוִיבַּט, אָז דִּי
זִינְדַּר וְוְעַרְטַן גְּעַבְוִידַן נַאֲדַר אַיִּן לִיבַּן, בָּעַת דָּעַר גִּיסְטַן בְּאַוְעַנְטַן נַאֲדַר
צַוְמָה גַּטְעַן.

או זיו ווֹ דַי בִּיבָּל שִׁילְדָרֶט גַּעֲוֹוִינְגֵּיר נָאָט, ווֹי אַעֲנְשְׁלִיכְבָּעַן
וּעוֹזָעַן, אוֹו שְׁרִיבְבַּת אִים צָו, מַחְמָת דַּעַר גַּיְסְטִינְגֵּר אַרְיְמִקְיָה פָּוֹן דַּעַר
מַאֲסָע, ווֹעֲרַת בְּכֻנוֹ גַּג אַט 'ס גַּיְסְטַה אַפְּטָמָל בָּאַל
אַטְמָע, ווֹעֲרַת בְּכֻנוֹ גַּג אַט 'ס גַּיְסְטַה אַפְּטָמָל בָּאַל
נוֹצָט אַיְן דַּעַר הַיְּלוֹנְגֵּר שְׁרִיפְטַה פָּאָר נָאָטָס נְשָׁמָה, נָאָטָס הָאָרֶץ,
נָאָטָס גַּעֲפִילְעָן, נָאָטָס קְרָאָפְטַה אַדְעָר נָאָטָס אַטְמָע. אוֹזִי וְאַנְטָם
ישְׁעַחוֹ (קָאָפַט, מַ/ פָּסּוֹק 13): "... וְעַד חָאַט בָּאַיְיָנָה
פָּלְוָסְטַה נָאַט 'ס גַּיְסְטַה (אַדְעָר נְשָׁמָה)? דַּה. וּוֹעַר,
אוֹבִיבְנִיט גַּטְמָהָלִין, הָאָט בָּאַשְׁטִימָה דַּי גַּעֲטְלִיכְבָּעַן נְשָׁמָה עֲפָעַם צָו
פָּאַרְלָאַנְגָּעָן? אוֹו אַיְן קָאָפַט. סַג, פָּסּוֹק 10: "... אַוְן זַיְיָה אַבְעָן
גַּיְסְטַה". דַּעֲרָפְנוֹ נְעַמְטַן זָדָעַם, ווֹאָס דַּעַר אַרְיְסְדָרָוק הַיְּלִיל
בָּעַד גַּיְיָסְטַה ווֹעֲרַת גַּעֲוֹוִינְגֵּיר בָּאַנְזָצָט צָו בָּאַצְיְיכְבָּעַן תּוֹרָת
מְשָׁהָה, ווֹיְלִיל זָיָן, ווֹעֲרַת אַגְּנוּנוּמוּעָן. אַנְטוֹהָאַלְטַה דַּי גַּעֲטְלִיכְבָּעַן גַּעֲדָנְקָעָן,
וּוֹיְיָיְשְׁעַחוֹ וְאַגְּטָם עַס אַיְן דַּעֲמָוּלְבִּיגָּעָן קָאָפְטִימָעַל, פָּסּוֹק 11: "... אַוְן
אַאַיְן (דַּעַר). ווֹאָס הָאָט גַּעֲבָר אַכְטַה צָו זַיְיָי זַיְיָי
הַיְּלִיל גַּבְעָן גַּיְסְטַה?", דַּה. תּוֹרָת מְשָׁהָה, ווֹיְמָנוֹ קָאָנוֹ דָאָס
קָלְאָר אַרְיְסְדָרָינְגָּעָן פָּוֹן דַּעַם גַּאנְצָעָן צְוָאָמָעָהָאָנְגָּן פָּוֹן דַּעַר רַעֲדָע.
אַוְיָד נְחַמְּיהָ זַאְגָּט (קָאָפַט, מַ/ פָּסּוֹק 20): "... אַוְן דַּו הָאַסְטַה
זַיְיָי גַּעֲגָעָבָעָן דַּיְיָוָן גַּוְטָעָן גַּיְיָסְטַה (דַּה. דַּיְיָוָן
גַּוְטָעָן גַּעֲדָנְקָעָן). כַּדְיָי צָו מַאֲכָעָן זַיְיָי פָּאָר שְׂטַעַנְכָּה
דַּיְיָג"; עַד רַעֲדָת עַס וּוֹעֲגָעָן דַּעַר צִיְּתַה פָּוֹן מְתוֹן תּוֹרָתָה. אַרְמוֹן דַּעַר
רוֹדוֹרְפָּה אַיְן אַוְיָד פָּאָרָהָאָן אַיְן דַּבְּרִיְּמָה, קָאָפַט, נַגְּמָה. פָּסּוֹק 6, ווֹאָוּ מְשָׁהָה
וְאַגְּטָם: "... אַוְן יְלִיל עַס (דָּאָס גַּעֲוֹיָעַ) אַיְן אַיְיָעַר חַכְמָה אַוְן פָּאָר
שְׁטַעַנְדָּעָנִישׁ" אַוְן. ווֹ — דָאָס אַיְיָעָנָעָן אַוְיָד אַיְן תְּהַלְיָה.
קָאָפַט, קָמָג, פָּסּוֹק 10: "... דַּיְיָיְן גַּוְטָעָר גַּיְסְטַה וּוּעַט מִיד פִּירָעָן
אוֹיְפִּין גַּלְיוּכָּן וּוֹעַג", דַּה. דַּיְיָוָן גַּלְיוּכָּן, ווֹאָס אַיְן אַוְנוֹ אַנְטְּפָלְקָעָט,
וּוּעַט מִיד פִּירָעָן אַוְיָפָן גַּלְיוּכָּן וּוֹעַג.
גַּאַט 'ס גַּיְיָסְטַה בָּאַצְיְיכְבָּעַן נָאָר, ווֹיְמָר הָאָבָעָן עַס
בָּאָר וּוֹאָס גַּעֲוֹאָטָם, נָאָטָס אַטְמָע, ווֹאָס ווֹעֲרַת אַיְן דַּעַר הַיְּלוֹנְגֵּר שְׁרִיפְטַה
פָּוֹנְקָט אַזְוִי נְיָטְפָאָסְטַה צְוֹנְעָרְשְׁרִיבָעָן צָו נָאָט, ווֹיְיָי נְשָׁמָה, לְעַבָּעָן אַדְעָר
קָעְלְפָעָר; אַזְוִי אַיְן עַס אַיְן תְּהַלְיָה, קָאָפַט, "גַּג, פָּסּוֹק 6.
גַּאַט 'ס גַּיְיָסְטַה בָּאַצְיְיכְבָּעַן אַוְיָד נָאָטָס מַאֲכָט, קְרָאָפְטַה,

אדער אנדרעש, טונענד, ווי און א יו ב, קאפ. 5"ג, פסוק 4:
 ג' אט' ס נוייסט האט מיד געם אכט'. ד.ה.
 נאט'ס קראפט אדרער מאכט. אדרער, אויב איר ווילט, זיין באשלום;
 וויל אOID דער בעל התחלים, וועלכער דרייקט זיך אוייס און א פאעטער
 שער שפראד, זאגט: "אויף גאט'ס באפעל זייןגען
 די הימלאן אנטשטאנען דורך דעם
 גייסט אדרער הויד פון זיין מוויל (ד.ה. דורך
 זיין באשלום, וואס איז ארויסגעאנט געווארען, ווי דורך א הויד)
 זיעערע אלע חיילו ת". דאס איגענען ווערט אOID גע
 ואנט און תחאלם, קאפ. 5"ט, פסוק 7: "וואוחין זאל
 איד גייזן. (כדי איד זאל זיין) מה צפונן דיינן
 גייסט. אדרער וואוחין זאל איד אנטדריבגען
 (כדי איד זאל זיין) אוועק פון אטידי שטעלען. וואו דער בעל התחלים
 אנטווקעלט וויטער זיין בעדאנק, ואוחהן קאנו איד גייזן, איד זאל זיין
 איסער דיוו מאכט און אוייסער דיוו אונגעוכט?

ג' אט' ס גייסט ווערט, לסתות, אונגעוענדט און דער הייד
 לאנער שריפט אויף אויסצודירקען נאט'ס געפילען, ד.ה. זיין גוטסקייט
 און בארכמארכזינקיט. ווי אין מיכה, קאפ. ב', פסוק 7: "איין
 דען גאט'ס גייסט צו קורץ? (ד.ה. נאט'ס באָר
 רעמהארצינקיט). זיין ען דאס דען (ד.ה. איזענע נרויל
 טאטען) זייןגען ווערך? — דאס איגענע אOID אין זכריה, קאפ. ד'.
 פסוק 6: "נייט דורך חיילו ת. נייט דורך נעד
 זאלט. נאר דורך מיינו גייסט". ד.ה. נאר דורך
 מיאן בארכמארכזינקיט. און אטידעם זיין דאראפ מען. לייט מיאן
 מיאנונג. אOID פארשטיין דעם פסוק 22 פון קאפ. ז' פון דעמוועלביגען
 נבייא: "און זיין האבען געמאכט זייןער הארץ
 זיבער. כדי נייט צו געה ארבען דעם געוץ עץ
 און די פארשריפטען. וואס נאט האט מיט
 זיין גייסט (ד.ה. דורך זיין בארכמארכזינקיט) געשיקט
 דורך די ערשות נביים. — און אטידעם זיין זאנט
 אOID חני, קאפ. ב', פסוק 5: "מיין גייסט (איון אנדרער

ווערטער, מײַן גענַאַד) וועט בּוּיְבּוּן צוּוִישׁעַן אַיִַד.
 הָאַט סִיּוֹן מַוְרָא נִיְּטַ".
 ווען ישיעחו זאנט (קאָפֶ. מַתָּח, פֶּסֶק 16): "אַנוּ אַיִּצְתָּ
 הָאַט גַּאֲטָ דַעַר הָאָרְמִיד גַעַשׂ יִקְשֵׁפֶת,
 זִיִּין גַּיִּים טַ", קאָנוּ דָּאַס פָּאָרְשָׁטָאַנְעַן ווערטאָ, ווי עַס וואַלְטַ
 וַיַּד בָּאַצְוֹינַעַן צַו נָאַטְסַ נַעֲפֵל אָנוּ בָּאַרְעַמְהָאַרְצִינְקִיטַם, אַדְאַרְ צַו זִיּוֹן
 ווילען, וואָס אַיּוֹ אַנְטְּפָלְעַקְטַּן גַּעֲוָאַרְעַן אַיּוֹ דֻּעַם גַּעַזְעַן; ווילַ דַעַר נְבִיאַ
 זאנט: "...פַּוּנַּאַנְחַוְבַּיְבַּ" (ד. ה. אַיּוֹ דַעַר צִיּוֹת, ווען אַיּוֹ בֵּין
 דָּאַס עַרְשְׁטַע מָאַל גַּעֲפּוּמַעַן צַו אַיִּיד צַו לְאַזְעַן אַיִּיד אַרְוִיסְגַּעֲרָאַכְטַּן גַּעֲוָאַרְעַן)
 צַאָרוּן אַיּוֹ זִיּוֹן מִשְׁפְּט, וואָס אַיּוֹ קַעַנְעַן אַיִּיד אַרְוִיסְגַּעֲרָאַכְטַּן גַּעֲוָאַרְעַן)
 הָאַבָּאִיד נִימְטַ גַּעַרְעַדְטַ אַיּוֹ גַעַהְיִים; פַּוּנַּ
 דַעַר צִיּוֹת אַגְּ, ווען אַטְ-דַעַר מִשְׁפְּט אַיּוֹ
 (אַרְוִיסְגַּעֲרָאַגְעַן) גַעַזְעַן אַיִּיד בִּינְעַזְעַן"
 (ווי יַעַר אַלְיוֹן בָּאַשְׁטַעְמִינַט עַס אַיּוֹ קָאָפֶ. וְ); אַבְעַר אַיִּצְטַ
 אַיִּיד אַפְּרִילְיָכְעַבְעַ בְּשָׂוְרָה אַיּוֹ בֵּין גַּעֲשַׂקְטַּ פַּוּנְגַּטְסַ בָּאַרְעַמְהָאַרְצִינְ
 קִיטַם צַו פְּרִעְדִּינַעַן אַיִּיעַר דַעַר לְיוֹנָגְגַּן דָּאַס וְאַרְטַּן נִיְּסַטְקַ אַקְאַ
 אַבְעַר, ווי גַעַוְאנַט, אַוְיַד פָּאָרְשָׁטָאַנְעַן ווערטאָ, ווי גַאַטְסַ ווילען, וואָס
 אַיּוֹ אַנְטְּפָלְעַקְטַּן גַּעֲוָאַרְעַן אַיּוֹ דֻּעַם גַּעַזְעַן; ד. ה. אַזְעַה קַומְטַ זִיּוֹן
 אַיִּצְטַ וְאַרְעַנַּעַן דַוְדַר דֻּעַם בָּאַפְּעַלְפַּוְן גַּעַזְעַן, ווי אַיּוֹ וַיְיַקְרָאַ
 קָאָפֶ. יַ"ט, פֶּסֶק 17. אַטְידְרָפָאַר וְאַרְעַנַּט יַעַר זִיְּמַט דִּיזְעַלְבִּיגְעַן
 בָּאַדְיָנוֹנָגְגַּן אַזְעַה אַוְיַפְטַן וְעַלְבִּינַעַן שְׁטוֹיְגָעַר, ווי מִשְׁחַ פְּלַעַן דָּאַס טַוְן. אַזְעַן
 ווי מִשְׁחַ, עַנְדרִינַט יַעַר אַיִּיד מִיטַּדְעַר בְּשָׂוְרָה פַּוּנְגַּטְסַ דַעַר לְיוֹנָגְגַּן, דַיְיַ
 עַרְשְׁטַע דַעַרְקְלַעְרָוָנְגַּן וְעַט מִיר פָּוְנְדַעַטְמוֹעַגְעַן אַוְיַס צַו זִיּוֹן אַפְּרַעַט
 פָּאַסְיָנַעַן.

פַּוּנַּאַט דֻּעַם אַוְיַבְעַזְגַּעַזְגַּטְעַן — כְּדַי, עַנְדַּלְיַ, צְרוּקְצְוּקְמַעַן צָוֵם
 צִילַ, וועעלְכַען מִידַ האַבְעַן זִיד רַאַ פָּרְגַעְנוּמַעַן — וועט מַעַן קַלְאַר דֻעַם
 זִיּוֹן פַּוּנְגַּעַן בִּיבְלִישַׁע אַוְיַסְדְּרִיךְעַן, ווי: "גַּאֲטַסְגַּיְסְטַ
 אַיּוֹ גַעַוְועַן אַוְיַפְטַן נְבִיאַ", "גַּאֲטַהְאַט זִיּוֹן
 גַיְוִסְטַ אַוְיַסְגַּעַנְאַסְטַ אַיּוֹ אַיְבַעַר דַיְיַעַנְשַׁעַן",
 "דַיְיַעַנְשַׁעַן זִיּוֹנַעַן דַעַרְפִילְטַ גַעַזְעַן אַרְעַן
 פַּוּנַאַטְסַ גַיְוִסְטַ אַזְעַן פַּוּנְגַּטְסַ דֻעַם הַיְלִינַעַן
 גַיְוִסְטַ", אַזְעַן אַזְעַן, ווי זִיְבָאַטְיַתְעַן, אַיּוֹ דַעַר אַמְתַעַן, נִיטַקְיַן אַנְ
 דַעַר זִאַךְ, ווי נַאַר דָאַס, אַזְעַן דַיְיַבְאַיְם האַבְעַן פָּאָרְמַנְטַ אַבְזַונְדְרַעַן

אויסערגנווינויליכע פעהיגקיות; אzo זיי האבען אין זיינער פרומקיט באוויזען א זעלטנען נשמה-קראפט אוון פארנווען גאט'ס געדאנק אדר עורך. מיר האבען דער געויזען, אzo דער נִיְסָט אַין הַבָּרְעָנִים ריעשען באצ'יכענט די נשמה, אדר ערד דעם ווילען פון דער נשמה, אzo דאס געוועז גופה, וואס דערקלערט גאט'ס ווילען. ווערט מלחמת דעם אנגעראפען גאט'ס ניסט אדר ערד נשמה. מיטן זעלכינען רעכט קאָן אויד דער בחרדמוני פון די נבייאַם אנגעראפען וווערען גאט'ס גייסט, אויף ווי וויאַט גאט'ס באַשְׁלִימָן זיינען דורד אַים אַנטְפָּלָעָט געווארען, אzo מיטן זעלכינען רעכט קאָן עס געואנט וווערען זוועגן די נבייאַם, אzo זיי באֹיזען גאט'ס ניסט. אzo הנם גאט'ס ניסט אzo זיינע אייד בײַע באַשְׁלִימָן זיינען אַנְגַּעֲצִיבָּעָט אַוְיד אַין אָנוּזֶר נשמה אָנוּ מִמְּלִיאָה, צו רעדען מיטן לשון פון דער ביבעל, באַגְּעָמָן מיר אויד גאט'ס ניסט. דאר ווערט די נַאֲטִירְלִיכָּעָד דערקענטעניש, וואס יעדער אַינְיָנָר קאָן זיי האבען. ניט אָזֶוּ הוֹיךְ גַּעֲשָׂעַט פון די מענשען, ווי מיר האבען דאס שווין באַמְּעָרָקָט אוּבָּעָן, דערחויפט נאָר פון די העברעה, זעלכען האבען זיך געהאלטמען העבר פון אלע אַנדְרָע מענשען אzo פְּלָעָנָעָן זיי אַפְּלִיכָּו פְּאַרְאָכְּטָעָן אָנוּ מִמְּלִיאָה אוֹיךְ דאס וויסען, וואס אַין גַּעֲמִינִיכָּה שָׁפְּטָלִיךְ צוֹ אלע מענשען. מלחמת דעם פְּלָעָגָן מען עס אוֹיךְ זאגַעַן זוועגען די נבייאַם, אzo זיי באֹיזען גאט'ס ניסט, וויל די מענשען האבען ניט געוואָסֶט די סִכְּבָּתָּה פון דער נִבְּיאַישָׁר דערקענטעניש, וואס מלחמת דעם האבען זיי זי באַטְרָאָכָט מיט פְּאַרְאָוָןְדָּרָוָן אzo זיי מיהים געווען צוֹ גאטָן, ווי זיי פְּלָעָנָעָן דאס גַּעֲוִינִילְדָּקָט זוֹ מִיט אלע אַנדְרָע ווּאַנדְרָע, אzo זיי אַנְגַּעֲרָפָעָן גאט'ס דערקענטעניש.

מיר פְּאַנְעָן, אלוֹוֵי, אַיצְּטָה כָּהָוּפָטָעָן מִיט זִכְּעָרְקִיט, אzo די נבייאַם האבען ניט באַנוּמָן די אַנְטְּפָּלָעָקָנָגָן פון גאטָן, ווי נאָר דָּרְכוֹן בחַדְּחָמוֹן, ד. ה. מיט דער הַילָּךְ פון ווערטער אַדר ערד בִּילְדָּרָה, אַמְּתָח אַדר ערד אַיְנְגַּעֲבִילְדָּעָטָן. איזוֹ דער אַמְּתָחָן, אָזֶוּ זיי מיר גַּעֲפָנָעָן ניט אַיזְרָעָבָּרְלִיךְ דָּעָטָן. איזוֹ דער אַיזְרָעָבָּרְלִיךְ שָׁוֹם אַנדְרָע מִיטְלָעָן, ווי נאָר ד. י. דָּרְאָפָעָן מיר נאָר קִיּוֹ אַנדְרָע ניט אַוִּיסְטָרָאָכָטָעָן, ווי מיר האבען דאס שווין געהאלט באַמְּעָרָקָט פְּרָיעָרָה. אַיר בֵּין זיך אַבְּעָדָר מָודָה, אzo אוֹיךְ ווּוִיך ניט, דורד ווּלְכָעָ גַּעֲזָעָטָן פון דער גאטָן דאס גַּעֲשִׁיט. אוֹיךְ ווּאַלְטָן, אַמְּתָה, גַּעֲקָאנְטָן זָאָגָעָן, ווי אַנדְרָע טָעוֹן עס, אzo דאס גַּעֲשִׁיט דָּרָר גאט'ס מאָכָט; אַבְּעָדָר דאס ווּאַלְטָעָ גַּעֲוֹעָן גִּיט בָּעָרָה, ווי פּוֹסְטָעָ ווּרְדָּה

טער, וויל עם זאטלט געוווען דאסזעלביבגע, ווי צו וועלען דערקלערען די פארם פון עפעם א זאָר דורך א טראנסצידענטאַלען טערמן. אליע ואכען זייןען דאָר געווארען דורך גאטס' מאכט. נאָר מער, אָזֶן ווי די מאכט פון גאט מאכט פון דער נאטטור אוין ניט קיין אנדער זאָר, ווי די מאכט פון גאט אליאן, בכו איז עס זיכער, אָזֶן מיר זייןען ניט משיג גאטס' מאכט אָזֶן אָזֶן ווינט, אָזֶן זוי זוינט מיר זייןען ניט די נאטיריליכע סיבות פון זאָכען. עס איז, אללוּ, נאָריש פון אונז צו ווענדנע זיך צו אָטידער מאכט פון גאט, וווען מיר זוינט ניט די נאטיריליכע סיבה פון עפעם א זאָר, ד. ה. ד. מאכט פון גאט גופא. אָנֶב איז עס פאָר אונז איצט ניט גויטיג צו זייןען די סיבה פון דער נביישער דערקענטעניש, וויל מיר וועלען דאָ, ווי אָיד האָב דאמ שווין באָמערקט, זיך בָּאָמְעִין צו אָונטערזוכען נאָר די אָקָומָעַנְטָעַן, וועלכע געפינען זיך אָין דער בִּיאָ בעל, אָזֶן מאכען דערפּוֹ אָונזערע אַיסְפְּרָעַן, ווי פון נאטיריליכע פאָס טען. וואָס אָין שייך די סיבות פון די דאָזָגָעַן דאָקָומָעַנְטָעַן, זייןען זוי אונז גאנרטן נונג.

אללוּ, אָזֶן זוי די נביאים האבען באָנוּמָעַן די אָטְפְּלָעַקְוָנָגָעַן פון גאט מיט דער היילפּ פון זיינער בחַדְהַמוֹן, קאָנוּ מעַן דעריבער ניט צוּיְפְּלָעַן, או זוי זייןען ניט געוווען ביּוֹלְתָּה צו באָנוּמָעַן פֵּיל פון דעם. וואָס גויט אָרידיבער די גרעניצען פון דער נאטיריליכער דערקענטעניש, וויל פון ווערטער אָזֶן בִּילְדָעַר קאָנוּ מעַן שאָפָעַן פֵּיל מער פָּאָרְשָׁטְעָלָן גען, ווי פון גָּרוּנְדָּאִידָּעָן אָזֶן באָנְרִיבָּעַן, וואָס אָזֶן אָזֶן ווילגָעַן שטעלט דער גאנצער בנזֵן פון אָונזער נאטיריליכען זייןען.

עס איז, דעריבער, קלָאָר, וואָרָום די נביאים האבען באָנוּמָעַן געלערנט כמעט אליע זיינער אָטְפְּלָעַקְוָנָגָעַן אָזֶן משלים אָזֶן רעטענִיָּה שען אָזֶן וואָרָום זוי האבען אליע גִּיסְטִינְגָּעַן זאָכָען באָקְלִיְּדָת אָזֶן זיינְלִיכָּעַן אָזֶן מער אָזֶן הסכָּם מיט דער נאטטור פון דעם בחַדְהַמוֹן. מיר וועלען זיך אָיזט מער ניט חַיְּדָשָׁעַן דערוּת, וואָס די בִּיבָּל אָדרָעַר די נביאים רעדָעַן אָזֶן גִּיסְטִינְגָּעַן אָזֶן נִימְטְפָּאָסְגָּעַן אָזֶן מִטוּשְׁתְּשָׁעַן שְׂטִינְגָּעַר וועגען גאטס' גִּיסְטִינְגָּעַן אָזֶן קָאָפְּ. קָאָפְּ. כְּבָבָּקָּפְּ. יְאָ, פְּסָמָּה 17. אָדרָעַן אָזֶן מִלְּכִים אָזֶן קָאָפְּ. קָאָפְּ. כְּבָבָּקָּפְּ. 2 אָזֶן אָזֶן ; וואָס מִיכָּה האָט גַּעֲזָעַן גַּעֲזָעַן זאָט אָזֶן זִיכְעָנְדִּיגָּעַן, דְּנִיאָל — ווי אָזֶן אָזֶן זייןען געוווען מיט ישו חַנוֹצָרִי, האבען געזען דעם היְקִיָּה, וועלכע זייןען געוווען מיט ישו חַנוֹצָרִי, האבען געזען דעם היְקִיָּה.

גען גיסט, זוי א טויב, וואס לאות זיך, פליינדייג, אראט, די אטפאס-טאלאען — זוי פיעיר-צונגען, אוו וואס פולום, לסתה, האט פאר זיין באקדונגע איט געזען, זוי א גרוועס ליכט. דאס אלען אוון פולען הסכם מיט די פארשטעלונגגען. וואס געווינליכע מענשען שאפבען זיך זועגען גאט אוון בייסטער. אוון איזו זוי דער כהדרמיין אוין דערצ'ו נאר אומכאנשטיימט אוון פארענדערליך. אוון די נאָב פון נבואה ניט לאָנג פארבליכען ביי די נבייאַים; זוי האט זיך אויך ניט באָזיווען צו זיך אָפַט, נאָר גאנץ זעלטנען; אוון מעו האט זיך געזען נאָר בי זיער זועגען מענשען אוון אָפְּילִוּ ביי זיך גאנץ זעלטנען.

אויב דאס אוון איזו, שטעטל זיך איצט די פראנען, פון וואָאנען האט זיך עס ביי די נבייאַים געקאנט נעמען די זיכערקייט בונגען זאָכען. וואס זוי האבען זוי באָנוּמָען נאָר מיטוֹן כהדרמיין אוון ניט דער-קענט זוי דורך זיכערע גוּרְנְלְאָגָעָן פון דער נשמה? דער ענטפער דער רוייה פאָן גענומען ווּרְעָן נאָר פון דער ביבעל אלְיַיָּן, זוּייל מיר האבען ניט, זוי מיר האבען זאָמָשׁוֹן באָמָעָקָט פֿרְיַעַר. קיּוֹן פֿעְסָטָעָן ווּסְמָעָן אַזְוִינָעָן זאָכָעָן זוי ניט דערקלערען דורך זיכערקייט פון טע סיבות. וואס לערנט אבער די ביבעל זועגען דער זיכערקייט פון דער נביאַישׁר דערקענטענישׁ? דאס וועל אויך זוּייזען אוין דעם קָדָם מענדיינען קאָפִיטָעל, וואו עס זוּט זיך רעדען זועגען די נבייאַים.

קָאָפִיטָעל צוּוֹיִי.

זועגען די נבייאַים.

עס אוין צו זען פון דעם פֿאָרְגִּינָעָן קאָפִיטָעל, אוון די נבייאַים זיינען, זוי אויך האב דאס שוויין איינטמאָל געזאגט, ניט געווען באָשָׁאנְקָעָן מיט אָ מער פֿוּלְקָאמָעָר נשמה, זוי אלע אָנְדְּרָעָן מענשען, נאָר מיט אָ לְעָבָר האפְטִינְגָּרָעָן כהדרמיין, וואס דאס ווּרטָט אויך גאנץ ברײַטְלִיךְ באָ שטעטינְגָּט פון די בּֿיבּֿלְיַשְׁׁעָן דערצְיַילְגָּנְגָּעָן. וואס אָנְכָּאָלָאָגָּט שְׁלֶמְהָן, האט ער אִיבְּרָגְּנָעָטְרָאָפָּעָן זיינָע צִוְּתִיחְבָּרִים מיט חַכְמָה, אָבער ניט מיט דער נאָב פון נבואה; די חַכְמִים הַיּוֹן, כלכל אוון דְּרָדָע זיינָע אויך

נית געווען קיין נביים, בעת געווינליכע פוויירם און וועלכער-עס-אייז בילדונג און אפילו פרוייען, ווי הנר, אברהאם'ס דינסט, זיינען נראד געווען באשאנקען מיט אטדייער גאנט פון נבואה. דאס איז גארניט לחייפוד דער ערפאָרונג און דעם שבּל. מענשען מיט אַשטארקען כה' הרמוני זיינען זוניגער געניגנט צו דענ侃ען איזן לויטער באָנְרִיפֿעַן; אַקעגען אַבער מענשען, וואָס זיינער דענְקִירָאָפֶט איזן גָּרְעָסְעַר און וואָס זיינען זיילען זי נאָד דערצּוֹ פֵּיל אָוִים, פָּאַרְמָאנְגָּן אַפְּיל מְעַסְגְּרָעָן אַים אָזּוּ ווי אַיז אַזּוּם, כרי ערד זאל נית פָּאַרוּזְעַן דאס קלְאָרָעַ דענְקָעַן.

ווער עס זוכט, אַלְזּוּ, אַין דִּי בִּכְעָר פּוֹ דִּי נְבָיאִם חִכְמָה אַדְעָר דערקענטעניש פּוֹ נְאָטוּרְלִיכּע אַון גַּיּוֹסְטִיגּע זַאֲכָעַן, דער אַין אוֹפּ אַנְצִי פָּאַלְשָׁעַן ווּעַן. אַון אָזּוּ ווי אַונְזּוּר צִוְּיט, ווי אַוְיד דִּי פִּילְאָזְאָפְּעַ אַון דער עַנְיָן נְוָפָא פָּאַדְעָרָעַן עַמְּ, הַאֲבָאַיד באַשְׁלָאָסְעַן צו זוּוִיּוּן דָּא בָּאַרְיוֹכּוֹת דעם דָּזְיַוְּגָן טָעוֹת, נִיט גַּעֲמַנְדִּיגּ זַאֲכָר אַין אַכְטָ דֻּמְּ גַּעַנְיָן זַוְּלִיגְשָׁרִי פּוֹ דֻּמְּ אַבְּרָגְלִוְּבָעַן, וועלכער אַין דָּאָסְטָוּבָעַן כְּרָאָכְטָ קַעְגָּעַן דִּי, וואָס שְׁטָרְעָבָעַן צָוְם רַיְנִינָּם אַמְּתָ סִיְּ אַין זוּסְעַן, סִיְּ אַין לְעַבְעָן. צָוְם בָּאַדוּזְעָרָעַן אַין עַס אַבעָּר שְׂוִין אַוְעַם אָזּוּ ווּוִוְוַיְמָן, אַוְ מְעַנְשָׁעַן, וואָס זיינען אַלְיָוּן זִיךְרָ מְוֹדָה גָּאנְצִי אָפְּעָן, אַוְ זַיְהָאָבָעַן נִיט קִיּוֹ שָׁוְם הַשָּׁנָה ווּעַגְעַן נְאָט אַוְ דָּרְקָעָנְעַן אַים נְאָדָרְךָ דִּי באַשְׁפָעָנָה זַאֲכָעַן, וואָס זַיְעָרָעַ סִבְתָּה זיינען זַיְהָ אַומְּבָאָזְוָאָסְטָן, שְׁעַמְּעַן זַיְד גָּארנִיט צו באַשְׁולְדִינְעַן דִּי פִּילְאָזְאָפְּעַן אַין אַטְמָאִיזָן.

קרי צו באַהְאנְדָלָעַן אַטְדְּדָעַן עַנְיָן מִיט אַסְדָּר, וועל אַיד ווּוִוְוַעַן. אַזְדִּי פָּאַרְשִׁידְעָנָה נְבִיאָוּתִזְאָגְרִיעַן ווַיְבָעַן אָפְּ אַיְינָס פּוֹ אַנְדְּרָעַן נִיט נְאָד בְּנוּגָע דֻּמְּ כְּחַחְדָּמִיוֹן אַוְ גַּעַמְּטִצְוְשָׁטָאָנָר פּוֹ יְהָדָעָן נְבִיאָ בָּאוּנְדָעָר, נְאָד אַוְיד בְּנוּגָע דִּי מִינְגְּנָגָע זַיְעָרָעַ, אַזְדִּי אַזְדִּי זיינען מִכְּלָא נִיט גַּעַוְאָרָעַן דָּרְךָ דַּעַר נְבָואה גַּעַלְעָרָנְטָה, ווי אַיד ווּעַל דָּאָס באַלְדָּר דָּרְקָלְעָרָעַן באַרְיוֹכּוֹת. אַד מָוֹ אַבְּעָר פְּרִיעָר זַיְד אַפְּשָׁטָעַלְעָן אָזּוּ אַוְיָפּ דַּעַר זַיְכְּרָקִיטָן פּוֹ דַּעַר נְבִיאָשָׁעָר דָּרְקָעָנְטָעַנִּישׁ, ווּוְיָל דָּאָס אַונְטָעַר שְׁטִיצָט דִּי רָאִוָּת, וואָס אַיד הַאֲבָב בְּדָרָה דָּא אַרְוִיסְצְוּבְּרָעָנָה.

אָזּוּ ווי דִּי פָּאַרְשִׁטְעָלְוָנָגָעָן פּוֹ דֻּמְּ כְּחַחְדָּמִיוֹן זיינען בְּטָבָע נִיט כּוֹלָל אַין זַיְד דִּי זַיְכְּרָקִיטָן, ווי דָּאָס קּוֹמֶט פָּאַר מִיט יְהָדָר קְלָאָזְרָ רָעָר אַזְדִּי באַשְׁטִימְטָעָר אַיְדָעָע; נְאָד מָעָר, אָזּוּ ווי עַס אַין אַפְּילוּ גַּוְיִ

טיג מצראפ זיין דעם שכט צו דעם בח'חרטמוו. אויב מיר זוילען זיין זיכער איזן דעם, וואס ער שטעלט אונז פאר, איזן דערפּון געדראונגען. איזן דיז נבואה אליאן קאו ניט בולל זיין איזן זיך די זיכערקייט, וויל זיין זיך. ווי מיר האבען דאס אויבען געוועזען, אונגעאנצען אפּהענגן פּוֹן דעם בח'חרטמוו. מהמת דעם זיינען די נביאים ניט געוועז זיכער איזן דער געטליכער אנטפלעקונג דורך דער אנטפלעקונג אליאן, נאר דורך עפּעס א צייכען, ווי מעז עטט עם קלאר דורך ביישפּיל פּוֹן אברההמען (זע ב ר א ש י ת, קאפּ. ט"ו, פּסוק 8). וועלכּר האט פָּאַרְלָאַנְגָּט א צייכען נאבדען, ווי ער האט פָּאַרְנָוּמָעָן גָּאַטָּס צוועגן. אברהם האט זיכער גענלויבט איזן גאנט. איזן אויב ער האט פָּאַרְלָאַנְגָּט א צייכען, איזן עט געוועז ניט וויל ער האט ניט געהאט קיין צוטראן צו גאנט. נאר וויל ער האט געוואלט וויסען אויף זיכער, צי דער צוועגן איז באמת געלומען פּוֹן גאנט. נאר קלערעד וווערט דאס פָּאַרְוִיסְגּוּזְוּן דורך געלגען. וועלכּר רעדט צו גאנט איזו: "גִּבְּ מֵיר אֶצְיָהּ בְּעֵן (כדי איד זאל וויסען). אֶזְדּוֹ רְעֵדְסְטְּמִיטְמִיר" (זע ש ו פּ ט י.מ., קאפּ. ו', פּסוק 17). אויך צו משיח'ן האט גאנט: "אָזֶן זָאַל דָּאַס זָיִן פָּאַרְדִּיר אֶצְיָהּ בְּעֵן. אֶזְ אִיד הָאָבְּ דִּיד גַּעֲשֵׂיקְטָה". חוויהו, וועלכּר האט שיין לאנג געוואסט, איז יעשה איזן געוועז א נבייא, האט אויך פָּאַרְלָאַנְגָּט א צייכען. וועז ישעה האט אים נביאות גענאנט וועז גען זיין געונטיזווערען. מיר זען. אלזוי, איז נביאים האבען שטענַּד דיג געהאט עפּעס א צייכען, וואס האט זיין געמאכט זיכער איזן זויערעד נבייאש פָּאַרְשְׁטְּלָוּנְגָּעָן. איז דערביבּר זאנט משה אן די בנין ישראל (זע ד ב ר י.מ., קאפּ. י"ה, ליעצטען פּסוק) צו פָּאַרְלָאַנְגָּט פּוֹן או אומבאקאנטנו נבייא א צייכען. איזן דאס איזן, פָּאַרְוִיסְגּוּזְוּן פּוֹן עפּעס א צוקונפּטְּגָּעָר געשעניש.

איזן דעם פרט שטייט, אלזוי, די נבואה אט פּוֹן דעם נאטורייליכען וויסען. וואס נויטינט זיך ניט איזן קיין שום צייכען. נאר איז בטבע בולל איזן זיך די זיכערקייט. אטידי נבייאש זיכערקייט איזן ניט געד ווען ליין מאטמאטישען. נאר בְּ 5 וְ 1 אֶמְאָר אֶל, ש.ע. דאס איז צו זען פּוֹן דער בִּיבּעַל גּוֹפָא. איזן ד ב ר י.מ., קאפּ. י"ג. הייסט משה פָּאַרְשְׁפְּטָעָן צום טויט א נבייא, וואס וועט וועלכּן פרעד דיגען ניע געטער, ווען ער געט אפּילו באשטטעניגען זיין לערע מיט

ציויכענס און וואונדרע ; זוויל נאט, זאנט משה וויטער, האט אויד געטאָן צייכענס און וואונדרע, כדי אויסצופרואווע ראמ פאלק. און אויד ישו הנזורי האט דאסעעלבינע אונגעזנט זינע תְּמִידִים, ווי דאס איז צו זען פון מַתִּין, קאָפֶ. 24. פֿסּוֹק 24. יְחֻקָּאֵל (קאָפֶ. 5"א). פֿסּוֹק 9) לערנט אֲפִילּוּ גָּנְעַן קָלָר, אָז נאָט פָּאָרְפִּירְט אַמְּאָלְדִּי מענשען מיט פָּאָלְשָׁע אַנְטְּפָלְעָקָנוּגָן : "אָז זָוָעָן אַ נְבִיאָ אַ (ה. ה. אַ פָּאָלְשָׁעָר נְבִיאָ) נְאָרְט זִיד אָזָן רְעַדְתָּ אַ זָּוָאָרְט, אַ זָּוָי הָאָב אִיד, נְאָט דְּעַם דָּאָזִינָּגָן אַ נְבִיאָ אַ עֲנָאָרְט". אויך מיכיהו וויזט דאס אַיְינָעָן אָז אויף אהאב'ס נְבִיאִים (זָעַמְלְכִים אַ, קאָפֶ. כ"ב, פֿסּוֹק 21).

הָגֵם דָּאָס אַלְץ בָּאוּזִוּט, דְּאָכְט זִיד, אָז דַּי נְבֹאהָ אָזָן דַּי אַנְטָד פָּלְעָקָנוּג זְיִינָעָן צְוּוִיְעָלְהָאָפְּטִינָעָן וְאַכְעָן, בָּאָרְמָאָגָן זִיד דָאָד, ווי מִיר הָאַבָּעָן דָּאָס שִׁוְׂן אַיְינְמָאָל גָּזָעָן, פְּלִי זְכָעָרִים. זָוָיל נְאָט נְאָרְט קִיְּנְמָאָל נִיט דַּי פְּרוּמָע אָזָן אָוִיסְדָּרְוּוּיְלְטָעָ. זָוָיט דָעַם אַלְטָעָן מְשָׁל (כָּאֵשֶׁר יָאָמֵר מְשָׁל הַקְּרָמוֹנִי אָזָן אַ. וּ. — שָׁמָן אַל אַ, קאָפֶ. כ"ג. פֿסּוֹק 13) אָז ווי דָאָס ווּזִוּזִוּט אויך דַּי מִשְׁחָה מִיט אַבְּגָ�ל אָזָן אַיְר רְעַדְעָ, בָּאוּצָעָט נְאָט דַּי פְּרוּמָע לְיִוּט, ווי אַ גַּעַצְיָגָן פּוֹן זִיּוֹן גַּעַנְאָרָד, אָזָן דַּי שְׁלָעַכְתָּע — פָּאָר דַּי אָוִיסְפִּירְעָר אָזָן אָפְּרָמִיטְלָעָר פּוֹן זִיּוֹן צָאָרָן. דָאָס בָּאוּזִוּט אויך זְיִינָר דַּיְוְטִילְדָר דַּעַר פָּאָל מִיט מִיכְּהָוָן, ווּאָס מִיר הָאַבָּעָן דָּאַ נְאָר ווּאָס גַּעַרְאָכָט. אַיְן דַּעַר אַמְּתָעָן, הָגֵם נְאָט הָאָט בָּאָרְטָהָלָסָעָן אַפְּצָנְגָאָרָעָן אַחֲבָּאָן דַּודְךָ דַּי נְבִיאִים, הָאָט עַר זִיד פָּוְנְדָעָטָה וְעוֹגָעָן בָּאוּצָעָט נְאָר מִיט פָּאָלְשָׁע נְבִיאִים ; אַקְעָגָ�-אַבָּעָר דָעַם פְּרוּמָען נְבִיא הָאָט עַר אַנְטְּפָלְעָקָט דַּי אָזָר, ווי זִי אַיְן גַּעַז שְׁטָעָרט פָּאָרְאִיסְצָוָאָגָעָן דָעַם אָמָתָה. דַּאָּד אַיְן דַּי נְבִיאִישׁ זְכָעָר קִיּוּט גַּעַוּעָן, ווי גַּעַזְעָגָן, נְאָר אַמְּאָרְאִילְשָׁע, זָוָיל קִיְּנָעָר קָאָן זִיד נִיט דַּעְרְקָלְעָרָעָן גַּעַרְעָט פָּאָר נְאָט אָזָן זִיד בָּאָרְיָמָעָן, אָז עַר אָזָן גַּעַזְעָגָן פּוֹן גַּעַטְלִיכָּר גַּעַנְאָרָד, ווי דַּי בִּיבָּעָל גַּופָּא זְאנָט עַס אָזָן ווי דָאָס אַיְן קָלָאָר פּוֹן זִיד אַלְיָוָן ; אָזָן דָאָס אויך נְאָט אַיְן גַּעַזְעָגָן בָּאוּזָעָט דָודְרָן צְוִילְעָדָן דָאָס פָּאָלָה, הָגֵם דַּי בִּיבָּעָל רְעַדְתָּ אַזְוִי פְּלִי זְיִינָעָן זִיּוֹן פְּרוּמָע קִיּוּט.

דַּי נְאָגָעָן נְבִיאִישׁ זְכָעָרִים אַיְן, אַלְזָוִי, בָּאָגְרִינְדָעָט אויף דָּרְיוִי פָּוְנְקָטָעָן :

1.—דָעָרוּוֹת, אָז דַי נְבִיאִים הָאַבָּעָן בָּאוּנָמָעָן דַּי אַנְטְּפָלְעָקָט זָאָר

בעו מיט זיער כוחהדרמיין איזו לעבהאטיג, ווי מיר באנעםען גע-
ווינליד אין אואכיגען צושטאנד די רעלאלע זאכען;

2.—אוית צייכענס;

3.—איזו דער עיקר דערויף, וואס דאס הארי פון די נבייאים אין
געוווע גענינגט נאר צו דעם, וואס איזו גערעכט איזו גוט.
איזו הנם די ביבעל רעדט ניט אלעמאָל געהאט
מעו פינדרעסטעונגנען אנןעמען, איזו די נבייאים האבען אלעמאָל געהאט
פעם א צייכען, ווילע ס איזו ניט דער שטינגר פון דער ביבעל, ווי
פילע האבען דאס שיין באטערקט, איבערזונגעבען שטערנדין אלע בא-
דינונגנונג איזו אומשטענדען פון א פאקט, נאר אנצונעמען זוי, ווי שיין
פון פריער באוואוסטעה זאכען, מיר קאנגען אויד צונגעבען, איזו די נבייאים,
וועלכע האבען ניט נבייאותגענט קיון שום נייע זאכען, נאר בלויו
דאם, וואס איזו פאראן איזו תורה משה, האבען ניט באדראפרט האבען
קיון צייכען, וויל זעירע ווערטער זינגען באשטערטיגט געוווארען דורך
דער תורה. איזו, למשל, איזו ירמיה'ס נבואה וועגען דער צעשטערונג
פון ירושלים באשטערטיגט געוווארען דורך דעם נבייאותזאכען פון איז-
דערע נבייאים איזו דורך די זווארונגנען פון דער תורה איזו האט, דער-
בער, ניט באדראפרט האבען קיון צייכען. אבער חנניה, וועלכער האט
קעגען אלע נבייאים פאראיסנסגענט דעם באילדינגען ווידערדאיפובי פון
דער שטאטם, האט געומות האבען א צייכען. אנט וואלט זיין נבואה
פאָר אַיִם אַלְיוֹן פַּאֲרָבְּלִיבָּן צוּוֹפְּעַלְהַאֲפָתָן אֶזְוֵי לְאָגָן, בֵּין וָאָגָן
זַיְן פַּאֲרָאִיסְזָאָגָן וָוָאָלְטָן נִיט מְקוּם גַּעַוְאָרָעָן. (וע' ר' מ' ת-
קאָפָּה, ב"ה, פסוק 9).

איזו ווי די זיכערקייט, וואס די נבייאים האבען זי באקומען דורך
צַיְיכָעַנְעַם, אֵין, הַיִסְטָעַם, נִיט גַּעַוְעַן קַיְוֵן מֵאַט עַמְּאַט יְשַׁעַן
ד. ה. נִיט אַזָּא. וואס פָּאַלְגָּט נוֹיְטִינְגָּעָרְהִיטָּן פָּוּנְדָּעַם באַגְּרִיךְ פָּוּנְאַזְּדָר,
וואס מעו איזו זי משיג מײַטְיַי שְׂכָל, אַרְדָּעַר מַעַן זַעַט זַי מִיט די
אויגען, נאר בלויו אַמְּאַר אַלְיַי שְׁעַר, אַזְּוֵי זַי זַי צַיְיכָעַנְעַם
זַיְנָעַן גַּעַנְגָּעַן גַּעַוְאָרָעָן נָאָר כְּדִי צַו אַבְּרָעְצִיְּגָעָן דַּעַם נְבִיאָה, אַזְּ
דַּעְרְפָּוּן גַּעַרְדָּנְגָּעָן, אַזְּ דַּי צַיְיכָעַנְעַם זַיְנָעַן גַּעַוְעַפְאָסְטָן צַו די
מיינונגנונג אַזְּ פָּעָיְגִּיקְיְּטָעַן פָּוּנְדָּעַם נְבִיאָה באַזְּוֹנְדָּעַר אַזְּ אַזְּ אַזְּ
אוֹפָן, אַזְּ אַזְּיְבָּעָן. וואס האט איזו נְבִיא גַּעַמְאָכָט זַיְבָּעָר אַזְּ זַיְן נְבִואה,
הַאֲטָמָט גַּאֲרָנִיטָמָט אַבְּרָעְצִיְּגָעָן אַזְּ אַנְדָּרָעַ נְבִיא מִיט אַנְדָּרָעַ טִיְּדָ

ונגענו. און מהמת דעם זייןעןעם עם די צייכענס געווען פארשיידען בי
יעדען נבייא באזונדרער.
פונקט איזו איזו די אנטפלעונג, זוי מיר האבען דאס שיזן באָ
מערכת. געווען פארשיידען בי יעדען נבייא, איזו הסכם מיט זיזן געַ
מייט, זיזן כוחהדרמיין און די מיינונגנען, וואָס ער האט זיז נאָד פרײַר
אנגונגנומען.

בנוגע דעם ג ע מ י ט האט די פארשיידענסקייט איזו דער אנטּ
פלעונג זיך אויסגעדריקט איזו : איזו דער נבייא געווען פרויליך, איזו
זיןען אים אנטפלעקט געווארען נצחנות, שלום און אנדרער זאָכָען,
וואָס קאנען בי מענשען אַרְוִיסְרוֹפָעָן פרײַר, זוַיְל מענשען, זאָס זיזָיָה
געַניינְגֶט צוּ פרײַר, פֿאָרְנְעַמָּעָן זיך זיַעַר אַפְּט איזו זיַעַר אַיְינְבָּלָּ
דוֹנְגְּקְרָאָפְּט מיט פֿרְיְילְיכָעָן פֿאָרְשְׁטָמְלְוָנְגָעָן. אַקְעָגָעָן אַבְּעָר אַ נְבָיא,
וואָס זיז שטימונְג איזו געווען אַ טְרוֹיעֵרְגָּעָן, זיןען אַנְטְּפָלְעָקָט גַּעַד
וואָרָעָן מליחמות, שטראָפְּגָעָרְבָּטָעָן און אלעלְלִי אַנְדְּרָעָן אַומְגְּלִיקָעָן.
איזו איזו אַרְוָם איזו דער נְבָיא, לְוִיט דעם, צַיְעַר איזו געווען פּוֹל מיט
מייטליך, פֿרְיְינְטָלִיךְ, צַארְנְדִּיךְ, שְׂטוּרְנְגָעָן אַזְוָן. זוּ, געווען מער געַ
ניינְגֶט צוּ אַזְוִינְג אַנְטְּפָלְעָקָונְגָעָן, זיך צוּ אַנְדְּרָעָן.

בנוגע דעם בְּאַרְאָקְטָעָר פּוֹן דעם כ ו ה - ה ד מ י ו ז האט
די פֿאָרְשְׁיִידְעָנְקִיט איזו דער אַנְטְּפָלְעָקָונְג זיך אַרְוִיסְגָּוּזָעָן אַוְיָך אַזְוָא
אוּפָן : איזו דער נְבָיא געווען אַסְמָעָן פּוֹן אַפְּינְגָעָן גּוֹסָט, איזו האט
ער גַּאֲטָמָס גַּעַדְאָנָק אַוְיָך פֿאָרְנְוָמָעָן איזו אַזְוָא עַלְעֲגָנְמָטָעָן סְטָלִיךְ ; איזו דער
אַבְּעָר געווען מְטוּשָׁשָׁה, איזו האט ער דאס אַזְוָא פֿאָרְנְקָעָמָעָן מִיט די
מְטוּשָׁשָׁה שְׁטִיגְנָעָר. דאס אַיְינְגָעָן איזו אַזְוָא פֿאָרְנְקָעָמָעָן מִיט די
אַנְטְּפָלְעָקָונְגָעָן, וואָס זיןען אַ דְּאָרְפָּמָאָן, איזו האט ער געווען אַקְסָעָן. קַי אַזְוָא
אַזְוָא דער נְבָיא געווען אַ סְאָלְדָאָט, האט ער געווען קְרִינְפְּרָעָר, אַרְדָּ
מִישָׁן אַזְוָא. זוּ ; אַזְוָא ער, לְסָוחָה, געווען אַ הְיִמְפָּמָאָן, איזו האט ער
געווען אַ קִּינְגְּלִיבָּעָן טְרָאָזָן דְּאָסְגְּלִיבָּעָן.

בנוגע דער פֿאָרְשְׁיִידְעָנְקִיט איזו די מִיְּנָסְגָּעָן פּוֹן די
נְבָיאים האבען די אַנְטְּפָלְעָקָונְגָעָן זיך וּאוֹרְאִירְדָּט אַזְוָא : צַוּ די מְאָדָּ
נְיִקְעָר, וּוְלִכְעָר האבען גַּעַלְיוּבָט אַזְוָא די וּוְלִידָע אַנְטְּמָזְאָיָעָם פּוֹן דער
אַסְטְּרָאַלְאָגִיעָן (זעַ מַת יִ, קָאָפְּ). אַזְוָא יְשָׁוָּס גַּעַבְּוִירָן אַנְטְּפָלְעָקָט
געווערָעָן דְּוָרְכוּ בְּיַלְדָּפּוֹ אַ שְׁטָעָרָה, וואָס אַזְוָא אוֹיְמָגְּנָגְנָגָעָן אַזְוָא מְוֹתָה.

צ'ו נבוּכְדְנַצְרָס ווֹאֲרוֹן גַּעַר אֵין דִי צַעַטְעַרְוָנָג פּוֹן יְרוּשָׁלָם אַנְטְּפְּלָעַקְטַּן
נְעוֹאוֹרָעַנוּ דָּוֹרָד דָּעַר אַיְנָגְוּוֹיְיד פּוֹן דִי קְרַבְנָות (וע' י' ח' ז' א' ל', קאָפֶ).
כ"א, פְּסוֹק (26)). דָּעַר קִינְגָּן אַלְיָזָן האַט זִיד ווּעַגְעַן דָּעַמְּ דָּעַרְוָוָאָסְט
דָּוֹרָד דִי אַרְאַקְעַלְעַן אָוֹן דָּוֹרָד דָּעַר רִיכְטָוָנָג פּוֹן דִי פְּיוֹלְעָן, ווּעַלְכָּעַ עַר
הַאַט גַּעַשְׂמָעַן אַרְיוֹת, אֵין דָּעַר לְוֹפֶט.
וּאֱמָ אֵין שִׁירְדִּי נְבָיאָים, ווּעַלְכָּעַ הַאַבָּעָן גַּעַלְגּוֹבָט אֵין דָּעַר פְּרָיוִידְ
קִיְּטַ פּוֹן מַעַנְשְׁלִיכְעַן ווּילְעַן אָוֹן אֵין דָעַמְּ מַעַנְשְׁעַןָּס ווּלְבְּסְטְּבָאַשְׁטִיְּ
מוֹנָגָן, הַאַט זִיד נָאַט אַנְטְּפְּלָעַקְטַּן צ'וֹ זַיִן, ווּי אַוּזְעַן, וּאֱמָ אַיבְּכָט נִיטְ
אָוֹסָם קִיְּזָן שֻׁמְּ אַיְנְפְּלָס אַוִּיפְּתָחָה דִי מַעַנְשְׁלִיכְעַן מַעַשִׂים אָוֹן וּאֱמָ דִי צַ'זְרָ
קְוָנְפְּטִינְגָּעָ מַעַשִׂים פּוֹן דִי מַעַנְשְׁעַן זַיְינְגָּעָ אִים נִיטְ בָּאוֹוָאָסְטַ
דָּאָס אַלְיָזָן ווּעַל אַוְרָ אַיְצָט אַוִּיפְּוּוֹיְזָעָן בָּאוֹרִיכָּוֹת דָּוֹרָד דָּעַר בִּיבָּעָל
גַּופָּא.

דָּעַר עַרְשְׁטָעָר פְּוֹנְקָט ווּרְעַט בָּאוֹזְיְוָעָן דָּנְדָר אַלְיְשָׁעָן (וע' מ' ל' ב' י' מ'
ב', קאָפֶ). נ'/, פְּסוֹק (15), ווּלְכָּעַר הַאַט פָּאַרְלָאַנְטַן, מְעַן זָאַל פְּאָר אִים
שְׁפְּלִיכְעַן אַוִּיפְּ אַהֲרָה, כְּדִי צ'וֹ קָאנְגָּעָן נְבָיאָוֹתִיזָאַנְגָּעָן פָּאָר יְרָבְעָמָעָן, אָוֹן
הַאַט גַּעַקְאַנְטַן פָּאַרְנָעַמְעַן גַּאַטְמָס ווּילְעַן עַרְשְׁטָעָר נְאַבְּדָעָם, ווּיְיָ עַר הַאַט
נְהַנְּהַגְּזַעְוָעָן פּוֹן דִי קְלָאַנְגָּעָן פּוֹן דָּעַר מְזָזִיק. עַרְשְׁטָעָר דָּאָס עַר פָּאָרָ
אוֹסְגְּזָאַגְטַּן יְרָבְעָמָעָן אָוֹזְזָיְנָעָן חַבְּרִים דָּעַרְפְּרִיעְוַנְדָּגָעָן זָאַכְּבָּעָן, וּאֱמָ
עַר הַאַט דָּאָס פְּרִיעָר נִיטְ גַּעַקְאַנְטָמָס, ווּיְיָ עַר אֵין גַּעַוְעָן אַוִּיפְּגָעָן
בְּרָאַכְטַן אַוִּיפְּ דִעְמָ קִינְגָּן; אָוֹן ווּוּעָן אַיְנְגָּר אֵין אַוִּיפְּ עַמְּצִיעָן אַוִּיפְּגָעָן
בְּרָאַכְטַן, אֵין עַר נְטוּהָ פָּאַרְצּוֹשְׁטָעַלְעַן זִיךְרָ בְּנָגָעָן יְעַנְעַם שְׁלַעַבְטָם, אַבָּעָר
נִיטְ קִיְּן גּוֹטָס. ווּוּעָן אַבָּעָר אַיְנְגָּעָן בָּאַהֲרִיפְטָעָן, אֵין גַּעַט אַנְטְּפְּלָעַקְטַן
זִיךְרָ בְּלָל נִיטְ צ'וֹ אַוִּיפְּגָעָן בְּרָאַכְטַן אָוֹזְמָרְעָן טְרִוְעָרְגָּעָן מַעַשְׁעָן, אֵין דָּאָס נִיטְ
מַעַד. ווּי אַ פְּסָמְטָעָ טְרוּמְעָרִיִּי, ווּיְיָ עַר אַטְמָ דָּאָס אַנְטְּפְּלָעַקְטַן צַ'זְרָ
מְשַׁחָה', ווּלְכָּעַר הַאַט גַּעַצְאַרְנָט אַוִּיפְּ פְּרָהָה', ווּעַגְעַן דָּעַמְּ אַמְּעַרְפְּלָעַן
אַוִּיסְשְׁטָאַרְבָּעָן פּוֹן דִי בְּכוֹרִים (וע' ש' מ' ו' ת'. קאָפֶ). י'א, פְּסוֹק (8).

אָוֹן דָּאָס אֵין גַּעַשְׁעָן אָוֹן דָּעַר אַנוּוֹנְדָּגָעָן פּוֹן מְזָזִיק. גַּאַטְמָ אַטְמָ זִיד
אַוְרָ אַנְטְּפְּלָעַקְטַן צ'וֹ קִינְגָּן, בְּעַת יְעַנְעַר הַאַט גַּעַרְבָּעָן מִיטְ צָאָרָן.
אַוְרָ יְחוּקָאַלְיָעָן, ווּלְכָּעַר אֵין גַּעַוְעָן פּוֹלְ מִיטְ צָאָרָן אָוֹן אַמְּגָעְדוֹלְדִּיגְ
הַאַט גַּאַט אַנְטְּפְּלָעַקְטַן דָּעַמְּ עַלְעַנְדָּ אָוֹן דִי ווּדְעַרְשְׁפְּעַנְגִּיָּטָן פּוֹן דִי
יְדָעָן (וע' י' ח' ז' ק' א' ל', קאָפֶ). נ'/, פְּסוֹק (14); אָוֹן יְרָמִיה, ווּלְכָּעַר
אֵין גַּעַוְעָן דָּוְרָכְנָעָנוּמָעָן מִיטְ אַנְפְּלָס פּוֹן טִיפְעָן יְאֹשָׁן אָוֹן גַּעַוְעַטְיִגְעָן
עַקְעַל צָום לְעַבְעָן, הַאַט נְבִיאָוֹתְגַּעְזָאַנְטַן ווּעַגְעַן דִי לְיִודְעָן פּוֹן דִי יְדָעָן

אווי, איז יאשייחו האט אים ניט געוואָלט אויסהערעו, נאר זיך בעסער געווונדט צו אַנְבִּיאָה פֿוֹ יַעֲנֵד צִוְּיָת, ווֹאָם אַיר פֿרְיוּזְנָאָטָר אַיז מער גענינימ געווונ צו אַןְטֶפְּלָקְנָגָן פֿוֹ גַּוְּאָטָס בְּאַרְעָמָה אַרְצִינְגְּלִיטִיט (זע ד בְּרִי הַיְמָן, בְּרִי קָאָפֶן, 5"ד). אַוְיךְ מִיכְהָה האט קִיְּנִי מַאְלָן נִיט נְבִיאוֹת-גַּעֲזָנָט פְּאָר אַחֲבָן עַפְּעַס נּוֹטָס, בעט אַנדְרָע אַמְּתָע נְבִיאִים האבעו דָּאָס פְּוֹנְדָּסְטוּוּגָנָעָן גַּעֲטָאָן (וּוּיְסָעָט צו פֿוֹ מְלָכִים לְבִרִי אַ, קָאָפֶן, 5"ב), נאר בְּלִיּוֹן שְׁלָעַכְּטָס פְּאָר זִוְּן גַּאנְצָעָן לְבִעְבָּן (זע מְלָכִים אַ, קָאָפֶן, 5"ב). אַוְיךְ דִּוְיטְלִיבָּעָר אַיז דְּבִרִי הַיְמָן בְּרִי, קָאָפֶן, 5"ח, פָּסָוק 7).

אווי אוֹרָם זַיְנָעָן דִּי נְבִיאָמָן גַּעֲוָונָן לְיָוָט זַיְעָר גַּעֲמָיט מַסְוָגָל מַעַר צו אַזְוָנָעָן, וּוּי צו אַנדְרָע אַנְטֶפְּלָקְנוּגָנָעָן.

דער סְטִילְפֿוֹ נְבִואָה אַיז אַוְיךְ גַּעֲוָונָן פְּאָרְשִׁידָעָן, אַיז הַסְּכָם מִיט דער רַעֲדָאָרטְפֿוֹ יַעֲדָעָן נְבִיאָה בְּאַזְוָנָרָעָ. אַזְוָי אַיז יְחוּזָקָאָלָס אַיז עַמּוֹס'עַם נְבִואָה נִיט גַּשְׁרִיבָּעָן אַיז דָּעַם פְּיַעַנְעָט סְטִילְפֿוֹ יְשֻׁעָה'ס אַיז נְחֻומָס' נְבִואָה, נאר אַיז אַיז אַיז אַרְיִמְעָרָעָן סְטִילְ. דִּי, ווֹאָם קַעְנָעָן הַעֲבָרְעָאִישׁ, וּוּלְעָן נְאָדָר מַעַר זִיךְרָאָנָעָן אַיז דָּעַם אַיְבָּרְצִינָעָן, וּוּנָעָן זַיְיָ וּוּלְעָן פְּאָרְגְּלִיְיכָעָן אַיְינְגָעָן קָאָפְּטִילְלָעָן פֿוֹ פְּאָרְשִׁידָעָן נְבִיאָמָן, וּוּלְכָעָ בְּאַהֲנְדָלָעָן אַיז-אַזְוָדָעָמָזְעַלְבִּיגָנָעָן עַנְיָן: זַיְיָ וּוּלְעָן נִיט קָאָרָן נִט בְּאַמְעָרָעָן דָּעַם גַּרְוִיסָעָן חַלְוקָצְוִישָׁעָן זַיְיָ. זַאָלָעָן זַיְיָ, לְמַשְׁלָ, פְּאָרְגְּלִיְיכָעָן קָאָפֶן, אַ, פֿוֹ פָסָוק 11 בְּיוֹן פָסָוק 20 פֿוֹ דָעַם הַוִּיפְמָאָן יְשֻׁעָה' מִיט קָאָפֶן, חַ, פֿוֹ פָסָוק 21 בְּיוֹן פָסָוק 24 פֿוֹ דָעַם פְּוּיְעָר עַמּוֹם, זַאָלָעָן זַיְיָ וּוּיְוִיטָעָר פְּאָרְגְּלִיְיכָעָן דָעַם סְדָר אָוֹן דָעַם אַיְנָהָאָלָטָט פֿוֹ יְרָמִיה'ס נְבִואָה ווֹאָם עָרָה האט גַּעֲזָנָט אַוְיךְ אַדְוָם אַיז קָאָפֶן, מְטַמִּיט' סְדָר אָוֹן דָעַם אַיְנָהָאָלָטָט פֿוֹ עַבְדִּי הַ; אַדְרָעָר יְשֻׁעָה' קָאָפֶן, מַ, פָסָוק 19 אָוֹן 20, אָוֹן קָאָפֶן, מְדַ, פֿוֹן פָסָוק 8 אָוֹן וּוּיְטָעָר, מִיט הַוּשָׁע, קָאָפֶן, חַ, פָסָוק 6, אָוֹן קָאָפֶן, יַגְ, פָסָוק 2, אָזְוָי אַיז עָס אַוְיךְ נְאָדָר מִט אַנְדָרָע שְׁמַעְלָעָן, דָאָס אַלְזִי, וּוּנָעָ רִכְבָּתָג אַוְיְפָעָטָסָט, וּוּיְוָט, אָזְוָנָט האט זִיךְרָאָנָעָן בְּאַנוֹצָט מִיט קִיְיָן אַיְינְגָנְעָר פְּאָרָטָט פֿוֹ אַוְיסְדָרוֹן, נְאָר האט גַּעֲרָעָט אַיז אַפְּיַעַנְעָט אַדְרָע אַרְיִמְעָרָעָן לְשָׁוֹן, קָוְרִיז אַדְרָע פְּלִי-וּוּרְטָעָדָיָן, שְׁטָרָעָנָג, טְוָנְקָעָל אָוֹן אַ, וּוּ. לְוִית דָעַר בְּיַלְדוֹנָג אָוֹן פָעָ אַינְקִיָּטָט פֿוֹ דָעַם נְבִיאָה.

די נְבִיאִישׁ פְּאָרְשִׁטְעַלְגָנָעָן אָזְוָן צַיְכָעָנָס זַיְנָעָן אַוְיךְ גַּעֲוָעָן פְּאָרָרָיָן, וּוּנָעָ זַיְיָ הַאָבָעָן אַפְּיַלְוָן גַּעֲזָלָט בְּאַצְיַכָּעָנָעָן אַיז-אַזְוָדָעָלְבִּיגָנָעָן

ואר. נאט'ס בבוד, וואס פאללאזט דעם בית המקדש, איז ישעה? מארגנעםטעט געוווארען אנדרערש, ווי יחזקאל'ען. די רבנים מיינען אפלו, אז אטדי צוויי ערשיינונגגען זייןגען געוווען ביידיע גלייך, נאר יחזקאל, אלס א פוייר, אין דערפּוּן נאר אז א שייעור נתפעל געווואר דען און האט עס, דעריבער, דערציזלט מיט אלע פרטימ. אויב אבער די רבנים האבען ניט קיון באגלויבטמע מסורה מכח אנטידעם עניין, וואס איד אליאן גלייב איז דעם ניט, אין עס ניט מער, ווי אז אויסגעטראכט טע זאך, וויל ישעה האט געוווען שרפים מיט זעלם פְּלִיגְלָעָן, יחזקאל אבער — חיוט מיט פֵּר פְּלִיגְלָעָן; ישעה האט געוווען נאט אז אנד געקלויידטען און זיצענדיג אויף א קיניגליךטען טראן; יעדער אינגעער פון האט אים געוווען איז דער געתטאלט פון א פוייר. יעדער אינגעער פון זוי האט אז צויפּעל געוווען נאט איזו, ווי ער פְּלַעֲגַת זיד אים גע ווילניך פְּאַרְשְׁטָעָלָעָן.

די נבאיישע פְּאַרְשְׁטָעָלָונגען האבען זויטער זיד אונטערשיידט איינס פון אנדרערן ניט נאר מיט זיעיר תורה, נאר איז מיט זיעיר דיטט לייקיימ. איזו זייןגען זבריה'ס ערשיינונגגען געוווען איזו ניט-קלאָר, אז ער האט זוי אליאן ניט געקאנט פְּאַרְשְׁטְּיוֹן אֶן דערקלערונג, זוי דאס איז צו זען פון דעם בארכט איבער זוי, און דנאָל האט זייןע איזיגענע ערשיינונגגען ניט געקאנט פְּאַרְשְׁטְּיוֹן אֶן מיט אֶן דערקלער רונג. און דאס איז איזו פְּאַרְשְׁטָקְומָעָן ניט מהמת דער שועערקייט פון דער אנטפלעטער זאָר (עם האט זיד דאָר געהאנדרעלט וועגען מענשׂ ליכע ענינים, וואס טרעטונג אֶרְבִּיךְ דִּירְעַנְצָעָן פון מענשְׁלָיכְעָן וויסען נאר איזו זויט זויט, איזו זוי וויסט זוי געהערען דער צוקונפּט), נאר מהמת דעם, וואס דנאָלְסְכָּס כוחהדרמיין האט אויפּוּן וואָר ניט פְּאַרְשְׁטָמָט איזו פְּלִיל קְרָאָפְּט צו זאגען נביות, זוי איז חלום. דאס איז צו זען איזו דערפּוּן, וואס בײַם אַנְהָוִיבָּפּוּן דער אנטפלעטונג איז ער איזו מְבוֹלָכְל געוווארען. אז ער האט זיד במעט מיאש געוווען איז זייןע כוחות. מהמת אט-דער שוואָאַכְּלִיְּטָט פון זוּן כוחהדרמיין און פון זייןע פְּזִוְישָׁע כוחות זייןגען די זאָכְעָן אנטפלעטונג געוווארען פְּאַר אַיס איזו ניט-קלאָר, אז ער האט זוי ניט געקאנט פְּאַרְשְׁטְּיוֹן אֶן דערקלערונג. מען דאָרָפּ דָּא בָּאַמְּרָקָעָן, אז די וווערטער, וועלכּעָן דנאָל האט געהערט, זייןגען געוווען ניט מער, ווי אַיְוָגְעַבְּלָדְעַטָּע וווערטער, ווי מיר האבען דאס געוויזען אויבען. עס איז, דעריבער, קיון ואונדער ניט, וואס

אייז זייז דעם אלטדייגען צוישטאנד פון פאראוירונג האט ער אטדיי אלע ווערטער זיך פארגעשטעלט אויף איז אצט עמיישטען אונז טונקעלען שטינגען. איז ער האט שטפעטער אליזין קיז זיך דערפונ ניט גענקנט פארשטיין. וואס אונבאלאנגעט די מענשען, וואס זאגנען. איז גאט האט די זיך ניט געוואלט אנטפלעקען קלאר פאר דנאאלען, ווייזט אוים, איז זיך האבען ניט געלייענט די ווערטער פון עם מלאה, וועלבער זאנט אויסדריך ליך (זע ד נויאַל, קאָפ. י', פסוק 14): «אָוּן אִיד בֵּין גַּעֲמֹעַן צְוָאָעַן דִּיר וּוּוִסְעַן, וּוּאָס עַם וּוּעַט פָּאָרְכּוּמַעַן מִית דִּיְוָן פָּאָלָק אִין דִּי שְׁפָעַט עַרְעַצְיַעַן». אטדיי אנטפלעקונגען זיינען, אלזווין, געלביבען ניט-קלאר נאָר דערפֿאָר, ווילע עם האט איז יונער צייז ניט געלבעט קיז איזו מענש, וואס זייז כוחזהרטמוין זאל זייז גענוג שטארק פאָר אָמֶר קלארער אנטפלעקונג.

און לְסֻוֹת, די נְבִיאָמָן, וואס עַמְּאַיְזָן זַיְזַי אַנְטְּפָלְעַקְטַּן גַּעֲוָאָרָעָן, אָז גַּט וּטְפַוּ זַיְזַי אַוּוּקָנָעָמָעָן אַלְיהָוָן, האבען געוואלט אַיבָּעָרָעָדָעָן אַלְישָׁעָן, אָז יַעֲנָעָר וּטְאַוּוּקָנָעָפְּרַט וּטְרַעַעַן צְוָאָן אַרְמָן, וואז זַיְזַי וּוּלְעָלָן אִים נָאָדָק קָאנָעָנוּ גַּעֲפִינָעָן, וואס דָּאָס וּוּיְזָט זַיְבָּרָגְן-קָלָאר, אָז זַיְזַי האבען ניט רִיכְתִּין פָּאָרְשְׁתָּאָנָעָן די גַּעֲלִיבָּעָן אַנְטְּפָלְעַקְוָנָגָן.

עַמְּאַיְזָן מֶרֶר נְיַתְּגָן צְוָאָרְדָּעָן וּוּיְטָעָר וּוּגָנָעָן דָּעַט דָּזָוִינָעָן, וויל קיז זיך ווערט ניט אַזְוִי דִּיטְלָיך בָּאוּזְוָעָן דָּרְדָּר בֵּין בעַל, וויל דָּאָס, אָז גַּט האט אַיְזָן נְבִיאָה באַשְׁאָנָעָן מִיט דָעַר נָאָבָּפָן גַּבְּאָה אַיְזָן אַפְּיל הַעֲבָרָעָן גַּרְאָר, וויל אָז אַנְדָּרָעָן. אַקְעָגָנוּ-אָבָּרָעָר וּוּל אַרְזָט וּוּיְזָעָן כָּעָרָאָפְּנָהָיָת אַזְוִי אַיְסְפָּרְוָילִיך, אָז דָּאָס נְבִיאָותָן זַאָגָעָן אַדְרָעָר די אַנְטְּפָלְעַמְּנוּגָן האבען זיך אַונְטְּרָעְשִׂידָת אַיְינָס פָּוּן אַנְדָּרָעָן אַוִּיד לְוִיט די מִיְּנוּגָעָן פָּוּן די נְבִיאָמָן אָז די נְבִיאָמָן האָז בעַוּ גַּעַחְאָט פָּאָרְשִׁיְּדָעָן, אַפְּילְוָן וּוּידְעָרְשְׁפָּרְעָגָן, מִיְּנוּגָעָן, וויל אַוִּיד פָּאָרְאָוָרְטִילָּעָן (אַיְדָרְעָד דָּאָס וּוּגָנָעָן רִיוְּזְסְפָּעְקְלָאָטִיוּזָעָן) זַאָכָעָן, וויל וּוּגָנָעָן זַיְעָרְפָּרְוָקִיט אָזְוִי זַיְעָרְעָנָעָן גַּטְעָמָעָן זַיְעָרְעָנָעָן (אַפְּידָרְעָד עַנְיָן אַיְזָן פָּאָרְמִיר זַיְעָרְעָנָעָן וּוּיְכִטְגִּין, וויל אַיְדָרְעָד דָּעַרְפָּוּן מְאָכָעָן דָּעַט אַוִּיסְפִּיר, אָז דָּאָס נְבִיאָותָן זַאָגָעָן האָט קִיְּנָמָאָל נִיט גַּעַמְּאָכָט די נְבִיאָמָן גַּעַלְעָרְנָטָעָר, נָאָר זַיְזַי אַיבָּרָעָד גַּעַלְזָעָן בֵּי זַיְעָרְעָרְפָּרְעָגָן פָּוּן פְּרָוּעָר אַגְּנָעָנוּמָעָן מִיְּנוּגָעָן, אָז מִמְּוּלָּא זַיְזַי גַּעַנְיָה מִיחְוִיבָּה צְוָאָלְיָהָעָן זַיְזַי אַיְזָן רִיוְּזְסְפָּעְקְלָאָטִיוּזָעָן זַאָכָעָן.

מייט אַ מערכו וירדייגער אַיבערגענאיילטקייט האבען די מענשען זיך
 איינגעערעדט מקרטונגין. אָז די נבאים האבען געוואסט אליע, וואמֶ דער
 מענשליכער שכֵל קאֹן מישין זיין. אָנוּ הנְגָם אַיינגע שטעלען פֿוֹ דער
 ביבעל וויאָען גאנץ קלאר. אָז די נבאים האבען פֿיל זאָכְעָן נִיט גַעַת
 ווואָסְט. ווועט מעָן אַבער ניכער זאנען. אָז מעָן פֿאַרשטייט נִיט ריכטיג
 יונגע שטעלען. אַיודער צונגעבען. אָז די נבאים האבען עפָם אַזְאָד
 נִיט געוואסְט. אַדער מעָן ווועט נָאָר די וווערטער פֿוֹ דער ביבעל פֿאָד
 דריינען אָזּוּ, אָז זַי זַאָל מוֹעָן זאנען דָאָם. ווּאָס זַי ווּוִיל באַזְיַן אָפָּן נִיט
 זאנען. דערלאָזְט מעָן אַבער אַיְן מאָל אָזּאָס מִין פֿרְיִקְיִיט, אָזּוּ קאֹן
 דָאָס אַיְנָעָן זיכער געטָאָן וווערטָאָן מִיט דָעַר גָּאנְצָעַר בִּיבַעַל; אָנוּ אָומֶר
 זיסט ווועט זַיְן אַונְזָעַר מִי צַו ווּעָלָעַן באָזּוּיְעַן זַאָסְעַרְעַס־אָזּוּ אַמְתָה
 דָוָרָד דָעַר בִּיבַעַל, אַוְיבָּעַס אַיְן דָעַרְלָוִיבָּט צַו בְּרַעֲנָעַן דִי סָכָעַן קלָאָר
 רָע שְׁטַעַלְעָן צַו די טָונְקָלְעָלָע אָנוּ אַוְמְפֿאַרְשְׁטָעַנְדְּלִיכָּע, אַדְרָר זַי אַוְסָּד
 טִיטְשָׁעַן, זַי אַיְנָעַר ווּוִיל. קאֹן דָעַן, לְמַשְׁלַח, עפָם אַין דָעַר בִּיבַעַל
 זַיְן נָאָר קְלָעַרְעַר, זַיְן דָאָם, אָז יְהָוָשָׁע אָנוּ אַפְּשָׂר אַוְיד דָעַר מְחַבְּרַבָּן
 עַיר, אָז די עַרד שְׁטִוִיט אַוְמְבָאָוּוּגְלִיךְ אָוֹוָה אָז אָרְט אָנוּ אָז די זַי אָזּוּ
 אַגְּוּוּסְעַט צִוְּיַת גָּעַלְבִּיבָּעַן אַוְמְבָאָוּוּגְלִיךְ? פֿוֹנְדְּעַסְטוּזְעַגְּעָן, אָז עַס זַאָל
 דָאַיְנָעַ שְׁטַעַל פֿוֹ פֿיל מענשען, ווּאָס זַוְילָעַן נִיט צּוֹגְעָבָעַן. אָז
 קָאנְעָן פֿאַרְקָומָעַן אַוְפְּזַי הַיְמָעַל עפָם אַז עַנְדרָוָנָג, אַוְיְמָעַטְיִיטְשָׁטָן
 אָזּוּ, זַי זַי ווּאָלָט נָאָר נִיט דָאָם גַּעֲזָאָנָט. אַנְדָרְעַר, ווּיְדָרַע, ווּאָס חָאָד
 בְּעַן זַי אַוְיְסָגְעַלְעַרְנַט בְּעַסְעַר צַו פֿילְאָזְאָפְּרַעַן, פֿאַרְשְׁטִיְיטַעְנָדִין, אָז די
 עַרד באָזּוּעַט זַיְן, אַקְעַנְטָאַבעָר די זַי זַוְ שְׁטִוִיט שְׁמַיִּיל, אַדְרָר, ווּוְנִינְגָּ
 סְטַעַנָּס, באָזּוּעַט זַיְן, נָטָאַרְמָעַט דָעַר עַרְד, באָמִיעַן זַיְן זַיְן זַיְן
 זַיְךְ מִיט גַּעֲזָאָלָט אַרוּסְצָוְרִינְגָּעַן דָאָס פֿוֹ דָעַר בִּיבַעַל, באַטְשָׁזַיְן
 זַאָגָט גַּאנְצִי אַפְּעָן דָעַם הַיּוֹפָד דָעַרְפָּן. אַיד באָזְאָנדְרַע זַי, באַמְתָה.
 אַבעָר זַיְנָעַן מִיר דָעַן. אַיד בעַט אַיְיךְ. טָאַקָּעַ מְחוּיָּיב צַו גַּלוּיְבָעַן. אָז
 דָעַר סָאַלְדָּאָט יְהָוָשָׁע אָזּוּ גַּעֲוָעָן בְּקִי אָזּוּ אַסְטְּרִיאָאָמִיעַן, אַדְרָר אָז עַר
 האָט גַּעֲמוֹזָט ווּיְסָעַן די סִיכָּה פֿוֹ דָעַם ווּאָנְדָרַע, ווּוִיל אַנְדָרְשַׁן ווּאָלָט
 דָעַר ווּאָנְדָרַע אִים נִיט אַנְטְּפָלְקָט גַּעֲוָאָרָעַן אָזּוּ דָאָס לְיכָט פֿוֹ דָעַר
 זַיְן ווּאָלָט נִיט גַּעֲקָאָנָט פֿאַרְבְּלִיְיבָעַן לְעַנְגָּר, זַי גַּעֲוַיְינְלִיךְ, אַיבְּרַעְן
 חַאְרִיזָאָנָט? אַיְן מִינְגָּעַן אַוְיְגָעַן זַעַן בִּידָע אַוְיְסְטִיטְיְשָׁוְנָעַן אַוְסָּמָס
 אַלְצָאָיָונָס לְעַכְּרַלְיָד. אַיד ווּל בְּעַסְעַר זַאָגָעַן גַּאנְצִי אַפְּעַן: יְהָוָשָׁע

האט ניט געווואסט די אמת'ע סיבת פון אט-דעם לענגער-פארבליבע-
געם ליכט און אלע זינע לוייט האבען גענלייבט, און די זון באזונעט
זיד טענלייך ארכום דער ערדר און און נאר אין יונעם טאג האט זי זיר אפֿ-
געשטעלט אויף א געויסער צויט, וואס דערמיט איזו דער טאג גע-
וואראען לענגער, ווי אלע מאל. ער האט נאר ניט געטראכט וועגען דעם,
און דאס איין, מיט זוילען די לופט איזו דעם-דעם געווואו איבערעפֿילט
(זע י ה ו ש ע, קאפֿ. י', פסוק 11). האט געקאנט שאפען און אומַ-
געווינלייבע ליכט-בריעונג, אדרער עפֿעס און ענלייב ערשינונג, וואס
דרויף וויל איד איצט ניט אפֿשטעלען זיך. פונקט איזו איז אוד
ישעה? אנטפלעקט געווואראען דער ציוכען פון דעם צורייך-אפטראטען
דיינען שאטנען, וואס איין, לוייט זיין השגה, געקומען דורך דעם צורייך
אפטראטען פון דער זוּן^{*}; וויל איז ער האט געגלויבט, און די זון
באווענט זיד און די ערדר שטייט שטיל; נבעזיוונען האבען זיד אים זיך
כער אפֿילו ניט געהלומט. מיר קאנען דאס ארטיסאנען מיט דער פול-
סטער זיכערקיט, וויל דער ציוכען האט געקאנט געשען אויף איז
אמתחען און פאראויס-געאנט ווערען דעם קיניג דורך ישעה?, באטש
דער נבייא האט געמענט ניט וויסען די אמתע סיבת דערפֿון.

דאס איינגענע דארכֿ מען זאנען איז וועגען שלמה/ס בויען דעם
בית-המקדש, אויב נאר דאס איז אים באמת אנטפלעקט געווואראען פון
נאט, — און דאס איין, און אלע מאס-פארהעלטנישען זינען שלמה?/
אנטפלעקט געווואראען איין הסכם מיט זינע באגריפֿען און מײַנונגגען.
איזו ווי מיר זינען באזין אופֿוּ ניט מהוויב צו גלויבען, און שלמה איז
נעוזען א מאט-עמאטיקער, מעגען מיר, דעריבען, באחויפֿטן, און ער
האט ניט געווואסט די שיוכות פון דער פער-פעריעץ צום דיא-מעטער,
נאר האט, ווי א פשוטער ארכֿטער, גערעבענט, און אטדי שיוכות
איין, ווי דרי צו איינס. זאל אבער דערלויבט זיין צו זאנען, און מיר
פארשטייען ניט דעם טקסט פון מְלֵכִים א, קאפֿ. ז', פסוק 23,
איזו וויס איז שווי ניט, וואס איזוינס מיר וועעלען קאנען פארשטייען
פון דער ביבעל, וויל וועגען דעם אויפֿובי פון בית-המקדש ווערט
דארט דערציילט גאנץ אינפֿאָר און פון א ריינ-געשיכטביבֿען שטאנד-
פונקט. איז דרעבען, און אויב עס ווועט צו געלאָזען ווערען די הנחה.

^{*}) זע י ש ע י ה, קאפֿ, ל"ה, פסוק 8.

או די ביבעל האט געמיינט עפעם אנדעריש, נאר זי האט געוואלט שרייד בעז אזי, זוי זי האט געשריבען, ציליב א געוויסטען גראונד, וואס איזו אונז אומבאקלאנט. וועט דאס הייסען ניט ווענגער, זוי אועעקטזושטען לעו די גאנצע בעבאל מיטן קאפ אראט; וויל יעדער איזינגער וועט מיטן זעלביבגען רעכט קאנגען דאס איזינגער זאגגען אויד וועגען אלע שטעה לען פון דער ביבעל, איזו דער פועל ויזא דערפּוּן וועט זיין, או אלדאס ביוזע איזו קאפאירידיגען, וואס די מענשליכע רישעות קאו נאר איס טראכטעהן. וועט מעגען פארטיזידיגט איזו איסגעפריט ווערען אונטער דער איזטאריטעט פון דער ביבעל.

וואס אנטקאלאנט מיין באחויפּטונגן, איזו איז איר ניטה קיין סיימן פון גאטלאזיניקיט, וויל איזוב שלמה, ישעה, יהושע און אנד. זיינגען אפייל געוווען נביאים, זיינגען זוי דאד געוווען ניט מער, ווי מענשען, איז קוין זאך. וואס איז מענשליך, איז זוי אודאי ניט פרעם געוווען אויד נח'ן איז אנטפלעקט געווארען, איז גאט וועט פארטיזידיגען דעם מענשליכען מיין. איז הסכם מיט זיינע (נחים') באנרגיפּען, וויל ער האט גענלויבּט, איז מהזי לארץ איז דוי וועלט ניט געוווען באוואוונט. איזו ניט נאר איזוינע זאכען האבען די נביאים, ניט לנגאי זיינער פרומּד קיטט, געקאנט ניט וויסען, איזו זוי האבען, באמת, ניט געוואוסט, נאר אויד פיל וויכטיגערע זאכען: זוי האבען דאד ניט געלערנט קיין שום באזונדרערע זאכען וועגען די געטליכע אטריבוטען; נאר מער, זוי האט בעז געהאט וועגען גאט די סאמע פשוטע השנה, וואס זיינער אנט פלעמנגען זיינגען נאר צו איר געוווען צונגעהסט, ווי איד וועל דאס איצט זייזען דורך דעם פילקאניגען עדותיזאנגען פון דער ביבעל; פון דעם אלעט וועט זיין לייכט צו זען, איז ניט מחמת זיינער דערהויבּענען איזו העבערנו ניסט ווערעו עם די נביאים איזו געלובּט איזו געפריזיט, נאר מחמת זיינער גאטספארקטיניגיט איזו גלויבּיניקיט.

אדם, דער ערשטער, וואס גאט האט זיך צו אים אנטפלעקט, האט ניט געוואוסט, איז גאט איזו אללווענדיג איזו אלזיסענדיג, וויל ער האט זיך איסבאחהאלטען פון גאט נאצט איז געוכט צו אנטשולידיגען זיין זונד פאר גאט, ווי ער זואלט דאס געמאן פאר א מענשען*. גאט האט זיך, אלזוי, איז אים אנטפלעקט איזו הסכם מיט זיינע (אדמ'ס)

*) זע בר אשית, קאפּ ג', פסוק 8.

באגניפען, אוֹז דָּאָס אַיּוֹן, וּזְעֵר וּוּאַלְתּ נִיט גְּעוּוֹעַן אָוּמְעָטוֹם אָזֶן נִיט גְּעוּוֹאָסְטּ אֲדָמָ'ס זִינְדָּאָן דָּעַם פְּלָאָצּ פּוֹן זִין בָּאַהֲלָלְטָעַנְישׁ. בָּאַמְּתּ, אֲדָמּ הָאָטּ גַּהֲעַרְטּ, אַדְרָעּ עַם הָאָטּ זִיד אִים אָוּסְגָּרְבּוּטּ, אָזֶן עַר הָאָטּ גַּהֲעַרְטּ, וּזְעֵר גַּהֲעַטּ אֲרוּמְעַנְשְׁפָאַצְּרָטּ אַיּוֹן נְעָדוֹ, אִים גְּעוּרְפָּעַן אָזֶן גְּעַפְּרָעַנְטּ, וּזְעֵר אַיּוֹן; דָּעַרְגָּאָה, וּזְעֵר אֲדָמּ הָאָטּ זִיד גְּעַשְׁעַטּ, הָאָטּ אִים גַּהֲעַטּ גְּעַפְּרָעַנְטּ, צִיּ עַר הָאָטּ גְּעַנְעָסְעַן דִּיּ פְּרָוְכְּטּ פּוֹן פְּאַרְבָּאָדּ טְעַנְעַם בְּיוּם. אֲדָמּ הָאָטּ, אַלְזּוֹן, נִיט גְּעוּוֹאָסְטּ קִיּוֹן אַנְדָּעָרּ אַמְּרִיבּוֹטּ פּוֹן גַּהֲעַטּ, וּזְעֵר אַדָּסּ, אָזֶן עַר אַיּוֹן גְּעוּוֹעַן דָּעַר בָּאַשְׁעַפְּרָעּ פּוֹן אַלְעַ זָאָרּ בְּעַן.

פְּוֹנְקַטּ אַזְוִי הָאָטּ גַּהֲעַטּ זִיד אַנְטְּפָלְעַקְטּ צִוְּקַנְעַן אַזְוִיד אַיּוֹן הַסְּכָם מִיטּ זִיןְעַן (פֿינְסּ) באַגְּנוּפְּעַן, אוֹז דָּאָס אַיּוֹן, וּזְעֵר וּוּאַלְתּ נִיט גְּעוּוֹאָסְטּ אַלְעַ מְעַנְשְׁלִיבְּעַ מְעַשְׁיָם; עַר הָאָטּ אַזְוִיד נִיט בָּאַדְרָפְּטּ הַאֲבָעַן קִיּוֹן הַכְּבָעַרְעַ השָׁנָה וּוּעַגְּנַעַן גַּהֲעַטּ, כְּדִי חָרְתָּה צִוְּהַאֲבָעַן אַוְוָף זִיןְעַן זִינְדְּרָאָ).

גַּהֲעַטּ הָאָטּ זִיד אַנְטְּפָלְעַקְטּ צִוְּלַבְּנְעַן, וּזְעֵר אַבְּרָהָמְסּ גַּהֲעַטּ, וּזְעֵר לְבּוֹן הָאָטּ גַּעְגְּלִוְיבְּטּ, אָזֶן יְעֻדרְעַרְפְּטּ הָאָטּ זִיןְעַן אַיְינְגְּנַעַן גַּהֲעַטּ (זָעַזְבָּן רְאַשְׁיָת, קָאָפּ, לְגָ"א, פְּסָוק 29).

אַזְוִיד הָאָטּ אַבְּרָהָם נִיט גְּעוּוֹאָסְטּ, אָזֶן גַּהֲעַטּ אַיּוֹן אָוּמְעָטוֹם אָזֶן וּוּוִוִּים אַלְצְדִּינְגּ פְּאַרְאָזְיָם, וּזְעֵר וּזְעֵר עַר הָאָטּ זִיד דָּעַרְוּאָסְטּ וּוּעַגְּנַעַן דָּעַם אַוְרְטִיְּלָ קְעַגְּנַעַן דִּיּ מְעַנְשְׁעַן פּוֹן סְדוּם, הָאָטּ עַר גְּעַבְּעַטְעַן גַּהֲעַטּ, עַר זָאָלָ אַטְדְּעַם אַוְרְטִיְּלָ נִיט אַוְסְפְּרָעַן, אַיְידְעַרְפְּטּ עַר וּוּעַטּ נִיט וּוּסְעַן, צִיּ אַלְעַ מְעַנְשְׁעַן פּוֹן סְדוּם פְּאַרְדִּינְעַן דִּיּ שְׁטָרָאָהּ: "אָפְּ שָׁ רְ, הָאָטּ עַר גְּעַזְגָּטּ (זָעַזְבָּן בְּרְאַשְׁיָת, קָאָפּ, יְהָ, פְּסָוק 24). זָעַזְבָּן עַד אַיּוֹן דָּעַר שְׁטָטְ אַטְ זִיד גְּעַפְּיַנְעַן פּוֹן פְּצִיְּגָן גְּעַר עַד בְּ טְעַ". אָזֶן גַּהֲעַטּ אַלְזְיָון הָאָטּ זִיד אִים אַזְוִיד נִיט אַנְדָּעָרּ אַנְטּ פְּלָעַקְטּ. גַּהֲעַטּ הָאָטּ גְּנַעַרְדְּטּ אַיּוֹן אַבְּרָהָמְסּ כְּהַהְהָרְמִיוֹן אַזְוִי: "אַרְדָּהּ נָאָ וְאַרְאָהּ, הַכְּצִעְקָהּ הַבָּאָהּ אַלְיָ עַשׂ כְּלָהּ, וְאַמְּ לָא — אַרְדָּהּ". אַזְוִיד דִּיּ גְּעַטְלִיבְּעַ צִיְּגְּנַעַנְישׁ אַיְבָּעָרּ אַבְּרָהָמְעַן (זָעַזְבָּן בְּרְאַשְׁיָת, קָאָפּ, יְהָ, פְּסָוק 19). דָּעַרְתָּ בְּלִיוֹן וּוּעַגְּנַעַן דָּעַם בְּרְאַשְׁיָת, קָאָפּ, יְהָ, פְּסָוק 19).

* זָעַבְּרַאְשִׁיּת, קָאָפּ, דִּיּ, פְּסָוק 9.

וואם נערעכט און גוט איז, אבער ניט, איז ער האט געהאט אַהעכערע
השנה וועגענו גאט.

משה האט אויך פונקט איזו ניט גענונג משיג געווען, איז גאט איז
אלוויסענדיין און איז אליע מענשליכע מעשים ווערטן אַנגעפרט, לוייט
זיזן ווילען. באמת, באטש גאט האט איהם געזנט (וז ש מ ו ת,
קאמפ. ג./ פסוק 18). איז די בניישראל וועלען אים געהארכען, האט ער
דאָד איז דעם געצויויפעלט און גענטפערט (וז ש מ ו ת, קאמפ. ב/)
פסוק 1): "וְיִאֲבֹרֶךְ אֶת־יְהוָה עַל־מִרְנָאָתֶךָ אֲזֹאת אֲוֹרֵךְ אֶת־
גַּהֲעָרְכָּבָן?" אַוְיָף אֶזְאָז אָפָּוּן זִיד גַּאֲטָמָא אַנְטָרְ
פלעקט, ווי אַ וועזען, וואם איזו גַּיְבָּנוּלְטָג צַוְּדִי מְעַנְשָׂ
לְיכָעַמָּשִׂים אָנוּ ווֹיָסְנִיט, וואם די מְעַנְשָׂעַן וועלען טוֹן אָיז דָּרְצָר
קונפְּט. גַּאֲטָמָא אַיִם גַּעֲנָבָעָן צְוּוֹי צִיּוּבָעָן אָנוּ גַּעֲזָנָט אַזְוִי
(ש מ ו ת, קאמפ. ד/ פסוק 8): "אַוְיִבְּעַם וְוַעֲטַבְּעַם גַּעַשְׁעַן,
אַז זִיְּיִוְּעַלְעַן דָּעַם עַרְשָׁטָעַן צִיְּוִיכָעַן נִימָט
גַּלְוִיבָעָן, וְוַעֲלַעַן זִיְּיִוְּדָאָד גַּלְוִיבָעָן דָּעַם
אַנְדָּעָרָן צִיְּוִיכָעָן; וְוַעַן אַבְּעַר זִיְּיִוְּדָעָן
אוֹיְדָרָד דָּעַם אַנְדָּעָרָן צִיְּיִכָּעָן נִימָט גַּלְוִיבָעָן.
אַזְוִי נִעַם אַבְּיִסְעָל וְוַאֲסָעַר פָּוֹן טִיְּיד אָזָן
אַז. באמת, אויך מעו וויל באטראכטן און פָּאַרְאָרוֹטִיל מְשָׁהָס
אנזיבטען, מוֹן מעו קלאר אַיְנוּן, איז ער האט זיר פָּאַרְגְּנָעַשְׁטָלָט גַּאֲטָמָא,
ווי אַ וועזען, וואם איזו אַיְבָּגָג גַּעֲוָעָן, איז אונַו וועט אַיְבָּגָג זִיְּן, איז
דריבער האט ער אַיִם בָּאַצְּיִיכָעָט מִיטָּן נָאַמְּנוּה/, וואם דָּרְקָט אַיִם
העַרְבָּאַיְשָׁעָן אַוְיָם די דָּאַזְוָעָן צִיּוּטָעָן פָּוֹן זִיְּיָן; וואם איז
שִׁידָּר אַבְּעַר גַּאֲטָמָס נְאַטָּס, האט מְשָׁה נִיט מָעָר גַּעַלְעָרָט, ווי גַּאֲרָדָט,
איז גַּאֲטָמָא אַזְוִי בָּאַרְעָמָהעַרְצִין, גַּנְעָדִין אָזָן ווֹ. איזו זִוְּעָר אַיְפָּעָרִין
(אל קְנָא). ווי דָּאָס אַז צַו זַעַן פָּוֹן פִּיל שְׁטָעַלְעָן פָּוֹן חָומָש.

משה האט וויאטער גַּלְגִּילְבָּט אָנוּ גַּעַלְעָרָט, איז דָּאָס דָּאַזְוָעָן וועַ
זַעַן שִׁידָּט זִיד אָפְּפָוֹן אליע אַנְדָּעָר וועזען דָּעָרִים, וואם עַס קָאָז
נִיט אַזְוָעָרְדִּיקְט ווערטן דָּוֹדָר קִיּוֹן שָׁוָם אַפְּבָילְדָן וְאַסְעָרְדִּס-אַזְוִי
אנזיבטען זַאְד אָזָן אויך גַּעַזְנָעָר זַעַן דָּעָר ווערטן, — נִיט אַזְוִי מְחַמְּתָ
דָּעָר אַזְמָעְגָּלִיכְיִיט פָּוֹן דָּעָר זַאְד, ווי מְחַמְּתָ דָּעָר מְעַנְשָׂלִיכְעָר שְׁוֹאָכְ
קִוִּים, — אָז אָז עַס אַזְוִי, חֹזֵי דָּעָם, אַיְנָצִיגְבָּן בְּנָגָע זִיְּן מְאַכְּטָמָא. משה
אלְיוֹן גִּיט, באמת, צַו אָז עַס זַיְנָעָן דָּא וועזען, וואם זַיְנָעָן גַּאֲטָמָס

מִמְלָאָדָמָקָם (או צוֹוִיְפָּעֵל דָּרֶךְ גָּתָם אַיְונָגָנָעָר אַיְינָאָרְדָּעָנוּגָן אוֹ בָּאָפָּעֵל), ד. ה. וְעוֹזָנָם, וְאָסָטָהָט הָאָטָם זַיְיָ גַּעֲנָבָעָנוֹ דִּי אַוִּיטָאָרִיטָעָט. דָּאָסָ רָעָכָט אָזָן דִּי מַאָכָט צַוְּ רָעְגָרְעָן דִּי פָּעְלָקָעָר, צַוְּ וְוָאָכָעָן אַיְבָּעָר זַיְיָ אָזָן צַוְּ זָאָרְגָּעָן פָּאָר זַיְיָ; אַבָּעָר וְוָעָגָן דָּעָם וְעוֹזָן, וְאָסָטָהָט אַיְיָדָעָן דִּי יְדָעָן זַיְיָגָנָעָן מְחַוִּיבָן גַּעֲוָעָן אִים צַוְּ פָּאָרְגָּעָן, הָאָטָם עַר גַּעֲלָרְגָּעָן, אָזָן דָּאָסָ אַיְזָן דָּעָר הָעַכְסָטָעָר אָזָן אַוְיְבָרְשָׁטָעָר גָּתָם, אַדָּרָעָר, צַוְּ בָּאָנוֹצָעָן דָּעָם הָעַבָּר רָעְאִישָׁעָן אַוְיְסָדוֹרָק) דָּעָר גָּתָם פָּוֹן דִּי גַּעֲטָעָר. אָזָן דָּעְרִיבָּעָר וְאָנָטָט עַר אַיְזָן "אָזָן יְשִׁירָ" (שְׁמַוְתָּה, קָאָפָּ, ט"ז, פָּסָוק 11): "...וְעַד צַוְּיָהָדָן צַוְּ דִּיְרָה, הָהָ?..." שְׁעַן דִּי גַּעֲטָעָר אִיזָּן גַּלְעָדָן צַוְּ דִּיְרָה, אַיְזָן אַוְיָהָוָו (קָאָפָּ, י"ח, פָּסָוק 11): "...אִיְצָט וְוָוִיָּס אִיְהָ, אַיְזָן חָה, אִיזָּן גַּרְעָס עַד פָּוֹן אַלְעָגָטָעָר", ד. ה. הָאָטָם אַיְזָן מְסָכִים זַיְיָ מִיטָּמָשָׁהָן, אָזָה אַיְזָן גַּרְעָסָעָר פָּוֹן אַלְעָגָטָעָר אָזָן אַיְינָצָבָגָן אַיְזָן זַיְיָ מַאָכָט. מְעַן קָאָן אַגְּבָ אַוְיָדָ צַוְּיְוִיפָּלְגָּעָן, צַיְיָ מְשָׁה הָאָטָם יְעַנָּעָן וְעוֹזָנָם, וְוָלְכָעָן זַיְיָגָנָעָן גַּעֲוָעָן גָּתָם אַוְיָסָטָעָר גַּעֲטָעָר, גַּעֲטָעָר הָאַלְטָעָן פָּאָר גָּתָם בָּאַשָּׁאָפָּהָן וְוָיָּלָעָר עַר הָאָטָם, אַוְיָהָן וְוָיָּהָט מִרְּ וְוִיָּהָרָעָן. קִיְיָן זַאְרָן נִימָט גַּעֲזָאָגָט נִימָט וְעוֹזָנָעָן זַיְיָעָר בָּאַשָּׁאָפָּוָגָן אָזָן נִימָט וְעוֹזָנָעָן זַיְיָעָר אַוְרְשָׁפְּטָוָגָן.

מִשְׁהָ הָאָטָם וְוִיְוִיטָעָר גַּעֲלָרְגָּעָן, אָזָן דָּאָזָיְגָּעָן וְעוֹזָנָעָן הָאָטָם פָּוֹן תְּחוֹ וּבְחוֹ גַּעֲבָרְאָכָט אַרְדָּעָנוֹגָן אָזָן אַטְדָּרָעָר אַנוֹכְּתִּינְגָּעָר וְוָלְטָ (זַעַם בְּ רָאָשָׁיְתָה, קָאָפָּ, א', פָּסָוק 2), אָזָעָר הָאָטָם דָּעָר אַנְטָוָר גַּעֲנָבָעָן דִּי פָּאָרְשִׁיְרָעָנָעָן מִינִינִים זַאָמָעָן. אָזָן מִמְּלָיאָה הָאָטָם עַר אַיְבָּעָר אַלְיָזָן דָּאָסָ הָעַכְסָטָעָר רָעָכָט אָזָן דִּי הָעַכְסָטָעָר מַאָכָט. מִחְמָת אַטְדָּעָם הָעַכְסָטָעָר רָעָכָט אָזָן אַטְדָּרָעָר הָעַכְסָטָעָר מַאָכָט הָאָטָם עַר פָּאָר זַיְיָ אַלְיָזָן אַוְיָסָדָרָעָר זַיְיָלִיטָט דָּאָסָ הָעַכְרָעָאִישָׁעָ פָּאָלָק (זַעַם דְּ בְּ רִיְמָ, קָאָפָּ, ו', פָּסָוקים 14-15) אָזָן אַבְּשָׁתִימָט לְאַנְדָּר אַוְיָהָפָּעָר דָּעָר עַרְדָּ (זַעַם דְּ בְּ רִיְמָ, קָאָפָּ, ד', פָּסָוק 19, אָזָן קָאָפָּ, ל"בָ, פָּסָוקים 8 אָזָן 9). בְּעַת דִּי אַנְדָּרָעָר פָּעָלָ קָעָר אָזָן לְעַנְדָּרָה הָאָטָם עַר אַיְבָּעָרָאִישָׁעָ אַונְטָעָר דָּעָר הָשְׁנָחָה פָּוֹן אַנְדָּרָעָר גַּעֲטָעָר, וְאָסָטָהָט עַר אַלְיָזָן הָאָטָם זַיְיָ דָּרְוִיָּפָּ בָּאַשָּׁתִימָט; אָזָן דָּרְרִיָּ בָּעָרָ וְוָרָטָר עַר אַנְגָּרוֹפָּעָן דָּעָר גָּתָם פָּוֹן יְשָׁרָאֵל אָזָעָר גַּעֲנָבָעָן דִּי יְדָוָלִים (זַעַם דְּ בְּ רִיְ-הִיְמִים בָּ, קָאָפָּ, ל"בָ, פָּסָוק 19). דִּי אַנְדָּרָעָר גַּעֲטָעָר אַבָּעָר וְוָרָעָן אַנְגָּרוֹפָּעָן דִּי גַּעֲטָעָר פָּוֹן דִּי אַיְבָּעָגָן פָּעְלָקָעָר (אַלְחוֹי עַמִּי הָאָרֶץ). מִחְמָת דָּעְמוֹעָלְבָיָגָנָעָן טָעָם הָאָבָעָן דִּי יְדָעָן אַוְיָדָרְגָּוְיִילָט פָּאָר גַּעֲנָלוֹבָט, אָזָן לְאַנְדָּר, וְאָסָטָהָט הָאָטָם עַם אַוְיָסָדָרְגָּוְיִילָט

זיד, האט געפֿאָדערט אַ באָזונְדרוֹן דעליגּוּזּוּן קָוֶלֶט, ווֹאמֵס זָאַל זָוִוִין
גָּאנְצָ אַנדְרֶעָשׂ פָּוּ דָעַם קָוֶלֶט פָּוּ אַנדְרֶעָשׂ לְעַנְדֶּרֶר; נָאַר מָעָר, זַיְהַ אָאַר
בְּעַן גַּעֲגּוּבַּט, אָזֶה עַמְּ דָהָאָט נִיטּ גַּעֲגּוּבַּט פָּאָרְטְּרוֹאָגְּנוֹן דָעַם קָוֶלֶט פָּוּ
אַנדְרֶעָשׂ גַּעֲטָר, זָוָאָס הָאָט זָיְד גַּעֲפֿאָסְטּ פָּאָרְטְּרוֹאָגְּנוֹן דָעַם קָוֶלֶט פָּוּ
בְּעַן זַיְהַ דָּעָן, באָמָת, נִיטּ גַּעֲגּוּבַּט, אָזֶה דִּי פָּעַלְקָעַר, ווֹאמֵס דָרֶר קִינְגּ פָּוּ
אַשְׁוֹרְהָאָט זַיְיַה גַּעֲפֿרְטּ אַיזֶן דָעַם לְאַנְדֶּרֶן פָּוּ דִּי יְוָדָעַן, זַיְינְגּ צָעִירְמַעְן
גַּעֲוָאָרְעָן פָּוּ לְיִבְּעַן נָאַר דָעַרְפָּאָר, ווֹוְילּ זַיְהַהְבָּעַן נִיטּ גַּעֲוָאָסְטּ דָעַם
קָוֶלֶט פָּוּ דִּי גַּעֲטָרְעָן דָעַם דָאַזְוּגְּנוֹן לְאַנְדֶּרֶן (כַּאֲשֶׁר אַיִּם יוֹדְעִים אַת
מְשֻׁפְטּ אַלְהַיְהָאָרִיךְ). — זַעַמְּ לְכִים בָּאַרְךְ, פָּסּוֹקִים 25 אָוּן
(26)? אָוּן מְחַמְּתּ דָעַמְּעַלְבִּיגְּעָן טָמֵן הָאָט אַוְידּ יַעֲקֹבּ גַּעֲזָאָגָט, לְוִוִּיטּ
דָרֶר מִיְּנָוָנָגּ פָּוּ אַבּוֹ-עַזְרָא, זַיְיַה גַּעֲגּוּזִין, בְּעַתְּ עַרְהָאָט גַּעֲוָאָלֶטּ וַיְדּ
אַומְקָעְרָעָן צְוִירִיסּ צְוִיּוֹן פָּאַטְּעַרְלָאָנָר, אָזֶה זַיְיַה זָאַלְעָן זַיְדּ גַּרְיוֹתְעָן צְוּ אַ
נִיְיעָם קָוֶלֶט אָזֶן אַפְּטוֹן פָּוּ זַיְדּ דִּי פָּרְעַמְּדָעּ גַּעֲטָר, דַּה. דָעַם קָוֶלֶט
פָּוּ דִּי גַּעֲטָרְעָן פָּוּ לְאַנְדֶּרֶן, אַיזֶן וּוּלְבָעַן זַיְהַהְבָּעַן זַיְדּ דָעַמְּלָאָטּ גַּעֲפּוֹרָ
נַעַמְּ (זַעַמְּ בְּרַאַשְׁיַת, קָאָפּ, לְהָהָ, פָּסּוֹקִים 2 אָוּן 3). פָּוּנְקָטּ אַזְוִי
הָאָט אַוְידּ דָה, ווֹעַזְעַר הָאָט גַּעֲוָאָלָטּ וְאַגְּנוּן שָׁאוֹלָן, אָזֶה זַיְינְגּ פָּאָרְ
פָּאַלְגָּוּנָנָגּ צְוִיְּנָנָגּ אַיִּם צְוִיּוֹן לְיִבְּעַן אַוְיסְעָרָן פָּאַטְּעַרְלָאָנָר, אַוְיסְעָרְוָפָּעָן,
אוּ עַרְהָאָזְנָבְּרִיבָּעָן פָּוּ נָאָטָסּ חָרְבָּשָׁאָפְּטָן אָוּן אַרְוִיסְגָּעָשִׁיקָטּ צְוּ
דִּינְגּוּן פָּרְעַמְּדָעּ גַּעֲטָר (זַעַמְּ שְׁמַן אַלְאַ, קָאָפּ, בָּאַרְךְ, פָּסּוֹקִים 19).
מְשַׁהָּהָט גַּעֲגּוּבַּט, אָזֶה דָמָס דָאַזְוּנָגּ וּוּזְעָוָן, דַּה. נָאָטּ, הָאָטּ
נַעַחַטּ זַיְיַה וּוּאוֹנוֹנָגּ אַיזֶן הַיְמָעָל (זַעַמְּ בְּרַאַשְׁיַת, קָאָפּ, לְהָהָ, פָּסּוֹקִים
(27). אָזֶן מִיְּנָוָנָגּ, ווֹאמֵס אַיזֶן גַּעֲוָוָן זַיְוָעָרְפָּרִיטּ צְוִוְישָׁעָן דִּי גַּעַר
צְעַנְרִינְעָרָ.

אוּוִיבּ מִיר וּוּלְלָעָן אַיִּצְתּ בָּאַטְּרָאָכְטָעָן גַּעֲנוּיָרְמָשָׁהָס אַנְטְּפָלְעָזָ
סּוּנָגָעָן, וּוּלְלָעָן מִיר אַוְיסְגָּעָפָּינָגָעָן, אָזֶה זַיְיַה גַּעֲנָעָן גַּעֲנוּזָן אַוְיָהָס מִיטּ
דִּי דָאַזְוּגּ מִיְּנָוָנָגּ. באָמָת, אַזְוִי וּוּעַרְהָאָטּ גַּעֲגּוּבַּטּ, אָזֶה דִּי נָאַר
טוֹרָ פָּוּ נָאָטּ דָעַרְלָאָזָטּ אַזְוִינָגּ אַיִּינְגָּנְשָׁאָפְּטָעָן, וַיְיַהְיָה אַנְטְּפָלְעָקָטּ אַיזֶן
קִיְּמָתּ, גַּעֲנָאָד, אָזֶן אַ. וּ. הָאָטּ זַיְדּ נָאָטּ אַיִּם טָאָקָעּ אַנְטְּפָלְעָקָטּ אַיזֶן
הַסְּכָם נִיטּ דָעַרְהָאָזְנָבְּרִיבָּעָן אַזְוִינָגּ אַזֶּן אַוְנְטָמְעָרְדָן דִּי דָאַזְוּגּ אַטְּרָיְבָּוּטָן
(זַעַמְּ שְׁמַן אַלְאַ, קָאָפּ, לְהָהָ, פָּסּוֹקִים 6 אָזֶן 7, וּזְאַוְעַס וּוּדְרָטּ דָעַרְ
צְיוּילָטּ, וַיְיַהְיָה נָאָטּ הָאָטּ זַיְדּ בָּאַוְיָזָעָן צְוִיְּמָהָ?; אַוְידּ דִּי פָּסּוֹקִים
4 אָזֶן 5 פָּוּ דִּי עַשְׂרַת הַדְּבָרָוֹת). עַס וּוּרָטּ דָעַרְצִילָטּ וּוּיְטָרָ
קָאָפּ, לְהָהָ, פָּסּוֹקִים 18, אָזֶה מְשַׁהָּהָט גַּעֲבָעָטָעָן נָאָטּ, עַר זָאַל אַיִּם לְאַזְוָעָן

אַיִם זָעַן. אֲכְבָּעֶר אָזְזִי זָזִי מַשָּׁה, וָזִי שָׂוֵין בָּאַמְּרָקָט, הָאַט נִימָט גַּעַשָּׁאַז
פָּעַן אַיְן זָיִן כָּחִידָהמִיוֹן קִיְּוִן שָׁוֵם בַּיְלָד פָּוּ נַאַט אָזְזִי וָזִי גַּאַט,
וָזִי אַזְזִי הָאַב דָּאַס שָׂוֵין בָּאוֹזָוּן, הָאַט זָזִר אַנְטָפְּלָעַקְטָט צָו דִּי נְבָיאַס
נִימָט אַנְדָּעֶרֶשׁ, וָזִי נַאֲר לְוִוִּיט דָּעַם בָּאַרְאָקְטָעָר פָּוּ זַיְעַר כָּחִידָהמִיוֹן.
הָאַט גַּאַט, דָּעַרְיָבָעֶר, נִימָט בָּאוֹזָוּן זָזִר פָּאַר מַשָּׁה'זָן אַיְן אֲבִילְדָּלִיכָּעֶר גַּעַר
שְׂטָאַלְטָט. לְוִוִּיט מִיּוֹן מִיּוֹנוֹגָן, אַיְן דָּאַס לְעַצְמָעָנָה גַּעַוּעַן אַפְּשָׁטוּסִינָג פָּאַר
מַשָּׁה'ס כָּחִידָהמִיוֹן אָזְזִי דָּעַרְיָבָעֶר אַיְן עַס גַּעַשְׁעַן אָזְזִי אָזְזִי נִימָט אַנְבָּאַז
דָּעַרְשׁ, וָזִיּוֹל אַנְדָּעֶרֶשׁ נְבָיאַס, וָזִי יְשָׁעַתָּה, יְחוּקָאַל, דָּנְיָאַל אָזְזִי אָזְזִי.
זָאַנְגָּנוּ עַדְותָה, אָזְזִי הָאַבָּעָנוּ גַּעַוּעַן גַּאַט. מַחְמָת דָּעַם הָאַט גַּעַט גַּעַר
עַנְטָפְּלָעַט מַשָּׁה'זָן: "דָּרְזָן וָזִי עַס טָן נִימָט קָאַז עַז זָעַן
מִיּוֹן אֲגַעַן יְכָט", אָזְזִי וָזִי מַשָּׁה הָאַט גַּעַלְבָּוּט, אָזְזִי גַּעַט
אַיְן אַנְזִיבָּטִינִיג, דָּה. אָזְזִי דִּי אַנְזִיבָּטִינִיקִיט אַיְן נִימָט סְוָתָר קִיְּוִן שָׁוֵם
טְיִלְפָן דָּעַם גַּעַטְלִיכָּעָן וָזַעַוּן, וָזִיּוֹל אַנְדָּעֶרֶשׁ וָזִלְטָט עַדְזָאַז וָזִלְטָט
נִימָט גַּעַבְעַטְעָן, הָאַט גַּאַט דָּעַרְיָבָעֶר מִסְפָּר גַּעַוּעַן: "וָזִי יְלָקָעָן
מַעַנְשָׁשָׁ קָאַז מִיד נִימָט זָעַן אָזְזִי (בְּלִיְבָּעָן) לְעַבְעַז".
גַּאַט גַּטָּמָה, אָזְזִי אֲגַרְנוֹד, וָזִים אַיְן הַסְּכָם מִיטָּמָה'ס מִיּוֹנוֹגָן.
עַדְזָאַז וָזִלְטָט נִימָט, אָזְזִי דִּי אַנְזִיבָּטִינִיקִיט אַיְן סְוָתָר דָּעַר גַּעַטְלִיכָּעָן נִאַטָּה,
וָזִי דָּאַס אַיְן דָּעַר אַמְּתָהָן, נַאֲר אָזְזִי קָאַז נִימָט גַּעַשְׁעַן מַחְמָת דָּעַר
מַעַנְשָׁלִיכָּעָן שְׂוֹואַקְּיִיטָה.

כָּדִי צָו אַנְטָפְּלָעַקְטָן וָזִוְטָרָפָר מַשָּׁה'זָן, אָזְזִי דִּי בְּנִיְשָׁרָאֵל זָיְנָעָן
מִיטָּזִיּוֹר דִּינָעָן צָוּנָה גַּעַוְאָרָעָן גַּלְיָיךְ צָו אַנְדָּעֶרֶשׁ פָּעַלְקָעָר. הָאַט
גַּאַט גַּעַזְגָּט (קָאָפָּה, לְגָנְגָן, פָּסְקוּם 2 אָזְזִי 3), אָזְזִי עַדְזָאַז שְׁקָעָן אַמְּלָאָה,
דָּה. אָזְזִי וָזַעַוּן, וָזִים וָזִלְטָט זָאַרְגָּעָן פָּאַר דִּי בְּנִיְשָׁרָאֵל, אַנְשָׁטָטָט דָּעַם
הַעֲבָסְטָעָן וָזַעַוּן, אֲכָבָּעָר עַדְלָיוֹן וָזִיל מַעְרָנִית זָיִן מִיטָּמָה, וָזִיּוֹל
אָזְזִי אַרְוָם הָאַט מַשָּׁה נִימָט גַּעַד קִיְּוִן גַּרְנוֹד צָו גַּלְיָיבָּעָן, אָזְזִי
בְּנִיְשָׁרָאֵל זָיְנָעָן גַּעַוּעַן פָּאַר גַּעַד לְיִבְעָר פָּוּ אַנְדָּעֶרֶשׁ פָּעַלְקָעָר, וָזִלְטָט
כָּע זָיְנָעָן פָּוּנְקָט אָזְזִי אַכְבָּרְגָּעָבָעָן אַונְטָעָר דָּעַר הַשְּׁנָה פָּוּ אַנְדָּעֶרֶשׁ
וָזַעַוּנָס, אַדְעָר מְלָאָכִים, וָזִי דָּאַס אַיְן צָו זָעַן פָּוּ פָּסְקוּם 16 פָּוּ דָעַזְוָעָלָה
בִּגְעָן קָאָפְּיָטָעָל.

לְסֹוף הָאַט גַּאַט זָיִךְ אַנְטָפְּלָעַקְטָן, וָזִי עַדְזָאַז וָזִלְטָט פָּוּ הַיְמָעָל אַרְאָפָּה
גַּעַנְיָדָעָת אַוִּיפָּה אֲבָרוֹג, וָזִיּוֹל עַס הָאַט גַּעַהָרָשָׁת דָּעַר גַּלְיָיבָּעָן, אָזְזִי
גַּאַט וָזִים אַיְן הַיְמָעָל. אָזְזִי מַשָּׁה אַלְיָוֹן הָאַט אַרְוִיְפָּגָעָשְׁטָגָעָן אַוִּיפָּה
אֲבָרוֹג, כָּדִי צָו דָעַרְעָן מִיטָּגָט, וָזִים דָּאַס זָזִר וָזִלְטָט גַּאַרְנוֹיט גַּעַוּעַן נִוִּיָּה

טיג צו טוּ, ווען ער וואַלט פונקט אָזוֹ לְיִכְתּוּ גַּקְאַנְט זִיד פֿאַרְשְׁטָעַלְעַן גַּט עֲרֵגַעַץ אַנדְרַש.

די בני יִשְׂרָאֵל האבעוּ כָּמַעַט קִיּוֹן זָאָר נִיט גַּעֲוָאָסֶט וְוַעֲגַעַן גַּאַט. באַטְשׁ ער האט זִיד פֿאַר זַיִן אַנְטְּפָלְעַטְמַט. זַיִן האבעוּ דָּאָס באַזְוּזָעַן מַעַר וְזַיִן גַּעַנְגַּן, וְוַעַן אַיְן עַטְלִיכְעַט טַעַן אַרְוֹם האבעוּ זַיִן די פֿאַרְעַוְרָגְן אָנוֹ דָּעַם קוֹלְטַם, וְאָסָס זַיִן האבעוּ צַוְּגַעְטִילְטַם גַּאַט. אַרְבְּעַגְּזַעְטְּרַאְגַּעַן אָוַוַּף אַ קָּאָלְבַּ, אַיְן וּוּלְכַעַן זַיִן האבעוּ דְּעַרְעַעַן אַיְינָעַם פּוֹן יְעַנְעַ גַּעַטְבַּעַט. וְאָס האט זַיִן אַרְוִיסְגַּנְפְּרַטְמַט פּוֹן מַצְרִים. עַס וּוּאַלְטַם, באָמוֹת, קִוּם גַּעַר וְוַעַן גַּלוּיְבְּלִיר, אָז מַעְנְשָׁעַן, וְאָס זַיְינָעַן גַּעַוְוִינָעַן צַו די אַבְּעַרְד גַּלוּבְּעַנְסַמְּטַן דַּי מַצְרִים, אַומְגַעְבַּיְלְדַעְטַע אָנוֹ דְּעַרְשְׁלַאְגַעַן גַּעַנְעַן פּוֹן שַׁוּעַר רַעַר שְׁקַלְאַפְּפָרְיוּי, זָאָלְעַן האבעוּ אַ גַּעַזְוַנְטַע הַשְּׁנָה וְוַעַגְעַן גַּאַט, אַדְרַע אָז מִשְׁחַה זַאָל זַיִן לְעַרְנָעַן עַפְעַס אַנְדְּרַשְׁ, חַווִּ די כְּלַלְיָם פּוֹן אַוְיְפְּרִוְנְגַן, וְאָס אַוְיד דָּאָס חַאָט עַר גַּעַטְאָנוֹ נִיט וְזַיִן פֿיְלְאָזְאָפַט, אָז זַיִן זָאָלְעַן פְּרַיְעַן דָּעַן אַ גַּוְטַט לְעַבְעַן, לְזִוְתַּן זַיִן אַיְינְגַעְנָעַם פֿרְיְעַן וּוּלְעַן, נַאֲר וְזַיִן אַנְדְּרַע שְׁעַצְנְעַבְעַר, אָז זַיִן זָאָלְעַן דְּרַעְצַן גַּעַזְוֹאַונְגַעַן, וְוּרְעַעַן דְּרַרְךְ דָּעַר מַאְכַט פּוֹן גַּעַזְוַעַי, אָזָן דְּרַיְוְבְּעַר אַיְן אַ גַּוְטְעַר לְעַבְעַנְשְׁטִינְעַר, אַדְרַע דָּאָס רַעַכְטַע לְעַבְעַן, פּוֹנְקַט וְזַיִן דָּאָס דִּינְעַן גַּעַט אַז לְיִבְעַן צַו אִים, גַּעַוְוַעַן פֿאַר זַיִן מַעַר קַנְעַטְשָׁאָפַט, וְזַיִן אַמְתַע פֿרְיְהִיִּים, אַדְרַע וְזַיִן אַחֲד אָז אַמְתַהְנָה פּוֹן גַּאַט. מִשְׁחַה האט זַיִן בָּאַפְּפִילְעַן צַו לְיִבְעַן גַּט אָז אַפְּצַזְוַע הַיְלָעַן זַיְינָעַן גַּעַזְעַצְעַן, כְּרִי זַיִן זָאָלְעַן דְּרַמְמִיט אַרְוִיסְוּזְיָעַן זַיִן יְלָאָנְקַצְעַן צַו גַּאַט פֿאַר זַיְינָעַן חַסְדִּים, וְזַיִן די בָּאַפְּרִיוֹאַונְגַן פּוֹן דָּעַר מַצְרִישְׁעַר שְׁקַלְאַפְּפָרְיוּי אָזָן אַז, וּ ער האט זַיִן וּוּיְטַעַר גַּעַשְׁרַאְקַעַן מִיטַּטַּז זַיִן שְׁלַעַכְטַמְמַט, אַוְיב זַיִן וּוּלְעַלְעַן אַבְּכַעַרְטַרְעַטְמַן די דְּזַוְוְגַעַן בָּאַפְּרִוְפְּטַעַן, אָזָן זַיִן צַוְּגַעְזָאַנְט פִּיל גַּוְטַט, אַוְיב זַיִן וּוּלְעַלְעַן אַבְּכַעַרְטַרְעַן זַיִן אַפְּהִיטַעַן, ער האט זַיִן, אַלְזַיִן, גַּעַלְעַרְנַט אַוְיפַּן וּלְבִּינְגַעַן אַפְּוֹן, וְזַיִן עַלְטַעַרְנַט לְעַרְנָעַן זַיִן יְרַעַעַן קִינְזַיְתַּן דָּעַר, וְאָס האבעוּ נַאֲר נִיט קִיּוֹן שְׁכַל צַו פֿאַרְשְׁטִין, אָזָן עַס אִין, דָעַר רַיְבְּעַר, זַיְכָעַר, אָז די יְרַעַעַן האבעוּ נִיט גַּעַהְאָט קִיּוֹן חַשְׁנָה וְוַעַגְעַן דָעַר מַעְלָה פּוֹן גַּוְטַע מַדוֹת אָז וְוַעַגְעַן דָעַר אַמְתַעְר גַּלְקוּעַלְינְקִים.

יְוָנָה האט גַּעַמְיִינָט, אָז ער וּוּט קָאַנְעַן אַנְטְּרִינְעַן פּוֹן גַּט אָנוֹמָס אַנְ- גַּעַוְוִיכְט, וְאָס דָּאָס קָאָז, דָאָכְט זַיִן, דִּינְעַן פֿאַר אַ רְאַתָּה, אָז אַוְיד ער האט גַּעַלְיוּבְט, אָז גַּט האט אַבְּגַעַנְגַעַבְעַן דַּי הַשְׁנָה אַבְּגַעַר די לְעַנְ- דָעַר, אַחֲזַיְתַּן דָעַמ לְאֲנָד פּוֹן יְהֻדָּה, אַנְדְּרַעְמַעְכְּטַעַן.

אָז דָעַמ גַּאנְצָעַן חַנְקַד רַעַדְתַּן קִינְעַר נִיט וְוַעַגְעַן גַּט אָזָז שְׁכַל-

דיביג, ווי שלמה, זולכלבר האט אלע מענשען פון זיין צויט איבערגענט טראפצען מיט זיין נאטירליכען איניעוניגסטען ליכט. מהמת דעם ההאט ער זיך געהאלטען העבר פון גועזע (וואיל דאס געוזע אין גענבעבע נאך פאר דיא, ואס עס פעלט זיך און שכט דיא באַלערונג פון דודעס נאטירליכען ליכט) און גאנץ וועניג געאכט די אלע געועצען, ואס זויזיינענו נוגע דעם פיניג און באַשטייען הויפטואקליד פון דריי פונק טטען (וע דב ר.מ. קאָפ. י.ז., פסוקים 16 און 17); נאך מעא. ער ההאט זיך מועה געווען, ווי אודר איז זיין שטייגער לְעֵבָעָן, איז זיין נאָכְנַעַבָּעָן דידי תאוות, ואס איז ניט זוירדיג פאר אַ פִּילְאֶזָּאָף). ער האט געלערנט איז דאס גאנצע מענשליכע גליק איז חכל הבלים (וע ק ה 5 ת), איז פאר דעם מענשען איז דער שכט און די גראסטע שטראָפַּאַד בעסטע זאָר פְּאַר אַים — דִּי נָאָרִישְׁקִיטִים (וע מ ש 5, ט. ז., פסוק 22).

אֲבָעֵר מִזְרָחַ וּלְעָרֵב זֶה אַיִצְט אַוְמְקַעַרְעָן צְרוֹיךְ צַו דַי נְבָיאָים. כְּדַי
פָּאַרְצַיְיכְּנָעָן דַי וּוּידְרִישְׁפְּרָעַכְּגִיקִיט פָּוּ זַיְעַרְעָ אַנְזִיכְּטָעָן. זֶוּ מִיר
הַאֲבָעֵן זֶה פְּרִיגְעָנוּמָעָן דָּאָסְטָן צַו טָוּן.

שווין די רבנים, ועליכם האבעו אונז איבערגעלאזען די ביכער פון די נבאים (די איינציגען, וואס זיינען איצט פאראן). האבעו געפונען, אז די אונזיכטען פון דעם נבייא יהוקאל ווידערישפרעבען אויף צוויי וויזיט משהס אונזיכטען. אז זוי האבעו אפלז געקווענקלט, ווי דאס ווערט ערצעילט איז מסכתא ש ב.ת. פרק 1, דף 13, עמוד 2, צי זאלען זוי דאס דאויגע בוד אריינגעמען צוישען די קאנאנישע ביר בער; אז זוי ואלטטען דאס בוד זיכער פאראבדאגען, ווען ניט אינער אה הנניה, ועליכער האט גענומען אויף זיך עס מפרש צו זיין, וואס דאס איז אים געלונגנע ערשת נאד פיל מי און בלויים, ווי עס ווערט איבער-געגעבען איז דעמעולבליגען פלאז. עם איז אבער ניט געונג קלאר, זוי אצזיז ער האט דאס געתאן. — צי דורר א שריפטיליכען פירוש, וואס מענליה, פארלאדען געגאנגען, אדרער ער האט איבערונגאנדרערשט יהוקאלס ווערטער נופא און זיינע ריר, וואס דערויר האט ער, דאכט זיך, געהאט געונג חצפה, אז זוי באפוצט אויף זיין איגענען שטייד גער. ווי די אנד צאל ניט זיין, אבער דאס קאפטיעל י"ח פון י"ה קאָל, וועניגסטען, שטימט ניט מיט ש מות, קאָפ. ל"ד.

פסוק 7, אzo אויך ניט מיט י ר מ י ה, קאף. ל"ב, פסוק 18 אzo
א. 11.

שמואל האט געלובט, אzo נאט האט קיינמאל ניט חרטה אויף זייןעם א באשלום (זע ש מ ו א ל א, קאף. ט"ו, פסוק 29). וויל ער האט געזאגט צו שאולן. וועלכער האט חרטה געהאט אויף זייןע זינד אzo געוואלט מתפלל זיין צו נאט אzo אויסכטען בי אים א מהילה, אzo נאט וועט ניט בייטען זיין באשלום קעגען אים. אקעגען אבער איזו ירמיהו אנטפלעקט געווארען פונקט דער היופך דערפונ (זע י ר מ י ה, קאף. י"ח, פסוקים 10-7), אzo דאס איזו, אzo נאט נעט צוריק זיין גוטען אדרע שלעכטען באשלום איבער א פאלל, אויב די מענשען ענדערען זיך צום גוטען אדרע שלעכטען פון דער צויט אzo.
זען דער גולדין איזו ארויגעטאנען געווארטען.

יאאל, וידיע, לערט, אzo נאט נעט צוריק בלויו אט שלעכטען, זואס ער האט באשלאמען צו טז (זע י ו א 5, קאף. ב', פסוק 13).
עס איזו, לסת, קלאר פון ב ר א ש י ת, קאף. ד', פסוק 7, אzo דער מענש קאן בייקמען זייןען זינדנע פאללאנגגען אzo טז גוטס,
וויל עס ווירט קיינען געזאגט אzo ער האט קיינמאל ניט ביינקמען די דאונגנע פאללאנגגען, וויל דאס איזו צו זען פון דער ביבליישער דער- ציילונג נופא.

דאס אויגענע לאזט זיך אויך זיינער קלאר אויספידען פון דעם אויבען-ציטוירטען קאיפיטעל פון י ר מ י ה, וויל עס ווירט דארט נגעזאגט, אzo נאט נעט צור ק דאס גוטע אדרע שלעכטען, זואס ער האט באשלאמען צו טז מיט די מענשען, אויב זיין ווילען נאר ענדערען זיינער זיטען אzo לעבענשטייניגר.

אקלעגען-איבער לערנט פולום קיון זיך ניט איזו קלאר, וויל דאס, אzo די מענשען האבען קיון שומ שליטה ניט אויף די קערפערליך פאר- לאנגגען אzo דעם באזונדרען באראפ איזו חסיד פון נאט (זע ב ר י ו ז צו ד י ר ו י מ ע ר, קאף. 9, פון פסוק 10 אzo וויטער). אzo אויב איזו קאף. 3, פסוק 5, אzo איזו קאף. 6, פסוק 19, וואו ער שרוייבט צו נאט גערעכטנקיט. רעדט ער אויף אzo אנדר שפראח, איזו עס, זאנט ער, וויל ער דרייקט זיך אוים אויף א מענשלייבן שטיניגער אzo מהמת דער שוואCKERIT פון קערפער.
פון דעם אלעם, וואס מיר האבען אויבען געזאגט, איז, אלזוי,

פעסונגשטעטלט מער ווי גענונג, וואס מיר האבעו זיך פירגענומען צו באזוייזען. און דאמ איז, איז גאט האט צונגעפאסט צוינע אנטפלעקונגגען צו דער השגה און די מיינונגנע פון די נבייאם; איז די נבייאם האבעו געלאנט ניט האבעו קיין יידיעה איז זאכען, וואס זוינגען גונג בלויו דעם ספעקלאטען דענ侃ען און ניט דער ליבע און דעם פראקטישען לאבען. און איז איז עם טאקע געווען; איז, לסתות, איז זיך האבעו געהאט ווירשפערבעיגע מיינונגנען. עם איז, דעריבער, וויתט דערפּוֹן, איז מיר זאלען פון זיך קאנגען שעפּען די יידיעות זוינגען דער נאטור און דעם גיסט. דער אויספּוֹר דערפּוֹן איז, אלזוי, איז מיר זוינגען ניט מהויבּ צו גלויבּן די נבייאם מער, ווי איז דעם, וואס איז גונג דעם ציל און דעם עצם פון דער אנטפלעקונג, בעת איז אלע איבעריגען ואַרבען צו איז יעדער איינער פררי צו גלויבּן, ווי ער וויל.

קינ'ס אנטפלעקונגן, למשל, לרבעט אונז נאר, איז גאט האט צו גערעדט קינ'ען צו פירען א גוט לאבען; דאמ אליז איז דער ציל איז דער עצם פון דער אנטפלעקונגן; זו באָלערנט אונז אבער ניט מכח דער פרייהייט פון זוילען איז אנדערע פילאָזאָפּישׂ ספעקלאָצִיעַן. איז דעריבּר, הנם די וורטער פון דער דאָזינער התראה, איזו אויך איר באָנְרִינְדָּוֹןְגָּן, שליסען זיכער איז זיך די פרייהייט פון זוילען, מעַגּוֹן מיר פונדעטוועגען אַנְגָּמָעָן דעם הייפּוֹר דערפּוֹן, וויל די דאַזְוּגָעָן זוינען דער איז דאָזְוּגָעָן באָנְרִינְדָּוֹןְגָּן זוינען גונג צונגעפאסט בלויו צו קינ'ס באָנְרִינְדָּוֹןְגָּן.

פונקט איזו וויל אויך מיכּה'ס אנטפלעקונג אונז לרבען ניט מער, ווי דאמ, איז גאט האט מוכּה' אנטפלעקעט דעם אמתהען אויסנאנגען פון אהאבּס קאמפּ קעגען אַרְמָן. מער ווי דאמ אליז מזוען מיר ניט גלייז בען. דאמ איבעריגע אבער, וואס אַטְזָדִי אנטפלעקונג אַנְטָהָאָלָט, זויז גאטּס אַמְתָּעָר איז פֿאַלְשָׁעָר גִּיסְטָם, די הימעלשׂ חִילּוֹת, וואס שטייען בייז גאטּס בִּיּוֹדָע זויטען איז די אַנְדָּרָע אָוּמְשָׁטָעָנְדָּעָן, — דאמ אליז איז אונז גארנייט גונג איז יעדער איינער מעַגּוֹן דערפּוֹן גלויבּן נאר איז דעם, וואס איז איז הסכם מיט זייז אַיְגָעָנָעָם שבָּל.

דאמ אַיְגָעָנָעָם דארףּ מעַגּוֹן אויך זאנגען זוינגען די טעמיים, מיט וועלכּע גאטּ באָזְוּזָט אַיְבָּזֶן זייז אלמעטיגִּיקִים, אוובּ עַס איז נאר אמרת, איז די דאָזְוּגָע אנטפלעקונג איז ווירקליך געשען איז דער מוחבר האט דערציילט איז אַמְתָּע גַּשְׁכְּבָּטָע איז ניט באָנְזָע זיך מיט אַר, זויז

איינגען גלויבען, נאר כדַי צו פארשענערען זייןע איינגען געדאנ-
קען. — און דאס אין, און די דאזונע טעמיין זייןע געווען צונעפאסט
צו איבס באָריפען און באַשטיטט צו אַיבָּרְץִינֶן נאר אַים אלְיוֹן,
אַבער באָין אָופּוֹ נִימְלָגְמִילְטָעֵנְדְּרִינְגַּע טעמיין, וואָס זייןען באָ-
שטייטט צו אַיבָּרְץִינֶן יעדען אַיְנוּם.

ニיט אַנדערש דָּאָרֶךְ מַעַן אָוֹרֶךְ דָּעַנְקָעָן וּוּעָנָעָן דַּי טָעַמִּים, מִיט
וּוְלְכָעָן יִשּׁוּ הַנוֹּצְרִי בָּאַשְׁוֹלְדִּינְגַּט דַּי פָּרוֹשִׁים אַין הַאֲרַתְּנַקְּגִּיקִיִּים אָוֹן
אָוּמוֹזִיסְעַנְסִיּוֹת, אָוֹן רָופְּטַ זַיְנָעָן תַּלְמִידִים צוֹ אַטְּגָּעָנְדָה אַפְּטִינְגָּעָן לְעַר
בָּעָן. אָוֹרֶךְ עַר הַאַטְּ צַוְּנָעָפָאָסְטַ זַיְנָעָן טָעַמִּים צוֹ די מִינְגָּנָעָן אָוֹן
פָּרִינְצִיפָּעָן פּוֹ יִעְדְּרָעָן פּוֹ זַיִּי. וּוּעָן עַר זָאנְטַ, לְמַשְׁלַׁח, צוֹ די פָּרוֹשִׁים:
„אָוֹן וּוּעָן דָּעַר שְׂטָן טְרִידִיבְּטַ אָרוֹיִסְטַּ דַּעַם
שְׂטָן, אָזְוּזִי אִיזְוּ עַר נִימְלָגְמִילְטָעֵנְדְּרִינְגַּע מִיט זַיִּד
אלְיַיְזָן, אָוֹן וּזְוּזָן וּזְוּעָט, אַלְזָוִזָּן, זַיִּזָּן קִינְיָנָן
רְדִיְדַּבָּאַשְׁטִיְזָן?“ (זַעַמְתִּי, קָאָפָּ, 12, פָּסָוק 26).
הַאַטְּ עַר נִימְלָגְמִילְטָעֵנְדְּרִינְגַּע קִיּוֹן אַנְדָּרְזָאָר, וּוּי נָאָר צוֹ שְׁלָאָגָן דַּי פָּרוֹשִׁים
מִיט זַיְעָרָעָן אַיְינָעָן פָּרִינְצִיפָּעָן, אַבער נִימְלָגְמִילְטָעֵנְדְּרִינְגַּע, אָוֹן וּזַיְנָעָן
דָּאָ בִּזְוּזָעָן גִּיסְטָעָרָעָן, אַדְרָעָר אַקְינְגְּרִידַּעַן בִּזְוּזָעָן גִּיסְטָעָרָעָן. אָוֹן וּוּעָן עַר
זָאנְטַ צוֹ זַיְנָעָן תַּלְמִידִים: „הַיְּטַזְּיָה, אִיר זַאְלָטַ נִימְלָגְמִילְטָעֵנְדְּרִינְגַּע
פְּאַרְאַכְטָעָן קִיּוֹן אַיְינְצִיגְנָעָן פּוֹזָן אַטְּדִּי
סָלְזִינְגָּעָן, זַוְּיִיְלָאַיְדָזָן אַיְדָזָן אַיְדָזָן. זַוְּיִיְעַדְעָ
טָלְאַבְּיָן זַוְּיִנְגָּעָן אַיְזָן חַיְמָעָן אָוֹן אָ. וָה. (מַתִּי,
קָאָפָּ, 18, פָּסָוק 10). וּוּלְעַר פְּוֹנְקָטַ אַזְוּזָן זַיִּי זַוְּלָעָן
ニיט זַיִּן שְׁמָאַלְזִי אָוֹן קִיְּנָעָם נִימְלָגְמִילְטָעֵנְדְּרִינְגַּע, אַבער נִימְלָגְמִילְטָעֵנְדְּרִינְגַּע
גַּלוּבָעָן אָוֹן די בִּילְדָעָר פּוֹ אַטְּדָעָר בָּאַגְּרִינְדוֹןָגָן, וּוּסָעָר הַאַטְּ זַוְּ
מִיט זַיִּי בָּאַנְוֹצָטַ נָאָר כְּדַי בָּעַסְטָר צוֹ אַיבָּרְץִינֶן זַיְנָעָן תַּלְמִידִים.

דָּאָס אַיְינָעָן דָּאָרֶךְ אָוּמְבָּאָרִינְגַּט גַּעֲזָאָגַט וּוּרָעָן אָוֹרֶךְ וּוּעָגָעָן די
טָעַמִּים אָוֹן די צִיְּכָעָנָס פּוֹ די אַפְּאָסְטָאָלָעָן. עַס אָיִזְוּ אַבער נִימְלָגְמִילְטָעֵנְדְּרִינְגַּע
נָאָר מַעְרֵד צוֹ זַיִּן וּוּעָגָעָן דַּעַם דָּאַיְינָעָן עַנְיָן, וּוּיְלָזְוּ אִיר זַאְלָט
וּוְלְכָעָן אָוּסְרָעְבָּעָנָעָן אַלְעָ שְׁטָעָלָעָן פּוֹ דָעַר בִּיבָּעָל, וּוּסָעָר זַיְנָעָן גַּעַד
שְׁוִיבָעָן גַּעֲזָאָרָעָן, האַבְּעָנְדָרָגָן אַיְזָן זַיְנָעָן די מַעְנְשָׁלִיכָּעָ פָּאַרְשְׁטָעָלָגָן,
אַדְרָעָר צְוָפָאָסְעָנְדָרָגָן זַיִּד צוֹ די בָּאַגְּרִיְפָּעָן פּוֹ אַיְחָדָר, אָוֹן פָּאַרְטִּיְוִינְגָן,
זַיִּי גַּעַטְלִיבָּעָן לְעִירָעָם, נִימְלָגְמִילְטָעֵנְדְּרִינְגַּע, פָּאַרְדָּר פְּילְאַזְאָפִיעָן, וּוּאַלְטָ
אִיר עַבְרָ גַּעֲזָאָגָן אַוְיָף דָעַר קוֹרְצָקִיּוֹת, וּוּסָעָר אִיר חַאְבָּזָן זַיִּד פִּרְגָּעָנָוּסָעָן.

זאל, דעריבער, זיין גענונג די קליניע צאל אלגעמייז-באקאנטע פונקטען; און וואס איז שייד די איבערינע פונקטען, וועט דער ניגיריגער לעזר זיילין באמראכטען.

הנ' דאס אלץ, וואס עס איז דא באחאנדרלט גוואראען וועגען די נביאים און נבואה, געהרט דער עיקר צו דער אויפונאכע, וואס איד האב זיך געשטעלט, און דאס איז, אפזוטיילען די פילאוזאפע פון דער טעלאניע, פונדעסטעונגען, היה איד האב די איזינגער פראגע באחאנ-דעטלט נאר אויה איז אלגעמיינעם אופן, וועל איד איצט אונטערזובען, צי די גאנט פון נבואה איז געווען דאס פארמעונג פון די העברער אלזין, אדרער אלע אנדערע פעלקער ווינגען אויר געווען מסוגל דערזו; און וווײַ-טער, וואס מעו זאל דענקען וועגען דעם בארכוף פון די העברער. ווע-גען דעם זא דאס קומונדינע קאפאיטע.

ק א פ י ט ע ל ד ר י ג.

וועגען דעם בארכוף פון די העברער און צי נאר זיילין זיינגען געווען מסוגל צו דער גאנט פון נבואה.

דאס אמתע גליק איז די בעטער גליקוועליגיקיט באשטייען איז דעם, וואס מעו איז איבערגעגעבען דעם גוטען, אבער ניט איז בארכומט-קייט. וואס מעו לאו נאר אלזין דערפוז הנטה האבעו און וואס אנדערע מענשען זיינגען דערפוז אויסגעשלאפען. זויל ווער עס האולט זיך פאר גליקיכער מלחמת דעם, וואס אים אלזין גיט גוט און אנדערע ניט, אדרער מלחמת דעם, וואס ער איז גליקוועליגער איז החט טער מול פון אנדערע, דער וויס ניט פון קייז אמתען גליק איז פון עכטער גליק-זעליגקיט, איז די פרויד, וואס ער האט דערפוז, איז אדרער א-קינדרישע פרוייד, אדרער זיך שטאמט פון קנהה איז פון א בייז הארע. איז ארטם באשטייעט דאס אמתע גליק פון דעם מענשען איז זיינע עכטער גליקווע-ליגקיט נאר איז חכמה איז איז דער דערקענטעניש פון דעם אמת, אבער

באיו אופו ניט איין דעם פאקט, וואס ער פארמאנט מעיר חכמה פון אנדרער, אדרער איין דעם, וואס אנדרער עגענו ניט דעם אמרת; וויל דאס ניט אבסאלוט גאנרניט צו זיין חכמה אוון מילא אויר ניט זיין אמרתע גלייך. ווער עם פריט זיד, אלזוי, איבער דעם, וואס אוון אנדרער פארמאנט וועניגער חכמה, ווי ער, דער פריט זיד איבער דעם אנדר רענס אוממל, אוון איין, דעריבער, א בעל קנהה אוון א שלעכטער מענש, וואס קען ניט ניט די אמרתע חכמה אוון ניט די רואינשייט פון א רעכט ליעבען.

ווען די ביבעל זאגט, אלזוי, בדי צו דערמוינו די העברער צו געהארבען דעם געוועץ, אוו נאט האט זוי איסדרוילט פון אלע אונ-דרער פעלקער (ז). ד ב ר י. מ. קאפ. י', פסוק (15). אוו ער איין גאנעט צו זיין אוון ניט צו אנדער פעלקער (ד ב ר י. מ. קאפ. ד', פסוקים 4 אוון 7). אוו נאר זוי אליז האט ער געגעבען גערעכטער געוזעצען (ד ב ר י. מ. קאפ. ד', פסוק (8) אוו נאר צו זיין אליז האט ער זיד אנטפלעקט אוון ניט צו אנדער (ד ב ר י. מ. קאפ. ד', פסוק (33) אוון א. וו. איזו דעדט זי צו זיין האטס מיט זישער באגריפען, זיין זוי האט גאנע זיבער, אוו די העברער געווואסט פון קיון אמרתער גליקולינקייט, ווי מיר האט בען עם געוויזען איין דעם פארוגען קאפטעל אוו זוי משה אליז זוייזט דערויף או (זע ד ב ר י. מ. קאפ. ט', פסוקים 6 אוון 7). אוו ער איין דאר גאנע זיבער, אוו די העברער וואלטטען ניט געוווען וועניגער גלייך ליד, ווען גאנט וואלט אלע מענשען פונקט איזו גערופען צו זייר דער טונג; אוו גאנט וואלט צו זיין ניט געוווען וועניגער גנדיג, ווען ער וואלט צו אנדער געגעער געוווען פונקט איזו גאנעט, ווי צו זיין; אוו זייר געוזעצען וואלטטען ניט געוווען וועניגער גערעכט אוון זיין אליז וואלטטען ניט פארמאנט וועניגער חכמה, ווען אטדי געוזעצען וואלטטען פארגען שביבען געווארע פאר אלע מענשען גלייך; אוו גאנטס וואנדער וואל-טען ניט וועניגער באזוייז זיין מאכט, ווען זיין וואלטטען געשען אויד לטבת אנדער פעלקער; אוו או די העברער וואלטטען, לסתה, געוווען ניט וועניגער פארפליכטטען צו פארערען גאנט, ווען גאנט וואלט אטדי אלע מלהנות איזסגעטילט צוישען אלע מענשען.

אוו ווען גאנט זאנט צו שלמה? (זע מ ? ב י. מ. א. קאפ. ג. פסוק (12)). אוו קייןער נאר אים וועט ניט פארמאנו איזו פיל חכמה, ווי ער, איין ער אודאי נאר איז צו פארם פון אויסדרוס אויף צו בא'

ציוויכנען זיין מערקוווירדיגע חכמה. עם איז אומנגלויבליך, איז גאט זאל צוועאנגען שלמה', איז ער ווועט מער קיינמאָל קיון שום מענשען ניט באָ שענkeepן מיט איזוי פיל חכמה ווי אים, כדי צו מאכען אים דערמיט גליקויבער; שלמה'ס דערקענטעניש וואַלט דאָך ניט פֿאַרְמָעַרְט גַּעַד וואָרְדָעָן אָזֶן דער קְלֹונְגֶּר קְנוּנָה וואַלט דאָך ניט ווענינער גַּעַד אָזֶן פֿאַרְזָעָן זַיְן מְתָנָה, וווען גאט וואַלט אִם גַּעַזְגָּט, אָז ער ווועט אלע מענשען באַשענkeepן מיט דערזעליביגער חכמה.

ווען מיר באַחוּיפְּטָעָן אָפְּלִיּוֹ, אָז משה האט איז די שטעלען פֿוֹן חומש, וואָס מיר האבען דא ציטירט, גערעדט מיט די העברער אִין הסכּם מיט זַיְעַרְעַן בְּאַגְּרִיפְּעָן. ווילען מיר פֿוֹנְדְּעַטְמְוֹעַנְגָּן די גַּעַזְעַצְעָן, אָז גאט האט ניט די העברער אלְיֵין פֿאַרְגְּוּנְשְׁרִיבָן די גַּעַזְעַצְעָן פֿוֹן דער תורה, אָז ער האט ניט גַּעַדְעַטְטָן נָאָר מיט זַיְעַלְיָן אָז ווי האבען ניט גַּעַזְעַעַן אַזְוִי פֿילְנִים, ווי דָּאָס אִיז ניט גַּעַזְעַעַן מיט קִין שום אַנדְעָר אָומה. מיר ווילען נָאָר באַמְּרָקָעָן, אָז משה האט צָוָעָן רעדט די העברער אַוְיפְּ אַטְּמָאָזָא אָפְּוֹן אָזֶן דָּוָרָא אַטְּדִּי מְאַטְּיוּוּן, ווי דָּאָס האט זַיְד גַּעַפְּסָטְט פֿאַר זַיְעַרְעַן קְינְדִּישְׁעָן בְּאַגְּרִיפְּעָן, כדי זַיְד בעַטְמָרְט צָו זַיְן צָו דער פֿאַרְעָוָן פֿוֹן גַּעַטְטָן. וויטער האבען מיר נְעַזְעַט אַוְיפְּוּיְזָעָן, אָז די העברער האבען ניט אַיבְּרָגְּנְטְּרוֹפָּעָן די אַנְכָּדָעָר פֿעַלְקָעָר ניט מיט וויסען אָזֶן דָּוָרָעָן אַינְיָינְעָם מיט אַגְּנָזָא אַנדְעָר זָאָר, אִין אַנדְעָר ווּרטְעָר (אוֹ דָּוָרָעָן אַינְיָינְעָם מיט דער בִּיבָּל), זַיְוִיט די בְּאַגְּרִיפְּעָן פֿוֹן די העברער), אָז זַיְד זַיְוִינְגָּן אַוְיסְדָּרְוּיְלָט גַּעַד וואָרְדָעָן פֿוֹן גאט ניט מְחַמְּתָאָר עַבְעַט לְעַבְעַט אָזֶן ניט מְחַמְּתָאָר זַיְעַר הַוִּיר כָּעָן ווִיסְעָן, הַגָּם זַיְד זַיְוִינְגָּן דָּרְצָוָן אַפְּטָן גַּעַרְפָּעָן גַּעַוְאָרָעָן, נָאָר צָוְלִיב אַגְּנָזָא אַנְשָׁעָר צִיל. וואָס אַטְּדָעָר צִיל אִיז גַּעַוְעָן, ווּלְאָז אַיד אַיצְטָז ווִיְוִיזָעָן מיט אַסְדָּר.

איידער אַיד הַוִּיבָּאָבָּר אָז, ווּלְאָז אַיד אִין קוֹרְצָעָן דערקְלָעָרָעָן, וואָס אַיד זַוְּל אִין דָעַם ווִיְטָרְדִּינְגָּן פֿאַרְשְׁטִינוּ אַונְטָרָא אַטְּדִּי אַוְסָּדָרָה דָרְקָעָן: גַּאֲטָס לִיְּטָוָנָג, גַּאֲטָס אַוְסָמָעָרָעָע אָזֶן אַיְלָה גַּאֲטָס בְּחִירָה אָזֶן מְזָה. אָזֶן אַיְנָעָרְלִיבָעָה גַּאֲטָס כְּבָשָׂעָן גַּעַד אַונְטָרָא גַּאֲטָס לִיְּטָוָנָג פֿאַרְשְׁטִינוּ אַיד דָעַם פֿעַטְמָעָן אָזֶן אַומְפֿאַרְעַנְדָעְלִיבָעָן סְדָר פֿוֹן דָעַר נָאָטוֹר, אָז אַנדְעָר ווּרטְעָר, די צַוְּזָמְעַנְקִיטְלָוָגָן פֿוֹן די נָאָטְרָלִיבָעָה זַאָכָעָן. מיר האבען שַׁוִּין גַּעַד זַאָכָעָן אוּבָעָן אָז אַיד גַּעַוְיָזָעָן אִין אַנדְעָר פֿלָאָעָן, אָז די אלְגָעְמִינְעָן

געועצעו פון דער נאטטור, לוייט וועלכע אלצדרינג געשיט און ווערט באַשטייט. זיינען ניט קיון אנדר ער זאָר, ווי נאט'ס איביגע באַשלייסען, וואָס זיינען אלעמאָל בּוֹלֶל אַזְיַז זָד אָז אִיבִּינְג אָזְז אִיבִּינְג זָז. עַס אַיּוֹ, דּוּרְבָּנְגָעָר, אַלְעַז אַיִינְסָם, צִי מֵרְ אַגְּנָעָן, אָז אַלְעַז גַּעֲשִׁיט נָאָר דִּי גַּעֲעָצָעָן פּוֹן דּוּרְ נָאָטָטור, אַדְרָעָ מֵרְ אַגְּנָעָן, אָז אַלְעַז וּעְרָט אַיִינְגָעָאַרְדָּעָנְט דּוֹרְדִּי נָאָטָטָס באַשְׁלוֹס אָזְז לִיְּטוֹנָג.

אוֹ אַזְיַז ווי דִּי מאָכָט פּוֹן אַלְעַז נָאָטְרְלִיכָּעָז אַכְּבָעָן אַיּוֹ ניט קיון אַנְדָּר זָאָר, ווי נאט'ס מאָכָט גַּופָּא, וואָס נָאָר דּוֹרְד אַיְר אַלְיַז גַּעֲשִׁיט אָזְז וּעְרָט באַשְׁטִיט אַלְצְדִּינְג, אַזְיַז דּוּרְפּוֹן גַּעֲדְּרוֹנְגָעָן, אָז אַלְעַז, וואָס דּוּרְ מַעְנָשָׂן, וועלכּעָר אַזְיַז אַזְיַז אַזְיַז פּוֹן דּוּרְ נָאָטָטור, טוֹט מִיט זִין ווּילְעָן פָּאָר זִין וּלְבְּסְטְּדָרְהַאַלְטָוָנָג אָזְז אַלְעַז, וואָס דִּי נָאָטָט אַלְיַז ניט אַס אָזְז זִין באַטְּלִילְיָונָג, — דָּאָס אַלְעַז וּוּירְקָט אַיִם גַּעֲנָבָעָן בּוּלְיוֹן דּוֹרְד דּוּרְ גַּעֲטְלִיכָּעָר מאָכָט, וועלכּעָר וּוּירְקָט אַדְרָעָ דּוֹרְד דּוּרְ מַעְנָשָׂן לִיכְבָּר נָאָטָטור, אַדְרָעָ דּוֹרְד זָאָבָעָן, וואָס זִין עַנוּ אַוְסָעָר דּוּרְ דּאַזְוּנָעָר נָאָטָטור, אַזְיַז דּוּרְבָּר קָאנְגָעָן מֵרְ אַלְיַז, וואָס דִּי מַעְנְשְׁלִיכָּעָן נָאָטָטור קָעָן שָׁאָפָעָן פָּאָר זִיךְ דּוֹרְד אַיְר אַיִינְגָעָר מאָכָט, מִיטְ רַעֲכָת אַנְרוֹפָעָן גַּאֲטַס אַס אַיְגָעָדְלָעָה כְּבָעָה הַיְלָעָה, אָזְז אַלְיַז, וואָס עַס גַּעֲשִׁיט לְטוּכָת דֻּעָם מַעְנָשָׂן דּוֹרְד דּוּרְ מאָכָט פּוֹן אַוְיסְפָּרָעָה סִבּוֹת, — גַּאֲטַס אַוְיסְעָדָעָה חַיְלָה.

דּוּרְפּוֹן לְאָוֹט זִיךְ לִיְּכָט אַוְיסְפָּרָעָה, וואָס מעַן דּאַרְפָּ פָּאַרְשְׁטָיִן אַונְטָעָר גַּאֲטַס בְּחַיְלָה.

איַזְ דּוּרְ אַמְתָּעָן, אַזְיַז ווי קִינְגָּעָר טוֹט קיון זָאָר נִיט, ווי נָאָר דּוֹרְד דּוּרְ פָּאַרְאָוִיסְבָּאַשְׁטִימָטָעָר אַרְדְּרָנוֹגָפָן דּוּרְ נָאָטָטור, דְ. חַ., לְוִיט נָאָט'ס אִיבִּינְגָעָר לִיְּטוֹנָג אָזְז באַשְׁלוֹס, אַזְיַז דּוּרְפּוֹן גַּעֲדְּרוֹנְגָעָן, אָז קִידְנָעָר קְלִיְּבָט זִיךְ נִיט אַזְיַז זִיךְ שְׁטִיְּגָנָעָר לְעַבְעָן אָזְז טוֹט קיון זָאָר נִיט, ווי נָאָר דּוֹרְד דֻּעָם בָּאַזְוְנְדָעָרָעָן באַרוֹפָן פּוֹן גָּאָטָם, וואָס נָאָר ער אַלְיַז קְלִיְּבָט אַזְיַז דּעַמְּ-אַזְוְידָעָם מַעְנָשָׂן פּוֹן צְוִוְּיָשָׂעָן אַנְדָּרְעָר פָּאָר אַזְיַז אַזְוְידָעָן אַזְיַז אַזְוְידָעָן שְׁטִיְּגָנָעָר לְעַבְעָן.

אַזְוְידָעָן וּוּארְטָמְזָל פָּאַרְשְׁטָיִן זְלָה, לְסָוָת, ניט קיון אַנְדָּר זָאָר, ווי נָאָר נָאָט'ס לִיְּטוֹנָג, אַזְיַז ווי ווּוִוִּיט זִיךְ פִּירְט אָזְז מַעְנְשְׁלִיכָּעָן עַנְיָנִים דּוֹרְד אַוְיסְעָר אָזְז אַזְוְידָעָם אַזְוְידָעָם סִבּוֹת.

נָאָר אַזְטָדִי פָּאַרְבָּאַמְעַרְקָוָנָגָעָן וּוּלְעָן מֵרְ זִיךְ אַיְצָט צְרוּיקָא אָזְמָר קָרְעָרָעָן צְוִוְּיָשָׂעָן אַזְוְידָעָן פָּאָלָק וּוּרְטָט.

אנגערויפען נאט'ס אויסדרערווילט פאלק. כרי דאס צו באוויזען. וועז-
לען מיר פארטזעצען אויף אטידעם אופן :

אלע מענשליכע פאלאנגען. אויף ווי וויט זוי זיינען ערליך, לא-
זען זיך איינטילען איין אטידי דריי הוייפטיקאטענאריעם :

1 — דאס באנרייפען זאכען דורך זיינער ערשטען סיבות ;

2 — דאס צאמען די לירענשאפטען. אדרער דאס באקומען די

געוואוינהייט צו גוטע מודת ;

3 — אזו, לסקו, דאס לעבען זיכער און געונט.

די מיטלען, וואס דינגען דירקעט דעם ערשטען און צווייטען
פונקט און קאנען באטראקט ווערעו פאר זיינער נאענטסטע און ווירק-
זאמסטע סיבות. זיינען פארהאן איין דער מענשליכער נאטור גופא און
זיער דערווערבונג ווענדט זיך דער עיקר און אונזער איינגענער מאכט,
אדער און די געועצען פון דער מענשליכער נאטור. מען קאן. דער-
בער. זאנען באשטייט, או די דאזינע מותנו זיינען ניט דאס פארמעג
פון וואסערעס-אייןיצעלן פאלק. נאר זיינען פון אייביג און געוען
דאס פארמגע פון דעם גאנצען מענשליכען מין. סיידען מיר זאלען
וועלען טריומען. או די נאטור האט פריער באשאפען פארשיידענע
מיינים מענשען.

אַקענעו-אַבָּעֵר די מיטלען, וואס דינגען דער זיכערקייט פון לעבען
או דער דערחלטונג פון קערפה, געפינען זיך דער עיקר און איסע-
זאכען ; זי ווערטען דערפֿאָר אַנְגָּרְוּפּעָן מִתְּנִזְנִית פְּנִזְנִית
וְוַיְלָה זי ווענדען זיך דער עיקר און דער לִיְתוֹנָגּ פְּנִזְנִית אַוְסְעָרָעָן
אוּמְבָּאַקָּאנְטָעָן סִבּוֹתָן. וואס אַזְוִי אַרְוָם קָאָן דָּרָעָנָר, זי דער קלונער,
זַיְוִין אַלְצָאִינְן גְּלִיקְלִיךְ אַדְרָעָ אַוְמְגְּלִיקְלִיךְ.

פְּנִידְעָסְטוּוּנָעָן קָאָן די מענשליכע לִיְתוֹנָגּ אָן וְאַכְזָאַמְקִיּוֹת פְּלִי
בְּיִטְרָאָגָן דָּרָעָ זִיכְעָרְקִיּוֹת פְּנִזְנִית לְעַבְעָן אָן דָּרָעָ בְּאַשְׁצִוְנָגּ קָעָנָעָן די
אַגְּנָרִיפּעָן פְּנִזְנִית אָן חִוּתָן. דָּס בְּעַסְטָעָ מִיטְעָל פָּאָר דָּעָם אָין,
זַי דָּרָעָ שְׁכַל אָן די עַרְפָּאָרָוּנָגּ הַאָבָעָן אָנוּ גַּעֲלָרָנָט, צַו בְּלִידָעָן אַגְּנִי
זַעֲלָשָׂאָפְּטָמִיט בְּאַשְׁטִימָטָעָ גַּעֲזָעָצָעָן, צַו פָּאָרָנָעָמָעָן אַגְּנִי
אוּפָּה דָּרָעָ אָן צַו פָּאָרָאִינְגָּעָן אלְעָזָהָה אַזְוִי וְזַי אִין קָעָרָ-
פָּעָר, וואס דָּס וּמָט זַיְוִין דָּרָעָ סָאַצְיָאַלְעָרָ קָעָרָפָּר.

קרי אַבָּעֵר צַו בְּלִידָעָן אַגְּזָעָלָשָׂאָפְּטָמִיט אָין זַי דָּרָעָהָלָטָעָן, פָּאָרָעָט
זַי נִיט וּמָעָנִין גַּעֲשִׁיקְמִיקִיּוֹת אָנוּ וְאַכְזָאַמְקִיּוֹת ; אָנוּ דָּרָעָבָר וּמָט אָ

געונעלשאפט זיין זיבערער. בעסטער אוון ווועניגער אָפַהענְגִּינְגַּן פֿוֹ מוֹלֵז
וועוֹז זַי ווועט גַּנְגְּרַנְדָּעַט אָזֶן דַּנְגָּרֶט וווערְעַן פֿוֹ קְלוֹגָעַ אָזֶן ווּאֲכָאָמַעַן
בְּעֵת אַ גְּעוּלְשָׁאָפָט, ווּאָס באַשְׁטִיטַס פֿוֹ נִיטְקְוָלְטְיוּרֶטָעַ
מענְשָׁעַן. אוֹז ווּעַנְגַּעַר שְׂטָאנְדָּהָאָפָטִיגַּן אָזֶן צָוּם מַעֲרַטְטָעַן טִילְךָ בְּמִעְטָעַן
דוֹרְכוֹאִים אָפַהענְגִּינְגַּן פֿוֹ מוֹלֵז. אוֹיבָאָכְעַר אָזֶן גְּעוּלְשָׁאָפָט הַאלָט זַר
פְּבָאָרֶט אַ לְּאָנְגָּעַ צִיְּטָן, הָאָט זַי עַס צַו פְּאוֹדָאָנְקָעַן אַ פְּרָעָמְדָעַר לְיִיטְוָנְגָן
אוֹז ווּעַן אַיר אַיְוָגָעָנְעָר. אוֹז ווּעַן אַפְּיוֹלָן זַי קוּמֶט אַיבָּעַר גְּרוּסָעַ
אוֹז נִיטָאָר מְצָלִיחָאָז אַירְעַעַנְיִים, ווּעַט זַי מְזֻוּעַן בְּאוֹאוֹנְדָעָרָעַן
אוֹז בְּאָרְעָרָעַן דַּי גַּעַטְלִיכָּעַ לְיִוְתָוָגָן (אוֹיְוָה וּוּוּיְוָתָגָן גַּאטָה וּוּוּרְקָטָה דָּוָרָה
פְּפָאָרְבָּאָרְגָּנָעַן אוּסְמָרָעַן סִבוֹתָאָז נִיטָדָר דָעַר מְעַנְשְׁלִיכָּעַר נְאָטוֹר
אוֹז דָעַם מְעַנְשְׁלִיכָּבָעַן נִיסְטָה). ווּיְלָאַלְצְדָּגָנָגָן גַּעַשְׁתָּמָת פָּאָר אַיר גַּאנְזָי
אוֹמְגָנְעָרִיכָּט אָז נִיטָזְוִי עַרְוָוָאָרט, ווּאָס דָאָס קָאָז, בָּאָמָת, נִילְטָעַן פָּאָר
אַיְינָן וּוּיְלָאַוְּנוֹנְדָעַן.

די פעלקער אונטערשיידען זיך. אללוו, איזנס פון אנדרען נאר דורך דער פארם פון דער געוועלשאפט און דורך די געוועצען, אונטער ווועלבכז זיין ליעבען און וווערעהן רעהיגרט. און אויך דאס העברעהיש פפאלאק איז ניט איסטערוילט געווארעהן פון גאנט פון צוישען אנדערעה פעלקער מלחמת זיין באזונדרער חכמה, אדרער נשמההדו, נאר מלחמת דער פארם פון זיין געוועלשאפט און מלחמת דעם, וואס עס האט גע' האט מול צו דערווערבען א מלוכה און זי דערהאלטען פאר איזוי פיל יארען. דאס אלץ זווערט זיינד קלאר אויפגעוויזען פון דער ביבעל NOPFA. און דער אמתען, יעדער איינער, וואס ווועט בלויין אויבענאויף דורךבלעטהדען די ביבעל, ווועט קלאר איינען, און די העברעה הא' בען איבערגעטראפען די אנדערעה פעלקער נאר מיט דעם, וואס זיין האבען מצליה געווען אין דער אונפירונג פון די עניינים. וואס זיין ענו גונג דער זיבערקייט פון ליעבען, און איבערגעקומן גרויסע סכנות, מערס טענטניאול נאר דורך גאנטס איסטער הילך, בעת איז אלע איבערינווע זאבען זיין ענו זי געווען גלייך צו אנדערעה פעלקער, און איז גאנט איז צו אלע פעלקער געווען אלצאיינס געדריג.

זואם איזו שייר דער דערקענטעניש, איזו עס זיכער, ווי מיר הא' בען דאס שווין נועויזען איזו דעם פארינגען אפיטעל, איזו די העברעהר האבען געהאט גאנץ געוויליכע באנוריפען וועגען גאט איזו וועגען דער נאטור, איזו מיליאַ האבען זוי ניט געקאנט אויסדרווילט ווערטן פון

נאמט מחתמת זייר הטעברער דערקלענטעןיש. פונקט אזוו וועניג האַבעו זיו נעקאנט אויסדערוילט ווערטעו מלחמת זייר טונגנעה אַפְּטיגעןעו רעכטנע לְעָבָן, וויל אַזִּין דעם פרט זיינען זיו, אַחֲזֵין אַינְגַּע אַחֲיהִידְהַסְּנוֹלָה, געווונַן גְּלוּיד צו אַנדְרָעַ פְּעַלְקָעַ. די אויסדערוילט-סְּקִיְּטַם פּוֹ די העברער אַזִּין זייר באָרוֹף זיינען. אַלְזַוִּין, באַשְׁטָאנָען אַזִּין דעם צְיִיטְלִיבָן נְלִיכָּס אַזִּין דַּי מְלֻאָתַּה פּוֹ זייר מְלֻוכָּה; אַזִּין מִיר אַשְׁעָנוּ נִימָּן. אַזִּין גַּאֲטַּז אַלְבָּעָן צְוֹנוּזָאנְט די אַכְּבָּתָּה אַזִּין זְוַיְעַרְעַ נְאַקְּבָּרְעַ מַעַר עַפְּסָם אַנְדְּרָשָׁן, אַחֲזֵין דַּאֲסָם.*). נַאֲדָר מַעַר, אַזִּין דַּעַר תּוֹרָה וּוּרְתָּם גַּאֲרָד קִין אַנְדְּרָעַ וְאַדְנִיט צְוֹנוּזָאנְט פָּאָר גַּעַהְאַרְבִּינְקִיטִים. ווֹי נַאֲדָר די דּוּעַרְהַאַפְּטִינָה גַּעַדְיָאָונָגָן פּוֹ דַּעַר מְלֻוכָּה אַזִּין אַנְדְּרָעַ תעַנְגִּי הַעֲלָמָה, בעת פָּאָר ווּידְרַשְׁפְּנִיגְּליִיט אַזִּין צְעַשְׁטוּרְוָנָגָן פּוֹ דַּעַט בּוֹנְדָה, וּמִיטָּן אָוְנְטְּרָגָנָן פּוֹ דַּעַר מְלֻוכָּה אַזִּין עַנוּvioּסִים קְשִׁים. אַזִּין מַעַן דְּדָרָאַט וּמִיטָּן דְּדָרְיוֹחָ נַאֲרָנִיטִים חִידּוּשָׁן, ווֹיְלָה דַּעַר צִיל פּוֹ יַעֲדָר גְּזֻעַלְדָּאָרָה זִיד דְּדָרְיוֹחָ נַאֲרָקִיטִים אַזִּין אַקְּוּעַמְּלִיכִיטִים פּוֹ שְׁאָפָּט אַזִּין מְלֻוכָּה אַזִּין נַאֲדָר די וּבְעֶרְקִיטִים אַזִּין אַקְּוּעַמְּלִיכִיטִים פּוֹ לְעָבָן, ווֹי דַּאֲסָם אַזִּין צו וּזְעַלְאָר פּוֹ דַּעַט אָוְיְבָעָן-צְוֹנוּזָאנְטָן אַזִּין וּמִיר וּוּלְעָלָן דַּאֲסָם ווּזְיְזָעָן באַרְכּוֹת אַזִּין די קְומַעְנְדִינָּעָ קָאָפְּטִילְעָן. אַזִּין מְלֻוכָּה קָאָן הַאֲבָעָן אַקְּיָם נַאֲרָדְרָע גְּזֻעַצְעָן, וְאַסְּמַעְיָדְרָע אַיְינְגְּרָע גַּעַהְאַרְכָּט וּזָי; ווֹעַן אַלְעָלָ מִינְגְּלָדְרָעָרָה פּוֹ אַגְּזַעְלָשָׁאָפָּט וּוּלְאַלְטָעָן זִיד אַפְּגַּעַזְעָן פּוֹ די גְּזֻעַעַצְעָן. וּוּלְאַלְטָעָן זִיד דַּעַרְמִיטִים אַלְיָין אַוְיְגַּלְיָוָט די גְּזֻעַלְשָׁאָפָּט אַזִּין גַּעַרְאָכְטִים דַּי מְלֻוכָּה צו אַיר אָוְנְטְּרָגָנָן.

* אין בר א ש' ת. קאפ. ט"ו, ווערט דערצ'ילט, אז גאנט האט צר-געזאגט אברהמען צו זיין זיין באשיזער אוון צו געבען אים א גרויסטען לוין. אברהומ האט דעריויף גענטפערט, אז ער ערווארט ניט קיון שם זאל, וואט קאנען האבען פאר אים עפם א ווערט, וויל ער איז קינדרעלאז, הא-בעדריג, שנוי דערגראיבעך דעת טיפען עלטער. — אונטשרלונג פון מחבר

*) עם איז צו זען פון מארקן ס. קאנפ. 10, פטוק 21, אונז דיאט-
הHIGHTECH פון די גראבןשטיין פון דעם אלטמען טעסטאטאמבענט איז ניט געונג פאר
דעם איביגען לעבען. — אונטערוונגע פון מותבר.

נארכנט געקלאנט פאראויסגעזאנט וווערען, ווי דיא צעשטערונג פון דער מלוכה או נאך אנדרער ערות, ואס אוז צעשטערונג בערגנט גען ווילנילד מיט זיך, אחויז נאך דיא באזונדרער ערות, ואס האבען גען זאלט קומען אויפֿ דיא העברער דורך דער צעשטערונג פון זיער מלוכה בפרט.

עם איז אבער ניט נויטיג דיא מאיריך צו זיין וועגען דעם דאיינען עניין. איר וועל נאך צונגעבען, או דיא געועצען פון דעם אלטער טעפֿס טאמענט זייןען אנטפלעקט אוו פארגעשריבען געוארען נאך פאר דיא יידען אלזין, וויל היה נאט זיין איסדרערוילט פאר דער גריינ-דונגע פון א באזונדרער געועלשאפט אוו א באזונדרער מלוכה, בכו הא-בען זיין אOID געומזט האבען באזונדרער געועצען. צי האט אבער נאט איז אנדערע פעלקער פארגעשריבען באזונדרער געועצען אוו צי האט דער איז זיער געועצגעבר זיך אנטפלעקט נבייש. ד. ה. אונ-טער איזיינע אטראיבורטען. ווי דיא יידען פּלענען זיך פארשטעלען גאט. — דאס קאו איז ניט וואגנון באשטייטם. עם איז יעדגענאלס צו זען פון דער ביבעל נופא, או דיא אנדערע פעלקער האבען איז געהמאט, דורך נאט'ס אוייסערער חילך, שטאטען אוו באזונדרער געועצען. כרי דאס צו באוויזען, וועל איז דיא ברענונג נאך צויזי שטעלען פון דער ביבעל:

אייז ב ר א ש י ת. קאפ. י"ד, פסוקים 18, 19 אוו 20 וזערט דערץילט, או מלכיזדק אייז געווען דער קיניג פון ירושלים (מלך שלם) אוו דער כהן פון דעם אוייבערשטנע נאט (כהן לאל עליון). או ער האט גבענשט אברחמאן. ווי דאס אייז געווען דער מנהיג פון דיא כהנים (זע ב מ ד ב. ר. קאפ. ו', פסוק 23). אוו איז אברחם, נאט'ס ליבלינג, האט דעם דאיינען כהן געבעגען מעשר פון זיין גאנצען רובי. דאס וויזט גאנץ גאנונג, או איזדר גאט האט נאך גענירינדעט דאס פאלק ישראל, האט ער שוין געהאט איזינגעשטעלט מלכים אוו כהנים איין ירושלים אוו זיך פארגעשריבען געועצען אוו רעליגיועע ערעמאנים; צי דאס אייז פארגעקומען אויף א נביאישען אופן, ביין איר, ווי געואנט, ניט זיכער. איר בין אבער זיכער, ווענינגעטנען, איין דעם, או אברחם האט געויסעהאפטיג געלעבט לוייט דיא דזאיגע גע-ועצען איין דער ציימט. ואס ער האט פארבראקט איז יענע מקומות. אברהם האט ניט באקומווען פון נאט סיין שם באזונדרער רעליגיועזע

ערעמאנים און דאָר ווערט געזאגט איזן בְּרָאָשׁוֹת, קאָפֶת. כ"ו.
פסוק 5. אָו אַברָהָם הָאָט אֲפָנָהִיט דָּעַם קוֹלָט, דִּי פָּאַרְשְׁרִיפְּטָעַן, דִּי
תקנות אָוֹן דִּי גַּעֲצָעָן פָּוּ נָאָט, וְאָס אָונְטָעַר דָּעַם דָּאָרָפֶת מָעַן בְּלִי
סְפָּק פָּאַרְשְׁטִיאָן דָּעַם קוֹלָט, דִּי פָּאַרְשְׁרִיפְּטָעַן, דִּי תְּקָנוֹת אָוֹן דִּי גַּעֲזָעַן
פָּוּ דָּעַם קִינְגֶּן מְלָכִידְךָ.

מלאכִי (קָאָפֶת. אָ), פְּסָוקִים 10 אָוֹן 11) שְׁטוֹרָאָפֶת דִּי יַדְעָן בְּזַה
הַלְשׁוֹן: „וְוּדָר אַיּוֹ עַם צְוִוִּישׁוּן אַיְדֵי, וְאָס וְוַעַט פָּאַרְשְׁלִיסְעַן דִּי טַרְיַה
רַעַן (פָּוּ בֵּית חַמְקָדְשָׁה). כְּדִי עַם זָאַל נִיט גַּעֲבָרָאָכֶט וְוַעַרְעָן אָוּמוֹסְטָ
קִיּוֹן פִּיעָר אַיּוֹל מִיּוֹן מִזְבֵּחַ, אַיְדֵי וְוַיְלָא אַיְדֵי מַעַר נִיט הַאֲבָנָן אַיּוֹן אָ. וְגַן
וְוַיְלָא פָּוּ דָּעַם אַוְיְפָנָאָגָן פָּוּ דָּעַר זָוּ בֵּין צַו אַיְדֵי אָוּטָעָרָגָן אַיּוֹן מִיּוֹן
נָאָמְנָאָגָן נְרוּוִים צְוִוִּישׁוּן דִּי פָּעַלְקָעָר, אָוֹן מִיּוֹן נָאָמְנָאָגָן אַיּוֹן
וְוַיְרָוֵיד אָוֹן רִינְגָן אָפְּבָרָעָר; וְוַיְלָא מִיּוֹן נָאָמְנָאָגָן אַיּוֹן
פָּעַלְקָעָר, זָאָגָט הַ' צְבָאָות". דִּי דָּאוֹזְגָּעָן וְוַעַרְטָעָר, וְוַעַלְכָּעָן קָאנְגָּעָן זִירָד
בָּאָצְיָעָן נָאָר אַוְפָּמְלָאָכִים צִוְּיָה, בָּאוֹוְיָוְעָן מַעַר וְגַעְגָּוָן, אַוְיָבָן מַעַן
וְוַיְלָא זָוּ נִיט מַעַר בָּאָלִיבָט בֵּי נָאָט, וְוַיְיָנְדָעָרָעָ פָּעַלְקָעָר; נָאָר מַעַר, אָז
גַּעֲוָעָן נִיט מַעַר בָּאָלִיבָט בֵּי נָאָט, וְוַיְיָנְדָעָרָעָ פָּעַלְקָעָר; נָאָר מַעַר, אָז
גַּאָט הָאָט זִיר אַיּוֹן יַעֲנָר צִוְּיָה דָּעַקְעָנָט דָּוֹדָרָ נִסְים צַו אַיְדָעָרָעָ פָּעַלְ
שָׁעָר מַעַר, וְגַן צַו דִּי יַדְעָן, וְוַעַלְכָּעָן הָאָבָעָן דָּעַמְלָאָט טִילְוָוָיָה בָּאָקוּמָעָן
צְוִירָק וְזִיעָר מְלוֹכָה נָאָר אָז דָּעַר הַוְּלָאָקָפָן נִסְים; אָוֹן לְסָוָה, אָז דִּי
פָּעַלְקָעָר הָאָבָעָן גַּעֲהָאָט רַעֲלִינוּזָעָר תְּקָנוֹת אָוֹן צְעַרְעַמְאָנָעָם, וְאָס זִיר
גַּעֲוָעָן אָנְגָּעָן פָּאָר נָאָט.

אַיְדֵי וְוַיְלָא דָּאָס אָכְבָּרָלְאָזְעָן אָז זִוְּיָה, וְוַיְלָא פָּאָר דָּעַם צִילָּ, וְאָס
אַיְדֵי הָאָבָר זִיר פִּרְעָנוּמָעָן, אַיּוֹן גַּעְגָּוָן, וְאָס אַיְדֵי הָאָבָר בָּאוֹוְיָוְעָן, אָז דִּי
אַוְיָסְדָעָרְוָוִילְטָקִיָּת פָּוּ דִּי יַדְעָן הָאָט זִיר בָּאָצְוָעָן בְּלִוְיָן אַוְיָה דָּעַם
צִוְּיָטְלִיְּבָעָן גְּלִיק פָּוּ קָעְרָפָעָר אָוֹן אַוְפָּה וְזִיעָרָרְבִּיקִיָּת, אָדָעָר מִיטָּאָכָּ
דָּעַרְעָרָוּ וְוַעַרְמָעָר, אַוְיָה זִיעָרָרְבִּילְאָבָה אַיּוֹן אַוְיָה דָּעַם, וְגַן אַזְוִי אָזְדָּ
וְוַעַלְכָּעָן מִוְּטָלָעָן זִיר הָאָבָעָן זִיר בָּאָקוּמָעָן, אָזְן מִלְּיאָ אַיְדֵי אַוְיָה דִּי גַּעַ-
עַצְעָן, אַוְיָה וְוַיְוִית זִיר זִוְּנָעָן גַּעֲוָעָן נִוְיָּמָגָן פָּאָר דָּעַר דָּעַרְהָאָלְטָמָגָן
פָּוּ זִיעָרָרְבִּילְאָבָה, אָוֹן, לְסָוָה, אַוְיָה דָּעַם אָפָּגָן, וְגַן אַזְוִי אָטָּ
כָּעָן, וְאָס אַיּוֹן זִיר בָּאָשְׁטִיטָה דָּעַם מַעְנְשָׁעָןָם עַכְתְּ גְּלִיק, זִוְּנָעָן דִּי יַדְעָן
דָּעַרְמִיטָּנָה גַּעֲוָעָן גְּלִיק צַו אַלְעָאָנְדָעָרָעָ פָּעַלְקָעָר.
וְעוֹן עַם וְוַעַרְטָמָ, אַלְזָוִי, גַּעֲזָאגָט אָזְנָעָן דָּעַר בִּבְעָל (זָעָן דִּבְּרִיְּמָ,

קאמ. ד', פסוק 7). אז צו קיון שם אנדרע פאלט זיינען זיינע גטעטער ניט געווען אווי נאענט, ווי נאט אוין געווען נאענט צו די יידען, דארף מעו אונטער דעם פארשטיין ניט קיון אנדרע זאך, ווי נאך זיינע מלוכה, אזו דאס נאך פון יונער ציטט. וועו איזוי פיל וואנדער זיינען זיינע גע-שען; זויל בונגער דער דערקענטעניש און די גוט בער. ד. ה. בונגער דער נלייקועלינגקייט, אוין גאט, ווי מיר האבען דאס שיין גיעאנט אויר-כען און ווי דאס אוין באוווען געווארען שכל גופא, צו אלע מען-שען אלצאיינס געדריג. אזו דאס אוין אויך גענג קלאר פון דער ביבעל נופא: „גאט אוין נאענט צו אלע, וואס רופען צו אים, צו אלע, וואס רופען צו אים מיט אמת“. זאנט דער בעל התחלים אוין ת ה 5 י.ס. קאמ. קמ"ה, פסוק 18. אזו אוין דעמעעליבונען קאפיתעל, פסוק 9, ווערט געאנט: „גאט אוין גוט צו אלעמען און זיין באָרעהארץיניקיט (ווערט אויסגעבריט) אויף אלע זיינע ווערט“. אוין ת ה 5 י.ס. קאמ. ל"ג, פסוק 15, ווערט אויך קלאר געאנט, און גאט האט אלע מענשען געד געבען א גלייכען פארשטיינד; די ווערטער לוייטען: „דער, וואס באָ-שאפט זיינע הארץ אויף א גלייכען שטיינער“ (חויצר יחד לבם), און פון דאס הארץ אוין פון די העברער געהאלטען געווארען פארץ זיזערט פון דער נשמה און דעם פארשטיינד, ווי דאס אוין, גלייב אויך, גאנז גוט באָוואסטט צו יידען איינעם. אויך פון א י. ב. קאמ. ב"ח, פסוק 28. אוין צו זען גאנץ קלאר, און גאט האט דעם נאנצען מענשלרי כען מין פארגעשריבען דאס געזען צו פארערען גאט און אַפְּצָוּהַאַלְטָעָן זיך פון טוֹן טוֹן שלעכטם. ד. ה. צו טוֹן גוטס. און דעריבער אויך, הנט ניט קיון ייד. געווען אַנְגַּעֲנִימָעָר פאר גאט פון צוישען אלע מענשען, ווייל ער האט אלעמען אַיְבָּרְגָּעֵטָרָפָעָן מיט זיין פרומקיט און גאטס-פֶּרְכְּטָמָן. עס אוין וווײַטְעָר צו זען אויפָּן קלערסטען אופָּן פון י. ו. ה. קאמ. ד', פסוק 2. און ניט נאך צו די יידען אליוין, נאך אויך צו אלע מענשען אוין גאנט געדריג, באָרעהארץיניג, לאַגְּמוֹתִיג, פול מיט גוטען זוילען און געטט צוֹרִיךְ דאס שלעכט, וואס ער האט זיך געוואַלְטָן. האַס זיינען יונה'ס ווערטער: „דערפָּאָר האָב אִיךְ פְּרִיעָר באַשְׁלָאַסְעָן צו אַנְטְּלוּפָּעָן קיון תְּרִישִׁישָׁ, ווַיְיָלָאָר האָב גַּעֲוָאַסְטָט (ה. ה. דוד טשאָס ווערטער, וועלכּע געפֿינען זיך אַין ש. מ. ו. ת. קאמ. ל"ד, פסוק 6). און דו, גאט, ביסט גאנדריג, באָרעהארץיניג" און א. וו... און דו וועסט. דעריבער, פְּאַרְגְּנַעַבָּעָן די היידנִישָׁע אַיְנוֹו אַוְינָעָר פון נינָות.

מיר קאנען דא, אַלְזֹוי, מאבען אטידעם אויספֿיר : היה נאט איז גנעדיין צו אלע מענשען גלייד איז היה די העברער זייןעו אויסדרער ווילט געווארען פון נאר בנווע דער געוועלשאפט אונ דער מלוכה, וואס זוי האבען געשאפען. בכו האט יעדער ייד באזונדרער, זען באָר טראקט אויסער דער דזוניגער געוועלשאפט אונ מלוכה, ניט באקומווע פון נאט קייז שומ נאָב איבער אנדערע מענשען אונ עס איז ניטה קייז שומ אונטערשייד צוישען אים אונ אַהייד.

אויב אבער עס איז אמת, איז נאט איז צו אלע מענשען גלייד גנעדייג, באָרעההארצינג איז און. און איז דיע וובראָד פון דיז נבייאָם איז באַשטאנען ניט אַזְוִי אַיז לערנען דיז באָזונדרע געוזעצען פון זיינער באָר טערלאָנד, ווי איז פֿירָען דיז מענשען אויפֿון וועג פון גוועט מודט איז זיינער דערצּוּ דְּרָמּוֹתְּגּוּן, איז עס נאר קייז ספק ניט, איז אלע פֿעלְקָעָר האבען געהאט זיינער נבייאָם איז איז דיז גאנֶבּ פון נבואה איז ניט געַד זוען דאס איינגענטום פון דיז העברער אלְיאַין. דאס באַשטעטני, באָמָת, דיז היילְגָע איז זיינער געשיכטען. און הנם עס איז ניט צו זען פון דיז היילְגָע געשיכטען פון תנְּדָר, איז דיז אנדערע פֿעלְקָעָר זאָלָען האבען אַזְוִי פֿילְ נבייאָם, ווי דיזידען; און הנם עס ווערט דארט איז קייז פֿלאָז ניט געואנט, איז אַהיינְשְׁעָר נבייאָ זאָל אַוְיסְדרְיךְ לִיד געשיקט ווערטע פון נאט צו אנדערע פֿעלְקָעָר, רירט דאס פֿונְדְּעָסְטָן וועגען ניט איז דיז פראגָען, וויל דיז העברער האבען געווארנט נאר צו פֿאַרְצְּיוֹכְּעָנָען זיינער איינגענע געשיכטע איז ניט דיז געשיכטע פון אַנְּכִי דער פֿעלְקָעָר. עס איז, דעריבער, געונג, וואס מיר געפֿינְג איז תנְּדָר, איז אויך היידען איז ניט געמלטען, ווי נָתָה, אַבְּימָלָך, בְּלָעָם איז אנדּר. האבען נבייאָזְגְּזְעָאנְט איז איז דיז העברער אַישׁע נבייאָם זיינְעָן געשיקט געווארען פון נאט נאר צו זיינער איינְגָען פֿאַלְקָעָר, נאר אויך צו פֿיל אנדערע פֿעלְקָעָר.

איז דער אַמְּתָהָן, יוחקָאַל האט נבייאָזְגְּזְעָאנְט צו אלע דעםאלט באַקָּאנְטָע פֿעלְקָעָר; נאר מָעָר, עבדיה האט, ווי וויט מיר זויסען, נבייאָזְגְּזְעָאנְט נאר צו אַדְוָם; און יונה איז געווען הויפֿטוֹאַכְּרִיךְ דער נְבִיאָ פון דיז אַיְנוֹו אַוְינְדָר פון נינְהָה. ישעה קלְאָגָט איז זאָגְטְּנְבִּיאָות אַבְּער דיז אַוְנְגָלְקָעָן איז באַזְנְגָט דיז אַוְיפֿרְיכְּטְּנָגָג ניט נאר פון דיז יידָעָן אלְיאַין, נאר אויך פון אנדערע פֿעלְקָעָר. אַט זאָגָט ער איז קָאָפָּ. ט"ז, פְּסָוק 9 : "דעריבער וועל אַיך זוינְגָע מִתְּנוּ גַּעֲוִוִּין פון יְזָרָעָם". איז

איו אופיטעל י"ט זאנט ער די מצריים פריער נביות וועגען זיערען ליזידען אוו דערנאל — וועגען זיער אופיריכטונג (זע פסוקים 19, 20, 21 אוו 25 פון דעם זעלביגען אופיטעל); ער זאנט, נעליד, אוו נאם וועט זי' צישקען אדרליזער, וואס וועט זי' באפריען, אוו נאם קרבנות או זיך צו זי' דערקענען אוו די מצריים וועלען ערעו נאם מיט קרבנות או געשאנקען; אוו לסתות רופט ער דאס דזונגע פאלק "מ. צ. ר. י. מ. נ. א. ט. ס. ג. ע. ב. ע. נ. ש. ט. פ. א. ל. ק." דאס זיינען אלץ שטעלען, וואס עס איין זיבער ברדי זי' צו באמערצען.

ירמיה ווערט, לסתות, אנטנערופען אויף או אבסאלוטען אופט דער נביא פון פעלקער (זע קאף. א', פסוק 5). אויד ער באוווינט איין זיין נביות-זאנגען די ליזידען פון פעלקער אוו זאנט פאראויס זיער אויף-ריכטונג. אט זאנט ער איין קאף. מ"ה, פסוק 1, וועגען מואב: "דעך ריבער מוו איד קלאגען אויף מואב אוו אויף גאנץ מואב יאמערען" אוון א. זוג. אוו פסוק 36: "דריבער ברומט מיין הארץ, זוי פלייטען, פון וועגען מואב". אוון לסתות זאנט ער פאראויס זיער אופיריכטונג, זוי אויך די אופיריכטונג פון די מצריים, עמנום אוון עילם.

עס איין, אלזוי, גאנד קיין ספק נימט, אוו פונקט אוין זי' זידען האבען אויד אנדערע פעלקער געהאט זיערע נבייאם, וועלכע האבען נביות-געאנט סי' צו זי' אלזין, סי' צו די זידען. אוו הנם די ביבעל דער צוילט ניט מרדר, זוי וועגען בלעמען אלזין, או די צוקונפט פון די זידען אוון פון אנדערע פעלקער איין אים אנטפלעקט געוואראען, דארף מען פונדרעטען וועגען ניט אונגענחייט.עס איין דאך קלאר פון אטציגער דערצייד זונגן גופה, או ער האט שיין פון לאנג אוו געהאט אַ שט פאר זיין נבואה אוון אנדערע געלעכיב באאנטונג. איין דער אמתעהן, ווען בלך דופט אים צו זיך, זאנט ער צו אים אווי (כ"ד ב. ר. קאף. כ"ב, פסוק 6): "...וויל איד ווים, או וועמען דו בענטשפט, אוין גבענטשפט, אוו וועמען דו פלוכסת, אוין געלוכסת". בלעם האט, אלזוי, פארמאנט דיזעלביגע איינגענסאפט, מיט וועלכער נאם האט באשאנקען אברהמען (זע ב. ר. א. ש. י. ת. קאף. י"ב, פסוק 8). אוון זויטער ענטפערט בלעם די שליחים, זוי אַ מענש, וואס אוין געווינט געוען צו נבייאישע ערשייד נונגנען. זוי זאלען בי אים פארבלוייבען, בי זיאגען גאטס' ווילען וועט אים אנטפלעקט ווערען. ביים נביות-זאנגען, ד. ה. ווען ער פלעג לאָ

זען וויסען גאט'ס וואָרַה אַפְטִינְגָּן געדאנק, פֿלְעָג עֶר זוּעָגָן זִיר אָזְוֵי זאגַען: "די רִידּוֹ פּוֹ דָעַם, וואָס הָרְטָמָת גַּאֲטָמָס ווּעְרְטָמָר אָזְזָעַן דָעַם אוּבְּרִישְׁטָעָנָס ווִיסְעָן (אדער דָעַם גַּעֲדָאנְק אָזְזָעַן דָס פָּאַרְזְּווּיסְעָן), וואָס זַעַט די זַעַוְנְגָן פּוֹ דָעַם אַלְמַעְכְּטִינְגָּן, פֿאַלְעָנְדִּין, אַבְּעָר מִתְּאַפְּעָנָע אַוְינְגָּן (זַעַ בְּ מַדְבָּר, קָאָפּ, כ"ד, פְּסֻקָּה 16): אָזְן לְסָות, נַאֲכָדָעָם, וּזְעָר הָאָטָם גַּעֲבָעַנְטָשָׂמָן, אַוְיפּ גַּאֲטָמָס באָפְעָל, די הָעֶבְרָעָר, הָאָטָם עֶר אַגְּנָעָה היְבָעָן, אַוְיס גַּעַוְנוֹאַנְהָיִיט, נַבְּיאָוֹתְזַאֲגָּנָעָן אַוְיד צָו אַנְדְּרָעָר פֿעַלְעָגָן אַזְוֵי פָּאַרְאָוִיס אַגְּנָעָן זַיְעַר צַוקְנְפָט. דָס אַלְאַז באָוְיִזְמָת אַיְזָבָרְגָּן, אַז בְּלָעָם אַיְזָ שְׁטָעַנְדָּרְגָּן גַּעֲוָעָן אַבְּנָיאָ, אַדְרָעָר עֶר הָאָטָם גַּאנְצָ אַפְּט נַבְּיאָוֹתְזַעְגָּאָגָּט, אַזְוֵי עֶר הָאָטָם פָּאַרְמָאָנָט (וְוָאָס עֶס דָּאָרְפָּא דָא באַזְוְנְדָּרְמָן באַמְּעָרְקָט זַוְעָרְעָן) דָס, וְוָאָס עֶס הָאָטָם דִּי נַבְּיאָמָים חַוְּפָטָז זַאְכְּלִידָן גַּעֲמָכָט זַיְכְּרָא אַזְוֵי דָעַם אַמְּתָה פּוֹ זַיְעַר נַבְּאָה, אַזְוֵן אַיְזָנְצָה, וְוָאָס אַיְזָ אַיְגְּנָגְּנָעָן גַּעֲוָעָנְדָט צָוּמָן רַעֲכָטָעָן אַזְוֵן גַּוְתָּעָן; זַוְיִיל נִיט די הָאָטָם עֶר גַּעֲבָעַנְטָשָׂמָן אַזְוֵן גַּעֲפְּלוֹכְמָן, וְוָאָס עֶר אַלְיוֹן הָאָטָם זַיְגָעָז וְוָאָלָט, וְוָי בְּלָק הָאָטָם גַּעֲלְגִּיבָּט, בעַנְטָשָׂעָן אַדְרָעָר פֿלְוָכָעָן, נַאֲרָ דִּי, וְוָאָס גַּאֲטָמָה עֶר גַּעֲנְטָפְּרָט בְּלָק': "וּזְעָן בְּלָק זַאְל מִיר גַּעֲבָעָן זַיְוִן הוּאָ פּוֹל מִיטָּז וְלַבְּעָרָא אַזְוֵן גַּאֲלָר, קָאוּ אַיד נִיט אַיְבְּרוּטָרָעָטָעָן דָעַם באָפְעָל פּוֹ גַּאֲטָמָה, מִיּוֹן הָאָרָה. אַזְוֵן טָוָן אַקְלִינְעָן אַדְרָעָר אַגְּרוּסָט זַאְרָ; וְוָאָס גַּאֲטָמָה וְוָעַט רַעֲדָעָן, וְוָעַל אַיד רַעֲדָעָן.

אַזְוֵן אַוְיבָּגָן גַּאֲטָמָה אַיְזָנְגָּעָן אַוְיפְּנְעַכְּרָאָכָט אַוְיפּ אִים, בעַת עֶר הָאָטָם זַיְד גַּעֲפְּוָנְגָן אַונְטָעַרְדוּוֹעַגְּנָעָן, הָאָטָם דָס אַיְגְּנָגָן אַוְיד פָּאַסְרִיט מִיטָּשָׁהָזָן, וְוָעַנְגַּעַר אַיְזָן, אַוְיפּ גַּאֲטָמָס באָפְעָל, גַּעֲנָגְּנָעָן קִיּוֹן מַצְרִים (זַעַט מַזְמָה, קָאָפּ, דִּי, פְּסֻקָּה 24); אַזְוֵן אַוְיבָּגָן עֶר הָאָטָם באַקְוּמָעָן גַּעֲלָת פָּאַר נַבְּיאָוֹתְזַאֲגָּנָעָן, הָאָטָם דָס אַיְגְּנָגָן אַוְיד גַּעֲמָטָאָן שְׁמוֹאָל (שַׁמְזָה אַזְוֵן, קָאָפּ, ט., פְּסֻקָּים 2 אַזְוֵן 8); אַזְוֵן אַוְיבָּגָן עֶר הָאָטָם אַיְזָן עַפְּעָם גַּעֲזִינְגָּט דִינְגָט (זַעַט וְוָעַגְעָן דָעַם ברְיוֹו II פּוֹ צַעְמָרוֹם, קָאָפּ, 2, פְּסֻקָּים 15 אַזְוֵן 16, אַזְוֵן דָעַם בְּ רִי וְוִי פּוֹ יְהָוָה, קָאָפּ, 5, פְּסֻקָּה 11). אַיְזָן קִיּוֹנְעָר אַזְוֵן נִיט גַּעֲרָכָט, עֶר זַאְל שְׁטָעַנְדָּרְגָּן טָוָן גַּוְטָס אַזְוֵן קִיּוֹנְמָאָל נִיט וְוָנְדָגָעָן) (זַעַט קְהָלָת, קָאָפּ, זָ', פְּסֻקָּה 20), בְּלָעָםָס ווּעְדָמָעָר הָאָבָעָן גַּעֲמָוֹת, באַמְּתָה, הָאָבָעָן בַּיִן גַּאֲטָמָת פֿיל גַּעֲוִיכָט אַזְוֵן זַיְוִן מַאֲכָט צָו פָּאַרְפָּלְכָעָן הָאָטָם גַּעֲמָוֹת זַיְוִן זַיְעַר גַּרְוִים, זַוְיִיל עֶס ווּעְרָט אַזְוֵן פֿיל מַאֲלָדְרָצִיְּלָט אַזְוֵן דָעַר בְּבָעָל, כְּדִי דָעְמָתָה צָו ווּזְיִזְעָן גַּאֲטָמָס באָר

רעמהארציגקייט צו די יודען, איז גאט האט ניט געוואלט הערען בלעמען.
אווז האט זיין פלחה פארוואנדעלט איז און ברכה (זע ד בר י.מ. קאף.
כ"ג, פסוק 6; יהושע ע, קאף. כ"ה, פסוק 10; נח מ י.ה, קאף.
י"ג, פסוק 2). בלעם איין, אלזוי, געווען בליע ספֿק אַנְגָּעָנִים פָּאָר גָּאָט,
וויל די וווערטער אווז קְלֹתָה פָּוּן די גַּאֲטְלָאָזָעָה האבען אויף גאט קייז
שומ פועלח ניט.

אויף איז אופו איז בלעם געווען איז אמתער נבייא, איז אובי
יהושע רופט אים פונדרעסטוועגען איז (י ה ו ש. ע, קאף. י"ג, פסוק
(22) ק ו ס. מ, ד. ה. צוועברער, איז עס א זיכערע זאָר, איז דער
דאָזינער נאמען דארך אויך גענומען וווערעהן איז גוטען זינען איז איז
די, וואָס די היידען פְּלָעָגָן זוי אַנְרוּפָעָן צ ו י ב ר ע. ר, אַדְרָע
ו אַר ז א ג ע. ר, זינען געווען בעטעה נבייאים; יונען אַבָּעָר, וואָס
די ביבעל פְּאַרְקָלָאָנְט זוי אַפְּט אַזְוָן פָּאַרְדָּאָמְט, זינען געווען פָּאַלְשָׁע
וואָרְזָאָגָעָר, ווועלבּעָה האבען אַפְּגָעָנָאָרָט די היידען פְּוּנָקָט אַזְוָי זוי די
פָּאַלְשָׁעָ נְבֵיאָים האבען אַפְּגָעָנָאָרָט די יודען, וואָס דאס איז צו זען
אויפּן קלערסטען אַזְוָן אויך פָּוּ אַנְדָּרָעָ שְׂטָלָעָן פָּוּ דָּרָעָ בְּבָעָל.
מיר קאנען, אלזוי, מאבען דא דעם אויספֿיר, איז די נאָבָּפּוּ נְבָאָה
אייז געווען די באָזונְדָּרָעָ אַיְגָעָנְשָׁאָפּט פָּוּ די יודען, נאָר גָּעָמִינְ
שָׁאָפְּטָלִיְּדָר צו אלע פְּעַלְקָעָר.

אַקְעָגָעָן-אַבָּעָר באָחוֹפְּטָעָן די פְּרִוְשִׁים גָּאנְצָשָׁאָרָפּ, איז די דָּאַזְיָגָעָ
געטליכע גאָב איז געווען דאס פְּאַרְטָמָעָן פָּוּ זְיוּעָרָ פְּאַלְקָ אַלְיָוָן, בעט
אנְדָּרָעָ פְּעַלְקָעָר האבען פְּאַרְאָוִסְמָעָן זָאָנָט די צָקוֹנֶפְּט (וְוָאָס דָּעָם אַבָּעָר
נְלִוְיָבָּעָן קָאָזָן נְאָר אַיְינְפָּאָלְעָן!) מִיט דָּעָר חִילָּפָּ פָּוּ מִי יוֹרָעָ ווועלבּעָר
טִיְּוּוּלְשָׁעָר פְּרָאָפּט. די הוּוּפְּטִישְׁטָעָל פָּוּ תְּנָהָר, אוֹוָיְוָוָעָלְכָּר זַיְבָּאָר
רוּפָעָן זַיְדָן, צו באַשְׁטָעָטָעָן דָּוָר אַיְר אַוְוּטָרְוָעָט די דָּאַזְיָגָעָן מִויָּדָן
נוֹנָגָן, איז די שְׂטָעָלָן ש מ ו ת. קאָפּ. ל"ג, פסוק 16, וואָוּ משָׁה
זָאָגָט צו גאט: „פָּוּ וְאָנָעָן וְעַט בָּאָוָאָסְטָן וְוּרָעָן, אָזְ אַזְ אַזְ דִּין
פְּאַלְקָה האבען גַּעֲפָנָעָן חָזָן אַיְן דִּינָעָן אַוְיָגָעָן? גַּעֲוָוִים דָּוָרָ דָּעָם, וְוָאָס
דוּ ווּסְטָן נְיִוָּן מִיט אַזְוָן אַזְ אַיְר אַזְ אַזְ דִּין פְּאַלְקָ ווּעַלְעָן זַיְן אַפְּגָעָן
דָּרְטָט פָּוּ יְעָרָעָן פְּאַלְקָ, וְוָאָס אַזְ אַוְיָהָ דָּרָעָרָדָר.
דָּרְפָּוּן ווּלְעָן זַיְדָרְיָגָעָן, אָז מִשָּׁה האט גַּעֲבָעָטָעָן גָּאָט, ער זַאָל
בִּזְיָוִין בַּיְּ דִי יודען אַזְ זַד נְבֵיאָישָׁ אַנְטְּפָלְעָעָן צו זַיְיָ, אַבָּעָר קִיְּזָן
שָׁוּם אַנְדָּרָעָ פְּאַלְקָ זַאָל אַטְדִּי טָוָהָ נִיט בָּאָקוּמוּן. עַס אַז אַוְדָאָי

לעבערלייד, וואס משה האט ניט פארגונגען די אנדרערע פעלקער גאט'ס אנוועזעההיט אוו געוואנט גאנָר צו בעטען ביי גאט אוז זאָר. דער אמת אבער איז, או נאָכְרַדּעַם, ווי משה האט דערקענט דעם ווירעד-שפענגןען כאראָקְמַעַר אָוֹן נִיסְטַ פּוֹן זַיְוָן פָּאַלְקַ, אַיְזַ עַם אַיְם גַּעַד וואָרָעַן קָלָאָר, אוֹ די יִדְעַן וּוּלְעַן נִיטַ קָאַנְגַּעַן דּוּרְכְּפִירַעַן זַיְעַר אָנוֹן טערנַעַמְוָנָגַן נָרוֹיְסַעַ נְסִים אָזַן אָזַן אַזְוָן דְּאַזְוָן דְּאַזְוָן גַּעַד; נָאָר מַעַר, אוֹ זַיְוָן וּוּלְעַן אָוּמְבָּאַדְינְגַּטַּ מְזֻזְעַן נַיְיָן צַוְּגַּוְנַד אָזַן דְּרַעַר דְּזַיְוְגַּעַר הַיְּלָךְ; אָוֹן דְּעַמְּאַלְטַ האָט עַר גַּעַבְעַטְעַן ביי גַּאַט אַטְדִּי בְּאַזְוָן דְּרַעַר אָוּיְסְרַעַן הַיְּלָךְ, כְּדֵי צַוְּזַיְבְּעַר, אָזַן גַּאַט האָט זַיְוָן גַּעַד וְאַלְטַ דְּרַעַהְאַלְטַעַן. אַיְזַ דְּרַעַר אַמְתָעַן, אַיְזַ קָאָפַ, פְּסָוק 9, זַאַנְטַ ער אַזְוָי: „אוּבָ אִידְ האָבַגְעַפְ�וָן חַזְנַיְעַן אַיְזַנְגַּעַן, מִיְּזַיְעַן הַאָרַבְעַן, דְּרַעַר הַאָרַבְעַן זַאֲלַגְעַן צַוְּזַיְבְּעַן אַוְן, וּוּילְ דָּמַס דְּזַיְוְגַּעַן פָּאַלְקַ אַיְזַ אָהָרְטַנְעַקְעַגְן פָּאַלְקַ“ אָזַן אַזְוָן בְּעַטְמַשְׁבַּיְעַן גַּאַט זַיְוָן בְּאַזְוָן דְּרַעַר אָוּיְסְרַעַן הַיְּלָךְ מְחַמְתַ דְּרַעַר הַאָרְטַנְעַקְעַגְיַטְמַטְפַּטְ פּוֹן פָּאַלְקַ, אָוֹן נָאָר דְּיוֹתְלִיבְעַר וְזַיְזַטְנַטְמַפְּעַר, אָזַן גַּאַט האָט נִיט גַּעַבְעַטְעַן ביי גַּאַט קִיְיַן אַנְדְּרַעַר זַאֲרַ, וְזַאֲרַ נָאָר אַטְדִּי בְּאַזְוָן דְּרַעַר אָוּיְסְרַעַן הַיְּלָךְ ; גַּאַט האָט נֶלְיַיךְ גַּעַבְנַטְפַּט אַזְוָי (פְּסָוק 10 פּוֹן דְּעַמְּזַעְלְבִּינְגַּעַן קָאָפְּטַעַל): „זַעַ, אִידְ שְׁלַיְסַ אַבְּוֹנָדָ, אִידְ וּוּלְ דְּפַרְ דְּיַוְןְ נֶאֱנַצְעַן פָּאַלְקַ טַוְן וְאַוְנַדְרַעַ, וְזַאֲסַ זַיְינַעַן אַוְיפְּרַעַדְנַעַן אַוְן צַוְּזַיְבְּעַן אַלְעַעַפְּלַקְעַדְנַעַן נִיט גַּעַטְאַן גַּעַוְאַרְאַן“ אָזַן אַזְוָי. וְזַיְוָן דְּרַעַט דְּאָ, אַלְזַיְ, נָאָר וְעַגְעַן דְּרַעַר אָוּיְסְרַעַוְיְלְטַקְיַטְמַטְפַּטְ פּוֹן די העַבְרַעַר, וְזַיְוָן אִידְ האָבַגְעַד זַיְדַעַרְיַטְמַטְפַּטְ, אָזַן קִיְיַן אַנְדְּרַעַר זַאֲרַ פְּאַלְאַנְגַּטְמַטְפַּטְ עַר גַּאֲרַ נִיט פּוֹן גַּאַט.

אַיְזַ דְּרַעַר זַעַלְבִּינְגַּעַן צַיְטַ נֶעֱפְנַיְן אַיְזַ פְּוֹלְזַסְעַם בְּרוּזְסַעַם זַיְוָן די רַוְיַיְעַד אַזְוָן אַנְדְּרַעַר שְׁטַעַל, וְזַאֲסַ קָעַגְעַן אִירְ האָבַגְעַד מַעַר אָוּיְסְצַוְעַצְעַן. אַיְזַ קָאָפַ, פְּסָוקים 1 אָזַן 2, לְעַרְנַטְ, דְּאַכְטַ זַיְדַ, פְּוֹלְזַסְעַם דְּמַעַן הַיְּפָ�ְדַ פּוֹן דְּעַם, וְזַאֲסַ אִידְ האָבַגְעַד דְּאַנְאַרְוֹאַסְ אָוּיְפְּגַעְוְיַזְעַן ; עַר גַּאַט דְּאַרְטַ אַזְוָי: „אָזַן וְזַאֲסַ, אַלְזַיְ, באַשְׁטַיְיטַ דְּיַהְעַכְרִיקַיְטַ פּוֹן דְּעַם יִדְעַן אָזַן וְזַאֲסַ אִיזְ דְּרַעַר נַעֲצַעַן פּוֹן בְּרִיתְמִילְהָ? עַם אַיְזַ נְרוּסַ אַיְזַ יִעְרַעַן פָּאַלְ, אָזַן דְּרַעַר עַיְקָר דְּעַרְפָּאַר, וּוּילְ גַּאַטְמַטְפַּטְ אַיְזַ אַיְםַ פְּאַרְטְּרוּיַטְמַטְפַּטְ, וּוּילְ הַיְּפָטְזַאְכְּלִיְדַ לְעַרְנַטְ, וּוּלְעַן מִירְ נִיטַ גַּעַבְנַיְעַן קִיְיַן אַיְזַ זַאֲרַ, וְזַאֲסַ זַאֲלַגְעַן זַיְוְדַשְׁפְּרַעְבַּעַן אַוְנוֹעַרְ אַנְשְׁוִיאַוְןַגְן, נָאָר מִירְ וּוּלְעַן אַדְרַבָּה זַעַן, אַיְזַ עַר לְעַרְנַטְ דָּמַס אַיְגְעַן, וְזַאֲסַ מִירְ.

פסוק 29 פון דעמועלביביגען קאפיקטעל זאנט ער, און גאנט איזו דער גאנט פון די יידיען און פון די היידיען; און איזו קאפ. 2, פסוקים 25 און 26: „אויב דער געמלטער ווונדט זיך אפ פון געוועץ, איזו ווועט פון דער באשנידונג וווערעו א פארחוית, און פארקרטם, ווען דער ניט-געמלטער היהט אפ די פארשריפטען פון געוועץ, איזו וווערט אים די פארחוית פאר-רעבענט פאר באשנידונגן“. און וויטער זאנט ער איזו קאפ. 4, פסום 9: „אלע, יידיען און היידיען, שטיען גלייך אונטער זינַה, און און דעם געבאט איזו און דעם געוועץ איזו קיין זינַטא.“

פון די דזאינע שטעלען איזו, אלזוי, געדראונגען אויפֿן פלארטטען אופֿן, און דאס געוועץ, ווי מיר האבען דאס איזו געוועיזו אוייבען, פון איזו ב. קאפ. ב"ח, פסום 28, איזו אונטפלעקט געווארען צו אלע מענישען גלייך און איזו אלע האבען געלעבט אונטער זיין הערשאפט. איז האכ דא איזו זינען דאס געוועץ, וואס איזו נונע בלוי דער אמתחר טונענד, און ניט דאס געוועץ, וואס איזו אויפֿגעשטעלט געווארען נאדר די פארהעלטנישען און דעם כארקטרט פון וואסער-עפֿ איזו איינציגעל-נס שטאטם איזו. איזו הסכם מיטֿן זינַט פון און איינציגעלן פאלק.

און לסת' מאכט פולום איזא אויספֿר: איזו ווי גאנט איזו דער גאנט פון אלע פעלקער, ד. ה. אלצאיינס גנדיג צו אלע מענשען, און איזו ווי אלע און אונטערשייד לעבען אונטער דעם געוועץ און אונטער זינַה. האט גאנט צו אלע פעלקער געשיקט זיין קרייסטוסען, ער זאל זוי ואלע גלייך באפריליען פון דער קנעכטשאפט פון געוועץ, כרי זוי ואלע וויאָן טער טוּן גוטס ניט דורך צוואנגן פון געוועץ, נאדר דורך דער פעםטער אונטשלאָסענקייט פון זיינַר ווילען. איזות איזא אופֿן לערנט פולום פינקטליך דאס, וואס איזד וויל דא באוייזען. און אויב ער זאנט פונדעסטוועגען, און די ווערטער פון גאנט זוינַען פארטורייט געוואָרעה נאדר צו די יידיען אליזן, דארף מען דאס פארשטיין איזו: אדרער ער מיינט דערמיט, און די געוועצען זוינַען נאדר שריפטליך פארטורייט גער ווארען צו די יידיען אליזן, בעת צו אנדערע פעלקער זוינַען זוי פאר-טרוּיט געווארען נאדר דורך אונטפלעקונגען און דורך דעם באָנעם פון שכל; אדרער מען מז אַנְגַּעַמָּעַן, און פולום האט גענטפערט (כדי אפֿ צוישוואָקען די מעגליכע טענות פון די יידיען) איזו הסכם מיט די באָ גדרפֿען און מײַנְגַּנְגַּען, וואס זוינַען איז יונער צוּיט געווען אַנְגַּעַמָּעַן ביּוּ די זוּעַן, וויל כרי צו קאנען לערנט פון דאס, וואס ער האט טיללוּוֹן

געזענע און טיילויז געהערט, איז ער געוווע א גריד צוישען נריכבען און א ייד צוישען יידען.

עם בלוייבט אונז נאר איצט איבער צו ענטפערען אויף איינינגע טענות פון דיא, וואס ווילען זיך אינערידען, איז דיאיסדרויזילט קייט פון דיא העברער איז ניט געוווע קיין ציטטילען, נאר איז איביגע,

איז האט זיך ניט באצזינגען בלוייז אוף זיער מלובָה. — מיר זען, — זאנט מעו אונז, — איז דיא יידען, ניט געקוקט

אויפּו אונטערנאנַגְפּו זיער מלובָה איז ניט געקוקט אויך דערויז, וואס זיז זיינגען איזו פֿיל יארען צעוויט איז צעשפּרייט איבער דער נאנצער וועלט איז אַפְּנַעֲזַנְדַּרְטַּפּו אלע פֿעלְקָרְטָה, האבען נאר אלץ א קיומ, זואס דאס איז ניט פֿאַרְגְּנַעְקָמְעַן מיט קייז שום אנדער אומה. דיא הייד ליגע שריפּט, ווידער, לרענַט, וויזט אַוִים, פֿיל מאַל, איז גאט האט אוף איביג איסדרויזילט דיא יידען איז מילא פֿאַרְבְּלַיְבָעַן זיז דיא איסדרויזילט פּוֹ נָאַט אַפְּלוֹ דָאַן, וווען זיז האבען פֿאַרְבְּלַאַרְעַן זיער מלובָה.

דאַס זיינגען דיא שטעלען, וואס דארפּוּן, לויט אַטְדָּרְטָרְמִינְגְּ, באַז וויזען אויפּוּ קְלַעַרְמְטָעַן אַפְּוּ אַטְדָּרְטָרְמִינְגְּ אַיְבִּינְגְּ אַסְדְּרַוּזְוּלְטִיקְיְּתָה :

1 — יְדֵם יְהָ, קָאָפּ, 5' אַ, פְּסֻקָּה 36, ווועַד דער נְבִיא באַשְׁטָעַטְמַנְתָּ, אַז דיא זאמען פּוֹ יִשְׂרָאֵל וועלען אַוִיפּ אַיְבִּינְגְּ פֿאַרְבְּלַיְבָעַן נָאַטְסָפְּאַלְקָ, פֿאַרְגְּלַיְכְּנַדְגָּזְיָ אַז דער בְּעַסְטָעַר אַרְדְּעַנוֹנָגְגָּ פּוֹ דִי הִימְלָעָן אַז דער נָאַטְוָר ;

2 — יְחִזְקֵלָה, קָאָפּ, בָּ', פְּסֻקָּה 32 אַז ווַיַּמְתַּעַר, ווועַד דער נְבִיא ווֹלֵךְ, ווַיַּזְמַת אַוִים, זאנען, אַז הנֶּם דיא יידען האבען מיט זיער אַיִד גענעס ווילען אויפּנְעַהְעַרט צו דינְגַען נָאַט, ווועַט זיז גאט דאַר ווַיַּדְרַעְתָּ צוֹנוֹיְפּוֹאַמְלָעָן פּוֹ אלעַ לְעַנְדָרָה, ווועַז זיז זיינגען צעשפּרייט, אַז ווועַט זיז פֿירַעַן אַז דער מְדָבָר פּוֹ דִי פֿעלְקָרְטָה, זיז ער האט זוּיעַר אַבָּות געפּירט אַז דער מְדָבָר פּוֹ מְצִירָם, אַז לְסָוָתָה, נְאַכְלָדָם ווַיַּעֲרַר ווועַט פּוֹ זיז אַפְּשִׁיְרָעַן דִי ווַיַּדְרַשְׁפְּעַנְיָן אַז דִי אַפְּטְרַנִּינְגָּ (הַמְוֹרְדִים ווְהַפּוֹשִׁיעִים), ווועַט ער זיז פֿירַעַן צָוָם באַרְגָּן פּוֹ זִוְן הַיְלִינְקִיט, ווועַז דאס נָאַנְצָעָן הוּאָן פּוֹ יִשְׂרָאֵל ווועַט אַיִם דִינְעָן.

אַחֲרֵי אַטְדָּרְטָרְמִינְגְּ שְׁטַעַלְעָן בְּרַעַנְגָּן דִי פֿאַרְטִּידְרִינְגָּרְטָה פּוֹ דִעַד וְאַזְנְגָּרְמִינְגְּ, אַז ער עַיקָּר דִי פְּרוֹשִׁים, נָאַר אַנְדָרָעָה ; אַז רַעֲכָעָן אַבָּער, אַז אַיד ווּלְצַפְּרִידְעַנְשְׁטַעַלְעָן יַעֲדָעָן אַיִינָם, ווועַז אַיד ווּלְעַל עַנְטַפְּעָה

רען נאר אויף אטדי צוויי שטעלען. דאס וועט מיר ניט זיין שוער צו טוּן. ווען איד וועל באזוייזען דורך דער ביבעל גופא. אז גאנט האט די חערלער אויסדרערוילט ניט אויא איביגן, נאר בלויו אונטער די-עלביביגן באדינונגנגען. אונטער וועלכע ער האט פריער אויסדרערוילט די בעננים. ואס איד זיי האבען. ווי מיר האבען דאס געווייזען אויך בען, געהאט כהנימ, וועלכע האבען איביערג נעדינט גאנט; זיי זיינגען האבער פון גאנט פארשטוטטען געווארען מהמת זיינער לומסום. נאכלאל זינקיות און געצענדינסט. אין דער אמתהען, אין זיך ר א, קאפע. י"ת, פסוקים 27 און 28, פארואנט משה די קינדרער פון ישראל, זיי זאלען זיך ניט באפלעלאן דורך בלטשאנדע, ווי די בעננים, כדוי דאס לאנד זאל זיי ניט אוישפיען, ווי עס האט אויסגעשפיגען די פעל-קער, וועלכע האבען באוואוינט יענען מקומות. און אין ד בר י.ס. קאפע. ח', פסוקים 19 און 20. דראט ער זיי מיט א פולשטענדינגען חורבנו און אטדי אויסדריקליך ווערטער: "איד זאג פאר איר הײנט עדות. און איד וועט פארלענדט ווערטען; זיי די פעלקער, ואס גאנט האט זיי פאר-לענדט פון אייער אונגעזיכט, איזוי וועט איר פארלענדט ווערטען". מען בעפינט אין דער ביבעל נאר מער איזוינע שטעלען, ואס זאגען אויס-דריקליך. און גאנט האט ניט אויף און אבסאלטטען אופו און ניט אויך איביגן אויסדרערוילט דאס העבראישע פאלך.

ווען האבען די נבייאס האבען פאראייסגעזונט די העברער א נײַר עם און איביגען בונד פון גאנטס דערקענטעניש, לייבע און חסר, און עס לייכט צו זען, און דער דאזונער צויאָן איזו געבעבען נאר די פֿרְדַּע מעג. און דער אמתהען, אין דעם אויבענ-ציטיטרטען קאָפְּטִיטָעַל פון יְחֹזָקָאַל ווערט געזאנט אויסדריקליך. און גאנט וועט אָפְּטִילְיָלָעַן פון צוישען די פֿרְמַעַ לִוְתַּם די ווּדְרֶשְׁפְּעָנָגָע אָזְפְּרִינְגָּע; אָזְ אַיְזָן צְפָנִיָּה, קאָפַ, פסוקים 11 און 12, ווערט געזאנט, און גאנט וועט אָפְּטוּן פון זיך דֵי שְׂטָאַלְצָעַן אָזְיבְּעַרְלָאוּן די אַרְיוּמָע. אָזְ אַזְוִי ווי די דָאַזְוִינָעַ אוּסְדָּרְרוּוּילְטְקִיט אָזְ נָגָעַ די אַמְתָעַ מְרוֹתָּתָּוּבָּות. קאָזְ מעַן ניט אַנְגָּעָמָעַ, אָזְ זַאֲלָ צְוֹנוּזָאַגָּטָן ווערטען נאר די פֿרְמַעַ פון צווישען די יְדִיעָן אָזְ אַלְעַ אַנְדָּרָעַ זַאֲלָעַ דָּרְפָּןָן אוּסְגָּנְשָׁלָאַסְטָעַן ווערטען; מען דָּאָרָף נִיכְּבָּרָ אַנְגָּעָמָעַ, אָזְ דִּי אַמְתָעַ נְבָיאִים פון די היַיְדָעָן. — אָזְ מִיר האבען אַזְיבְּעַן גְּעוּזָעַן, אָזְ אַלְעַ פֿעַלְקָעַר האבען גַּעַר האט אַזְוִינָעַ נְבָיאִים. — האבען דאס אַיְינָעַן אוּדְ צְוֹנוּזָאַגָּט די רַעַכְתָּ

שאפענע פון זיעיר פאלק און זוי דערמייט געטרייסט. מוחמת דעם איז אטידער אייביגער בונד פון גאטס' דערקענטעניש און ליבע אַן אָונְיָ�ו עֲרֵס אַל עֶר, זוי דאס איז צו זען אויפֿן קלערסטען אופֿן פון צְפִנְיָה, קאָפּ, גַּ, פְּסֻקִּים 10 אָזְן 11, אָזְן עַמְקָן אָזְוִי אַרְוֹם נִיט צְגַעַלְאָזְעַן וּוּרְעַן אָזְן דַּעַם פְּרַט קִין שָׁוּם אָונְטַעַרְשִׁידּ צְוַיְשָׁעַן דַּי יַדְעַן אָזְן דַּי הַיְּדָעָן, זוי אָוַיד דַּי חַנְחָה, אָזְן דַּי יַדְעַן זַיְינַן אָוַיסְטַּר דַּרְוּוַיְילְטּ גַּעַוְאָרְעַן פָּוּ נָאָט אָוַוָּת אָוַיסְלִיכְבָּעַן אָוַטְן אָזְן נִיט אָזְוִי, זוי אָיד האָבָּדָס אָוַיבָּעַן קָלָאָר גַּעַמְאָכְט.

אָזְן דָּס, וּוָסּ דַּי נְבָיאִים, רַעַדְעַרְגִּין וּוּנְגַּעַן דַּעַר אָוַיסְדַּרְוּוַיְילְטּ סִיטִּים, וּוּלְכָעַ בָּאַצְּיָתּ זַיְדָנָר אַיוֹף דַּעַם רַעַבְטָעַן לְעַבְעַן, מִישְׁעַן אַהֲרָעָרְיָה, אָרְיוֹן פִּילְ פְּרַטִּים וּוּנְגַּעַן קְרַבְנָהָוּ אָזְן אַנְדְּרָעָרְטָעַן רַיְטַעְלָעַן צְעַרְעַמְאָנָהָעָם, זַיְדָוִידָן וּוּנְגַּעַן דַּעַם וּוּידְרָאוּיְפָבּוּי פָּוּ דַּעַם בִּיתְהַמְּקָדְשָׁן אָזְן יְרוּשָׁלָיִם, דַּרְקְלַעְרָטָמְטָעַן זַיְדָעַם דַּעַרְמָיִיטָן, וּזְאָס זַיְיָהָבָעַן, לְוִיטָן דַּעַר גַּעַוְאָנְחָיִיטָן אָזְן דַּעַר מְכָבָעַ פָּוּ נְכָוָהָה, גַּעַוְאָלָט אָוַיסְדַּרְקָעַן דַּוְרָד אָזְוִינַן בִּילְדָעָר גַּיְיסְטָרְיָה זַאְכָעַן, כְּדַי צַו לְאָזְעַן אָזְן דַּעַרְוּלְבִּיגְעָרְזָה צִיטָן וּוּסְפָּהָן דַּי יַדְעַן, וּוּמְעַם נְבָיאִים זַיְיָ זַיְינַן גַּעַוְוָן, וּוּנְגַּעַן דַּעַר אָוַיפְּרִיכְטָנוֹגָן פָּוּ זַיְעָר מְלָכָה אָזְן דַּעַם וּוּידְרָאוּיְפָבּוּי פָּוּ דַּעַם בִּיתְהַמְּקָדְשָׁן, וּזְאָס מְעַן הָאָט זַיְדָעְרָפָטָה אָזְן דַּעַר צִיטָן פָּוּ כּוֹרֶשֶׁן, בַּיּוּם הַיְּנִינְגָעָן פָּוּ זַיְעָר פָּאַרְמָאנָעָן, אַלְזָוִי, דַּי יַדְעַן קִין שָׁוּם זַאְדָנִיט, וּזְאָס זַיְיָ זַאְלָעָן קָאָנָעָן מִיחַם זַיְיָ צַו זַיְדָ אַבְּרָר אַנְדְּרָעָר פָּעַלְקָעָר.

וּזְאָס אַנְבָּאַלְאָנָגָט אַבְּרָר דַּעַם פָּאַקְטָן, וּזְאָס זַיְיָהָבָעַן זַיְדָ דַּעַר הַלְּטָעַן נַאֲדָר אָזְוִי פִּילְ יַאֲרָעָן פָּוּ לְעַבְעַן אַיְוָן גַּלוֹת אָזְן אָזְן אַיְינְגָעָר מְלָכָה, דַּאֲרָפָטָה מַעַן זַיְדָ דַּעַרְוִוָּפָטָה אַגְּרָנִיטָן וּוּאַנְדְּרָעָרָעָן, וּוּנְעַן מְעַן הָאָט אַיְזָנָעָן, אָזְן זַיְיָהָבָעַן זַיְדָ אַפְּגַּעַן דַּעַרְטָעַטָּרָטָה פָּוּ דַּי פָּעַלְקָעָר אָזְוִי זַיְיָהָבָעַן אַרְוִיְגָרְוּפָעָן קָעַגְעָן זַיְדָ דַּי שְׁנָאָה פָּוּ אַלְעָגָעָר; אָזְן דַּי אַזְיָנָעָן אַפְּגַּעַן דַּעַרְטָעַטָּיִיטָה אַשְׁטִיטִיטָה נִיט נַאֲדָר אָזְן זַיְעָר אָוַיסְטָרָעָן דַּי טַאָאָל, וּזְאָס אַיְזָנָעָן אַנְגָּאַנְגָּעָן הַלְּהַפְּרָדָה דַּעַם רַיְסָאָל פָּוּ אַנְדְּרָעָר פָּעַלְקָעָר, נַאֲדָר אָזְדָּיְגִּידִילְהָה, וּזְאָס זַיְיָהָבָעָן דַּעַם זַיְעָר גַּעַטְרִיְיִ אָפּ. אָזְדַּעַר הָאָט פָּוּ דַּי פָּעַלְקָעָר הַעַלְפָטָה זַיְעָר פִּילְ דַּעַר דַּעַרְהַאְלָטָוָנָה פָּוּ דַּי יַדְעַן. — דַּאֲסָהָהָה אַזְמָנָה אַזְמָנָה דַּי עַרְפָּאָרָוָנָה. אַיְזָנָה אַמְתָעָן, וּוּנְעַן אַשְׁפָּאַנִּישָׁרְדָה קִינְגָּה הָאָט אַיְינְמָאָל גַּעַצְוָאַנְגָּעָן דַּי יַדְעַן אָוַיסְצָרָה קָלְיָבָעָן אַיְינָסָפָן דַּי בִּיְדָעָן, אַדְעָר אַנְגָּעָמָעָן דַּי רַעַלְיָנָעָן פָּוּ דַּעַר מְלָכָה, אַדְעָר גַּיְיָ אַיְזָנָה, הַאָבָעָן זַיְעָר פִּילְ יַדְעַן אַנְגָּעָנוּמָעָן דַּי

רעליגניע פון די פוייפסטען. און אזי ווי עם זייןנו אטידי געshedט'ען יידען געגעבען געווארען אלע רעכט פון די איינגעבעוירענע שפאנער און אזי ווי זייןנו דערקלערט געווארען פאר פאסיג צו אלע ערען שטעלעם, האבען זוי אינגיינן זיך אזי איסינגעמייט מיט די שפאָ ניער, און עס איז א קורצער צייט אָרוּם ניט געבליבען מעָר קיון שפּוֹר אָוָן קיון אַנדְעָנָק פּוֹן זויער אָפְשָׁטָמָם. גאנץ אַנדְעָרָש אִזְׂאָבָּעָר געווען דער פָּאָל מִיט דֵי יַדְעָן, וְאָס אָפָּאָרְטָגְּנוּשָׁעֶר קִינְגָּהָט זַיְן גַּעֲזָוָוָאנְגָּנָעָמָעָן דֵי רַעֲלִינְגָּעָן פּוֹן זַיְן לְאָנָּר: דֵי דָזְוָנָע זַיְן אָוָרָנָאָכָו שְׁמָד נָאָר אַלְאָ פָּאָרְבְּלִיבָּעָן אָפְגָּעָוָונְדָרָעָט פּוֹן דֵי אַיבָּעָרְגָּעָן אַיְנוּאוֹאָוָונָעָר, אָז צוּוּיְפָּעָל מִחְמָת דָּעַם, וְאָס מַעַן הָטָם זַיְן דָּרְקְלָעָרָט פָּאָר אָוּמוּוּרְדִּיגָּז צַוְּפָּאָרְנָעָמָעָן עַרְעַשְׁטָעַלְעָם.

די ברית-דיליה האט, לויט מיין מײַנְגָּנָג, אָז שְׁטָאָרְקָע פָּעוֹלָה אִזְׂאָבָּעָר דֵעַם פרָטָט, אָז דָאָס אַלְיוֹן, גַּלוּבָּ אִיךְ, וְוּעָט דָאָס דָזְוָנָע פָּאָלָק דָרְהָאָלְטָעָן פָּאָר אַלְעָ צִיְּטָעָן. נָאָר מָעָר, אָוּבָּ דִי יְסָדוֹת פּוֹן דָעַר יְדִישְׁשָׁעָר רַעֲלִינְגָּעָן וּוּלְעָן דֵי יַדְעָן נִיט מַאֲכָשָׁו וּוּבְּעָרְשָׁו, הָאָלָט אִיךְ פָּאָר זַיְעָר מַעְגָּלָה, אָז זַיְן זַוְּלָעָן אַמָּאָלָה, בֵּי אַגְּנָסְטִינְגָּר גַּעַלְעָד גַּעַנְהָיִיט, — די מְעַנְשְׁלִיכָּעָבָּאָרְהָאָלְטָעָנְשָׁעָן זַיְן אָנָּר אָזְׂיִי פָּאָרְנָעָרְלִיאָה, — נָאָר צּוּרִיק אַוְיְרִיכָּטָעָן זַיְעָר אַמְּאָלִינָעָמָלָכָה אָז אָז גַּאטָזָל זַיְן פּוֹזְדָּאָסְנִי אַוְיְסְדָּעוּוּיְלָעָן.

אָ מְעַרְקוּוּוּרְדִּיגָּעָן בִּיְשָׁפּוֹלָ פּוֹן דָעַמְעַלְבִּינְגָּעָן סָאָרָט גִּיבָּעָן אָנוֹ אָוּרָד דֵי בִּינְעָוָר, וּוּלְכָעָ חִיטָּעָן זַיְעָר גַּעַטְרִי אָפְּ אָ גַּעַוְיִסְמָעָן צִיְּכָעָן אָוּפָן קָאָפָּ, וְאָס דָרְעָמִיט שִׁירְעָדָעָן זַיְן זַיךְ אָפְּ פּוֹן אַלְעָ אַנְדָּרָעָ פָּעָלָ קָרָע. אָז זַיְן זַיְן אָזְׂיִי פָּאָרְבְּלִיבָּעָן אָפְגָּעָשִׁיְּדָט אִיזְׂאָ מַשְׁדָּפּוֹן אָזְׂיִי פְּלָ טְיוֹוָנְטָעָר יָאָרָעָן. אָז זַיְן שְׁתִּיגָּעָן וְוִוִּיתָרָאָרְבָּעָר אַלְעָ אַנְדָּרָעָ פָּעָלְפָּעָר מִיט זַיְעָר אַלְטְּקִיםָּן. נִיט שְׁמַעְנְדִּינְגָּהָאָבָּעָן זַיְן אַיְוּפְּגָּהָטָן זַיְעָר מַלְכָה, זַיְן האָבָּעָן זַיְעָר אַיְנְמָאָלָה צְרוּיקָגָעָוָוָונָעָן שַׁוְּזָן נָאָכָּר דָעַם, זַיְן האָבָּעָן זַיְעָר אַנְדָּרָעָן, אָז זַיְן זַוְּלָעָן זַיְן צּוּרִיסְקָרִינְגָּעָן, וּוּעָן דֵי טָאָטָעָרָעָן וּוּלְעָן אַלְעָ מַעַן אָז מַעַן אַנְדָּרָעָלְעָמָט וּוּרְעָעָן פּוֹן לְוקְסָם, רַיְכְּקִיְּט אָז שְׁטָאָלָיָן.

אָוּבָּ עַמְּיצָעָר וּוְילָ, לְסָוָאָ, פָּאָרָט פָּאָרְטִּיְּדִינְגָּעָן דֵי מִינְגָּנָג, אָז דֵי יַדְעָן זַיְן אָזְׂיִף אָזְׂאָ אַנְדָּרָעָ סָמָד אַוְיְסְדָּעָרְוּוּיְלָט גַּעַוָּאָ רָעָעָן פּוֹן גַּאטָזָל זִיְּטָעָן, וּוּלְעָ אִיךְ צַוְּאָים קִיְּן טָעָנוֹת נִיט האָבָּעָן, אָוּבָּ עַד וּוּעָט נָאָר צּוֹנְגָּבָעָן, אָז דֵי דָזְוָנָע אַוְיְסְדָּעָרְוּוּיְלָטִים.

— עס מאכט נימ, צי א צייטליךע, אדרער אן אייביגע, — אויף ווי
וויט די יידרעו אליין זיינען צו איר מסונג, באצית זיך נאר צו זיינער
מלוכה און קערפערליךע פארגענינגען, וואס נאר מיט דעם אליין קאָן
איין פאלק זיך אונטערשיידען פון אַן אנדערען; וויל בונגער דער דער-
ענטעניש און גוטע מרות שטייען אלע פעלקער אויף איין מדרגה
און ממייאָן ווערט קייז שום פאלק ניט איסטרוילט אַן דעם פרט
פון נאט איבער אנדערע פעלקער.

שאפית על פיר.

זועגן דעם געטליךען געוזען.

דאס ווארט געזען זיינען גענומען אַן אַבסטאָלוטען זיינען.
באציכענט אַבל, לוייט וועלכען יעדער יחיד, — אלע אינאיינעם,
אדער אַגעוויסע צאל פון דעם זעלביבען מין, — האנדערט אויף אייז-
אויזדעם זעלביבען פעסטען אַוּן באשטיימטען אָוף.
דאס געוזען ווענדרט זיך אדרער אַן דער נויטינגייט פון דער נאָ-
טור, אדרער אַן דעם מענשליכען ווילען.
דאס געוזען, וואס ווענדרט זיך אַן דער נויטינגייט פון דער נאָטור,
איין אֹזֶא. וואס פאלגט נויטינגערהייט פון דער טבע פון דער זאָר נופא,
אדער פון איר דעפיניציע.
דאס געוזען, וואס ווענדרט זיך אַן דעם מענשליכען ווילען אָוּן
ווערט ריכטינער אַנגערופען דער בְּמִ. אַין אֹזֶא, וואס די מענשען
שריבען עס פאָר זיך אליין, אדרער אנדערע, כדי צו לְעַבּוּן זיכערער
און אַנגענענער, אדרער צוליב אנדערע צילען.
אֹזֶא, למשל, אַין עס אַלעגעמיין געוזען פון אלע קערפער, אַגְּעַז
זיע, וואס שטאָמֵט פון דער נויטינגייט פון דער נאָטור, אַן יעדער
קערפער, וואס שטוויסט זיך צו זאמען מיט אַצְוַוִּיטען, קְלַעֲנַעַרְעַן קער-

פער, פארלירט אוזי פיל פון זיין באזעונגנ, וויפול ער ניט פון איר איבער דעם צויעיטען קערפער. פונקט אוזי איזעס אוד א געזען, וואס שטאמט נויטיגערהייט פון דער מענשליכען נאטור, איז ווען א מעש דערמאנט זיך איז אפעט א זאה, דערמאנט ער זיך גלייד נאדר דעם אוד איז א צויעטער זאה, וואס איז ענלייד צו דער ערשטער, אדרער בגיןומען געווארטען איז איזי צויט מוט אויר.

אקעגען-אבער ווונדט זיךעס איז דעם מענשליכען ווילען, איז די מעשען זאלען פריוויליג אדרער געצואונגנערהייט נאכגעבען עפעס פון זיער נאטירליךען רעלט איז זיך באשרענקלען מיט א באשטייטמען לעבענסשטיגער.

איזה הנם איר בין אבסאלומ מסכים, איז אלע זאכען וווערעדן פון די אוניווילסאלע געועצען פון דער נאטור באשטייטמען צו עקייסטרען איז צו ווירען איזוף א זיבערן איז באשטייטמען אופו, זאג איר פונראטען וועגען, איז אטדי געועצען ווונדרען זיך איז דעם מענשליכען ווילען.

ער שטעה נ.מ. מחמת דעם, וואס דער מעשן, איזוף ווי וויט ער איז א טיל פון דער נאטור, שטעלט איזיר פאר מיט זיך א טיל פון איר קראפט; איזו מAMIL זיינען אלע זאכען, וואס פאלגנון פון דער נויטיגקייט פון דער מען של ל.יבער דער נאטור, ה.ה. פון דער נאטור גופה, איזוף ווי וויט מיר באגעמען זיך, ווי באשטייטמען דורך דער מענשליכען נאטור, דער דיעזטלאם, הנם נויטיגערהייט, פון דער נויטיגער מאכט. מען קאן, דעריבער, זאנען מיט פולשטענדיגען דעלט, איז די אויפשטעונג פון איזוינע געועצען ווונדט זיך איז דעם מענשליכען ווילען, וויל זיך ווונדט זיך הויפטוואליר איז דער מאכט פון דעם מענשליכען גויסט, הנם נאדר איז דעם זיינען, וואס דער מענש-ליכער נויסט, איזוף ווי וויט ער באגעמען זאכען פון דעם שטאנדר-פונקט פון אמת איז פאלשקייט, קאן גאנץ קלאר בגיןומען וווערעדן איז או די דיאזיגע געועצען, אבער באיז אופו ניט איז דעם, איז ער זאל בי דער אויפשטעונג פון אטדי געועצען ניט האבען איז זיין יסוד א נויטווענדיג געועצען, ווי איר האב עם נאדר וואס דיעפנירט.

צווויו טעה נ.מ. זאג איז, או די דיאזיגע געועצען ווונדט זיך איז דעם מענשליכען ווילען איז מחמת דעם, וואס מיר מזען דער פינירען איז דערקלערען דיך זאכען דורך זיירע נאענטסטע סיבות, בעת די אלגעמעניינ באטראקטונג פון זייר פ.פ. א.ט. ו.ס. איז צוחאמען-

קייטלונג העלפט אונז מיט קיין זאָר ניט צו פֿאַרמיירען און איינציגאָר-דענען אונזערע געדאנקען וועגען איינצעלנע זאָכען. ניט נאָר צו דעם צ', אָז מיר האבען קיין ברעהל' ידיעה ניט וועגען דער אלגעמיינער כסטר'דינקייט און צוֹאמָעָנְקִיטְלְוָנְג פּוֹ זאָכָען. ד. ה. וועגען דעם אופּוֹ. ווי אָזֶוּ זַיְוִוּ ווערטן אַיְוּ דער ווירקליבקִיט אַיְנְגָעָרְדָּעָנְט אָזּ צַוּזָאּ מענְגְּקִיטְלְט. אָזּ דעריבער אַיְזָס בעסער פֿאַרְזְּקִיטְשְׁעָן לְעָבָן. ניט בעסער, נאָר טאָקָע נוֹיטְגָּן צוֹ באַטְרָאַכְּעָן דֵי זאָכָען פֿאַרְמְעָלִיךְ. דָּאַס אַיְזָן אלְזָאּ, וואָס אַיְדָהָאָבָּהָאָט צוֹ זאָגָעָן וועגען דעם גַּעַזְעַזְעַז, ווען באַטְרָאַכְּט אַיְזָן אַבְּסָאַלְוָטָן זיְנָעָן.

דאָס וואָרט גַּעַזְעַז ווערט אַבְּעָר בְּרוֹדְרְשָׁאַלְהָ אַנְגְּנוּזְעַנְדָּס אָזֶיךְ אַוְיפּ אַנְדְּרָעָז זאָכָען אָזּ עַס ווערט גַּעַזְעַלְיִיךְ אַונְטָעָר דעם פֿאַרְזְּקִיטְשְׁעָן ניט מער, ווי אַבְּאַפְּעָל, וואָס דֵי מענְשָׁעָן קָאנְעָן אַיְסָאּ פֿאַלְגָּעָן אַדְרָע אַבְּכָעָרְטְּרָעָטָן, אָזּ צַוְּיִוְּפְּעָלְלָה מְחַמְּתָה דעם, וואָס אָזּ באָזּ פֿאַלְגָּעָן אַזְעָק גַּעַזְעַס גַּעַזְעַס מְאַכְּט בְּרִיּוֹת זַיְד אַיְסָאּ אַרְבָּעָר זַיְוִוּ, אָזּ גַּעַזְעַס זַיְדְּנִיכְעָן, וואָס דֵי מענְשָׁלְיִיכְעָן מְאַכְּט בְּרִיּוֹת זַיְד אַיְסָאּ אַרְבָּעָר זַיְוִוּ, אָזּ דָּאַרְתָּ קְיֻזְעָן זַיְדְּנִיכְעָן, וואָס אַיְזָן אַבְּכָעָר דֵי מענְשָׁלְיִיכְעָן כְּחוֹת. אָזּ דָּעַר פֿאַרְזְּקִיטְשְׁעָן דָּאַרְתָּ, דָּאַכְּט זַיְד, דָּאַס וואָרט גַּעַזְעַז עַס דֵי דָּעַרְנִירְט ווערטן נאָר אוֹיפּ אַמְּרָע באַזְעָנְדָרְעָן אַפְּעָל, אָזּ דָּאַס אַיְזָן לְעָבָןְשָׁטִיְּדִי גַּעַזְעַז, וואָס דָּעַר מענְשָׁשָׁרְיִיכְט אַיְסָאּ פֿאַר, צַוְּלִיב אַגְּוּזְמָעָן צַיל, זַיְד אַלְיִוּן, אַדְרָע אַנְדְּרָעָז.

היית אַבְּעָר זַיְעָר ווענגִיגְ מְעַנְשָׁעָן ווַיְוִיסְעָן דעם אַמְּתָחָן צַיל פּוֹ דֵי גַּעַזְעַס אָזּ דָּאַס רָוב מְעַנְשָׁעָן זיְנָעָן גַּאֲרָכְמָעָט אַיְנְגָעָןְצָעָן נִיטְפְּעָר אַיְנְגָעָן צַוְּאַגְּרִיבְּעָן אַזְעָקְמָעָט נִיטְאַנְדְּרָשָׁע, ווי נאָר זַיְעָר שְׂכָל נַאֲרָ, האבען דֵי גַּעַזְעַגְּנִיבָּר, כְּדֵי צַוְּאַגְּזִוְּנְגָּעָן אַלְעָמָעָן אַוְיפּ אַלְיִיבָּעָן שְׂטִיְּגָעָר, גַּאנְצָיְלָג אַנְגְּגִיבָּעָן אָזּ אַנְדְּרָעָז, נאָר פֿאַרְזְּקִיטְשְׁעָן פּוֹ דעם, וואָס פֿאַלְגָּעָן נִוְוְעָנְרָהִיט פּוֹ דָעַר נַאֲטָרָה פּוֹ דֵי גַּעַזְעַס. ווי האבען, נַעֲמָלָד, צַוְּנָעָאָגָט דֵי אַפְּהָוָתָעָר פּוֹ דֵי גַּעַזְעַס זַיְוִוְיִינְסָמָס, וואָס דֵי מְאַסְעָעָט לְבִּטְחָט עַס מְעַר פּוֹ אַלְיָאָז, אָזּ אַנְגָּעָד זַיְוִוְיִינְסָמָס דֵי פֿאַרְלְעִצְעָר פּוֹ דֵי גַּעַזְעַס זַיְוִוְיִינְסָמָס מְאַסְעָעָט האָט פֿאַר דעם מְעַר פּוֹ אַלְיָאָז. דֵי גַּעַזְעַגְּנִיבָּר זַיְוִוְיִינְסָמָס, גַּעַזְעַזְעַזְעַז אַיְזָן ווי ווַיְוִיט מְעַלְיִיךְ אַיְנְצְׁזָהְאַלְטָעָן דֵי מְאַסָּע, ווי מְעַזְעַזְעַזְעַז אַלְיָאָז, גַּעַזְעַזְעַז אַיְזָן אַפְּוּד מִיט דָעַר חַילְאָפָּה פּוֹ אַזְוִים. דָעַרְפָּזָן נַעֲמָט זַיְד עַס, וואָס אַונְטָעָר דעם גַּעַזְעַז אַיְזָן מְעַרְטְּעַטְּנִיְּלִי פֿאַרְשְׁטָאַגְּנָעָן גַּעַזְעַז.

רען דער ליעבענסשטינגר, וואס וווערט מענשען פארגאנשריבען דורך
בಅפעל פון אנדרערע; און איז הפסם מיט דעם וווערט עס געזאגט וועז
גען די, וואס געהארכען דעם געזאגט, איז זיין ליעבען אנטער דעם געז
זעיז און זיינען איזוי ווי זיינער דינער. איז דער אמתען, דער, וואס
ニיט יעדען איינעם, וואס אים קומט, מלחמת דעם, וואס ער האט מורה
פאר דער תליה, האנדערט איזוי דורך צוואנג פון און אנדערען באָ
פעל, דורך דער מורה פאר דער שטראה, וואס ער ווועט דארפער אפקט
מען, און קאָן ניט אַנְגָּרוֹפּּעַן וווערטן גערעכטער. אַקְּגָּעַן-אַבְּשָׁר דער,
וואס גיט יעדען איינעם, וואס אים קומט, מלחמת דעם, וואס ער באָ
גראַיפּּט דעם אַמְתָּעָן זיון פון די גַּזְעַצְעָן און זיינְדִּינְקִיט, האָנְ
דעלט איזוי מיט אַפְּסְטָעָן ווילען. דורך זיון איינְגָּעָן און ניט פרעֶמֶר
דען באָשְׁלוּם, און קאָן דעריבער מיט רעכט אַנְגָּרוֹפּּעַן וווערטן געז
רעכטער. און דאס האט פֿולּוּם, לוּטּ מִין מִינְגָּן, טאָקָעּ גַּעֲוָאלָט
לערענער. וווע ער האט געזאגט, און די, וואס ליעבען אונטערן געזען.
קָאָנוּ דורך גַּעַזְעַט ניט וווערטן גערעכטפֿאַרְטִּיגְּטָן*). איז דער אַמְתָּעָן,
די גערעכטינקייט איז, לוּט דער גַּעַזְעַטְּנִיכְּבָּר דַּעֲפִינְצִּיעָן, דער פֿעֶסֶט
טער און אַנְהָאַלְטָעַנְדִּינְעָר ווילען צו גַּעַבְעָן יעדען איינְגָּעָן רעכט.
און דעריבער זאגט שלמה איז מ ש ۵, וּ, קאָפּ, בְּאָ, פָּסָק ۱۵, און
דער גערעכטער פְּרִיטִּזֶּד, וווע מען טִילְטָן אַוִּים גערעכטינקייט, אַבְּער
דער שלעכטער פֿילְטָן זִיד זְעַפּוֹן דַּעֲשָׂלָאנְגָּעָן.
היוֹת אַבְּער דאס גַּעַזְעַט איז ניט קִיּוֹן אַנְדָּר זִיד, וּיְ דַּעַר לְעַזְעַט
בענסשטינגר, וואס די מענשען שְׁרִיבָּעָן פֿאָר, צוּלִיכָּבָּא גַּעֲוָיסָעָן
צִילָּוּ, זִיד אַלְיוֹן אַדְעָר אַנְדָּר, דַּאֲרָפָּעָם, דַּאֲכָטָזָה, צַעֲמִילָּט וווערטן
אוֹיְפָּא גַּעַט לְיִד גַּעַזְעַט אַוְן אַמְתָּעָן בְּמִנְשָׁלָן בְּמִנְשָׁלָן.
אַונְטָעָר דעם מַעַן ש ۵ יְכָעָן גַּעַזְעַט פְּאַרְשָׁטִי אַיְדָה דעם
ליעבענסשטינגר, וואס דינְטָן נָאָר צָו באַשְׁיצָעָן דאס ליעבען אַוְן דעם
וועזען פֿון דער גַּעַמְיִינְדָּעָן.
אַונְטָעָר דעם נַעַט לְיִדְעָן גַּעַזְעַט פְּאַרְשָׁטִי אַיְדָה דאס געז
זעיז, וואס איז נוגע נָאָר דאס הענטְזָגָטָעָן, אַוְן דאס אַיז, די אַמְתָּעָן
דערקָעַטָּעַנְיִישָׁן אַוְן לְיִבְעָן פֿון גַּטְטָה.
דאָס דָּאַזְעַגְּעָן לְעַצְעַט גַּעַזְעַט רֹאָף אַיְד גַּעַטְלִיבָּס מִלחְמָת דַּעַר נָאָטוֹר

*) "בריוו צו די רויינער", קאָפּ, III, פָּסָק 20.

פֿוֹ דָּאַס הַעֲכַסְטְּ-גּוֹטוֹעַ, וּוֹאַס אַיד וּוֹעַל דָּאַס בָּאַלְד בָּאוֹוִיזְוֹעַ אַזְוִי קָוָרְעַ
אוֹן קָלָאָר, וּוֹי נָאָר מְעַנְגַּלְד.

אַזְוִי וּוֹי דָּעַר בָּעַסְעַר טִוְּלַפּוֹ אָנוֹנָעָר וּוֹעַזְוֹעַ אַיְזִי דָּעַרְקָעַנְ
טָעַנְיַש, בְּכֻנוֹ אַיְזִי עַם זִיכְעָר, אַז מִיר מְזוֹעַעַן קוֹדָם כָּל זָעַן פָּאַרְפָּוְלְקָאַמְעַן
דָּעַרְקָעַנְטָעַנְיַש, וּוֹי וּוֹיִיטַּ דָּאַס לְאַזְוֹת זִיד נָאָר, אַוְיכַּס מִיר וּוֹילְעַן
בָּאַמְתַּ שְׁמַרְעַבְעַן צָו דָּעַם, וּוֹאַס אַיְזִי פָּאָר אָנוֹן צָם בָּעַסְטָעַן; וּוֹיְלַעַן
אַיְזִי דָּעַר פָּוְלְקָאַמְקִיְּטַּ פֿוֹ אָנוֹנָעָר דָּעַרְקָעַנְטָעַנְיַש קָאָן בָּאַשְׁטִיְּזַן דָּאַס
הַעֲכַסְטְּ-גּוֹטוֹעַ פָּאָר אָנוֹן.

אַזְוִי וּוֹיְטָעַר, אַזְוִי וּוֹיְ אָנוֹנָעָר אַגְּנִי וּוֹיְסְעַן אַזְוִי יַכְּרְקִיְּט, וּוֹאַס
נְעַמְתַּ בָּאַמְתַּ אַוּוֹעַקְ פֿוֹ אָנוֹן יַעֲדַעַן צְוַיְּפָעַל, וּוֹעַנְדַּעַן זִיד נָאָר אַזְוִי
דָּעַרְקָעַנְטָעַנְיַש פֿוֹ גָּאָט, וּוֹיְלַעַן אַזְוֹגַטְ קָאָן קִיְּזַן זָאָר נִיט
וּוֹעַרְעַן בָּאַנְרִיפְעַן אַזְוִי וּוֹיְלַעַן מְעוֹן קָאָן צְוַיְּפָלְעַן אַיְבָּעַר אַלְיַ אַזְוִי לְאַגְּנָג.
וּוֹיְ מְעַט הָאַט נִיט קִיְּזַן קָלָאָרַע אַזְוִי בָּאַשְׁטִיְּמַעַט הַשְּׁגָה וּוֹעַגְעַן גָּאָט, בְּכֻנוֹ
אַיְזִי דָּעַרְפַּוְנְ גְּעַדְרָוְנְגְעַן, אַזְוִי הַעֲכַסְטְּ-גּוֹטוֹעַ פָּאָר אָנוֹן אָנוֹנָעָר
פָּוְלְקָאַמְקִיְּטַּ וּוֹעַנְדַּעַן זִיד נָאָר אַזְוִי דָּעַרְקָעַנְטָעַנְיַש פֿוֹ גָּאָט אַזְוִי אַזְוִי.

אַזְוִי לְסֹוחַ, אַזְוִי וּוֹי אַזְוֹגַטְ קִיְּזַן זָאָר נִיט זִיְּזַן אַזְוִי וּוֹעַרְעַן
בָּאַנְרִיפְעַן, בְּכֻנוֹ אַזְוִי עַם זִיכְעָר, אַזְוִי יַעֲדַעַר זָאָר אַזְוִי דָּעַרְגַּטְאַר אַזְוִי כְּלַל
אַזְוִי זִיד אַזְוִי דָּרִיקְטַּ אָוִס דָּעַם בָּאַנְרִיפְעַן פֿוֹ גָּאָט בְּנָנוֹעַ זִיְּזַן אַזְוִי
זִיְּזַן דְּשְׁלָמָה; אַזְוִי דָּעַיְבָּר, וּוֹאַס מְעַרְמַר זִיד וּוֹיְנַעַן מְשִׁיגַדְיַ נְאַטְרוֹלִיַּ
כָּעַזְבָּעַן, אַלְיַ גְּרַעַסְעַר אַזְוִי פָּוְלְקָאַמְעַד וּוֹעַרְטַּ אַזְוִי אָנוֹנָעָר דָּעַרְקָעַנְטָעַט
נִישַׁ פֿוֹ גָּאָט, וּוֹיְ דָּעַרְקָעַנְעַן אַגְּוּוֹיְסַע אַיְגְּוּנְעַנְשָׁאַפְטַּ פֿוֹ אַזְוִי סִיבַּהַיִּסְטַּ
נִיטַּ מְעַרְ, וּוֹיְ דָּעַרְקָעַנְעַן אַגְּוּוֹיְסַע אַיְגְּוּנְעַנְשָׁאַפְטַּ פֿוֹ אַזְוִי סִיבַּהַיִּ
מְעַרְ מִיר זִוְּנַעַן מְשִׁיגַדְיַ נְאַטְרוֹלִיַּכְעַזְבָּעַן, אַלְיַ פָּוְלְקָאַמְעַד זִוְּנַעַן מִיר
מְשִׁיגַדְיַ נְאַטְרוֹסְעַטְעַצְמַעַט, וּוֹאַס אַזְוִי דִּי סִיבַּהַיִּ פֿוֹ אַלְיַזְבָּעַן. אָנוֹנָעָר גְּאַנְצָעַ
דָּעַרְקָעַנְטָעַנְיַש, ד. ה. דָּאַס הַעֲכַסְטְּ-גּוֹטוֹעַ פָּאָר אָנוֹן, וּוֹנְדַּרְטַּ זִיד נִיט נָאָר
אַזְוִי דָּעַרְקָעַנְטָעַנְיַש פֿוֹ גָּאָט, נָאָר בָּאַשְׁטִיְּזַן אַינְגָּאַנְצָעַן אַזְוִי אַיד.
אַזְוִי דָּאַס אַזְוִי צָו זִעְוַן אַזְוִי דָּעַרְפַּוְנְ, וּוֹאַס דִּי פָּוְלְקָאַמְקִיְּטַּ פֿוֹ דָעַם מְעַנְ
שְׁעַן וּוֹאַקְסַטְ אַיְנָאַיְנָעַם מִיטַּ דָעַרְ טְבַע אַזְוִי דָעַרְ פָּוְלְקָאַמְקִיְּטַּ פֿוֹ דָעַרְ
זָאָר, וּוֹאַס עַד לְיִבְטַּ זִי מְעַרְ פֿוֹ אַלְיַזְ, אַזְוִי דָעַרְבָּר אַזְוִי דָעַרְ
וּוֹאַס הָאַט מְעַרְ פֿוֹ אַלְיַ לְיִבְטַּ דִּי רַיְזְ-גִּיסְטְּגַעַן דָּעַרְקָעַנְטָעַנְיַש פֿוֹ גָּאָט,
פֿוֹ אַטְדַּעַט פָּוְלְקָאַמְסְטַעַן וּוֹעַזְוֹעַן, אַזְוִי גְּעַפְּינַטְ אַזְוִי דָעַם זִיְּזַן גְּרַעַסְטַעַן
מְרַיְּדַ, נְוִיטְגְּרַהְיַטְ דָעַרְ פָּוְלְקָאַמְשְׁטָרַ אַזְוִי גְּלַקְזְוּלְגְּנַטְמָדַעַן מְעַנְשַׁ.

דאם העכטט-גוטע פאר אונז אונזער גליקוועליגקייט ליינען, אלזוי, אין דער דערקענטעניש אונז ליבע פון גאט.

אלזוי איז אופו קאנגען די מיטלען, וואס פארדרען זיך פון אט-דעם ציל פון אלע מענשליכע מעשין, ד. ה. פון גאט גופה, אלזוי ווי וויאט זיין השנה איז אונז, אונגערפען ווערטען די באפעלען פון גאט, ווילע עס איז נלייה, ווי זיין וואטס אונז פארגעשרבען געווארען פון גאט גופה, אלזוי ווי וויאט ער ליעבט איז אונזער נייסט; אונז דער ריבער ווערט דער לעבענטשטיינער, וואס איז אונז הסכם מיט דעם דזונגען ציל, גאנץ ריכטיג אונגערפען דאם געטליכע געוועז.

וואס זיינגען אבער די דזונגען מיטלען? וואס איז דער לעבענס שטיינגר, וואס דער דזונגען ציל פארדרט? אונז ווי אלזוי קומען דער פון ארויס די יסודות פון א גוטער רענידונג אונז די פארשייפטען פאר דעם מענשליכען צוזאמעלעבען? דאם אלז געהרט דעם אלגעמיינער עטיך, אונז איך וויל דא לעת עטה רעדען נאר וועגען דעם געטליכען געוועז בכלל.

אלזוי, דיז ליבע צו גאט דאם העכטט גליק פון דעם מענשען, זיין גליקוועליגקייט, זיין לעצעט שטראובונג אונז דער ענדצ'יל פון אלע מענשליכע מעשין, איז דערפו געדראונגען, אונז נאר דער היט אפ דאם געטליכע געוועז, וואס זוכט צו ליבען גאט ניט מחמת מורה פאר שטראף אדרער מלחמת ליבע צו אנדרער זאכען, ווי פארגע-ניינען, כבוד אונז זיין. נאר מלחמת דעם, וויל ער דערקענט גאט, ד. ה. וויל ער ווים, איז די דערקענטעניש פון גאט אונז די ליבע צו אים זיינגען דאם העכטט-גוטע פאר אים.

אלזוי אופו איז דער הויפטט-גנטקט פון דעם געטליכען געוועז אונז זיין וויבטינסטער גבעאמט צו ליבען גאט, ווי דאם העכטט-גוטע אונז ניט, ווי מיר האבען דאם נאר וואס באמערט, מלחמת מורה פאר עפעם א-שטראף, אדרער עפעם שלעכטם, אונז אויד ניט מלחמת ליבע צו עפעם אונז אנדער זאר, וואס זאל אונז קאנגען פארשאפען פארגעניען. וויל איז דער השגה גופה וועגען גאט איז פארהיאו דער אמת, אונז גאט איז דאם העכטט-גוטע פאר אונז, אדרער אנדערש, איז די דערקענטעניש פון גאט אונז די ליבע צו אים זיינגען דער לעצטער ציל, צו וועלבען אלע אונזערע מעשין דארפער זיין געריכטער.

דער מנושמדינער מענש קען ניט פארשטיין די דזונגען פארשייף

טעו און זיין קומען אים פאר נאריש, וויל ער האט א נאנץ קנאפע דערקענטעניש פון גאט און וויל ער געפנט ניט איז אטידעם העסטער גוטען איזוינט, וואס ער זאל עם קאנען אנטאפען מיט די העט און עסעו, אדרער איזוינט, וואס זאל אונרעגען זיינע הוישט, וועלכע זיינען דער הויפטקוואל פון אלע זיינע פארגנונגען, — און אטידאם העסטער גוטע באשטייט דאר נאר איז וויסען און איין ריאנען דענ侃ן. דער אבער, וואס וויס, איז עם איז ניטה נאר קיין העכבר ער זא, וויל דערקענטעניש און א גזונטער גויסט, ווועט בל' ספק באטראקטען די דזונגע פארשריף טען פארן גראסטען אוצער.

דרומיט האב איד דערקלערט, איז וואס עם באשטייט דער עיקר דאס געטליכע געוויז און וואס איזוינט עם איז אט מענשליכע געוויז. צום לעצטן געהערען אלע יגעגע געוויזען, וואס פארפאלגען און אנדר ער ציל, זוי דאס געטליכע געוויז, אדרער זיינען לוחות ניט סאנקציינרט געווארען דורדר אנטפלעונג, וויל פון דעם שטאנדפונקט וווערעדן די זאכען מוייחם צו גאט, וויל האב דאס געוויזען אויבען. און איז אט דעם זיינען קאו איזיר תורה משה, הנג זוי איז ניט אוניווערטאל און איז צונעפאסט דעם עיקר צום ניסט פון איז אינצען פאלק און באשטייט אונדער זיינ דערחלטונג, דאר אנגערפען וווערעדן גאטס געוויז, אדרער גטליך געוויז, אויפ וויס מיר גלויבען נאר, איז עם איז סאנקצייא- נידט געווארען דורך נביישער אנטפלעונג.

אויב מיר ווועלען איזיט באטראקטען גענטער דעם עצם פון דעם נאטירליךען געטליכען געוויז, וויל האבען עם נארוואס דערקלערט, ווועלען מיר געפניען :

1 — איז עם איז אוניווערטאל, ד. ח. נילטיג פאר אלע מענשען גלייך, וויל מיר האבען עם אויסגעפרט פון דער אלגעמיינער מענש- ליכער נאטטור ;

2 — איז עם פאדערט ניט קיין גלויבען איז מעשיות פון ואסער- עס-אייז סארט, וויל היהת דאס דזונגע נאטירליך געטליכע געוויז לאזט זיך פארשטיין שוין דורדר דער באטראקטונג אליז פון דער מענש- ליכער נאטטור, בכו איז עם קלאר, איז מיר קאנען עם באנעמון איז אדמען פונקט איזו, וויל איז ידען אנדר מענשען, איז אינעם, וואס לעכט צוישען מענשען, פונקט איזו, וויל איז א פרוש.

אנכ איז דער גלויבען איז מעשיות, ווי פעסט ער זאל ניט זיין. ניט ביכוֹלֶת צו געבען אונז די דערקענטעניש פון גאט און מאילא אוּר ניט די לִיבָע צו גאט, וויל די לִיבָע צו גאט ווערט געבער פון דער דערקענטעניש פון גאט. די דאָזִינַע דערקענטעניש מוו גיבער געשפט וועדרען פון אַגְּנָעָמִיּוֹן דערקענטען באָנָרִיפָען. זואָס זיַּעַר זַעֲרָקִיט לִיגְט אַיְן זיַּי גּוֹפָא. עַם אַיְן, אַלְזַוִּי, ווֹיַּיט דֻּרְפָּפָן. אַז דער גלויבען אַיְן מעשיות זאל זיַּוִּין פָּאָר אַונְז אַבְּסָאָלּוֹטְנוּטִינְגֶּר באָדִינְג פָּאָר דער דערגְּרִיבְּגָוּנְג פָּוּ דָעַם הַכְּסְטִיגּוּטָן. אַבְּעָר הַגָּם דער גלויבען אַיְן מעשיות אַיְן נִיט בֵּיכּוֹלֶת צו געבען אַונְז די דערקענטעניש פון גאט אַונְז די לִיבָע צו אַיְם. לִיקְעָן אַיךְ פָּוֹנְדְּסָטוּגְּעָן נִיט. אַז דָּאָס לְעוֹז אַזְוִינְעַן מעשיות אַיְן זיַּעַר נִיצְלִיךְ בְּנוֹגָע דָעַם בַּירְגְּנָרְלִיכְעָן לְעַבְעָן; זַוְּיַּל וּזְאָס מִיר באָבָּאָכְטָעָן אַז דערקענען דִּי זִיטָעָן אַז די פָּאָר דַּעֲלָטָעָנִישָׁעָן פָּוּ די מְעַשְּׁעָן, וּוּלְכָעַ מִיר קָעָנָעָן נָאָר בַּעֲסָעָר נִיט משִׁיג זיַּן. ווי נָאָר דָּוֹרְד זיַּעַר האַנְדְּלוֹגָנָעָן. אלְזַי לִיכְטָעָר אַיְן עַמְּ פָּאָר אַונְז צו לְעַבְעָן אַיְן זַעֲרָקִיט צוֹוְשָׁעָן זיַּי אַזְוִי אַלְזַי בַּעֲסָעָר קָאָנָעָן מִיר צַוְּפָאָסָעָן אַונְזָעָר האַנְדְּלוֹגָנָעָן אַז אַונְזָעָר לְעַבְעָנְשָׁטִינְגֶּר צו זיַּעַר באָראָקְטָעָר, אַוְּיַּף ווי ווֹיַּיט דָעַר שְׁכָל דַּעֲרְלָאָזָט עַס נָאָר.

3 — זְעַעַן מִיר, אַז דָּאָס דָּאָזִינְג נָאָטְרִילִיכְעָג גַּעֲטְלִיכְעָג גַּעֲזִיעָז פָּאָר דָּעָרְתָּ נִיט קִיְּן שָׂוֵם רַעֲלִינְגְּזָע צַעֲרָמָאָנוּם, ד. ה. האַנְדְּלוֹגָנָעָן, וּזְאָס זְיַּוְּנָעָן פָּאָר זָוְאָלְיוֹן גַּלְּיְבָנְגְּלִינְג אַזְוִי וּוּלְרָעָע אַגְּנָעָרְפָּעָן גַּוְּטָעָה האַנְדְּרָזָעָן לְוָנָגָנָעָן נָאָר פָּוּ יְעַנְעָר אַיְנְסְטִיטְזִיעָע, וּוּלְכָעַה אַתְּמָז זְיַּי אַיְנְגְּנִיפְּרָטָה, אַדְעָר אַזְוִינָעָן, וּזְאָס שְׁטָעָלָעָן בַּיְּדָלִיךְ פָּאָר אַגְּוּוֹזָמָן, וּזְאָס אַיְן נָוָטָינָג פָּאָר דָעַר גַּלְּקוֹזְעִילְגִּיקִיט, אַדְעָר, אַוְּיַּב אַיְר וּוּלְטָמָ, נָאָר אַזְוִינָעָן, וּזְאָס זַעַר גְּרוֹנְד אַיְן אַיבָּעָר דָעַר מְעַנְשְׁלִיכְעָר השָׁגָה, וּוּלְיַּל דָּאָס נָאָר טַרְלִיכְעָג לִיכְט אַיְן אַונְז פָּאָדָעָרְתָּ קִינְמָאָל נִיט אַזְוִינָמָן, וּזְאָס הַאַט מִיט אַיְם גָּרָנִיט צו טָוּ; עַס פָּאָדָעָרְתָּ נָאָר אַזְוִינָמָן, וּזְאָס מִיר קָעָנָעָן עַס קָלָאָר אַוְּיְפָאָסָעָן, וּזְאָס גָּוָטָמָן, אַדְעָר ווי אַמְּיטָעָל צו אַונְזָעָר גַּלְּקוֹזְעִילְגִּיקִיט, וּזְאָס אַנְבָּאָלָאָנְגָּט אַבְּעָר די זָאָכָעָן, וּוּלְכָעַה זְיַּוְּנָעָן גָּוָט נָאָר אַוְּיַּפְּן סְמָד פָּוּ אַבְּאָמָלָעָן, אַדְעָר דָוֹרְד אַז אַיְנְסְטִיטְזִיעָע, אַדְעָר דַּעֲרְפָּאָר, וּוּלְיַּל זְיַּי שְׁטָעָלָעָן בַּיְּדָלִיךְ פָּאָר אַגְּוּוֹזָמָן וּוּטָמָן, קָאָנָעָן זְיַּי נִיט פָּאָרְפְּלָקָאָמָעָן אַונְזָעָר דָעָרְתָּ דָעָרְתָּ זְיַּי זְיַּנְעָן האַנְדְּלוֹגָנָעָן, וּוּלְכָעַה זְיַּנְעָן. אַזְוִי צו זְאָגָנָעָן, סִינְדָּרָעָר אַדְעָר פָּרָוכְטָמָן פָּוּ דָעָרְתָּ דָעָרְתָּ זְיַּי גַּעֲזָנְטָעָמָן דָעַגְּ

קען. עם איז דערווויל ניט נויטיג צו דעדען איבער דעם אויספֿירַ ליכען.

4 — זענע מיר, לסתה, או דער הענטער לויין פון דעם געטליכען געוועץ איז דאס געוועץ גופא, און דאס איז, צו דערקענען גאטם און אים ליבען מיט אמתער פריוקיט איזו מיט א רינעם און פֿעַטְעָן הארטען; אקלענען-אבער איז די הענטער שטראָפּ פון דעם געטליכען געוועץ דאס אויספֿעלען פון אטידאס גוטע און די פֿאַרְשְׁקָלָאַפְּטִיקִיט צום קערפֿער, אדרער אַ וְאַקְּלַעַלְדִּינָעַ אַ וְאַרְעַנְדֶּרְלִיכָּבָעַ נְשָׁמָה. נאר די דָּזְוִינָעַ בְּאַמְּרֻקָּוֹנָגָעַ וְוּלְ אַיךְ אַיצְטַ וְוּיְמַעַרְ אַונְטָעַרְ זוכְּבָּן :

1 — צי קאנען מיר דורך דעם נאטירליכען ליכט איז אונז באָר געמען גאטם, ווי א געועצְנְעַבָּר, אדרער א פֿרְשָׁטָם, וואָסּ שְׁרִיבְּטָם דֵי מעַנְדָּשׁן פֿאָר גַּעֲזָעָן.

2 — וואָסּ דֵי היַוְילְגָעַ שְׁרִיפְטָטָם לְעַרְנָטָן אַונְזָוּ וְוּנְגָעָן אַטְדָּדָעָם נָאָז טְרִילְיכָעַן לְיכָטָן אַונְזָוּ וְוּנְגָעָן אַטְדָּדָעָם גַּעַז.

3 — צְוַלְיָבָן וְוּלְכָעָן צְוַלְיָנָעָן עַמְּקָדוֹנוֹם אַיְינְגָעָפְּרִיטָטָן גַּעַז וְאַרְעַן דֵי דָּרְלִיְוִיעָזָעַ צְעַרְמָאָנָיָעָם.

4 — אַוְן, לְסָתָה, ווי ווּיְמַעַרְ אַיז וְוִיכְתִּיבָן צו קָעָנָעַן דֵי היַוְילְגָעַ מעַשְׂוִות אַזְנָעָן צו גְּלוֹבָעָן אַיז זַיִן.

די ערשות צוֹווֹי פְּנַקְעָנוּ וְוּלְ אַיךְ באַהֲנְדָלָעָן אַיז דעם דָּזְוִינָעַן שְׁאָפִיטָעַלְ, דֵי אַנְדָרָעַ צְוַוְוִי — אַיז דעם פְּאַלְגְּנְדְּרִינָעַן קָאַפְּטִיעַלְ.

דער ענטפֿער אַוְוָאָדָר דער ערשות פרְאַנְגָּעָן וְוּרְטָטָן לְיכָטָן אַוְיסְנָעָן פֿירְטָטָן פָּוּ דעם גַּעַטְלִיכָעַן דְּנְסָעָן בְּלִויְזָן אַיז אַונְזָעָר אַוְיפֿאַפְּסָגָן. מִיט זַיִד פָּוּ דעם גַּעַטְלִיכָעַן גַּעַטְלִיכָעַן וְוּלְעָן אַיז דאס גַּעַטְלִיכָעַן דְּנְסָעָן זַיִד אַנְדָרָעַ וְוּרְטָרָעַ, דער גַּעַטְלִיכָעַר וְוּלְעָן אַיז דאס גַּעַטְלִיכָעַן דְּנְסָעָן זַיִד נָעָן, אַיז דער אַמְתָהָן, פָּאָר זַיִד אַלְיוֹן אַיְזָנְזָאָזְדִּיְוָלְכִּינָעַ זַיִד. זַיִד אַונְזָטְרִישְׁוּרְדָעַן זַיִד אַיְינָסָפּ פָּוּ אַנְדָרָעַן נָאָר בְּגָנוּגָעַ דֵי חַשְׁוֹתָה, וְוּסָסָמְרָאָדָר פָּוּ זַיִד וְוּנְגָעָן גַּעַטְלִיכָעַן.

וועַן מיר באַטְראָכָטָעַן, לְמַשְׁלַח, פָּוּ דער נָאָטוֹרָפּ אַרְדִּיעַקְעָן נָאָר, וְוּסָסָמְרָאָדָר אַזְנָעָן פָּוּ אַיְבִּינְגָעַר אַמְתָהָן, אַזְוִי זַגְעָן מיר, אַיז גַּעַטְלִיכָעַר נָאָטוֹרָפּ, וְוּסָסָמְרָאָדָר אַזְנָעָן פָּוּ אַרְדִּיעַקְעָן דֵי נָאָטוֹרָפּ אַזְנָעָן דֵי אַרְדִּיעַקְעָן פָּוּ אַרְדִּיעַקְעָן, אַדְרָעַר אַזְנָעָן דֵי דָרְקָעָן דֵי נָאָטוֹרָפּ אַזְנָעָן דֵי אַרְדִּיעַקְעָן. אַוְבָּאָבָר מיר וְוּלְכָעָן נָאָר וְוּיְמַעְרָאָד טָאָכָטָן, אַיז דֵי נָאָטוֹרָפּ אַזְנָעָן

דרייעש איז אווי אFROM איזנצעשלאסען איז דער געלטיכער נאטור נאר דורך דער נויטינגלייט פון דער געלטיכער נאטור. אבער ניט דורך דער נויטינגלייט פון דעם עצם איזו דורך נאטור פון א דרייעש; נאר מער, או די נויטינגלייט פון דעם עצם איזו פון די איזנצעשלאפאטען פון א דרייעט, אויף וויוית זוי ווערדען אויר איזפגעפאטען, ווי איביגען אמתען, ווענדט זיך בלוייז איז דער נויטינגלייט פון דער געלטיכער נאטור איזו דעם געלטיכען געראנק, אבער ניט איז דער נאטור פון א דרייעל, אויז רופען מיר איז געלטיכער ווילען, אדרער באשלום פון גאט דאס, וואס מיר האבען פריער גערופען געלטיכער געדאנק.

ען איין, דערויבער, אלצאיינס בנונג גאט, צי מיר זאגען, איז גאט האט פון איביג איז ב א ש ל א ס ע ז אונז ג ע ו ז א 5 ט. איז די דריי ווינקלען פון א דרייעט זאלען זיין גלייך צו צוויי רעכטער ווינק-לען. אדרער מיר זאגען, איז ער האט דאס ג ע ט ר א ב ט. דערפז איז געדראונגען, איז גאטס „יא“. אדרער „ניין“ איז שטעהנידן בול איז זיך איז איביגען נויטינגלייט, אדרער אמת.

למשל, אובי גאט האט גוזאנט ארטמ'ען, איז ער וויל ניט, ארט זאל עסען פון די פרכט פון דעם עז הדעת, וואלאט געלעגען אסתירה איין דעם, איז ארט זאל קאנען עסען די פרכט פון דעם דזאזגען בוים איזו מליאו וואלאט עס אויר געווען אוממעגילד, איז ארט זאל דערפז האבען גגענסען, זוויל דער דזאזיגער געלטיכער באפעל האט געמום בול זיין איז זיך איז איביגען נויטינגלייט איז אמת. אובי אבער די ביבעל דערציזילט דאס, איז גאט האט דאס פארבאנען ארטמ'ען איז ארט האט פונדערסטוועגען גענעסען פון די פרכט פון דעם עז הדעת, מז מען אומבדעריננט אנןמען, איז גאט האט אנטפלעקט ארטמ'ען דאס פרכט פון דעם דזאזגען בוים, אבער ניט, איז אט-דאס שלעכטער ווועט איים נויטינגערהייט מזוען טרעפען. דערפז געמאז זיך עס, וואס ארט האט איזפגעפאטען די דזאזיגע אנטפלעקסונג ניט זוי איז איביגען איזו נויטינגען אמת, נאר ווי א געזעץ, ד. ה. ווי א פארא-ורדערונג, פון וועל בער עס פאליגט גוטס אדרער שלעכטס ניט מהמת דער נויטינגלייט איזו דער נאטור פון דער באגאנגענער טאט, נאר מהמת דעם ווילען איזו דעם אבסאלומטו באפעל פון א הערשער. אויף איז אוף איז די דזאזיגע אנטפלעקונג געווען א געזעץ איז באטראקט געווארען פאר

א געועצנבער אדרער א פירשט נאר בנונג אדמ'ען אליאו און נאר מהמת זיין ניט-פֿולקאמער דערקענטעניש.

אויפן זעליגגען סמד. ד. ה. אויר מהמת דער ניט-פֿולקאמער בער-פענטעניש. זיינגען די עשותה הדרות געועז א געועז נאר בנונג די הUberערער אליאו. אין דער אמתען, אזי ווי זי האבען ניט באנומען גאטס זיין, ווי און אייביגגען אמת, האבען זי געומז אופפאסען, ווי א געועז, דאס, וואס איז זי אנטפלעקט געוארען און די עשותה הדרות, ד. ה. און עס איז פאראחאן א גאט און איז מען דאך נאר אים אליאו פאערען. וואלט גאט גערעדט צו זי אומיטעלבאָר, און דער אנוונדונג פּוֹן קערפֿערליכּען מיטלאָן, וואלט זי די דאזונע פֿאָר-שריפטן ניט אופגעפאָסט. ווי א געועז, נאר ווי און אייביגגען אמת.

דאס, וואס מיר האבען דא געוזט וועגען אדמ'ען און וועגען די בני ישראל, נלט אויר זונגען אלע נביים, וועלכּע האבען געשרבּען געוצצע און נאמען פּוֹן גאט; אויר זי האבען ניט אופגעפאָסט די געטליכּע באַשליכּען אויף א פֿולקאמען אויפן, ווי אייביגען אמתען.

אזי, למשל, דאָרָפּ מען זאנען וועגען משוח אליאו. און ער האט דודר דער אנטפלעקטג, אדרער דודר די גוּרְנְדְּגֶדְּאַנְקָעָן, וואס זיינען אויר אנטפלעקט געוארען, באנומען דעם אויפן, ווי אזי דאס פֿאָלָק יישראָל קאָז צום בעסטמען זיך פֿאָראַיִינִיגּען איז א געוויס לאָנד און שאָר פּען א פֿולשטענדיגּע געמיינדע אדרער שטאמט, און אויר דעם אויפן, ווי אזי צו באָוועגען צום בעסטמען זיינ פֿאָלָק צו געהארליךִיט; ער האט אבער ניט באנומען און עס איז אים ניט אנטפלעקט געוארען, צי אָטָר דער אויפן איז געועז דער בעסטמער, און אויר ניט, צי דודר דער געהארליךִיט פּוֹן דעם נאנצען פֿאָלָק, וואס איז פֿאָראַיִינִיגּט איז אָטָידָעט לאָנה, ווועט מזוען דערנְרְיְיכּט וווערטן דער ציל, צו וועלכּע זי האבען גע-שטרעבט. און דעריבער האט משה אופגעפאָסט אָטָדי אַלְעָן געדאנקען ניט ווי אייביגען אמתען, נאר ווי באָפּעָלָען און פֿאָראַדְעָנוּנְגָּן, און ווי פֿאָרגְּנְשְׁרְבָּעָן, ווי געוצצען פּוֹן גאט. דערפּון געומט זיך עס אויר, וואס ער האט זיך פֿאָרגְּנְשְׁטְּלָעָט גאט, ווי א פֿירער, א געועצנבער, אַסְּנִינָה, באָרְעָמָהָרָצִין, גערעבט איז און. וו., בעט אָטָדי אַלְעָן אַיְינְשְׁאָפְּטָשָׁן געהערען נאר דער מענשלייכּען גאטור איז מזוען פּוֹן דער געטלייכּשָׁן גאטור דורךאָס באָזְוִינִיגּט וווערטן.

דאָס אלְעָז איז חֵל נאר אויף די נביים, וועלכּע האבען פֿאָרְנָע-

שריבען געוועצען אין נאמען פון נאמט, אבער ניט אויף ישו הנוצרי. ישו הנוצרי, דארפ מען אונגעמען, האט משיג געווען זאכען אין זיעיר אמתער געשטעאלט און אויף א פולקאמען אופן, הנט עם זעם אויס, או אודער ער האט געגעבען געוועצען אין נאמען פון נאמט. ער איזו ניט איזוי געווען א נבייא, ווי ער איזו געווען נאמטס מוייל, און נאמט האט דורך זיון (ישום) גיסט (ווי מיר האבען דאס געוועיזען אין ערשטנע קאפאיטעל) אנטפלעקט דעם מענשליכען מין געוועיסע אמתעה פונקט איזוי, ווי ער האט עם פריער געטו דורך מלאכימ, ד. ה. דורך א בא- שאפעגער שטימע, דורך זעאנגען און איז. וו. עם ואלט, דעריבער געווען פונקט איזוי אומיניג צו באחויפטען. און נאמט האט צונגעפאסט זיינע אנטפלעקונגגען צו ישו הנוצריים מיינונגגען, ווי צו זאגען, און ער האט זי פריער צונגעפאסט צו די מיינונגגען פון די מלאכימ, ד. ה. פון דער באשאפעגער שטימע, אדרער פון די זעאנגען. כדי מיטצוטוילען די נביאים די זאכען, וועלכע ער האט פאר זי געזאלט אנטפלעקטן, סיון גרעסער נארישקייט, ווי דאס, איזו שיין אוממענילד אויסצוטראכ- טען, בפרט נאה, וווע ישו הנוצרי איזו געשיקט געווארטען צו בא-ערנגען ניט נאר די יידען אליאן, נאר דעם גאנצען מענשליכען מין, און עס וואלט, דעריבער, ניט געווען גענוג, און זיון גיסט זאל זיון צונגעפאסט צו די מיינונגגען פון די יידען אליאן. נאר ער האט געמוות זיון צונע- פאסט צו די מיינונגגען און איבערציינונגגען, וואס זייןען געמיינשאפט- ליך צו אלע מענשען, ד. ה. צו די אלגעמיינ-מענשליכע און אמתעה בא- נרייפען. שיין דערפונ אליאן, וואס נאמט האט זיד אנטפלעקט צו ישוין. אדרער צו זיון גיסט, אוממייטעל באָר און ניט ווי צו די נביאים דורך ווערטער. אדרער בילדער, קאו מען מיט זיבערקייט איינזען, און ישו האט חופה געווען. אדרער פארשטאָגען די אנטפלעקט זאכען אין זיעיר פולען אמת, וויל נאר דאן ווערט א זאָר פארשטאָגען, וווע מען איז זי תופס מיטן קלארען שכט אן ווערטער און בילדער.

ישו האט, אללו, תופס געווען די אנטפלעקט זאכען אין זיעיר אמת און אויף א פולקאמען אופן, און אויב ער האט זי אמאָל פאר גשריבען, ווי געוועצען, האט ער דאס געטאי מלחמת דער אומוויסען קייט און עקשות פון דער מאסע. דערמיט האט ער, הייסט עס, גע- האנדעלט, ווי נאמט אליאן, וועלכער האט זיד צונגעפאסט צום גיסט פון פאלק, און דערפונ געמעט זיד עס, וואס ער האט די אנטפלעקט זאכען

געעלערנט, הנם אביסעל קלערער פון די אנדריע נביאים, אבער דאך אויף א טונקעלען אופטן איז צום מערטטען טיל דורך שלים, בפרט נאך, וווען ער האט גערערט צו מענשען, וואס עם איז זיין נאך ניט נעד בעבען געווארען צו פארשטיין דאס מלכות שמיים (זע מ ת. י. קאָפ). פסוק 10 איז און און. פאָר די אבער, וואס עס איז זיין געגעבען געווארען צו פארשטיין די הימעלשׂ סודות, האט ער אן צוּוַיְעַפֵּל געלערנט די זאָכָען, ווי אייביגען אמתען, איז ניט פארגעשריבען זיין, ווי געועצען. ער האט זיין איז אָרוֹם באָפְּרִיט פון דער שְׁלָלָאָפְּרִירִי פון געועז, וואס דערמיט האט ער דאס געועז נאך מעד באָפְּעַטְמִינְט אָנוּ באָשְׁטַעְטִינְט אָנוּ עס אִינְגְּנִירִיכְּצַט טָף אָיז זַיְעַרְעַט הָרְצָעַר.

דאָס אִינְגְּנִינְעַן, ווַיְיַזְזַת אָוִים, טִיְמַט אָוִיךְ פּוֹלּוּס אָנוּ אִינְגְּנִינְעַן שטעלען, ווי, לְמַשֵּׁל, אִין די בריוו צו די רְוִיְמָעֶר (קאָפ.). 7, פסוק 6, אָנוּ קאָפ., 3, פסוק 28). אבער אָוִיךְ ער ווִיל זיך ניט אַוְיסְדְּרִיךְעַן אָפְּעַז נאָר, ווי ער אלְיַזְעַן זאנְט עס אִין קאָפ., 3, פסוק 5, אָנוּ קאָפ., 6, פסוק 19, פון דיזעלבעג בעריוו, ער רְרַעַט אָוּ יְהָה אָמַעְנְשַׁלְיָעַן שְׁלָמִינְטָר אָוִים דְּרִיךְלִיד, וווען ער רְוַפְּט אָנוּ גָּאת גַּעֲרַע בְּכָט ער אָנוּ שְׁרִיבְט אָוִים צְוָוָה, בְּלֵי סְפָּק מְחַמָּת דַּעַר מְעַנְשְׁלִיבָר שְׁוֹאָכְּקִיט, באָרֻעָמָה אַרְצִינְגִּיקִיט, צְוָוָה, צְאָרוֹן אָנוּ אָ. וו... אָדָעָר וווען ער פְּאָסְט צו זַיְעַן ווּעְרַטְעַר צְוָם גַּוִּיסְטָפָן פָּאָלָק. ד. ה. צו מְנוּשְׁמִידָעַן מענשען, ווי ער דְּרִיךְלִיד אָנוּ אִין די בריוו צו די קָאָרִינְטָר, קאָפ., 3, פסוקים 1 אָנוּ 2. אָנוּ דַּעַר אִמְתָּעָן, אִין די בריוו צו די רְוִיְמָעֶר, קאָפ., 9, פְּסָוק 18, גַּעֲרַנְט ער באָשְׁטִיםָמָן, אָנוּ גַּאַטְסָמָץ צְאָרוֹן אָיז זַיְעַט באָרֻעָמָה אַרְצִינְגִּיקִיט ווּעְנַדְעַן זיך ניט אָנוּ די מְעַנְשְׁלִיבָר מְעַשִּׂים, נאָר בְּלֵוָו אָנוּ גַּאַטְסָמָץ באָרוֹת, ד. ה. אָוּ זַיְעַן ווּילְעַן; ווּיְיַטְעַר גַּעֲרַנְט ער, אָוּ קַיְינְעַר זוּסְטְּרַעַת זוּסְטְּרַעַת דַּוְרַדְדִּי ווּעַרְקַע פון גַּעַזְעַז, נאָר בְּלֵוָו דַּוְרַכְבַּז גַּלְוַיְבָעַן, (זע בריוו צו די רְוִיְמָעֶר, קאָפ., 8, פסוק 28), וואס דערמיט פְּאָרְשְׁטִיָּט ער זַיְעַר ניט קַיְיַזְעַן אַנְדָּעָר זַאָד, ווי די פּוֹלְעַ צּוּשְׁטִימָוָנָג פון דַּעַר נְשָׁמָה; אָנוּ לְסֹוף גַּעֲרַנְט ער, אָוּ קַיְינְעַר אָנוּ ניט זַיְעַן גַּלְיַקְלִיד, אַוִיכְ ער האט ניט אִין זיך יְשָׁוָס גַּוִּיסְט (זע בריוו צו די רְוִיְמָעֶר, קאָפ., 8, פסוק 9), דַּוְרַד ווּלְכָבָעַן מְעַן אִיז תּוֹפֵס די גַּעַזְעַז פון נָאָט, ווי אייביגען אִמְתָּעָן.

מִיר קָאָנְעָן, אַלְזָוִי, באָהוַיְפְּטָעָן, אָנוּ גַּאַטְסָמָץ ווּעַרְטַע גַּעַשְׁלִידָעָרָט, ווי צְעַזְעַנְבָּרָעָר, אַדָּעָר אַפְּרִישָׂט, אָנוּ אַגְּנָעָרָפָעָן גַּעַרְעַטְעָר, באָרֻעָמָה אַרְ-

צינגר און א. וו. נאר מלחמת דעם צופפסען זיך צו די באנגלישטען פון דער פאלקס-מאסע און מלחמת איר שוואכער פאונטיקיט צו דענקלען. און אין דער אמתהען האנדעלט גאט און פירט אלז און נאר דורך דער נויטיגקייט פון זיין גאטטור און השלהה, און און זיינגע באפעלען און די באשליסען פון זיין ווילען זיינגע איביגע אמתהען און שליסען שטענדונג אין און זיך די נויטיגקייט.

דרמייט ווערט דערלערינט דער ערשותער פונקט, וואס איד האב זיך פירגענו מען אים דאס צו דערקלערען.

מיר וועלען איצט איבערניין צום צוויטטען פונקט און דורךלען טערען די הייליג שרייפט, בדי צו זען, וואס זי ערנט אונז וועגען דעם נאטירלייכען ליכט און זונען דעם דאוזיגען געטליכען געזען. דאס ערשותער, וואס שטעלט זיך פאר פאר אונזער בליך, איז די געשיכטע פון דעם ערשותער מענשען, וואס ווערט דרכזילט, און גאט האט פארבאטען אדמען צו עסען פון די פרוכט פון דעם עץ הרעה. דאס קאו הייסען, און גאט האט באפויילען אדמען צו טו גוטס און צו שטרער בען צום גוטשען מיט זיין גוטשען ווילען, אבער ניט דערפאָר, וויל עס איז להיפוד צום שלעכטען; מיט אנדערע ווערטער, ער זאל שטראבען צום גוטשען מלחמת ליבע צום גוטשען און ניט מלחמת מורה פאר שלעכטען. און דער אמתהען, דער וואס טוט גוטס מלחמת אמתער דערקענטעניש און ליבע צום גוטשען, האנדעלט ער איזו, וויל האבען דאס שווין געד וויזען, מיט א פרייען און בעסטער נײַסט, בעת דער, וואס טוט גוטס אונס מורה פאר שלעכטען, שטייט ער אונטערן צוangan פון דאס שלעכטען, האנדעלט, וויל א שקלאָפ, און לעבעט אונטער דער הערשאפט פון און אנדערען. אויף איז אוף איז אטדי אינע פארשריפט, וואס גאט האט געגעבען אדמען, בול איז זיך דאס גאנצע געטליכע נאטירלייכע געזען איז שטימט פולשענידיג מיט דעם געבעם פון דעם נאטירלייך בען ליכט, וואס איז אונז. נאר דעם דאוזיגען גראנד-גערדאָך וואלט עם ניט געווען שועער צו דערקלערען די גאנצע געשיכטען אָדער מישל וועגען דעם ערשותער מענשען; איד קליב אבער בעסער אויס צו לאזען עם איז זויט, וויל איד קאו, ערשותען, ניט זיין אבסאָלֶט זיכער, איז מײַן דערקלערונג ווועט שטימען מיטן געראנק פון דעם מחבר, און, צוויאָטען, וויל די מײַסטע מענשען ווילען ניט צונגעבען, איז די דאס זיגע געשיכטען איז א משְׁלֵי, נאר זי באחויפטען מיט פֿעַסְטְּקִיּוֹת, איז עס

אייז או אמתעה מעשה. עם ווועט, דעריבער, זיין בעסער צו ברענגען דא אנדערע שטעלען פון דער ביבעל און דער עיר איזוינע, וואס שטאמען אפּ פון איינעם, וועלכער האט גערעדט מיטן כה פון נאטירליךען ליכט, איבערטרעפֿענדיג דערמיט אלע זיינע ציטית-חברים, און וואס זיינע ווערד טער זיינען ביזם פאלק פונקט איזו פארהיליגט, ווי די ווערטער פון די נבייאם, — איד מײַן דא שלמה המלך, וועלכער ווערט אין דער ביבעל גערימט ניט איזו פאר זיין נבואה אוין יראת שמים, ווי פאר זיין קלונשאפט אוו חכמה.

שלמה רופט אוין מ ש ל י אן די מענשליכע דערקענטעניש דער קוואל פון אמתעה ליעבען און דאס אומגליך באשטייט בי אים בלוייז איין נארישקייט. ער זאנט איין קאָפּ. ט"ז, פסוק 22, איזו : « אַ קְוֹאֵל פון ליעבען איין דער שכֶּל פון זיינ הָאָר (שְׁכֶּל בְּלִי) אַזְנִי שְׂטוּרָאָפּ פון די נארישע איין די נארישקייט ». מען דארך דא באַמְּרָעָען, אַז אָוכְן טערן וואָרט 5 ע ב ע ו ווערט אַין העבראַישען פֿאַרְשְׁטָאָען דאס וואָראָה אַפְּטִינָע ליעבען, ווי דאס אַיז צו זען קלאָר פון ד בְּרִים, קאָפּ. 5, פסוק 19. די פֿרוּבַּט פון דער דערקענטעניש באַשטייט, אלזוי, נאָר אַין דעם וואָראָה אַפְּטִינָע ליעבען, אַזְנִי שְׂטוּרָאָפּ — נאָר אַין דעם, וואָס מען אַיז באַרוּבַּט פון אַטְיָדָען ליעבען. אַזְנִי דאס שְׂטִימָט אַבְּסָאָר לָוט מִיט דעם, וואָס מִיר חָבְּעָן באַמְּרָעָען אוּבָּעָן, אַונְטָעָר פֿוּנְקַט 4, וועגען דעם נאטירליךען געטליכען געועז.

דער קלונגר שלמה לערנט נאָר אַיסְטְּרוּקְלִיךְ, אַז נאָר אַטְיָדָען קוואל פון ליעבען, אַדער די דערקענטעניש, שְׂרִיבַּט פֿאָר גַּעֲזָעָן די חכמים. אַט זאנט ער אַין קאָפּ. י"ג, פסוק 14 : « דָּאָס גַּעֲזָעָן דַּעַם חָכְם אַיז דַּעַם קוֹאֵל פָּוּ לְעַבְּעָן », ד. ה. די דערקענטעניש, ווי דאס אַיז קלאָר פון דער שטעל, וואָס מִיר חָבְּעָן נאָרוֹואָס צִיטִירָט.

איין קאָפּ. ג', פסוק 13, לערנט ער ווּוִיטָעָר אַיז קלאָר ווערטער, אַז די דערקענטעניש מאָכְט דעם מענשען נְלִיקְלִיךְ אַזְוּ צְוֹפְּרָדָעָן אַז נִיט אִים די אַמְּתָחָע נְשָׁמָהָדוֹ. ער זאנט דאָרט אַיזו : « וּוְאֹוְל אַיז דעם מענשען, וואָס האט גַּעֲפָנוּן חָכָמָה, אַזְנִי דעם מענשען, וואָס האט באָ- קְוּמָעָן פֿאַרְשְׁטָאָעָנְדָעָנִישׁ » (תְּבוֹנָה), ווּיְלִי, זאנט ער ווּוִיטָעָר (פסוקים 16 אַז 17). « אַוְרֵד יִמִּים *) אַז אַין אַיר רַעֲבָטָעָר האַנט, אַז עַוְשָׂר

*) ♪ העבראָזִים, וואָס באַטְיוּת ל ע ב ע ז. (אנְמַעְרְקוּנְג פָּוּן מַחְבָּרָה).

אוון כבוד — איז איר לינקער האנט; אירע וועגען (די וועגען), וואט די חכמה וויזט איז) זיינען וועגען פון אונגענעליכייט אוון אלע אירע שטעהן זיינען שלום".

עם קומט, אלזוי, אווים, נאר שלמה'ס מיאנוונג, או נאר די חכמים אלזין ליעבען מיט א פרידליךען איזן רואיגען נעמייט, אבער ניט די רשיים, וואס זוייער נשמה איז באאוּמְרוֹאִינְט דורך דעם קאמפ פון לידענשאפטען איז זוי וויסען, דעריבער, ניט פון קיין שלום אוון רג, ווי דאס זאנט אויך ישעה, קאָפ. נ"ז, פסוק 21.

זום סוף מזען מיר דאַ ספעציעל בראונגען נאר איזן שטעל פון משלוי, קאָפ. ב', וועלכע באַשְׁטָמֵנִיט אַוְיפָּן קְלָעָרְסְּטָעָן אַוְפָּן אַונְזָעָר מיאנוונג. ער הויוכט דארט איז איזוי: (פסוק 3): "אוֹבְּדָה וְעוֹבָדָה רְפָעָה צָוָה וְוִיסָה אֶלְעָבָדָה דְּיָהָבָדָה צָוָה דְּעָרָה פְּאַרְשָׁתְּעַדְּנָעָנִישׁ אֶלְעָבָדָה. וְעוֹבָדָה דְּעַמְּלָטָה פְּאַרְשָׁתְּיָה דְּיָפָרְכָּתָה פָּוָן גָּאָט אֶלְעָבָדָה וְעוֹבָדָה גְּעַפְּנָעָם דְּאָס וְוִיסָה פָּוָן גָּאָט (רְדָתְּאַלְהִים) (אַדְעָרָה נִיכְבָּרָה דְּיָלְבָּעָה, וויל דאס וווארט יְדָע בְּאַטְיָה בְּיָדָע זָאָכָעָן); וויל (מערקט עם גוט!) גָּאָט נִיכְתָּבָה, פָּוָן זַיִן מְוִיל (שְׂטוּרָאָמָט) וְוִיסָה אֶלְעָבָדָה פְּאַרְשָׁתְּעַדְּנִישׁ".

מיט אַטְדִּי וְוַעֲרָטָר זָאנְט אֶלְעָבָדָה אַוְיפָּן קְלָעְרְסְּטָעָן אַוְפָּן:
1 — אֶלְעָבָדָה אלזין, אַדְעָרָה די דְּעַרְקָעָנְטָעָנִישׁ, לְעַרְנָט אֶלְעָבָדָה צָוָה האבען פָּאָרָןְפָּטִיגָּעָן שְׁטִינְגָּרָה, ד. ה.
צָוָה פְּאַרְעָרָעָן אִים מִיט אַמְתָעָר גַּעַטְרִיקִיט.

2 — וְוַיְוַטָּר לְעַרְנָט עָר, אֶלְעָבָדָה אֶלְעָבָדָה וְוִיסָה פְּלִיסָה פָּוָן גָּאָטָס מְוִיל אֶלְעָבָדָה גִּיט זַי דֻּעָם מְעַנְשָׁעָן, וואס דאס האָב אַיך אַוְיך אַוְיבָּעָן סְלָאָר גַּעַמְאָכָט, ווּנוּ אַיך האָב אַוְיפָּגְּנוּזְּיוּזָן, אֶלְעָבָדָה אַונְזָעָר דְּעַלְקָעָנְטָעָנִישׁ אֶלְעָבָדָה אַונְזָעָר וְוִיסָה זַיְד אֶלְעָבָדָה אֶלְעָבָדָה, וואס מְוּרָה האבען וְוִעַנְעָן גָּאָט, אֶלְעָבָדָה צָוָה אַפְּרָדָעָם וְוִיסָה אַנְטְּשָׁטִיעָן זַיְד אֶלְעָבָדָה בְּאַקְוּמוּז זַי זַיְעָר גַּאנְצָע הַשְּׁלָמָה.

איוֹ פסוק 9 לְעַרְנָט שְׁלָמָה וְוַיְוַטָּר, אֶלְעָבָדָה דְּאַזְוָעָן וְוִיסָה אֶלְעָבָדָה צָוָה זַיְד די אַמְתָעָה עַטְיָק אֶלְעָבָדָה די אַמְתָעָה פְּאַלְיָטִישׁ אֶלְעָבָדָה זַיְד וְוּעָרָעָן בְּיַדְעָה דְּעַרְפָּוָן אַוְיסְגָּבִירָט. "דְּעַמְּלָט וְעוֹבָדָה פְּאַרְשָׁתְּיָה גַּעַרְעָכָטִים, מְשִׁפְטִים, עַרְלִיכְסִיטִים אֶלְעָבָדָה גַּעַנְגָּעָן וְוּגָּן". אֶלְעָבָדָה נִיכְתָּבָה, אַיך בְּאָנוּ דְּעַרְמָיִת, וואס ער האָט גַּעַנְגָּט, אַיך נִיכְרָבָה מְסִיף: "וְוּוִיל וְוּעָן די חַכְמָה וְוּט אַרְיִינְקָמָעָן אַיך דְּיָהָבָדָה אֶלְעָבָדָה זַיְן".

אנגענעם צו דיין זעל, וועט (דיין) פאַריזיכט* דאָן וואָכען אַיבער דִּיר,
אוו (דיין) קְלֹנְשָׁאָפֶט וועט דִּיד בְּאַהֲיוּתָן".
אטַידִי לְעַצְמָע וּוּרְטָעָר שְׂטִימָעָן דּוּרְכָּאָסִים מִיטָּן נְאַטְּרָלְכָּעָן וּוּרְסָעָן ; וּוּילָר שְׂרַשְׁתָּן נְאַכְּדָעָם, וּוּיְמִיר בְּאַקְוּמָן דִּי דְּרָקְעַנְטָעַנִּישָׁ פָּזָן
זָאָכָעָן אוֹן שְׂעִצָּעָן אָפָּה דָּעַם וּוּרְטָפָּה פָּזָן וּוּיסָעָן, לְעַרְנָטָן אוֹנוֹן דָּאָסִ נְאַטְּרָהָרִי
לְיִבְעָן וּוּסָעָן דִּי עַמְּקָה אָנוֹן דִּי גּוֹטָעָה דָּעַם, וּוּנְדָרָט זִיךְרָה,
לְוִוִּיטָן שְׁלָמָהָסִים מִינְוָונָגָן, דָּאָסִ נְלִיכָּס אָנוֹן דִּי רָוְ פָּזָן דָּעַם, וּוּאָסִ קְוֹלְטִיוֹרִיטָן
דָּאָסִ נְאַטְּרָלְכָּעָן וּוּיסָעָן, נִיטָן אוֹן דָּעַרְ מַאֲכָתָה פָּזָן שְׁקָוָאָלָה דָּה. הָאָנוֹ
גְּאַטְּסָס אַוְיִסְעָד עַד דִּר הִילָּאָה, נִאָרְהֵוּפְטוֹאַכְּלִיד אָנוֹן זִוְּיָן אַינְעָרָה
לְיִכְּעָרְ טְוָנְעָנָדְרָה. הָאָנוֹן גְּאַטְּסָס אַיְנָעָד עַד לִכְלָהָה, וּוּילָר
עַד דְּרָהָאָלָט זִיךְרָה אָוּפָן בְּעַסְטָעָן אָוּפָן דָּוָרָד וּוּאַכְּוֹאַמְּקִיָּתָן, טְעַטְּינְקִיָּתָן
אוֹן דָּעַנְקָעָן.

עַם דָּאָרָה דָּאָ, לְסֹוחָה, נִאָד דְּרָמְמָאָנָט וּוּרְעָרָעָן אִין שְׁטָעָלָן פָּזָן פְּרָיָה
לְוָסָעָם בְּרוּיוֹן צוֹ דִּי רְוִיְמָעָר (קָאָפָּה, 1, פְּסָוק 20), וּוּאָסִ טְרָעְמָלְוָוָסִים
הָאָטָה פָּזָן דָּעַם סִירְיָשָׁעָן טְעַקְסָט אִיבְּרָעְנוּעָעָט אָזָוִי : "וּוּילָר גְּאַטְּסָס
נִיטָּאַנְזִיכְּטִינָגָן זָאָכָעָן וּוּרְעָרָעָן פָּזָן דָּעַרְ בְּאַשְׁאָפָגָן פָּזָן דָּעַרְ וּוּלְטָפָאָרָה
שְׁטָאָכָעָן דָּוָרָד דִּי זָאָכָעָן, וּוּאָסִ זִוְּיָן בְּאַשְׁאָפָגָן, אָזָוִי אַוְיִד זִוְּיָן אַיְדָה
בִּינְעָמָכָה אָנוֹ גְּעַטְּלִיכְּסִיָּתָן, אָנוֹ אַזְּוִי אַרְוָם אִין פָּאָר זִוְּיָן נִיטָאָקִיָּה
רַעַכְמָפָאַרְטִינְגָּוָן".

מִיטָן דִּי דָּאָזְיָגָע וּוּרְטָעָר זָאָגָט פּוֹלוֹס גָּאנָז דִּיְתְּלִיד, אָז יְעַדְעָר
מְעַנְשָׁ קָאָנוֹ קְלָאָר פְּאַרְשָׁטָיָהוֹן מִיטָן נְאַטְּרָלְכָּעָן לִיכְטָמָה, וּוּאָסִ אִין אַיְן
אַיְם, גְּאַטְּסָס קְרָאָפָט אָנוֹן זִוְּיָן אִיבְּגָ�נָע גְּעַטְּלִיכְּקִיָּת אָנוֹן דְּרָעְפָּהוֹן זִיךְרָה
דְּרָהָוּסָעָן אָנוֹן אַוְיִסְפִּירָעָן, צוֹ וּוּאָסִ ערָזָל שְׁטָרְעָבָעָן אָנוֹן וּוּאָסִ ערָזָל
אַוְיִסְמִידָעָן. אָנוֹן ערָמָכָט, דְּרָעְבָּרָה, דָּעַם אַוְיִסְפָּרָה, אָז קִיְּנָעָר קָאָנוֹ
זִיךְרָה נִיטָן רַעַכְמָפָאַרְטִינְגָּה אָנוֹן זִיךְרָה אַנְטְּשָׁוְלְדִינְגָּה מִיטָן אַוְמְוִיסְעָנְקִיָּת,
וּוּאָסִ דָּאָס וּוּאָלָט זִיךְרָה נְעוּוֹעָן דָּעַרְ פָּאָל, זָוָעָן פּוֹלוֹס וּוּאָלָט דָּאָגָעָן
רַעַדְתָּן וּוּעַנְגָּה אָנוֹ אִיבְּרָנָאַטְּרִילִיד לִיכְטָמָה, אַבְּעָרָה וּוּעַנְגָּה יְשָׁוּסִים יְסָרִיָּה
חָנוֹתָה, וּוּעַנְגָּה זִוְּיָן לְעַבְּרִיגְּדוּרָעָן אָנוֹן אָ. וּ. מְחַמְתָּה דָּעַם זָאָגָט עַרְבָּה
בָּאַלְדָן נִאָד דָּעַם (פסום 24) אָזָוִי : "צָוְלָבָה דָּעַם הָאָט זִיךְרָה גְּאַטְּסָס אַיְבָּרָה
גָּעַנְגָּבָה דָּעַר אַוְמְרִינְקִיָּת דָּוָרָד דִּי גְּלֹסְטָנְגָּה פָּזָן וּוּיְעָרָה הָעָרָעָה"

* דָּעַס וּוּאָרָט מִזְמָה בָּאַתְּיוּת, אַיְגָעָנְמָלִיךְ, נְאַכְּדָעָנְקָוָגָן, אַיְדָה
בָּעַרְלָעְגָּוָגָן, וּוּאַכְּוֹאַמְּקִיָּת (אַגְּמָרְקוּנָגָן מַחְבָּרָה).

או און. וו. ביזו סוף פון קאפאיטעל, וואו ער באשרוייבט די זינד פון אומויסענקייט או רעכענט זוי אוים, ווי א שטראָף פאר דער אומויסענקייט. וואס דאס שטימט פולשטענדיג מיט שלמה'ס אויבענצע בערכטען שפֿרִיכּוֹאָרט (לאפ. ט"ז, פסוק 22): "אוון די שטראָף פון די נאָרְיִישׁ אַיז זַיְעַר נַאֲרִישׁקִיט".

עס איז, אלזוי. קיון חידוש ניט, וואס פולום זאנט, או די רשות האבען ניט קיון אנטשולדינגן, וויל ווי איזונער זיט, איזו שנידט ער, פון רשותים מוו אַרוּסְקּוּמָעַן נאָרְדַּשָּׁה, סיידען זוי מאכען עס גוט אויפּ אַ פֿאָרְנִינְפֿטִינְגָּן אָפּוֹן, אוון פון גוטע לִוְתְּ קומט אַרְוִים נאָר גוטם, אויב נאָר דער פֿעְמְטָעַר ווילען באַלְיִיט זוי.
די ביבעל רימט, אלזוי, גאנץ באַשְׁטִימָט די נאָטְרִילִיכּעַ דער דערלעינט און דאס נאָטְרִילִיכּעַ גַּעֲטְלִיכּעַ גַּעֲזָעַ. דערמיט האָב אַיד דערלעינט דעם עניין, וואס אַיד האָב זיך פֿירְגְּעָנוּמוּן צו באַחָאנְדַּען אוון דעם דאָזִינְעַן קאָפּיטָעַל.

קאָפּיטָעַל פֿינְגָּת

וועגען דעם גַּרְוַנְדַּד פָּוֹן די רַעְלִינוּזָעַ צַעְרָעָמָּאָנִיעָם אָוֹן וועגען
דעם גַּלוּבָּעַן אֵין מעשיות, — וואָרָום אָוֹן פָּאָר וועמען
דער דָּזִינְגָּעַר גַּלוּבָּעַן אֵין נוּטִיגָּה.

מיר האבען געויזען איז דעם פֿאָרְגְּעַן קאָפּיטָעַל, או דאס געטַ
ליך גַּעֲזָעַ, וואס מאכט די מענשען באָמת גַּלְיְקִיד אָוֹן גַּעֲנִיט זוי
דאָס רַעְכְּטָעַ לְעַבְּעַן, אֵין דאס גַּעֲמִינְשָׁאָפְּטָלִיכּעַ פֿאָרְמָעָן פָּוֹן אלָעַ
מענשען; נאָרְדַּשָּׁה, מיר האבען דאס דָּזִינְגָּעַר גַּעֲטְלִיכּעַ גַּעֲזָעַ אַוְיסַ
געפּוֹרט פָּוֹן דער מענשְׁלִיכּעַר נאָטְמָר אַיז, אוֹ מעַן דָּאָרָף עַס באַטְרָאָכְ
טָעַן פָּאָר אַיְנְגְּנֶעְבּוּרְיוּן אָוֹן אַיז ווי אַיְנְגְּנֶעְקְּרִיצַּט אֵין דער מענשְׁלִיכּעַר
נשְׂמַת.

היות אַבעְרַדְעַן די רַעְלִינוּזָעַ צַעְרָעָמָּאָנִיעָם, לְכָל הַפְּחוֹתָה די, וואס

מען געפינט זי איז חנ"ד. זיינען אינגעperfert געווארען נאר פאר די העברעהר אליאן או צונגעפאסט נאר פאר זיינר שטאט איזו, או זי קאנען מערסטענטיאיל נאיבט ווערטן נאר פון דעם נאנצען פאלקן. אבער ניט פון יעדען יחיד. איזו עס דעריבער זיכער, איז זי האבען קייז שום שייבות ניט צומ געטלייכען געוועז איזו מילא העלפען זי מיט קייז זאדר ניט די גוטע מזרת איזו דער גליקוועלנקייט; זי זיינען נוגע נאר דער אויסדרוילטקייט פון די יידען. ד. ה. לוייט אונער אויספּוֹר איזו דרייטען קאָפְּיטַעַל, דעם צייטליךען ערפערליךען וואויל-זין איזו דער זיכערקייט פון זיינר שטאטן, איזו זי האבען איזו ארטע געקאנט האבען אַ ווערטן נאר איזו לאָגַן, ווי זיינר שטאט האט געהאט אַ קיּוּם. איזו אַוִּיב די דָּזֵין צערעמאַנים ווערטן איזו חנ"ד צוֹרִיךְ געבראַכט צו אַ געוועז פון גאנט, איזו עס געשען נאר דערפֿאָר, וויל-זי זיינען גענְרִינְדְּעַט געווארען דורך אַנטְפְּלַעֲקָנָגֶן, אַדְרָע אַוְּפָן סְמָךְ פון אַנטְפְּלַעֲמָט לְעָרְעָם.

היות אבער איז אַרגְּנוּמָעַט, ווי שטארק ער זאָל ניט זייז, נעמט וועניג וואָס אַוִּיס בַּיְּ דַעַם דָּרְכְּשָׁנִימְלִיכְעָן טַאַלְאָגָן, וויל אַיד באַשְׁטַעַנְגָּעָן דָּאָם, וואָס אַיד האָבָּדָא נאר וואָס באַחְוִיפְּטָעָם. דורך דער אַוְּטָאָר רִיטָעָט פון דער בִּבְּעָל נְפָא אַיזו אַוִּיב ווייזען, כדָי צו מאָכָעָן דעם עניין נאר פְּלַעֲרָעָר, וואָרָום אַיזו אַוִּיב ווּלְכָעָן אַוְּפָן די רַעֲלִינְגְּזָעָץ צערעמאַר ניעם האבען געדינט צו באָפְּעַסְטִינְגָּעָן אַיזו דערהָאַלְטָעָן דעם יַדְיִשְׁעָן שטאטן.

ישעה לערנט קייז זאָד ניט אַזְוִי קְלָאָר, ווי דָאָם גַּעַטְלַעְגַּע געוועז. ווען גענומען אַיז אַבְּסָאַלְוָעָן זיינען. באַצְיְבָעָן יַעַנְעָם אַונְיוּוּרְסָאַלְעָן געוועז. וואָס באַשְׁטַיִיט אַיזו דעם רַעֲכָטָעָן לְעָבָנְסָדָה שטײַנְגָּער, אַבער ניט אַיז די רַעֲלִינְגְּזָעָץ צערעמאַנים. אַיזו דער אַמְתָּה'ן, אַיז קָאָפְּ, אָ. פָּסוֹק 10, פָּאדְרָעָט ער אַוִּיב זייז פְּאָלָק צו הָעָרָעָן פון אַים דָאָם געטלייכע געוועז. ער שלְסָטָט דערפּוֹן אַוִּים קָודָם כֹּל אַלְעָמִינִים קָרְבָּנוֹת אַיזו פָּעַסְטָעָן אַיזו לְעָרָנְטָדָר דָאָם געטלייכע געוועז נְפָא (זע פָּסוֹקים 16 אַיזו 17). וואָס ער פָּאַסְטָט עַס אַיזו אַיז אַמְתָּדִי עַטְלִיכָּעָן פָּאַרְשְׁרִיפְּטָעָן: רַיְינְגְּנָגָן פון דער נְשָׁמָה, טַוְגַּעַנְהָאַפְּטִינְקִיט אַיזו מִילְדָּה.

קייט פון געפּיל אַיז האַנְדְּלוֹנָג אַיז הוֹלָףְ פָּאָר די אַרְיָם. ניט קייז ווענינער קְלָאָרָעָן רַאיָה שְׁטַעַלְטָט פָּאָר מִיט זִיד די שְׁטַעַלְטָט פון תְּהִלְלִים, קָאָפְּ, מְ., פָּסוֹקים 7 אַיזו 9, וואָו דער בעַל הַתְּהִלְלִים

רעדט צו גאטט בזו הילשון: „אַפְעַר אָוּן גַּאֲבָעָן חַאַסְטָן
נִיכְתָּ בְּאַגְּעַרְתָּן; דָו הַאַסְטָן מִיר גַּעַפְעַנְתָּ דֵי
אוֹיַּעַרְעַזְוֹן*); דָו הַאַסְטָן נִיכְתָּ פָּאַרְלָאַנְגָּטָן קִיּוֹן
בְּרַאַנְדָּ-אַפְעַרְתָּן; דִּיוֹן וּוַילְעָן, גַּאֲמָן, הַאַבָּאַיד
גַּעַוְאַלְטָן טָוָג, וּוַיְיָלָן דִּיוֹן גַּעַזְעָץ אַיּוֹ אַיּוֹ
מִיּוֹן אַיְנָגְעַזְוַיְהָן.“

דרער בעל החחלים רופט, אלזוי, אָן גַּעַטְלִיךְ נָאָר דָּאָס גַּעַזְעָץ, וּוְאָס
אוֹיַּעַנְגְּקִרְצָט אַיּוֹ זַיְוָן אַיְנָגְעַזְוַיְהָן אַדְרָעָר אַיּוֹ נְשָׁמָה, אָן שְׁלִיסְטָן
דָּעֶרְפָּוֹן אוֹסָם דֵי רַעַלְגִּיעַזְוּן צְעַרְעַמְאָנָיָם, וּוְעַלְכָּעָן זַיְנָעָן גַּוְתָּ נָאָר מְחַמְּתָן
אַבְּאוֹנוֹדְרָעָר פָּאַרְאַרְדָּעָנוֹגָן, אַבְּעָר נִיכְתָּ מְחַמְּתָן זַיְוָר אַיְנָגְעַנְדָּר נָאָטוֹר,
אוֹוּמְמִילָּאָן זַיְנָעָן זַיְוָן נִיכְתָּ אַיְנָגְעַזְוַיְהָט אַיּוֹ דָּרָעָר נְשָׁמָה.

אוֹיַּעַר בִּיבָּעָל זַיְנָעָן נָאָר אַנְדָּרְעָר שְׁטָעָלָעָן, אָוִיסְעָר אַטָּה
דֵי צְוָוְיָיָי, וּוְעַלְכָּעָן וּוְיַיְזָעָן אַוְיָף דִּיזְעַלְבִּינָעָן וְאָהָר, מִיר וּוְעַלְעָן זַיְדָר אַבְּעָר
בָּאנְגָּעָנָעָן מִיטָּה דֵי צְוָוְיָיָי, וּוְאָס מִיר הַאַבָּעָן דָּאָ גַּעַרְבָּאָכָט.

אָזְדֵי רַעַלְגִּיעַזְוּן צְעַרְעַמְאָנָיָם הַעֲלָפָעָן מִיטָּה קִיּוֹן זַיְדָר
גַּלְקוּזְעַלְגְּקִיָּים אַזְוֹן צִילָעָן נָאָר צָו דָעָם צִיטְלִיבָעָן וּוְאוֹלְשָׁטָאָר פָּוּ
שְׁטָאָטָן, אַזְוֹן צָו זַעְוָן קָלָאָר פָּוּ דָרָעָר בִּיבָּעָל נְוָפָא, וּוְעַלְכָּעָן זַיְגָּטָן קִיּוֹן
אַנְדָּרְעָר זַיְדָר נִיכְתָּ צָו פָּאָר דָרָעָר אַפְּהִיטָוֹנָן פָּוּ דֵי צְעַרְעַמְאָנָיָם, וּוְיַיְנָעָן
קָרְעַפְּרָלִיבָעָן גַּעַוְוִינְסָעָן אַזְוֹן אַנְגָּעַנְעַמְלִיכְיָטָעָן; אַקְעַגְּנוֹ-אַבָּעָר זַיְגָּטָן
זַיְעָיָן גַּלְקוּזְעַלְגְּקִיָּטָן פָּאָר אַוְיְסְפָּאָלְגָעָן דָּאָס אַוְנוֹוּעָרְסָאָלָעָן גַּעַטְלִיבָעָן
גַּעַזְעָץ.

אוֹיַּעַר פִּינְגָּסְפָּרִים, וּוְאָס הַיְּוִיסָעָן מִיטָּה אַלְגָּעַמְיָינָעָם נָאָמָעָן
תַּוְרַתְמָשְׁחָה, וּוְעַרְתָּ, וְיַיְמָרְתָּ הַאַבָּעָן דָּאָס שָׁוֹן בָּאַמְּעַקְטָן, קִיּוֹן
אַנְדָּרְעָר זַיְדָר נִיכְתָּ צִוְּגָעָזָגָט, וּוְיַיְנָעָן אַפְּטִידָאָס צִיטְלִיבָעָן גְּלִיקָן, דֵי חָהָן
כְּבָוד, בָּאַרְיְמְטְקִיָּת, נְצָחָנוֹת, עַשְׂרוֹת, פָּרִידָעָן אַזְוֹן גַּעַזְעָן. אַזְוֹן הַגָּמָן
דֵי דָאַיְגָעָן פִּינְגָּסְפָּרִים אַנְתָּהָאַלְטָעָן, אַחֲרֵי דֵי רַעַלְגִּיעַזְוּן צְעַרְעַמְאָנָיָם,
אוֹיַּדְפִּילְזְוִיטְעַן-לְעָרָם, וּוְעַרְתָּ אַבְּעָר דֵי לְעַצְמָעָן נִיכְתָּ גַּעַרְבָּאָכָט דָאָרטָן,
וּוְיַמְּדָאָלְיִשְׁעָן פָּאַרְשְׁוִיפְטָעָן, וּוְאָס גִּילְטָעָן פָּאָר אַלְעָן מַעֲנָשָׁעָן, נָאָר וּוְיַיְ
בָּאַפְּעָלָעָן, וּוְאָס זַיְנָעָן הַוִּיפְטְּזָאָלְיִידְרָן צְוָנְעַפְּאָסָטְן צָו דָרָעָר תְּפִיסָה אַזְוֹן
גַּיְיסָטְן פָּוּ דָעָם הַעֲבָרָאִישָׁעָן פָּאָלָק אַלְיָוִן אַזְוֹן מְמִילָּאָן אַיּוֹ אַיּוֹ וּוְיַיְעָר

* „אַזְוֹנִים כְּרִיתָה לִי“, אַרְדָּ-אָרטָן, וּוְאָס בָּאַצְיְוִיכָעָנֶשְׁ דֵי פָעָאִיגְקִיָּט צָו
פָּאַרְגָּעָנָעָן (אַנְגָּעָרְקָוָגָן פָּוּן כְּחָבָרָן).

ציל ניט מער, ווי נאר דער וואוילשטיינר פו דעם העברעהישען שטאטן. איזו, למשל, ניט משה איבער די יידען דעם פארבאת צו טויטען אוון נביבנעו ניט ווי א לערער. אדרער א נבייא, נאר ווי א גזועצגעבער אוון א הערשער, זוויל ער בגאנרינדעט דאס ניט מיטן שכט, נאר שטעלט אווועס א שטראוף דערפאר; אוון שטראפאען קאנען אוון מוועז ער זיין פאראשיזידען. לוייט דעם גייסט פו יעדען איזינצעלן פאלק, ווי עס ערנט אונז גאנץ גענונג די ערפארונג. איזו האט משה איז ביים פארבאת פו נאוות געהאט איזו זיינען נאר דעם וואוילשטיינר פו כלע אוון שטאטם. זוויל וווען ער וואלט ווועלען איבערגעבען א מאראלייש פאראשיריפט, וואס זאל צילען ניט נאר צום וואוילשטיינר פו כלע, נאר איז צו דער נשמהדרו אוון דער אמתער גליקוועיליגקייט פו יעדען מענין שען. וואלט ער דאן פארדאמט ניט נאר די אויסטערע האנדולונג, נאר איז דאס איזונעניגטער געפֿל, ווי דאס האט געטאָן ישן, ווועלכער האט געלערנט בלויין אוניוווערטסאלע פאראשיריפטן (וז מ ת. י. קאָפּ, 5, פסום 28). אוון מחמת דעם האט ישו ניט צונזעאנט איזו, ווי משטה, קערפֿערליכע באַלויינונג, נאר גייסטינען. זוויל ישו איז ניט געשיקט געוואָרען, ווי איד האב דאס שויין געזאנט, צו דערהאלטנע דעם שטאט אוון איזינצופֿרעד געזעצען, נאר צו לערנען דאס אוניוווערטסאלע געזע אלויין. אוון דערפֿן קאנען מיר לוייכט פאָרטיטוי, אוו ישו האט באַין אופּנו ניט מבטל געמאכט תורה משה, זוויל ער האט כלע ניט געוואלט איזנ- פירען קיון שום ניעו מלוכּה-געזעצען. נאר זיון איזינצען זאָרין גע- ווען צו לערנען מאָראָלֵיש פאָרשיריפטן אוון זיון אַפְּטִילְעָן פו די מלוכּה-געזעצען. אוון ישו האט ער עירker געהאנדעלט איזו מחמת ער עסידּהארצוות פו די פֿרּוּשִׁים. ווועלכע האבען געגּוּבּט, אוֹ דער מענש, וואס היה אָפּ די געזעצען פו דער מלוכּה, ד. ה. תורה משה, לעבעט גליקליד, בעת תורה משה האט, ווי געומען אוין אַכְטַן נאר די אַינְטְּרֻעָסּעָן פו דער מלוכּה אוון גערנט ניט איזו צו באַלערנען די העברעה, ווי צו באַצְוּינְגּעָן זיון מיט געוואלט.

מיר ווועלען איצט זיך אומקערען צוירק צו אונזער עניין אוון ברענ- גען נאר אנדערע שטעלען פו דער ביבעל, וואס זיינען מבוטה, אלס שבר פאר דער אַפְּהִיטּוֹגּ פו די רעלִינְיּוֹזּ צערעמאַנְיּוּס, בלויין קער- פערלייכע געווינסטען. בעת פאר דער דורךפֿירוֹגּ פו דעם אוניוווערטס- לאָן געטלייכען געזען זאגען זי צו דעם שבר פו גליקוועיליגקייט.

צווישען די נבייאם האט דאס קיינער ניט געלערנט איזוי קלאר, ווי ישעה, אין קאפ. נ"ח פאראדאמט ער די צבעות און רעקאמענדייט די פריהוית איזו די ליבע פון דעם מענשען צו זיך אליזו איזו צו זיזו נאענטען; איזו פאר דער אפהיטונג פון די דיאזינע פאראשיריפטען זאנט ער צו אטדאס: "דאזו ווועט דיזו לייכט דורךברעכען, ווי די מארגנען רויט, איזו דיזו געגעזונג ווועט באלאד אויפבליען, דיזו גערעכטינקיות ווועט גיזו פאר דיר איזו גאטס'ס כבוד ווועט דיך פאראומלען*) איזו איזו. נאך דעם רעקאמענדייט ער אויך דעם שבת, איזו דאס איזו דער שכט, ועל-בעו ער זאנט צו פאר דער געטהיידר אפהיטונג פון דעם דיאזינען טאג: "דאזו ווועסטו זיך פרײַען מיט גאטס**) איזו איזו וועל דיך לאזען רייך טען***) אויף די חויכקייטען פון דער ער איזו דיך לאזען עסען די הערבשאפט פון דיזו פאמטר ער, ווי גאטס'ס מוייל האט דאס געד רעדט". מיר זען, אלזוי, איז דער נביא זאנט צו פאר פריהוית איזו ליבע א געזונטען ניסט איזו א געזונטען קערפער איזו גאטס'ס כבוד נאכ'ז טויט. אקלגען-אכבר זאנט ער צו פאר דער אפהיטונג פון די רעליגיעז צערעמאניעס ניט מער, ווי די זיבערקיות איזו געריאויגונג פון דער מלוכה איזו קערפערליך גלייך.

איין ת ה ל י. מ. קאפ. ט"ז איזו ב"ד וווערטן גארניט געבראכט קוין רעליגיעז עזרעמאניעס, נאך מאראאליש פאראשיריפטען אליזו. איזו דאס איזו זיכבע דערפאר, ווילע עם רעדט זיך דארט נאך ווועגען דער גליקזעלינקייט איזו ווילע נאך זי אליזו וווערט דארט פאָרְגַּעֲשָׁלָאָגָעָן, ההג איז א פאראבעלישער פארם. עם איז דאך נאך קוין ספק ניט, איז אונט טער גאטס'ס באָרג, אונטער זיינע געצעעלטען איזו וווערט באָוואוינען. וואס עם רעדט זיך ווועגען דעם איז אטדיי קאָפִיטַלֶּעֶד ת ה ל י. מ. דראוף

*) א העבראיזום, זואס באטיזיט דעם מאמענט פון טויט. "ווערטן פאָר זאמעלט צו די אכבות" באטיזיט ש ט א ר בען. זיך בר א שיית, קאפ. מ"ט, פסוקים 29 און 38 (אנטערקונג פון מחבר).

**) ה.ה. זיך פרײַי ען איז אַפְּטַעַן עַלְיָהָן אַפְּטַעַן אַפְּטַעַן מיט גאט Met godt, en met erre (מייט גאט און מיט ער). (אנטערקונג פון מחבר).

***) דאס באטיזיט ה ער ש ען, ווי מען חאלט א פערד איז צויט. (אנטערקונג פון מחבר).

מען פארשטיין די גליקוועלינקייט און נשמה-הרג, אבער ניט דעם באָרגן פון ווישלען און ניט משה'ס משכני, וויל דיאזינגע ערטער זייןנען פון קיינעם ניט געווען באַזאָו אונט און זייןנען פאַזרוֹואַלטטעט געווארען נאָר פון די לויים אליאַן. פונקט אָזֶן זייןנען שלמה'ס אלע משלים, וועלכע מיר האבען ציטירט אין דעם פאַריגען קאָפּיטעל, מבטיח די אַמתע גליקוועלינקייט נאָר פֿאָר קְוָלְטִיוֹוְרָעָן דעה אַינטעלעקט און חכמה, וויל נאָר אָזֶן אָרוּם ווּרטַט באָנוּמָעָן די גָּאנְטְּסְפּוּרְכְּט אָנוּ גָּעְפּוֹנָעָן די דער קענטענְנִישׁ פון נאָט.

או די העברער זייןנען נאָר דער צעשטערונג פון זײַער מלוכָה מעָר ניט געווען פֿאַרְפּֿלִיכְטָעָט אָפּּזְחִיתָעָן זַיְעַרְעָעָט צַעְרַעְמָאָרָן. אוֹן צַו וּעַן פון יְרֵמִיהָן. וּעַן דער נְבָאָה האָט גַּעֲזָעָן אָנוּ פֿאָרָאָרָן. אוֹיסְגַּעַןְגָּאָגָט די בְּאַלְדִּינְגָּעָן צַעְשַׁטְּעָרָוָגָן פון יְרִישָׁלָיִם, האָט עַר גַּעֲזָעָן, אוֹ נְאָט לְבָטָן נְאָרָן, וּאָסָס וּוַיְסָעָן אָנוּ פֿאָרְשְׁטִיְיעָן. אוֹן עַר אָנוּ דער נְאָט, וּאָסָס טָוט חָסָד, מְשֻׁפְּט אָנוּ צְדָקָה אָוֹיפָּט דער עַרְדָּה, אוֹן נְאָרָן אָטָר די מעָנְשָׁעָן פֿאָרְדִּינְגָּעָן לְוִיכָּבָּד (וזְקָאָפָּה, ט', פְּסָקָה 23); דָּרְמָרִיט וּוְיל עַר זָאָגָעָן, אוֹ נְאָר דעם חָרְבָּוּן יְרִישָׁלָיִם פֿאָרְלָאָגָאנְט נִיט פון די יְרָדָעָן קוֹנְפָּט אָפּּהָיְתָעָן דָּאָס גָּאָטְרִילִיכָּעָן גַּעַזְעָעָן, וּאָסָס גִּילְטָן אָרָלָעָן מְעַנְשָׁעָן.

אוֹיד דער נְיִיעָר טָעַטָּמָעָנָט בְּאַשְׁטָמִינְגָּט דָּאָס פֿוֹלְשְׁטָמְעַנְדִּינִי, וּוְיל עַס וּוְרָעָן דָּאָרָט גַּעַלְרָעָטָן, וּמִיר האָבען דָּאָס שְׂוִין באָמְעָרְקָט, נְאָר מָאָרְאָלִישָׁע פֿאָרְשְׁרִיפְּטָעָן, וּאָס פֿאָר זַיְעָר אָפּּהָיְתָעָן וּוְרָטָט צָוָר גַּעֲזָעָן דָּרָר שְׁכָר פון מְלָכָות שְׁמִים. וּאָס אָנְבָּאָלָאָגָאנְט די רְעַלְגִּיעָזָע צְרָעָמָאָנִים, האָבען די אָפּּאָסְטָאָלָעָן זַיְמְבָּטְלָ גַּעַוְעָן נְאָכְרָעָם, וּוְיל די עַוְּוָאנְגָּעָלִיעָה האָט אָנְגָּהָוִיבָּעָן גַּעַפְּרִידְגָּט וּוְרָעָן אוֹיד צַו אָנְדָּרָעָן פֿעָלָה קָדָר, וּוְלְכָעָה האָבען גַּעַלְבָּט אַונְטָעָר אָנְדָּרָעָר מְלָכָה-גַּעַזְעָצָעָן. אוֹן אוֹיבָּד די פְּרוֹשָׁים האָבען אָפּּגְּהָיִיט די רְעַלְגִּיעָזָע צְרָעָמָאָנִים, אָדָרָה, וּוְעָ נִינְגְּסָטָעָנִים, אָגְרִיסָעָן טִילְלָ פון זַיְיָ, אוֹיד נְאָכוּן אָונְטָעָרָגָאנְגָּן פון דער מְלָכָה, האָבען זַיְיָ דָּאָס נִיכְבָּר גַּעַטְאָן מְחַמְּתָן גַּעַנְגְּרָשָׁאָפָּט צַו די קְרִיסִּ טָעָן, אִידְרָעָר כְּדִי צַו גַּעַפְּפָלָעָן גַּעַטָּן. אוֹן דָּרָר אַמְתָּעָן, נְאָכוּן עַרְשָׁטָעָן חָרְבָּה, וּעַן די יְרָדָעָן זַיְנָעָן אָוּוּקְגָּנְעָפְּרִיטָט גַּעַוְאָרָעָן אָנוּ גַּעַפְּאָנְגָּעָנְשָׁאָפָּט קִיְיָ בְּבָל, האָבען זַיְיָ בְּאַלְד אָוּפְּנָהָעָרָט אָפּּצְחָוִיָּטָן די צְרָעָמָאָנִים, וּוְיל זַיְיָ זַיְנָעָן דָּעַמְאָלָט, אָוֹיפָּט אָיךְ וּוְיִם, נְאָר נִיט גַּעַוְעָן צַעַ

טיולט אויף סעקטעם. נאָד מער, זוי האבעו זיך אַפְּגָנּוּזָעֲגָנֵט מיט תורה משה, האבעו פֿאָרְנָעָסָעָן, ווי נאנץ אַיְבָּרְנָעָן זָאָכָעָן, די מנהיגים פֿוֹן זַיְעַר פֿאָטְרָלָאָנדָר אָוֹן אַנְגָּהָוִיכָעָן זַיךְ אַוְסְמָיְשָׁעָן מִיט אַנְדָּרָעָ פֿאָלְקָעָר. ווי מיר זַעַעַן דָּאָס זַיְעַר קְלָאָר אַרְוָוָס פֿוֹן עַוְרָא אָוֹן נַחְמִיה. עַס אַיְזָן, דַּעֲרִיבָּעָר, נַאֲרָ קִיְּוָי סְפָּקָ נִיטָּן, אָזְן דַּיְיְדָעָן זַיְינָעָן אַיְצָט. נַאֲר דָּעָר אַוְפְּלִיוֹזָנָגָ פֿוֹן זַיְעַר מְלָכָה, פֿוֹנְקָט אַזְוִי זַוְעַנְגָּן פֿאָרְפָּלְכְּבָּטָעָט אַפְּצָהִיטָּעָן תורה משה, ווי זַיְינָעָן דָּאָס גַּעַוְוָעָן פֿאָר דָּעָר גַּרְנְדוֹנָגָ פֿוֹן זַיְעַר גַּעַוְלְשָׁאָפָּט אָוֹן שְׂטָاطָם. אַיְזָן דָּעָר אַמְּתָעָן, פֿאָר יִצְיָאת מְצָרִים, וּוּעָן זַיְיָהָאָבָעָן נַאֲר גַּעַלְעָבָט צְוִישָׁעָן אַנְדָּרָעָ פֿאָלְקָעָר, האבעו זַיְיָהָאָט קִיְּוָי שָׁוָם בְּאַזְוְנְדָרָעָ גַּעַוְעָצָעָן אָוֹן זַיְינָעָן נִיט גַּעַוְעָן אַוְנְטָרְנוּזָוְאָרְפָּעָן קִיְּוָי שָׁוָם אַנְדָּרָעָ גַּעַוְעָץ, ווי נַאֲר דָעָם נַאְטְרִילְבָּעָן אָוֹן בְּלִי סְפָּק אַוְיד דַּי גַּעַוְעָצָעָן פֿוֹן דָעָם שְׂטָاطָם, אַיְזָן וּוּלְכָעָן זַיְיָהָאָט בְּעָן גַּעַלְעָבָט, אַוְיאָה זַיְיָהָאָט דַּי דָאַזְוָעָן גַּעַוְעָצָעָן האבעו נִיט סְתוּר גַּעַעַן וּוּעָן דָעָם נַאְטְרִילְבָּעָן גַּעַטְלִיכָעָן גַּעַוְעָץ.

אָוֹן אַוְיב די אַבָּות האבעו פֿוֹנְדָּעָסְטוּוּנָעָן גַּעַבְּרָאָכְט קְרָבָנָות צָוָנָט, האבעו זַיְיָ, לְוִית מִיּוֹן מִיּוֹנָגָן, דָאָס גַּעַטָּאָן, כְּדַי מַעַר אַנְצְרוּנָעָן צָו יְרָאָת שְׁמִים זַיְעַר הָאָרֶץ, וּוּאָס אַיְזָן פֿוֹן סִינְדְּרוֹוִיזָן אָזְן גַּעַוְוָעָן גַּעַוְאוֹוָונָט צָו קְרָבָנָות; וּוּיְוַיל נַאֲר פֿוֹן דָעָר צִוְּיָהָט פֿוֹן אַנְשָׁה אָזְן זַיְינָעָן דַי מַעַנְשָׁעָן גַּעַוְוָעָן גַּעַוְאוֹוָונָט צָו קְרָבָנָות, וּוּאָס זַאלְעָן זַיְיָהָאָט אַנְדָּרָעָ גַּעַטְלִיכָעָן צָו יְרָאָת שְׁמִים. אַוְיאָה אַזְאָ אַפְּנָן האבעו די אַבָּות גַּעַבְּרָאָכְט קְרָבָנָות צָו נִטְמָט דָוְרָכִן בְּאָפְּעָל פֿוֹן עַפְּעָם אַגְּטְלִיכָעָן גַּעַוְעָץ אָוֹן אַוְיד נִיט מַחְמָת דָעָם, וּוּאָס זַיְיָהָאָט גַּעַלְעָרָט גַּעַוְוָאָרָעָן פֿוֹן דַי אַגְּנוּוּרְעָסָלָעָ נִרְנוּרְלָאָנָעָן פֿוֹן דָעָם גַּעַטְלִיכָעָן גַּעַוְעָץ, נַאֲר בְּלִיְזָן דָעָר, וּוּיְוַיל דָאָס אַיְזָן גַּעַוְוָעָן דָעָר מַחְמָגָ פֿוֹן זַיְעַר צִוְּיָם. אָוֹן אַוְיב זַיְיָהָאָבָעָן דָאָס גַּעַטָּאָן אַיְזָן גַּעַוְוָעָן דָעָר צִוְּיָם, האָט דָאָס נִיט גַּעַקְאָנָט זַיְיָהָאָזָן קִיְּוָי אַנְדָּרָעָ בְּאָפְּעָל, אַוְיאָה עַמְּצָעָנָם בְּאָפְּעָל, האָט דָאָס נִיט גַּעַקְאָנָט זַיְיָהָאָזָן קִיְּוָי אַנְדָּרָעָ בְּאָפְּעָל, וּוּיְיַיְל נַאֲר דָאָס גַּעַוְעָיָן פֿוֹן דָעָם שְׂטָاطָם, אַיְזָן וּלְכָעָן זַיְיָהָאָבָעָן גַּעַלְעָבָט, וּוּאָס זַיְיָהָאָבָעָן אַיְמָט גַּעַמְוָזָט גַּעַהְגָּדָעָן גַּעַהְגָּדָעָן נִאָרְוָוָאָס אָוֹן אַוְיד אַיְזָן קָאָט. 3. בעַת אַיְדָהָאָבָעָן גַּעַרְעָדָט זַוְעָגָן מְלָכִי צָרָק.

מִיט די דָאַזְוָעָן אַלְעָ צִימְטָאָטָעָן הָאָבָא אַוְיד, אַלְזָוִי, באַשְׁטָמְטִינְטָמָט מִיּוֹן מִיּוֹנָגָן דָוְרָד דָעָר אַוְיְטָאָרִיטָעָט פֿוֹן דָעָר בִּיבְּעָל. עַס בְּלִיְבָּט מִיר נַאֲר אַיְצָט אַיְבָּעָר צָו וּוּיְזָעָן, וּוּאָרָוָם אָוֹן וּזַיְיָהָאָבָעָן אַיְזָן דַי רַעְלִינוּעָזָעָ צְעָרָעָמָאָנָעָס הָאָבָעָן גַּעַדְיָנָט צָו בְּאַפְּעָסְטִינְגָּעָן אָוֹן צָו דַעְרָהָאָלָטָעָן דָעָם שְׂטָاطָם פֿוֹן

די העברעה. איד וועל דאס טו איזוי קורץ, ווי דאס איז נאר מענלאַד. דוריך אלגעמיינע גראונדאצען.

די מענשליכע געמיישאפעט איז איסטרגענווינלוך ניצליך און אפילו העכסטט-נויטיג ניט נאר כדיא צו פֿאַרְזִיכְעָרָעָן זיך קענען די שונאים. נאר איז צוליב דער דערגרויכונג פֿוֹ אַסְדֵּ נִיצְלִיכְעָזָכְעָן. איז דער אַמְתָּעָן, ווען די מענשען ואַלְטָעָן ניט געהאלפֿעָן אַינְגָּעָן דִּין אַנְרָעָע. ואַלְטָז זַיִן נִיט גַּעֲלָקְעָט קִיּוֹן פֿעָאַגְּקִיט אַזְוִן קִיּוֹן צִיּוֹן זיך צַוְּדָרְעָן דַּעֲרָהַאַלְטָעָן בְּיַם לְעַבְעָן; ווֹיְלָה די מענשען זיינען ניט אלצאיינס פֿעָאַגְּן צַוְּדָרְעָן זַיִן יְעַדְרָעָר זַאֲדָה אַזְוִן דַּעֲרָהַבְּעָר, נִיט גַּעֲוָעָן אַיְמְשְׁטָאנְד אַיְנְצְּזָאַפְּעָן זיך דָּאָס. וואָס נָאָר עַד אַלְיוֹן נִיטְמָנָט זַיִן אַיְן דָּעַם. דָּעַם אַיְנְצְּעַלְנָעָם מענשען, זאג אַיְד. ואַלְטָז נִיט גַּעַר בען, נִיט רַעַדְנָדִין שָׂוִין וועגען קוֹנְסָטָעָן אַזְוִן ווּסְעַנְשָׁאַפְּטָעָן. וואָס זַיִר נִיט ווענִיגְעָר נִיטְמָג פֿאַר דַּעְרָ פֿאַרְפְּלָקְאַמְוָג פֿוֹ דַּעְרָ מענשליכען נְאַטוֹר אַזְוִן פֿאַר דָּעַם מענשען'ס גַּלְקוּזְעַלְגְּנִיקִיט. מִיר זַעַן, באַמת, אַזְוִן מַעֲנָשָׁעָן, וואָס לְעַבְעָן אַיְן אַבְּאַבְּרִישָׁן צִוְּשָׁטָאנְד, אַזְוִן אַמְלָוכָה, פֿרְעָוֹן עַלְעָנָד אַיְן בְּמִעְטָה חִיהִישׁ לְעַבְעָן. אַבְעָר אַפְּלִיּוֹ דָּאָס ווענִיגְעָן, וואָס זַיִן האַבָּעָן גַּעַשְׁאַפְּעָן אוֹוָה אַגְּרָאַבָּעָן אַזְוִוְרָעָנָם אַזְוָּפָּה. האַבָּעָן זַיִן אַזְוִיד גַּעַשְׁאַפְּעָן נִיט אַזְוִן אַגְּוּוִיסְּטָר קַעְגְּעַנוּיְמָנָעָר הִילָּאָ.

ווען די מענשען ואַלְטָעָן פֿוֹ דַּעְרָ נְאַטוֹר אַזְוִי בְּאַשְׁאַפְּעָן גַּעַוָּאָרָעָן. אַז זַיִן זַאֲלָעָן נָאָר קִיּוֹן אַנְדָּעָר זַאֲדָה נִיט בְּאַגְּנָעָרָעָן, ווי נָאָר דָּאָס, וואָס דַּעְרָ גַּעַוְנָטָעָר שְׁכָל ווּזְוּזָה זַיִן, ואַלְטָז די גַּעַוְלָשָׁאַפְּט אַודְרָאִי נִיט גַּעַנוּיְמָג זַיִד אַיְן קִיּוֹן גַּעַזְעָעָן; עַם וואַלְטָז דָּאָזְנָעָן גַּעַנְצָי גַּעַנְצָי לְעַרְנָעָן די מַעֲנָשָׁעָן דִּי אַמְתָּעָן מַאֲרָאַלְפְּ-פְּאַרְשִׁיפְּטָעָן, כְּדִי זַיִן זַאֲדָה לְעַזְנָטָאָנוֹ אַזְוִן מִיט אַפְּרִיעָן גַּיְסָט טָוָן דָּאָס, וואָס אַיְן באַמת נִיצְלִיךְ. אַבְעָר די מענשליכען נְאַטוֹר אַיְן גַּאנְצָי אַנְדָּרָעָשָׁב באַשְׁאַפְּעָן. אַלְעָז וּבְעָז זַיִן מַאְקָעָ דָּאָס, וואָס אַיְוֹ פֿאַר זַיִן נִיצְלִיךְ, אַבְעָר נִיט לְוִוְּת די אַנְוּיוּזְוּנָגָעָן פֿוֹ דָּעַם גַּעַוְנָטָעָן פְּאַרְשְׁטָאנְד. זַיִן פְּאַרְלָאַגְּנָעָן גַּעַוְוִיסְּעָן זַאֲבָעָן אַזְוִוְרָעָן זַיִן פֿאַר נִיצְלִיךְ בְּלוּזָן דָּרְכָן אַנְטְּרִיבָן פֿוֹ קַאְפְּרִיזָעָן אַזְוָּפָּה לְיַדְעַנְשָׁאַפְּטָעָן. וואָס רַעַבְעָן זַיִן גַּאֲרָנִיט מִיט דַּעְרָ צּוּקָוּנָפָּט אַזְוָּפָּה אַלְעָז אַנְדָּרָעָר זַאֲבָעָן. דָּרְפָּוֹ נֻמְטָמָט זַיִן עַם, וואָס קִיּוֹן גַּעַוְלָשָׁאַפְּט קָאָן

ניט האבעו קיון קיומ און א רענירונג און און געוואלט און ממילא אויד ניט און געוועצען, וועלכע מעסינען און האלטנען איין די לאפריזען פון די מעונשען און זיעירען פרײַגעלאזענע באָגערען.

די מענשליכע נאטור לאות זיך פונדענטוועגען ניט איננאנצען באָצוינגעש, און ווי זאנטס ס ע נ ע ק א ד ער ט ר א ג י כ ער : "קִינְנֶרְ הַטְמֵת לְאָנָגְ נִטְ דַּעֲרָהַאַלְטָעָן קִיּוֹן גַּעֲזַלְטוֹאַמְעָן הַעֲרָשָׁאָפָט : נָאָרְ דִּי מַעֲסִיגְעַן הַאָבָעָן אַ קִיּוֹם". אַיְזְ דָּעָרְ אַמְתָּעָן, בְּלִי זֶםְןִיְיָ מַעֲנָשָׁעָן נָאָרְ דִּי מַעֲנָשָׁעָן הַאַנְדָּלָעָן בְּלִיּוֹן מַחְמָתְ מַוְרָא, טָעוֹן וַיְיָ אָזְוִינָס, וּוְאָסְ זַיְיָ הַאָבָעָן דַּעֲרָצָו גַּאֲרָקִיְיָ קִיּוֹן חַשְׁקָ נִימָ, אַזְן זַיְיָ רַעֲבָנָעָן זַיְדְ גַּאֲרָנִיטָ מִיטְ דַּעֲרָ נִיצְלָקִיְיָ אַזְן גַּוְיִינְגִּיטָ פָּוּ דָעָם, וּוְאָסְ זַיְיָ זַאֲלָעָן נִטְ בַּרְעָנָעָן אַוְיָפְ זַיְדְ דָעָם טָוִיט, אַדְעָר עַפְעָטָן אַזְן אַנְדָּעָר שְׂטָרָאָל, נָאָרְ מַעְרָ, זַיְיָ מַזְעוֹן זַיְדְ פְּרִיְעָן, וּוּעָן עַט טְרָעָפָט מִיטְ זַיְיָ הַעֲרָשָׁעָר עַפְעָט אַצְרָה, אַפְּלִיְוָן זַיְיָ אַלְיִוָּן לְיִדְעָן דַּעֲרָבָיָי, אַזְן זַיְיָ מַזְעוֹן אַיְזְ וּוּינָשָׁעָן אַלְדָּאָס בִּיּוֹן אַזְן טָאָמָעָן אַלְיִוָּן דָּאָס בְּרָעָנָעָן אַוְיָפְ אַיְזְ, זַיְיָ אַזְן עַמְּדָעָטְרָעָנָלְדָ, וּוּי קִיְיָמִט. קִיּוֹן זַאֲרָ אַיְזְ פָּאָרְ דִּי מַעֲנָשָׁעָן נִטְ אַזְן אַזְן אַזְן עַמְּדָעָטְרָעָנָגָז זַיְיָהָר גַּלְיִיכָּעָן אַזְן צַוְּ לְאָזְעָן זַיְדְ פָּוּ זַיְיָ דָעָעָן צַוְּ זַיְיָ אַזְנָטְרָעָטָעָנָגָז זַיְיָהָר גַּלְיִיכָּעָן אַזְן אַזְן אַזְן אַזְן גַּלְיִיכָּעָן. אַזְבָּאָבָעָר דִּי מַאָכָט אַיְזְ אַיְזְ דַּיְהָעָטָן פָּוּ אַזְעָט, אַדְעָר נָאָרְ פָּוּ אַיְינָעָם, מַזְעוֹן זַיְדְ פָּאָרָמָאָגָעָן עַפְעָט אָזְוִינָס, וּוְאָסְ זַיְיָ אַרְוִיסְחוֹיְבָעָן פָּוּ דָעָרְ גַּעֲזַיְנִילְכָּעָרְ מַעֲנָשָׁלְכָּבָרְ נָאָטָוָר, אַדְעָר לְפָחוֹת זַיְדְ בָּאָמִיוֹן מִיטְ אַלְעָכְחָות צַוְּ אַיְבָּרְצִיְּגָעָן אַזְן דָעָם דָאָלָק.

עַד שְׁטָעָן סָ, אַזְן גַּאֲנָצָעָן גַּעֲזַלְשָׁאָפָט דַּאָרָת, אַזְבָּאָבָעָט אַזְן מַעְגָּלָדָ, אַנְהַאֲלָטָעָן דִּי רַעֲנִירָוָגָן אַוְיָפְ אַקְלָעְקָטִיוֹעָן אַזְפָּן, כְּדִי אַלְעָזָלָעָן זַיְיָ אַזְנָטְרָעָטָעָנָגָז נָאָרְ זַיְדְ אַלְיִוָּן אַזְן קִינְנֶרְ נִטְ — צַוְּ זַיְיָ גַּלְיִיכָּעָן. אַזְבָּאָבָעָר דִּי מַאָכָט אַיְזְ אַיְזְ דַּיְהָעָטָן פָּוּ אַזְעָט, אַדְעָר נָאָרְ פָּוּ אַיְינָעָם, מַזְעוֹן זַיְדְ פָּאָרָמָאָגָעָן עַפְעָט אָזְוִינָס, וּוְאָסְ זַיְיָ אַרְוִיסְחוֹיְבָעָן פָּוּ דָעָרְ גַּעֲזַיְנִילְכָּעָרְ מַעֲנָשָׁלְכָּבָרְ נָאָטָוָר, אַדְעָר לְפָחוֹת זַיְדְ בָּאָמִיוֹן מִיטְ אַלְעָכְחָות צַוְּ אַיְבָּרְצִיְּגָעָן אַזְן דָעָם דָאָלָק.
צַוְּ זַיְיָ טָעָן סָ, אַזְן דִּי גַּעֲזָעָצָעָן פָּוּ וּוּאַסְמָרְעָדָסָאַזְן שְׂטָטָט מַזְעוֹן אַזְיָיְ גַּעֲמָאָכָט וּוּרָעָן, אַזְן דִּי מַעֲנָשָׁעָן זַאֲלָעָן זַיְדְ זַיְיָ אַזְנָטְרָוָוָאָרָ — פָּעָן נִטְ אַזְיָיְ דָרָדְ מַוְרָא, וּוּי דָרָדְ הַאָפָעָנָגָן פָּאָרָלָאָגָן, וּוּוּילְ נָאָרְ אַזְיָיְ אַדְוָם וּוּעָט אַיְינְנֶרְ מַזְן זַיְיָ פְּלִיכָּטְ מִיטְ אַפְּרִיְעָן וּוּילָעָן.
אַזְן ۶ ס ۱ הָ, אַזְיָיְ זַיְיָ דִּי גַּהְאָרְכִּינְגִּיקִים בָּאַשְׁטִיטִ אַזְן דָעָם.

וואס יעדער אינגעַר פאלנט אויס די גזעצען נאר מלחמת דער אויטאָד ריטעט פון דער רענירונג, בכו איז געדונגנו, אָז אִין אַ גזעלאַשאָפט, וואו די רענירונג אִין אַיְלעַמֶּן הענט אָז די גזעצען ווערטע סאנציאַנִּירט דורך דער אלַגְּנִינֶר צוֹשְׁטִימָונָג, קאָז נאר קִין רֵיד ניט זַיְן וועגעַן גָּהָאָרְכִּיגִיטִיט; אָז אִין אַז גָּזְעַלְשָׁאָפָט בְּלִיבְּטָדָם פָּאַלְקָ אַלְצָאַיְינָס פֿרִי, צִי די גָּזְעַעַצָּעַן ווערטע פָּאַרְמָעַטָּט, אַדְרָע גָּמְינִינְרָט. ווילָע עַם האַנדְרָעַט ניט דורך דער אויטאָרִיטָעַט פון אָז אַנדְרָעַן. נאר לְוִיט זַיְן אַינְגְּנִינְגָּר צוֹשְׁטִימָונָג.

נאָר אַנְדְּרָעַש אִין אַבְּרָעַד דָּרָר פֿאָלָּא, וואו אַיְינְ-אַינְגְּנִינְגָּר מענְשָׁח האַטָּט די גָּזְעַעַמָּאָכָּט פָּאַר זַיְד, זַוְיִיל דָּאָ פָּאַלְגָּעָן שְׂוִין אַלְעַ אַוִּים די גָּזְעַעַן פון דער רענירונג נאר דורך דער אויטאָרִיטָעַט פון אַיחַד. אָז אַוִּיב די בִּירְגָּעָר זַיְנָעָן לְכִתְחִילָה ניט דָּרְצְוִינְגָּן גָּעוֹאוֹרָעָן צַו גַּעַד הָאָרְכִּינְגִּיט, ווועט פָּאָר אַזָּאָ רָעְנִירָגָן זַיְן שָׁוּעָר אַיְינְצּוּפִּירָעָן, וועַז דָּאָס אִין נוֹיטִיג, נְיוּעָן גָּזְעַעַן אָזָּאָ גָּזְעַעַנְעַמָּעָן פון פָּאַלְקָ די פֿרִי-הַיִּם, וואָס אִין אַיְם אַיְינְ-מָאָלָּאָ נְאַכְּגַּעַנְעַבָּעָן גָּעוֹאוֹרָעָן.

נאָר אַטְדִּי אַלְגְּמִינְעָן באַטְרָאַכְּטָוָנָעָן וועַלְעַן מִיד אִיצְט זַיְד צוֹרִיךְ אַומְקָעָעָן צַו דָּעַם שְׁתָטָטָט פון די העברער.

וועַז די העברער זַיְנָעָן אַרוֹיָּס פון מְצָרִים, זַיְנָעָן זַיְיָ מַעַר נִיט גָּזְעַעַן פָּאַרְפְּלִיְּכְּטָעַט צַו די גָּזְעַעַן פון קִין שָׁוָם אַנְדְּרָעַ פָּאַלְקָ אָז עַס אִין זַיְד, דָּרְבִּיבָּר, גָּעוֹוָעָן דָּרְלְוִוִּיטָט צַו שָׁאָפָעָן נְיוּעָן גָּזְעַעַן, ווֹ זַיְיָ אַלְיִין הָאָבָעָן גָּעוֹוָאָלָט, דָּה. צַו שָׁאָפָעָן נְיוּעָן דָּעַכְתָּ, צַו נְרוֹנְדָעָן אַלְמָטָט, ווֹזָאָ זַיְיָ וּוֹאַלְטָעָן אַלְיִין אַוִּיסְנְעַקְלִיבָעָן, אָז אָז פָּאַרְנָעָמָעָן פָּאָר זַיְד די לְעַנְדָעָר, ווֹאָס וּוֹאַלְטָעָן זַיְד נְעַפְּסָטָט פָּאָר זַיְיָ צָום בעַסְטָעָן. זַיְיָ זַיְנָעָן אַבְּרָעַר צַו קִין זַאֲרָ נִיט גָּעוֹוָעָן וּוֹעַנְגָּעָר פְּעָאִיג, ווֹ אַיְינְצּוּפִּירָעָן קְלוֹנָעָן גָּזְעַעַן אָז אָז שָׁאָפָעָן אָז אַלְגְּמִינְעָן פָּאַלְקָס-דָּרְעַנְדָוָג. זַיְיָ זַיְנָעָן בָּמְעַט אַלְעַ גָּעוֹוָעָן אַוְמָגְעַבְיִילְדָעָט אָז דָּרְשַׁלְאָגָעָן פון שְׁוּעָרָעָר שְׁקַלְאָפְּרִי. אָז דָּרְבִּיבָּר האַטָּט זַיְיָר רָעְנִירָגָן גָּעוֹמוֹת גַּעֲפִירָט וועַר דָּעַן פון אִין מְעַנְשָׁעָן, ווֹאָס זַאֲלָ בָּאַפְּעָלָעָן אַנְדְּרָעַר, ווֹאָס זַאֲלָ בָּאַרְ צְוַיְוָנָעָן מִיט גָּעוֹוָאָלָט אָז ווֹ פָּאַרְשְׁרִיבָּעָן גָּזְעַעַן, וּוּלְכָעָ ערַ ווּעַט עַרְשָׁט שְׁפַעְטָרָעָן. מִשְׁהָ האַטָּט די דָּזְוִינָעָ מאַכְתָּ נְעַקָּאנְט לִיְכָט אַנְהָאָלָטָעָן, ווֹיָל עַר האַטָּט אַבְּרָעַנְטְּרָאָפָעָן אַלְעַ אַנְדְּרָעָר מִיט זַיְנָעָ גַּעַטְלִיבָּעָ מְעֻלָּות אָז אַיְבָּרְגָּעְצִיְּגָט דָּאָס פָּאַלְקָ, אָז עַר האַטָּט זַיְיָ פָּאַרְמָאָנט, אַוִּיפְּוִיְזָעְנָדִיגָּ דָּאָס דורך פִּיל צִיְוָנְיָשָׁעָן (ועַ שְׁ מַ וְ תַּ).

קאפ. ד', הצעטער פסוק, און קאפ. י"ט, פסוק 9). דורך אטידער געטליכער קראפט, וואס איז אים געגעבען גשוחז רען, האט משת, אלזוי, אויפגעשטעלט געוועצען און זוי פארגעשריבען דעם פאלק, אנווענדערנדי ערבי די גרעטען מי, און דאס פאלק זאל טו זיין פלייכט ניט איזו מלחמת מורה, ווי מיט זיין פריען ווילען, צוויי זאכען האבען אים באזונדרעס באזונגעט דערץ: דער ווידער שפענינגער גייסט פון פאלק, וואס לאזט זיך ניט באצוינגען דורך געוואלט אלין, און די מלחמה, וואס איז זוי דאן פארגעשטאנגען, וויל אובי ער האט געוואלט ארווקומען דער זינער, האט ער געמאזט מערכ דערמוטיגען די קראנסלייט, ווי אונשרעקען זוי מיט שטראפען און דאס אונגען, וואס נאר איזו ארום ווועט יעדער סאלדאט זען אויסצוציבענען זיך מיט מות און העדישקייט און ניט בלוי איזו זינען האבען זוי איזו צו פארמיידען די שטראפ.

אויף אטידעם סמדר, ד. ה. כרי דאס פאלק זאל טו זיין חוב ניט איזו מלחמת מורה, ווי מלחמת פרומקיט, האט משה דורך זינו געטליכער קראפט און אויפון געטליכען באפעל איינגעפריט די דערליגע איזו דעם שטאמט. וויטער האט ער באאיינפלוסט די הערברער דורך מעשים טובים און זוי מבטיח געווען איזו גאטס' נאמען פיל גוטס איז ער צר' קונגפט. ער האט אויד ניט איינגעפריט קיון צורשטרעגען געועצען, ווי יעדער איינער, וואס ווועט זוי אויפמערקע אום דורךקען, ווועט דאס קאר ניען לוייכט באשטוטיגען, דערהויפט נאר, וווען ער ווועט האבען איז אונט די אומשטענדערן, וואס האבען זיך געפֿאָדרעט אויף צו פאראוטילען באשלודיגטערן.

און לסות, כרי דאס פאלק, וואס האט ניט געקאנט זיין זיין אייד גענער געועצנגער, זאל זיין אפהענגן פון הערשער'ס ווילען, האט ער די דזאינע מעשען, וואס זיינען געווען געוואוינט צו קענטכט' שאפט, ניט דערלוובט קיון שומ איינגענויליגע האנדלונגער. דאס פאלק האט קיון זאָר ניט געקאנט טו, ניט זיינדריג געצוואונגער צו געדענד קען דאס געוועז און צו דערפֿילען געבאטען, וואס האבען זיך געוענדט בלויו און דעם ווילען פון דעם געועצנגער. ניט מיט זיער פרייען ווילען, נאר אויף א פֿעַסְטּוּן איז באשטומען באפעל פון געועז איז עם זוי דערלוובט געווארען צו אקסערען, זיינע איזו שנידען די תבואה. פונקט איזו איזו זיין ניט דערלויבט געווארען צו עסן. קלידוש וויה, ראי'

זוּרָעַן זֶה, מִשְׁמָח וַיְיֵן זֶה, אָנוּ בְּכָלְתָן וְאַסְמָעַסְ-אַיּוֹן, וַיְיֵן נָאָר לְוִוְתָן גַּבְּאָתָעַן אָנוּ פָּאָרָאָרְדָּעָנוּגָגָעַן, וְאָסְ זַיְנָעַן פָּאָרְגָּעָשְׂרִיבָעַן גַּעַוְאָרָעַן אַיּוֹ דַּי גַּעַוְצָעַן. אָנוּ דָּאָס אַיּוֹ נָאָר נִית גַּעַוְוָן גַּעַוְוָן. זֶה הָאָבָעַן אַפְּלִיּוֹ אֲוֹיָף דַּי בִּיְשְׁטִידָלָעַן פָּוּ זַיְעָרָעַ הַיּוֹעָר, אֲוֹיָף דַּי הַעַנְטָן אָנוּ צַוְוִישָׁעַן דַּי אַוְיְגָעַן גַּעַמְוֹת הָאָבָעַן גַּעַוְוָסָעַ סִימְנִים, וְאָסְ זַאֲלָעַן זֶה אָנוּ אֲוֹיָפְּהָעָר דֻּעָרָמָאָנָעַן אָנוּ גַּעַהְאָרְבִּינְקִיּוֹם.

דָּעַר צִילְ פָּוּ דַי רַעְלִינוּעַעַ צְעַרְעַמְאָנָנִים אַיּוֹן, אַלְזָוָן, גַּעַוְוָן, אָזְ דַי מַעַנְשָׁעַן זַאֲלָעַן קִיּוֹן זָאָר נִית מַוְתָּא מִיט זַיְעָר אַיְגָעָנָעַם וּוּלְשָׁן, נָאָר אַלְצָ אֲוִיפָּוּ בָּאָפְּעָלָ פָּוּ אָנוּ אָנְדָּרָעָן, אָנוּ זַאֲלָעַן דָּוָרָךְ אַלְעַז זַיְעָרָעַ מַעַשִּׁים אָנוּ אַלְעַז זַיְעָרָעַ גַּעַדְאָנָקָעַן הָאָבָעַן דָּעַם בָּאָוָאָסְטוֹזִין, אָזְ זֶה זַיְנָעַן נִית זַעְלְבָשְׁטָעָנְדִין, נָאָר אַיְנָאָנָעַן זַעְפָּהָעָנָגָן פָּוּ אָנוּ אָנְדָּרָעָנָם מַאֲכָטָם.

פָּוּ דָעַם אַלְעַם אַיּוֹן קְלָאָר, וַיְיֵן דָּעַר טָאגָן, אָזְ דַי רַעְלִינוּעַעַ צְעַרְעַדָּמָאָנִים הָעַלְפָעַן מִיטָּקִיּוֹן זָאָר נִית דָעַר גַּלְקוּזְעִילְגִּינִּיקִיּוֹן אָזְ אָזְ דַי צַעַדְ רַעְמָאָנִים, וְאָסְ זַיְנָעַן פָּאָרָהָאָן אַיּוֹן. תְּנָנָהָר, נָאָר מַעְרָ, מַשְׁהָסְ גַּאנְצָעַ תּוֹרָה, זַיְנָעַן גַּעַוְוָן בָּאָרְכָּעָנָטָן נָאָר אֲוֹיָף דָעַם שְׁטָاطָטָפָן פָּוּ דַי חַעְפָּרָעָר אָזְ מַמְילָאָ נָאָר אֲוֹיָף מַאְטָרְעַרְעַלְעַלְעַ גַּעַוְוְוִינְסָעַן.

וְאָסְ אַיּוֹ שִׁירְדִּי רַעְלִינוּעַעַ צְעַרְעַמְאָנִים פָּוּ דַי קְרִיסְטָעַן, וַיְיֵן דָּאָס טְוִיפָּעָן, דָּאָס אָוּוּנְטָמָאָל, דַי פָּעַסְטָעָן, דַי עַפְּנְטָלִיכְעַת הַפְּלוֹתָה אָזְ אַלְעַז אָנְדָּרָעַ זָאָכָעַן, וְאָסְ זַיְנָעַן פָּאָרָהָאָן אָזְ גַּעַוְוָן דָעַם אַיּוֹן דַי נָאָרְגָּעָנָר קְרִיסְטָלִיכְעַר אָמוֹנה, אַוְיבָּזְ זֶה זַיְנָעַן גַּעַוְוָן אַיּוֹן אַיְגָעָנְפִּירָט גַּעַוְאָרָעַן פָּוּ יְשָׁוֹן, אַדְעַרְ פָּוּ דַי אַפְּסָטָמָאָלָעַן, וְאָסְ דָּאָס אַיּוֹן פָּאָרָמְרִירָבָן בֵּין אַיְצָטָן נָאָר נִית גַּעַוְנָגָן בָּאָוְיוֹזָעָן. — זַיְנָעַן זֶה זַיְאָנְגָעָנָר פִּירָט גַּעַוְאָרָעַן, וְאָסְ הַעַלְפָעָן מִיטָּקִעְפָּס מִיטָּקִעְפָּס דָעַר גַּלְקוּזְעִילְגִּינִּיקִיּוֹט אַדְעַר פָּאָרְמָאָנָעָן וְאַסְמָעַדְעַסְ-אַיּוֹן קְדוֹשָׁה. אָנוּ הָנָם דַי דַּזְוִינָגְ צְעַרְעַמְאָנִים זַיְנָעַן נִית אַיְגָעָנְפִּירָט גַּעַוְאָרָעַן צְוָלִיבָדָעַם שְׁטָاطָטָפָן, הָאָבָעַן זֶה אַבְּעָר דַי בָּאָרְדִּיטָוָנָגָן פָּוּ אָנוּ אֲוִיסְעָרָעָן בּוֹנְדָ פָּאָר דָעַר קְרִיסְטָלִיכְעַר רַעְלִיּוֹתָנִיאָנְגָעָנְעָלְשָׁאָפָט אָנוּ מַמְילָאָ אַיּוֹן דָעַר מַעְנָשָׁן, וְאָסְ לְעַבְתָּ אַלְיוֹן, צֶה זֶה נִית פָּאָרְפָּלִיכְטָעָט. נָאָר מַעְרָ, דָעַר מַעְנָשָׁן, וְאָסְ לְעַבְתָּ אַיּוֹן אַמְלָוָה, וְאָסְ דַי קְרִיסְטָלִיכְעַר רַעְלִינוּעַ אַיּוֹן פָּאָרְבָּאָטָעָן, אָזְ גַּעַזְוְאָנָגָעָן אַפְּצָזָהָלָעָן זֶה פָּוּ דַי דַּזְוִינָגְ צְעַרְעַמְאָנִים אָנוּ דָאָרָקָאָן עַר אַוְיד אָזְ זֶה גַּעַבְעָן גַּלְיְלָאָד. אַ בִּיְשְׁפִּילְ דָעַרְפָּוּ זַעַוְנָמָר אַיּוֹן יְאָפָאָן : דַי קְרִיסְטָי

ליכע רעליגען איז דארט פארבאתען און די האַלענדר, וואָס וואָוינען דארט, מוזען, לוייט דער פֿאָרָאָרְדָּעָנָגָן פּוֹן דער מֵזֶר חִיאַן דִּי שער געּוּלְשָׁאָפְּטָה, זִיד אַפְּהַלְתָּעָן פּוֹן יַעֲדָעָן אַיסְעָדָעָן רִיטָּאָל.

אַיד רעכּוּ נִימָּת, אָז אַיד זָאָל די דָאָזִינָּגָן נַאֲדָרְפָּעָן באָ גְּרִינְדָּעָן דָּוָרָד אוֹ אַנְדָּעָר אַוְיטָאָרוּטָעָם, הָגָם עַס וּוְאַלְטָפָּר מִיר נִיט גְּעוּנָעָן שְׁוּוּרָר דָּאָס צָוּטוֹן דָּוָרָד די גְּרוֹנְדְּלָעָרָעָם פּוֹן דָעַם נִיעָם טֻמֶּס טָאָמָעָנָט אָזָו צָוּבוֹן נַאֲדָרְפָּעָן אַנְדָּעָר דָּאָיות; אַיד יוּעָל דָּאָס אַבָּעָר לְאַזְעָן אָזָו זַיְוִיט, וּוְיָיל אַיד יוּול שְׁעַנְלָעָר צּוּקָּמוֹן אָזָו צּוּוּיָּיטָעָן עַנְיָן. אַיד גִּיִּי, אַלְזָוִי, אַרְבִּיבָּר צָוּם צּוּוּיָּיטָעָן פּוֹנְקָטָם, וּוְאָס אַיד הָאָבָּזָד זִיד פְּרִינְגָּנוּמוֹן צָוּבָּאָהָןָדָלָעָן אָזָו צּוּלִיבָּן וּוְאָס עַס אָזָו נִוְיָּוּתָן דָעַר גְּלוּבָּעָן אָזָו: פָּאָר וּוְעַלְכָּעָן מַעֲנָשָׂוֹן אָזָו צּוּלִיבָּן וּוְאָס עַס אָזָו נִוְיָּוּתָן דָעַר גְּלוּבָּעָן אָזָו נִוְיָּוּתָן דָעַר אַוְיָּחָד אַוְיָּחָד פָּאָלְגָּעָנְדִּיגָּעָן אָזָו גְּעַפְּנָעָן אָזָו עַנְטָרָה פָּעָר אַוְיָּחָד דָעַר דָאָזִינָּגָן פְּרָאנְגָּעָן.

אוּבָּאָיָינָעָר וּוְיָזָאָזָעָן מַעֲנָשָׂוֹן גְּלוּבָּעָן אָדָעָר נִיט גְּלוּבָּעָן אָזָו עַפְּעָס אַזָּד, וּוְאָס טְרָאָנָטָם דָעַם אַמְתָּה אָזָו זִיד גְּוֹפָא. מַזְוָעָר, כְּרִי זַיְוִינָעָצָה עַדְעָר זַאֲלָעָן אַנְגָּעָמָעָן זַיְוִין מִינְגָּנָג, אַוְיסְפָּרָעָן זַיְוִין בָּאַחוּפָה מַזְנָג פּוֹן אַנְגָּעָנוּמוּמָעָן פָּאָקָטָעָן אָזָו זַיְוִין אַיבָּרְצִיָּגָעָן אַדָּעָר דָוָרְדָעָר דָעַר עַרְפָּאָרָוָנָג, אַדָּעָר עַל פִּי שְׁכָל, ד. ה. אַדָּעָר דָוָרְדָעָר פָּאָקָטָעָן, וּוְאָס קָאָנָעָן אַוְיָּגָעָנוּמוּן וּוְעַרְעָן מִיטָּדָיָיָהָים, אַדָּעָר דָוָרְדָעָר אַקְסִימָאָמָעָן. וּוְאָס טְרָאָד גַּעַן דָעַם אַמְתָּה אָזָו זִיד גְּוֹפָא.

אוּבָּדִי עַרְפָּאָרָוָנָג אָזָו נִיט פּוֹן אַזָּא מִינָּה, אָז זָאָל פָּאָרְשָׁטָאָנָשׁ וּוְעַרְעָן קָלָאָר אָזָו דִּיְטָלִיד, וּוְעַט זַיִ, אַמְתָּה, באַוְועָגָעָן די מַעֲנָשָׂוֹן צָוּמָאָר כְּעָז אַבָּשְׁטִימָטָה הָנָחָתָה, זַי וּוְעַט אַבָּעָר נִיט טְרָעָפָעָן דָעַם שְׁכָל אָזָו נִיט צְעַשְׁטָרִיָּעָן דָעַם נְעַפְּלִיד, וּוְאָס נַעַמְתָּאָים אַרְדָּוָם, מִיטָּדָעָרְזָלְבִּינָר קָרָאָפָט, זַי וּוְעַט אַלְעָרָעָן וּוְעַרְטָמָאָוִיסְגָּעָפְּרָט פּוֹן אַקְסִימָאָמָעָן, וּוְאָס זַיְעָר זַיְכָּרְקִיָּת אָזָו אַזָּא זַיִ נְוֹפָא, ד. ה. דָוָרְדָעָר דָעַם שְׁכָל אַלְיָיָן אָזָו זַיְעָר גְּזַעְגַּעָן, דָעַרְחִוְיָפְטָה נַאֲדָר, וּוְעַט עַס אַנְדָּעָלָט זִיד וּוְעַגָּעָן אַרְחָנוּתְּדִינְגָּר זָאָד, וּוְאָס קָאָזָבָאָזָו נִיט אַרְחָנוּטְּרָאָבָאָלָעָן אַונְטָעָר די זַיְוָהָים. פּוֹן דָעַר אַנְדָעָר זִיְטָ פָּאָדְעָרָט אַבָּעָר אַזָּא אַוְיסְפָּרָעָן פּוֹן לְוִיטָעָר גַּעַד דָאָנְקָעָן-אָמָתָעָן, בָּדָרְדָעָן, אַלְאָגָעָן קִיְּטָהָן פּוֹן בָּאָגְּרִיפָעָן אָזָו אַיד די גְּרָעָסָטָעָן פָּאָרְזִיכָטָם, שָׁאָרְפָּוֹיָן אָזָו אַנְשָׁטְרָעָנָגָן, — אַלְזָ אַזְוִינָעָן אָזָו.

גענשאפטען, זואס טראפטען זיך זיינער זעלטטען צווזאמען ביי מענשען. און דעריבער ווילען די מענשען זיך ליבערשט לערנען דורך דער ערפאָרונג, איזדר ער איספֿוּדַען זיינער אַנוֹבְּטַען פּוֹן אַלְּיַינְעֶר צָאַל אַקְּסִיאָמָעָן אַו זיך פֿאָרְקִינְיַעַן לְאָנִישָׁ אַיִּינָס מִימָּוָן אַנדְרָעָן.

דערפֿין געמאָט זיך עַמְּ. זואס אוּיבָעַם עַמְּיכָעַר ווֹיל בְּרַעֲנָעָן אַלְּעָרָע צָו אַגְּנִיעַ פֿאָלָק, אַדְרָעָן נָאָר צָו דָּעָר נָאָנְצָעָר מְעַנְשָׁהִיטָּן. אַוְן פֿאָרְשְׂטָאָטָן גַּעַן ווּרְעָרָעָן פּוֹן יְעָדָעָן אַיִּינָעָם, אַזְּוִי מוֹזָעָר בְּאַשְׁטָעַטִּינְגָּן זַיְּוִין עַנְיָין דָּוָרָע דָּעָר ערפאָרונג אַלְּיַוָּן אַוְן צְוָאָמְעָנְקִיטָּלָעָן זַיְּוִיל אַזְּאָפְּשִׁיבָּן, צָו ווּלְכָעָר דָּאָס רָוב מְעַנְשָׁעָן גַּחַעַרְתָּמָן, אַוְן נִימָּט צְוָאָמְעָנְקִיטָּלָעָן זַיְּוִיל אַזְּאָפְּשִׁיבָּן, אַדְרָעָן גַּעַבְּנָעָן דְּעַפְּנִיְּצִיעָם, זואס זַאְלָעָן דִּינָּעָן דָּעָר דָּעָר בְּעַמְּדָרְעָר צָרוֹ זַמְּעַנְקִיְּטוֹן פּוֹן דֵי מְאַטְּיוּזָן, ווֹיל אַנְדָּרְשָׁן ווּעַט עַר שְׁרִיבְּבָּעָן נָאָר פּוֹן אַפְּרָגְּנִילְּבִּיךְ זַיְּינְרָקְּלִיד צָאַל גַּעַנְשָׁעָן.

אַוְן אַזְּוִי זַיְּוִי דֵי גַּאנְצָע בְּבִיכָּל אַיִּזְנָדָעָן כָּל אַנְטְּפָלְעָקָט גַּעַוְאָרָעָן פֿאָר אַיִּזְנָדָעָן פֿאָלָק אַוְן עַרְשָׁת דָּרְעָנָאָר — פֿאָר דָּעָם גַּאנְצָעָן מְעַנְשָׁלְבָּעָן גַּעַשְׁלְעָכְּטָן, האָט אִיר אִינְהָאָלָט גַּעַמְוֹזָט נְוַטְּגָּנְעָרָהִיט זַיְּוִין שְׁטָאָרָק צָוּנָעָן פְּאָסָט צָו דָּעָר הַשָּׁנָה פּוֹן דֵי גְּרוֹזִיסָּעָן פֿאָלְקָסְ-מוֹאָסָעָן אַוְן בְּאַשְׁטָעַטִּינְגָּן ווּרְעָרָעָן בְּלִוְיָן דָּוָרָךְ דָּעָר ערפאָרונג.

אַיך ווּל אַטְּדָעָם עַנְיָן דְּרַקְלְעָעָן מְעַרְדִּיטְלִיךְ.
די רַיְּזִיסְפְּעַקְלָאַטְּיוּזָן פּוֹנְקְטָעָן, זואס דֵי בְּבִיכָּל ווֹיל לְעַרְנָעָן, באָ שְׁטִיעָן חַוִּיפְּטוֹזָאָכְּלִיךְ אַיִּזְנָדָעָן :

אוּ עַמְּ אַיִּזְנָדָעָן פֿאָרָהָאָן אַנְטָט, דֵ. הֵ. תֵּ. אַוְוּזָן, זואס האָט אַלְּצָדְיָונָג בְּאַשְׁאָפָעָן ; זואס דָּעַרְהָאָלָט אַוְן פִּירָט אַלְּצָדְיָונָג מִיטָּ דָּעָר גַּרְעַטְעָר חַכְמָה ; זואס זַאְרגָּט פָּאָר די מְעַנְשָׁעָן, ווּלְכָעָן לְעַבְּעָן אַיִּזְנָדָעָן פְּרוֹמְקִיט אַוְן עַרְלִיבְּקִיט, באַשְׁטָרָאָפָט די שְׁלַעַכְּטָמָעָן מִיטָּ פִּיל שְׁטוֹרָאָפָעָן אַוְן טִילְט זַיְּוִיל אַפְּ פּוֹן די גּוֹטָעָן.

אַטְּדִּי אַלְּעָ פּוֹנְקְטָעָן בְּאַשְׁטָעַטִּינְגָּן די בְּבִיכָּל דָּוָרָךְ דָּעָר ערפאָרונג אַלְּיַוָּן, דֵ. הֵ. דָּוָרָךְ די מְעַשְׁיָהָן, זואס זַיְּ דְּרַצְיָוָט. זַיְּ נִיטָּ קִיְּזָן שְׁוּם דְּעַפְּנִיְּצִיעָם פּוֹן זַאְכָעָן, נָאָר זַיְּ פְּאָסָט צָו אַלְּעָ אַרְוָעָ ווּוּרְטָעָר אַוְן גַּרְוָנְדָעָן צָו דָּעָר הַשָּׁנָה פּוֹן דָּעָר מְאָסָעָן, אַוְן הַגָּמָם די ערפאָרונג קָאָזָן נִיט גַּעַבְּעָן לִיְּזָן קָלָאָרָעָן בְּאַנְדָּרִיףְּ ווּגַּעַנְעָן אַטְּדִּי זַאְכָעָן אַוְן אַוְידָן נִיט לְעַרְנָעָן, זואס עַמְּ אַיִּזְנָדָעָן אַזְּוִי זַיְּוִי עַרְהָהָאָלָט אַוְן פִּירָט אַלְּצָדְיָונָג אַוְן

וארנט פאר די מענשען, קאו וו אבער באַלערגען די מענשען און זיין איפקלערען וועגען דעם אויף אזווי וויט, אויף וו וויט דאס פאָדרערט חד, כד זו ניגען זיין צו געהארכיניקיט און אַינְצּוּקְרִיצּען נאטס' פורכט אין זיעערע העזער.

איך רעלען, און איד האָבּ דערמיט אויפגעוויזען נאָכּ קלאָר, פאר וועלכע מענשען און צוליב וואָס עס איז נויטיג דער גלויבען איז זיין ביבליישע מעשיות. פון אַטְדִּי לעצטּע באַמְעָרְקָוּנוּן מײַינְע איז צו זען אויפּוֹן קָלְעָרְסְּטָעָן אָפּוֹן, אָז דאס קענען דֵי דָאָזָגָעָן מעשיות און דער גלויבען איז זיין זיינְ שְׁתָאָרָקּ נוּיְינָן פָּאָלְקָסּ-מַאָסּעָן וואָס אַיר גַּוִּיסְטָט איז נִיט גַּעֲנָגָן בְּכָה צַו בָּאַנְעָמָעָן דֵי זָאָכָעָן אויף אַילָרָעָן איז נִיט באַשְׁטִימְטָעָן שְׁטִינְגָּעָר. דערפּוֹן אַיז אוּרָז צו דָּרְגִּינְגָּעָן, אָז דער, וואָס לַיְשְׁעָנְטָא אָפּ דֵי דָאָזָגָעָן מעשיות, ווֹיְלָעֶר גַּלוּבוּט נִיט איז נאָט איז זיינְ השנאה אַבָּעָר דֵי מענשען, איז נַאֲטָלָאָזּ; אַנקְעָשָׂן אַבָּעָר דֵרְמָעָש, וואָס קָעָן נִיט דֵי דָאָזָגָעָן מעשיות און ווּיסּ דָאָדָר דָוָר דָעַמְּטָעָן נַאֲטָרְלִיבָּעָן לִיכְטָן, וואָס אַיז אַיִם, אָז עַס אַיז דָא אַגָּט, וועלכער ברוּיט אָוִים זיינְ השנאה אַבָּעָר דֵי מענשען, איז פִּרְטָן נַאֲד דָעַרְצָוּן אַרְכָּטְלָעָבָּעָן, — דָעַר אַיז הַעֲבָסְטָדְגָּלְקְוּזָלָגָן, נַאֲד גַּלְקוּזְלִינְגָּר פָּאָלָק, ווֹיְלָעֶר אַחְוָז דָעַם אַמְתָּעָן גַּלוּבוּטן, חָאָט עַר נַאֲד אַר פָּוֹן פְּשָׁוּטָעָן פָּאָלָק, ווֹיְלָעֶר אַחְוָז דָעַם בִּבְלִישָׁע מעשיות אָז קָלָרָעָן איז נִיט באַשְׁטִימְטָעָן באַגְּרִיפּ, וועגען זָאָכָעָן. עַס אַיז, לְסֹהָר, אוּד צַו דָרְגִּינְגָּעָן דָעַרְפּוֹן, אָז דָעַר, וואָס קָעָן נִיט דֵי בִּבְלִישָׁע מעשיות אָז ווּיסּ אוּרָז קָיְיָן זָאָד נִיט דָוָר דָעַם נַאֲטָרְלִיבָּעָן לִיכְטָן, אַיז, אוּבָּנִיט קָיְיָן נַאֲטָלָאָזָעָר אָז ווּידָעַרְשְׁפָּעָנִיגָּעָר מענש. כְּמֻעָט אַחֲיה, וואָס הָאָט נִיט קָיְיָן מענְשְׁלִיכְפִּיט אַיז זָאָד אָז הָאָט נִיט באַקְוּמוּן פָּוֹן נַאֲטָלָזָעָר קָיְיָן שָׁוָם נַאֲבָן.

עס אַיז נוּוִיטִיגּ צַו מאָכָעָן דָא נַאֲד אַיז באַמְעָרְקָוּנוּ: אוּבָּנִיט זָאנְ, אָז דאס קענען דֵי בִּבְלִישָׁע מעשיות אַיז שְׁתָאָרָקּ נוּיְינָן פָּאָר דָעַם המוֹן עַמְּ, מִיְּנָן אַיך נִיט דָעַרמִיט אלָעֶ בִּבְלִישָׁע מעשיות צוֹזָמְעָנְגָּ�ר מַעְןָן, נַאֲד בְּלִוּזָן דֵי זְוִיכְטִינְגְּסָטָעָן פָּוֹן זָיִן, וואָס נַאֲד זָיִן אַלְיָוָן, אָז דָעַר הַיְּלָךְ פָּוֹן דֵי אַנְדָּרָעָע, באָוּזְיָוּן אוּפְּפָוָן דִּיטְלִיכְסָטָעָן אוּפְּפָוָן דֵי לְעָרְעָם, וועגען וועלכע מִיר האָכָעָן אוּבָּעָן גַּרְעָדָט, אָז זָיְנָעָן מַעְרָפָוּן אַלְזָי בִּיכְלָת צַו דָרְעָרָעָן דָעַם מענְשְׁלִיכְפִּיט הָאָרֶץ, ווֹיְלָעֶר וועָן עַס ווּאלְטָעָן נַוִּיר טִיגּ גַּעֲוָוָן אלָעֶ בִּבְלִישָׁע גַּשְׁיבְּכָטָעָס פָּאָר דָעַר באַשְׁטִיטְגָּוּגָן פָּוֹן דֵי רָאָזְגָּעָן לְעָרָעָס אָז וועָן מַעְןָן ווּאלְטָעָן נַאֲכָעָן קָיְיָן

אויספיר, ווי נאר דורך דער אלגעמיינער באטראכטונג פון אלע ביב' ליעש דער צווענערן צווענערן צווענערן, ואלט עס זיבער געווען העכער פון דער אלגעמיינער מענטשייכער השגה, ניט נאר פון דער השגה פון דער מאסע, צו באוויזען אוזו ארום די דאזונע לערעם און צו מאכען דערפונג די מענלייבע אויספירען. וויל ווער וואלט, אין דער אמרטען, נעקאנט באטראכטונג אונו פיל געשיכטעס מיטאמאל, ווי אויך די אלע אומשטענדען און אונטערנערדאנקען, וואס ער וואלט באדראפט אוייס-פֿירען פון אוזו פֿיל פֿאַרְשִׁידְעַדְעָן מְעַשְׁיָה? אַד, פֿוֹ מֵיּוֹן זַיִת, קָאָן זיך ניט אַיְנְרַעְדָּן, אָז דַי, וואס האבען אונן אַבְּרָעָלָאָטְדְּם די בִּבְּעֵל אָזּוֹ, ווי מיר האבען זי אַיצְטָם, האבען פֿאַרְמָאנְטָם אָזָא גַּעֲוָאַלְטִינְגָּעָן גַּיְסְטָם, אָז זַיּוֹנְגָּעָן גַּעֲוָעָן בִּיכְּוָלָת צַו בָּאַוּעָלְטִינְגָּעָן אָזָא מֵיּוֹן באַוּוֹן מאַטְעָרְיוֹאָל. אָז נאר וועניגער קָאָן אַיד גַּלוּבָּעָן, אָז מַעַן זאל ניט קָאָרְנָעָן דַי בִּבְּלִישָׁע לְעָרָע, אַוְיבָּמָעָן ווַיְוַיְסָמָעָן זַיְחָקְסְּמָעָן קְרִינְגְּרִיְיָעָן. וועגען דַי עַצְוָות, וואס אַחֲתָפָל הָאָטָם גַּעֲנָבָּעָן אַבְּשָׁלוּמָעָן, וועגען דַעַם בִּירְגְּנְעַרְקְּרִינְגְּ אַזְוִישָׁעָן דַי בְּנִיהְיָהָה אָזָן דַי בְּנִיְשְׁרָאָל אָזָן יָאָר אַנְדְּרָעָע בְּרָאַנְיקָעָס פֿוֹ דַעַמְוָעַבְּגָ�ן סָאָרָה; אַדְעָר אָז מַעַן זאל נַעַל אַיד רַעַדְעָן מַעַר בָּאַרְכּוֹת אָזָן דַי זַיְוִיטְרִידְגָּעָן קָאַפְּטְלָעָן.

דאָס פָּאַלְקָ דַּאָרָת, אַלְוֹו, ווַיְסָעָן נַעַר יְעֻנְעָן-מְעַשְׁיָה, וואס קָאנְגָּעָן באַזְוָנְדָּרָטָם באַזְוָעָגָעָן זַיּוֹן הָאָרֶץ צַו גַּעֲהָאַרְכִּינְקִיט אָזָן נַאֲטְסְפּוֹרְכָּט, אַלְיוֹן אַבְּעָר אַיז עַס נַעַט גַּעַגְגָּן פֿעָאָג אַרוֹסְצּוֹטָרָעָן אָז אַוְרְטִיל אַיד בעַר דַי דָאַזְוָנָעָ מְעַשְׁיָה, ווַיְיַלְעַל עַס גַּעַפְּעַלְט אַים מַעַר דַי עַצְמָה אָזָן דַעַר אוֹיְסְעַרְגָּנוֹוַיְינְלִיכָּר אָזָן אַוְמְגָעָרִיכָּטָר אוֹיְסְנָאָנָן פֿוֹ דַי נַעַל שְׁעַעְנִישָׁעָן, אַיְדָעָר דַאָס, וואס דַי מְשַׁחָה לְעָרָנְט. אָז דַעַרְבָּעָר אַיז עַס נַעַגְגָּן, וואס דַאָס פָּאַלְקָ לְיִעְנְט דַי דָאַזְוָנָעָ מְעַשְׁיָה, נַעַר עַס דַאָרָת נַעַר האבען גַּיְסְטְּלִיכָּר, אַדְעָר דִּינְעָר פֿוֹ דַעַר קָידָר, וואס זַאלָעָן אַים אָזָן זַיּוֹן גַּיְסְטִינְגָּעָן שְׂוֹאַבְּקִיט בְּאַלְעָרָנָעָן.

כְּדַי נַעַט אַפְּצּוֹטְרָעָטָן ווַיְוַיְטָר פֿוֹ אַונְגָּעָר עַנְיָן, וועלָעָן מִיר דָאָ מאַבָּעָן דַעַם אוֹיְסְפִּיר, וועלָעָן מִיר האבען זַיּוֹן הַיְוִיטְזָאָכְלִיד פֿרְגָּעָן נַעַמְעָן דָא צַו מאַכְעָן, אָזָן דַאָס אַיז: אָז דַעַר גַּלוּבָּעָן אַין וָאַסְעָרָעָ-עַס אַיּוֹ מְעַשְׁיָה הָאָט נַעַט קִיּוֹן שָׁוָם שִׁיאָתָמָעָן גַּעַלְיָבָּעָן גַּעַזְעָ; אָז

אטידער גלויבען מאכט ניט פאר זיך אליאן די מענשען גליקליך ; אז זיין איזינגער ווערט באשטייט אין אונטערשטיטען די לערען, וואס ער אין כוֹלֶן איז זיך ; און איז נאר אין דעם פרט קאו איז געשיכט זיין העבר פון אןנדערער.

די דערציילונגגען פון דעם אלטען און ניעם טעסטאמענט שטייען. אלזוי, העבר פון וועלטלייבער דערציילונגגען און אויר איזינגע פון די אנדר ער ענאר אין דעם פרט פון די היילזאמע לערען, וואס פאלגען פון זיין. און דעריבער, אויב איזינגער לייענט די ביבליישע מעשיות און גלויבט אין זיך באמונה שלמה, ניט אקטענדיג נאר אויף די לערען, וואס דיביבעל וויל דורך זיך לערנען. און ניט ענדערנדיג צום בעסערען זיין לעבען. איז עס גלייך, וו ער ואלט געליענט דעם קאראן, אדרער פאעד טישע דראמעם, אדרער געווינגליבע בראניקעס מיט דערזעליגער לייבתקיט און ניט איזו פערזאקייט. מיט וועלכער פשוטע מענשען לייענען געווינליך איזונע זאכען. אנקענע אנדער ער, וואס זויס נארנית פון די דאזינע געשיכטען און דאך קען ער די היילזאמע לערums און פירט א רעכט לאבען, איז, זיך מיר האבען דאס שווין בא-מערכת, אבסאלוט גליקוליג און יש'ס ניסט איז באמת איז אים.

די יידען האבען וועגען דעם א גאנץ אנדער מײינונג. זיך באח היפטען, איז אמתע אידיעען און דער אמתער לעבענסטינער העלפער מיט קיון זאך ניט דער גליקוליגקיט. כל זמן די מענשען באנעמגען דאס דורך נאטיריליכע שכל און ניט זוי לערען, וואס זוינען נביאיש אנטפלעקט געווארען צו משה*. דער רמב"ס וואנט צו באשטעטינען דאס אפער, ווען ער שריבט אויף פאלגענדירגען אופו איבער מ ל כי. מ. קאָפַּ. ח. געוץ 2 : "יעדר איזינגער, וואס נעט און די זיבען געבאט*" און היה זיך געטריי אָפַּ. געהרט צו די חסידי האומות העולם און האט א חלק לעולם הכא ; דאס איז, ווען ער נעט זיך און פאלגט זיך אים מהמת דעם, וואס גאנט האט זיך פאָרגענשריבען איז דער תורה און אונז

*) די יידען גלויבען, איז גאנט האט נה'ן געגעבען זיבען געבאט, וואס אלע פעלקער זוינען פאָרפליכטעת זוי אָפְּצָהִיטען. די העברער אָבָּער האט גאנט, אָחָז אָמְדֵי געבאטען. געגעבען נאָך פַּוִּיל אַנְדָּרָעָן, בְּדַי צו מאבען זוי גליקוליגער פון אַנְדָּרָעָן פַּלְקָעָר. — אַנְמְעָרְקָוָג פון מהבר.

מגלה געווען דורך משה', או ער האט זוי פריער פארנשעריבען נח'ס זון; אובי אבער ער פאלגט אויס די דזונגע פארשריפטען מחמת דעם, זאנס דער שכט האט אים דערצז באונען, או ער נט קיון גר תושב אוו געהרט ניט צו די חסידים אוו חכמים פון די אומות העולם".

צו די דזונגע ווערטער איז הרב יוסף בן שטטוב מוסיק איין זיון ספר "כבוד אלחים" אטידאס: הנם אריסטאטעל, וועלכער האט, לוייט דעם מחבר'ס מיינונג, געשרבווען די בעטטע עט י.ק איז שטיטט העבר פון אלע פילאוזאפען, האט ניט עבר געווען אויף קיון זאך פון דער עצער מאראצלאן איז איזיד ניט פון דעם, זאנס איז אינגענשלאפען איז זיון אינגענער עט י.ק, האט ער פונדענטוועגען קיון זאך ניט געטונו, זאנס זאָל אים ניצען פאר זיון הצלת הנפש, וויל דאס, זאנס ער לערנט, האט ער ניט באונמען, וויליכע לערעם, זאנס זיינגען נבייאיש אנטפלעקט געוואָרעדן, נאר בלוייז זוי פארשריפטען פון דעם שכט.

איך רעבען, או יעדער אינגען, זאנס ווועט לייענען אויפמער��אָס די דזונגע שורות, ווועט נאנץ קלאר איינגען, או דאס אלץ איז ניט מעיר, זוי לוייטער אינגבילדונג, זאנס האט ניט קיון שומ אנהאלט ניט איז דעם שכט איז דער איזטאריטעט פון דער ביבעל, און עס איז, דערביבער, געונג נאר איבערצעונגעבע זוי, או זוי זאָלען שוין שאָרמייט אליאין אַפְּנָעֵלִיקעַנֶּט וועדרען. פונקט איז זוי ווענין האב איך איז דער בדעה צו לייקענען דא די מיינונג פון די, זאנס באָהויפטטען, או ער נאר טירליךער פארשטיינד קאָנו אונז ניט ערנען קיון שומ שכילדגע זאָר בנגען דער אמתער גלְּמוּלְּגְּקִיט, וויל די, זאנס ניבען צו, או זוי האבען ניט איז זיך אַפְּלָו דאס מינדטע קערנדעל פון געונטטע פאר-שטיינד, קאנען מיטו שכט ניט באָזוייזען זיער מיינונג. אוו אובי זיך באָרימען זיך, איז זוי פארמאָנען עפֿעַס אַיְבָּר דעם שכט, איז עס ניט מעיר, זוי לוייטער אינגבילדונג, איז זיכער אַנְטָרְבָּר דעם שכט, זאָן זאָלען זוֹוַיְלְכָּר, גוטסקוּט, גלויבען, וויכחהָרְצְּגָּקִיט אַיְנְגָּעָהָאַלְטָעָן.

עם איז ניט נויטיג צו רעדען זוֹוַיְלְכָּר זועגען דעם דזונגען עניין, זיון זאָר אבער וועל איך דא נאָד צונגעבן, אוו דאס איז, או מען קאָנו יעדען אינעums דערקענען נאָד דורך זיינע מעשימים. אוון דערביבער, זוֹוַיְלְכָּר זאָל מיט די פרוכט פון גויסט, מיט לְזָבָעָה, פְּרִיּוֹד, שְׁלָוָם, סְכָלָנוֹת, גוֹטָעָן זוֹוַיְלְכָּר, גוֹטָסְקִיט, גְּלוּבָּעָן, ווִיכְחָהָרְצְּגָּקִיט אַיְנְגָּעָהָאַלְטָעָן.

קיט, פאר דעם איז, לוייט פולּוֹס'עס אויסדרוק (בריוו צו די נאלאטער, קאָפ. 5, פסוק 22), דאס געוועץ ניט געגעבען; צי איז ער באַלערנט געווארען דורךן שכט, אַדער דורך ער בעבּע, איז ער באַמת באַלערנט געווארען פון גאט איז העבסט נלייקועליגן. דערמיט איז דערלעריגט אלֵין, וואָס אַיך האָב זיך פירגענומען צו זאגען וועגעש דעם געטליבען געוועץ.

סְאָפִיט עַל זַעַם וועגען נֶסֶם.

פונקט ווי מען רופט געטליך דאס וויסען, וואָס איז העבער פון דער מענשלייכער השנה, אַזוי רופט מען געוויניליך געטליך, אַדער דאס ווערכ פון נאמט, יעדער ערשיינונג, וואָס אַיך סִיבָה איז אָומְבָאָוָאָסָט פאר דער מאָסָע.

אייז דער אַמְתָעָן, די פֿאַלְקָסְדְּמָאָסָע גַּלוּבְטָמ, אָז נָאָטָס מָאָכָט אָז זיון השנחה וויזווען זיך אָרוּס צום דִּיטְלִיכְסְטָעָן, ווען עס געשית איז דער נָאָטוֹר עַפְעַט אָזוֹינָמ, וואָס אַז אָומְנָעָזְוִינְלִיך אָז הַחְפּוֹר דָּעָר מִינְגָּנָג, וואָס זַי הַאָט זַי גַּעַשְׁפָּעָן וועגען דער נָאָטוֹר, לְוִוִּיט דִּי אַלְ-טַעַלְגִּיכָּעָר שְׂרִישְׂיָנוּנָגָען, דָּרְחוֹהִיפְטָט נָאָדוֹן, ווען דִּי דָּאוּנָעָן גַּעֲשָׁעָנִישׁ בְּרַעֲנֶגֶט מִיט זַיְך עַפְעַט אָ גַּעַוְוִינָס פָּאָר אַיך אַדְרָעָר אָ נָעָצָן; אָז קוֹיְן זַאְדָּקָן, לְוִוִּיט אַיך מִינְגָּנָג, נִיט באָזְוִיְינָעָן דִּיטְלִיכְכָּעָר נָאָטָס זַיְוִן, ווי דָּסָם, וואָס די נָאָטוֹר, וועדְלִינְג זַי שְׁטָעַלְט זַי זַי פָּאָר, הַאלְט נִיט אַיְיָן אַיך גַּעַוְוִינְלִיכָּעָן סָדָר, אָזָן זַי מִינְגָּט, דָּרְבוֹנָה, אָז דִּי, וואָס דָּעָרָה, קְלָעָרָעָן, אַדְרָעָר זַוְכָּעָן צַו בָּאָגְרִיְיָפָעָן דִּי זַאְכָעָן אָזָן דִּי נְסִים דָּוֹרָך זַיְעָרָעָן נָאָטוֹרְלִיכָּעָר סִיבָות, צַעַשְׁטָעָרָעָן דִּי השנחה וועגען נאמט, אַדְרָעָר, לְפָחוֹת, וועגען דער געטליכער השנחה.

נאָט, האַלְטָעָן זַי, טוֹט גַּאֲרָנִיט, כָּל זָמוֹן די נָאָטוֹר ווַיְרָקֶט, לְוִוִּיט אַיך גַּעַוְוִינְלִיכָּעָן סָדָר, אָזָן פָּאָרְקָעָרט: די מָאָכָט פון דער נָאָטוֹר אָזָן די נָאָטוֹרְלִיכָּעָר סִיבָות פָּאָרְבָּלִיכָּעָן נִיטְאָקְטִיו אָזָן דער צִימָט, ווען נאמט ווַיְרָקֶט.

זוי שטעעלען זיך, אלזוי, פאר צוויי מעכטען, וואס זייןען פארשייד
דען אינען פון דער אנדרער, און דאס אין :

1 — די מאכט פון גאטן

און 2 — די מאכט פון די נאטורלייכע זאכען, וואס זייןען דאר
בашטימט פון גאט אוווא געויסטען אופן, אדרער פון אים באשפאט,
לויט דער מינונג, וואס אין בום היינטיגען טאג אונגענומען פון דאס
רוב מענשען.

זוי וויסען אבער אליזן ניט, וואס זוי פארשטייען אונטער אטדי
צוויי מעכטען, אונטער גאט און נאטור, נאר זוי שטעעלען זיך פאר
נאט'ס מאכט, ווי א מי הערשאפט פון עפעם א קינגליכער מאיעס
טעט, און די מאכט פון דער נאטור — ווי עפעם א קראפט, אדרער און
איסברוד.

דער המו עם רופט, דעריבער, די אויסטרגעויניליכע ווערכ פון
דער נאטור נסימ. אדרער גאט'ס ווערכ, און וויל ניט וויסען, — טייל
ויזין מהמת פרומקייט און טילויזין מהמת דעם פארלאנג סותר צז
זויו די, וואס קולטווורען די נאטורויסענסאטטען, — פון די נאטור
לייבע סיבות פון זאכען, נאר פארלאנגט צו הערען בלויו זונגען איזוינע
זאכען, וואס ער פארשטייט זוי וועניגער פון אלץ און באוואונדררט
זויי, דעריבער, מעד פון אלץ. די דזונע פארפרונג פון נויסט גאנט
זיך זיכער דערפונג, וואס דער המו עם פילט זיך גאנדריבען צו פארעך
דען גאט און מײחס זויו אלציגינט צו זיין העשאפט און ווילען נאָר
האן, ווען ער פאָרקט דעם סדר פון דער נאטור; און מהמת דעם באוואונ
זאכען אויסער דעם סדר פון דער נאטור; און שטעלט זיך פאר די
דערט ער קיינמאָל ניט אוזו פיל די געטליכע מאכט, ווי דאן, ווען ער
שטעלט זיך פאר די מאכט פון דער נאטור אוזו ווי זו וואָלט געווען
באָצְוֹאוֹנְגַען פון גאט.

אוז קוק אויף זאכען שטאמט אפנימ פון די ערשטער יודען, וועלכע
האבען דערציילט די וואונדר פון גאט, כדי צו איבערצייגען די גע
צענידינער פון זיינער צייט, וועלכע האבען פארערט אונזיכטיגע געטער,
ווי די זו, די לְבָנָה, די ערדר, די לְפָטָה און א. וו., און זיין באָזְוִיזָען,
או די דזונע געטער זיינען שוואָד און ניט-פֿעֶסֶט, אדרער פֿאָרענדּער
לְזָה. און געפֿינען זיך אונטער דער העשאפט פון א ניט-אַנוֹזִיכְטִינְגַען

נאט ; דערבי האבען זוי מיט דער הילף פון די דאזונע נסימ אoir געד זוכט צו וויזען, או די גאנצע נאטטור ווערט געפירות דורך דער מאכט פון דעם גאטם, וועלכשען זוי האבען פארערט, פון וויער איינגענער טובה וועגןען. און דער דאזונגער גאנען איז די מענטשען איזו געפעלען גען ווארען, און זוי האבען נאך ער היום ניט אויפגעהערט אויסצומראכטנע נסימ, כרי מען זאל גלויבען, און זוי זינגען גאט טיירער, ווי אלע אנבר דערע מענטשען און נאך פון זיירטוועגען האט עס גאט אלצדינג באָ שאפען און פירט עס ססדר און. איזו דען און פארהאָן איז אָז, וואס די נארישקיט פון דער מאסע זאל דערוויף ניט האבען קיין פרעטעניע ! און דאס איז דערפהָר, וויל די מאסע האט ניט קיין שם געונגען באנירוף ניט וועגען גאט און ניט וועגען דער נאטטור, וויל זי מישט צ'ר זאמען דעם געטיליכען ווילען מיטן מענשליכען און שטעלט זיך פאר די נאטטור איזו באַשרענטק, און זי האלט דעם מענטשען פאר איר מוי טעלפונקט.

דערמיט האב איר גענג איספּוּרְלִיך אַוִיפּגּוּזּוּן די מיינונג�ו און די פֿאָרָאָרְטִּילְעָן פּוֹן דער מאסע וועגען דער נאטטור און וועגען וואנדער. כרי אבער צו באַלייבטען נרינדליך דעם דאזונגען עניין, וועל איר איצט וויזען :

1 — איז קיון זאָד געשיט ניט קעגען דער נאטטור, נאך איז זי דער האלט אייביג אַפעְטְעָן און ניטפֿאָרְעַנְדְּרְלִיכּוּן סֶדֶר ; איזו דער זעלבינגער צייט וועל איר אoir וויזען, וואס איזוינס מען דאָרָפּ פֿאָר שטיען אונטער נסימ ;

2 — איז מיר קאנען דורך נסימ ניט משוג זיון ניט דעם עצם נאט, ניט זיין דאזינו און מילא איר ניט זיון השגהה, נאך איז מיר קאנען און ער בעסער באָנְעָמָעָן די דאזונע אלע אַטְרִיבּוּטָען דורך דעם פֿעְטְּעָן און אַוְמְפֿאָרְעַנְדְּרְלִיכּוּן סֶדֶר פּוֹן דער נאטטור ;

3 — וועל איד וויזען מיט דער הילף פון אייניגע ביישפּוּלְעָן פּוֹן דער בִּיבָּעַל, איז איד די בִּיבָּעַל פֿאָרְשְׁטִיטָט אַונְטְּעָר גַּאטָּס בָּאַשְׁלִילְעָן, גַּאטָּס ווילען און מילא איר גאטָּס החגהה ניט קיון אַנדְעָר זיך, ווי טאָקָעַ נאך אַטְדְּעָם סֶדֶר פּוֹן דער נאטטור, וואס פָּאָלְגָּט נויטייד גערהייט פּוֹן אַירָעַ אַיְבִּינָע גַּעֲזָעָן ;

4 — לְסֹוּ וועל איד באַחָאנְדְּלָעַן די אויסטִיטִישָׁן פּוֹן די בִּיבָּעַל

ליישע נסים און אליג, וואם דארף הוייפטואבליך באמעילט ווערטען זועז ערנו וואונדר-מעשיות.

דאס זייןינע די הויפט-פֿוֹנְקְטָעַן, וואם שטעלען פֿאַר מִיט זִיד דֻּעַט עניין פֿוֹ דֻּעַט דָּאָזִינְגָּעַן קָאָפִיטָעַל אָזֶן זַיְינְגָּעַן, קָוִיט מִין מִינְגָּגַן, זַיְיעַר

וַיְיכְתִּין אוּיר פֿאַר דֻּעַט צִיל פֿוֹ דֻּעַט דָּאָזִינְגָּעַן גַּאנְצָעַן וַעֲרֵךְ.

וְאַם אִיז שִׁיר דֻּעַט עַרְשְׁטָעַן פֿוֹנְקְטָעַן, לְאַזְטַּעַט עַר זִיד לִיְכַּט דָּעַר-סְלָעַעַן דָּוָרְדָּי גְּרוֹנוֹ-גְּרוֹאַנְקָעַן, וְאַם מִיר האַבְּעָדָן אָוִיסְמָעָפְּרָט אִין דֻּעַט 4-טָעַן קָאָפִיטָעַל וַעֲגַעַן דֻּעַט גַּעַטְלִיבָּעַן גַּעַזְעַן, אָזֶן דָּאָס אִיז, אָזֶן. וְאַם גַּאטְטָוְוִיל, אָדָרְעָ בְּאַשְׁטִימָט, שְׁלוֹסְטָ אִין אִיז זִיד אָז אִיז-בְּגַע נַוְּטִיגְקִיְּטָ אָזֶן אַמְּתָה.

מִיר האַבְּעָדָן דָּאָרְטָן גַּעַזְעַעַן, אָז גַּאטְטָס דַּעֲנַקְעַע אָזֶן גַּאטְטָס זַוְּלִיעַן זַיְינְגָּעַן אִיזְאָזְדִּיזְעַלְבִּיגָּע זַאְד אָזֶן דָּעַרְבָּרְעָ בְּאַהֲוִיפְּטָעַן מִיר אִיזְאָזְדִּיזְעַלְבִּיגָּע זַאְד סִיְּוּן מִיר זַאְגָּעַן אָזֶן גַּאטְטָס זַוְּלִיעַן, סִיְּוּן מִיר זַאְגָּעַן, אָז גַּאטְטָס טְרָאַכְּלָט וַעֲגַעַן עַפְּעַם. מִיט דָּעַרְוַעְלִיבָּעַר נַוְּטִיבָּרְעָ קִיְּטָ, מִיט וַעֲלִכְּעָר עַס פָּאַלְגָּט דָּוָרְדָּי דָּעַר גַּעַטְלִיבָּעַר נַאְטָרְעָ אָזֶן דָּעַר גַּעַטְלִיבָּעַר הַשְּׁלָמָה, אָז גַּאטְטָס טְרָאַכְּלָט וַעֲגַעַן אָזֶן דָּעַרְבָּרְעָ נַוְּטִיסְרָע זַאְד אָזְזָוִי זַוְּיִי אִיזְאָ, פָּאַלְגָּט, אַלְזָוִי, אִיזְאָ, אָזֶן גַּאטְטָס וְזַיְלְדִּיזְעַלְבִּיגָּע זַאְד אָזְזָוִי זַוְּיִי אִיזְאָ. חִוּת אָבְּרָרְעָ סִיְּוּן זַאְד אִיזְאָ נִיט אַמְּתִידָגְעָלְעָ פֿי הַכְּרָדָר, נַאְרָ דָּוָרְדָּי דֻּעַט גַּעַטְלִיבָּעַן באַשְׁלָמָן, אָזֶן דָּעַרְבָּרְעָ גַּעַטְלִיבָּעַן אָוִיפְּן קָלְעָרְסָטָעַן אָפָּוֹן, אָז די אַלְגָּעָמִינְגָּעַ נַעֲגַעַן פֿוֹ דָרְגָּטָר זַיְינְגָּעַן לְוַיְתָר גַּעַטְלִיבָּעַן באַשְׁלִיטָעַן, וְאַם פָּאַלְגָּעַן פֿוֹ דָרְגָּטָר נַוְּטִיגְקִיְּטָ אָזֶן הַשְּׁלָמָה פֿוֹ דָרְגָּטָר גַּעַטְלִיבָּעַר נַאְטָרְעָ.

וַעֲגַע עַס וַוְּאַלְטָ, אַלְזָוִי, גַּעַשְׁעַעַן אִיז דָרְגָּטָר נַאְטָרְעָ עַפְּעַם אַזְוִינְמָ, וְאַלְטָס וַעֲוֹעַן לְחִיפְּרָא אִירָעָ אַלְגָּמְעָמִינְגָּעַ נַעֲגַעַן, וַוְּאַלְטָס אַס אִיזְאָזְדִּיזְעַלְבִּיגָּע זַיְינְגָּעַן, זַיְינְגָּעַן אָזֶן דָרְגָּטָר נַאְטָרְעָ וַעֲמִיצָעָר וַוְּאַלְטָס באַהֲוִיפְּטָעַן, אָז גַּאטְטָס עַפְּעַם גַּעַטְמָאָן קָעַגְעַע דִּי גַּעַזְעַע פֿוֹ דָרְגָּטָר נַאְטָרְעָ, וַוְּאַלְטָס עַר נַוְּטִיגְרָהִיָּט גַּעַמוֹת אִיז דָרְגָּטָר זַעֲלִיבָּעַר צִוְּיט אִיזְאָדָרְעָ אַלְגָּמְעָמִינְגָּעַ, אָז גַּאטְטָס וַוְּרָקָט קָעַגְעַע זַיְינְגָּעַן זַיְינְגָּעַן נַאְטָרְעָ, וְאַם דָאָס אִיזְאָ אַס אַסְמָעַנְגְּלִיבָּעַר אַסְמוֹזָן, דָרְגָּטָר דָאָזִינְגָּעַר אַמְּתָה וַוְּאַלְטָס אִיזְאָדָרְעָ גַּעַטְלִיבָּעַן לְיִוכְטָא באַזְוִיְּעָן וַעֲרַעַעַן דָרְפָּרְעָן, וְאַם די מַאְכָטָה פֿוֹ דָרְגָּטָר נַאְטָרְעָ אִיז די גַּעַטְלִיבָּעַן נַאְטָרְעָ אַסְמָעַנְגְּלִיבָּעַן גַּעַטְלִיבָּעַן מַאְכָטָה אִיז דָרְגָּטָר עצְמָנָמָן. אִיז אַעֲלָל דָאָס אָבְּרָרְעָ פְּאַרְלְוִיפְּגָן קָאָזְעַן אָז זַיְיטָ.

קיין זאָר געשitem, אַלְזוּי, ניט אַיז דער נאַטָּוֹר*), וואָס זאָל זיוֹן
להיפֿוד אִירע אלְגַעְמִינוּנָע גַעְזָעָן, אֶבעֶר אַזְיךְ ניט קַיְוָן זאָר, וואָס זאָל
ניט זיוֹן אַין הַסְּכָם מִות דֵי דָאוּנָע גַעְזָעָן, אֶדְעָר ניט פָּאלְגָעָן פָּוּ
זַיְוָן, ווַיְלָאָלָץ, וואָס עַס גַעְשִׁitem, גַעְשִׁitem דָּרְדָּר גַעְטָמָס ווַיְלָעָן אַוְן זַיְוָן
איַיבִּינְגָעָן באַשְׁלוּם, ד. ה. ווַיְמִיר האָבָעָן דָּאָס שָׁוֹן גַעְוַיְוָעָן, אַז אַלְצָאָן,
וואָס עַס גַעְשִׁitem, גַעְשִׁitem לְוִית גַעְעָצָעָן אַוְן כְּלִילִים, וואָס שלִיסְעָן אַיזוֹ
איַז זַיְד אַז אַיז אִיבִּיגְעָן נוֹיְטְגִּיקִיט אַזְוָן אַמְתָה.
די נאַטָּוֹר הַitem, אַלְזוּי, שְׁטַעְנְדוּן אָפְּ אַטְמָדִי גַעְעָצָעָן אַזְוָן בְּלִילִים,
וואָס שלִיסְעָן אַיזוֹ זַיְד אַז אִיבִּיגְעָן נוֹיְטְגִּיקִיט אַזְוָן אַמְתָה, הַגְּמָנָה
אַלְעָפָן זַיְוַי זַיְנְגָעָן אַונְזָאָן באַקָּאנְטָן, אַזְוָן דָּרְהָאַלְטָן, דָּרְבִּיבָּרָה,
אַזְוָן אַומְפָאַרְעַנְדְּרַלְבָּעָן סְדָר. אַזְוָן קִינְמָאָל וּוְעַט אַז גַעְוָונְטָעָן פָּאָרָד
שְׁטַאָנָר ניט אַיְוָנְפָאָלָעָן צַוְּגָעָבָעָן דָּרְעָנָטָוָר אַז באַשְׁרַעַנְקָטָעָן מַאֲכָט
אַזְוָן קְרָאָפָט, אֶדְעָר צַו באַחְוִוְפָּטָעָן, אַז אִירע גַעְעָצָעָן זַיְנְגָעָן פָּאָסִינָג נַאָר
פָּאָר גַעְוָוִיסְעָן זַאְכָעָן אַזְוָן נִיט פָּאָר אַלְצָרְדִּינְג.

איַז דָּרְעָר אַמְתָהָעָן, אַזְוָי זַיְיָ קְרָאָפָט אַזְוָן מַאֲכָט פָּוּ דָרְעָנָטָוָר
זַיְנְגָעָן דִּי קְרָאָפָט אַזְוָן מַאֲכָט פָּוּ נַאֲמָטָן נִופָּא אַזְוָי זַיְיָ גַעְעָצָעָן אַזְוָן
בְּלִילִים פָּוּ דָרְעָר נַאֲטָוָר זַיְנְגָעָן דִּי באַשְׁלִיסְעָן פָּוּ זַיְיָ גַעְעָצָעָן אַזְוָי
מיְרָאָבְסָאָלָוָת אַנְגָּעָמָעָן, אַז דִּי מַאֲכָט פָּוּ דָרְעָר נַאֲטָוָר אַזְוָי אַומְעַנְדְּלִין
אַזְוָן אִירָע גַעְעָצָעָן זַיְנְגָעָן אַזְוָי בְּרִיטִי, אַז זַיְיָ גַעְמָעָנוּ אַרוּם אַלְצָאָן, וואָס
קָאָן נַאָר באַנוּמוּן ווּוּרָעָנוּ פָּוּ דָעַם גַעְטְּלִיכָּעָן גַעְדָּאנָק נִופָּא. זַיְיָ אַכְּבָּן
דָּרְשָׁאָר ווְאַלְטָעָן מִיר דָאָר גַעְמָוֹת אַנְגָּעָמָעָן, אַז גַעְמָת הַאֲטָמָה באַשְׁאָפָעָן אַזְוָן
אַזְוָן מַעְכְּטִינָעָן נַאֲטָוָר אַזְוָן אִיר גַעְגָּבָעָן אַזְוָן פְּעַלְעַרְהָאַפְּטִינָעָן גַעְעָצָעָן,
אַז עַר מַוְן אַפְּטָאָר קוּמוֹן פְּוּזְדָּאָסְטָנִי צַו הַילָּאָ, אַזְוָי עַר זַיְלָאָן,
הַאַלְטָעָן אַזְוָן דִּי זַאְכָעָן זַיְד אַנְטוּוֹיְקָלָעָן, לְוִית זַיְוָן פְּאָרְלָאָגָן, וואָס
זַיְזָאָה הנַחָה אַזְוָן זַיְבָּעָר נִיטְשְׁכָלְדִּין אַזְוָן העַבְסָטָעָן גַּרְאָר.

פָּוּ דָעַם דָּאוּנָעָן גַּרְנְדִּינְגָּרָאָנְקָן, אַז קַיְוָן זַאָר גַעְשִׁitem ניט אַיז
דָרְעָר נַאֲטָוָר, וואָס זאָל ניט פָּאלְגָעָן פָּוּ אִירָע גַעְעָצָעָן; אַז אִירָע גַעְעָצָעָן
צַעְן בְּרִוְיָטָעָן זַיְד אַוְיָס אַוְיָס אַלְצָאָן, וואָס ווּוְרָט באַנוּמוּן פָּוּ דָעַם גַעְטָמָה
לִיכָּעָן גַעְדָּאנָק נִופָּא; אַזְוָן לְסָוֹפָן, אַז דִּי נַאֲטָוָר דָרְהָאַלְטָן אַז גַעְסָטָעָן אַזְוָן

* אַונְמָעָר דָרְעָר נַאֲטָוָר פְּאָרְשָׁטָוי אַיךְ דָא נִיט נַאָר דָעַם חֻמְרָאָן זַיְנְגָעָן
פָּאָרְמָעָן פָּוּ בְּצָוּעָגָגָגָג, גַּאָר אַוְיָסְפָּר דָעַם חֻמְרָאָן נַאָר פּוֹל אַנְדָּעָר וְזַאְכָעָן.
— אַנְמָעָרְקָוָגָגָג פָּוּ מַחְבָּרָה.

אומפֿאַרעדערליכע אַרדענוונג, אַיז צו זען אויפֿן קְלָעֵרטֶן אָוףּן, אַז דָּמָס ווֹאָרט ৱ ৱ אַנְדָּר הָאָט אַזְּן נָאָר בְּנָגָע דִּי מַעֲנְשָׁלְיכָבָע מִינְגָּנוּנָה אָנוּ בָּאַצְּיָכָעָנָט נִיט קִין אַנְדָּר וָאָר, וַיְיָ נָאָר אָנוּ עַרְשְׁיוֹנוּנָה, וַאֲסָם מִיר קָאנָנוּ אַיר נַאֲטִירְלִיכָע סִיכָה נִיט דָרְקַלְעָרָעָן דָוּבָן בִּוַשְׁפָּל פּוֹ אָנוּ אַנְדָּר בָּאַקָּאַנְטָר זָאָר, אַדְרָע, לְפָחוֹת, וַאֲסָם דָרָע, וַוְעַלְכָעָר בָּאָר שְׂרִיבָת וַיְיָ אַדְרָע דָרְצִילָט וַוְעַגְעָן אַיר, קָאָן זַי נִיט דָרְקַלְעָרָעָן.

אַיר ווֹאָלָט, אַמְתָּטָאָקָע, גַּעֲקָאָנָט זַגְעָנָה, אַז אַוְאַנְדָּר אַיז עַפְעָם אַזְּוִיָּנָס, וַאֲסָם דִּי נַאֲטִירְלִיכָע סִיכָה נִיט דָרְקַלְעָרָט וַוְעַרְעָן דָוּדָד דִּי נַאֲטִירְגַּעַזְעָצָעָן, וַוְעַלְכָעָן וַוְעַרְעָעָן אָנוּנָה בָּאַקָּאַנְט מִיט דָרָע הַיְלָף פּוֹ דָעַם נַאֲטִירְלִיכָע לִיכְמָט אַיז אָנוּנָה. הַיּוֹת אַבָּעָר דִּי וַוְעַנְדָּר זַיְנָעָן גַּעֲשָׁעָנוּ פָאָר דָרָע הַשָּׁנָה פּוֹ דָעַר מַאֲסָע, וַוְעַלְכָעָן הָאָט נִיט גַּעֲהָאָט קִין שָׁוֹם יְדִיעָה וַוְעַגְעָן דִּי גַּרְונְדִּגְעַזְעָצָעָן פּוֹ דִּי נַאֲטִירְלִיכָע זַאָכָעָן, בְּכָנוּ אַיז עַס זַיְכָעָר, אַז דִּי אַוְאַלָּטָע הָאָבָעָן אַנְגָּנוּנָהָעָן פָאָר אַז וַוְעַנְדָּר דָרָע אַלְעָן, וַאֲסָם זַיְיָ הָאָבָעָן נִיט גַּעֲקָעָנָט דָרְקַלְעָרָעָן אַזְּוִי, וַיְיָ דִּי מַאֲסָע פְּלַעַג גַּעֲוִיְנָלִיד דָרְקַלְעָרָעָן דִּי נַאֲטִירְלִיכָע זַאָכָעָן, ד. ת. דָוּדָד דָעַם, וַאֲסָם זַיְיָ הָאָבָעָן זַיְד דָרָמָאָנט אָנוּ אַז עַלְיָאָבָעָן פָאָל, וַוְעַלְכָעָן זַיְיָ הָאָבָעָן זַיְד גַּעֲוִיְנָלִיד פָאַרְגָּעָשְׁטָעָלָט אָנוּ פָאַרְזָוָאַנְדָּרָוָן, וַוְוְיָל דִּי מַאֲסָע רָעַדְתָּ זַיְד אַיז, אַז זַיְ פָּאַרְשָׁטִימִיט אַזְּאָרְגָּנָץ גַּוְתָּ, אַוְיָז זַיְיָ וַוְעַנְדָּרָט זַיְד נִיט אַיְבָעָר אַיר.

דִּי אַוְאַלָּטָע אָנוּ אַז עַרְדָּלָעָן מַעֲנָשָׁעָן בֵּין צָום הַיְנִטְינָגָע טָאגָן הָאָבָעָן, אַלְזָוִי, נִיט קִין אַנְדָּר סִימָן פָאָר אַז וַוְעַנְדָּר, וַיְיָ נָאָר אַטְדָּעָם, אַזְּוִי דָרְבִּיבָעָר וַוְעַרְעָעָן אַיז דָרָע בִּבְעָל בְּלִי סְפָק דָרְצִילָט, וַיְיָ נָאָר אַנְדָּר, פְּלָזָאָכָעָן, וַאֲסָם זַיְיָרָעָס סִיכָות וַוְאַלָּטָעָן לִיכְמָט גַּעֲקָאָנָט דָרְקַלְעָרָט וַוְעַרְעָעָן מִיט בָּאַזְוָאָסָטָע נַאֲטִירְגַּעַזְעָצָעָן, וַיְיָ מִיר הָאָבָעָן גַּרְעָדָט וַוְעַגְעָנָה זַיְזָעָן אַוְיָבָעָן, אַיז 2-טָעָנוּ קָאַפִּיטָּעָל, וַעֲזָן מִיר הָאָבָעָן גַּרְעָדָט וַוְעַגְעָנָה דָעַם אַפְּשָׁטָעָלָעָן זַיְד פּוֹ דָרָע זַיְן אַיז יְהָוָשָׁעָס צִיּוּטָעָן אָנוּ אַיר צְוִירָקָד טָרַעַטָּעָן אַיז אַחֲזָעָס צִיּוּטָעָן. מַעַר וַוְעַגְעָנָה דָעַם דָאַזְוָגָעָן עַנְיָן וַוְעַלְכָעָן מִיד בָּאַלְדָּר דָעַדָּן, וַעֲזָן מִיר וַוְעַלְכָעָן צָוקָמָעָן צַו דָרָע דָרְקַלְעָרָעָן פּוֹ נְסָים, וַאֲסָם אַיד הָאָבָדָה צָוְגָעָזָאָנָט צַו בָּאַחֲנָדָלָעָן אַיז דָעַם דָאַזְוָגָעָן קָאַפִּיטָּעָל.

אַבָּעָר קוּדָם כָּל וַעֲלָי אַיד אַיְבָרְגָּי צָום צְוּוִיְתָעָן פָּונְקָט אָנוּ אַוְיָפָוְיָוִזָּעָן, אָנוּ מִיר קָאנָנוּ דָוּדָד וַוְעַנְדָּר נִיט מַשִּׁינָג זַיְן נִיט נַאֲטָמָס עצָם, נִיט זַיְן דָאַזְוָגָעָן אָנוּ נִיט זַיְן הַשְּׁנָחָת, נָאָר אָנוּ אַטְדָּי אַלְעָאָטָרִיד

בוטעו קאנען א סדר בעטער באנומען וווערעו דורך דעם פעטטען און אוּמְפַאָרְעֵנְדְּרָלִיכְּבָּן סֶדֶר פָּוֹן דָּרָךְ נְאָטוֹר. אַיְדַּו וּוּלְדָם בָּאוּוּיוּזָן אָוּפָן:

אָזְוִי וּוּי גָּאָטֶס זַיְן אַיְזָנִים זַיְכָּר פָּוֹן זַיְדָלְיָן, מָוֹן עַם, דָּעַ רִיבָּר, אַוִּיסְנָעְפִּירְט וּוּרְעָן פָּוֹן בָּאֲגָרִיפָּעַן, וּוּאָסָם זַיְעָר אַמְתָּה אַיְזָנִים אָזְוִי פָּעָסָט אַוְן נִימָּט צָמָם רִירָעָן, אָזָעַם קָאָנוֹ נָאָר נִימָּט זַיְן בָּנְמָצָא אַוְן אָזְוִי נִימָּט פָּאָרְנָעְשְׁטָעַלְט וּוּרְעָן אַיְזָנִים גָּדְעָאָן אָזְוִי מָאָכָּט, וּוּאָסָם זַיְדָלְיָן זַיְן זַיְלָה בְּכָלְתָּה זַיְדָלְיָן צָו עַנְדָּרְעָן*).

פָּאָר אָנוֹן, וּוּנְיִינְסְּטָעַנְט, מָוֹזָעַן דִּי דָּאָזְוִיָּעַן בָּאֲגָרִיפָּעַן, פָּוֹן דָּעַמְּאָעָנָט אַזָּן, וּוּעַן מִיר הָאָבָּעָן דָּרָךְ זַיְדָלְיָן אַוִּיסְנָעְפִּירְט גָּאָטֶס זַיְיָן אָנְנָעָמָעָן אַטְּדָעָם בָּאֲרָאְסְטָעַר, אָוּבָמִיר וּוּילָעָן אַוִּיסְנָעְפִּירְט אַזָּוִי דָּאָס דָּאָזְוִיָּעַן זַיְיָן זַיְדָלְיָן, אָזָעַם זַיְלָה אַוְן קָפָאָלָעָן יְעָדָר שָׁאָטָעָן פָּוֹן סְפָּקָות. וּוּיְיָל וּוּעַן עַם וּוּאָלָט גָּעוּזָן מַעֲגָלִיךְ זַיְדָלְיָן פָּאָרְצְוָשְׁטָעַלְעָן, אָזָעַם

*) מִיר צְוּוִיְיָלָעָן אַיְזָנִים גָּאָטֶס זַיְן אַוְן מִמְּלָא אַוְרָק אַיְזָנִים דָּעַם זַיְן פָּוֹן אַלְעַזְאָכָעָן, כָּל זָמָן מִיר הָאָבָּעָן וּוּעָגָעָן גָּאָטֶס נִימָּט קִיּוֹן קָלָאָרָעָן אַוְן דִּיְוִידָה לְיַבָּע חֲשָׁנָה, נָאָר אַמְּטוּשָׁשָׁע; וּוּיְיָל פָּוֹנְקָט וּוּיְיָל אַיְינְגָּעָר, וּוּאָסָם קָעָן נִימָּט גָּוֹשָׁטָר פָּוֹן אַמְּדוּעָק, וּוּיְיָסָם נִימָּט, אָזָעַם זַיְיָנָעָן דָּרָיוִי וּוּיְיָנְקָלָעָן זַיְיָנָעָן גָּלְיָיךְ צָוּוֹיָר רָעְבָּעָן, אָזְוִי זַעַט נִימָּט דָּרָךְ, וּוּאָסָם בָּאָנָעָמָט דִּי גָּעַטְלִיכְּבָּן נִימָּט שָׂרוֹ אַוְיָף אַמְּטוּשָׁשָׁעָן אָוּפָן, אָזָעַם זַיְיָן זַיְלָה גָּעַתְּרָתָה צָו דָּרָךְ נִאמְרָר פָּוֹן גָּאָט.

כָּדוֹ אַבָּרְמָר מִיר זַאָלָעָן קָאָנוֹן קָלָאָר אַוְן דִּיְוִידָה דָּעְרָקָעָן דִּי נְאָטוֹר פָּוֹן גָּאָט, מָוֹזָעָן מִיר נְעָמָעָן אַיְזָנִים קָאָטֶס גָּעוּוּסָעָן, גָּאָנָץ פָּשָׁוּט בָּאֲגָרִיפָּעַן, וּוּעַלְבָּעָן בָּעַמְּעָן רְוַפְּט אַלְגָּעָמְיָוִינָעָן בָּאֲגָרִיפָּעַן, אַיְזָנִים מִימָּט זַיְיָרְחָלָעָן זַוְּאָמְעָקְיָוִילָעָן דִּי אַיְינְגָּעָנְשָׁאָפָּעָן, וּוּאָסָם גָּעַתְּרָתָה צָו דָּרָךְ גָּעַטְלִיכְּבָּר אַמְּתָּדָרְגָּה אַוְן דָּאוֹן וּוּעָרָת אַוְן קָודָם כָּל קָלָאָר, אָז גָּאָט עַקְוִיסְטִירְט אַוְמְבָּאָרְדִּינְגָּה אַיְזָנִים אָז עַר אַיְזָנִים דָּאָמְמָעָטָם, אַיְזָנִים דָּעְרָעְלְבָּגָּעָר צִיְּשָׁה וּוּיְיָזָת זַיְדָלְיָן אַוְרָקָה אָרוֹוִים, אָז אַלְצָדִינָג, וּוּאָסָם מִיר בָּאָנָעָמָעָן, שְׁלִיסָט אַיְזָנִים אָזָעַם זַיְדָלְיָן דִּי נְאָטוֹר פָּוֹן גָּאָט אַוְן וּוּעָרָת פָּוֹן אִירָבָּאָגָּנוּמָעָן; אָזָעַם, לְסָופָה, אָז אַלְעַק, וּוּאָסָם מִיר בָּאָרְדָה גָּעָמָעָן אַוְיָף אָז אַנְמָשְׁרָעְבָּעְנְדִּיגָּעָן שְׁטִיגָּעָר, אַיְזָנִים אַמְּתָּדָרְגָּה וּוּעָגָעָן דָּעַם דָּאָזְוִיָּעָן עַנְיָין זַיְדָלְיָן חַדְמָה צָמָם בָּזָה, וּוּאָסָם גָּאָט דָּעַם פִּיטְשָׁע: "בָּרִינְצִיְּפָעָן פָּוֹן דָּרָךְ פִּילְאָזָאָפָעָן, אַוִּינְגָּעְוּזָעָן, לְוִיתָה דָּעַם גָּעָמְעָטְרִישָׁעָן מַעְטָאָר". — אַנְמָעְרָקָוָגָּה פָּוֹן מַחְבָּר.

די דזונגעanganrifenu קאנגע גענדערט ווערעדן דורך א באשטיימטעה מאכט, ואלטען מיר דאו מסופק געוווען איז דעם אמרת פון די דזונגעanganrifenu און מאילא אויד איז אונזער אויספער, ד.ה. איז נאט'ס זי זי. און ואלטען קינמאָל איז קיון זאָד ניט געקאנט זיון זיבער. מיר ווייסען ווייטער, איז אלע, וואָס איז האַס מיט דער נאָז טוּר, אדרער להיפֿנְך צו אַיר, מזונ, ווי מיר האַבָּעָד אַס געוויזען, זיון איז האַס מיט אִירע געועצען, אדרער להיפֿנְך צו זי. ווען עס ואַלט, אל-זוי, געוווען מעגלייך זיך פֿאַרְצּוֹשְׁטָעָלָן, איז עס קאָן דער נאטּוּר געוווען דורך וואַסער-עס-אייז מאָכָּט עפָּעָם אַזְוָנָס, וואָס זאָל זיון להיפֿנְך דער נאטּוּר, ואַלט דאס אַוֵּיד געוווען להיפֿנְך די דזונגעanganrif עפָּעָן, און מיר ואלטען דאו געמוֹת טוּ אַיִּינָס פון די בִּירְעָה, אדרער פֿאַרְזּוֹאַרְפּּעָן די דזונגעanganrif, ווי איז אַזְוָנָס, אדרער מסופק זיון, ווי מיר האַבָּעָד אַס נאָר וואָס געוויזען, איז די הויפֿטּ-בְּאַגְּרִיפּּעָן אַזְוָנָס אַוֵּיד איז נאטּ אַזְוָנָס בְּכָל אַזְוָנָס יעדנען מײַן ווייסען.

עס איז, אלזוי, ווייט דערפּון, איז די נסִים, אַוְּוֹף ווי ווייט זי ווערעדן פֿאַרְשְׁטָאָנָן, זוי אַוְּרָעָך, וואָס אַזְוָנָס לְהִיפֿנְך דעם סְדָר פון דער נאטּוּר. זאָלעָן אָנוּן באַזְוָיְזָעָן נאטּ'ס זי זי זי זיוןען, פֿאַרְקְּעָרָט. מער מסונְגָּל צו לאָזָעָן אָנוּן מסופְּקָן זיון אַזְוָנָס דעם. מיר קאנגען זיון אַבְּסָאָד לְזָוְיכָּר אַזְוָנָס דעם דזונגען זי זי זי נאָר אַחֲוָה דער הַילָּפָּה פון נסִים, אַזְוָבָּה ווייסען נאָר, איז אלע אַזְוָנָס דער נאטּוּר פֿאַלְגָּט, לוּיט א באַשְׁטִימְטָעָן אַזְוָנָס אַומְפָּאַרְעָנְדָּרְלִיבָּעָן סְדָר.

ווען אַכְּבָּר מיר וועלען אַנְגְּנָעָמָן, איז אַוְּאַנְדְּרָעָר אַזְוָנָס עפָּעָם אַזְוָנָס, וואָס קאָן ניט דערקְלָעָט ווערעדן דורך נאטּוּרְלִיבָּעָן סִבּוֹת, זיון קאָן דאס פֿאַרְשְׁטָאָנָן ווערעדן אַוְּוֹף אַזְוָיְזָעָן שְׂטִיגְעָר :

1 — אַדְרָע דאס זאָל הַיּוֹסָעָן, איז דער וואַונְדָּר ווענדט זיך טאָקָע אַזְוָנָס נאטּוּרְלִיבָּעָן סִבּוֹת, נאָר די מענְשָׁלִיבָּעָן דערקְעָנְטָעָנִישׁ קאָן זי ניט דערגְּרוֹנְטָעָוּן ;

2 — אַדְרָע אַזְוָנָס זוערט ניט אַנְגְּנָעָמָן קוּין שום אַנְהָדָעָר סִבּוֹת דערפּון, זי נאָר נאטּ, ד.ה. נאטּ'ס וויילען.

היית אַכְּבָּר אלע, וואָס גַּעֲשִׁיט דורך נאטּוּרְלִיבָּעָן סִבּוֹת, גַּעֲשִׁיט אַזְוָיְזָעָר צִוְּיט נאָר דורך נאטּ'ס מאָכָּט אַזְוָנָס ווילען, בְּכוֹ מזוען מיר אַומְבָּאַדְיָינָטָן קומָעָן צָוָם אוִיסְפִּיר, איז אַוְּוָאנְדָּר, מעָגָע עַר האַבָּעָד נאטּוּרְלִיבָּעָן סִבּוֹת, אַדְרָע ניט, איז אַזְוָנָס גַּעֲשִׁיט, וואָס קאָן ניט דער-

קלערט ווערטען דורך אַסְיכָה, אַדְרָעַ מִתְּאַנְדְּרָעַ וְעוֹרְטָעַ, אַ פָּקָט.

וְאַסְ אַזְ אַבְרָעַ דָּרַעַ מַעֲנְשָׁלְבָעַר הַשְׁנָה.

אַבְרָעַ פָּוּ אַפָּקָט אָזְ לְחַלּוֹתֵינוּ פָּוּ יַעֲדָרַ זָאַר, וְאַסְ אַזְ אַבְרָעַ אַנוּזָעַר הַשְׁנָה, קָאנָנוּ מִירַ קִיּוֹן זָאַר נִיטַ וְוַיְסָעַן, וּוַיְלַאְלַאְצָן, וְאַסְ אַזְ מִירַ וְוַיְסָעַן קְלָאָר אָזְ דִּיְתְּלִיךְ, מְוֹזָעַן מִירַ עַםְ בְּאַנְעָמָן דֶּרֶךְ דָּרַעַ זָאַר נִופָּא, אַדְרָעַ דֶּרֶךְ עַפְעַם אָזְ אַנְדְּרָעַ זָאַר, וְאַסְ וְעוֹרְטָעַן קְלָאָר אָזְ דִּיְתְּלִיךְ פָּאַרְשְׁטָאָנָעַן פָּוּ זִידַ גּוֹפָא.

אוֹיֶה אַזְ אַפְּוּן קָאנָנוּ מִירַ דֶּרֶךְ אַ נִּמְּ, הַ. הַ. דֶּרֶךְ אַ גַּעַשְׁעַנְיִישַׁ, וְאַסְ אַזְ אַבְרָעַ אַנוּזָעַר הַשְׁנָה, נִיטַ פְּאַרְשְׁטִיןַ נִיטַ דָּעַם עַצְםַ נִּתְמַמָּן. נִיטַ זַיּוֹן דָּאוֹיַן אָזְ לְחַלּוֹתֵיןַ נִיטַ קִיּוֹן שֻׁומַ זָאַר פָּוּ גָּאתֵן אָזְ פָּוּ דָּרַעַ נִתְמַמָּן. פְּאַרְקָעַרְט, וּוּעַן מִירַ וְוַיְסָעַן, אָזְ אַלְעַזְ וְעוֹרְטָעַ בְּאַשְׁטִימָתֵן אָזְ סָאנְלַיְ צִיאָנָרְטַ פָּוּ גָּאתֵן; אָזְ דַּיְ וְעוֹרְטָעַן פָּוּ דָּרַעַ נִאְטָרְזַ זַיְינָנוּן דָּרַעַ פָּוּלְ וְוַצְאַיְ פָּוּ גָּאתֵן; אָזְ דַּיְ גַּעַזְעַצְעַן פָּוּ דָּרַעַ נִאְטָרְזַ זַיְינָנוּן נִאְטָמַסְ אַיְיַיְ פָּוּ נִאְטָמַסְ וְוַעֲזַעַן; אָזְ דַּיְ גַּעַזְעַצְעַן פָּוּ דָּרַעַ נִאְטָרְזַ זַיְינָנוּן אַיְיַיְ בְּגִיעַ בְּאַשְׁלִיסְטַעַן אָזְ דַּיְ אַוְיסְדְּרִיקַעַן פָּוּ זַיּוֹן וְוַיְלַעַן, — מְוֹזָעַן מִירַ דָּאַזְ אַוְמְבָאַדְיְנָגַטְ מְאַכְעַן דָּעַם אַוְיסְפִּירַ, אָזְ וְאַסְ בְּעַסְעַרְ מִירַ דְּרַעְקָעַן דָּאַזְ נַאֲטְרִילְיְכַעַ זָאַכְעַן אָזְ וְאַסְ קְלָעַרְעַ מִירַ זַעַעַן אַיִּינַ, זַיּוֹן וְעַנְדַעַן זִידַ אָזְ זַיּוֹרְ עַרְשְׁטָעַרְ סְכִיבָה אָזְ וְוַיְרַקְעַן, לְזִיתַ דַּיְ אַיְבְּגַעַן גַּעַזְעַצְעַן פָּוּ דָּרַעַ נִאְטָרְזַ, אַלְעַזְ בְּעַסְעַרְ דְּרַעְקָעַן מִירַ גָּאתֵן אָזְ זַיּוֹן וְוַיְלַעַן.

אוֹיֶה אַזְ אַפְּוּן קָאוּ מַעַן דַּיְ עַרְשִׁינְגָּעָן, וּוּלְכָבָעַ מִירַ פְּאַרְשְׁטִיּוֹן קְלָאָר אָזְ דִּיְתְּלִיךְ, מִיטַ מָעַרְ רַעַכְטַ אַנְדוּפְעַן, בְּנָנוּנָעַ אַנוּזָעַר דְּרַעְקָעַן טַעַנְיִישַׁ, דַּיְ וְעוֹרְטָעַן גָּאתֵן אָזְ זַיּוֹן בְּאַצְיַעַן צַוְוַיְן וְוַיְלַעַן, אַיְדָרְעַרְ דַּיְ עַדְ שִׁיְוָנְגָּעָן, וּוּלְכָבָעַ מִירַ פְּאַרְשְׁטִיּוֹן גָּאַרְ נִיטַ, וּוּעַן אַפְּיַיְלַזְ זַיּוֹן מְאַכְעַן אַ טִּיפְעַן אַיְינְרוֹק אַיְפְּוּן בְּחַדְמָיוֹן אָזְ רַוְפְּעַן אַרְוִים בַּיְ דַּיְ מַעַנְשָׁעַן דַּיְ נַרְעַטְעַ פְּאַרְוּוָאַנְדוּרְגָּן; וּוַיְלַזְנַאְרְ דַּיְ וְעוֹרְטָעַן פָּוּ דָּרַעַ נִאְטָרְזַ, וְאַסְ מִרְ פְּאַרְשְׁטִיּוֹן זַיּוֹן קְלָאָר אָזְ דִּיְתְּלִיךְ, גִּיבְעַן אָנוּנָזְ דְּרַהְוִיבָעַן גַּעַיְ דָּאַגְקָעַן וְוּנְעַן גָּאתֵן אָזְ וְוַיְזָעַן אָזְ אַיְפְּוּן קְלָעַרְטָעַן אַפְּוּן גָּאתֵן זַיּוֹן אַזְ זַיּוֹנָעַ בְּאַשְׁלִיסְעַן. עַס אַיִּין, אַלְזַוְיַי, אַ גְּרוֹיְסָעַר אַוְמוֹזַן מִצְדָּאַזְעַן אָזְ זַיּוֹנָעַ בְּאַשְׁלִיסְעַן. דַּיְ מַעַנְשָׁעַן צַוְּקָמָעַן צַוְּקָמָעַן אָזְ גְּרַזְעַן, זַיּוֹן זַיּוֹן פְּאַרְשְׁטִיּוֹן נִיטַ עַפְעַם אַ זָּאַר; בָּאַמְתָה, אַ לְעַכְעַדְלִיכָּבָעַר שְׁטִיגְנָעַר פָּוּ מְדַהַּזְוַיְ זִידַ אַזְ אַזְמוֹוִיסְעַנְקִיַּת.

אוֹן, לְסֹוֹף, וּוּעַן מִרְ וְוַאְלְטָעַן אַפְּיַלְזַ גַּעַקְאָנָטַ מְאַכְעַן פָּוּ דַּיְ וְוַאְנַיְ דָּרַעַ עַפְעַם אָזְ אַוְיסְפִּירַ, וְוַאְלְטָעַן מִרְ פְּנַדְעַסְטוּוֹעַנָּעַן בָּאַיִן אַפְּוּן נִיטַ גַּעַלְאָנָטַ אַוְיסְפִּירַעַן דָּרַעַפְוּן גָּאתֵן זַיִּיְן. וּוַיְלַזְ אַזְוַיְ וְוַיְ אַוְאַגְזַ

דער איז א באָגרענעצעט ווערך און דרייקט אוייס ניט מער, ווי א באָ שטימטע באָגרענעצעט מאַכט, איז עס זיכער, און מיר קאנען פון אֶזָּא
ווירקונג ניט אַרוֹיְסְדִּרְיְּגָנָּעָן דָּאָס דָּאָזִין פֿוֹן אַסְבָּה, וואָס אַיר מאַכְּט
איַז אָוּמְבָּאָגְרָעָנָּעָט, נַאֲרַהָּעַכְּסְטָמָעָן דָּאָס דָּאָזִין פֿוֹן אַסְבָּה, וואָס
אַיר מאַכְּט אַז אַגְּרָעָנָּעָט פֿוֹן אַיר ווּירקונג. אַיך זָאָגָה הַעַכְּסָטָמָעָן
וּוְיָוֵל דָּוֹךְ דָּעַם גַּלְּיְבָּצְּיְוִיטָּגָעָן צְוֹזָאָמְעָנוֹרְקָעָן פֿוֹן פִּילְ סְבִּיתָה, קָאָן
אַנְטָשְׁטִין אַז ווּעַרְקָה, וואָס זָיִן קְרָאָפְּט אַז אַמְּכָט זָיְנָעָן קְלָעָנָעָר פֿוֹן
דָּעַר מַאְכָט פֿוֹן אַלְעָסְבָּה צְוֹזָאָמְעָנוֹגָנוֹמָעָן, הָגָם פִּילְ גַּרְעָסָעָר פֿוֹן דָּעַר
מַאְכָט פֿוֹן יְעַדְרָעָסְבָּה באָזְוַנְדָּעָה.

אַזְוֵי ווי אַבָּעָר דִּי גַּעֲזָעָן פֿוֹן דָּעַר נַאֲטָוָר, ווי מִיר האָבָעָן דָּאָס
שְׂיוֹן פְּרִיעָר קָלָאָר גַּעֲמָאָכָט, בְּרִיאָטָעָן זִיר אַויְס אַיְן דָּעַר אַומְעָנְדָּלִיכִּי
קִיְּט אַזְוֵי ווּרְעָעָן פֿוֹן אַזְוֵי באָנוֹמָעָן אַוְנָטָעָר אַגְּוּסָעָן בְּאַרְאָקְטָעָר פֿוֹן
דָּעַר אַיְבָּגְּקִיִּט, אַז אַזְוֵי זָיִן דִּי נַאֲטָוָר ווּירְקָה, לְוִיט דִּי דָּזְיָגָע גַּעַר
זָעָצָעָן, אַיְן אַבָּשְׁטָמָעָר אַז אַגְּרָעָנָעָט, ווּיְוָוָעָן זָיִן עַס אַזְוֵי
אַז אַזְוֵי אַגְּוּסָעָן גְּרָאָד נַאֲטָמָס אַומְעָנְדָּלִיכִּיִּט, אַיְבָּגְּקִיִּט אַז אַזְוֵי
פְּאַרְעָנְדָּעְלִיכִּיִּט.

מִיר האָבָעָן, אלְזָוֵי, דָּעַם אַוְסְפִּיר, אַז מִיר קָאָנָעָן דָּוֹךְ ווּאַזְוַנְדָּעָר
נִיט דְּרַעְקָעָנָעָן נַאֲטָמָז אַזְוֵי אַזְוֵי נִיט זָיִן דָּאָזִין אַזְוֵי השָׁנָה, נַאֲר אַזְוֵי
דָּאָזִין גַּעַר אַמְּתָעָן לְאַזְוֵן זָד פִּילְ פְּעַסְטָעָר אַוְסְפִּירָעָן פֿוֹן דָּעַר פְּעַסְטָעָר אַז
אַזְוֵי אַזְוֵי אַזְוֵי אַזְוֵי אַזְוֵי אַזְוֵי אַזְוֵי.

בַּיְּ אַטְדָּעָם אַוְסְפִּיר דָּעַר אַיך ווּגָעָן אַז ווּאַזְוַנְדָּעָר, וואָס ווּעַרְט
פְּאַרְשָׁטָאָנָעָן, ווי אַז ווּעַרְקָה, וואָס אַזְוֵי העַכְּרָה, אַדְרָעָר וּט אַויְס צַו זָיִן
הַעַכְּרָה פֿוֹן דָּעַר מַעֲנְשָׁלְבָּהָר השָׁנָה. ווּיְוָלְ וּוּעַס ווּאַלְטָט דְּרָמָיִם באָז
צִיְּבָעָנָט גַּעַוְאָרָעָן אַז ווּעַרְקָה, וואָס צְעַשְׁטָעָרָט אַדְרָעָר בְּרַעְכָּת דָּוֹךְ דִּי
אַדְרָעָנָעָג פֿוֹן דָּעַר נַאֲטָוָר, אַדְרָעָר אַזְוֵי ווּידָעָר שְׁפָרָעָג צַו אַיְרָע גַּעַז
צַּעַן, ווּאַלְטָט עַס, ווי מִיר האָבָעָן דָּאָס נַאֲר ווּאַס אַוְפָּגָנוּזָעָן, נִיט נַאֲר
נִיט גַּעֲקָאָנָט גַּעֲבָעָן קִיְּזָוָן שָׁוָם דְּרַעְקָעָנְטָעָנִישָׁ פֿוֹן נַאֲטָמָז, נַאֲר עַס ווּאַלְטָט
אַפְּיָלוּ גַּעֲמָאָכָט צְוַנִּישָׁ דִּי דְּרַעְקָעָנְטָעָנִישָׁ, וואָס מִיר האָבָעָן זָיִן דָּעַר
גַּרְיִיכְט אַזְוֵי אַזְוֵי אַזְוֵי אַזְוֵי אַזְוֵי אַזְוֵי אַזְוֵי אַזְוֵי אַזְוֵי
אוֹזְוֵי אַזְוֵי אַזְוֵי.

אַיך דָּעְרָלָאָזְוֵן דָּא אַזְוֵי נִיט קִיְּזָוָן שָׁוָם חַילְוקָמָז צְוַיְשָׁעָן אַז ווּעַרְקָה, וואָס
איַז קְעַגְעַז דָּעַר נַאֲטָוָר, אַזְוֵי אַז ווּעַרְקָה, וואָס אַז אַז אַז אַז
דָּעַר נַאֲטָוָר, דִּי. ה. ווי אַיְינָגָע זָגָעָן, אַז ווּעַרְקָה, וואָס אַז טָקָעָן נִיט קָעָ-

גען דער נאטור, דערפֿאָר אַבעָּר קָאָן עַם אַיְּד פָּוֹן אַיר נִיט גַּעֲשָׁאָפָּעָן.
אַבעָּר בָּאוּוּרְקָט וּוּרְעָעָן. וּוּיְּלָאָזְוִי וּוּיְּאָנֵס גַּעֲשָׁיט נִיט, אַוְיְּסָעָר,
נִאָר אַיְּן דָּעָר נָאָטָור, וָעוֹן אַפְּילָוּ עַר זַעַרְטָדָרְקָלְעָרָט פָּאָר אַיְּד
בָּעָרְגָּאָטְרָלִיךְ, מָנוּ עַר דָּאָר נָוִיטְנָגְּרָהָיִת דָּוְרְכְּבָּרְעָבָּעָן דִּי אַרְדָּעָנוֹנָג
פָּוֹן דָּעָלָנָאָטָור, וָואָס אַזְוִי בָּאנְעָמָן מִיר זַי אָוּמָעָטָם, וּוּיְּאָפְּעָסָטָע
אוֹן אַוְמָפָּאָרְעָנְדָּעְלִיכָּעָן, לְוִוְּתָדִי בָּאַשְׁלִיכָּעָן פָּוֹן גָּאָטָם.

אַזְוִי, אַלְזְוִי, עַם וּוּאַלְטָט אַיְּן דָּעָר נָאָטָור גַּעֲשָׁעָן עַפְּעָם אַזְוִוָּנָם,
וָואָס וּוּאַלְטָט נִיט גַּעֲפָלָגָט פָּוֹן אַירְעָ גַּעֲזָעָן, וּוּאַלְטָט דָּאָס נָוִיטְנָגָרָד
חַיִּיט גַּעֲמָוֹת וּוּדְעָלְשָׁפְּרָעָבָּעָן דָּעָר אַרְדָּעָנוֹנָג, וָואָס גַּאֲטָהָט זַי פָּעָסָט
גַּעֲשָׁטָלָט פָּאָר אַלְעָ צִוְּתָעָן אַיְּן דָּעָר נָאָטָור דָּוְרָד דִּי אָוְנוֹיוּרָסָלָעָל
נָאָטוֹרְגַּעְזָעָצָעָן, אוֹן עַם וּוּאַלְטָט, דָּרְבִּיבָּר, אַוְיד גַּעֲזָעָן לְעָגָנוֹן דָּעָר נָאָר
טוֹר אוֹן קָעָנוֹן אַירְעָ גַּעֲזָעָן, אוֹן דָּעָר נָלְבִּיבָּעָן אַיְּן דָּעָם וּוּאַלְטָט אָנוֹן
גַּעֲלָאָט אַיְּן אַלְעָ צְוּוֹיְפָּלָעָן אוֹן אָנוֹן גַּעֲפָרֶט צָום אַטְעָאִים.

אַיְּדָרְעָבָּעָן, אַוְיְּדָהָבָּדָאָס גַּאֲנִי שְׂטָאָרָקָעָן אַגְּנוּמָעָנָעָן באָל
וּוּזָעָן דָּאָס. וָואָס אַיְּדָהָבָּדָאָס וּדְרִיְּגָעָנוֹמָעָן צָו בָּאוּוּיְּזָעָן אַיְּן דָּעָם צְוּוֹיָּיָ
טָעָן פָּוֹנְקָט, אוֹן מִיר קָאָנוֹן דָּעְרָפָן מָאָכָלָעָן וּוּדְעָרָאָמָלָעָן דָּעָם אַוְסָפָרָ
אָז אָנָס, וָואָס זָאָל זָיְּוּן קָעָנוֹן דָּעָר נָאָטָור, אַדְרָעָרְאָבָר אַיְּדָר,
רִיְּגָעָר אָוּמוֹןָיָן, אוֹן מִמְּלָיאָה קָאָן אַונְטָאָרָנָעָן נִסִּים אַיְּן דָּעָר הַיְּלִינָעָר
שְׁרוֹפָט, וּוּי גַּעֲזָעָנָט אַוְיְּבָעָן. נִיט פָּאָרְשָׁתָאָנָעָן וּוּדְרָעָן קִין אַנְדָּרָעָר זָאָה
זָוִי נִאָר אַוְזָעָרָק פָּוֹן דָּעָר נָאָטָור, וָואָס אַיְּן אַדְרָעָר זָעָט אָוִיסָט זָיְוִי
אַיְּבָעָר דָּעָר מַעְנְשָׁלְיְבָעָר הַשָּׁנָה.

אַיְּדָרְעָר אַיְּדָר וּוּלְ אַיְּצָט אַיְּבָעָרְגִּין צָום דָּרְיְטָעָן פָּוֹנְקָט, וּוּלְ אַיְּדָר
סָוּרָם בָּאַשְׁטָעָטִיגָּעָן דָּוְרָד דָּעָר אַוְיטָאָרְטִיעָט פָּוֹן דָּעָר בִּבְעָל דִּי מִיִּ
נוֹגָן, וָואָס אַיְּדָהָבָּדָאָס אַיְּדָרְעָר אַרְוִיסָגָעָנוֹאָגָן, אוֹן דָּאָס אַיְּן, אַז עַם אַיְּ
אַוְמָעְגִּילִיךְ פָּאָר אָנוֹן צָו דָּעְרָקָעָנוֹן גַּאֲטָהָט דָּוְרָד נִסִּים. אוֹן הַנּוֹם דִּי בִּבְעָל
לְעָרָם דָּאָס אַיְּן עַרְגָּעָץ נִיט אַוְסָדְרִיקְלִיךְ, קָאָן עַם אַבעָּר לְיִכְתָּבָט פָּוֹן
אַיְּדָר אַרְוִיסָגָעָנוֹגָעָן וּוּדְרָעָן, דָּעְרָהוּפָט דָּעְרָפָן, וָואָס מִשְׁהָ (דְּבָרִים,
קָאָפָט, יְיָ) פָּאָרְזָאָגָט צָו פָּאָרְמָשְׁפָּטָעָן צָום טָוִיט אַפְּילָוּ
דָּגָן, זָוָעָן עַם טָוָט נִסִּים. עַר זָאָגָט אַזְוִי : אוֹן (וָעוֹן אַפְּילָוּ) דָּעָר צִיּוֹבָעָן
אוֹן דָּעָר וּוּאַנְדָּרָעָר, וָואָס עַר הָאָט דִּיר פָּאָרְאָוִיסָגָעָנוֹגָט, וּוּטָעָט גַּעֲשָׁעָן
אָזָוָעָן אַזְוִי אָזָוָעָן אַזְוִי. וּוּיְּלָאָזְוִי נִיט נָלְבִּיבָּעָן דִּי וּוּרְטָעָר פָּוֹן דָּעָם
דָּאָזָוָעָן נִבְיאָה אָזָוָעָן אַזְוִי. וּוּיְּלָאָזְוִי אַיְּעָרְגָּט פָּרָאָוָוָט אַיְּדָר אָזָוָעָן אַזְוִי. וּוּיְּ
אַטְדָּעָר נִבְיאָה זָאָל (אַלְלוּ) בָּאַשְׁטָרָאָפָט וּוּרְעָעָן מִיטָּן טְוִיטָט.

דערפּון איז קלאָר, אָז אויך דַי פָּאַלְשָׁע נְבִיאִים האַבעַן גַּעֲפַעַט טוֹן נְסִים אָז אויך מַעֲנְשָׁעַן, וְאָם זַיְינֶנְעַן נִיט גַּאנְצַן פַּעַט אָז דַר אַמְתָּחָר דֻּעַרְקָעַנְטָעַנְישַׁ פָּוּ נְגַט אָז דַר לַיְבָע צַו אִים, קַאנְשַׁן דַּוְרֵךְ נְסִים פָּונְקַט אָזּוּ לַיְבַּט אַנְגַּעַמְעַן פָּאַלְשָׁע גַּעַטְרַע, וְוי דַעַם אַמְתָּעָן. אָזּוּ מַשָּׁה נִיט טַאַקָּע צַו : "וְוַיְלַח" אַיְוָרְגַּן, פְּרוֹאוֹסָט אַיְיךְ אָוִים, כְּדַי צַו וּדְרַעַע, אַוְבָּאַרְטַּה לַיְבַּט אִים מִיט אַיְוָרְגַּן הַאֲרַצְעָן אָזּוּ אַיְיָרְגַּן אַנְכָּבְעַ צַר נְשָׁמָה".

נִיט גַּעֲפַעַט, וְוַיְדָרַע, אַוְפָּאַזְוּ פִּילְגַּשְׁׂים, האַבעַן דַי בְּנִיְשְׁרָאֵל, וְוי דַי עַרְפָּאַרְגַּן אַלְיוֹן וְזַיְוִיטַן עַמְּ, דַּאֲדַר נִיט גַּעֲפַעַט וְיד שַׁאַפְּעַט קוֹיַן גַּעֲנוֹנְטָעַן באַנְרִיךְ וְוַעֲגַעַן נְגַטַּן. אָזּוּ דַר אַמְתָּחָר, וְוי נְאָר זַיְיָה האַבעַן זַיְד אַיְינְגְּרָעַדְט, אָזּוּ מַשָּׁה הָאַט זַיְד פָּוּ זַיְיָה דַעְרוֹוַיְוַטְרַע, אָזּוּי האַבעַן זַיְיָ גַּלְיַד פָּאַרְלָאַנְגַּטְט פָּוּ אַהֲרָוֹןְעַן אָזּוּ אַנוֹיְכְּטִינְגַּן גַּטְהָיִיט אָזּוּ אַקְלַבְעַ אָזּוּ גַּעַוְאַרְעַן, צַו זַיְיָרְשָׁאַנְדַּר, דַי אַידְרַע וְוַעֲגַעַן נְגַטַּן, וְאָם זַיְיָה האַבעַן זַיְד גַּעֲפַעַט נְאָר אָזּוּ פִּילְגַּשְׁׂים.

אַסְתָּה, וְוַעֲלַכְעָר הָאַט גַּעַהְעַרְטַּר רַעֲדַעַן וְוַעֲגַעַן אָזּוּ פִּילְגַּשְׁׂים, האַט פְּוַנְּדָעַטְמָוּעָעָן גַּעַצְוּוַיְפָלְעַט אָזּוּ דַר גַּעַטְלִיכְעָר הַשְּׁנָחָה אָזּוּ עַר וְוַאֲלַטְטַמְּ כְּמַעַט אַרְאָפְעַט פָּוּ דַעַם דַּוְרֵךְ הַיְשָׁרָה, וְוַעַן עַר וְוַאֲלַטְטַמְּ, לְסֹואָה, דַּאֲדַר דַּעְרַעַע קַעַנְטַמְּ דַי אַמְתָּע גַּלְיְקָעַלְיִקְיִיט (זַעַת חַלְיָם, קַאְפָע. ע'ג'). אָזּוּ אַפְּלַוְוַשְׁלָמָה אַלְיוֹן, וְאָם אָזּוּ צִיְּטַמְּ אָזּוּ דַרְעַר מַצְבַּה פָּוּ דַי יַדְעַן גַּעַוְוָעַן דַרְעַר בְּלִיעַנְדִּינְגְּסְטַעַר, חַאלְטַמְּ, אָזּוּ אַלְזַעַגְשִׁיט דַּוְרֵךְ צַרְעַ פָּאַל (זַעַת חַלְיָם, קַאְפָע. ג', פְּסוּקִים 19, 20 אָזּוּ קַאְפָע. ט'). פְּסָקִים 2, 3 אָזּוּ זַיְוִיטַר).

עַם אָזּוּ, לְסֹואָה, גַּעַוְוָעַן אָזּגַּעַן טַוְנְקָעַלְעַ זַאֲרַבְמַעְטַמְּ פָּאַר אַלְעַ נְבִיאִים צַו וְוַיְסָעַן, וְוי אָזּוּ צַו פָּאַרְאַיְינְגַּעַן דַעַם סְדַרְרַפְעַן דַרְעַר נְאַטְוָר אָזּוּ דַעַם מַעְנְשָׁלְיְבָעַן גַּוְרֵל מִיטְרַע אַיְדָרַע, וְאָם זַיְיָה האַבעַן זַיְד גַּעַר שַׁאַפְּעַטְוּ וְוַעֲגַעַן דַרְעַר גַּעַטְלִיכְעָר הַשְּׁנָחָה, בַּעַת פָּאַר דַי פְּיַלְאַזְוָאַפְעַטְוּ, וְוַעֲלַכְעָר בַּאֲגָרִיפְעַן, אָזּוּ דַי דַּאֲזִינְעַ פְּרָאַגְעַן גַּעַוְוָעַן אַלְעַמְּאָל זַיְיָרְקָלָאַרְטַמְּ; דַרְעַר חַוְּפַטְטַמְּ נְאָר אָזּוֹיְנַעַן פְּיַלְאַזְוָאַפְעַטְוּ, וְוַעֲלַכְעָר זַעַעַן דַּאֲסָם אַמְתָּע גַּלְיַקְעַ נְאָר אָזּוּ גַּטְמַעְטַמְּ אָזּוּ אַיְן נְשַׁמְּחַדְרוּ אָזּוּ פְּאַרְשְׁטִיעַן, אָזּוּ נִיט דַי נְאַטְוָר דַרְאָפְעַט זַיְיָ גַּעַהְוַרְכָּעַן, נְאָר זַיְיָ מַזְוָעַן גַּעַהְוַרְכָּעַן דַרְעַר נְאַטְוָר, וְוַיְלַזְוִיסְעַן, בָּאַמְתָּה. אַוְפָּאַזְוּפְרַעַ, אָזּוּ גַּטְמַעְטַמְּ פְּרַט אָזּוּ אַיְיךְ אָזּוּ, וְוי דַי דַּאֲסָם פָּאַרְלָאַנְגַּעַן אַירַע אַנוֹיְוַעַרְסָאַלְעַגְעַע גַּעַזְעַצְעַן, אַבְעַר נִיט דַי גַּאַזְוֹנְגַּעַן

דעיע געזעצען פון דער מענשליכער נאטער, און גאט האט, דעריבער, אין זינען ניט נאר דעם מענשליכען מין אליאן, נאר די גאנצע נאטער. אויפֿ אַוֹאַ אָוּפּן באַשְׁטָעַטְמֶנט דָּאָר די בִּיבְּעָל גּוֹפָא, אָז די נֵסֶם נִיבְּעָן נִיט קִיּוֹן אֲמֹתָעָן באַנְרִיךְ וּוּנְעָנָן גַּאט אָזְוּ לְעַרְנָט נִיט קְלָאָר די גַּעַטְלִיכְעָן השנחתה.

און וווען אַפְּילּוּ מַעַן גַּעַפְּינְט אָפְּט אַיְזָן דָּעָר בִּיבְּעָל, אָז גַּאט האט גַּעַטְאָזְוּ וּוּאַנְדָּרָעָר, כְּדִי צָו לְאָזָעָן וּדְרַעַקְעָנָן צָו מַעַנְשָׁעָן, וּדְאָס אַיְזָן צָו זָעָן פּוֹן שְׁמַן וְתָאָ, קָאָפּ, וְ, פְּסָק 2, וּוּאוֹעַס וּוּוּרְטַרְטַּעַט גַּעַזְעָנָט, אָז גַּאט האט אַפְּנוּעַנְאָרָט די מְצָרִים אָזְוּ גַּעַגְבָּעָן צִיְּכָעָן פּוֹן זִיד, כְּדִי די קִינְדָּרָעָר פּוֹן יִשְׂרָאֵל זָאָלָעָן וּוּיסְעָן, אָז עָר אַיְזָן דָּעָר אֲמֹתָעָן גַּאט, אָז עָס נְאָר דָּעַרְפּוֹן נִיט גַּעַרְדְּגָנָן, אָז די נֵסֶם לְעַרְנָן, באַמָּת, אַטְּדָאָס וּוּיסְעָן, נְאָר נִיט מָעָר, אָז די קִינְדָּרָעָר פּוֹן יִשְׂרָאֵל האָבָעָן גַּעהַאָט אַזְוּנָעָן מַיְינְגָנָן, אָז זַיִּה האָבָעָן לְיִכְתָּרָעָן גַּעַקְאָנְטָן אַבְּעַרְגְּצִינְגָּט וּוּרְעָרָעָן דָּוָרָד די דָּאַזְוּנָעָן וּוּאַנְדָּרָעָר.

שְׁוּזָוּן אַוְיְבָעָן, אַיְזָן 2-טָעָן קָאָפִיטָעָל, האָבָאָיד קְלָאָר גַּעַווּזָעָן, אָז דִּי טָעָמִים, וּוּאָס די נְכִיָּאִים באַגְּנָעָצָעָן זִיד מִיטָּזִי, אַדְרָעָר מִיט אַנְדָּרָעָר זָעוּרְטָעָר, דִּי טָעָמִים, וּוּאָס וּוּרְעָעָן גַּעַשְׁאָפָעָן דָּוָרָד דָּעָר אַנְטְּפְּלָעָקָונָגָן, זָעוּרָעָן נִיט אַרוּסְגַּנְעַבְּרָאָכָט פּוֹן אַלְגָּעָמִינָּגָן באַנְרִיפָּעָן, וּוּאָס נִילְטָעָן פָּאָר אַלְעָעָמָעָן, נְאָר פּוֹן אַגְּנָעָמָעָן, וּוּוּאַפְּילּוּ אַוְמְזִינָּגָן, באָז נְרִיפָּעָן אָזְוּ פּוֹן מִינְוּנָגָן פּוֹן די, וּוּאָס האָבָעָן באַקְוּמוֹן די אַנְטְּפְּלָעָן קוֹנָגָן, ד. ה. וּוּאָס דָּעָר רֹוח הַקּוֹרֶש האָט זִי גַּעַוָּאָלָט אַיְבְּרָעִינָּגָן; דָּאָס אַלְעָז האָבָעָן מִיר אַוְיְבָעָן קְלָאָר אַוְיְגָעָוּזָעָן מִיט פִּיל בִּיְשְׁפִּילָש אָזְוּנָעָן מִיטָּמָעָן דָּוְתָּזָאָנָעָן פּוֹן פּוֹלָס, וּוּלְכָאָר אָזְוּנָעָן אַנְרִיךְ צּוּשָׁנָעָן גַּרְכְּבָעָן אָז אַיְזָן צּוּשָׁנָעָן יִדְעָן.

אַבְּעָר וּוּוּ אַפְּילּוּ די דָּאַזְוּנָעָן נֵסֶם האָבָעָן גַּעַקְאָנְטָן אַיְבְּרָעִינָּגָן די מְצָרִים אָזְוּ די יִדְעָן אַיְוּפָן סְמָד פּוֹן זָיוּרְעָר אַלְגָּעָמִינָּגָן, האָבָעָן זִיִּי פּוֹנְדָּעַסְטוּוּגָעָן נִיט גַּעַקְאָנְטָן זִיִּי גַּעַבְּעָן אָזְוּנָעָן אַדְרָעָר דָּרְלָעְנְטָעְנִישׁ פּוֹן גַּאטָן. אַלְעָז, וּוּאָס זִיִּי האָבָעָן גַּעַקְאָנְטָן אַוְיְפָטָוָן, אָז גַּעַוְוָעָן צָו וּוּיְזָעָן די דָּאַזְוּנָעָן פֻּלְקָעָר, אָז עָס אַיְזָן פָּאָרָאָן אַגְּטָלִיךְ זָעוּמָעָן, וּוּאָס אַיְזָן מַעֲכְטִינוּרָעָן פּוֹן אַלְעָז אַנְדָּרָעָר זַיִּי בָּאַקְאָנְטָעָן וּוּזָעָנָס אָזְוּנָעָן זָאוּרָנָט פּוֹן אַלְעָז פָּאָר די הַעֲבָרָעָר, וּוּלְכָאָר האָבָעָן אָזְוּנָעָן זִיד דָּעְרוּף צִיִּט אַיְזָן אַלְצִידִינְגָּט צְלִיחָה גַּעַוְוָעָן מָעָר, וּוּי זַיִּי אַלְיָוָן האָבָעָן גַּרְכְּבָטָמָעָן. די דָּאַזְוּנָעָן נֵסֶם האָבָעָן אַבְּעָר נִיט גַּעַקְאָנְטָן לְעַרְנָן, אָז גַּאט

פָּאַר אַלְעָם עֲמָנֵשׁוּ נְלִיךְ, וּוֹיְלָ אַטְדִּידָר אֶמֶת פָּעָן גַּעֲלָרָנֶט וּוֹעַדְעָן נָאָר פָּוּ דָעָר פִּילָּזָאָפָּעַ. אָנוּ דָעִירְבָּרָה אַבָּעָן דִּי יְוָדוּן אָנוּ אַלְעָאָנְדָעָרָע, וּוּעַכְבָּעָה אַבָּעָן גַּעַנוּמָעָן זַיְעָר וּוַיְסָעָן וּוַעֲגָעָן דָעָר גַּעַטְלִיבָּרָה חַנְגָּחָה בְּלוּזָן פָּזָן דָעָם וּוֹאַקְעָלְדִּינָן צַוְּשָׂטָאָנָר פָּזָן דִּי מַעַנְשָׁלִיכָּעָן עֲנֵנִים אָנוּ פָּזָן דָעָם נִיטְגָּלְיִיכָּעָן גַּרְלָ פָּזָן עֲמָנֵשׁוּן, זַיְדָ אַיְינְגָּרָעָרָט, אָנוּ דִּי זַיְדָעָן זַיְינְגָּנָן נָאָט מַיְעָרָעָרָ, וּוֹיְיָ אַלְעָמָרָעָרָעָ מַעֲנֵשׁוּן. הַגָּם זַיְיָ אַבָּעָן דִּי לַעֲצָטָעָ נִיטָּאָבָּרְגָּעָרָעָפָּעָן מִיטָּ דָעָר אַמְתָּעָרָ מַעַנְשָׁלִיכָּעָרָ פּוֹלָן אַבְּרָגָמְקָיָיט, וּוֹיְ מִירָ אַבָּעָן דָּאָס שְׁוִין גַּעַחָאָט גַּעַוְיָזָעָן אִין דָעָם 3-טָעָן קַאְגִּימְטָעָן.

איד קומ איצט צו צום ד ר י ט ע ז פונקט און וועל וויזוין
רורד דער ביבעל גופא, או גאטטס באשליסען און נשבאטטען און מליאן
אויד ווין השנחה זייןען באמות ניט קיין אנדרער זאר, ווי דער סדר פון
דענרטו, ד. ה. או זויען די ביבעל דערציילט, או אואז אונז איז
געטאו געוווארען, פון גאטט, אדרער פון זיין ווילען, פארישטייט ש
איין דער אמתען ניט קיין אנדרער זאר, ווי נאר דאס, או יענע געשע
עננייש איז פארגעטומען איזו הסכם מיט די געועצען און דעם סדר פון
דענרטו, אבעער גיט, ווי דער המכון עט גלייבט, או די נאמטו האט
איין מסד פון אטדרער צייט אופגעעהרט צו ווירקען, אדרער איז איה
סבד אין אויפֿ א נועויסער צייט אונטערנער באכען געוווארען.

אברה ד' ביבעל לערנט ניט אווח אידערקטען אופן איזוינס, וואט האמא ניט צו טו מיט איר לערען, ווילע עס אייז ניט איר ציל צו דער קלאערען זאכען מיט זיערעד נאטיריליכע סיבות, אדרער צו לערנען ריין שפוקלאטויו זאכען, ווי איד האב דאס שווין געויזען אייז דער אפ' האנדולונג וועגען דעם געטליךען געועז. אונ דעריבער מוו איר דא בא' זיוויזען דאס, וואט איר זויל באזוייזען. דורך אויספערן פון אייניגען ריבליךיש מעשיות, וועלכע זיינען גראד דערציילט געווארען אווח אמער דעם איזערנט אופן און מיט מאער נבעז-אומשטענדען. איד זועל דא צויארברטן ערמאָר אונזונן ברישווען

אין ש מואל און קאפא. ט', פסוקים 15 און 16, ווערט דער צוילט, או נאט האט אנטפֿעלקט שמואלען. או ער וועט אים שיקשע שאולען. אבער נאט האט נויט געשיקט שאולען צו שמואלען איזוי ווי. מענשען שיקען געוויניליך איזין מענשען צו און אנדרען. די דזונגען שליחות פון גאנז געווונן נויט מער, ווי דער געוויניליכער גאנגע פון

בדער נאמור. שאל החט געוצט די איזוילען, וואס זייןנען אים פארלוועל דרעדען געאנגעןעו, ווי דאס וווערט ערצעילט אין דעם ציטירדען קאפעטלע, איזווען ער החט שיין געהאט זיך מישב געוען צו גיון אחיכים און די איזוילען, החט ער זיך געלזוט אינערדען פון זיון דינער צו גיון פרען בעיון נביא שמואל, ואו ער און זי געפינען. און פון קיון שומטטייל פון אטדר ערצעילונג איזו ניט צו זען, און שאל זאל האבען בעהאט עפערם א באפעל פון גאט צו גיון בעפינען שמואלען. אוחז אט דעם נאטיריליכען מאטווין.

בנין-ישראל צו שילא-פעררי.

ער וועט געבעו זיין בזונגען איז דעם וואלקען. די דאזינגע האנדולונג פון גאט איז זיךער ניט מער. ווי די איכערברעכונג און די צוריקווארטונג די זונשטראָלען איזן טראפענס וואסער.

אין ת ה 6 י. מ. קאפ. Km"ז, פסוק 18, ווערט דיו גאטטריליבע ווירקונג און ואדריכלייט פון זוינט, דורך וועלכע עס ווערטען צעושמאָל-צעונ שניין און אייזו, אונגעראפען גאנטס ווארט ; און אין פסוק 15 ווע-וועיגט און קעלט אונגעראפען גאנטס באפאעל און ווארט.

וועירקונג אונז דיאודענונג פון דער נאטור.

עם איז, אלזוי, נאנץ זיבער, או אלע געשעגענישען. וואס די ביבעל דערצ'ילט וועגען זוי, זוינען געשען אויף א גאטירליכען אופן, ניט מער זוי ווערטען מײַחט צו גאנט, וויל דער ציל פון דער ביבעל איז ניט, ווי מיר האבען דאס שווין געויזען. צו דערקלערען זאכען דורך זיערע גאטירליכע מסיבות. נאר צו דערז'ילען בלוייז אזונען זאכען. וואס מאָ

נאטירלייכע סיבות וווערטן ניט אלעלאל און ניט אינגעאנצען איבערגער געבען, דארפערן מיר פונדעטען אונגעמען, או די ואונדער ויינען קיינמאָל ניט געשיען אָטְדִּי נאטירלייכע סיבות. דאס איז קלאר פון ש מ ו ת. קאָפ, י"ד, פסוק 27, וואו עס וווערט בלויו דערצ'ילט, אָזַשְׁה האָט אַוִּיסְגַּעַשְׂטַרְקַט זַיְוִין האָט אָזְדַּעַר יִם אַיז ווּידַעַר אַנְכֶּנֶּעֶנֶּה געפְּלַט גַּעֲוָאַרְעַן מִיט זַוְּאַבְּעַר, אָזְן עס וווערט מִיט קִיןְאַזְוֵן ווּאַרְטַּן נִיט דֻּעְמַאְנַט ווּעַגְּנַעַן דָּעַם ווּוַיְנַט; אַבְּעַר אַיְזָן „אָזַיְשִׁירַ“ (קָאָפ, ט"ו, פָּסּוֹק 10) וווערט גַּעֲזַאְגַּמְּן, אָזְダָס אַיְזָן גַּעֲשַׁעַן דַּעְרַפְּאָר, ווּיְלַגְּ נַאֲטַהְאָט גַּעַד בְּלָאוּעַן מִיט זַיְוִין ווּיְנַט (ד. ה. מִיט אַזְיַעַר שְׂטָאַרְקָעַן ווּוַיְנַט). אַיְזָק אָזְאָפְּן אַיְזָן אַטְדַּעַר גַּעֲבַעַן-אַוְשַׁטְּאָגְּנַט אַוִּיסְגַּעַשְׂטַרְקַט זַיְוִין נַאֲדַר גַּרְעָסָעַר. אַבְּעַר עַמְּצַעְרַט ווּעַט נַאֲדַר אָפְּשַׁר אַרְוִים מִיט דַּעַר טַעַנָּה, אָזְמַיר גַּעֲפְּנַעַן אַיְזָן דַּעַר בִּיבָּעַל פִּילְזַוְּאַבְּעַן, ווָאַסְקַּאְנַעַן, דַּאֲכַטְּזַיְּזַר, גַּאֲרַנְיַט דַּעְרְקַלְעַרְט ווּעַרְעַן דַּוְּרַדְנַאְטְּרַיְּלִיכְעַסְמַבְּתַּה, ווּיְלַמְּשָׁלְן, אָזְדַּיְזַעְלַמְּנַשְּׁלַכְעַס זַיְנַד אַדְרַעַר דַּי מַעֲנְשַׁלְיַיְזַעְעַת פָּאַנְיַהְאַן זַיְוִין דַּי סִבְּהַ פָּוּן רַעַנְעַן אָזְן פָּוּן דַּעַר עַדְרַסְפַּאְרַקְיַט, אַדְרַעַר אָזְדַּעַר גַּלְוִיבְּעַן קָאָז אַוִּיסְחַיְּרַט לְעַזְבָּנְדָּעַ, אָזְן נַאֲדַר אַנְדַּעַר אַזְיַעַן זַאְכַּעַן, ווָאַסְקַּאְנַדְזַיְּזַר דַּעַר צַיְלַט ווּעַגְּנַעַן זַיְיַי.

אַיְזָק רַעַבְעַן, אָזְאַיד האָב שַׁוִּין גַּעֲנְטַפְּעַרְט אַוְיָה אַטְדִּי טַעַנְוֹת, ווּיוֹזְעַנְדִּיגְן, אָזְדַּי בִּיבָּעַל דַּעְרְקַלְעַרְט נִיט דִי זַאְכַּעַן דַּוְּרַד זַיְוִירַעַ נַאֲעַנְטַע סִבְּוֹת, נַאֲדַר דַּעְרְצַיְלַט בְּלָוִזְוּן ווּעַגְּנַעַן זַיְיַי אַזְאָסְדַּר אָזְן אַזְאָסְטַיְל, ווָאַסְפַּט זַיְד צָוּם בְּעַסְטַעַן צָוּ דַּעְרְוַעַקְעַן אַיְזָן דַּי מַעֲנְשַׁעַן, דַּעְרְהַוְּפַט אַיְזָן דַּעַם פָּאַלְקַ, דָּאס גַּעֲפְּלַ פָּוּן גַּאְטְּסַפְּרַכְּמַ, אַזְן דַּעְרְיַיְבַּר דַּעְדַּט עַס דִּי בִּיבָּעַל ווּעַגְּנַעַן גַּאְזַעַן אַזְן ווּעַגְּנַעַן אַנְדַּעַר זַאְכַּעַן אַזְיַי אַזְיַעַן נַיְטְפַּאְסִינְעַן אַזְיַי, ווּיְלַגְּ זַיְוִיל נִיט אַיְבְּרַצְיַיְגַּעַן דַּעַם שְׁכַלְ, נַאֲדַר זַיְזַכְּטַ צָוּ טַרְעַפְעַן אַזְן בְּאַהֲרַשְׁעַן דִּי מַעֲנְשַׁלְיַיְזַעְפַּאְנְטַאְזַיְעַ, ווּעַן דִּי בִּיבָּעַל ווּאַלְטַ, אַשְׁטַיְגַּעַר, דַּעְרְצַיְלַט ווּעַגְּנַעַן דַּעַר צַעְשַׁטְעַרְגַּעַן פָּוּן אַמְּלוֹכָה אַזְיַי, ווּיְיַזְרַעְלַמְדַעְתַּה דָּאס טַעַן פָּאַלְיַטְיַשְׁעַ גַּעֲשִׁיבְּטַס-שְׁרַיְבַּעַר, ווּאַלְטַ דָּאס נִיט גַּלְאַזְעַן אַזְיַפְּזַיְזַר קָאַלְקַ קִיְּזַן שָׁוּם רֹוְשַׁם; אַקְעַגְּנַזְאַבְּעַר ווּעַט דַּעַר רֹוְשַׁם זַיְוִין אַזְיַפְּעַר, ווּעַן זַיְוִין צָוּ גַּאְטַ, ווּיְזַיְזַעְטַ מִיחַם זַיְוִין צָוּ גַּאְטַ, ווּיְזַיְזַעְטַ מִיחַם זַיְוִין צָוּ גַּאְטַ, ווּזְמַעַן דִּי בִּיבָּעַל דַּעְרְצַיְלַט, אָזְדַּי עַד אַיְזָן אַזְמְפַרְכְּטַבְּאָר מִחְמַת דִּי מַעֲנְשַׁלְיַיְזַעְפַּאְנְטַאְזַיְעַ, אַדְרַעַר אָזְבַּלְגַּדְעַן ווּיְיַזְרַעְלַמְדַעְתַּה גַּעַד

הוילט געווארען, דארף דאס אונז ניט מער איבערדאשען, זוי ווען זי דערציזלט, אז גאט צארנט און איז באטראכט איבער די מענשליכע זונד, אז ער האט חרטה אויפֿ דאס גונען, זואס ער האט צונעזאט, אדרער געטאָן, אז דער אַנְכְּלִיךְ פֿוֹ עַפְּעַס אַצְּיוּכָּן דְּרָעָמָּאַנט אַים אָן אַ צוֹּאנְג, זואס ער האט געגעבען, און נאָר פֿיל אַנדְרָע אַזְוִינָע בָּאָרְ הַיּוֹפְּטוֹנָגָעָן, זואס זוֹינָע אַוְיסְגָּדְרִיקְט אַוְיפֿ אַ פָּאַטְּמִישׁ אַזְוִינָע שְׂטִיגְנָעָר, אַדרְרָע דְּרָעָצְזִילְט אֵין הַסְּכָם מִתְּ דִי מִיּוֹנָגָעָן אָנוּ פָּאַרְאָרְטִיְּלָעָן פֿוֹ דֻּעַם שְׁרִיבָּעָר.

מיר קאנען, אלווי, באַהויפְּטָעָן מִתְּ זִיכְּרִיקִים, אָן אַלְאַ, זואס די בִּיבָּעָל דְּרָעָצְזִילְט וּוּגָעָן דֻּעַם, זוי וועגען אַזְרָעָה, זואס אָין באַמת גָּעָד שְׂעָן, האט, זוי אלְעָאַנדְרָע זַאֲכָעָן, גַּעֲמוֹת גַּעֲשָׁן אֵין הַסְּכָם מִתְּ דִי גַּעֲזָעָצָעָן פֿוֹ דֻּעַר גָּאָטָהָר. אָנוּ אַוְיבָּמָן גַּעֲפִינָּט אֵין דֻּעַר בִּיבָּעָל עַפְּעַס אַ גַּעֲשָׁעָנִישׁ, זואס מַעַן קָאָן אַוְיפֿ אָן אַנְכְּשִׁידְרָעָנָגָעָן אָפָּן באַוְיָזָעָן, אָן זַי סּוֹתָרְרִי גַּעֲזָעָצָעָן פֿוֹ דֻּעַר גָּאָטָהָר, אַדרְרָע אָן זַי קָאָן נִתְּטָמֵעָן אַוְיסְגָּפִירָט וּוּרְעָן פֿוֹ דִי דְּאַזְוָעָ גַּעֲזָעָצָעָן, מַוְּזָּעָן אַומְבָּאַדְּגָנָט אַגְּנָעָמָעָן, אָנוּ דָּאָס אַיְזָן צְוֹנְעָנָבָעָן גַּעֲזָעָרָעָן דֻּעַר גָּאָטָהָר, אָנוּ קַעְגָּעָן דֻּעַם שְׁכָל, אָנוּ זואס עַס אַיְזָן קַעְגָּעָן דֻּעַם שְׁכָל, אַיְזָן אַומְזָינָג אָנוּ מְמִילָּא דָּאָרָף עַס פָּאַרְאָרְפָּעָן וּוּרְעָן.

עם בִּילְיָבֶט מִיר אַיצְטָמָר נִתְּ אַיבָּעָר, זוי נָאָר צַוְּמָאָכָעָן אַ פָּאָר באַמְעָרְקוֹנָגָעָן וּוּגָעָן דֻּעַר אַוְיסְטִּיטְשָׁוָנָג פֿוֹ דִי נְסִים, אַדרְרָע נִיבָּעָר צַוְּזִידְרָהוּלְעָן זַיִ, וּוּילְ דָּאָס וּוּכְּטִיגְּסָטָע אַיְזָן שְׂוִין גַּעֲזָאָגָט גַּעֲזָאָרָעָן, אָנוּ בָּאַלְיָכָטָעָן זַי מִטְּ אַיְינָנָעָם אַדרְרָע צַוְּיָי בִּיְשְׁפִּילְעָן, זואס אַיְדָהָבָּאָבָּהָדָאָס צְוֹנְעָאָגָט צַוְּזָאָגָט בָּאָהָאָנְדָּלָעָן, אַלְמָ דֻּעַם פָּעָרְטָעָן פָּוּנְקָטָה. אַיְדָהָבָּאָבָּהָדָאָס זַיִלְ דָּאָס טָוָן, בְּכָדִי קִינְעָרָאָל דְּרָדָךְ אַ פָּאַלְשָׁעָר אַוְיסְטִּיטְשָׁוָנָג פֿוֹן עַפְּעַס אַ וּוּאַנְדָּרָע נִתְּ קַעְגָּעָן מַאֲכָעָן קִיְיָ אַבְּרָעָנָאַיְלָעָה הַנְּחָה, אָנוּ ערְהָט גַּעֲפָנָגָעָן אֵין דֻּעַר בִּיבָּעָל עַפְּעַס אַזְוִינָס, זואס אַיְזָן לְהַיְפוֹר דֻּעַם גַּאַטְּרָלִיבָּעָן שְׁכָל.

עם טְרָעָפְּט זַיְעָר זַעְלָטָעָן, אָנוּ מַעֲנָשָׁן זַאֲלָעָן אַיבָּעָרְגָּעָבָעָן אַ גָּעָד שְׁעָנִישׁ אַזְוִי אַיְינְפָּאָר, זוי זַי האט גַּעֲטָרָפָעָן, אָנוּ נִתְּ צְוִמְשָׁעָן צַוְּזִיעָר דְּרָעָצְזִילְונָג עַפְּעַס פֿוֹ זַיְעָר אַיְינָגָעָר אַוְיפָּאָסָוָנָג. נָאָר מָעָר, זַיְעָר זַיְעָר אַדרְרָע הָעָרָעָן עַפְּעַס נְיִים, זַיְינָעָן זַיִ דָּאָס רָוב אַזְוִי פָּאָר-

נומען מיט זויירע פון פריער געשאפעגען מיינונגגען, אויב נאר זוי זוי
נען ניט אויף דער וואך פגענו דעם, איז דאס, וואס זוי זען אדער
הערעו דערציזילען נעטט איז זוייר קאָפַט אַנְצָעָר גַּעֲשְׁטָאַלְט,
בפרט נאר, ווען דאס, וואס עס האט פאָסִירֶט, איזה העבר פון דעם
דרציזילער'ס אַדְרָעָר צוּהֻרְעָרָס הַשְּׁנָה, אָזָן נאר מַעַר, ווען זוי אליאָן
זויינען פֿאָרָאַינְטְּרָעָרָעָסִירֶט, אָזָן דֵי זָאָר זָאָל פֿאָסִירֶן אֹוּזָעָן
שטיינער. דערפּוֹן נעטט זָדָע, וואס אִיז זויירע בראנְקָעָס אֹוּזָעָן
שיכטעס דערציזילען די מענשען מַעַר זויירע אַיְזָעָגָעָן, אַיְדָעָר
די אַמְתָּע פֿאָסִירֶןָעָן; וואס אַיְזָאַזְדְּרָעְלְבִּיגְעָר פֿאָקָט וּוּרְטָז אָזָי
פֿאָרָשִׂידְרָעָן דערציזילט פון צָוְוִי מענשען מִיט פֿאָרָשִׂידְדָעָן מִינְגָּעָן,
אָזָע זָעָט אָוִים, ווי זוי זאָלטָעָן נאר גַּרְעָדָטָט פון צָוְוִי בָּאוּנְדָעָר
פֿאָסִירֶןָעָן; אָזָן לְסָוֹף, וואס עס אַיז אָפְטָגָאנְצָעָן לְיִכְתָּבָא צָוְוָרְקָעָן
פון די גַּעַשְׁכְּטָעָס אליאָן די מִינְגָּעָן פון דעם בראנְקָעָן אָזָן גַּעַשְׁכְּטָבָא
שְׁרָיוּבָא. כְּדֵי דָּאָס צָוְוָא בָּאַשְׁטָעָטָגָעָן, וּוּאָלָט אִיךְ גַּעַקְאָנְטָן בָּרוּנְגָּעָן פֿילְ
בִּישְׁפְּלִיאָן סִיְּ פֿוֹ פֿילְאַזְאָפָעָן, וואס האבען גַּשְׁרָיוּבָעָן אַיְבָּרָר דָּעָר
נָאַטְוָרְגָּעָשְׁכְּטָמָע, סִיְּ פֿוֹ בראנְקָשְׁרָיוּבָר. אַכְּבָּר אִיךְ הַאלָּטָט דָּאָס פָּאָר
אַיְבָּרָגָן זָוָל, דָּעָרָבָּר, בָּרוּנְגָּעָן נִימָּט מַעַר, ווי אִיזְנָאַיְנָצְגָּעָן
בִּישְׁפְּלִיאָן דָּעָר בִּבְּלִיאָשָׁר גַּעַשְׁכְּטָעָן, אָזָן לְאָזָן דָּאָס אַיְבָּרָגָן צָוְם
לְעַזְוָרָס אַיְגָעָנָעָם אַוְרְטִיאָל.

איַזְיָהָשָׁעָם צִיְּטָעָן האבען די העברעהר (ווי מָרָהָבָעָן דָּאָס
שְׁוִין בָּאַמְעָרָט) גַּעַלְיוּבָט, נָאָכוּ בִּישְׁפְּלִיאָן פֿוֹן דָעָם המָוָן, אָזָן דֵי זָוָן
בָּאוּנְגָּט זָדָר, ווי מָעָן זָאָנָט, אָזָן אִיךְ טָעַלְכָעָן לְזָוָף אָזָן די עַדְדָע
שְׁטִימָט שְׁטִיל. צָוְוָרְקָעָן אַיזְנָאַזְגָּעָר פֿוֹ פֿרְיָעָר אַנְגָּנוּמוּנָעָר מִינְגָּעָן
בָּעָן זָוְיִצְוָעָפָסָט דָעָם נָס, וואס עס אַיז זָוְיִצְוָעָן, בָּעָת זָוְיִצְוָעָן
מְלָחָמָה גַּעַהְאָלָטָעָן מִיט די פֿינְפָּאָסְמָן. זָוְיִצְוָעָן נִיט דָרְצִיזְלָט
בָּלוֹזָן, אָזָן יַעַנְעָר טָאָגָן זָעָוָן לְעַנְגָּעָר פֿוֹ יַעַדְעָן גַּעַוְוִינְגְּלָעָן טָאָגָן,
נָאָר אָזָן זָוָן אַיזְנָאַזְגָּעָר לְבָנָה זָיְנָעָן גַּעַשְׁטָאָנָעָן שְׁטִיל, אַדְרָעָר אַוְפָּנָעָן
חָרָט צָוְוָעָנָעָן זָיד. אַטְמָדִי דָרְצִיזְלָמָגָן הַאָטָט זָוְיִצְוָעָר
גַּעַקְאָנְטָט פֿילְ דִּינְעָן צָוְאַיְבָּרְצִיזְגָּעָן די חַיְּרָעָן, וּוּלְכָעָהָבָעָן פֿאָרָר
עָרָט די זָוָן, אָזָן זָוְיִצְוָעָן צָוְאַיְבָּרְצִיזְגָּעָן דָוָרָד דָעָר עַרְפָּאָרְוָן גַּוְפָּאָן, אָזָן דֵי זָוָן
שְׁטִימָט אַוְנְטָעָר דָעָר מָאָכָט פֿוֹ אָזָן אַנְדָעָר גַּאְתָּהָיָוָת, וואס קָאָן זָוְיִונָן
בָּעָן צָוְוָרְקָעָן אִיךְ נָאַטְוָרְלִיאָכָעָן אַרְדָעָנָגָן. אַוְיָת אָזָא אָפָּהָן האבען די
הַעֲבָרָה, טִילְוִוִּיָּז מְחַמְּתָה רַעֲלִינוּזָעָן מָאַטְיוּזָעָן, טִילְוִוִּיָּז מְחַמְּתָה זָוָן

ערע פון פריער אַנְגָּנוּמוּנָעַ מִיְּנוֹנוֹגָעַן, אוֹפֶּנְגָּפָסֶט אָזֶן דָּרְצִיּוֹלֶט זֵי זאָד גאנָעַ אַנדְרָשׁ, יוֹי זַי אַיז אַיז דָּרָ אַמְתָעָן פָּאָרגְּנָעָקָעָמָעַן.

ברְּדִי צַי דָּרְצִיּוֹלֶרֶן דַּי נְסִים פָּוּ דָּרָ בִּיבָּעַל אָזֶן צַו פָּאָרְשְׁטִין פָּוּ דָּעַם, וּוְאָס עַס וּוְעַדְתָּ וּוְעַנְגָּעַן זַי דָּרְצִיּוֹלֶט, יוֹי אַזְוִי זַי זְוִינָעַן בָּאַמָּת גַּעֲשָׁעַן, מוֹזָעַן, אַלְזָוִי, וּוְיסָעַן דַּי מִיְּנוֹנוֹגָעַן פָּוּ דַי, וּוְאָס הַאָז עַרְשָׁטָע דָּרְצִיּוֹלֶרֶן וּוְעַגָּעַן זַי, אָזֶן אַוְיד דַי מִיְּנוֹנוֹגָעַן פָּוּ דַי, וּוְאָס הַאָז בָּעַן זַי אַזְוְנָעַלְאָזָעַן אַיז שְׁרִיפָט, אָזֶן אַפְּשִׁירְדָּעַן אַטְדִּי מִיְּנוֹגָעַן גַּעֲשָׁעַן דָּעַם, וּוְאָס דַי דָּרְצִיּוֹלֶרֶן הַאָבָעָן גַּעֲלָאָנְטָן אַוְפָנָעָמָעַן מִיטָּזַי זַי זַי עַרְעַזְוִישִׁים, אַנְטָמָו וּוְעַלְעָמוֹ מִיר פָּאָרְמִישָׁעַן דַי מִיְּנוֹנוֹגָעַן אָזֶן דַי אַוְרְטִיְּדַי לְעַזָּוּ פָּוּ דַי כְּרָאַנְיקְּ-שְׁרִיבְּיָבָעַ מִיטָּן נַס גּוֹפָא, וּוְעַר אַיז אַוְוָפָ אָזֶן אַמְתָעָן גַּעֲשָׁעַן. אָזֶן נִיטָּנָאָד צַוְּלִיב דָּעַם אַלְיוֹן אַיז וּוְיכְטִיגָּ צַו קַעֲנָעַן דַי מִיטָּן גַּעֲגָעַן פָּוּ דַי דָּרְצִיּוֹלֶרֶן. נִאר אַוְיד צַוְּלִיב דָּעַם, אָז מִיר וּוְעַלְעָמוֹ נִיטָּפָאָרְמִישָׁעַן אַמְתָעָן גַּעֲשָׁעַנְיָשָׁעַן מִיטָּן וְאַכְעָן, וּוְאָס זַיְינָעַן גַּעֲבִירָעַן גַּעַנְעַז וְאָרָאוּ אַיז דָּעַם כְּחַדְרָמִין אָזֶן גַּעֲוָעָן נִיטָּמָעַר, וּיְנִבְּאַיְשָׁעַ זַעַנְגָּעַן.

בחדהdimio באקומט זוי פון די אויסערע חושים, זוי דאס טוט געוויינַ
ליך דער המז עט, וועלכער שטעלט זיך, דעריבער, פאר נאט אין אַ
קערפערלייכער געשטלט. זוי אַ קענגליכען מאקטהאָבער, וואָס זיין אַ
טראָז געפינט זיך אויטו הימעלגעועעלַב, אַיבער די שטערען, וועלכער
זייןען, זוי דער המז עט גלויבט, גאנישט זוית פון דער ערֶד. צו אַטְ
אויזיען אָונַע געליכע מײַנוֹגַען וועגען עט, זוי שווין געזאגַען, צונעפֿאַטְ
די מערסטע דערצְיַוּגַען פון דער בִּבְּעַל, אָונַ דעריבער דאָרְפַּעַן פִּיְ
לאֹזָאָפַעַן נִיט אַנְגַּעַמַּעַן זוי פָּאָר אַמְּתָע גַּעֲשַׁעַנְיִשְׁעָן.

אָונַ לְּסֹתַּה, כְּדֵי צַו פָּאָרְשָׁתִיַּן דִּי נְסִים אַזְׂוִי, זוי זיינען באַמַּת
געשען, אָיז אַזְׂוִי ווַיְכִּתְבַּגְּ צַו קענען די רַעֲדָרְטַּעַן אָיז דִּי בִּילְדְּלִיכְעַד
אַוְיסְדְּרִיךְעַן פָּוּ די הֻבְּרַעַרְעַר. דָּעַר, וואָס ווּעַט נִיט שַׁעַנְקַעַן דָּעַרְצַוְוּ
גענָגַן אַוְיפְּמַעְרְקָזָמְקִיִּים, ווּעַט זָעַן אַיז דָּעַר בִּבְּעַל פִּילְוָוָוָונְדָרְדָּרְטַּעַן,
וְאָוּ די בִּבְּלִישַׁע דָּעַרְצְּיַוְּלַעַד האָבָעַן אַפְּלַוְוּ נִיט גַּעַלְחַמְטַן צַו דָּעַרְצְּיַיְּ
לָעַן דָּאָם, זוי זָעַט אַונְדָּעַר, אָונַ ווּעַט נִיט נָאָר אַוְיפְּמַעְרְקָזָמְקִיִּים, נָאָר ערֶד ווּעַט
נָאָר אַינְגַּאַנְגַּעַן שלעכְטַן פָּאָרְשָׁתִיַּן די מִינְגַּן פָּוּ די מְחַבְּרִים פָּוּ די
היילְגַּע שְׁרִיפְטַּען.

זכירה, למשל, רעדענדיג גוועגען אַ צוקוֹנְפְּטִינְגַּעַר מלְחַמְתָּה, רופט
אויס אַזְׂוִי (קאָפַט, י"ד, פְּסֻוק 7) : „עַם ווּעַט זַיִן אַיז אַיְינְצִינְגַּעַר טָאגַן,
וְאָס ווּעַט זַיִן באַוּאָסְטַן צַו גַּאֲטַלְיוֹן; עַם ווּעַט זַיִן טָאגַן אָונַ נִיט
נאָכְטַן, אַבְּעַר צַו אַוּוּנְטַצְּיִיט ווּעַט זַיִן לִיכְטַן“. עַם זָעַט אוֹסִים, זוי ערֶד
וְאַלְטַ מִיט די דָאַזְׂיַונַע ווּרטְמַעַר פָּאָרְאָוִוָּסְגַּעַזְגַּעַט אַ גְּרוֹזְעַן נִם, בעַת
אָיז דָעַר אַמְּתָעַן ווּלְלָעַר דָעַרְמִיט זָגַעַן נִיט מעַר, זוי דָעַם
נאָנְצַעַן טָאגַן ווּעַט די שְׁלָאָכְטַן זַיִן צְוּוֹיְפְּעַלְהַאְפְּטִינְגַּן אָוּרְאִיסְגַּנְגַּן
וּעַט זַיִן באַוּאָסְטַן צַו גַּאֲטַלְיוֹן. אַבְּעַר צַו אַוּוּנְטַצְּיִיט זַיִן
אַרוֹיִס די זְגַעַר; ווּלְלָעַר מִיט אַזְׂיַונַע פָּרָאָזְעַן פְּלַעַגְעַן די נְבִיאִים גַּעַוְיִינְ
לְיךָ פָּאָרְאָוִוָּסְגַּעַט אָונַ באַשְׁרִיבְעַן די נְצַחְנוֹת אָונַ מְפַלּוֹת פָּוּ די
פְּלַקְעַר.

דאָסְעַלְבִּינְגַּע זָעַע מִיר אַזְׂוִי אַיז יְשֻׁעָה, ווּלְכָר שְׁילְדְּרַעַט די
צְעַשְׁטַעְרָוָנְג פָּוּ בְּבֵל אַזְׂוִי (קאָפַט, י"ג, פְּסֻוק 10) : „וּוְיַיְלָעַר דִּי שְׁטַעַרְעַן
פָּוּ הַיְמַעַל אָוּ זְיִידָע מִיטְשַׁטְּרָעַן ווּלְעַלְעַן נִיט לִיכְטַעַן מִיט זְיִידָר
לִיכְטַן, די זָוּ ווּעַט פָּאָרְטְּוֹנְקָעַלְט ווּלְעַרְעַן בֵּי אַיר אַוְיפְּגַּאַגְגַּן אָוּ די לְבָנָה
וּעַט נִיט אַוְיסְטְּרָאַלְעַן דָעַם גַּלְאָנִי פָּוּ אַיר לִיכְטַן“. קִינְגַּע גַּלְוִיבְּט

דאָר זיךער ניט, אָז דַּי דְּאָזִינָּע עֲרֵשִׁינוּגָּעָן זַיְנָּע בָּאָמָּת פָּאָרְגָּעָלָםָעָן
בַּיְּ דַּעַר צַעַשְׁטָעָרָגָן פָּוּ בְּבָל, וֹי אָזִיד נִיט אַין דֻּעַם, וֹואָס דַּעַר נְבָיא
נִיט צַו אַבְּיָסֶל וּוּוִיטָר: "דְּעֵרָפָּאָר וּוּלְאַאַיךְ מַאֲכָלָעָן דַּעַם הַיְמָעָל צַיְּ
טַעַרְעָן אָנוּ דַּי עַרְד וּוּעַט גַּרְוִירָט וּוּעַרְעָן פָּוּ אַיר פְּלָאָעָץ". אָזִיד אַין
קָאָפֶ. מַ"ה, פְּסָק 21, זַוְאָו יְשָׁעָה וּוּלְאַנְזָאָגָן דַּי יְיָדָעָן, אָז זַוְאָו
בְּשָׁלָום וּזְדַי אַומְקָעָרָעָן צְוִירָקָן בְּבָל קִיּוֹן יְרוּשָׁלָם אָנוּ וּוּלְעָן אַין זַוְאָנָע
נִיט לְיָדָעָן פָּוּ דָאָרְשָׁט. זַאנְט עַר אָזְוִי: "אָזְוִי זַיְהָאָבָעָן נִיט גַּעַלְטָעָן
קִיּוֹן דָאָרְשָׁט, עַר הָאָט זַוְאָנָע גַּעַרְפָּט דַּוְרָךְ דַּי וּוּסְטָעָנִישָׁן, עַר הָאָט פָּאָר
זַיְהָי גַּעַלְאָזֶט פְּלִיסָּעָן וּוּסְעָרָפָן דַּי פְּלָזָעָן; עַר הָאָט גַּעַלְפָאָלָעָן דַּעַם
שְׁמַיְּוָן אָנוּ דָאָס וּוּסְעָרָפָן חָאָט אַרְוִוְוָגָעָלָגָעָן". מִוְתִּיְּ דַּי דְּאָזִינָּע וּוּרְדָּ
טָעָר, זַאנְט אַיְד, וּוּלְאַיְשָׁעָה וּזַעְגָּעָן נִיט מַעַר, וֹיְ דָאָס, אָז דַּי יְיָדָעָן וּוּעָ
לְעָן גַּעַפְּנָעָן אַין דַּעַר וּוּסְטָעָנִישָׁן, וֹיְ דָאָס קָוָמָט אַפְּטָפָרָךְ, קְוָאָלָעָן
וּוּאָסָעָר, וֹוֹאָזְוִי וּוּלְעָן שְׁטִילָעָן זַיְעָר דָאָרְשָׁט. אַין דַּעַר אַמְתָעָן, וּוּעָן
זַיְהָאָבָעָן זְדַי אַומְקָעָרָעָן מִיט כּוֹרְשָׁעָם הַסְּכָמָה צְוִירָקָן קִיּוֹן יְרוּשָׁלָם
אַין זַיְהָי, וֹיְ דָאָס אַין בָּאוּאָסָט, נִיט גַּעַשְׁעָעָן קִיּוֹן שָׁוָם וּוּאָונְדָעָרָפָן
אַפְּדָעָם מַיְן.

עַס זַיְנָע אַין דַּעַר הַיְלִינָּעָר שְׁרִיפָט פָּאָרָהָאָן נַאַר פַּיל אָזִינָּע
שְׁמַעְלָעָן, וֹואָס זַיְנָע בַּיְּ דַּי יְיָדָעָן גַּעַוְעָן נִיט מַעַר, וֹיְ גַּעַוְיִינְלִיכָּ
רְעָדָרָטָעָן. עַס אַין נִיט נְוִוִּיגָן אַפְּצָוּשָׁטָעָלָעָן זְדַי אַוִּיפָּה זַיְהָי
אַיְד וּוּלְאַבְּעָר בְּכָלְלָה בָּאָמְרָקָעָן דַּאַ נַאַר אַיְדָאָזָה, אָזְזָאָזָה
אַזְזָאָזָה הַעֲבָרָעָר הַאָבָעָן גַּעַחָאָט דַּי טְבָע נִיט נַאַר צַו פָּאָרְשָׁעָנָעָרָעָן מִיט
אַזְזָאָזָה רְעָדָרָטָעָן זַיְעָרָעָר דְּעָרְצִיְּלָוְנָעָן, נַאַר דַּעַר עִקְּרָאָזְוָרְקִיְּעָן
זְדַי אַזְזָאָזָה מְחַמָּת זַיְעָרָפָט גַּעַזְאָגָט "בְּעַנְטָעָן טְפָלָכָעָן"
(ועַז מַלְכִים א. קָאָפֶ. כ"א, פְּסָק 10, אָזְזָאָזָה ב., קָאָפֶ. ב'/
פְּסָק 9). אָזְזָאָזָה דְּעָמְזָעְלָבָגָ� סְמָד הַאָבָעָן דַּי הַעֲבָרָעָר אַלְצָדִינָן
מִיְּחָם גַּעַוְעָן צַו גַּאַט. מְחַמָּת דַּעַם זַעַט עַס אָוִים, וֹיְ דַּי בִּיבָּעָל וּוּאַלְט
דְּעָרְצִיְּלָט וּוּעַגְעָן נִסִּים אַפְּלִילָאָדָן, וֹוֹעָן זַיְרָעָט וּוּעַגְעָן דַּי נְאָטִירָ
לִיְכָסְטָע זַאַכָּע. אַיְד הַאָבָאָיְבָעָן שְׁוֹיְן גַּעַרְאָכָט עַטְלִיכָּע בִּיְשָׁפְלִילָעָן
דְּרָפָוָן. וֹוֹעָן דַּי בִּיבָּעָל זַאַנְט, אָז גַּאַט הָאָט הַאָרָט גַּעַמְאָכָט פְּרָעהָס
הַאָרָז, דְּאָרָפָסָעָן. דְּעָרְבָּעָר, פָּאָרְשָׁטָיָן, אָז זַיְמִינָט דְּרָמָטָט נִיט
סִיּוֹן אַנְדָעָר זַאַר, וֹיְ נַאַר דָאָס, אָז פְּרָעהָס גַּעַוְעָן פָּאָרְעָקָשָׁנָט. אָז
וּוּעָן זַיְהָי זַאנְט, אָז גַּאַט הָאָט גַּעַפְּעָנָט דַּי פָּעַנְסָטָעָר פָּוּ הַיְמָעָל, וּוּלְאַזְזָ

דרערמיט נאנץ פשוט זאגנעו, איז עס האט שטאטך גערעגענט, איז איז. ווּ
ווען מיר זאכען וועעלען דאס האבען אין זונען איז דער ביבעל נאנץ קורץ. איז
שען, איז פיל זאכען וועעלען דערציילט אין דער ביבעל נאנץ קורץ. איז
שומ געבענא אומשטענדען, איז בעט איזיף א צערדייטען שטיינגר, וועלַ
לען מיר זען, איז עס איז קוים צו געפינען דארט טעם איזוינס, וואס
מעו זאל קאנען באוווייזען, איז עס איז סותר דעם גאטטירליךען שבָּלְ
אדרכחה, פיל זאכען, וואס זען איזס צה זיון נאנץ טונקעל, קאנען נאדר

אביסעל נאכברענקלען פארשטיינען איז לוייכט דערקלערט ווערעדן.

איך דעכען, איז איך האב דערמיט געונג קלאר באוויזען דאס,
וואס איך האב געוואלט באוויזען. אבער איזידער איך וועלַ גנדיגען
דאס דזאינע קאפטיטעל, וויל איך דא נאדר איזויזען איזוף איז זאָר, איז
דאס איז, איז איך האב בי דער באחאנדרלונג פון די זאונדר עראנדר
גומען א נאנץ אנדער מעטהָר, ווּ בי דער באחאנדרלונג פון נבואה.

מכח נבואה האב איך ניט באחויפטטעט קיין שומ זאָר, וואס זאל
נית קאנען אויסגעפֿרִיט ווערעדן פון די גראונדלערם, אנטפלעקטטע איז
דער הייליגער שריפט, בעט איז אטדרט קאפטיטעל האב איך אויסגעַ
פירט מײַנע הויפט-ארנומענטען בלוייז פון די גראונדאָצען, וואס ווערעדן
אונו באוואוסט דורך דעם גאטטירליךען שבָּלְ.

איז דאס איז איז אוֹזֶן געטאָן געוארעדן ניט איז א ציל, ניט זיענידין
ביבולת עפָּס צו באחויפטטען וועגען נבואה, וויל זי איבערשטיניגט
דאס מענשליכע וויסען איז א ריזַּטַּעַלְּאַנְּשַׁעַ פְּרָאָגָעַ; נאדר דורך
נית זיענדייג ביבולת צו וויסען, איז וואס זי באשטייט, ווּ נאדר דורך
די אנטפלעקטטע גראונדלערם, בייז איך, אללוּ, געוען געצואָונגען צער
זאמענツושטעלען א געשיכטען פון נבואה איז צו מאכען דערפּוּ געוויסע
אויספּרִעַן, וואס זאלען מיר לערען, אויף זי ווית דאס איז מענילד.
די גאטטַרְפּוּ נבואה איז אָרְדָּעַ אַיְגַּעֲשֵׁשָׁפְּטָעַן.

אבער דא, בי די זאונדר, האנדערלט זיך דאָר וועגען א ריזַּטַּעַ
פְּילַּאַזְּאַפְּיִישָׁעַרְ פְּרָאָגָעַ, — איז דאס איז, צי מיר קאנען צוונבען, איז עס
טרעפעט איז דער גאטטור עפָּס איזוינס, וואס איז סותר אירע געוץען,
אדרער קאָן פון זי ניט אויסגעפֿרִיט ווערעדן, — איז איך האב זיך איז
איז א מעתאָר ניט גענוויטיגט. איך האב געהאלטען פָּאָר פָּאָסִינְגָּר אוֹפִּיְּ
צְוָאָוּסְקָלְעַן דִּי דְזַאַינָּעַ פְּרָאָגָעַ, לְוִיְּטַיְּ דִּי גְּרָאָנְדוֹאָצעַן, וואס ווערעדן איז
אויף א זיכערען אופּן באוואוסט דורך דעם גאטטירליךען שבָּלְ.

או איד האכ דאס געהאלטען פאר פאסיגער, וויל איד וואלט דאך די דזונגע פראגע געקאנט לייכט לוייזען בלזון לוויט די דאנגעס און די גראונדערעס פון דער ביבעל. אוו כרי דאס זאל זיין קלאר פאר יעדען איינעם, וועל איד דאס איצט ווייזען איין עטליבע ווערטער.

איו אינינגע שטעהלן מאכט די ביבעל או אלגעמעינע באחויפטונג וועגענו דער נאטורה, או זי היט אויף א פעםטען און אומפראנדערלייכבען מדר ; למשל, איין ת ה ל י. מ. קאפ. קמ"ה, פסוק 6, אוו איין יר מ י. ח. קאפ. ל"א, פסוקים 35 און 86. אויר דער פילאאף לערטט אויפטן קלאערסטען אופו איין זיין ק ה ל. ת. קאפ. א', פסוק 10, או קיון שום נויס קומט ניט פאר איין דער נאטורה, אוו איין פסוקים 11 און 12 איין ער מוסיא, דערסלאערנידן דאס נארדוואס געאונטן, אוו הנם עס טראפעט אמאָל עפעס איזוינס, וואס עס זעם אויס צו זיין נוי, איין עס אבער איין דער אמתען ניט נוי, נאר עס איין שווי געווען איין די פרייד ערדיינע יארהונדערטער. וואס עס איין פון זוי ניט פארבליבען קיון שום אנדרען. וויל ווי ער אליען זאגט עס, די מעונשען פון היינט האבען ניט קיון שום געדעלעניש וועגען די מעונשען פון אמאָל, אוו די צוקננטיגע דורות וועלען ניט האבען קיון אנדרען פון די מעונשען פון היינט. איין קאפ. ג', פסוק 11, זאגט ער וויטער, אוו נאט האט ער יעדער זאָד ריכטיג געאָרדענט צו איר צייט, אוו איין פסוק 14 זאגט ער ער ווים, או אליען, וואס נאט האט געמאכט, ווועט פארבליבען איין דער איבינקייט, או קיון זאָד קאָן דערצּו ניט געמוסיפט אוו קיון זאָד דערפּוּן ניט געמיינט גערט ווערטען.

דאָס אליע ווייזט אויפטן קלאערסטען אופו, או די נאטורה היהיט אויף א פעםטע און אומפראנדערלייכבע אָרְדָעָנוֹנָגָן ; או נאט איין געווען איינז אָוּזְדָעְזְעַלְבִּינְגֶר איין אלע באָקָאנָטָע און אָוּמְבָאָקָאנָטָע יארהונדערט טער ; או די געועצעען פון דער נאטורה זיינען אווי פֿוֹלְקָאָם אוו פֿרוֹכְטָבָאָר, או קיון זאָד קאָן צו זוי ניט געמוסיפט אוו קיון זאָד פון זוי ניט געמענרט ווערטען ; אוו לְסֹהֵךְ, או די וואָנדער זעען אויס צו זיין נוי נאר מהמת דער מענשלְלִיבְעָר אָמוֹוִיסְעָנְקִיְּטָמִין.

דאָס ווערט, אלזוי, אויסדרויקלוּיך געלערנטן איין דער ביבעל, אבער עס ווערט דארט איין ערניע ניט געזאגט, אוו עס געשיט איין דער נאר טור עפּעס איזוינס, וואס איין סותר אַרְעָע געועצעען אָדָעָר קאָן פון זוי

ניט אויסגעפירט וווערעו; און דעריבער דארף מען ניט צוישרייבען דער ביבעל איזוינע לערעט.

ניט נאדר צו דעם צו, און די וואונדרער פאדרערן אורהאכען און בעבענאומשטענדען. ווי מיר האבען דאס שווין אויפגעויזען, און און זוי פאלגען ניט פון מי יודע וואסער קיניגליךער מאכט, וואס דער המהו עס איזו זי מוייחס צו נאט, נאדר פון דער געטליכער מאכט און דעם געטליכען באשלום, ד. ה. (ווי מיר האבען דאס געוויזען פון דער בי-בעל גופא) פון די געועצען פון גאטטור און פון איזר ארדענונג; און לסופ, און וואונדרער קאנען גאטאו וווערעו אוייך פון פאלשען נבייאם, ווי דאס איזו צו זען פון דב ר. מ. קאפ. יג און פון מ. ת. י. קאפ. 24. פסום.

דאם אלץ וויזט אויפן קלערסטען אופן. און די וואונדרער זייןנען געועז נאטירלייכע פאסטרונגען. און דעריבער דארף מען זי דערקלער דיען איזו, און זי זאלען ניט אויסגען ניט ניי, זי באאנצען זיך מיט שלמה'ס ווערטער, און ניט להיפוך דער גאטטור, נאדר, ווי וויתט מענגליך, ווי זאכען, וואס זייןנען אין פולען סבכט מיט נאטירלייכע פאסטרונגען. און כדיער איזינער זאל קאנען דערקלערן די וואונדרער אוייך אטט-איז שטיינער, האב איך געגעבען איזינגען כללים, וואס איך האב זוי. איזרייסגענו מען פון דער הייליגער שריפט.

הנמ איז זאג, און די ביבעל לרונט אטדיי אלע זאכען, פארשטיי איך פונדיעסטוועגען ניט אונטער דעם, און זי לרונט זוי, ווי פארשטיי טען, וואס זייןנען נויטיג פאר דער גליקוועיגקייט, נאדר בלויין און די נבאים האבען אויסגעפאט די וואונדרער פונקט איזו, ווי מיר. און דעריבער איז יעדער איזינער פרוי צו דענקען וועגען אטידעם עניין איזו, ווי ער האלט עס פאר בעסער און פאסינער אוייך צו פארערעו נאט און צו זיין מיט א רײן הארץ איבערגעגעבען דער רעליגיען. דאס אייז איך די מײינונג פון יוסיפום, וועלכער שריבט צום שלום פון צוווי-טען בור פון זיין „אלטערטימיליכיטען“ איזו: „זאל קינער זיך ניט אפואגען צו גלויבען איז דעם ווארט זו אונדער. ווען עלטערע איז זיאוילמיינגענדיגע מענשען גלויבען, און דער זועג פון רעטונג איז גע-אנגען דרכין ים, צי דאס איז געשען דורך גאטס ווילען, אדרער פון זיך אלזין. דער פאמפליישער ים האט זיך איז איזינמאָל פונגאנדרער-געטיאָל צו מאכען א וועג פאר די סאלדאָטען פון אלקסנدر, דעם קי-

ניג פון מאצעראניע, ווען קיון אנדרער וועג איז פאר זוי ניט געוווען.
אוו נאט האט געוואלט דורד אים פאריכטען די מלוכה פון דרי פערזער.
דאם באשטעטינגען אלע, וואם האבעו באשריבען דֵּי מֶעֶשֶׂר
פָּוּן אַלְכָסְנֶר מְוֹקְדָּסְן. זאל דעריבער יעדער אינגעַר
דענסען וועגען דעם, ווי אים געפֿעלט".
אטידאָס זיינגען די ווערטער פון יוסיפּום אוו זיון מיינונג וועגען
דעם גַּלוּבָּעָן אַיִן וּוּאָנְדָּר.

קָאָפִיְתָּעָל וּבְעָגָן

וועגען דער דערקלערונג פון דער ביבעל.

מען קאָו הערען פון יעדערן אינעם מוויל, אוֹן די הייליגע שריפּט
אייז דאם וּאַרְטָפָון נאָט, וואָס לערנט די מענשען די עכטע
גְּלִיקְזָעִילְגְּקִיּוֹת, אָדָרְרָעְדָּעְמָע וּוְעָגְפָּוּן הַצְּלָחָה, בעת אַיִן דָּרְעָרָמְתָּעָן דְּעַנְּצָעָן
קָעָן די מענשען גָּנָּאָצָּע אַנְדָּרְשָׁאָבָּעָר דָּעָם; וּוְיָוִילְפָּאָרְקִיּוֹן זָאָרְזָאָרְנָט
נִיטְדָּרְהַמְּוֹן אָזְוִי וּוּעָנָג, וּוּפָאָרְדָּעְמָע לְעַבְעָן אַיִן הסְּכָמָמִיטְדִּי פָּאָרְדָּ
שְׁרִיפְטָעָן פָּוּן דָּרְעָרְבִּיבָּל, אוֹן מִירְזָעָן, אוֹן דָּאָסְמָרְבָּעָן
בָּאַרְמְעָרְיוֹשָׁן אַזְוִי זָאָרְזָאָרְנָט אַזְוִי זָאָרְזָאָרְנָט אַזְוִי טָעָן
אַלְעָן, וּוּאָסְמָזְזָעָן קָאָנָעָן, צָו צְוִינָעָן, אָונְטָעָרְרָעְדָּעְמָעְקָעְפָּוּן רַעֲלִינָעָן,
אָנְדָרְרָעְמָעְנָעָן צָו דָעַנְקָעָן אָזְוִי, וּוּיְזָיְיָ. מִירְזָעָן, וָאָגְאִיךְ, אַזְוִי
טַעַלְאָגְאָנָעָן זָאָרְגָּעָן מַעֲרָסְטָעָמְטָיְילְנָאָרְדָּעְמָע, וּוּזָאָזְוִי אַרְזְוִיסְצְׂדָרִינְ
נָעָן מִיטְגָּנוֹאָלָט פָּוּן דָּרְעָרְהַיְלָגְעָרְדָּרְשָׁרְיפְּטָזְעָרְאָיְגָעָן אַוִיסְ
טְרָאָכְטָוָנָגָעָן אַזְוִי פָּאָנְטָאָזְוִיסְ אַזְוִי זָיְיָ בָּאָפְּעָסְטִינָעָן מִיטְדָּרְעָרְגָּעָטְלִיבָּר
אָזְיְתָאָרְיְמָעָט. בַּיְיָ קָיָין זָאָרְזָאָרְנָט זָיְיָ נִיטְאָרוֹסְ אָזְוִי וּוּעָנָגְגָעָן
וּוּסְעָן אַזְוִי פּוֹלְחָזְפָּה, וּוּבַיְיָ דָרְעָרְקָלְעָרְוָנָגְפָּוּן דָּרְעָרְבִּיבָּל,
אָדָרְעָרְדִּי גַּעֲדָאָנָמָעָן פָּוּן דָּעָם הַיְלִינָעָן גַּיְסָטָן. אַזְוִי אָוִיבְעָפָעָם
רוֹאִינָט זָיְיָ אַמְּאָל, אַזְוִי עַמְּטָנָה מִירְזָעָן צְוּצָרָעָבָעָן צָוְם הַיְלִינָעָן
גַּיְסָטָן עַפָּעָם אַטְוֹת אַזְוִי אַפְּצָאָזְוִיְיכָעָן פָּוּן דָּעָם וּוּגְעָן פָּוּן רַעֲטָוָן, נָאָרְ

די מורה צו וווערטען פון אנדרער באשולדינגט אין א טעות או א זויי ארים אונטערנראבען זיער אויטאריטעט או אַרוֹיְסְרוּפָן צו זיך פאר אכטונג.

ווען די מענטשען זואַלטען אַוִיפְרִיכְטִיגְן געלאָזְבֶּט אַין דעם, וואָס זוי באָוויזען מיט די וווערטער פון דער ביבעל, זואַלטען זוי זיכער נעד פירט אַגאנֵץ אַנדער לְעַבְעָן. זיער ניסט זואַלט ניט אַוִיפְגְּעָרָעָט נעד וווערטען פון אַזְוִי פֿיל שְׂטְּרִיאָטָעָן, זוי זואַלטען ניט באַקְעָמָט אַיְינָעָן די אַנדערע מיט אַזְוִי פֿאַרְבִּיטְעָרָטָעָן האָס; זוי זואַלטען ניט באַהֲרָשָׁט בעוארען פון אַטְּדָעָם בְּלִינְדָּן נִיסְטְּבָּאָזְנוּנָעָם חַשְׁקָצְוּ טִישָׁתָעָן די היְלִינְגָעָ שְׁרִיפָט אַזְוִי אַוִיסְצְּוָרָאָכָטָעָן נִיסְקִיְוָתָעָן אַין דער רְעַלְיָנִיעָ; זוי זואַלטען ניט גָּעוֹאנָט צו אַנְעָרָקָעָן פָּאָר בִּיכְלִישָׁ אַלְרָעָ, וואָס זוי זואַלטען זוי ניט נַעֲלָאָנָט קְלָאָר אַוִיסְפְּרִיעָן פון דער בִּיבְעָלָגָסָאָ; אַזְוִי זואַלטען צו פְּעַלְשָׁעָן אַזְוִי פֿיל שְׁטְּעָלָעָן די בִּיבְעָל, זיך גָּדוֹרִינְט אַפְּנָעָ לְסָהָ, זואַלטען אַטְּדָי גָּאַטְּלָעָסְטָרָה, וואָס האָבָעָן זיך גָּדוֹרִינְט אַפְּנָעָ אַזְוִי נְרוּיסָ פֿאַרְבְּרָעָכָעָן אַזְוִי אַפְּנָעָהָאָלָטָעָן דָּרָפָוּן זְיעָרָעָ לְעַטְּרָעָנְדָרָגָעָ הענט.

אַבָּעָר כְּבָדְרַזְוּלְעָנִישָׁ אַזְוִי גָּעוֹיסְעַנְלָאוּנְקִיָּת הָאָבָעָן בְּאַקְוּמוּן אַזְוִי שְׁלִיטָה, אַזְוִי רְעַלְיָנִיעָ הַיִּסְטָמָט נִיט אַזְוִי דָּאָס נַעֲהָרָאָכָעָן די פֿאַרְשְׁרִיפְטָעָן פון דָעַם היְלִינְגָעָ נִיסְטָמָט, ווי דָאָס פֿאַרְטִּידְיָינְגָעָן די מְעַנְשְׁלִיכְבָּעָ אַוִיסָּטָמָט דָעַם היְלִינְגָעָ נִיסְטָמָט, די דָעַלְיָנְגָעָ אַזְוִי אַרְוָם מַעַר נִיט אַיְינָס מִיט לְעַבְעָטָמָשָׁנָעָן, נַאֲרָמִיט פֿאַרְשְׁפְּרִיאָטָעָן מַחְלוֹקָתָעָן צְוִוְּיָשָׁעָן זוי אַזְוִי מִיט זְיוּן פֿאַרְבִּיטְעָרָטָעָן שְׁנָאָה, פֿאַרְשְׁטָעָלָט אַונְטָעָן נַאֲרָמִיט פֿאַלְשָׁעָן נַאֲמָעָן פון קְנָאתָהָ אַזְוִי רְעַלְיָנְגָעָן בְּרָעָן. צו אַטְּדָי אַיְבְּלָעָן קְומָט נַאֲרָמִיט צו דָעַם שְׁכָל אַזְוִי אַבְּרָגְנִילְיָבָעָן, וואָס לְעַרְנָט די מְעַנְשָׁעָן צו פֿאַרְאָכָטָעָן דָעַם שְׁכָל אַזְוִי נַאֲטָרָ אַזְוִי צו בְּאַוְאַונְדָרָעָן אַזְוִי פֿאַרְעָרָעָן דָאָס, וואָס אַזְוִי וּוּידָרָעָ שְׁפְּרָעָכָיָן צו אַטְּדָי בִּידָעָ. אַזְוִי עַס דָעַן אַחֲרוֹשָׁ, וואָס מְעַנְשָׁעָן שְׁתְּרָעָ בְּעַן אַוִיסְצְּוָתִישָׁעָן די בִּיבְעָל, כְּרִי צו קָאנְגָעָן זוי בְּעַסְעָרָ בְּאַוְאַונְדָרָעָן אַזְוִי פֿאַרְעָרָעָן, אַוְיָפָ אַזְוִי אַפְּוָן, אַזְוִי עַס זָאָל אַוִיסְזָאָעָן, זוי זוי זואַלט זוי ווּוִיט מְעַנְלִיךְ סּוֹתָרְנָאָעָן דָעַם שְׁכָל אַזְוִי דָעַר נַאֲטָרָ ? מְחַמְתָּ דָעַט זְעַלְבִּינְגָעָן טָעַם טְרוֹזְיָמָעָן זוי, אַזְוִי דִי טִיפְסָטָעָן סּוֹדָהָן זְיַינְגָעָן פֿאַרְבְּאַרְגָּנָעָן אַזְוִי דָעַר היְלִינְגָרָ שְׁרִופָט אַזְוִי זְיַיְשְׁטָרָעָנָעָן אַזְוִי אַלְעָזְיָרָעָ כְּחוֹת אַזְוִי דָעַרְנוּגָנָטָעָוָעָן אַטְּדָעָם אַוְמָזָיָן, פֿאַרְגָּאַכְּלָעָטָעָנָרָגָעָן דָעַרְבִּי אַלְאָ, וואָס

עם איז ניצליך. אטדי אלע קראנקהאפטיגע פארשטעלונגנע זייןער שרוייבען זוי צו דעם הייליגען ניסט און פארטיזיגען זוי מיטן גראפע טעו איזופער און ליאידנשאפטיליכיימ. וויל עם איז אין דער טבע פון דעם מענשען צו פארטיזידיגען מיטן שכל דאס, וואס ער באנרייפט מיטן דיוינעם שכל, און צו פארטיזידיגען מיט ליאידנשאפט דאס, וואס ער קומט דערצז וויל ליאידנשאפט.

כדי מיר זאלען ווערבען לוין פון דעם דאזיגען ווירוואר און באַטְרִיוּן אונזער ניסט פון די טעאָלָאנְשִׁיעָ פֿאָרָאָרְטִיְּלִיעָן. כדי מיר זאלען ניט אָנְגָּנְעָמָּעָן לְיִכְתְּזִיןְגָּן מְעַנְשְׁלִיכָּבָּעָ אָוִסְטְּרָאָכְּטָוּנָּגָּן פֿאָרְגָּעָן לְיִכְעַלְגָּעָן. מְוֹעָן מֵיר בָּאָחָאנְדְּלָעָן דֻּעָם אָמְתָעָן מְעַטָּאָד צו דְּרָאָקְלָעָן דָּעָן די בִּבְעָלָן אָזֶן זִידְגְּרָאָלְדִּיר אָפְשָׁטְלָעָן דְּרוּאָתָה. וויל אָוִיב מֵיר האבען ניט קִיּוֹן קְלָאָרָעָ יְדִיעָה אָזֶן אָטְדָּעָם מְעַטָּאָד. פָּאָנָעָן מֵיר נָאָר ניט ווַיַּמְטֵן מִיט זִיכְרִיּוּם, וואס אָזְוִינָם די בִּבְעָלָן אָדָרָעָ דָּרָה הַיִּלִּיָּה גַּעַר נִיסְט ווַיְלָעָן לְעָרְנָעָן.

כדי צו נשבען איצט איז עטלייכע ווערטער אַבְּאָנְגְּרִיףְּ וְעַגְּנָעָן דֻּעָם. זאג אַיד, אָז דָּעָר מְעַטָּאָד צו דְּרָאָקְלָעָן די בִּבְעָלָן אָוּנְטָעָרְשִׁידְט זִיד מִיט קִיּוֹן זָאָר נִשְׁתְּפָעָן פָּוּן דֻּעָם מְעַטָּאָד צו דְּרָאָקְלָעָן די נָאָטָהָר, נָאָר אָזֶן פּוֹלָעָן הַסְּכָם מִיט אַיִּם

בְּאַמָּתָה, פָּוֹנְקָט וְוִי דָּעָר מְעַטָּאָד צו דְּרָאָקְלָעָן די נָאָטָהָר בְּאַר שְׂטוּיט דָּעָר עִיקָּר אָזֶן צְוֹזָאָמְעָנְשְׁמָעָלָעָן אַגְּטָוּרְנְשִׁיבְּטָעָן, פָּוּן ווּלְלָעָבָן מֵיר פִּרְעָוָן אָוִים, ווַיַּפְּוּן זִיכְרָעָ אָקְסִיָּאָמָעָן, די דָּעְפִּינְצִיעָם פָּוּן נָאָטָהָרְשִׁיּוֹנוֹנָעָן. אָזֶן אָזֶן נְוִיטָגְּ פָּאָר דָּעָר בִּבְעָלְדָּעְקְלָעְרָוָנָג אָוִיסְצְּוּרְפִּרְעָוָן אָזֶן עֲכָתָעָ נְשִׁיכְטָעָן פָּוּן דָּעָר בִּבְעָלָן אָזֶן אָוִיסְצְּוּרְפִּרְעָוָן דָּרְפָּטוֹן. ווַיַּפְּוּן זִיכְרָעָ אָקְסִיָּאָמָעָן אָזֶן נָרְוָנְדְּכְּלִים, דָּוָרָד אַרְיכְּטִינְגָּר שְׁלָוְסְ-צְיָאוֹנָן די מִינְגָּן פָּוּן אִירָעָ מְחַבְּרִים. אָוִיפָּ אָזֶן אָוּטָן ווּטָעָ יְעָרָעָר אִוְּנָעָר אָלָע מָאָל מְאָכָּעָן פֿאָרָאָטְשִׁירִט. אָוִיב נָאָר עָר ווּטָעָ נִיט צְוֹלָאָזָעָן צו דָּעָר דְּרָאָקְלָעָן פָּוּן דָּעָר בִּבְעָלָן אָזֶן בַּיִּדְעָר בָּאָחָאנְדְּלָעָן פָּוּן אִיר אִינְהָאָלָט קִיּוֹן שָׁוָם אָנְדָרָעָ נָרְוָנְדְּכְּלִים, ווַיַּנְאָר די, וואס ווּרְעָוָן גַּעַנְוּמָעָן פָּוּן דָּעָר בִּבְעָלָן גַּמְפָּא אָזֶן פָּוּן אִיר נְשִׁיכְטָעָן, אָזֶן עָר ווּטָעָ גַּעַנְוּמָעָן צו דָּעָר גַּעַפְּאָר צַוְּתָה זַיְן זִיד, בָּאָחָאנְדְּלָעָן מִיט אַלְצָה אִינְגָּר זִיכְרִיּוּט סִיּוֹ זָאָכָעָן, וואס זַיְנָעָן הַעֲכָר פָּוּן אָוּנָעָר הַשְׁנָה.

אָזֶוּ אַוִיד זַאֲכָעַן. וְוֹאָסּ מֵיר בְּאָנְعָמָעַן זַי דּוֹרֶל דֻּעַם נְאָטְרְלִיכָּעַן לַיכָּתְּפָוּ שְׁבָּל.

כָּדִי אַבְּגָר עַם זַאֲלָאָר בְּאָזְוִיזָעַן וְוּעָרָעַן. אָז אַטְּ דַּעַר מְעַטָּאָר אִין נִיטְּ נָאָר אַ זַּיְכָּרָעַר. נָאָר אַוִיד דַּעַר אַיְצְנִיצְנָאָר. אָנוּ אָז עַר אִין אַיְן הַסְּכָם מִיטְּ דֻּעַם מְעַטָּאָר, וְוֹאָסּ וְוּוָרְטָן בְּאָנוּצָעַט צַו דְּעַרְפְּלָעָרָעַן דַּי נְאָטָהָר, מַוּ אַיְדָן בְּאָמְעָרָקָעַן. אָז דַּי בְּיַבְּעַל בְּאָהָאנְדָלָעַט זַיְעַר אָפְטָזָהָר, וּוּלְכָעַ קָאָנָעַן נִישְׁתָּאָוִיסְנָעְפְּרִיטָן וְוּעָרָעַן פָּוּן דַּי גְּרוֹנְדְּכְּלָלִים, וְוֹאָסּ מֵיר בְּאָנְעָמָעַן זַי מִיטְּ דַּעַר הַילָּחָן פָּוּן דֻּעַם נְאָטְרְלִיכָּעַן שְׁכָל, וּוּיְלָדְיַי בְּיַבְּעַל בְּאַשְׁטָמִיטָן דַּאֲרָ צּוּם נְרוּסְטָעַן טַיְלָ פָּוּן מְעַשְׂיוֹת אָזְן אַנְטָה פְּלָעָפָונָגָעַן. דַּי מְעַשְׂיוֹת אַבְּגָר אַנְטָה אַטָּעַטָּוּן דַּעַר עִיקָּר וְוּאָנוּנָרָעַר. ד. ה. זַיְיָ מֵיר הָאָבָעַן דָּאָסּ גְּעוּזָעַן אִין אַנְטָה אַטָּעַטָּוּן דַּעַר קָאָפְטָעַל) דַּרְצִיִּיָּה לְגַנְגָעַן וְוּגַנְגָעַן אַוְיסְרָעְנָוְוִיְלִיכָּעַבְּאָסְרָוְנָעַן אִין דַּעַר נְאָטָהָר, צְוּעַד פְּאָסְטָמָט צַו דַּי מִיְּנוּגָעַן אָזְן אַוְרְטָיְלָעַן פָּוּן דַּי נְשִׁיכְטָשְׁרִיבָּרָעַר, וְוֹאָסּ הָאָבָעַן זַי אַיְבָּרָגָעָבָעַן. פָּוּנָקָטָן אָזֶוּ זַיְיָנָעַן אַוִיד דַּי אַנְטָפְלָעָפָונָגָעַן צְוּגָעָפָאָסְטָמָט צַו דַּי מִיְּנוּגָעַן פָּוּן דַּי נְבָיאָים, וְוִי מֵיר הָאָבָעַן דָּאָסּ גְּעוּזָעַן זַעַוְאָזְטָעַן 2 טָעַן קָאָפְטָעַל. אָז זַיְיָנָעַן בְּאָמָת הַעֲבָרָה פָּוּן דַּעַר מְעַנְשָׁלִיכָּר הַשְּׁנָה. אָזְן דַּעַר בְּרִיבָּרָה מְזָוְעָן דַּי יְדִיעָות וְוּגַנְגָעַן אַטְדָּיָן אַלְעָזָהָר. ד. ה. כְּמַעַט וְוּגַנְגָעַן אַלְיָן. פָּוּנָקָטָן אָזֶוּ זַיְיָדָתָן גְּעוּשָׁפָט וְוּגַנְגָעַן דַּי נְאָטָהָר דַּאֲרָפָעַן גְּעוּשָׁפָט וְוּגַרְעָרָן נָאָר פָּוּן דַּעַר נְאָטָהָר אַלְיָן.

וְוֹאָסּ אִין שִׁירָד דַּי מְאָרָאְלִישָׁעָ לְעָרָרָה. וְוֹאָסּ גְּעַפְנָעַן זַיְד אַוִיד אִין דַּעַר בְּיַבְּעַל, קָאָנָעַן זַיְיָ אַוְדָאָי אַוְסְנָעְפְּרִיטָן וְוּגַרְעָן פָּוּן אַלְגָּעָמִינָעַן אַמְתָהָעָן; עַם קָאָן אַבְּגָר נִיטְּ בְּאָזְוִיזָעַן וְוּגַרְעָן דַּוְרָדָ דַּי דְּאָזְגָעָן אַמְתָהָעָן. אָז דַּי בְּיַבְּעַל לְעָרָנְתָן יְעַנְתָּ מְאָרָאְלִישָׁעָ לְעָרָם. — דָאָסּ קָאָן בְּאָזְוִיזָעַן וְוּגַרְעָן נָאָר דַּוְרָדָ דַּעַר בְּיַבְּעַל אַלְיָן. נָאָר מָעָר, אַוְיבָּ מֵיר וְוּלְעָן אַוִיטָד וְזַיְזָעָן אַזְן פָּאָרָאְרָטִיָּל דַּי גְּעַטְלִיכְיִיטָן פָּוּן דַּעַר בְּיַבְּעַל, דָּרָאָפָד דַּי בִּיְבָל אַלְיָן אָנוּ אַיְבָּרְצִיָּנָעַן אִין דֻּעַם, אָז זַי לְעָרָנְתָן אַמְתָהָר מְאָרָאְלִישָׁעָ פָּאָרָשְׁרִיפְטָעַן, וּוּיְלָ נָאָר אָזֶוּ אַרְוָם קָאָן אַיְרָ גְּעַטְלִיכְיִיטָן אַוְיְפָגְנוּזָעַן וְוּגַרְעָן. הָאָבָעַן מֵיר דַּעַן. בְּאָמָת, נִשְׁתָּמָת גְּעוּזָעַן אַוִיבָעַן. אָז זַי כְּעַרְקִיָּתָן פָּוּן דַּי נְבָיאָם הַאָט וְזַי דַּעַר עִיקָּר גְּעַנוּמָעָן דְּרָפָוּן. וְוֹאָסּ צְיִיעַר נְשָׁמָה הַאָט נְعַחַט אַטְנָה צַו דֻּעַם, וְוֹאָסּ גַּטְמָ אַזְן אָזְן גְּרָעָבָטָה? אָנוּ אַוִיד מֵיר כּוֹזָעַן אִין דֻּעַם זַיְיָ אַיְבָּרְגָּעָצִיָּנָט, בְּרִי פָּוּר זַאֲלָעַן קָאָן

נען האבעו גלויבען איז זיין. מיר האבעו אויך אויפגעוויזען אויבען.
או נסימ קאנען אונז נישט איבערצעינען איז דער געטליכקייט פון
נטט, שוויז אַוועקנעקקט דערפּון, וואָס אויך די פֿאַלְשׁען נבְּיאַים האָ
בען געלאנט טוּן וואָנדער. די געטליכקייט פון דער ביבעל דארף,
דעַרְיבָּר, באָזְוִיְעַן ווערטען נאָר דורך דעם, וואָס זַי לערנט די עכטע
טונגער.

די ביבעל איז אַיְשְׁטָאנֶר צו געבען אונז דעם דאַזְוִינֶן באָזְוִיַּן.
ווען זַי וואָלְטַן דָּס נִיט גַּעֲקָנְטַן טוּן, וואָלְטַען מיר אַנְדְּרָעָשַׂ נִיט גַּעַר
קָאנְטַן אַגְּנָעָמַן דִּי בִּיבָּעַ אַזְוִי אַוְפְּיוֹזְוּן אַיְר גַּעַטְלִיכְקִיט. סִידְרָעַן
מיר וואָלְטַען באַהְעָרְשַׁט גַּעַוְאָרְעַן פּוּן גַּעַוְאָלְטִיגַּע פֿאַרְאָרוֹטְיְילַעַן.
אונְזָעַר גַּאנְץ ווַיְסָעַן ווענְעַן דער בִּיבָּעַ מָזַן, אלְזַי, גַּעַשְׁפַּט ווּעַ
רעַן נאָר פּוּן אַיְר אלְזַי.

די בִּיבָּעַ, לְסֹופּ, פֿוֹנְקַט אַזְוִי זַי די גַּאַטְוָר, גַּט אַונְז נִיט שֵׁין
דעַפְּינִיצְיָעַם פּוּן די זַאַכְעַן, פּוּן ווּלְכַעַן זַי רָעְטַמַּן. אַונְז דְּרַעְבָּר מַזְוּעַן
mir אַוְיסְפִּירַעַן די דְּעַפְּינִיצְיָעַם פּוּן די בִּיבְּלִישַׁע עַנְיִינְסַן נאָר פּוּן די
פֿאַרְשִׁיוֹדְעַנְעַן דְּרַעְצִיּוֹלְגַּנְגַּעַן, וואָס מִיר טְרַעְפַּעַן זַי אַזְוִי דער בִּיבָּעַ
אַיבָּעַר אַיְזַן-אַזְדַּעַמְזַעְלְבִּינְגַּעַן עַנְיַן, פֿוֹנְקַט אַזְוִי זַי מִיר מַזְוּעַן אַוְיסְפִּירַעַן
פִּירַעַן די דְּעַפְּינִיצְיָעַם פּוּן די גַּאַטְוָרְקְרַעְפְּטַעַן נאָר פּוּן די פֿאַרְשִׁיוֹדְעַנְעַן
עַרְשִׁיּוֹנוֹנְגַּעַן אַזְוִי דער גַּאַטְוָר.

דער הוַיְוָטְ-כְּלֵלַי פּוּן דער בִּיבָּעַ-דְּרַעְקְלַעְרָנְג אַזְוִי, אלְזַי, נִשְׁתַּחַזְזַי
צּוּשְׁרִיּוֹבָעַן דער בִּיבָּעַ קִיּוֹן שָׁוֹם לְעָרָע, וואָס לְאַזְוִי זַי נִשְׁתַּחַזְזַי
רעַן קְלָאָר אַזְוִי דְּיִוְתְּלַרְעַן פּוּן אַיְר אַיְגְּנָעָר גַּעַשְׁכַּטְעַן.

אַיְר ווּעַל אִיצְטַּדְעַסְלְעַרְעַן, וואָס אַזְוּינְסַן עַס דְּאַרְאָף זַיְן די גַּעַר
שְׁכַּטְעַן פּוּן דער בִּיבָּעַ אַזְוִיְנַס זַי מוֹזְדַּעַר עַיְקָר אַנְטַהְאַלְטַעַן.
לְגַ, די גַּעַשְׁכַּטְעַן פּוּן דער בִּיבָּעַ דְּאַרְאָף בְּאַלְיִיכְטַעַן די גַּאַטְוָר
אַזְוִי די אַיְגְּנָעָנְשַׁאְפְּטַעַן פּוּן דער שְׁפָרָאַה, אַזְוִי ווּלְכַעַר עַס זַיְנַעַן גַּעַר
שְׁרִיבַּעַן גַּעַוְאָרְעַן די בִּיבְּלִישַׁע שְׁרִיפְטַעַן אַזְוִי אַוְיפְּ ווּלְכַעַר זַיְעַר
מַתְבָּרִים זַיְנַעַן גַּעַוְוָןְגַּט זַי דְּרָעְעַן. אַזְוִי אַרְוָם ווּלְעַלְעַן מִיר
נאָר דעם אַלְגְּנָעָמִינְעַם גַּעַבְרַוְיד פּוּן דער שְׁפָרָאַה קָאנְעַן אַוְיסְגַּפְּנַעַן
יעַרְעַן מַעְנְלִיכְעַן זַי פּוּן אַרְעַדְעַן. אַזְוִי זַיְן זַיְעַלְעַד שְׁרִיבַּעַר סִיְּיַהְיָה
דעם אַלְטַעַן, סִיְּיַהְיָה דעם נִיעַם טַעַטְטַאמְעַנְט זַיְגַּעַן גַּעַוְוָן הַעֲבָרָעַר,
בְּנֵן אַזְוִי עַס קְוֹדָם בְּלֵזְבָּר נִוְטִיגַּע אַזְוָבָעַן אַגְּנַעַטְעַן פּוּן דְּשַׁעַעַת

העברעה אישער שפראָד, ניט נאָר כרי מיר זאלען קאנען פֿאַרשטִין דעם אלטען טעסטאמענט, וואָס אַיּו געשְׂריבען געוואָרטען אַיּו דער דאַזונער שפֿראָד, נאָר אוּיד דעם נײַעַם, ווֹיֵל הָגֵם דֵי בִּיכְעָר פֿוֹן דעם נײַעַם טעסטאמענט זוֹינַעַן פֿאַרְעָפֶנְטִילִיכְט אַיּו אַנדערע שפֿראָכָען, זוֹינַעַן זַיִּה אַבְּעָר פֿוֹן מִתְּהַעֲרָאוּמָה.

2 — די געשְׂכְּטָעַ פֿוֹן דער בִּיכְעָל דְּרָאָרָה זאלען די שפֿרְיכְּבָּעַן פֿוֹן יעדען בּוֹד אַוּן זַיִּה גְּרוֹפִּירְעַן אָונְטִינְעַר רַובְּרִיקָעַן, כִּיְּ מִיר זאלען קאנען האָכְבָּעַן אָונְטִינְעַר דֻּעָר הָאָנְטָאָלִיךְ, וואָס עַם ווּעָרָט גַּעַזְאָנט ווּעַגְעָן אַיּוֹן אַזְּעַמְזְעַלְבִּיגְעַן עַנְיַן, זַיִּה דְּרָאָרָה, ווּדְרָאָרָה, פֿאַצְּיִיכְּבָּעַן אַלְעַז צוּוּיְּטִיךְ טִיגְעַן אַזְּזַיְּן טַוְנְקָעַלְעַשְׁטָעַלְעַן, אַזְּזַיְּן אַזְּזַיְּן דֵי שַׁטְּעַלְעַן, וואָס זַעַן אַוְיַס סְאַנדְרָעַן, טַוְנְקָעַלְעַשְׁטָעַלְעַן דַּוְּךְ אַיּוֹן דָּא אַזְּזַיְּן שְׁפֿרְיכְּבָּעַן, וואָס זַיִּיר זַיִּן לְאַזְּזַיְּן שְׁוֹעָר אַדְרָעַן לְיִכְּטָה פֿאַרְשְׁטִינוֹן, לְוִוְּטָן צוֹאָמְעָנָהָאָגָּן פֿוֹן דֻּעָר רַעְעָרָה, ווּיְיַלְעַם הָאָנְדָּרָלָט ווּדְרָ דָּא נָאָר ווּעַגְעָן דֻּעָם זַיִּן פֿוֹן אַרְשְׁעַ אַזְּזַיְּן ווּעַגְעָן אַיּוֹן אַינְעָוּוֹנִיגְסְּטָעַן אַמְתָּה. נָאָר מַעַר, מִיר מְזֻוּעַן באָונְדָּרָס זַיִּה אַפְּגָנְהָהָם, בְּלֹן זַמְּן מִיר זַכְּבָּעַן בְּלֹיוֹן דֻּעָם זַיִּן פֿוֹן דֻּעָר בִּיכְעָל, נִישְׁתַּחַזְזֵה לְאַזְּזַיְּן וַיַּד באַיְינְפְּלוּסְעַן פֿוֹן אַזְּנְעָר אַרְטָה זַעַן, אַזְּיַיְּה ווּיְיַיְּט זַיִּה אַיּוֹן אַגְּרִינְדָּעָט אַזְּיַיְּה גְּרוֹנְדָּה כְּלָלִים פֿוֹן דֻּעָר נַאֲטִירְלִיכְּשָׁר דַּעְרְקָעְנְטָעַנְישָׁ (שְׁוּיִן אַפְּגָנְעָרָדָט פֿוֹן פֿאַרְדָּאָרְטִיְּלִיעָן). כְּרִי אַבְּעָר מִיר זַאְלָעַן נִישְׁתַּפְּאָמִישָׁעָן דֻּעָם אַמְתָּעַן זַיִּן פֿוֹן אַשְׁטָּעַל אַיּוֹן דֻּעָר בִּיכְעָל מִיטָּה אַמְתָּה פֿוֹן אַיּוֹן אַיְּהָאָלָט, מְזֻוּעַן מִיר אַזְּסְפָּאָרָשָׁעָן אַטְדָּרָעָם זַיִּן נָאָר דֻּעָם באָטִיְּתָן פֿוֹן דֵי ווּעְרָטָר אַדְרָעָה עַל פִּי שְׁבָּל, וואָס דָּאָס דְּרַעְלָאָזָּט אַבְּעָר נִשְׁתַּפְּאָמִישָׁעָן קִיּוֹן שָׂוָם אַנְדָּרָעָה זַיִּה זַיִּה נָאָר דֵי בִּיכְעָל אַלְיַוְּן.

כִּיְּ דָאָס זַאְלָעַן קַלְעָרָעָר פֿאַרְשְׁטָאָנָעָן ווּעְרָעָן, ווּלְאַיּוֹד דָּא בְּרַעְנָעָן אַבְּיַשְׁפִּילִיל: מְשָׁהָם ווּעְרָטָר, אַוּן "נָאָט אַיּוֹ אַפְּיַעַר" אַזְּזַיְּן "נָאָט אַיּוֹ אַיּוֹבְּעָהָדָגָן" זַוְּיַיְיָן גַּאנְץ קְלָאָרָה, בְּלֹן זַמְּן מִיר ווּוְלָעָן ווִיסְעָן בְּלֹיוֹן דֻּעָם באָטִיְּתָן פֿוֹן אַטְדָּי ווּעְרָטָר. אַזְּן מִיחְמָתָה דֻּעָם רַעְבָּעָן אַיּוֹ זַיִּה צַוְּדִי אַזְּזַיְּן שְׁלָאָרָעָה שַׁטְּעַלְעַן, כָּאַטְשָׁ בְּנָגָעָד דֻּעָם אַמְתָּה אַזְּזַיְּן שְׁלָבְּלָזְיַיְּן זַיִּה זַיִּיר טַוְנְקָעַלְעַן. נָאָר מַעַר הָגֵם דֻּעָר בְּכַשְּׁטָאָבְּלִיכְּבָּר זַיִּן פֿוֹן אַטְדָּי ווּעְרָטָר אַיּוֹ סְוּתָּר דֻּעָם נַאֲטִירְלִיכְּעָן שְׁבָּל, מוֹזָן עַר פֿוֹנְדְּעָסְטוּוּנָעָן דַּעְרָה אַלְטָעָן ווּעְרָעָן, אַוְיַב נָאָר עַר אַיּוֹ נִשְׁתַּפְּאָמִישָׁעָן סְוּתָּר דֵי גְּרוֹנְדְּכְּלִים אַזְּזַיְּן יְסָהָהָת, וואָס ווּעְרָעָן גַּעַנוּמָהָן פֿוֹן דֻּעָר גַּשְׁיכְּטָעַן פֿוֹן דֻּעָר בִּיכְעָל. אַזְּן פֿאַרְקָעָרָת, די דְּאַזְּיַגְעַשְׁטָעַלְעַן ווּאַלְעַן גַּעַמוֹת דַּעְרְקָעָרָת ווּעְרָעָן אַזְּיַיְּה

או אנדרער אופֿן, ד. ה. מעטהפאריש, ווען עט וואלט זיך אַרְזִיסְגָּעוּזָעָן, או זיין זיינען אין זיינער בוכשטאבליכען זיין סותר די גוונדבלילום, וואס ווערען גענומגע פון דער ביבעל, ווען אַפְּילַז זיין זיין אין פולען מסכם מיטו שבל.

כדי מיר זאלען וויסען, צי משה האט גענלויבט, או נאט אין א-

טיעעה, אַדרְעֵר נוּט, דאהַרְעֵן מיר באַיּוֹ אַפְּנוֹ נִישְׁתְּ צִיעָן קִיּוֹ שְׁלָוָס דער-פֿוֹ, וואס די דָאַזְיָגָע מִינְגָּע שְׁטִימָט מִיטָּן שְׁכָל, אַדרְעֵר ווַיְדָעְשְׁפָּרְעָכְט אַיִּם, נאָר פָּוֹ אַנְדְּרָעָר מִינְגָּעָן מְשָׁהָם אלְיַיּוֹן. אָן אַוְויּ ווי מִשְׁאַה לְעָרְנָט קְלָאָר אַיּוֹ פִּילְ שְׁטָעָלָעָן, אוֹ גָּאטְ האָט נִיטְ קִיּוֹ שָׁוָם עַלְכְּקִיּוֹת מִיט אַנוֹיְצְטִיגָּע זָכָעָן, וואס זיינען אוֹיפָנוֹ הַיְמָעֵל, אַופְּ דָעֵר עַרְהָ, אַדרְעֵר אַיּוֹ וואָסָעָר, בְּכָנָן מוֹזָעָן דָאַ מַאֲכָעָן דָעַם אַוְיסְפִּירָ, אוֹ אַטְ-דיּ אַיּוֹנָעָ שְׁטָעָן, אַדרְעֵר די אלְעָר אַנְדְּרָעָר שְׁטָעָלָעָן דָאַרְפָּעָן דָרְקְלָעָרָט ווְעָרָעָן מעטהפאריש. הַיּוֹת אַבָּעָר מַעַן דָאָרָפְּ וואס ווַעֲנִיגָּעָר אַפְּוַיְוּבָעָן פָּוֹ דָעַם בּוּכְשְׁטָאַבְּלִיכְעָן זַיּוֹן, בְּכָנָן מוֹזָעָן מִיר קָודָם כָּל אַונְטְּרָזְוּכָעָן, צי דָעֵר דָאַזְיָגָעָר אַיְנְצְיָגָעָר אַוְיסְדָּרוֹק "גָּאטְ אַיּוֹ אַפְּיְוּרָ" דָרְלָאָטָן נִיטְ קִיּוֹ אַנְדְּרָעָר זַיּוֹן, ווי נאָר אַטְ-דָעַם בּוּכְשְׁטָאַבְּלִיכְעָן, ד. ה. צי דָאָסָ ווְאָרטָט פִּיְיָ עָרָ בָּאַטְיָוָט נִיט נאָר אַנְדְּרָעָר זָאָר, אַחְזָעָ דָעַם נַאֲטְרָלְיכָעָן פִּיְיָוָט, אוֹ דָאָסָ זָאַזְיָגָעָ ווְאָרטָט פִּינְטָ נִישְׁתְּ אָוִים פָּוֹ דָעַם שְׁפָרָאָכָעָן-עַבְרוֹיָ, אוֹ אַזְיָדָעָר אַוְיסְדָּרוֹק אַנְדְּרָעָר זָאָל הַאֲבָעָן אַנְדְּרָעָר בָּאַטְיָוָט, אַזְיָיָ קָאוֹ אַזְיָדָעָר אַוְיסְדָּרוֹק אַנְדְּרָעָר נִישְׁתְּ אַוְיסְגָּעָטִיטִשְׁטָ ווְעָרָעָן, אַזְיָבָ אַפְּילַז עָרָ אַזְיָזְטָרָ דָעַם שְׁכָל: אָוֹן פָּאַרְקָעָרָט, אלְעָר אַנְדְּרָעָר אַוְיסְדָּרוֹקָעָן, ווען אַפְּילַז זַיּוֹ שְׁטִימָעָן מִיטָּן שְׁכָל, דָאַרְפָּעָן גַּעֲרָאָכָט ווְעָרָעָן אַיּוֹ אַיְנְקָלָאָגָן מִיטָּן אַיִּם. אַזְיָבָ אַבָּעָר דָאָסָ לְעַצְטָעָ לְאָוֹט זַיְדָ נִישְׁתְּ אַוְיסְדָּרוֹק אַזְיָדָעָר פָּוֹ דָעַם שְׁפָרָאָכָעָן-עַבְרוֹיָ, הַיּוֹסְטָ דָאָסָ, אוֹ אַיּוֹ אַוְיסְדָּרוֹק קָאוֹ נִישְׁתְּ פָּאַרְאָיְנִיגָּטָן ווְעָרָעָן מִיטָּן אַנְדְּרָעָר אָוֹן מוֹזָעָן זַיְדָ אַפְּהָלָטָעָן פָּוֹ אָוֹרְטָיָלָן אַבָּעָר דָעַם דָאַזְיָגָעָן עַנִּין.

הַיּוֹת אַבָּעָר דָאָסָ ווְאָרטָט פִּיְיָ עָרָ ווְוָרְטָ אַזְיָדָעָר בָּאַגְּזָעָט צַו בָּאַצְיָיִ בָּעָנָעָן צַאָרָן אָוֹן אַיְפָעָרְזָוְבָט (זַעַ אַיּוֹב, קָאָפְּ, לְיַיָּאָ פְּסָוק 12), בְּכָנָן לְאָזָעָן זַיְדָ אַטְ-דיּ אַוְיסְדָּרוֹקָעָן מְשָׁהָם גָּאנָז גָּוָט בָּאַרְאיִיָּ נִיגָּעָן צַוְוִישָׁעָן זַיְדָ אָוֹן מִיר קָאנָעָן מִיטָּן רָעָכָט אַנְנָעָמָעָן, אוֹ בָּיְדָעָ אָוִיסְ רָדִיקָעָן "גָּאטְ אַיּוֹ אַפְּיְוּרָ" אָוֹן "גָּאטְ אַיּוֹ אַיְפָעְרָבָגָן" בָּאַטְיָוָט אַיּוֹן אַזְיָדָעָר זָאָר.

היות, ווידער, משה לערנט קלאר, או גאט איז איבערודיג און היהת ער וויזט איז קוין פלאז נישט, או גאט זאל זיין פרדי פון לירענשאָפַט טעו און נשחרב באזעונג, בכוּ קאנען מיר דורךאָיס אַנְגַּעַמָּעַן, או משה האט איז דעם געגלויכט, אַדְרֵע, וווענִיגַּסְטַּעַן, או ער האט עם געוואלט לערנען, ווי דאס זאל, לוי אונזער מײַנוֹג, ניט סותר זיין דעם שכט, ווייל עם איז דאָר אונז ניט דערלוּבֶּט, ווי מיר האבען דאס שווין געהאט אַוְיפֿגַּעַוְיזַּעַן, צוּ פַּאֲרְדְּרִיךְ פָּוּן זַיְן פָּוּן דִּי בִּכְעָר אַיז הַסְּכָם מִיטּ דִּי אַנְגַּוְיְזָנְגָּעַן פָּוּן אַונְזָעַר שְׁכֵל אָזְן אַונְזָעַר פָּוּן פְּרִיעָר אַנְגַּעַנְמַעַן מִירַ נְגַעַן: דאס גאנצָע וויסען וועגען דִּי בִּכְעָר פָּוּן דַּעַר בִּבְּעֵל דָּרָךְ גַּעַנְדַּן מען וווערען נָאָר פָּוּן זַיְן אַלְיַזָּר.

3 — צולעatz דאָרָךְ דִּי גַּעַשְׁכַּטָּע פָּוּן דַּעַר בִּבְּעֵל אַיְבְּרָעַנְגַּבָּעַן דִּי אָוּמְשֻׁטְּעַנְדָּעַן בְּנוּגָעַ אַלְעַן בִּכְעָר פָּוּן דִּי נְכִיאָמִים, וּאָסְטַּוְוְרַאְנְדָּעַן אַיז אַוְיפֿגַּעַהְיַת צוּוִישָׁעַן אָנוּ. זַיְן דָּרָךְ דַּעַרְצְּיָלָעַן ווועגען דַּעַם לְעַבְעָן, דִּי זַיְטָעַן אָזְן דַּעַר באַשְׁעַפְטִינְגָּעַן פָּוּן דַּעַם מַחְבָּר פָּוּן יַעֲרָעָן בּוֹה, וווער ער אַיז גַּעַוְועַן, בִּיְיַוְועַן ווועלבָּר גַּעַלְעַגְּנָהִיָּת, אַיז ווועלבָּר צִיְּמַת, פָּאָר ווַיְמַצֵּר אַיז, לְסֹוֹת, אַיז ווועלבָּר שְׁפָרָאָד ער האט גַּעַשְׁרַבָּעַן. זַיְן דָּרָךְ ווַיְמַצֵּר דַּעַרְצְּיָלָעַן ווועגען דַּעַם שְׁיוֹקָאָל פָּוּן יַעֲדָעַן בּוֹךְ באַזְוְנְדָּרָעַן. ד. ה. ווי אַיז עַס אַיז צוּעַרְשַׁטְּדָעַן דַּעַרְהַלְטָעַן גַּעַוְאָרָעַן אָזְן אַיז ווועלבָּר הַעַנְטָעַן עַס אַיז אַרְיִינְגְּנַעַטְּפָלָעַן: אָזְן ווַיְמַצֵּר, ווַיְפִילְ פַּאֲרְשִׁידְעָנָעַן נְסָחָאות עַס זַיְנָעַן דַּעַרְפָּוּן גַּעַמְאָכָּטָעַן גַּעַוְאָרָעַן אָזְן ווועלבָּר פַּאֲרְזָאָמְלָוָגְ הַהְטָט באַשְׁלָאָזְן טָעַן אַרְיִינְגְּנַעַטְּפָלָעַן עַס צוּוִישָׁעַן דִּי הַיְּלָגָעַ בִּכְעָרָה: אָזְן לְסֹוֹת, ווי אַיז אַלְעַעַן בִּכְעָרָה, ווּאָס וווערָעַן פָּוּן אַלְעַמְעָן אַנְדְּרַעַטְ פָּאָר הַיְּלָגָעַ, זַיְנָעַן פָּאָרָאַיְינְגָּטָן ווּאוֹאָרָעַן אַיז אַיז גַּעַנְצָעַזְ אַזְרָ. אַטְמַדְיַ אַלְעַעַן פְּרַטְמַיְם, זַאְגָעַ אַזְרָ, מַזְוַ אַנְטְּהַלְטָעַן אַז גַּעַשְׁכַּטָּעַן פָּוּן דַּעַר בִּבְּעֵל, ווַיְלַזְמַדְיַ צַוְוִיסְעַן, ווועלבָּרַעַן זַאְגָעַ זַאְגָעַ זַאְגָעַ — ווי מַפְּרַאְלִישָׁעַ לְעַרְעָם, מַזְוַ מַעַן קַעַנְעָן דָּסְטַעַן, דִּי זַיְמַעַן אָזְן דִּי באַשְׁעַפְטִינְגָּעַן פָּוּן דַּעַם מַחְבָּר. דַּעַרְצָאָז קַומְטָ נָאָר צַוְדַּע אָוּמְשַׁטְּאָנָה, ווּאָס מִיר קַעַנְעָן פַּוְילְ לְיִכְטָעַר דַּעַרְקַלְעָרָעַן דִּי וווערטָרָעַן פָּוּן אַמְעַשְׁעָן, וווען מִיר זַיְנָעַן גַּעַנוּיָּר באַקָּאנְטָ מִיטּ זַיְן גַּיְסָט אָזְן כַּאֲרָקְטָעָר.

כְּרוּ מִיר זַאְלָעַן ווּוַיְדָעַר נִיטּ צוֹאָמְעַנְמִישָׁעַן דִּי אַיְבְּרָעַנְגַּבָּעַן שְׁדוּפְטָעַן מִיטּ אַזְוְינָעַ, ווּאָס האבען גַּעַקְאָנְטָהָבָעַן אַזְוְינָעַן וווערטָרָעַן נָאָר פָּאָר אַזְוְיִסְעַעַצְיַת, אַדְרֵעַ נָאָר פָּאָר אַזְוְיִסְעַעַצְיַת מַעַשְׁעָן, מַזְוַ מַעַן אַזְרָ ווועלבָּרַעַן בִּי ווועלבָּר גַּעַלְעַגְּנָהִיָּת, אַיז ווועלבָּר צִיְּמַת אָזְן פָּאָר ווועלבָּרַעַן

פאלאק, אדרער וועלכער עפֿאכע די דאזיגע פֿאַרְשְׁרִיפְּטָעָן זיינען געשְׂרִיבְּעָנוּ געוווארען.

צולעצעט מזו מען אויד וויסען די אנדערע פֿונְקְטָעָן, וואס איד האכ דערויף אנטגעויזען, כדי מיר זאלען אויסער דער עכטקייט פֿוּ יעדנע בוד נאך אויסגעטען, צי עס האט געקטנט פֿאַרְדְּאַרְבָּעָן ווערטן דורך די הענט פֿוּ אַ פֿעלְשְׁהָעָה אַדרְעָרְנִיט, צי עס האבען זיך דארטן ארײַנְגָּעָן כאָפְּטָט טָעָותָעָן אָזֶן צי זי זיינען אויסגעבעסערט געוווארען פֿוּ ערפְּאַרְעָנָעָן אָזֶן פֿאַרְטְּרוֹיְעָנְסְׂוֹוּרְטָעָן מענְשָׁעָן. דָּם אַלְעַז אַיז הַכְּסְׂטְּחוֹוִיכְּטָגְּן צו וויסען, כדי מיר זאלען נישט אַנְגְּמָעָן מִיט בְּלִינְדְּרָעָרְתָּהְעָלוֹתָלְאָלָאָן, וואס ווּרְטָט אַוְיָך אָזֶן אַרְפְּגָּעָזְׂוָאָזְׂגָּעָן, נאָר בְּלִיּוֹן דָּם, וואס אַיז זיבער אָזֶן אָומְצְׂזְׂוִיְּפֿעְלָהְאָפְּטָיָג.

ערשות וווען מיר וועלען האבען אָזֶן געшибטען פֿוּ דער בְּבָעֵל אָז וועלען זיינ זיינ פֿעְסְׂט אַנְטְּלָאָסְׂעָן צו באַטְּרָאַכְּטָעָן פֿאַר אָמְצְׂזְׂוִיְּפֿעְלָהְאָפְּטָיָג טִיבְּנְכְּבִּיאִישָׁע לְעָרָעָס נאָרְדָּס, וואס פֿאַלְגָּטָן פֿוּ דער דאַזְּיְגָּעָר גַּשְׁכְּטָעָן אַדרְעָרְתָּה אַזְּזָט זיך אוּפְּפֿוּן קְלָרְסְׂטָעָן אָפְּנָן אוּסְׂפְּרָעָן פֿוּ אַיז, ערשות דאָז ווּט זיינ די צִיּוֹת צַוְּצָרְיָעָן זיך צו דער אוּסְׂפְּאַרְשָׁוָנָג פֿוּ דָּעַם זיינ פֿוּ די נְבָיאִים אָזֶן פֿוּ דָּעַם הַיְּלִינְגָּעָן נְיִיסְׂטָמָן. אַיז דָּק פֿאַדְרָעָט זיך אַמעְטָאָר אָזֶן אַסְּדָּר, עֲנַלְיָיך צו די, וואס מיר האבען אַנְגְּעָזְׂוָנְדָּט פֿאַר דער דָּרְקְלָעְרָוָנָג פֿטָן דער נְאָטוֹר דורך אַיז אַיְגָּעָנָר גַּשְׁכְּטָעָן.

ביי דער אוּסְׂפְּאַרְשָׁוָנָג פֿוּ בְּיַי נְאָטוֹר-עֲרַשְ׀יוֹנְגָּעָן מִיעּוֹן מִיר זיך קוּדָם כל צו דערגרונטערווען די נאָר אָנוֹיְוּעָרְסָאָלָעָן זאָכָעָן, וואס זיינ זיינ גַּעֲמִינְשָׁאַפְּטָלִיךְ דער גַּאנְצָעָר נְאָטוֹר, ווּי בְּאוֹזְׂגָּוָנָג אָזֶן דָּוּ מִיט זַיְעָרָעָג גַּעֲזָעָצָעָן אָזֶן בְּלִילָם, וואס די נְאָטוֹר הַיְּתָם זַיְעָטָעָנְדָּג אָפְּ אָזֶן וואס דורך זיך זוּ ווּרְקָט זַיְעָטָעָן זַיְעָטָעָן בְּרָאָכָעָן; דורך זַיְעָרָעָג הַילְּךְ גַּיְעָוּן מִיר בְּמַהְרָגָה אַיבָּעָר צו אַנדְרָעָר ווּנְגָּעָר אַלְגְּעָמִינָּעָן זאָכָעָן. פֿוּנְקָט אָזֶן מִזְּוּן דָּעַם דָּרְקָט אָזֶן דער גַּשְׁכְּטָעָן פֿוּ דער בְּבָעֵל צַוְּרָשָׁט אוּסְׂפְּאַרְשָׁעָן דָּס אָנוֹיְוּעָרְסָאָלָעָן, דָעַם יְסָדָן אָזֶן דער אַונְטָעָרְגָּוָנָד פֿוּ דער גַּאנְצָעָר בְּבָעֵל אָזֶן צַוְּלָעָצָט דָּס, וואס ווּרְטָט דָּאַרְטָט פֿוּ אַלְעַן נְבָיאִים רַעֲקָמְעָנְדִּירָט פֿאַר דער אַיְכָּגָּעָר לְעָרָעָר, דער נִיצְּלָכְּסָטָעָר פֿאַר אַלְעַעְמָנָשָׁעָן, ווּי לְמַשְׁה, אָזֶן אַס אַיז פֿאַרְחָאָן אַיְזָן-איַנְצִיגָּעָר אָזֶן אלְמַעְכְּטִינָגָעָר נְאָטָם, אָזֶן נאָר אַים אַלְיָין דָאָרָעָפְּ מִזְּעָנָעָן פֿאַר אַלְעַעְמָנָשָׁעָן ווּזְעָוָנָס אָזֶן האָט באָזְנְרָעָטָמָן לֵיב די, וואס פֿאַרְעָרָעָן אַים אָזֶן לֵיבָעָן נִיעָרָעָנְטָסָטָעָן אָזֶן זיך אַלְיָין, אָזֶן אַלְיָין. וָה

די דאוזיגע און ענלייבע פארישראטטען לערנט, זאג איר. די ביבעל אומעטום אוווי קלאר און אוווי דיטיליד, אן קייז שום מענש האט בנונג דעם קיונמאָל נישט געצוייפעלט איז איר ווּן. וואָס אַנְבָּאַלְאָגָּנָּט אַכְּבָּעָד די פֿרְאָגָּעָס — וואָס אַוּוִינָס אַיז גָּאָט, ווּי אַוּוִי וּטְעֵר אַלְעָז אַכְּבָּעָן אַוּן עַנְלִיכָּעָן פֿרְאָגָּעָס נִישְׁטָה די בִּבְעָל אַוִּיסְדְּרִיךְלִיךְרָא אַז אַיְיבְּגָּעָן אַמְּתָה. פֿאַרְקָּרָט, די נְבָּאָיִם אַלְיָ�ן הַאֲכָּבָּעָן, ווּי מִיר הַאֲכָּבָּעָן דָּאָס שָׁוֹן גַּוּוּזְעָן אַוּבָּעָן, אַוְיד נִיט גַּעַשְׁטִימָט צָוּשָׁעָן וּיר אַיכְבָּר אַטְדְּדָעָם עַנְיָ�ן. אַז אַוּנָי טַעַמָּא דָּאָרָף פָּוּן אַז אַמְּאַטְעָרָאַל נִישְׁטָה אַוִּיפְּנָשְׁטָעָלָט וּוּרָעָרָן קִין לְעָרָעָן פָּוּן דֻּעָם הַיְּוֹלְגָּעָן גַּוִּיסְטָן, וּוּן אַפְּלוּן מַעַן קָאָז מִיטָּדָעָם נְאַטְרְלִיכָּבָּעָן שֶׁכְּל וִיך שָׁאָפָּעָן נָאָצָן גּוֹט אַמְּיִינָנָג אַיכְבָּר דֻּעָם.

נאָכְדָּעָם ווּי די דָּאַזְיָ�ן אַוִּינְוּעָרְסָאַלְעָט לְעָרָעָן פָּוּן דֻּעָם בִּבְעָל אַיְן גַּעַרְעִינָג אַוִּיסְנְעָפְּאָרָשָׁט, פָּאָן מַעַן אַיכְבָּרָגִין צָוָא אַנְדְּרָעָן וּוּנְגִינְגָּר אַלְגָּעָן-מִינְעָן זָאָכָּעָן, וָאָסָּהָבָּעָן אַבְּרָעָר אַשְׁיִיכָּת צָוָם גַּוּוּיְינִיכָּעָן לְעַבְעָנָס שְׂטִיגְנָעָר אַז אַז פְּלִיסָּעָן, ווּי שְׁטוּרָמָלָהָר, אַרְזָוָס פָּוּן יַעֲנָר אַוִּינְוּעָרְסָאַלְעָט לְעָרָעָן. דְּרָצָו גַּעַרְעָרָעָן אַלְעָבָּא אַוִּיסְרְלִיכָּבָּעָן הַאַנְדְּלִזְגָּעָן פָּוּן דֻּעָם עַכְטָעָר טָוְגָּעָנָה, וּוּלְכָּבָּעָן פָּאָן אַרְזְוִוִּיטִיכָּיִינָג וָאָסָּהָבָּעָן נָאָר בַּיְּ גַּוּוּיְעָס גַּעַנְגְּהִיאִיטָּעָן. דָּאָס טָוְנְקָעָלָעָן אַדְרָעָר צְוּוּיְיטִיכָּיִינָג וָאָסָּהָבָּעָן נָעָפִינָט אַיְן דֻּעָם בִּבְעָל בְּנָנוּנָע אַיְן זָאָכָּעָן, דָּאָרָף עַרְקְלָעָרָט אַז אַז באַשְׁטִימָט וּוּרָעָעָן דּוֹחָד אַז אַז אַוִּינְוּעָרְסָאַלְעָט לְעָרָעָן, אַזְיָּבָּס מַעַן מְרַעְפָּט דּוּרְבָּיִי אַיְינָנָע וְאַז כָּעָן, וָאָסָּהָבָּעָן סּוֹתָר אַיְינָנָע די אַנְדְּרָעָן, דָּאָרָף מַעַן אַוִּיסְנְעָפִינָע, בַּיְּ וּוּלְכָּבָּר גַּעַלְעָנָהִיּוּט, אַיְן וּוּלְכָּבָּר צִיְּתָן אַז אַז פָּאָר וּוּמַעַן די דָּאַזְיָ�ן שְׁמַעְלָעָן זִיְּנָעָן גַּשְׁרִיבָּעָן גַּעַוְאָרָעָן.

לְמַשְׁלֵךְ, וּוּן יְשָׁוֹ זַאנָט: "גְּלִיקְלָד זִיְּנָעָן די, וָאָסָּהָבָּעָן, ווּיל זַיְּ וּוּלְעָלָעָן בָּאָקוּמוּנָא אַטְרִיסְטָן", וּוּיְסָעוּ מִיר נָאָר נִישְׁטָה פָּוּן אַטְדְּדִי וּוּרָעָעָן טַעַר אַלְיָ�ן, וּוּלְכָּבָּר בָּאָטְרִיבְּטָעָן עַרְקָה אַז אַז זִיְּנָעָן. אַוּוִי וּוּי עַר לְעָרָנט אַבְּרָעָר שְׁפָעָטָעָן, אַז מִיר זָאָלָעָן פָּאָר קִין שָׁוֹם אַנְדָּר זָאָר נִישְׁטָה זָאָגָּעָן, וּוּי נָאָר פָּאָר מְלֹכָּת שָׁמִים אַז אַז אַיר גַּעַרְכְּטִינְגִּיקִיּוּט, וָאָסָּהָבָּעָן דִּירָטָעָס, וּוּי דָּאָס הַעֲכָּסְטָגְּנוּטָעָס פָּאָר אַז אַז (ועַמְתִּי, קָאָפָּ). 4 פְּסָוק (33), בְּכָן אַז דֻּרְפָּוּן גַּעַרְוָנָגָעָן, אַז אַוְנְטָעָר די וּזְאָס זִוְיָ�נָעָן, האָט יְשָׁוֹ פָּאָרְשָׁטָאָגָעָן בְּלִיּוֹן די, וָאָסָּהָבָּעָן אַיכְבָּר דֻּעָם, וָאָסָּהָבָּעָן מַעְנְשָׁעָן הַאֲכָּבָּעָן פָּאָרְנָאָבְּלָעָסִינָט דָּאָס הַיְּמָעָרְלִיךְ אַז אַז גַּעַרְכְּטִינְגִּיקִיּוּט; ווּיל אַיכְבָּר דֻּעָם קָאָנָעָן זִיְּנָעָן נָאָר אַזְיָ�נָעָן מַעְנְשָׁעָן, וָאָסָּהָבָּעָן בְּלִיּוֹן

דאס געטליכע ריזר, ד. ה. די טונגענד, און פראקטען פולשטענידיג אלע
אנדרע ניטער.

דאס איזענען איז איז איז, ווען יש זאנט: "אויב איזענער שלאנט
דייז איז דער רעכטער באה, שטעל איז איז די לינקע איז איז. וו." ווען
ישו ואלט איזוינע בלילים פארגעשריבען די ריכטער, זוי א געועצגעבער,
וואלט ער מיט אטזער פארשיפט צעהטערט דאס מאזיאיש געועז,
בעה ער זאנט זיך דיויטליך איזוים קעגען דעם (זע מה? קאף, 5.
פסום 17). מען דארף, דעריבער, אויספארשען, ווער עס איז די פערוזא,
וואס האט איזויסגעאנט אטידי ווערטער, צו וועמען איז איז וועלכער
צייט זיך זיינען איזויסגעאנט געואארען.

ישו האט גערעדט ניט, ווי א געועצגעבער, וואס האט איזויסגען
געבען געועצען, נאר ווי לאערער, וואס האט געלערנט פארשיפטען
וויל ער האט, ווי מיר האבען דאס איזיבען אויפגעוויזע, געועאלט איזים-
בעסערען ניט איזוי די איזערע האנדלונגען, ווי דאס הארץ גופה.
ווײַטער האט ישו געוענדט די דאיזיג ערoid צו אונטערגעדריקטער מען-
שען, וואס האבען געלעבט איז א פאראדראָרבּעָן שטאָט, וואו די גערעכ-
טינקייט איז אינגעאנצען פאָרְנוֹאָכְלָעִינְגְּט געואארען און וואס ער האט
פאָרְאָוִיסְגְּעוּעָן זייז באָלְדְּרָעָן אָונְטְּרָאָגָּן. אָזֶן מִיר זען, אָזֶן
איינגען, וואס ישו לערנט דא איז דער צייט פון חורבן ירושלים, האט
איך ירמיה געלערנט איזום דער צייט פון ערשותן חורבן, ד. ה. איז
אן ענלייכער עפֿאָכָּע (זע אֵיכָה, קאָפָּן, ג' אָותִיּוֹת ט' אָזֶן י').

אלזוי, היהות די נבאים האבען דאס געלערנט נאר איז א צייט פון
אונטערדריקונג איזן קינמאָל נישט פאָרְגְּעָרְבָּעָן עט, ווי געועצען; איזן
היית, משה, וועלכער האט נישט געשירבען איז א ציטט פון אונטערהרדי
קונגע, נאר האט זיך געמייט (מערכת דאס!) צו גראנְדרָעָן אָ רְעַכְּטָעָן
שטאטם, האט, פאָרְקָעָרט, פאָרוֹאָגָּט צו נעמָען איז אויג פאָר אָזֶן
הָנָם אָזֶן ער האט פאָזְדָּאָמָּט נְקָמָה אָזֶן שְׁנָאָה קעגען דעם גָּעָנְטָעָן,
בְּכָן אָזֶן גָּעָרְוָנְגָּעָן אוּפָּן קְלָעָרְסְּטָעָן אָזֶן פָּוּן די גְּרוֹנְדְּלָעָרָסְּ פָּוּן דָּעָר
ביְּכָל גּוֹפָא, אָזֶן אַטְדִּי פָּאָרְשִׁיפְּטָעָן יְשָׁוָּס אָזֶן יְרָמִיהָס מִכְחָ פָּאָרְגְּעָרְבָּעָן
אָזֶן אָוּרְבָּעָט אָזֶן נָאָכְנָעָבָּעָן אָזֶן אָלְאָדִינְגָּד די שְׁלָעְבָּטָעָן. קָאָנָעָן פָּרְאָקְטָרָ
צִיטָט וּרְעָרָעָן נָאָר אָזֶן די ?עַנְדָּרָעָה, וּוּאָו די גְּרַעְכְּתִּינְגִּיט אָזֶן פָּאָרְנוֹאָכָּ
לְעָסִיגָּט, אָזֶן צִיטָטָעָן פָּוּן אָונְטְּרָאָדְּרִיקָּוּנְגָּה, אָבָּעָר בָּאָזֶן אָזֶן נִישְׁטָעָן
אָ גָּוּטָאָיִנְגְּגָעָאָדְּעָנְטָעָן שְׁטָאָטָם. פָּאָרְקָעָרט, אָזֶן גָּוּטָאָיִנְגְּגָעָאָדְּעָנְטָעָן

שפטאט, וואו די גערעטיגקייט ווערט געשיצט, אויז יעדער בירגער, אויב ער וויל נאר זיך באנעמען, ווי א מענש פון יוישר, מהוויב פארצ'רערען געו פארן ריבטער דאס אומערעט, וואס עם אויז אים געטאו געווארטען (ועז זיך ראה קאף. ה', פסק 1). נישט מחת נקמה (ועז זיך ראה קאף. י"ט, פסקים 17 אוון 18), נאר מיט דער כונה צו פארטיזאנגען די גערעטיגקייט אוון די געצעען פון פאטערלאנד, אוון נישט צו העלפנע די שלעכטעה אין זייר שלעכטיגקייט. דאס אלע אין אוין פולען הסכם מיט דעם נאטירלייכען שכט.

איך וואלט דא געקאנט ברענגען נאר פיל אווונע ביישפילען. איד רעכען אבער, או אטצדי אלין זיינען גאנען גענוג צו דערקלערען מיין געדאנק אוון די ניציליקייט פון דעם אנטגעגעבעגעם מעתה, אוון דאס אויז דאס איניציאגען, וואס איד האב איצט אין זיינען.

בי אහער האבען מיר געלערנט צו אונטערזובבען נאר אווונע שטען לעו פון דער ביבעל, וואס זיינען נונג דעם ליעבענסטעיגער אוון קאנען דעריבעה, לייכטער פארשטיינען ווערען; וויל אוין דעם פרט אויז צוישען די ביבליישע שריפטשטערלער באמת קינמאָל נישט געווען קיין סתירה. אקסגען-אבער קאנען די אנדרער שטעלען, וואס מען טראפעט זי אוין דער ביבעל אוון וואס זי געהערען צו דעם ריינ-ספֿעַקָּאַלְטִיוּעַן מיין נישט אויז גריינג פארשטיינען ווערטען: דער וועג צו זי אוין אוונגערטען.

איין דער אמתהען, אויז זוי די נביאמ, ווי מיר האבען דאס שיין אויפונעוויזען, האבען געהאט פארשידענע מיינונגען בונגע ספֿעַקָּאַלְטִיָּה טיווע עניינים אוון אויז זוי די געשענענישען זיינען דערציילט געווארטען אוין הסכם מיט די פאראטורטילען פון דער ציימ, בכו קאנען מיר נאר נישט דערקלערען דעם געדאנק פון א נבייא דורד די מער קלארע שטען לען פון אוון אנדרער נבייא אוון אויך נישט מאכען דערפֿון קיין אויספֿהן סיידען עס אויז פֿעַטְנֶשְׁטָעַלְמָה, או זי האבען ביריע געהאט אייז-און דיזעלביבגע מיינונג. איד וועל דא אוין קורצען קלאר מאכען, ווי אויז מען קאו אויז איזוינע פעלען אויסגעפֿינען דעם געדאנק פון די נביאמ דורד דער געשיכטעה פון דער ביבעל.

אויך דא דארוף מען אונהייכען מיט די אלגעמיינסטע אידיעען אוון קודם כל אונטערזובבען דורד די דיויטליךסטע גראנדזאָען פון דער ביבעל, וואס איזוינס עס אויז נבואה, אדרער אנטפלעקונג, אוון אוין וואס

זי באשטייט הוייפטוואכלוּד; וווײַטער דאָרָף מען אונטערזוכען, ווּאַס אַזְוִינַס עַס אַיּוֹ אַ נֶּמֶת, אַזְוֹ אָזְוַיְוַיְטָר, בֵּין דַּי סָאמָע גַּעֲוִינְלִיכְבָּעַ אַזְבָּעַן. פָּוּ דָאנְעַן דָּאָרָף מען וּיד אַזְנְטָעָרְלָאוּן צַוְּדִי מִינְזְוָנָעַן פָּוּ יְעַרְעַן נְבָיא באַזְוָנְדָרָה, אַזְוֹ פָּוּ אַטְ-דִּי מִינְזְוָגָעַן, וּוּידָרָה, גַּיְוַיְוַיְטָר, כַּדִּי אַזְיכְּזָעַפְּיָינָעַן דָּעַם זַיְן פָּוּ יְעַבְּרַע אַנְטְּפָלְעָקָונָגָה אַדְרָעַר נְבָואָה, דָעַם זַיְן פָּוּ יְעַדְרָעַר מְעַשָּׂה אַזְוֹ פָּוּ יְעַדְרָעַן סְכָם. וּוּ פְּאַרְזִיכְטִיגְ מַעַן מַזְוַיְזַיְן, כְּרִי מַעַן זָאַל דָּאַ נִישְׁטַ פְּאַרְבִּיטְמָעַן דָעַם גַּעֲרָאנְקָ פָּוּ דַּי נְבָיאִים אַזְוֹ פָּוּ דַּי בְּעַשְׁיכְטְשְׁרִיבָּר מִיטָּן גַּעֲרָאנְקָ פָּוּ דָעַם הַיְוִילְגָּעַן גַּיְיסְטָ אַזְוֹ מִיטָּן אַמְּתָ פָּוּ דָעַר זָאַר. — דָאַסְ הַאָכָּאַד שַׁוְּן גַּעֲוִיזָעַן אַזְבָּעַן, אַזְוַיְפָּרָעַן פְּלָאָעַן, דָוְרָד פִּילְ בִּיְשְׁפִּילָעַן, אַזְוֹ אַיךְ הַאַלְמָטָן, דָעַרְבִּירָעַן, דָעַם פְּאַסְגָּיָעַן פְּלָאָעַן, זָוְ רְעָדָעַן דָּאַ נָאַר מַעַר וּוּעָגָעַן דָעַם דַּאַזְוִינָעַן עַנְיָן. אַזְוַיְפָּרָעַן אַיךְ אַיבְּרִיגְ זָוְ רְעָדָעַן דָּאַ נָאַר מַעַר וּוּעָגָעַן דָעַם דַּאַזְוִינָעַן עַנְיָן, אַזְוַיְפָּרָעַן אַיךְ אַזְבָּעַן, זָוְ רְעָדָעַן דָּאַזְוִינָעַן מַעַטָּאַד גַּעֲרָנְטָן זָוְ אַונְטָרְדָּלְעָנָגָעַן, אַזְוֹ אַדָּם, וּוּאַס דַּי נְבָיאִים הַאַבָּעַן בָּאַמְּתָ גַּעֲוָעָן, אַדְרָעַר גַּעֲהָרָעַמָּן אַזְוַיְפָּרָעַן נָאַר דָאָמָן, וּוּאַס זָיְיָהָבָעַן גַּעֲוָאָלָט פְּאַרְצִיכְבָּעָנָעַן, אַדְרָעַר פְּאַרְ-שְׁמַעְלָעַן מִיטָּן זָוְיְעָרָעַ סִימְבָּאָלָעַן. דָאָס ?עַצְעַטְ קָאנְעַן מִיר נָאַר טְרָעָפָעַן, אַבָּעַר נִיט אַזְיכְּפִּידָעַן עַס מִיטָּן זָיְכְּרִימִיטָ פָּוּ דָעַר בִּיבָּעַל גַּופָּא.

מִיר הַאַבָּעַן אַלְזָוִי, גַּעֲוִיזָעַן דָעַם אַפְּוָגָן, וּוּ אָזְוַיְ זָוְ דָעַרְקְלָעָרָעַן דַּי בִּיבָּעַל, אַזְוֹ אַיְזָוְ דָעַרְעַלְבִּינְעָרְ צִיְּתָ אַיךְ אַזְיְפָלְגָּוְיָזָעַן, אַזְוֹ דָאָמָן אַזְוַיְפָּרָעַן דָעַר אַינְצִינְגָּעָר אַזְוָיְ וּכְעַרְסְטָר וּוּעָנָ אַזְיכְּזָעַפְּיָינָעַן אַיְרָעָטָעָן זַיְן. אַיךְ גַּפְּ, אַמְּתָ, צַוְּ, אַזְוֹ נָאַר מַעַר זָכְבָּר אַזְוֹ דָעַם פְּרָמָן זָיְנָעַן דַּי, — אַזְוַיְפָּרָעַן נָאַר אַזְוִינָעַן זָיְנָעַן פְּאַרְחָאָגָן, — וּוּאַס הַאַבָּעַן בָּאַקְפּוּמָעַן פָּוּ דַּי נְבָיאִים גַּוְפָּא אַזְיְכָעָרָעַ מִסְוָרָה, אַדְרָעַר אַזְוָיְ אַמְּתָעָ דָעַרְקְלָעָרָגָן, וּוּ עַס פְּרָעָטָעָן דָירָעַן דַּרְיוֹוִפְּ דַּי פְּרוֹשִׁים, אַדְרָעַר דַּי, וּוּאַס הַאַבָּעַן אַזְיְפָטָר, וּוּלְכָבָר קָאַנוֹ זָיְדָנִיט נִישְׁטַ פָּוּ טָועָה זַיְן בְּנוּגָעָ דָעַר דָעַרְקְלָעָרָמָגָן פָּוּ דָעַר בִּיבָּעַל, וּוּ עַס בָּאַרְיָמָעָן זָיְדָנִיט דַּי רְוִיְמִישָׁעָ קָאַטְאָלִילָטָעָן. הַיּוֹת אַבָּעַר מִיר קָאנְעַן זַיְן זָכְבָּר נִיט אַיְזָוְ אַטְ-דָעַרְ מִסְחָה אַזְוֹ נִיט אַיְזָוְ דָעַר אַוְיטָרִיטָעָט פָּוּ דָעַם רְוִיְמִישָׁעָן פְּוּיְפָסָט, בְּכוֹן קָאנְעַן מִיר אָזְוַיְ אַטְ-דִּי בָּאַהֲוִיְפָטָוָנָעָן קִיְּזָן שָׁוְם זָכְבָּר זָאַר נִישְׁטַ בּוּיְעָן: דַּי עַלְטָסְטָעָ קָרִיסְטָעָן הַאַבָּעַן אַפְּגָעְלִיְיָקָעָנְט אַטְ-דִּי כְּסָרוֹהָ פָּוּ דַּי פְּרוֹשִׁים אַזְוֹ דַּי עַלְטָסְטָעָ אַיְדִּישָׁע סָעָקְטָעָמָה אַבָּעַן אַפְּגָעְלִיְיָקָעָנְט אַטְ-דִּי אַוְיטָרִיטָעָט פָּוּ דָעַם פְּוּיְפָסָט. אָזְבָּעַן מִיר וּוּלְעָלָעָן, וּוּידָרָה, גַּעֲמָעַן אַזְוַיְ אַכְּטָ דַּי רְיָי יְאַרְעָן (נִיט רְעַדְעַדְגִּיג שְׁוִי זָעָגָעָן אַנְדָרָעָן זָאַבָּעָן), וּוּאַס דַּי פְּרוֹשִׁים הַאַבָּעַן זַיְן באָ

קומו פון זיירע רבענין אוו זואס דורך איר ברויטען זוי אויס דיבאָגען מסורה ביז'ו משה', זעלען מיר געפינגען, או זי איז פאלש, זואס דאס זעל אליך זוייזען אויף או אנדער פלאָז.

אווא מסורה מז'ו אונז, דעריבער, זיין זייר פאָרדייכטיגט. אוון חנעם מיר זיינגען בי אונזער מעטעאָד געצואָונגען אַנטזונגען פאָר ניטגעהּ פעלשטט אַ געוויסע מסורה פון די אידען, אוון דאס איז. דעם פירוש חמלהות פון דער העבראיישער שפראָן, זואס מיר האבען זי באָקומו פון זי, זיינגען מיר פונדיעסטוועגן באָרעדטיגט מסופק צו זיין אין דער ערשותער מסורה אוון אַנטז אַטציג ליעצעט, ווילע עם האט קינמאָל נישט געקאנט זיין פאָר עמייצען ניציליך אַיבערזאָנדערשען דעם באָטיט פון אַ וואָרט, אַבער נישט זעלטטען ווערט אַזונס געטאן מיטו זי פון אַ רעדען. נאָר מער, עס איז אַיסערגעוּינְלִיךְ שוער צו ענדערן דעם באָטיט פון אַ וואָרט, ווילע דער, זואס וואָרט זיך געמייט דאס צו אלע' מהברים, זואס האבען געשריבען איז יונדר שפראָד אוון באָנטצט אַט-דאָס וואָרט איזן זיין אַנטזומענער באָטיטונג, לוייט דעם ניסט אוון זי פון יעדען אַיזינעם באָזונדעָר, אַבער אַיסצופירען זיין פעלשונג בלויו מיט דער גרעסטער אַיססעהִיטקִיט. וויטער ווערט די שפראָד דערהאלטנע נישט נאָר פון די געלערכנטע, נאָר אויך פון פושטען פאלק, בעת אַבער די ביכער אוון דער זי פון די דערעס ווערטוּן דערהאלטנע נאָר פון די געלערכנטע אליוּן. דערפּון לאָוט זיך עס לֵיְיכְט פָּאָרְשְׁטִיטְוּן, או די געלערכנטע האבען געקאנט ענדערן, אַבער פָּאָרְדְּאָרְבּוּן דעם זי פון אַ רעדע איזן וועלכערדעִים איזן זעלטנען בור, זואס זי האבען עס געראָט איזן זייר רשות אַבער ניט דעם באָטיט פון די ווערטער. ניט נאָר צו דעם צו, או זועוּ עמיצער וויל פָּאָרְבִּיטְעָן דעם באָטיט פון אַ וואָרט, צו וועלכּען ער איז צו געווואָינט, אווח איז אַנדערן, וועט ער נישט קאָר נאָן שוערטקייט שטענדייב אַפְּהִיטְעָן אַט-די ענדערונג איזן רידען אוון איין שרייבען.

דורך אַט-דעם אוון נאָר אַנדער גָּרוּנְדָּן דארפּעָן מיר, אללוּי, איינ-זען, או עס קאָן קיינעם נישט אַיְנְפְּאָלְעָן צו פֿעלשׂעָן אַ שְׁפָּאָר, הַגָּם אַפְּטָמָאָל ווערט דאס געטאן מיטו געדאנק פון אַ שְׁרִיבְּעָר דורך ענדערן זיינע רעדעם, אַבער דורך אַיסטִיטִיטְשָׁעָן זי אַוְיף אַ פָּאָרְקָרְטָעָן שטויינער.

אנו איזו ווי אונזער מעטהה, וואם איז באגינדרעט אויף דעם פונקט, או דאס וויסען פון דער ביבעל דארף געשעפט ווערטן נאר פון אייר אליאו, איז דער איינציגרכיטינער, וועלען מיר מוזען איננאנצען אויבגעבען די האפעונגע צו פארשטייג גוט די ביבעל דארף, וואו אט-דער מעטאד וועט אונז נישט קאנגען באזארגען מיט דעם נויטיגען מסטעריאל. וועלכע שועריגקייטן שטעלט אבער פאר מיט זיך דער דאזונער מעטהה, אדרער אין אנדרער ווערטעה, וואם פעלט אים, ער זאל אונז קאנגען פירען צו א פולשטענדיגער אונז וויכערער פארושטערנדער ניש פון די חיליגע שריפטען? וועגען דעם וועל איך איצט רעדען.

א גרויסע שועריגקייט פון דעם דαιיגען מעטאד ווערט הייפט זאליך אהויסגעוואקסען דערפון, וואם ער פארדרט א גוינדליךע קענ-טעניש פון דער העבראיישער שפראר. אבער פון וואלען מיר דאס באקומו? די אלטער העבראייש לינגויסטען האבען קיין זאל נישט איבערגעלאזט די נאכקומענדיג דורות וועגען די יסודות אונז דער ערע פון דער האזיגער שפראר: וועניגסטען האבען מיר פון זיין קיין זאל נישט: ניט קיין ווערטערבור, ניט קיין גראמאטיך אונז ניט קיין רעד-טאrik. דאס העבראייש פאלק האט פארלוירען אלץ, וואם עס איז געווען זיין צירונג אונז הערליךיקיט, אונז דאס איז גארנישט קיין חידוש נאר איזו פיל מפלות אונז רדיפות, וואם עס האט דערוואלטנען בליזו שטיקלער פון זיין שפראר אונז קליען צאל ביבעל. כמעט אלע נעמען פון פירוט, פיגען, פיש אונז פון פיל אנדערע זאכען זיינען פארלוירען געגעגען דורך די שלעכטן ציטטער. דער בא-טײַם, ווירער פון פיל נעמען אונז ווערטעה, וואם מען טרעפט זיין איז דער ביבעל, איז טילויז איננאנצען נישט באוואוסט אונז טילויז איזו צויפעלחאפטיא, איז עס רופט אהויס חלוקי דעות. אונז נישט נאר דאס אליאו פעלט אונז, נאר דער עיקר די פראוועלאנגען פון דער דאזונער שפראר, וויל די רעדארטנען און אויסחדרייךן, וואם זיינען געווען אינגענטימילד דעם העבראיישען פאלק, האט די צעשטערנדיגן מאכט פון דער צייט כמעט איננאנצען אפנשוישט פון דער געדעכנייש פון מענשען. מיר וועלען, דערויבער, נישט קאנגען, ווי שטארק מיר זאלען דאס נישט וועלען, אלע מאל געפינען די פארשיידענע באטיטיען, וואם יעדער רעדע קאן האבען, לוייט דעם שפראדר-גערוויד, אונז מיר וועלען טרעפער פיל דערציזלונגגען, וואם זיער זיין וועט פארבלוייבען טונקען

או אומפארשטענדליך, הגם אויסנערקיט מיט גענוידבעקאנטש ווערטער.

זו די דיאוינגע סיבות, וואס שטערען אוינו צו האבען אַ פולשטענ-דיגע געשיכטע פון דער העברעהישער שפראאר. קומט נאָר צו דאס גע-ביי גופא אונלי נאָטור פון דער דיאוינער שפראאר, וואס דערפּון קומען אָרוֹס אָזֶן. פִּיל צוֹוִוִיטִינְקִיטָעָן, אוּ עַס אַיז גָּאָר אָוּמְעַגְּלִיךְ צוּ גַּעֲפִינְעָן אַ מַעְטָאָר (*). וואס זָאָל אַלְעָ רַעֲדָעָס אֵין דָר בִּבְּעֵל. ווַיְיַל אַחֲזָוּ יְכֻרְקִיטָּה סִבְּוֹתָן צוֹוִוִיטִינְקִיטָּה, וואס זַיְינְעָן גַּעֲכִינְשָׁאָפְּטָלִיךְ צוּ אַלְעָ שְׁפָרָאָכָּעָן, זַיְינְעָן אַין אַטְדָּר שְׁפָרָאָר פָּאָרְהָאָן נאָר גַּעֲוִיסָע אַנְדָּרְעָיָס סִבְּוֹתָן. אַיר האָלָט פָּאָר נִיצְלָאָר דָּא אַנְצָאָוּזְיָאָן אָוֹפְּ זַיְן:

1 — די ערשות סיבָה פון צוֹוִוִיטִינְקִיטָן אַוְן טַוְנְקָעְלִיקִיטָן דָר רַעֲדָעָס אַין דָר בִּבְּעֵל נַעַמְתָּן זָר אַפְּטָד דָרְפּוֹן, וואס די אַותִיּוֹת פָון אַיְזָאָן-דַּעַמְעוֹלְבִּיגָעָן שְׁפָרָאָר-אָרְנָאָן וּוְעָרָעָן פָּאָרְבִּיטָעָן אַיְינָע אָוִיפְּ דַי אַנְכָּעָע.

די העברעהר טַיְלָעָן, נַעֲמָלָה, אַיְזָן דָעַם גַּאנְצָעָן אַלְקָבִּיתָן אַיז פִּינְגְּ קָלָאָסָעָן, לְוִיטָן דַי פִּינְגְּ אָרְנָאָעָן פָוּן מוֹיל, וואס דִּינְעָן פָּאָר דָר אָוִיסְ שְׁפָרָאָר, אַוְן דָּאָס אָזֶן: די לִיְפָעָן, די צָוְגָן, די צִוְּן, דָר גַּוְמָעָן אַוְן דַי קָעָל. לְמַשְׁלֵךְ, די אַותִיּוֹת אַחַת וּוְעָרָעָן אָנְגַּרְעָפָן וּוְקָאָלָעָן אַוְן וּוְעָרָעָן אַוְן יְעָרָעָן אַוְנְטָעָרְשִׁיהָ, — מִיר, וּוְעַגְסָטָעָן, אַיְזָן אָוָאָ זָאָר נִימָט בָּאָר קָאנְגָן, — גַּאנְצָעָט אַיְינְעָר אַנְשָׁטָאָט דָעַם אַנְדָּרְעָן. אָזֶן וּוְעַרְטָט דָאָס וּוְאָרְטָט "אָל", וואס באָטִיּוֹת "צֹו", אַפְּטָמָאָל באָנְצָעָט אַנְשָׁטָאָט "על", וואס באָטִיּוֹת "אִיבָּעָר", אָוּן פָּאָרְקָרָטָן. דָרְפּוֹן נַעַמְתָּן זָר עַס, וואס אלְעָ טַיְלָעָן פָוּן אַ רְעָדָע וּוְעָרָעָן אַפְּטָמָאָל אַדְעָר צוֹוִוִיטִינְג, אַדְעָר וּוְיָוְעָרְטָעָר, וואס האָבָעָן נִישְׁטָקִין שָׁוָם זַיְן.

2 — די צוֹוִוִיטִינְקִיטָן סִבְּה פָוּן צוֹוִוִיטִינְקִיטָן אַיְזָן די דָרְעָס נַעַמְתָּן זָר פָוּן דָעַם פִּילְפָּאָכָּגָעָן באָטִיּוֹת פָוּן די בִּינְהָוּרְטָעָר אַוְן נַעֲבָנִי וּוְעַרְטָמָעָר.

לְמַשְׁלֵךְ, דָר אַות "וּ" וּוְעַרְטָט אַוְן אַוְנְטָעְרְשִׁיהָ באָנְצָעָט דָאָ צוּ בָּאָר צִוְּכָעָן פָּאָרְבִּינְדְּזָוְגָן, דָאָ פָוּן אָנְגָּרְעָרְטִיוֹלוֹגָן; עַס בָּאָר *) פָּאָר אָוּנוֹ, וּוְעַגְסָטָעָן, וואס מִיר זַיְינְעָן נִישְׁטָגְעָוָוִינְטָן צוּ דָעַר דִּיאוֹינְעָר שְׁפָרָאָר אָוּנוֹ וּוְאָס אָוּנוֹ פָּעַלְתָּ אַיר פְּאַזְעָאַלְאָגָיָעָן. — אַגְּמָעְרְקָוָגָן פָוּן מַתְבָּר.

טייט: "אוֹן", "אֶבְעָר", "ווּוִילֵ", "דָּאָר", "דָּאָו". פונקט אוֹן הָאָט דָּאָם וּוֹאָרֶט "כִּי" זִיבָעָנוּ אֲדָרָע אַכְטָבָאַטִּיטָעָן, אוֹן דָּאָס אָזִי: "ווּוִילֵ", "כָּאָטָשֵׁ", "אָוִיבֵ", "ווּוָעֵן", "ווּוִיֵּ", "דָּעָן", "פָּאָרְבָּרְעָנְגָגֵ" אוֹן אָזֵן. וְגַם אוֹן אוֹזֵן אַיְזֵן עַמְּסַמְּתִּים אַלְעָלָ פָּאָרְטִּיקְלָעָלָן.

3 — דָּרְיוּ דָּרְיוּטָע סִבְכָּה אוֹן אַקְוָאָלְ פָּוָן פִּילְ צְוּוִיְיטִיטִינְגִּיְיטָעָן אַיְזֵן דָּאָם, וְגַם דָּעַם פּוּעַלְ פְּעַלְתָּ פְּעַלְתָּ אַיְזָנִיקְאָטָהוּ דָּעַרְ הָהָה, דָּאָס פְּרַעְטָעָן רְיֻום אִימְפְּעָרְפָּעְקָטָהוּם, דָּאָס פְּלָוִסְקָוָאָם-פְּעָרְפָּעְקָטָהוּם, וְגַם זָוְעָרָעָן פִּילְ גַּבְרְוִיכָט פְּעָרְפָּעְקָטָהוּם אַיְזָן פִּילְ אַנְדָּרָעָרָ צְיִיטְפָּאָרְמָעָן, וְגַם זָוְעָרָעָן פִּילְ גַּבְרְוִיכָט אַיְזָן אַנְדָּרָעָרָ שְׁפָרָאָבָעָן. אַיְזָן דָּעַם אִמְפְּעָרְאָטָהוּ אַיְזָן אַינְגְּנִינְגִּטָּהוּ פְּעַלְתָּ אַלְעָלָ צְיִיטְעָן, אַוְיְסָעָרָ דָּעַם הָהָה, פָּאָרָ דָּעַם קָאָנוּקָטָהוּ פְּעַלְתָּ אַיְגְּנָגְּנָצְּעָן אַלְעָלָ צְיִיטְפָּאָרְמָעָן, אַיְזָן הָגָם אַטְדָּיָה אַלְעָלָ אַוְיְסָפְּפָעְלָעְנְדוּגָעָ פָּאָרְמָעָן פָּוָן צִיְּתָמָט אַיְזָן מָאוֹסָם וּוּאַלְטָעָן גַּעַקְאָנָטָהָן לִיכְיָתָמָט אַיְזָן אַפְּיָלוּ מִיטָּ פִּילְ פִּינְקִיָּט דָּעַרְפִּילְטָ וּוּרְעָרָעָן זָוְרָךְ גַּעַוְיָעָסָ פָּוָן דִּי יְסָוָהָתָ פָּוָן דָּרָרְ שְׁפָרָאָרָ אַוְיְסָגָעָן פְּרַירְטָעָ בְּלִילִים, הָאָבָעָן אַבְּעָרָ דִּי עַלְמָטְטָעָ שְׁרָוְבָּעָרָ זָיָ אַיְגְּנָגְּנָצְּעָן פָּאָרָ נַאֲכָלָעָסָגָט אַיְזָן גַּעַנוֹצָט אַיְזָן אַוְנְמָעָרְשָׁיָהָרָ דָּעַם עַתִּידָ פָּאָרָ דָּעַם הָהָה אַיְזָן דָּעַם עָבָרָ, אַיְזָן דָּעַם עָבָרָ — פָּאָרָ דָּעַם קָאָנוּקָטָהוּ וְגַם מַחְמָתָ דָּעַם אַנְמָדָהָהָלָטָעָן זָוְיְרָעָ רַעֲדָעָסָ פִּילְ צְוּוִיְיטִיטִינְגִּיְיטָעָן.

אַוְיְסָעָרָ אַטְדָּיָה דָּרְיוּ סִבְכָּה פָּוָן צְוּוִיְיטִיטִינְגִּיְיטָעָן אַיְזָן דָּעַרְ הָעֶבֶרָעָ אַיְשָׁעָרָ שְׁפָרָאָה, דָּרְאָפָּהָמָה דָּאָזָדָרָ אַפְּשָׁטָעָלָעָן נַאֲרָ אַוְיָהָ צְוּוִיָּה אַנְדָּרָעָן וְגַם יְעַדְרָעָרָ פָּוָן זָיָ הָאָטָמָה נַאֲרָ אַפְּלָגָהָרָעָן בָּאַטִּיםָה.

1 — דִּי עַרְשָׁטָעָ סִבְכָּה בָּאַשְׁטִיָּטָ אַיְזָן דָּעַם, וְגַם דִּי הָעֶבֶרָעָרָה בָּעָנוּ נִישְׁתָּ קִיּוּן אַוְתִּיחָותָ פָּאָרָ וּוּאַקְאָלָן.

2 — דִּי צְוּוִיְיטָעָ סִבְכָּה בָּאַשְׁטִיָּטָ אַיְזָן דָּעַם, וְגַם זָיָיָה הָאָבָעָן גַּעַד הָאָטָמָה דִּי טָבָעָ נִישְׁתָּ אַפְּצָוְטִילָעָן מִיטָּ קִיּוּן דָּעַם צִיְּכָעָנָסָ דִּי טַיְּלָעָן פָּוָן דִּי זָאָצָעָנוּ אַיְזָן נִיטָּ אַוְיָסָצְּוְרִיקָעָן אַדְרָעָרָ אַנְצָוְטִימָעָן עַס אַוְיָהָ וּוּאַסְעָדָהָעָרָ עַס אַיְזָן אַנְדָּרָעָרָ שְׁטִינְגָעָה, אַיְזָן הָגָם אַטְדָּיָה צְוּוִיָּה זָאָכָעָן, דִּי וְגַם קָאָרָלְעָן אַיְזָן צִיְּכָעָן סָמָה, וּוּרְעָעָן גַּעַוְוְנְלָיָרָ פָּאָרְבִּיטָעָן מִיטָּ פִּינְטָעָלָרָ אַיְזָן טְרָאָפְּ-צִיְּכָעָנָס, קָאָנָעָנוּ מִירָ פְּוּנְדָּעָסְטוּוּגָעָנוּ אַוְיָהָ זָיָיָ זָיָדָרָ פְּאָרְלָאָזָעָן, וּוּיְיָלָ זָיָיָנוּ אַיְזָן אַפְּלָגָהָרָעָן שְׁפָעְטָעָרָדָרָ צִיְּתָ אַוְיָסָגְּפָּוּנָעָן אַיְזָן נִישְׁתָּ אַגְּגָעָפְּרִיטָמָה גַּעַוְוְאָרָעָן פָּוָן מְעַנְשָׁעָן, וְגַם מִירָ קָאָנָעָנוּ זָיְעָרָ אַוְטָאָרָ רִיטָעָטָ נִישְׁתָּ אַגְּגָעָמָעָן. דִּי אַלְטָעָנָסָמָה הָאָבָעָן גַּעַשְׁרִיבָעָן אַזָּ פִּינְטָעָלָרָ (ה. ת. אַזָּ וּוּאַקְאָלָ אַזָּ טְרָאָפְּ-צִיְּכָעָנָס), וְגַם דָּאָס אַזָּ קָלָאָרָ בָּאַוְיָזָעָן

דורך פיל ציוגענישען, אבער די, וואם זייןגען געקסמען שפעטער, האבען צוועגעבען אטידי ביידע זאבען, לוייט דעם, ווי עם איז זוי גשפעלען געווען צו טייטשען די ביבען, אויף אוא אופן זייןגען די טואט' צייכענס איז די נקורות, וועלכע מיר האבען איצט, בלוייז אויסטטייטשונגגען פון די ניעירע איז פארדינגען נישט מער גלויבען איז אויסטאריטעט, ווי אנד רעדער דערקֿלעורךונגגען פון געווינליכע מחרים.

די, וואם וויסען נישט די דיאזיגע פרטימ, קאנגען זיך גארנישט פארשטעלען, ווי איז זיין קאו אנטשולדרונגען דעם מחבר פון "די ברייז צו די חערער ר" פאר דעם, וואם ער האט איז קאפ, 11, פסוק 21, אויסגעטימשט דעם טעקסט פון בר אשי ת, קאפ, מ"ז, פסוק 81, נאנץ אנדערש, ווי דאס קומט איז, לוייט די נקורות פון דעם העברעהישען טעקסט, גלייד ווי דער אפאטעל האט געכוות ערנצען דעם זין פון דער ביבעל פון די בעליךנקר. מיר, וועניגטטענען, זעם עס איז, או שלדרין זייןגען גיכער די בעליךנקר. איז כרי יעדער איז נער זאל זיך שאפען זועגען דעם אמיינונג איז איז דערזעלביבנער ציוט קאנגען אליוו זען, או אטידי פארשיידענקייט נעמט זיך נאר דערפּוּן, וואם עס פעלען וואקאָלאַאותיות, וועל איז דא ברענגען די צוּיִי פָּאַר שידענע אויסטטייטשונגגען.

די בעליךנקר האבען מיט זייער נקורות אויסגעטימשט דעם דיאזיגען טעקסט איז: איז יישראָל האט זיך אַנְגַּבְּוִינְגָּעָן אֵיבָעֶר, אַדְּרָאַהֲרָן (זוען מעו פָּאַרְבִּיט דעם "ע" אויף איז "א", ד. ה. אויף אן איז פון דעמאזעלביבנער שפּראָאַרְגָּאָגָּאָז) צו דעם צוקאָפְּעָנָס פון ב ע. ט. אַקְּנָעָן אַכְּבָּר זָאָגָּט דער מחבר פון "די בְּרִיאָה צו די העברער" איז: "אָזָוּ יִשְׂרָאֵל הָאָתָּה זִיךְ אַנְגְּבָּוִינְגָּעָן אַיְבָּר דַּעַמְּקָמָה (מִתְּאָ), וְיִזְעָנָן שְׁעָרָ קָעָן, לִיְעָנָן אַנְדָּרָעָן דִּגְּמָתָה (מִאָטָה). אַנְשָׁטָאָט מִתְּאָ), וְיִזְעָנָן אַוְויְ וְיִאָבָּעָן — אָז אַוְנְטָרְשִׁיְהָ, וְואָם נָעָמָט זִיךְ נָאָרְ פָּוּן די נְקוֹרוֹת. אַוְויְ וְיִאָבָּעָן אַיְזָיְעָנָר דַּעַצְּיִילָוּנָגָה אַנְדָּלָט זִיךְ נָאָרְ וְעָגָעָן יַעֲכָבָס אַלְטָקִיְתָה אָזָנָט, וְיִזְעָנָר דַּעַלְגָּעָנְדִּינְגָּעָן קָאָפִיטָעָה, וְעָגָעָן זַיְוִינְגָּה וְיִזְעָנָר קָרָאָנְקָהִיְתָה וְעָטָנָט, וְיִזְעָנָר קָרָוּב לְאָמָתָה, אַז דַּרְרָעָצְיִילָעָר האט גַּעַוּאָלָט זָאָגָעָן, אָז יַעֲכָבָה האט זִיךְ אַנְגְּבָּוִינְגָּעָן אַיְבָּר דַּעַמְּקָמָה קָאָפָה פָּוּן אַשְׁטָעָקָעָן (וְואָם זְקָנִים פָּוּן טִיפָּעָן עַלְמָעָר נְוִיטִינְגָּעָן זִיךְ אַיְזָיְעָנָר אַנְצָוּשָׁפָאָרָעָן וְזִיךְ אַזְעָנָעָן נְעָט אַיְבָּר דַּעַמְּקָמָה צַוקָּאָפְּעָנָס פָּוּן אַז בְּעַמָּה, בְּפָרָט נָאָר וְזַעַן

אייז ביי אטידער אויסטיטויטשונג נישט נויטיג אנטזונגעמען אַ מארטוי-
שונג פון אָותיות.

מייט דעם דאָזינען בִּישְׁפֵּיל האָכָּאַיד נישט נאָר גַּוּאַלְטַּמְּבָּאַלְעָן
אַ פְּשָׂרָה צוֹוִישָׁעַן אַטְּדָּעֶר שְׁטָעַל פָּוּן "דִּי בְּ רִיְוָן צָוְדִּי
הַ עַבְּ רַעְעַד" מייט דעם טַעַקְסְּטָן פָּוּן בְּ רַאֲשִׁיְתָן, נאָר דָּעֶר
עַיקָּר וּוֹיְזָעַן, וּוֹיְזָעַג מַעַן דָּאָרָה וּדְ פָּאָרְלָאָזָעַן אוֹיפָּה דִּי אַיעַטְּנָע
קְדוּמָה אָנוּ מְרָאָפְּצִיכְעַנְמָן. וּוֹעֶר עַם וּזְיַהְלָן, אַזְּיסְטִיטְוּשָׁן דִּי
בִּיבָּעַל אָנוּ שָׁוָם פָּאָרָאָרָטִיְיל, מַזְוָם מְסוּפָם זִיְין אָינוּ אַטְּדִי אַיְפָעַנְמָן אָנוּ
אוֹיסְפָּאָרְשָׁעַן זִיְין פָּוּן דָּאָס נִיְין.

ביי אַטְּדָּעֶם גַּעֲבִי אָנוּ נָאָטוֹרָ פָּוּן דָּעֶר חַפְּרָעָאַישָׁר שְׁפָרָאַד, —
כְּדִי אַומְצָקָעָרָעַן וּדְ צְוִירִיךְ צָוְ אַונְזָעַר עַנְיָן, — מַזְוָעַן אַרְוִיסְקָעָמָעַן, וּוֹיְ
יַעֲדָעֶר אַיְנָעָרָ קָאָן וּדְ דָּאָס לִיְכָּטָ פָּאָרָשְׁטָעַלְעָן, אַזְּוִי פִּילְ צְוַוְוִיטִיטָאַלְ
קִיְּיטָעַן, אָוּ עַם קָאָן נאָרָ נִישְׁתָּזְיָן בְּנִמְצָאָה אַ מעַטָּאָה, מִיטְ וּוּלְכִיְן
מַעַן וְאָלְ קָאָנָעָן זִיְין אַלְעַדְעָרְלָעָן אַוְתָה אַ באַשְׁטָמְטָעָן שְׁטִינְגָּעָר.
אוֹסְמִיסְטָ אָיְזָעָרָה אַונְזָעָרָה אַפְּעָנוֹנָג צָוְ קָאָנָעָן דָּוָרָ דָּעֶר קָעְגָּעָנוֹוִיטִיטָעָר
פָּאָרְלִיְיכְוָנָג פָּוּן דִּי דָּעָרָים דָּעְרוֹרִיבָּעָן אַוְתָה אָוּ אַבְּסָאַלְטָעָן זָמָטְ דָּעָם
דָּאָזָינָעָן רַעְוָלְטָטָט (דָּעֶר אַיְנָעָנָרָ וּוֹגָן, הַאָבָּעָן מַאְרָ אַוְיָבָּעָן גַּעַוְיָזָעָן),
אוֹיסְצָוְעָפָּנָעָן דָּעָם עַכְתָּעָן זִיְין פָּוּן אַטְּדִי פִּילְעָ אַפְּסִיטִיטִיטָשָׁנָגָעָן, מָאָס
עַם אָיְזָעָנְגָּלִיךְ צָוְ מָאָכָּעָן בְּיַיְדְעָרָ רַעְדָּעָ, קְיוּתָ דָּעָם גַּעַבְרוֹיךְ פָּוּן
דָּעֶר שְׁפָרָאַד): וּוֹיְלָ פָּוּן אָיְזָעָטָ, קָאָן אַזְּוָאָ פָּאָרְגָּלִיךְ בְּלָאָזְּ אַיְנָיְ
צְעַלְנָעָ פָּעַלְעָן מָאָכָּעָן לְאָלָרָ דִּי רַעְדָּעָם (קְיוּתָ שָׁוָם נְבִיאָהָהָטָ דָּאָרָ נִישְׁתָּ
גַּעַשְׁרִיבָּעָן מִיטְ דָּעֶר כְּוֹנָה צָוְ פָּאָלִיְיכְטָעָן דִּי וּוּרְעָטָרָ פָּוּן אָזְּ אַנְדָּעָר
נְבִיאָה, אַדְעָרָ אַפְּלִיךְ וּוֹיְעָ אַיְגָעָן) אָנוּ פָּוּן דָּעֶר אַנְדָּעָר זִוְיָם, אָיְזָעָמָד
מְעַנְגָּלִיךְ אַוְיסְצָוְפִּירָעָן דָּעָם גַּעַדְאָנָקָ פָּוּן אָנְבִיאָה, אַדְעָרָ אַפְּאַסְטָעָלָ אָנוּ אָ
וֹ. פָּוּן דָּעָם גַּעַרְאָנָקָ פָּוּן אָוּ אַנְדָּעָרָ נְבִיאָה, אַדְעָרָ אָן אַנְדָּעָרָ אַפְּאַסְטָעָלָ
סִוְידָעָן נאָרָ אָיְזָעָכָּעָן, וּוֹאָסָ זִוְינָעָן נַגְעָן דָּעָם לְעַבְעַנְשְׁטִיטִיָּשָׁרָ. וּוֹיְמָר
הַאָבָּעָן דָּאָסָ שְׂוִיְן קְלָאָרָ אַוְיְגָנוֹוִיזָעָן. וּוֹעֶן אַבָּעָרָ דִּי נְבִיאָים אָנוּ דִּי
אַפְּאַסְטָאַלְעָן רַעְדָּעָן וּוּגָעָן סְפָעַקְלָאָטִיוּעָ עַנְיָנִים, אַדְעָרָ וּוֹעֶן זִיְיָרָ
צִוְילָעָן נְסִים אָנוּ מְעַשְׁוִיתָה, אָיְזָעָמָד אַזְּ אַזְּ אַזְּמָעְנָלָר.

אַיד וּוּאַלְטַּמְּבָּאַלְעָן וּוֹיְזָעָן דָּוָרָ אַיְנָעָגָעָ בִּישְׁפֵּילָעָן, אָוּ עַם זִיְיָ
גָעָן אָיְזָעָמָד דִּי מִיְּלָיָגָעָ שְׁרִיפָעָן פָּאָרָהָאָן פִּילְ אַוְמְדָעְרָקְלָעְשָׁטָעָ שְׁטָעַלְעָן,
אַיד וּוּלְ אַבָּעָרָ אַיְצָטָ זִיד בִּעְטָעָרָ צְוִירָהָאַלְטָעָן דָּרְפָּוּן אָנוּ אַיְכָעָרָיָן

זו אנדרער באמערנטונגעו מבה דיא וויטערע שוערטיגקייטן אוון פעלע-
רע פון אטידעם עכטעה מעטאד פון דער ביבעל-דרקלערונג.
נאר א שוערטיגקים אין דעם דאסיגען מעטאד קומט אරויים, וואס
ער פאדרערט די געשיכטע פון יעדנע בוד פון דער ביבעל, פון אלאי,
וואס עם איז מיט אים געשען זונט זיון אנטשטייאנג. אין דעם האבעז
מיר נאנץ קנאפע ידיעות. בי פיל ביכער וויסען מיר גארנישט ווירער
מחברים, אדרער אויב איר ווילט, די פערזאנגען, וואס האבעז ווי אופגע-
שריבען, אדרער מיר זיינען אין צויפעל בנגע זיין, ווי איך וועל דאס
ויזען בארכות אין די וויטערדריגען קאפטילען. מיר וויסען אויך נישט
ביי וואסער געלגענחייט אוון איזו וואסער צייט עם זיינען אונגעשריבען
געוואטען די ביכער, וואס זיינער שריבער זיינען אוונז אומבאקאנט,
פונקט אווי וויסען מיר אויך נישט, אין וועלכע הענט אט-די ביכער
איינען אריגגענטאלען, אין וועלכע עקומפליאראען האט מען געפונען
אווי פיל פארשיידען מכתאות אין, לסקוף צי זיינען נישט געווין נאר
פיל אנדרער נסחאות. ווי זויקטיג עם איז צו וויסען אט-די אלע פרטימ,
האב איך געוויזען בקער אויפן געהעריגען פלאז, איך האב אבער דארט
בכיזו אויסגעלאזען אייניגע באטאראכטונגגען, וואס עם איז דא דער
פלאי זי צו ברענגן.

ווען מיר ליינען אַ בור, וואס שליסט איזן זיך אומגלויבליך
אוון אומבאנרייפיליכע זאכען, אדרער איז געשרבין איזן זיינט טונקעלע
אויסדריקען, אוון מיר וויסען נישט, ווער עם איז זיון מחבר, איז
וואסער צייט איזן ביי וואסער געלגענחייט עם איז אונגעשריבען גע-
ווארען, וועט זיון אומזסט אונזער מוי צו וועלכע זווערעדן קלאר איבער
זיון אמתידיגען זיון. ווען מיר האבעז נישט קיין שום ידיעה איז אט-די
אלע זאכען, קאנען מיר גארנישט וויסען, וואס דער מהחר האט גע-
האט אדרער געאנט האבעז איז זיינען. זיינען אבער אט-די אלע זאכען
אוון גענוי בעקאנט, וועט דאס קלאר באשטיינע אונזער געראנקען
איזו, או קיין שום פאראורטיל וועט אוון נישט לאזען מײַם זיון
מחבר, אדרער צו דעם, פאר וועמען ער האט געשרבין.

איך רעכען, או דאס איז קלאר פאר יעדנע איינעם. טרעדט דען
נישט נאנץ אפט, או מיר ליינען איז פארשיידען ביכער מעשיות,
וואס זיינען זיינער ענליך איינע צו די אנדרער, אוון דאר טראגען מיר
אָרוּם אַיבָּעֶר זיִן גַּאנֵּץ פָּאַרְשִׁיּוֹדָעָן אַוְרְטִיּוֹלָעָן, לְוִית דָעָר פָּאַרְשִׁיּוֹדָעָן

שייט פון די מײַינונגנען, וואָס מיר האָבען וועגען זוייערעד פֿאָרְפֿאָסְעָר? אַיך דערמאָן זיך, ווֹי אַיך האָב אַיִינָמָל געלְיַיעַנט אַין אַברְזַען אַ קְרִיגְסְדֶּמן צוֹיְטָן נָאָמָעַן "דָּעֵר צָרְנְגְּרִידְעָר רָאַלְאַנדְ", וועלְכָּעָר מלְעָג רִימְטָעָן אַין דָּעֵר לְקָופְט אַוְיף אַ גַּעֲפְּלִיגְעַלְטָעָן מַאֲנְסְטָעָר, פְּלִיעַן אַיבָּעָר אלְעָג גַּעַנְטָעָן, וואָס עַר האָט נָאָר גַּעַוְאָלָט, אָוּן אַיִינָעָר אַלְיְוָן פֿאָרְטְּלִילְגָּעָן אַ גַּעַוְאָלְטִיגְעָן מַאֲסָע מַעְנְשָׁעָן אָוּן רִיזְעָן, אָוּן נָאָר פֿאָרְשִׁידְעָן אַנְדְּרָעָן פֿאָנְטָאָסְטִישָׁע שְׂטִיכָּקְ פָּוּ אַטְדָּעָם סָאָרטָם, וואָס זַיְינָעָן דּוֹרְכָּאָוָס אַומְבָּאָר אַרְיִיפְּלִיךְ, וועַן באָטְרָאָכְט מִיטְשָׁכְלָה. אַ גַּאנְצָעָלְטִיכְעָד גַּעַשְׁכְּטָעָה אַיך אַיך גַּעַלְיַיעַנט בִּיְיָ אַוְידְּרוֹס וועגען פֿערְסָעוֹם, אָוּן נָאָר אַיִינָעָן, ווֹיְ דָּעָה, אָוּן שַׁוְּפְטִים אָוּן אַיְן מַלְכִים וועגען שְׁמַשְׁוָנָעָן, וועלְכָּעָר האָט אַיִינָעָר אַלְיְוָן אָוּן כְּלִי זָוּן פֿאָרְטְּלִילְגָּעָן מַוְזְעַנְטָעָר מַעְנְשָׁעָן; אָוּן וועגען אַלְיְהָזָן, וועלְכָּעָר אַיז גַּעַפְּלוֹגְעָן אַיְן דָּעֵר לְקָופְט אָוּן אַיז צָוְעַצְט אַוְרוֹף אַוְיְפָן הַיְמָעָל מִיטְ פֿיְיעְרִידְגָּעָן פֿערְד אַוְיף אַ פֿיְיעְרִידְגָּעָן רִיטְוָאָ- וועגען. דָּאָס זַיְינָעָן, זָאנְ אַיך, אַבְּסָאָלוֹת עַלְכִּיבָּעָד מַעְשָׁיוֹת אָוּן דָּאָד טְרָאָגָעָן מִיר אַרוֹדָּס אַיבָּעָר יְעַדְרָעָר פָּוּ נַיְ אַ בָּאוּנְדָּעָבָן אַוְרְטִיְּ, דָּעֵר צְוּוּיְטָעָר — וועגען פֿאָלְוִישָׁע פֿאָסְיְרָוָנָעָן; דָּעֵר דְּרִיטָעָר — וועגען הַיְלִינָעָן זָאָכָעָן; אָוּן אַטְדִּי פֿאָרְשִׁידְעָן קְיַיְטָעָן פָּוּ אַנוּנָעָר אַרְטִיְּלָ אַיז בָּאוּרְנְדָעָט בְּלִוְיָזָן אַוְיף דִּי פֿאָרְפֿאָסְעָר פָּוּ אַטְדִּי מַעְשָׁיוֹת. עַס אַיז, אַלְזָזָן, אוֹ מַזְזָעָן קְוָדָם כָּל קָעָנָעָן דִּי פֿאָנְפֿאָסְעָה, וועלְכָּעָה האָבעָן גַּעַשְׁרִיבָעָן טְוָנְקָעָלָע אַדְרָע אַומְבָּאָגְרִיפְּלִיכָּעָן זָאָכָעָן, אַוְיבָּ מִיר ווֹילָעָן דְּרָעְמְלָעָרָעָן זַיְיעָרָע שְׁרִיפְטָעָן.

מחמת דְּזָוְעַלְבִּיגָע טָעַמִּים וועלְעָן מִיר צְוִישָׁעָן דִּי פֿאָרְשִׁידְעָן נְסָחָאָות פָּוּ דִּי טְוָנְקָעָלָע מַעְשָׁיוֹת קָעָנָעָן אַוְיסְגְּפִינָעָן דֻּעָם רִיכְטִינָעָן טְעַקְסָט נָאָר דָּאָן, וועַן מִיר וועלְעָן זַיְסָעָן, ווֹרָע עַס זַיְינָעָן גַּעַוְעָן דִּי פֿעְזָאָנָעָן, וועלְכָּעָה האָבעָן פֿאָרְמָאָגָט דִּי עַקְעַמְפְּלִיאָרָעָן מִיטְ אַטְדִּי פֿאָרְשִׁידְעָן נְסָחָאָות, אָוּן אַוְיך, צַו עַס זַיְינָעָן נִישְׁטָעָן גַּעַוְעָן בְּנְמָצָא נָאָר אַנְדָעָרָעָנָה בִּיְיָ פֿעְזָאָנָעָן פָּוּ גְּרָעְסְרָעָר אַוְיְטָאָרִיטָעָט. נָאָר אַשְׁוּוּרְיוֹנְגִיִּט אַוְיסְצָוְטִיטִישָׁעָן לְזִיט אַונְזָעָר מַעְטָאָד גַּעַוְוִיסָע בְּיכָעָר פָּוּ דָּעֵר בִּיכָּעָר גַּעַמְט זִיךְ, לְסָוָה, דְּעַרְפָּוָה, וואָס מִיר האָבעָן נִישְׁטָעָן מַעְרָאַטְדִּי בִּיכָּעָר אַיז דָּעֵר שְׁפָרָאָר, אַיז וועלְכָּעָר זַיְינָעָן לְכַתְּחִילָה גַּעַשְׁרִיבָעָן גַּעַוְוָאָרָעָן. אַיז דָּעֵר אַמְתָּהָעָן, דָּאָס עַוְאַנְגָּלְזָום פָּוּ מַתִּי

אוון בל' ספר אוד "די בריוו צו די העברעער" זוינגען, לוייט דער אלגעט מיינער הנחה, אנגעשריבען געווארען אוין העבראייש, אבער אטידער אריגנעלער טעלסטע אוין מער נישט בנטמצא. וואס אוין שייך דעם ספר אוין ב. וויס מעו נישט אויף זיכער, אוין וועלכער שפראר ער אוין געד שריבען געווארען. אכז'ערוא פארויכערט אוין זוינע פירושים, אוין וויב אוין איבערגעזעאט געווארען פון אוין אנדער שפראן אוין העברע אישען אוון או דאס אוין די סיפה, וואס עס זוינגען דארט פאראן אוין פיל טונקעלע שטעלען. וועגען די כה ורביכם אחר רונימ (אפאקרוי פון), וועל איד דא גאנרנישט זאגען, וויל זיער באטימיטונג אוין א גאנץ אנדערען.

אטידאנס זוינגען די אלע שוערגנקייטען פון דעם דאזונגען מעמאד צו דערקלערען די ביבעל דוד איר אייגענער געשיכטע (אויף ווי וויט מיר קאנגען אנא געשיכטע האבען), וואס איד האב זיך פארויגענומן זוי דא צו ברענגען. איד האלט זוי פאר אוין גראים, או איד שטעל זיך גאנרנישט אפ צו באחויפטען, או מיר וויסען גאנרנישט דעם אמתען זין פון א גראיסער צאל שטעלען פון דער ביבעל, אדרער מיר וויסען עס בלוייז על פי השערת. איד מז פונדעסטעוגען דא נאכאמל באמערכען, או אט-די אלע שוערגנקייטען קאנגען אונז שטערען צו פארשטיין די נבייאם גאנר אוין זאכען וואס זוינען אומבאגרייפליד, אדרער געהערען דעם געבית פון דעם כההdimon, אבער נישט אוין זאכען, וואס מיר קאנגען זוי משיג זיין מיטן שכלי אוון וואס מיר קאנגען זיך לייכט שאפען וועגען זוי א קלארען באגריפ. וויל די זאכען, וואס ווערען לוייט זיער נאטמור לייכט באחריפען, או מען זאל זוי נישט קאנגען לייכט פארשטיין; זוי עס אוין טונקעל, או איד זאל זוי נישט קאנגען לייכט פארשטיין; ווי עס זאנט דאס ווערטעל: "פארן קלונגען אוין גענגן אוין ווארט". איקיליה, וועלכער האט געשיריבען נישט מער, ווי גאנץ פשטוט און זיער פאר שטענדליך זאכען, ווערט לייכט פארשטיאנען פון יעדער אינעם אוין יעדער שפראד, אוון ברדי צו בנעמען זיין געדאנס אוון צו זיין זיכער אוין זוינ אמתען זיין, אוין נישט נויטיג צו קענען גנדילד די שפראד, אוין וועלכער ער האט געשיריבען, גאנר עס אוין גענגן צו האבען אוין אויבערפלאלכלייבע און אפילו אומבאטיטענדיגע דרייעה; עס אוין אוד נישט נויטיג צו וויסען דאס ליעבען, באשעפטיגונג און זיטען פון דעם מהכח, אוין אוד נישט, אוין וועלכער שפראד, פאר ווועמען און ווען ער

האט געשביבען, אויד נישט דעם גוּלַ פֿוּ בּוּ אָזֵן זַיְנָע פֿאָרְשִׁיְדָעָנָע נְסָחוֹת אָזֵן, צְוַלְצַטָּם, אוּרִידָנִישְׁטָמָ, וּוּ אָזֵן אָזֵן פֿוּ וּזְוַלְכָעַ פֿעַזְאָנָנָע עַס אִיזָּן אַנְגָּנוּמוּן גַּעֲזָאָרָעָן, אָזֵן דָּאָם, וּוּאָס אִיךְ זַאְגָּן דָּאָם וּזְעַגָּן אִיסְקְּלִידָעָן, גַּילְטָא אִיךְ פֿאָרְיַעְדָּן שְׂרִיפְשְׁטָעָלָעָר, וּוּאָס הָאָט גַּעֲזָבָיבָעָן אַיבָּעָר זַאְכָּעָן, פֿאָרְשְׁטָעַנְדְּלִיכָּעַ הָוָרְדָּן וּיךְ אַלְיָין, דָּרְבָּעָהָר, אַגְּנָעָמָעָן, אָזָּן מִיר זַיְנָעָן בְּיכֹלָת לִיְבָטָט צָו פֿאָגְנָעָמָעָן דֻּעָם זַיְנָעָן דַּי זַיְטְעַנְלָעָרָעָם, וּוּאָס דַּי בְּיַעַל גִּיט אָזָנָן, אָזֵן צָו זַיְנָעָן זַיְבָּעָר אִיזָּן זַיְעָר אָמָתָעָן באָטִיטָם, דָּוָרְדָּר דַּעַר גַּעֲשִׁיכְטָעָמָן פֿוּן דַּעַר בְּיַעַל, וּוּאָס מִיר קַאנָעָן האָבָעָן.

איַן דַּעַר אַמְתָעָן, דַּי פֿאָרְשְׁרִיפְטָעָן פֿוּן עַכְטָעָר פֿיעַטָּעָט זַוְעָרָעָן אַוְיסְגָּנְדְּרִיקָט מִיטָּדָי סָאמָעָ פֿשְׁטוּמָ וּוּרְטָעָר, וּוּיְלָזָן זַיְנָעָן גַּילְטָגָן פֿאָרְלָעָמָעָן, זַיְעָר אַיְנְפָאָד אָזֵן לִיְבָטָט צָוָם פֿאָשְׁטָיוֹן. אָזֵן אָזֵן זַיְנָעָן דַּי אַמְתָעָחַצְתָּה הָנְמָשָׁאָן דַּי אַמְתָעָגְלִיקִיטָט בְּאַשְׁטִינָעָן אָזָן דַּעַר אַמְתָעָרָדָן רָוּ פֿוּן דַּעַר נְשָׁמָהָן; אָזֵן אָזֵן זַיְנָעָן דַּי אַמְתָעָגְלִיקִיטָט בְּאַשְׁטִינָעָן אָזָן דַּעַר אַרְבָּעָן זַוְעָרָעָן נָאָר דָּוָרְדָּר פֿוּלְשְׁטָעַנְדִּינְקָלְאָרָר דַּעַרְקָעַנְטָנָישָׁ, בְּכָנוּ אָזָן דַּעַרְפָּוּן צָו דְּרִינְגָּעָן אַוְיְפָוּן קְלָרְסְטָעָן אָוָפָן, אָזָן מִיר קַאנָעָן פֿאָרְנָעָן מַעַן מִיטָּזָן זַיְכָּרִיקִיטָט דֻּעָם זַיְנָעָן פֿוּן דַּעַר בְּיַעַל בְּנָגָעָן זַאְכָּעָן, וּוּאָס זַיְנָעָן כְּוִיטָמָגָן פֿאָרְחַצְתָּה הָנְטָשָׁאָן זַיְנָעָן גַּלְקוּעַלְגִּיקִיטָט. מִיר דָּאָרְפָּוּן דַּעַרְבָּעָהָר, זַיְדָן נִישְׁטָט צְוְפִּילָבָאָאוּרָאָנוּן מִכָּה דֻּעָם אַיְבָּרְגָּעָן, וּוּיְלָזָן דָּאָס אַיְבָּרְגָּעָן, וּוּאָס צָוָם גַּרְעַסְטָעָן מַיְוָלָקָאָן זַיְנָעָן זַוְעָרָעָן מִיטָּן שְׁבָלָן דַּעַרְקָעַנְטָנָישָׁ, אָזָן מַעַר אָזָאָר פֿוּן נִיגְיָהָן זַיְנָעָן זַוְעָרָעָן.

דַּעַרְמִיטָן, רַעֲכָעָן אִיךְ, הָאָב אִיךְ אַוְיְפָנוּזְוָיָעָן דֻּעָם רַיְכְּמִינָעָן מַעַן-טָאָד צָו דַּעַרְקָלְעָרָעָן דַּי בְּיַעַל אָזֵן גַּעַנְגָּוָן קְלָאָר גַּעַמְאָכָטָמָן מִיְּזָן מִיְּזָנוֹנָן אַיְבָּעָר אַטְדָּעָם עֲנֵיָן. יַעֲדָר לְעוֹנָר הָאָט אָזָן צְוַיְוִיפְּעָל שְׁוִין בְּאַמְעָקָטָן, אָזָן בְּעָרְדָּאָזְיָגָעָר מַעַטָּאָד פֿאָדָרָעָט נִישְׁטָט קִיְּוָן שְׁוּם אַנְדָּרָבָאָלְיִיכְּטָנָגָן זַיְנָעָן דַּי נָאָר דַּי בְּאַלְיִיכְּטָנָגָן פֿוּן דֻּעָם נָאָטְרִילְכָּבָעָן שְׁבָלָן. אָזָן דַּעַר אַמְתָעָהָר נָאָטְמָוָר אָזֵן דַּי מַעַלָּה פֿוּן אַטְמָדָר בְּאַלְיִיכְּטָנָגָן דַּיְרָעָעָר אַיְזָן אַוְיסְפִּירָעָן אָזֵן שְׁלִיסְעָן אַוְמַבָּאָקָאָנָטָעָן זַאְכָּעָן, וּוּאָס זַיְנָעָן בְּאָרְקָאָנָטָמָן, אַדָּרָעָר אַנְגָּנוּמוּנָעָן פֿאָרְאָזְיָעָן, דָּוָרְדָּר רַיְכְּטָגָעָר שְׁלַׂוְצִיאָנָגָן אָזֵן קִיְּוָן אַנְדָּרָבָאָלְיִיכְּטָנָגָן גַּאֲרָאָר אַוְנוֹזָעָר מַעַטָּאָד נִישְׁטָט. אָזֵן הַגָּמָמָה זַיְבָּעָן צָיָן, אָזָן דַּעַר דַּזְוִינְגָּעָר מַעַטָּאָד אִיזָּן נִישְׁט גַּעַנְגָּוָן צָו גַּעַבָּעָן אָזֵן זַיְבָּעָר אַוְיְפָקְלָעְרָוָן אַיְבָּעָר אַלְיָץ, וּוּאָס עַם קוּמָט פֿאָרְיַעְדָּן אַיְזָן דַּעַר בְּיַעַל, אִיזָּן אַבָּעָר אִיזָּן דֻּעָם נִישְׁטָט שְׁלִידָגָן דַּי פֿעַלְעַרְהַאְפְּטִיגְיָיקִיטָט פֿוּן אַטְ-דָּעָם

מעטאר, נאר דאס, וואס פיינער האט שאָר קיינמאָל נישט אויסגעקליבען פאר זיך און נישט באָטראָטען בעם וועג, וועלכען ער ווייזט אָן, אלט דעם אָמתהען און ריבטיגען, וואָס מַחְמָת דעם אִיז אַטְדָּעֶר וועג אָן לוֹיאָט פון דער צִיּוֹת גּוֹוֹאוֹרְטָן שׁוֹעֵר אָן כְּמַעַט נִשְׁתַּחֲוֵדְגָּיִן, ווי דאס, רעלכען אַיר, אַיז צַו זַעַן זַיְעַר קְלָאָר פָּוּן די אַנְגּוּזּוּעַנְעַ שׁוּעַרְגִּינְקִיטָּעַן. עס בלײַבְט אָנוֹ נאר אַיצְט אַיבְּכָר צַו אָונְטָעַרְכָּעַן די מִינְגָּעָן, וואָס זַיְנָעַן פָּאָרְשִׂירְדָּעַן פָּוּן אָונְזָעַרְ.

די ערשות צום אָונְטָעַרְכָּעַן אַיז די מִינְגָּעָן פָּוּן די, וואָס באָחוֹיפָּט טען, או דער נַאֲטוֹרְלִיכָּר שְׁבֵיל אַליּוֹן אַיז נִשְׁתַּחֲוֵדְגָּיִן צַו דָּרְקְלָעַרְעַן די בִּיבָּעַל, נאר אָז עס אַיז פָּאָר דעם נאר נוֹיטָגָן או אַיבְּעָרְנָאַטְרִילִיכָּעַ באַלְיוֹיכְטָוָגָן. וואָס אָזּוּינָס די דָּזְוִיגָּעַ באַלְיוֹיכְטָוָגָן אַיז, — דאס לאָן אַיר אַיבְּכָר צַו זַיְיָ אַליּוֹן צַו דָּרְקְלָעַרְעַן. אַיר, פָּוּן מִין זַוְּמָן, קָאָן זַיךְ די צַדְנָעָרְשָׁן דָּרְקְלָעַרְעַן, ווי נאר, או די דָּזְוִיגָּעַ מעַנְשָׁעַן האָבָעַן גּוֹוֹאַלָּט אַיז גּאַנְצָן טַוְקָעַלָּע אַוְיסְדָּרְקָעַן מעַבְעַן צַו פָּאָרְשְׁטָיִן, אַיז זַיְיָ צַוְּוִיפָּלָעַן אַיז אַסְרָּפָעַלְעַן אַיז דעם אָמְתָהעַן זַיְיָ פָּוּן דָּרְ בִּיבָּעַל. אַיז דָּרְ אָמְתָה'עַן, אֹוְבָּ מִיר וּוּעָלָעַן גּעַנְיִי באָטוֹהָאַכְּטָעַן זַיְעַרְדָּעַ דָּרְקְלָעַרְזָוָנָעַן, וּוּעָלָעַן מִיר גַּעֲפִינָעַן, או זַיְיָ אָנְטָהָאַלָּטָעַן נִשְׁתַּחֲוֵדְגָּיִן שָׁוָם אַבְּעָרְנָאַטְרִידָּה לִיכָּעָזָבָעָן, נאר זַיְנָעַן אַיז תָּזָקָנָה נִשְׁתַּחֲוֵדְגָּיִן, ווי לְוִיטָעָר הַשּׁוֹרָתָה. פָּאָרָן גְּלִיבְּטָמָעַן נאר די דָּזְוִיגָּעַ דָּרְקְלָעַרְזָוָנָעַן מִיטָּ די דָּרְקְלָעַרְזָוָנָעַן פָּוּן דָּי, וואָס זַיְנָעַן אַפְּעַן מַוְהָה, או זַיְיָ האָבָעַן נִשְׁתַּחֲוֵדְגָּיִן שָׁוָם אָנְדָּרְעָבָאָזָן, ווי נאר די באַלְיוֹיכְטָוָגָן פָּוּן דעם נַאֲטוֹרְלִיכָּעַן שְׁבֵיל, אַיז זַיְיָ זַיְנָעַן מַעַן, או זַיְיָ זַיְנָעַן גּאַנְצָן עַנְלִידָן אַיְנָעַן צַו די אָנְדָּרְעָבָאָזָן. ד. ח. או זַיְיָ זַיְנָעַן רַיּוֹן-מַעְנְשָׁלִיכָּעַ דָּרְקְלָעַרְזָוָנָעַן, וואָס זַיְנָעַן גּעַפְנָעַן זַיְעַנְגָּעַן מַזְדָּבָעָן אַיז מַיִ. ווּוּן אַבְּעָרָזָבָעָן, או דאס נַאֲטוֹרְלִיכָּעַ לִיכָּטָן גּעַנְעַן נַאֲכָדָעַנְקָעַן אַיז מַיִ. ווּוּן אַבְּעָרָזָבָעָן, או זַיְיָ זַיְנָעַן אַיז נִשְׁתַּחֲוֵדְגָּיִן צַו דָּרְקְלָעַרְעַטָּן די בִּיבָּעַל, זַעַט זַיךְ די פָּאָלְשָׁקִיטָן פָּוּן אַטְדָּעֶר באַהֲיוֹפְּטָוָגָן אַרְזָים סְפִּי פָּוּן דעם, וואָס די שׁוּעַרְקִיטָן צַו דָּרְעַרְעַן די בִּיבָּעַל, נַעַמְתָּ זַיךְ, ווי מִיר האָבָעַן שְׁוִין דאס פָּרִיעָר אַוְפְּגָּעוֹוִיִּי זַעַן, נִשְׁתַּחֲוֵדְגָּיִן פָּוּן דָּרְ שַׁוְאַבְּקִיטָן פָּוּן דעם נַאֲטוֹרְלִיכָּעַן לִיכָּטָן, נאר פָּוּן דָּרְ פּוֹוְלְקִיטָן (נִשְׁתַּחֲוֵדְגָּיִן צַו זַעַגְעַן שְׁלַעַכְטִינִיקִיטָן) פָּוּן די מעַנְשָׁעַן, וועַלְכָעַ האָבָעַן פָּרָנוֹאַכְּלָעַסְגָּטָן צַו שַׁאְפָעַן די גַּעַשְׁכְּטָעָן פָּוּן דָּרְ בִּיבָּעַל אַיז דָּרְ צִימָט, וועַן דאס אַיז נאר גּוֹוֹעַן מַעְלָדָר; סְפִּי פָּוּן אַטְדָּעֶר צַוְוִיטָעָר באַהֲיוֹפָּטָן, או דאס אַיבְּעָרְנָאַטְרִילִיכָּעַ לִיכָּטָן אַיז גַּעַטְלִיכָּעַ גָּאָבָן, וואָס נאר גְּלִיבְּגָּעָן (וואָיְלָעַן זַיְיָ זַיְנָעַן אַיז דעם מסְכִים, אֹוְבָּ אַיר האָבָק קִיּוֹן טַשְׁתָּה

נישט) זייןגען דערמיט באשאנלען. אבער די נבייאים און די אפאסטאלאען פלענען פרעדיגען נישט נאר פאר נלייביגען, נאר אויר און דער עיקר פאר אומגלויביגע און שלעכטעה, וועלכע זייןגען, הייסט עס, געוונע פשאג זא פארשטיין דעם געואנק פון די נבייאים און די אפאסטאלאען, וויל אנד דערש ואלטען די נבייאים און די אפאסטאלאען געהאט אַ פְּנִים, ווי זי וואלטען געפרעדיגט פאר קליענע קינדר ער און ניט פאר מענטשען מיט שכט. אויך ואלט משה אומיזט פאָרגנעריבען זייןגע געוועצען, וועז זי וואלטען געקאנט פאָושטאנען זווערען נאר פון גלוביגען, וועלכע נוי טיגען זיך נישט איזן קיון געוועצען. די מענטשען, וואס זוכען איז איבער נאָטְרֶוֹלִיך ליכט, כי צו פארשטיין דעם געראנק פון די נבייאים און די אפאסטאלאען, פעלט, אלזוי, ווי עס וויזט אַרים, דאס נאָטְרֶוֹלִיך ליכט און איז ביז זויזט פון צו גלויבען, או אוזינע מענטשען פארטמאגען און איבערנאנטירליך געטיליכע מותנה.

דער רמב"ם האט איבער דעם אַ גאנץ אַנדער מײַינונג. נאר זיון מײַינונג, דער לאָזֶט יעדער שטעל פון דער ביבעל פאָרשיידענע און אַפְּיוֹלְטָעָן צעליכע באָרייטונגגען. און מיר זייןגע נישט זיכער איז דעם אַמתען זי פון אַ שטעל, אויב מיר וויסען נישט, איז זיך, ווערדיג מיז טויטשען זי אַרים, אַנטהאָלט נישט קיון שם זאָר, וואס זאל זיון נישט אַין הסכם מיטן שכט, אַדער נאר להיפוך צו אַים. אויב אבער מען גע' פינט, און דרי שטעל איז לְוִוֵּת אויר בוושטאנבליכען זי להיפוך דעם שכט, מוז זיך, נאר זיון מײַינונג אָוִיסגעטיטש וווערטען אַנדערש, מען זיך זייל זיון אַזוי. דאס זאנט ער אַרים זעיר דִּיטְלִיך אַין זיון סְפָּר "סּוּרָה נְבוּכִים", חֲלֵק ב', פָּאֵפ. 25. אַטְדָּאַס זייןגע וווערטער: "זְיוּזַת וְזִירָה, אַוְ מִיר שְׁטָעַלְעָן זיך נִישְׁט אָפְּ צַוְּ אַנְגָּעָן, אַוְ דִּי וּוּלְטָאַזְּ אַיז גָּעוּנָעָן פָּוּן אַיִיבִּיג אַזְּ מְחַמְּתָה דֻּעָם, וואס דִּי שְׁטָעַלְעָן פָּוּן דָּעָר בִּיבָּל וּוּעָגָעָן דָּעָר בָּאַשָּׁאָפָּוֹגָן פָּוּן דָּעָר וּוּלְטָה וּדְעַרְפָּרָעָכָן דֻּעָם. וויל דִּי שְׁטָעַלְעָן, וואס לְעָרְנָעָן, אַוְ דִּי שְׁטָעַלְעָן, וואס לְעָרְנָעָן גַּעֲוָאָרָעָן, זייןגען נישט גְּרָעָסְעָר אַין צָאָל, ווי דִּי שְׁטָעַלְעָן, וואס לְעָרְנָעָן, אַוְ גָּאנְט אַיז קָרְעָפְּרָלִיך: אַוְ דָּעָר צָוָאָנָג צו דָּעָר דָּרְקָלָעָרָג פָּוּן בִּי שְׁטָעַלְעָן, וואס באַחָאנְדָּלָעָן דִּי באָשָׁאָפָּוֹגָן פָּוּן דָּעָר וּוּלְטָה, אַיז פָּאָר אַזְּנוֹ נִיטָּה פָּאָרְשָׁאָלָאָסָעָן אַוְ נִיטָּה פָּאָרְשָׁאָפָּוֹגָן, נאר מיר וואלט אַיז באַשָּׁאָפָּוֹגָן גַּעֲוָאָרָעָן, וועז מיר האָבָעָן אָוּוּקָגָעָנוּמוּן פָּוּן גָּאנְט אַיז, ווי מיר האָבָעָן דָּאַס גַּעֲטָאָן, וועז מיר האָבָעָן אָוּוּקָגָעָנוּמוּן פָּוּן גָּאנְט קָרְעָפְּרָעָה לְיִכְּיִיט, אַוְ דָּאַס וואלט פָּאָר אַזְּנוֹ אָפְּשָׂר גַּעֲוָעָן נאר לְיִכְּטָר אַוְ

מיר וואלטעו געקסנט דערקלערען די דאיגע שטעלעו אוון דערהאלטען די איביגקייט פון דער וועלט פיל באקוועמעה, ווי וווען מיר האבען דערקלערט די אנדערע שטעלעו, כדי צו צעתטערעדן דעם נעדרנק, או גאטס ברוד הווא איז קערפערליך, עס זייןען אבער פארהאן צוויי טעמי, ואם לאזען מיד נישט ניט צו מון דאס אוון ניט צו גלויבען אין דעם (ה. ה. או די וועלט אוין איביגן).

1 — ערשותענס דערפארה, וויל עם איז קלאר באזיזען געווארען, או גאט איז נישט קערפערליך, ואם מהמת דעם איז נוימנג צו דערקלע רען אלע יענע שטעלעו, ואם זיינער בוכשטאבליכער זוין איז סותר דעם דאזיגען באזיזן; עס איז דאך זיינער, או אטדי שטעלעו מוזען אומבאָר דיננט פארטיטשט ווערבען (ה. ה. אנדעריש זוי זיינער בוכשטאבליכער כען זוין). אבער די איביגקייט פון דער וועלט לאזוט זיך נישט באזיזען שיט קען שם וראייה אוון איז, דעריבעה, נישט נויטיג אנטזוטן דער ביבעל געווארלט אוון דערקלערען אטדי שטעלעו צוליב א מיינונג, ואם זעם אונז אוים צו זיין ריכטיג, בעת מיר וועלען אפשר קאנען זי פאָר-טוישען אויף אַגענּאַצְלִיכְעַמִּינְגַּן, ווען מיר וועלען דערץ' האָבען וואסערדעס-איין גוונן.

2 — דער צוויתער תעם איז בער, ואם דער גלויבען אין גאט'ס אומקערפערליך-קייט איז נישט סותר די יסודות פון געוועז אוון או. אַקעגען-אבער דער גלויבען אין דער איביגקייט פון דער וועלט אוין אריסטאטאטעלס זוין צעתטערט דאס געוועז איז זיינס און א. וו.».

אטידאָס זייןען דעם רמב"טס ווערטער, פון וועלכע עס ווערט קלאר דאס, ואם מיר האבען פרער גוואנט. ווען ער וואלט, הייסט עס, געווען איבערגענצעיגט על פי שכל איז דער איביגקייט פון דער וועלט, וואלט ער זיך גאנרנישט אַפְּגַּעַשְׁטַּעַלְט צו דריינזון די ביבעל אוון צ טויטשען זי איזוי, או עס זאל אויסזען, ווי זי וואלט געלערנט דיזעלביבגען זאָר. נאָד מעער, ער וואלט גלייד געווען איבערגענצעיגט, או די ביבעל האָט געווארלט לערנען די דאזיגע איביגקייט פון דער וועלט, הנג זי לרענט אומעטום גאנץ דיטילד דעם הייפוד. אויף אווא אופז וועט ער נישט קאנען זיון זיךער איז דעם אמתען זיון פון אַשְׁטַּעַל איז דער ביבעל, ווי קלאר זי זאל נישט זיון, כל זמו ער וועט קאנען מסופק זיון אוין דעם אַשְׁטַּעַל פון דער זאָד גוֹפָא, אַדְעֵר ער וועט נישט זיון פאר אַים נאנץ פעסט. וויל כל זמוصيد זייןען נישט זיךער איז דעם אמת פון אַד.

קאנען מיר נישט וויסען, צו זי איז איז הסכם מיטן שכל אדרער למיטור או אים, און ממילא וויסען מיר אויד נישט, צו דער בוכשטאבליכער זין איז אמת אדרער פאלש.

ווען די דזונגע מיינונג וואלט געוווען ריבטיג, וואלט איד אומט באַרְיֶנְגָּט צונגענעבען, אָז מיר מזוען פאר דער דערקלערונג פון דער בִּי בעל האבען נאָז אָנדְרָע לִיכְתָּה, אויסער דעם נאטורייליכען. נויל כמעט אלֵא, וואָס עס איז פאֹרְהָאָזָן אָז דער בִּיכְעָל, קאָז נישט אויסגעפֿרִיט וועָזָר דעָן, ווי מיר האבען דאס שווין געויזיען, פון גוּרְנוּדוֹאָצְעָן, וואָס מיר באַנְגָּעָמָן זוי חָזְקָד דעם נאטורייליכען שכְּלָה, אָז מmilא קאָז אָזנוֹ אָזנוֹ דער נאטורייליכער שכְּלָקְיָו זאָר נישט באַזְוִיזָעָן בְּנָגָע דעם אָז אָז אָז נישט בְּנָגָע דעם אָמְתָהָן זָוִי אָז דעם אָמְתָהָן באַטְיִיטָהָן פון דער בִּיכְעָל, נאָז מיר ווּאָלְטָהָן פאר דעם באַקָּרְפְּטָהָן האבען אָז אָנדְרָע מִין באַלְיִיטָהָן וועָזָן די דזונגע מיינונג וואלט געוווען אָז אָמְתָהָן, וואלט דערפּוֹן ווּוִיטָעָן גַּפְּאָלְגָּט, אָז דער המוֹן עַמְּבָּד, ווּלְכָאָבָּד. אִינְגָּנָּרִיטָה גַּעֲוִינְנִילְךָ די באָוִוִּי זעָן, אָדְרָע קאָז זַיְדָמִיט זַיְדָנִישְׁטָה פְּאַרְנָעָמָן, וואלט בְּנָגָע דער בִּיכְעָל זַיְדָפְּאָלָאָזָט בְּלֹיז אָוּף דער אוּטְמָאָרִיטָהָט אָז דִּי צִיְּגָנְנִישָׁעָן פון די פִּילְאָזָאָפְּעָן אָז מmilא גַּעֲמָוֹת אַנְגָּעָמָן, אָז דִּי פִּילְאָזָאָפְּעָן זַיְד נִשְׁטָה טּוֹעה זַיְן אָז דעם עַנְיָן פון בִּיכְעָל דַּעֲלָקְלָעָרָונָג. דאס וואָלט באַמְּתָה געוווען אַנְיִיעָ קִירְכָּעָן-אוּטְמָאָרִיטָהָט, אַנְיִיעָ מִין פְּרִיבְּטָעָן אָדְרָע פּוּיְפּּסְטָעָן, וואָס די מאָסָע וואָלט זַיְדָמִיט זַיְדָנִישְׁטָה אִידְיָוָרָפָּאָר עַרְטָמָ. אָז הָגָם, ווּירָעָר, אָנוּנָעָר מַעַטָּאָד פָּאָדָרְטָהָט דאס קענען די העברָעָן אִישָׁע שְׁפָאָרָה, וואָס דַּעֲרָמִיט קאָז זַיְדָמִיט פָּוּנְקָט אָזָוִי נִשְׁטָה פָּאָר נְעָמָן, קאָז דאס פָּוּנְרָעָסְטוּוֹנָעָן נִשְׁטָה דִּינְעָן פָּאָר אַטְעָמָה קענען אָזָוִי, ווּיל די מאָסָע יַדְעָן אָזָוִי הַיְּדָעָן, פָּאָר וועָמָן די נְבִיאָמָים אָזָוִי אָפְּסָס-טָאָלָעָן האבען אַמְּאָל גַּעֲפְּרִידְגָּט אָזָוִי גַּעֲשִׁיבָעָן, הַאָטָט פָּאָרְשָׁטָאָנָעָן די שְׁפָרָאָר פון די נְבִיאָמָים אָזָוִי אָפְּאָסְטָאָלָעָן אָזָוִי זַיְעָר גּוֹט בָּאָגְּרִיפָּעָן דעם זַיְן פָּוֹן זַיְעָרָעָן ווּרְטָמָהָעָן אָבָּעָרָבָּאָן אָפְּוֹן נִשְׁטָה די טָעָמָם פָּוֹן די זַאָכָּעָן, וואָס זַיְנָעָט אַיר גַּעֲפְּרִידְגָּט גַּעֲוָאָרָעָן אָזָוִי וואָס זַיְהָאָט, נאָז דעם רַמְבָּמֶסֶת מִין מיינונג, גַּעֲמוֹת ווּיסָעָן, ברִי צו קענען באָגְּרִיפָּעָן דעם זַיְן פָּוֹן די נְבִיאָמָים.

פָּוֹן דעם דזונגען מעטָאָד אָנוּנָעָר פָּאָלְגָּט, אַלְזָוִי, נִשְׁטָה, או די מאָסָע מַוְּזָּוָה זַיְבָּאָרוֹגָעָן מִיט דער צִיְּגָנְנִישָׁעָן פָּוֹן די מְפָרְשִׁים, ווּיל אַידָּרָע דָּא וועָגָעָן אַמאָסָע, וואָקָה הַאָט זַיְעָר גּוֹט פָּאָרְשָׁטָאָנָעָן די

שפראר פון דיב נביאים אונז די אפאסטאלען. אונז דער רמבעט ווועט נישט אונגען אונזוייזען ליין שם מאמע, וואס זאל באגריפען די טעמיים פון זאכען אונז דערפונג באנעם דעם זיין פון דיב נביאים, וואס אונז שייד דער מאסע פון דער היינטיגער ציטט, האב איך שווין געוויזען, אונז אלע זאאסע עם אונז נויטיג פאר דער גליקעליגקיט, קאנז עס ליכט פארשטאנגען וווערעהן אונז יעדער שפראר, ווען אפללו מען וויס נישט דעם טעם דערפונג, וויל דאס זוינגען פאנץ אלגעמעינען אונז פיל געברויכליכע פאר-שריפטערן. דאס דזונגע פארשטיין באפרידיגט די מאסע, אבער נישט די ציינגעניש פון דיב מפארשים; וואס אונבאלאנט אלע איבעריגן זאכען בנוגע דעם, האט די מאסע דעמווליגען גורל, וואס די געלענטערן. מיר ווועלען אבער זיך אומקערעהן צוריק צען דעם רמבעט מ'ס מיינונג אונז זיך געניער אונטערזובען.

ער נעמט פודם כל אונז, אונז די נביאים שטימיין צוישען זיך אונז אלע פונקטערן אונז זוי זיינען געווען גרויס פילאואפען אונז טעאלאנגען, וויל ער מײנט, אונז האבען פארמולירט זיינער שעילען נאדר דעם אמת נאדר פון אונז. אונז די דזונגע באהויפטונג אונז פאלש, האב איך דאס שווין געהאט געוויזען אונז לאפיטעל צוויי.

ער נעמט וויטער אונז, אונז דער זיין פון דער ביבעל קאנז נישט קלאר זיין פון איך אליען. דער אמת פון זאכען וווערט דאר נישט באזוייזען פון דער ביבעל גופא, וויל זי ברלענט נישט קיון שם ראות אונז ניט נישט קיון דעפונייציעס פון דיב זאכען, איבער וועלכע זיך רעדט, אונז פירט נישט צוריק צו זיינער ערשות סיבוה. אונז דערבער קאנז דער אמתער זיין פון דער ביבעל, לוייט דעם רמבעט מ'ס מיינונג, נישט באזוייזען וווערעהן דורך איר גופא אונז ממילא דארך מען דאס דארט נישט זוכען.

אונז איר אמדדי באהויפטונג אונז פונקט אונז פאלש, אונז צו זען פון דעם איזטינען קאפיטעל. מיר האבען דאר איזפגעיזען מיט ארגומענטערן אונז ביישפלען, אונז דער זיין פון דער ביבעל אונז קלאר פון דער ביבעל גופא, אונז אונדר בי איר אליען דארך מען אים זוכען, ווען אפללו זיך רעדט וווענען זאכען, וואס מיר באנעם זיך מיטו נאטיר ליאבען שכט.

דער רמבעט נעמט נאדר צולעצעט אונז, אונז עס אונז אונז דערלויבט צו דערקלערען אונז צו דריינען די וויטער פון דער ביבעל, לוייט אונזערע פון פריינר אונגענו מענען מיינונגגען, אַפְּצָוְלִיּוּקָעָנָעַן זיינער בוכשטאנכלי.

בעו זין, מעג ער זיין ווי סלאָר און נישט צוועיטייטהָג, און אים פאר-
בייטען אויף או אנכערן.

אושר זעם נישט, און אואֹ פרוייקיט איז נישט נאָר די אַמעטראָל קע-
גענוֹאַצְלֵיךְ צו דעם, וואָס מיר האבען באָויעוּן איז אַטְדָעָם און אַין די
פרײַערדיינָע קאָפְיטְלָעָה, נאָר דעם איז אַזְדָעָה העומָדָה און טרָעָם אַרְיבָּר
די גַּרְעַנְצָעָן פֿוֹ דעם, וואָס דעם דערלוֹבָט?

אַבעָר ווען אַפְילָו מיר וועלְעָן אַים צוֹלָאָעָן די דָזְוִינָעָן ווַיְטְנִיכָּעָן
דִּיגָּעָ פְּרִוְיִקְיִיט, אַיז ווֹאָס ווֹעֶט עַר דָּעָרְמִיט אַוְיפָּטוֹן? מַאֲקָעָ גַּאֲרְנִישָׁטָן,
וַיְוַילָּמִיר וועלְעָן נִישְׁתְּקָאנְשָׁע אַזְוִיפָּהָטָן? מַאֲקָעָ גַּאֲרְנִישָׁטָן,
פֿוֹן דָעָר בִּיבָּעָל, ווֹאָס צָום גַּרְעַסְטָעָן טִילָּיְלָאַנטְחָאַלְטָן זַי זַאֲכָעָן, וועלְכָע
קָאנְשָׁע גַּאֲרְנִישָׁטָן באָוּזְוּן ווערְעָן, אַיז אַזְדָעָה נִישְׁתְּדָרְקְלָעָרָעָן זַי אַדְרָעָר
אַזְיסְטִיטְמִשְׁעָן דָוָרָד דָעָר דָזְוִינָעָן כָּלָל. ווען אַבעָר מיר וועלְעָן אַנוּוֹעָנְדָעָן
אַזְנוֹעָר מַעְטָאָה, וועלְעָן מִיד קָאנְשָׁע דָרְקְלָעָרָעָן אַסְדָּשְׁטָעָעָן פֿוֹן דָעָר
דָזְוִינָעָן מִין אַיז רָעְדָעָן וועגָעָן זַי מִיט זַיְכְּרִיקִיט, ווי מיר האבען דָאָס
שְׁוִין אַזְיפְּגָעָוּזְוּן דָוָרָד אַרְגּוּמָעְנָטָעָן אַיז טָאָקָעָ בְּפָעוּלָה. וואָס אַנְבָּאַלְאָנְגָּט
זַאֲבָעָן, וועלְכָע זַיְנָעָן בְּטָבָע בְּאַגְּרִוּפְלָהָה, קָאָן זַיְעָר זַיְנָעָן אַזְיִסְנָעָן
פּוֹנָעָן ווערְעָן פֿוֹן דָעָר טָקָסְטָן גּוֹפָא, ווי מיר האבען בְּאָס שְׁוִין פּוֹנְקָט
אַזְוִי אַזְיפְּגָעָוּזְוּן. אַיז דָרְיָבָעָר אַיז דָעָר מַעְטָאָד פֿוֹן דָבִינוֹ מִשְׁהָ בָּן
מִימָּן לְחַלְוָתָן ווערטָלָאָן. גַּיְתָּ נִאָר צַו דָעָר דָעָר, אַיז דָעָר דָזְוִינָעָר מַעְטָאָד
נִעְמָט אַינְנָאַנְצָעָן אַזְוָעָק יְעַרְעָר זַיְכְּרִיקִיט אַיבָּעָר דָעָר זַיְן פֿוֹן דָעָר
בִּיבָּעָל, ווֹאָס רָאָם פָּאָלָק קָאָן האבען פֿוֹן תְּמִימָותְדִּיגָּעָן לְיִעְנָעָן, אַיז
אַלְעָעָמָעָן — פֿוֹן אַנוּוֹעָנְדָעָן דָעָר רַמְבָּגִים, ווי אַשְׂעַדְלָעָבָן, וועטְלָאָזָעָן אַזְוָעָן
אַזְמָזִינְגָּעָן.

וואָס אַנְבָּאַלְאָנְגָּט דָעָר מִסְרוֹהָ פֿוֹן די פְּרוֹשִׁים, האבען מַעַרְ שְׁוִין
פְּרִיעָר בְּאַמְעָרָקָט, אַיז ווי אַיז נִישְׁתְּ אַין הַסְּכָם מִיט זַיְדָלְיָן, די אַזְיִטָּאָד
רִיטְעָט פֿוֹן די רַוִּימִישָׁע פְּרִיסְטָהָר, ווַיְדָעָר נַוְיִינְגָּט זַיְדָ אַיז אַקְלָעָד
רַעֲרָעָר צִיְגָנְנִיָּשָׁה: אַיז דָאָס אַלְיָוָן אַיז שְׁוִין דָעָר גְּרוֹנוֹן, וואָס אַזְרָעָר
פְּאַרְוּוֹאָרָף זַי. אַיז ווֹאַלְטָעָן די רַוִּימִישָׁע פְּרִיסְטָהָר גַּעֲקָאנְט אַזְנוֹן אַזְפָּר
וַיְיִוּעָן דָוָרָד דָעָר בִּיבָּעָל אַטְדִּי אַזְיִטְאַרְטָעָט וַיְיִעְרָעָ מִיט דְּעַזְוַלְבִּיגָּעָר
זַיְכְּרִיקִיט, ווי די יְדִישָׁע כְּהָנִים האבען אַמְּאָל גַּעֲקָאנְט באָוּזְוּן וַיְיִעְרָ
אַזְיִטְאַרְטָעָט, ווֹאַלְטָא אַזְדָעָה שִׁיְזָבָּעָן גַּעֲוִיכָּט נִישְׁתְּ גַּלְיָינְגָּט דָעָרוֹת,
אַזְזָעָן זַיְנָעָן צְוִוִּישָׁען די רַוִּימִישָׁע פְּרִיסְטָהָר גַּעֲוִונָעָן הַרְעַטְעִיקָּעָר אַזְזָעָן

שלעכטש מענשען, וויל אויך צוישען די אמאליגע יידישע בהנים זייןען געווען העריטיקער און שלעכטש מענשען, ועלכע האבען באקומווע דעם פריסטער-אמט דורך אומערלייכע מיטלען און דאר האבען זוי געהאט, לוייט דעם פאודאג פון דעם ביבעל, די העכטש מאקט איז דעם עניין פון דערקלערען דאס געוועץ (וע דב רימ. קאפ. יי', פסוקים 1 און 12 און קאפ. ל"ג, פסוק 10, און מל'א ב', קאפ. ב', פסוק 8).

אווי אבער ווי די רזימיש פריסטער קאנען אונז נישט באאויזען אוא ציינגעןש, פארבלויובט זוייר אומטריטעט פארהדרעכטיגט, און כדי קינגר זאל נישט אפוגענארט ווערען פון דעם ביישפיל פון די יידישע בהנים און נישט אונגעמען, או די קטוויליש קידך נויטיגט זוי אין פריסטער, וועל איד דאס באמערקען, או מש'הס געוועצען האבען צוליב זוייר דערתאלטונג זור גענוויטיגט אין א געויסטר עפערעט ליכער אומטריטעט, וויל זוי האבען געביידעט די עפערנטליך בערכט פון לאנד. ווען יעדער אינגר וואלט געהאט די פרוייקיט זו טויטשען די עפערנטליך רעכט, ווי אים גפעטלט, וואלט קיון שום שטאט נישט געאנט האבען א קיומ, נאר עס וואל גלייך צעפאלאן געווארען און פון דעם עפערנטליך בערכט וואלט געווארען נישט מער, ווי א פריד-וואטדרעכט.

נאגע אנדעריש איז עס אבער איז דער רעליגיע. אווי ווי די רעליגיע באשטיטויט נישט אווי איז אומערען האנדולונגען, ווי איז דער תמיימות און וואראהאטינקייט פון דער נשמה, בכו האט זי נישט צו מון מיט קיון שום רעכט איז קיון שום עפערנטליך אומטריטעט. די תמיימות איז די וואראהאטינקייט פון דער נשמה ווערעו באָר באָמת נישט אורייפ נעצוואונגען אויף מענשען ניט דורך דער מאכט פון געוועצען און ניט דורך דער עפערנטליך אומטריטעט. איז קינגר קאן נישט מיט גע-וואלט דורך געוועצען געצוואונגען ווערעו צו ווערעו גליקוועיג. דערזו פאדרערט זיך א מילבר איז ברידערליך בערט, א גוטע דערצייאונג, וועל כלמ, די פרוייקיט פון איינגענען אורתוי.

איז אווי ווי דאס אומבראשרענקטע רעכט פון פרײיער ציינונג גע-הערט יעדען איינעם אויך בונגע דער רעליגיע און עס לאזט זיך גאנרנישט דענ侃ן, או עמיצער זאל דאס דזאיגע רעכט קאנען אויפנ侃ן. בכו פון יעדער מענש האבען דאס אומבראשרענקטע רעכט איז די העכטש

אויטאריטעט צו דענקען פרוי איבער רעליגיע און מטיאלא אויר צו
טיטשען זי אונ דערקלערען.

איין דער אמתען, די העבסטע אויטאריטעט איין אויסטיטישען די
געועצען און דער אנטשיידנדיגער אורטיל און עפערנטליכע עניינין,
עהערט די מאגיסטראמען גאר אויפ דעם סמך. וואם אטציג געועצען
זינען נוגע דעם עפערנטליכען רעכט. אויפ דעומעלכיגען סמך מז,
אלזוי, די העבסטע אויטאריטעט צו דערקלערען די ביבעל און ארטיס-
צוטראגן איבער אויר און אורטיל, געהערען יעדען איינצעלנעם מענשען,
ויל רעליגיע איז נוגע דעם פריוואטען רעכט.

עמ איז, אלזוי, ווית דרפהן, און מען זאל פון דער אויטאריטעט
פון די כהנים בי די העברער איין דעם עניין פון אנטיטיטישען די געועץ
צען פון לאנה, קאנען ציען א שלום וועגען דער אויטאריטעט פון די
רוימישע פריטטער איין אויסטיטישען די רעליגען; עס לאזט זיך, פאר-
קערט, ניכער אויספרען דערפהן, או יעדער אינער פארמאנט די דאס-
זינע אויטאריטעט איין פיל העברער גראה. מיר קאנען דרפהן אויד
זען, און אונער מעטה צו דערקלערען די ביבעל איז דער בעטער.

איין דער אמתען, אויב יעדער אינער פארמאנט אליען די העכ-
סטע אויטאריטעט צו דערקלערען די ביבעל, איז קאנו גאר בי דעם ניט
זיין אנדרער וונגוויזער, ווי גאר דער נאטירליךער שכט, וואם איז
געמיינשאפטליך צו אלע מענשען, און נישט עפעס און איבערנאטיליך
ליךט, אודער און אויספרע אויטאריטעט. דער דזונער כל פון אויס-
טיטישען די ביבעל דארף אויך נישט זיין איז שוער, און גאר זיער
שארפזינגע פילאוזאפען זאלען אים קאנען אנווענדען, גאר דארף זיין
צונגפאסט צו דעם אלגעמיינעם ניסט און דער נאטירליךער פאונקיט
פון מענשען, ווי דאס איז דער פאל מיט אונער מעטה. וויל אלע
שוערינקייטען, וואם דער דזונער כל האט, קומען ארטיס, ווי מיר
האבען דאס געוען, פון דער מענשליכער נאכלעסינקייט און נישט פון
דער נאטוב פון דעם מעטה.

ק א פ י מ ע ל א ב ט.

איין דעם פאריגען ערלט האבען מיר באחאנדרעלט די יסודות
פערום ז' ח ו ש ע, ש ז פ ט ז מ, ר ז ת, ש מ א ז ל און זי
מ ל ב ז מ זיינען נישט אויטעטנטויש. ער ווערט וויטער
אונטערזוכט, צן זי דאוזיגע ביכער האבען געהאט
עמיליכע פערפאסער, אדרער בלוייז אינעם.

איין דעם פאריגען ערלט האבען מיר באחאנדרעלט די יסודות
פערום זי הוייפטיכללים פון קענען די ביבעל און מיר האבען געויזען, או
זוי באשטייען בלוייז איין א נישטגעהפלשטער געשיכטעה פון די ביבליישע
שריפטעהן. מיר האבען וויטער געויזען, אז, הנם די דאוזיגע געשיכטעה
איין גויטיגער פון אלץ האבען זי די אוואטלט פונדעםטוועגען פארנןאכט
לעסיגט, אדרער וווען אפלו זוי האבען זי געשירבען. אדרער איבערנדעלייד
פערט בעל-פה, אייז זי פאלראדע גענאגגען דורך די שלעכטער צייטען או
ממליא זיינען מיט איר אויר פאלראדע גענאגגען דאם רוב יסודות או
הויפטיכללים פון קענען די ביבליישע שריפטעהן. די דאוזיגע אברדא זאלט
נאך געווען צו דערליירען, וווען די שפערטערדיינן שריבער זאלטטען זיך
געהאלטען איין די ריבטיגע גרעניצען אוון ערליך איבערגעגעבען זיירע
נאקסומען דאם וועניגע, וואמ זוי האבען באקסומען, אדרער געפונען,
אוון זאלטען נישט אויסגעטראקט פון קאפע פארשיידענע ניאינקיטען,
דרפונ האט זיך ער גענומען, וואמ די געשיכטעה פון דער ביבעל אייז
פארבליכען נישט נאך נישט-פֿולְקָאַם, נאך אפלו געהעלשם, ד. ה. די
יסודות פון קענען די ביבעל זיינען נישט נאך צויזויניג איז צאל, או
מען זאל אויף זוי קענען בויען א פולשטענדעריג געשיכטעה פון דער ביב
בעל, נאך זיינען אפלו איבערגענדערישט געווארען.

זו פארדייכטעהן די דאוזיגע יסודות אוון צו פארדייכטעהן די אלעמייד
נע פאראורתילען פון דער טעלאנגע איין און ארבעת, וואמ גויט אריין
איין דעם ציל, וועלכען איר האב זיך פארגענומען. איר האב אברדא
אָז אִיד בֵּין מִתְּ דֻּעַמְּ דַּעַמְּ דַּעַמְּ אָזְזִינְגְּ אָזְזִינְגְּ מִינְגְּ מִינְגְּ שְׁוֹן
וויל די זאך אייז שויו אווועז אוווי זויתם, או די מענטשען זוילען שויו
מער נישט הערעו פון קיון שוב איסבעטערונג. דאם, וואמ זוי האבען
איינמאָל אַנְגַּעַנְגַּעַנְגַּעַן אָזְנְטָעַר דַּעַמְּ שְׁוֹן פָּוּ רַעֲלִינְגְּ, פָּאַרְטִּידִינְגְּ זַי
מית דער גרעסטער עקשנות אוון ער בעלייבט, דאכט זיך, מער נישט

קיין פלאץ פארן' שבל, ווי נאר בי און עריד זיין ער קלינגער צאל מענשען. אט-דאוי זיינען די דזונגע פאראורתילען טיפ אדרינגעדרוונגען איזן די מענשליכע נשמות.

איך וועל פונדעטווועגען צויניפגעמען אלע מיינע בחות אום נישט פארפאלוּן צו מאכען אָ פַּאֲרָוֹהּ, ווילע עס איזן נישט קיון גראנד צו מיאש זיין זיך אינגןאנצען איזן דער דזונגער זיך.

כדי צו באחאנדלוּן דעם עניין מיט אָ סַדְּרָה, וועל איך אַנְהִוִּיבָּעַ מיט די פַּאֲרָאָרְתִּיְּלָעַן בְּנוּגָן דֵּי אַמְתָּעַ מְחַבְּרִים פָּוּן דֵּי הַיּוֹלִיכָּעַ שְׂרִיפְּטָעַן. איזן קוּרְם כָּל מיט דעם מְחַבְּרִ פָּוּן חַמְשָׁה חֻמְשִׁי תּוֹרָה.

כמעט אלע מפרשיס האבען געיגליובט. אוֹ מְשָׁה אַיּוֹ גַּעֲוֹעַן דָּרָעַ מהבר פָּוּן חַמְשָׁה חֻמְשִׁי תּוֹרָה. רַיְ פְּרוֹשִׁים האבען גַּעַשְׁמִיצָטְדִּי דֵּי דֵזְוִיגָּעַ מִיְּנוֹנֶגֶן מִיט אֹזָא עַסְנָהָתָן, אוֹ זַיְהַאֲבָעַן באַטְאָאָכְטָם פָּאָר אָוֹ אַפְּיִיקָּרָאָס יַעֲדָעַן אַיְזָעַם, ווֹאָס האָט אַוְיְסְנָעַעַן צוֹ עַנְקָעָן אַנְדְּרָעָשָׁן. אַבְּזַעְרָאָס אַשְׁרִיבְּכָר מִיט אָ פְּרִיעָן גַּיְסָטָן אָוֹן בְּרִיטָעָר עַרְוִיצָעַן, ווֹלְכָבָר האָט דָּרָעַר עַרְשָׁטָעַר צְוּוַיְשָׁעַן דיְ אַלְעַמְּרִיבָּרִים. ווֹאָס איך האָב גַּעַלְעָעָן, באָר מְעַרְקָט דָּעַם דֵזְוִינָעַן פַּאֲרָאָרְתִּיְּלָעַן, האָט פְּוֹנְדָעַטְטוֹעַגְעָן נִישְׁתְּגָעָט צוֹ אַנְטוֹוַיְקָלָעַן אָפָעַן זַיְן גַּעֲרָאָנָס אָוֹן הַאָט נִישְׁתְּגָעָט מִיט דָּרָאָרִיךְ אַיְן גַּאנְצָן טַוְנְקָלָעַן ווּרְטָעָר. אוֹיךְ, פָּוּן מִיּוֹן זַיְטָמָן, וועל זיך נִישְׁתְּגָעָט אָפְּשָׁרְקָעָן צוֹ בָּאַלְיוֹכְטָעַן זַיְנָעַן ווּרְטָעָר אָוֹן צוֹ זַיְוִינָעַן. סְלָאָר דָּעַם עַנְיָן.

אט זיינען אַבְּזַעְרָאָס ווּרְטָעָר אָוֹן זַיְן פְּרוֹשָׁ אַוְף דְּבָרִים: "שְׁוֹיָה יַעֲנָעַר זַיְטָמָן אָוֹן. וָוָ — וָוָן דַּו פַּאֲרָשְׁטִיסְטִיךְ דֵּי גַּעַהְיִידָּה מְעַנְיָשָׁן פָּוּן דֵּי צְוּוּלָה; — אָוֹן מְשָׁה האָט גַּעַשְׁרִיבָן דָּאָס גַּעַזְעִין; — אָוֹן דָּרָעַרְנָה אַיְן דָּעַמְּאָלָט גַּעַוְוָעָן אַיְן לְאָנָדָה; — אַוְף גַּאנְטָס בָּאָרָן ווּעַט עַרְזָעַד אַנְטְּפָלְעָקָעָן; — זַעַן זַיְן בָּעַט אַיְן גַּעַוְוָעָן אַבְּעַט פָּוּן אַיְזָעַן, — דָּאָוּ ווּעַסְטָוּ דָעַם אַמְתָּעַ דְּרִיקְעָנָעָן".

מיט די דזונגע עטליכע ווּרְטָעָר טִיְּט אַבְּזַעְרָאָס אָוֹן באַוְיִזְעָט צוֹגְלִיךְ, אוֹ נִיטָּה מְשָׁה האָט גַּעַשְׁרִיבָן דֵּי חַמְשָׁה חֻמְשִׁי תּוֹרָה. נִאָר עַמִּיצָעָר אַנְדְּרָעָשָׁן ווֹאָס האָט גַּעַלְעָבָט אַלְאָנְגָּעָן צִיְּטָנָאָד אִים. אָוֹן אוֹ דָּרָעַר סְפָּה, ווֹאָס מְשָׁה הַאָט באַמְתָּעַ גַּעַשְׁרִיבָן. אַיְן גַּעַוְוָעָן גַּאֲרָן אָוֹן אַנְדְּרָעָר.

כְּדִי דָּאָס צוֹ באַוְיִזְעָן, באַמְעַרְקָט, זַעַן אַיךְ, אַבְּזַעְרָאָס: 1 — אוֹ דיְ הקְרָמָה גַּוְפָּאָ פָּוּן דְּבָרִים האָט נִישְׁתְּגָעָט גַּעַקְאָנָט

געשריבען ווערטען פון משה', זוויל ער איז נישט אריבערגונגאנגען דעם ירדן.

2 — או דער גאנצעער ספר משה'ס איז זיינט איספאַרליד אַנגער שריבען געווארען אויף דער פלאָר פון אייז-איינציגען מובה (וע דבר ים, קאָפ. ב'ז, און יהושע, קאָפ. ח', פסוק 30), וועלכער איז, ווי די רבנים ניכבען איבער, באשטאָגען בלויו פון צוועלאָ שטיינער. דערפּוֹן איז געדּוֹנְגּוֹן, או משה'ס ספר איז געווען פֿילְּ קלענעָר איזן כמות דער ספר דבר ים. דערוֹףּ הָאָט דער מהבּה, נאָר מִין מִינְגּ, גַּעַזְוּלְטָן אַנטִיטּוּן מִיטּ די ווערטער: "די געהימנייש פון צוועלאָ", ווען ער האט אפשר נישט געמיינט די צוועלאָ קלְלוֹת, וואָס געפּינען זיך אין דער אויבּען-גַּעֲבָרָאַכְּטָעָן אַפְּטִיטּוּלְפּוֹן דבר ים איז וואָס ער האט אַוְהָאֵי גענְגּוּבּט, או זי זיינען נישט פֿאַרְשְׁוִיכּען געווארען איז דעם בּוֹרְפּוֹן געזען, זוויל משה' האט אויסער דער דערקְלְעָרָגְנָגְ פון געזען נאָר באָפּוּילְעָן די לְוִוִּים אַרְצְטוֹרָאַגְּעָן די דָּזְוִינְגּעָן קְלְלוֹת, כדי דאס פָּאַלְקָן זאָל דָּרְדָּר אַטְּזְדָּעָר באַשְׂעוּרָוּנְגּ אַנְגּוּרָעָנְטּ ווערטען אַפְּצְחָיְתּוּן די געשְׂיְבּעָנְעָן געזעצען. עס איז אויך מענְגּוֹלָה, או ער האט דערמִיט גַּעַזְוּלְטָן מִינְגּט דָּס לְעַצְמָעָן אַפְּטִיטּוּלְפּוֹן דבר ים, וואָו עס רעדּט זיך וועגען משה'ס טוֹיט איזן וואָס באַשְׂטִיטּוּט פון צוועלאָ פֿסּוּקִים. עס איז אַכְּעָר נישט נוּיְמִינְגּ צו אַונְטְּרוּזְבּוּנְדּ דָּגְעַנוּיר אַמְּדִידִי איז אַנדְרֶעָ השׂוּרוֹת.

3 — אַבְּנוֹ-עוֹרָאַ בְּאַמְּרָקָט ווַיְיָתָר, או עס ווערטען גענְגּוֹט איז דבר ים, קאָפ. ה'א, פסוק 8: "אוֹן מְשֵׁהַ הָאָט גַּעֲשֵׁרְבּוּן דִּי תּוֹרָה", ווערטער, וואָס קָאַנְגּוּן נישט געהערען משה', נאָר איז אַנדְרֶן, וועלכער דערצְיוּלְט וועגען משה' מעשיים אוֹן שְׁרִיפּטָעָן.

4 — ער זוּזְט אַז אויף דער שטעל פון בראַשְׁית (קאָפ. י'ב, פסוק 6), וואָו דער געשייכְטְּשְׁרִיבְּרַיבְּעָר, דערצְיוּלְעָנְדִּיגְ, או אַברָהָם האט דּוֹרְגְּנָעָוֹן-אַנְדָּעָט דאס לאָמָר פון די בְּנָעָנִים, איז מָסֻתָּה, או "דער בְּנָעָנִי איז דּוּמְאַלְט גַּעַזְוּן איז זַעַם דָּזְוִינְגּוֹן לְאַנְדּ". מִיטּ די דָּזְוִינְגּעָן ווערטער שלִיסְטָט דער שְׁרִיבְּרַיבְּרַיבְּ אָוִס די צִיּוֹת, ווען ער האט דאס גַּעַזְוּלְטָן, אוֹן מִילְאָה האַכְּבָּן די דָּזְוִינְגּעָן ווערטער גַּעַמּוֹת גַּעֲשֵׁרְבּוּן, ווערטען נאָר משה' טוֹיט, אוֹן עַרְשְׁתָּמְבָּעָן נאַכְּדָעָם, ווי די בְּנָעָנִים זיינען שׂוֹן אַרְוִיסְגַּעַטְרִיבְּעָן געווארען אוֹן מָעָר נִישְׁתְּ גַּעַזְוּן די באַוִּיצְעָד פון לְאַנְדּ. דערוֹףּ טוֹיט אַבְּנוֹ-עוֹרָאַ אלְיָזָר אוֹן זיּוֹן פִּירּוֹשׁ אויףּ דער דָּזְוִינְגּעָן שְׁטָעָל. ער זָאנְט אַזְוּי: "אוֹן דער בְּנָעָנִי איז דּוּמְאַלְט גַּעַזְוּן איז דעם

דאזונען לאנד. עם וויזט אוים, או כנען (נחס' איניקעל) האט פאר*. נומען דאס לאנד בנען, וואס אן אנדרער האט עם באועסנען. אויב דאס איז נישט אמת, איז דערין פארהאן אס סוד, און ווער עם פארשטייט אוים, דער ואל שוויגען**.

דאס הייפט, אויב בנען האט ער אב ערט די דאזונען לענדער, וועט דער זיין זיין, או "דער כנען איז דעםאלט ש זיין געווונן איז דעם דאזונען לאנד", איסליסענדיג דערמיט די פריערע ציימ, ווען דאס לאנד איז געווונן באוואוינט פון אןבער פאלק.

אויב אבער בנען איז געווונן דער ערשותער, וואס האט קוילטיווירט די דאזונען געגענטען (וואס דאס פאלטט פון בר אשיית, קאפ. י') שליטט דער טעסטט אוים דעם מותה, ד. ה. די צייט פון דעם דערצ'ילער, אבער נישט משה'ס ציימ, וואס בי זיין ליעבען האבען די כנענים נאך באזעסנען יונגע געגענטען. און דאס איז די געהימעניש, וואס אבן' שערא אַרְקָאָמְעָנְדוּרָת צו פארשוויגען.

5 — ער באמערכט, או איז בר אשיית, קאפ. ב"ב, פסוך 14, ווערט דער בארג מורייה אַגְּנוּרָפָעָן נְאָטָם באָגָט*), וואס אַטְדָּדָעָן נאמען האט דער בארג באָקְוּמָעָן נאָכְדָעָם, ווי ער איז גַּהֲיִלְגָּט גַּעַד וואָרָעָן פָּאָר דֻּעָם אַוְיְבָאָיָה פָּוּ דֻּעָם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. אַבָּעָר איז משה'ס צייט איז נאך דער בארג דערצ'ו נישט אַיסְדָּרָעוּוֹילָט גַּוּוֹאָדָעָן, וויל' משה וויזט נאך נישט איז אַוְיְבָאָיָה שָׁוָם אָרָט, וואס ואל אַוְיְדָעָר ווילט ווערעו פון גאנט, נאך זאנט, פְּאָרָקְעָרָט, פְּאָרָאָוִים, און גאנט וועט אַמְּאָל אַיסְדָּרָעוּוֹילָעָן עַפְּעָס אָוּרָט, אַוְיְבָאָיָה ווּלְכָעָן עַס ווּט גַּעַלְעָגָט ווערעו גַּאָטָם נאָמָעָן.

6 — אַבְּזָעָרָא באמערכט צוֹלָעָט, או איז דְּבָרִים, קאפ. ג', איז דער דערצ'ילונג וועגען עוג מלך הבשין, איז אַרְיָנְגָּעָשְׁטָלָט גַּעַד וואָרָעָן אַטְדָּזִי שְׁטוּלָה: "עה, דער קענָגָפָן בש', איז פְּאָרְלִיבָעָן אַלְיוֹן פָּוּ די אַנְדָּרָעָ רְיוּעָן."*) זע, זיין בעט איז געווונן פון אַיְזָעָן, עם איז

*) ד. ה. איז דער בארג מורייה איז איז אַגְּנוּרָפָעָן גַּעַוְאָרָעָן דעם געשיכטשייבער און נישט פָּוּ אַבְּרָהָם'; וויל' עט ווערט גַּוְאָגָט, וואס ווערט אַיְצָט כְּגָרְוָפָעָן "ברָהָה" יְרָאָה" איז פָּוּ אַבְּרָהָם' אַגְּנָעָר רְוָפָעָן "הָיְרָאָה". — אַנְמָעָרָקָנוּג פָּוּ מְחַבָּר.

**) דאס וואָרָט דְּפָאַיִם אַיְזָעָן אַיְזָעָן באַטְמִיט פָּאַרְדָּאַט עַס אָוּן אַיְזָעָן, וויזט אוים, אויך אַן אַיְזָעָן באַטְמִיט, זוּוַת דְּבָרִים הַמִּמְּשִׁים אָוּן, קאפ. ר', פְּסָוקִים 4, 6 זוּן 8, און דער בָּעָרָעָעָבָעָן אַיְזָעָן אַז עַס באַצְּיַעַנְתָּא גַּעַמְמָעָן פָּוּ עַפְּעָס אַפְּמוּלִיעָן. — אַנְמָעָרָקָנוּג פָּוּ מְחַבָּר.

זיכער דאסועלביגע (בעט), וואָס איז איז רבת פון די זין פון עומן, נייז אילען לאָנג אָוֹ אָוֹ. דער דאַוינער ארײַנשטעל ווייזט זיער קלאר, אוֹ דער מחבר פון די דאַזְיַינְג בעבר האָט געלעכט אַ לְאַגְּנָע צִיּוֹת נָאָד משה', וויל אָזְיַינְד זִיד אוֹס נָאָר אַיִּינְהָר, וואָס דערציילט גַּעֲזֵעַ שִׁיבְּטוּס פון לְאַנְגְּפָאָרְגָּאנְגָּעָן צִוְּמָעָן אָוֹ ווּוִיזָט אָזְ אָזְ אַיִּינְצָעָלְעָן אַיבְּעֶרְבְּלִיְּבָעָנִישָׁעַן, כְּדִי דערמִיט צַו אַיִּבְּרָעְצִיְּנָעַן אָזְ דַּעַם, וואָס ער דערציילט. דאס דאַזְיַינְג בעט איז אָזְ צַוְּיַיְפָּעַל אַנְטְּרָעַט גַּעֲזָעָן דִּי דָאַוִּינְד ערישט אָזְ דָּוָדְס צִיּוֹתָן, וואָס ער, דָּוָדְס אַיִּינְגָּעָן מָעָן דִּי דָאַוִּינְד שְׂטָאָט, ווּס ווּרטַּט דערציילט אָזְ שְׂמָאָלְקָאָפְּ, יַבָּ, פָּסָק 30.

אַבעָר נִישְׁטָן נָאָר דָּאָס אַלְיוֹן האָט דערזְוָלְבִּינְגָּר גַּעֲזִיכְּטָשְׁרִיבָּר עַבְּרָאַרְיִינְגְּנָעָשְׁטָלְטָן פְּרָאוֹעָן צַוְּשָׁעָן מְשָׁהָ'ס ווּוּלְטָרָעָר. אָט זָאנְטָן ער אַבְּיסָעָל ווּוִוְיַטְּרָעָר: "יאָיר, דָּעַר זָוּן פָּוּן מְנָשָׁה, האָט גַּעֲנָעָץ גַּעֲנָעָט פָּוּן אַרְגָּוב, בִּזְוּ צַוְּ דָּעַר גַּעֲרָנִיְּזָן פָּוּן דָּעַם גַּשְׁוָרִי אָזְ דָּעַם מְעַכְּתִּי, אָזְ ער האָט אַטְּדִּי עַרְטָרָה, אַינְאַיְינְעָם מִיטָּן, אַגְּנָעָרְפָּעָן אָזְ זָיוּן נָאָמָעָן, יַאֲרִים דָּעַרְפָּעָר, בִּזְוּ אַוְיָה הַיְּנָטִיגָּעָן טָאגָן" דִּי דָאַזְיַינְג פְּרָאוֹעָז, זָאנְ אַיד, אָזְ דָּעַר גַּעֲזִיכְּטָשְׁרִיבָּר מָוָסִיף, כְּדִי צַוְּ מְאֻכְּבָן קָלָאָר מְשָׁהָ'ס ווּוּרְטָרָעָר, ווּלְכָעָ ער האָט פְּרִיְּרָע גַּעֲרָאָכָט. "אוֹן דָּאָס אַיִּבְּרָעְצָן גַּלְעָדָה, אָזְ גַּנְעָעָט שבְּטָן מְנָשָׁה: דִּי גַּעֲנָעָץ גַּעֲנָעָט אַרְגָּוב — אַונְטָעָר גַּעֲנָעָט בְּשָׁוֹן, וואָס ווּרטַּט אַגְּנָעְרְפָּעָן דָּאָס לְאַנדָן פָּוּן דִּי רַיְזָעָן".

די העברעהר פָּוּ אַטְּדָעָם דערציילְעָרְסָם צִיּוֹת, האָבָעָן אָזְ צַוְּיַיְפָּעַל גַּעֲוָוָאָסָט, ווּלְכָעָ ערְפָּעָר אָזְ נִשְׁטָן שְׁבָט יְהָוָה זִיְּנָעָן גַּעֲוָוָן יַאֲרִים דָּעַרְפָּעָר, זַיְּ זִיְּנָעָן אַבעָר זַיְּ נִשְׁטָן גַּעֲוָוָן באַקָּאנְטָן אַונְטָעָר דָעַם נָאָמָעָן "די גַּעֲנָעָט פָּוּן אַרְגָּוב אָזְ דָּאָס לְאַנדָן פָּוּן דִּי רַיְזָעָן". אוֹן מְחַמְּתָד דָעַם האָט דָעַר שְׁרִיבָּר גַּעֲמוֹת דָּעַרְקָלְעָרָעָן, ווּלְכָעָ ערְטָרָעָר סַס זִיְּנָעָן דָאָס גַּעֲוָוָן, וואָס זַיְּ האָבָעָן אַמְּאָל אָזְיַיְנְד גַּעֲהִיסָּעָן אוֹן אָזְ דָּעַרְזְּעָלְבִּינְגָּר צִיּוֹת אַגְּנָעָבָעָן דָעַם טָעָם, וואָרָום זַיְּ זִיְּנָעָן אָזְ זַיְּן צִיּוֹת באַצְּיִיכְּנָט גַּעֲוָאָרָעָן מִיטָּיַּאֲרִים נָאָמָעָן, וואָס ער אָזְ גַּעֲוָוָן פָּוּן דָעַם שְׁבָט יְהָוָה אוֹן נִשְׁטָן פָּוּן דָעַם שבְּטָן מְנָשָׁה (זַעַד בְּרִי הַיְּמִים אָ, קָאָפְּ, בִּי פָסָקִים 22 אָזְ 23).

דערמִיט האָב אַיד דָעַרְקָלְעָרָט די באַמְּרָקָוָנָג פָּוּ אַכְּנוּ-זְוָרָא אָזְ אוֹיךְ די שְׁטָעַלְעָן פָּוּ חֹמֶשֶׁ, וואָס ער צִימְרִיט גַּיְיִי פָאָר דָעַר באַשְׁטָעָן

טינונג פון זיון מיאנוונג. אבער אכז'עורה האט נישט געבראכט אלע שטעלען אונ אויר נישט די וויכטיגסטע פון זיון. עס בלוייבט איבער אפּצושטעלען זיך אויפּ נאך פֿיל אנדערע שטעלען אין די דזיגע ביכער אונ פון גרעסער בערדיטונג אונ דאס אין :

1 — איז דער מחבר פון די דזיגע ביכער רעדט וועגען משה? נישט נאך בלשון נסתה, נאך ער זאנט אויך ערחות וועגען אים איבער פֿיל זאכען. למשל: "נאט האט גערעדט צו משה", — "נאט האט גערעדט צו משה" פנימ אל פנים, — "משה איז געווען דער עניוותדיינסטער פון אלע מענשען" (ב' מ' בר. קאפּ, פסוק 8). — "משם איז דערצעארנט געווארען קעגען די פֿירער פון דער ארמיי" (ב' מ' בר. קאפּ, ל' א, פסוק 14). — "משה, דער געטליכער מאן" (ד' בר. י. מ. קאפּ, ל' ג, פסוק 1). — "משה, נאטס קנעכט, איז געשטאר בען", — "עם איז סיינמאל נישט געווען קייז נבייא איז ישראאל, ווי משה אונ א. וו."

אנשגען אבער, אין ד' בר. י. מ. וואו עס ווערט מיטגעטילט דאס געזען, וואס משה האט עס אויפּגשעריבען אונ דערקלערט דעם פֿאלק. רעדט משה און דערציילט זיינע מעשים אין דער ערשותר פערזאן. למשל: "נאט האט גערעדט צו מיר" (ד' בר. י. מ. קאפּ, ב' פסוקים 1, 17 אונ א. וו). "אייד האכ געבעטן גאט און א. וו." און וויטעה, ביים סוף כוּה, נאכדרען, ווי עס ווערטו מיטגעטילט משם'ס ווערטער, דער צוילט ווידער דער געשיתשריבער בלשון נסתה, ווי איזו משה האט דאס דזיגע געזען (או צויפּפֿעל דאס געזען, וואס משה האט עס דערקלערט) איבערגעגעבען שריפּטילד דעם פֿאלק, וואס עס זיינען געווען זיינע לעצטט פֿאָרוֹאָגָעָן און ווי איזו ער האט צוילעטט פֿאָרְעַנְדִּינְט זיינע טעג. דאס אליע. ד. ה. דער אופּן פון אויסחדורך, דאס וואס ער זאנט ערחות וועגען אים אונ דער צואמענהאנט פון דער גאנצער דער צוילונג, איבערצעיגעגעניך פֿוֹלְשְׁטֶעֶנְדִּיג, או די דזיגע ביכער זיינען אונשעריבען געווארען זיט פון משה?, נאך פון עמייצען אנדריש.

2 — מען דאָרָפּ באָמְעָדָען, או אין דער דזיגע געשייכטנע ווערט' נישט נאך דערציילט, ווי איזו משה איז געשטאָרבּען, ווי איזו ער איז געבראכט געווארען צו קבורה און ווי איזו די העברוער האבען דרייסיג

טעג געטראַוערט נאָר אַים, נאָר עס וווערט נאָר געמאָכט אַ פָּהָאנְגְּלִיָּך צוישען אַים אָוֹן דֵּי נְבָיאִים, ווֹאמָס האָבען געלעַבֶּט נאָר אַים, אָוֹן עס וווערט געוזָאנְט, אֹו ער האָט זַוי אלעלען אַיבָּעַגְּשְׁטִינְגָּן. "עַס אַיְזָ קִינְדָּ מָאָל נִישְׁטָמָת, — וווערט דָּאָרָט גַּעֲזָאנְט, — גַּעֲזָאנְט אַיְזָ יִשְׂרָאֵל אַ נְבָיאָ וַיְיָ מְשָׁה, ווֹאמָס גַּאֲטָהָאָט אַים גַּעֲקָעַנְטָפָנִים אַל פְּנִים". אֹואָ צִיְּנָעַנְישָׂ האָט מְשָׁה אַלְיָוִן וַיַּכְּעַר נִישְׁטָמָת גַּעֲקָעַנְטָפָנִים אַזְּטָ אַזְּאָ אַיְינְעָר, ווֹאמָס אַיְזָ גַּעֲקָומָן גַּלְיָיד נאָר אַים, נאָר אַ שְׁרִיבָּעָר, ווֹאמָס האָט גַּעֲלַעַבֶּט מִיטָּ פִּילָּ יָאָרְהָוָנְדָרְטָעָר שְׁפָעַטָּעָר, ווַיַּלְיָוָעָר גַּעֲשִׁיכְּטָטָן גַּעֲלַעַבֶּט רְעוֹתָר דָּאָר וַיַּעֲזָעָן אַ פָּהָאנְגְּגָעַנְעָר צִיְּמָת. "עַס אַיְזָ קִינְמָאָל נִשְׁטָמָת גַּעֲזָאנְט קִיּוֹן נְבָיאָ אָוֹן אָ. וּוּ", — זַאנְט ער. אָוֹן וַיַּעֲגַעַן דָּעַם קָבָר זַאנְט ער אַזְּוּי: "קִינְעָר מָאָט נִשְׁטָמָת גַּעֲזָאנְטָפָן אַים בֵּין אַוְיָף הַיְנְטִיגָּעָן טָאגָן".

3 — מעַן דָּאָרָפּ בָּאַמְּעַרְקָעָן, אֹו גַּעֲזָוִישָׂ עַרְטָעָר וַיַּעֲרָעָן נִשְׁטָמָת בָּאַצְּיַעַנְטָמָת דֵּי נְעַמְּעָן, ווֹאמָס זַוי האָבען גַּעֲהָאָט בֵּין מְשָׁהָסָט לְעַבְעָן, נאָר מִיטָּ אַנְדָּעָרָעָ, ווֹאמָס זַוי האָבען בָּאַקְּמוּנָן פִּילָּ שְׁפָעַטָּעָר. עַס וַיַּעֲרָטָמָת, גַּעֲזָאנְט וַיַּעֲגַעַן אַבְּרוּהָמָעָן: "ער האָט זַוי (דֵּי שְׁנָאָום) פָּאָרָדָלָמָל, גַּעֲזָאנְט וַיַּעֲגַעַן בֵּין דָּוּ" (זַעַבְרָאָשְׁיָת, קָאָפּ, יְהָ, פָּסָוק 14). אַכְּבָר דָּעַם דָּאַזְּוִינְגָּעָן נִאְמָעָן האָט דֵּי שְׁטָמָת בָּאַגְּנוּמָעָן עַרְשָׁת אַלְאָגָן צְנָעָט-נאָר יְהָוָשָׁעָם טָוִוִּיט (וְעַשְׁוֹפְטִים, קָאָפּ, יְהָ, פָּסָוק 29).

4 — דֵּי דָּאַזְּוִינְגָּעָן גַּעֲשִׁיכְּטָטָם וַיַּעֲרָעָן צְוָמָאָל גַּעֲשִׁיכְּטָטָם אַבְּעָר דָּעַר צִיְּמָת פָּוּן מְשָׁהָסָט לְעַבְעָן. אָוֹוּ אַיְזָ עַס אַיְזָ שְׁמָזָת, קָאָפּ, טָאָ, פָּסָוק 35, ווֹאמָס וַיַּעֲרָטָמָת דָּרְצִיְּלָט, אֹו דֵּי בָּנִי יִשְׂרָאֵל האָבען גַּעֲגָעָסָעָן מִן אַיְזָ מִשְׁדָּר פָּוּן פָּעַצְיָג יִאָר בֵּין וַיַּעֲגַעַן זַוי זַיְנָעָן אַגְּנוּקָמָעָן צַו דֵּי גָּרָעָד נִיצְעָן פָּוּן דָּעַם לְאָנָר בְּנָעָן. דֵּה. בֵּין דָּעַר צִיְּמָת, ווֹאמָס עַס וַיַּעֲרָטָמָת וַיַּעֲגַעַן אַיְזָ גַּעֲרַעַדְתָּא אַיְזָ סְפָר יְהָוָשָׁעָן קָאָפּ, חָ, פָּסָוק 12. — אַיְזָ בֵּין בְּרָאָשְׁיָת, קָאָפּ, לְגָ, פָּסָוק 81. וַיַּעֲרָטָמָת וַיַּדְרַעַל גַּעֲזָאנְט אַזְּוּי: "אָוֹן דָּאָס זַיְנָעָן דֵּי מְלָכִים, ווֹאמָס האָבען גַּעֲשִׁינְגָּט אַבְּעָר אַדוֹם, אַיְזָדָר אַלְלָד האָט גַּעַנְעָטָיָת אַבְּעָר דֵּי בָּנִי יִשְׂרָאֵל". עַס אַיְזָ נִאָר קִיּוֹן צְוּוֹיְפָעָל נִשְׁטָמָת, אַזְּדָעָר גַּעֲשִׁיכְּטָרְיִיבָּעָר דָּרְצִיְּלָט דֵּא וַיַּעֲגַעַן דֵּי מְלָכִים, ווֹאמָס דֵּי בָּנִי אַדוֹם האָבען גַּעֲהָאָט, אַיְזָדָר דָּוֹד האָט זַוי אַונְטָעַגְעַאְכָט אָוֹן עַמְּאָכָּי לְיָוָט שְׁטָמָה אַלְלָטָעָר אַיְזָ אַדוֹם (וְעַשְׁמָוָאָל בָּ, קָאָפּ, חָ, פָּסָוק 14). פָּוּן דָּעַם אַלְעָם וַיַּעֲרָטָמָת אָוֹנוֹ קָלָאָה, וַיַּדְרַעַל טָאגָן, אֹו דֵּי חַמְשָׁה חֻמְשִׁי תּוֹרָה זַיְנָעָן נִשְׁטָמָת אַגְּנָעַשְׁרִיבָּעָן גַּעֲזָוָרָעָן פָּוּן מְשָׁהָיָן, נִאָר פָּוּן

או אנדערין, או פון אווא אײַינעם, וואס האט געלעכט פיל הונדרעטער יארע נאָר משה').

מֵיר ווועלען אַבעָר אַיצָּט אָוֵיד באָפּוֹאָכְטָעָן, אָוֵיב אָיד ווַיְגַט, דִּי בִּכְעָה, ווָסֶם זַיְנָעָן בָּאָמָת גַּעֲרוּבָּעָן גַּעֲוָאָרָעָן פָּוּן מַשָּׁה' אָוּן ווָסֶם ווּעָרָעָן צִיטְרָט אִין חֻמְשָׁה: פָּוּן דִּי דָּאוּגָעָן בִּיכְעָר ווּעַט אָוּנוּ ווּעָרָעָן קְלָאָר, אָז זַיְנָעָן גַּאנְצָאָכְבָּרָע, וְדַעַר חֻמְשָׁה.

ערשטענען, אִין עַס קְלָאָר פָּוּן שְׁמוֹת, קָאָפֶ. י"ג, פָּסָוק 14, אָז מְשַׁם האָט אַוְיָף גַּאנְטָס בָּאָפּוֹל בָּאָשְׁרָיְבָּעָן דִּי מִלְחָמָה שַׁעַנָּעָן עַמְלָסָן. אַבעָר פָּוּן יַעֲנָעָם קָאָפּוֹטָל זַעַט מְעַן נִישְׁתָּה, אִין ווועלעָן בָּוד דָּאָס צִיטְרָט אִין בָּמְדָבָּר, ווַיְדָעֶר (קָאָפֶ. בָּיָא, פָּסָוק 14) ווּוְעָרָט אִין דָּעַם דָּאוּגָעָן בָּוד אִין צָוּוֹיפּוֹטָל דָּעַרְצִיּוֹלָט גַּעֲוָאָרָעָן ווּעָנָעָן דַעַר מִלְחָמָה שַׁעַנָּעָן עַמְלָקָן, אָוּוּ אָוֵיד ווּעָנָעָן אַלְעָלָה לְאָגָּר-פְּלָעָצָר, ווָסֶם דַעַר מְחַבְּרָן פָּוּן חֻמְשָׁה בָּאָהָיוֹפּוּטָט (בָּמְדָבָּר, קָאָפֶ. הָיָה, פָּסָוק 2), אָז זַיְנָעָן זַיְנָעָן בָּאָשְׁרָיְבָּעָן גַּעֲוָאָרָעָן פָּוּן מַשָּׁה').

עַס אִין, צָוּוֹיטָעָן, קְלָאָר פָּוּן שְׁמוֹת, קָאָפֶ. כָּיָה, פָּסָוקים 4, 7, אָז עַס אִין גַּעֲוָעָן נאָר אָבָּה, מִיטָּן נַאֲמָעָן "סְפָּר תְּבִירָת"(*). ווָסֶם מְשַׁם האָט עַס פָּאָרְגָּלְעָעָן פָּאָר דִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, ווָעָן זַיְיָהָאָבָּעָן גַּעֲשָׁלָאָבָּעָן מִיט גַּאנְטָה אָלְטָעָן זַיְעָר ווּעְנִיגָּזָאָכָּעָן. נַעֲמָלִיהָ, דִּי גַּעֲוָעָצָעָן. אַבעָר בָּאָפּוֹלָעָן פָּוּן גַּאנְטָ, ווָסֶם ווּעָרָעָן גַּעֲרָאָכָּט אִין שְׁמוֹת, קָאָפֶ. בָּיָה, פָּסָוק 22 בֵּין קָאָפֶ. אָז דָּאָס ווּעַט קִינְיָנָר נִישְׁתָּה קַאֲנָעָן אָפְּלִיאָר קַעְנָעָן, אָוֵיב עַר ווּעַט עַס נַאֲר לְיַיְינָעָן מִיט אָגָּוָנָטָעָן אָוּרְטוּל אָוּן אָוּמְפָּאָרְטוּיָאִיש. אִין דַעַר אָמְתָהָעָן, עַס ווּוְעָרָט דָּאָרָט דָּעַרְצִיּוֹלָט, אָז מַשָּׁה, ווִי נַאֲר עַר האָט גַּעֲוָעָן, אָז דָּאָס פָּאָלָס אִין גַּוְיִיטָץ צָו שְׁלִיָּסָעָן אָבָּונָד מִיט גַּאנְטָ, הָאָט עַר גְּלִיאָד אָוּפְּנָעָלְשָׁרְבָּעָן דִּי דָּרְדָּעָם אָז גַּעֲכָאָטָעָן פָּוּן גַּאנְטָ, אָז אוּוּת מָאָרְגָּעָן, בִּים בָּאָגָּיְנָעָן פָּוּן טָאָגָה בָּאָטָעָר, נַאֲר גַּעֲוָיְסָעָן רְעִילְגִּיעָעָן צְעִרְעָמָנִיָּעָם, פָּאָרְגָּעָלְיִיעָנָט פָּאָרָוּ פָּאָנָגָעָן פָּאָרְזָאָמְעָלָטָעָן פָּאָלָק דִּי תְּנָאִים פָּוּן דָּעַם בּוֹנָה, ווָסֶם עַר האָט גַּעֲמָהָט צָו שְׁלִיסָעָן. נַאֲכָרְדָּעָם, ווִי דִּי תְּנָאִים זַיְנָעָן פָּאָרְגָּעָלְיִינָעָט אָז צָוּוֹיְפָּעָל פָּאָרְשָׁטָאָר

(*) בָּאָמְעָרָקְט, אָז סִ פְּ רִ אַיְן הַעֲבָרָאִיש בָּאָמְטִיש אַפְּטָאָר בְּרוּוּ אַבעָר ♦ דָּאָקְוּמָעָנָט,

נען געוווארעו פון דעם נאנצען פאלק, האט זיך דאס פאלק דערצעו איזין-שטייג פארפלוייכטעט*). עם איזו, אלזוי, צו זען סי פון דער קורצער ציימ, איזו וועלכער דאס דאנגע בור איזו אויפגענשריבען געוווארען, סי פון דעם, וואס עם האט זיך דארטט געהאנדרעלט וועגען דער שליסונג פון בונה, או עם האט אנטהאלטען נישט מעה, ווי דיי ווענינגע פונקטען, וואס איז דרב וועגען זיין נאר וואס גערערט.

עם איזו צולעצעט איז דרב קלאה, או משה האט דערקלערט אלע גועז-צען, וואס ער מאט גענבען, אויפון פערציגנטסען טאג נאר יציאת מצרים (וע דבר ר' י. פ. קאפ., א', פסוק 5): או ער האט פון דאס נוי פארפלוייכטעט דערצעו דאס פאלק (וע דבר ר' י. פ. קאפ., ב' יט, פסוק 14) או ער האט צולעצעט אויפגענשריבען דאס בורה, וואס האט אנטהאלטען איזו צומח גענצען, אינאיינעם מיט זיער דערקלערונג, איזו דעם ניעט אפסאָד (וע דבר ר' י. פ. קאפ., ל' יא, פסוק 9). דאס דזאָזען בור האט געמייסען "ספר תורה אללהים" איזו יהושע האט עס שפעטער פארגנבע-סערט, צונגענרגין דעם בארכט וועגען דעם בונה, וואס דאס פאלט האט איז זיין צוית צום דרייטען מאל געשלאלסען מיט נאט איזו דורך נעלכען ער האט זיך אויפנסני פארפלוייכטעט (וע יהושע קאפ., כ' יט, פסוקים 25 איז 26).

אווי ווי מיר האבען אבער איזט נישט קיון שום בורה, וואס זאל אנטהאלטען צונגלייך אי משחש', אי יהושען בונה בגין מזע נויטי גערהייט צונגעבען, או דאס דזאָזען בור איז פאלדערוירען גענאנגען, אויב מען וויל נישט אינאיינעם מיטן כאַלדעראיישען פארפראזער יונתן פאַרדְרִיְיעַן אויף איז אומזינגען אויז ווילפורישען שטיינער די ווערטען פון דער ביבעל; וויל ווועו יונתן האט זיך צו אַמְעָנֶעָמָרָאָפָעַן מיט אַטְדָּעֶר שׂוּעָרְגְּקִיִּים, האט ער בעסער אויסגעקליבען צו פעלען די ביבעל, איידער צו מודה זיין זיך איז אומזינען. די ווערטער פון ספרני הוי ש ע (וע קאפ., כ' יט, פסוק 26): "איזו יהושע האט אויפגע-שריבען די בְּצִוְּיָנָה ווּעֲרֵתָר אֵין דַעַם סְפַר פּוֹן גָּאָטָם גַּזְוָעַץ", זעט ער איבער איזו כאַלדעראיישען אווי: "איזו יהושע האט אויפגענשריבען די דזאָזען וווערטער איזו זיין אויפגעניהם אינאיינעם מיט דעם ספר פון גָּאָטָם גַּזְוָעַץ". וואס זאל מען צו מיט מענשען, וואס זען נאר

*) ע ש מ ו ת. קאפ. כ' יט, פסוק 3 איזן וויאטער.

דאס, וואס זוי ווילען זען? און ביסט דען דאס נישט, זאנג איד וויז דעראכאל, צו פארווארטבען די עצמע ביבעל און אויסצוטראקטבען א ניע פון דעם אייגענען קאָפ?

מײַר ווועלען, אלזוי, מאכען דאס דעם אויספֿר, אָז אַטְדָּעֶר סְפִּרְפּוֹן גָּנוּעָץ (סְפִּרְתּוֹת אַלְהִים), וואס משה האט אַיִם גַּשְׁרִיבָּעָן, אַיְן נִשְׁתַּגְנֵעַן דַּעַר חֻמֶּשׁ, נָאָר אַגְּנָעַן אַנְדְּעָר סְפִּרְ, וואס דַּעַר מַהֲכָר פּוֹן חֻמֶּשׁ האט אַיִם אַרְיִינְגְּשָׁטְעָלָט אַוְיפּן פָּאַסְיִין אַרְטָאַיַּן זַיְן חֻבָּר. אַיְן דַּאַס פָּאַלְגָּט אַוְיפּן קָלְעָרְסְּטָעָן אַוְפּוֹן סִיְּיָ פּוֹן דַּעַם, וואס עַס אַיְן אַוְיבָּעָן גַּעֲוָאנְט גַּעֲוָואָרָעָן, סִיְּיָ פּוֹן דַּעַם, וואס מַיְר ווועלען באָלָד אַגְּעָן.

איַן דַּעַר אַמְתָּעָן, איַן דַּעַר פְּרִיעָר-צִיטִירָטָעָר שְׂטָעָלָטָן דַּבְּרִים, וואס וווערט גַּעֲזָגָט, אוֹ מַשְׁהָ האַט גַּשְׁרִיבָּעָן דַּאַס בּוֹדָ פּוֹן גַּעֲזָעָן, איַן דַּעַר גַּשְׁבִּיכְשָׁרְבָּעָר מַוְסִּיףְ, אוֹ מַשְׁהָ האַט דַּאַס אַבְּרָהָמְגָנְבָּעָן דַּיְהָנִים אַיְן זַיְן אַנְגָּעוֹאָגָט פָּאַרְצָוְלִיְּעָנָעָן עַס פָּאָרָן גַּאנְצָעָן פָּאָלָקָן צַוְּאָשְׁטִימָטָעָר צִיטָה, וואס דַּאַס באָוְיִזְמָה, אוֹ דַּעַר דָּאוּגְּנָרָסְרָאַיָּן גַּעֲוָעָן פִּילְ קָלְעָנָעָר אַיְן כְּמוֹת, זַיְן דַּעַר חֻמֶּשׁ, ווַיְלָעָר דַּעַר האַט אַוְיפּ אַיְינְצִינְגָּר פָּאַרְזָאָמְלָגָן גַּעֲקָאנְט פָּאַרְגָּעָלְיִעָּנָט ווּוְרָעָן אַיְן, אוֹ ערְאָל זַיְן פָּאַרְשְׁטָעַנְדָּלִיָּר פָּאָרָ ערְעָדוֹן אַיְינְעָם.

עַס דָּאָרָפְּ דַּאַס אַוְיד דַּעַרְמָאָנְטָן נְוָרָעָן, אוֹ פָּוֹן אַלְעָ בִּכְעָר, וואס מַשְׁהָ האַט גַּשְׁרִיבָּעָה, האַט עַר בָּאַפְּיוּלָעָן צַוְּהָרָעָן אַזְנָבָעָן אַוְיפּ צְוְהִיטָּעָן נָאָר דַּאַס בּוֹדָ פּוֹן צְוְהִיטָּעָן בּוֹנָד אַזְנָבָעָן מַאֲזִינָבָעָן וואס מַשְׁהָ האַט עַס אַנְגָּעוֹבָעָן שְׁפָעָטָה, כָּרִי דַּאַס פָּאָלָק זָאָל עַס לְעָרָבָעָן אַוְיפּ אַוְיסְוּעָנִים. איַן דַּעַר אַמְתָּעָן, מִיטָּן עַרְשָׁתָּעָן בּוֹנָד האַט מַשְׁהָ פָּאַרְפְּלִיבְּטָעָט בְּלִזְוֹן דַּי בְּיַזְוּנְדִּיגָּעָן, בעַת מִיטָּן צְוְהִיטָּעָן — אַוְיד אַלְעָ זַיְעָרָעָנְכְּקָומָעָר (זַעַד בְּרִים, קָאָפְּ, בְּגִמְעָד, פָּסְקוּמִים 14 אַזְנָ 15), נָאָס מַחְמָת דַּעַם האַט עַר באַפְּוּלָעָן אַוְיפְּצָוָהָיָטָעָן גַּעֲטָרִיָּה פָּאָרָ דַּי קָרָי מַעְנְדוּגָעָן דָּרוֹתָה, בָּאָס בּוֹדָ פּוֹן אַטְדָּעָם צְוְהִיטָּעָן גַּעֲטָרִיָּה פָּאָרָ דַּי צְיוּטָעָן.

אוֹי ווַיְיָ עַס אַיְן, אלזוי, קָלָאָר, אוֹ מַשְׁהָ האַט אַוְיסְעָר דַּי צְווּיָּה דַּעַרְמָאָנְטָעָה בִּכְעָר מַעְרָקִיָּה בִּכְעָר נִשְׁתַּגְנֵעַן אַזְנָבָעָן, אוֹי ווַיְיָרָעָה, עַר האַט באַפְּוּלָעָן אַוְיפְּצָוָהָיָטָעָן גַּעֲטָרִיָּה פָּאָרָ דַּי קָוְמָעְנְדוּגָעָן דָּרוֹתָה נִשְׁתַּגְנֵעַן מַעְרָקִיָּה ווַיְיָ דַּאַס בּוֹדָ פּוֹן גַּעֲזָעָץ אַזְנָבָעָן אַזְנָבָעָן אַזְנָבָעָן ווַיְיָ עַס

זײַינען לְסֹתֶה, פֿאָרְהָאָן אִין חֹמֶשׁ פִּיל שְׂטָעַלְעָן, וּוּלְכָעַ תְּאָבָעַ נִישָׁטַ
גַּעֲקָאָנַט גַּעֲשִׁיבָעַנוּ וּוּרְעָנוּ פָּוּ מְשָׁהָגָן, בְּכוּ אֵין דָרְפָּנוּ צָו דָרְגָּנוּ, אֵין
עַס אִין נִישְׁטָאָן גַּאֲרַחְיָהָן גַּרְזָנָה אָנוּ עַס אִין קָעָגָעַן דָּעַם שְׁכָל צָו בָּאַהֲוִיפֶּ
שָׁעָן, אֵין מְשָׁה אִין דָרְעַמְּחָבָר פָּוּ חֹמֶשׁ.

דָּא וּוּעַט מַעַן אָנוּ אָפְּשָׁר שְׂטָעַלְעָן דִּי פֿרְאָגָעָן: הָאָט מְשָׁה אָוִיסְעָלָ
אַטְמָדִי צָוְויִי בִּיכְעָרְכִּי אַנְדָּרְעַן גַּעֲזָעַן טָאָקָעַ נִישָׁטַ גַּעֲשִׁיבָעַנוּ אִין
דָרְעַ צִיְּתָ, וּוּעַן זַיִן זַיְנָעַן אִים אַנְטְּפָלְעַקְטַן גַּעֲוָאָרָעָן, אַדְרָעַ מִיטַּ אַנְכַּ
דָרְעַ וּוּרְטָעַרְ, הָאָט מְשָׁה אִין מְשָׁרְ פָּוּ פֿרְצָגִיגִיאָר אַוְיְפְּגָעַשְׁרִיבָעַן פָּוּ
אַלְעַ גַּעֲזָעַן, וּוּאָסָעַר הָאָט גַּעֲנָעַבָּעָן, טָאָקָעַ נִישָׁטַ מָעָ, וּי אַטְמָדִי
קָלְיָינָעַ צָאָלָ, וּוּאָסָעַר הָאָבָ וּוּגָעָן זַיִן גַּעֲזָעַן אִין גַּעֲזָעַן
שְׁלָאָסָעַן אִין דָעַם בָּוּדְ פָּוּ דָעַם וּרְשָׁטָעַן בָּוּנְ?

דָעְרוֹף וּוּלְ אִיד עַנְטָפְעָרָעָן, אֵו וּוּעַן אָפְּיָלוּ מִיר זַאלְעָן צְוּנָעָבָעָן,
אֵו עַס לְיִינְגָט זַיד אָוִיפָּוּ שְׁכָל, אֵו מְשָׁה זַאלְהָאָבָעַן אָוִיפְּגָעַשְׁרִיבָעַן דִּי
דָזְיָינָעַ גַּעֲזָעַעַן אִין דָרְעוֹלְבָיְגָעַר צִיְּתָ אָנוּ אָוִיפָּוּ זַעֲלִיבָגָעַן אַרְטַן
עַס אִין אִים אַוְיְסָגָעַקְמָעָן וּוּגָעָן זַיִן מִינְגָּטְמִילְטַן צָו וּוּרָעָן, לְיִקְעָן אַוְרָ
פּוּנְדָּעַסְטָוּעָנָעָן, אֵו כִּיר זַאלְעָן דָאָסָקָעַן אַנְנָעָמָעָן פְּאָר אַוְיכְעָעָ
צָאָר. מִיר הָאָבָעַן דָאָר שְׁוִין גַּעֲזָיְזָעָן, אֵו מִיר קָאנְעָן אָוִינְסָמָעָן גַּאֲרָנִיְשָׁת
בָּאַהֲיוֹפְּטָעָן, סִיְדָרָעָן עַס וּוּרְטָעַר דָרְעוֹזְיָוָעָן פָּוּ דָרְעַ בִּיבָּעַל גַּוְפָּא, אַדְרָעַ עַס
לְאָזָט זַיד גַּוְטָמָעָלָט אָנוּ זַיִן אַירְעָ יְסָדוֹתָ, אָנוּ אֵו מִר הָאָבָעַן אַכְעָר
קְיָוָן שָׁוָם רָעַכְתָּ נִישָׁטַ דָאָסָ צָו זַאנְעָן מְחַמְּסָ דָעַם, וּוּאָסָדִי דִי דָזְיָינָעַ
הַשְּׁעָרָה זַעַט אָנוּ אָוִים צָו זַיִן אִין הַפְּקָמָמָ צִוְּטוֹן שְׁכָל.

אָנְבָּ צְוִוְינְגָט אָנוּ גַּאֲרָנִיְשָׁת דָרְעַ שְׁכָל צָו מְאָבָעַן אֵו בָּאַהֲיוֹפְּטָוָן
וּוּיְלָעָס אִין דָאָר מְעַלְיָהָ, אֵו דִי עַלְטָסְטָעָה הָאָבָעַן שְׁרִיפְּטָלִיךְ מִיטָּנָעָ
טְיִלְלָט דָעַם פָּאָלָקְ מְשָׁהָסָ גַּעֲבָאָטָעָן, וּוּאָסָגְ גַּעֲשִׁיכְטָשְׁרִיבָעַר הָאָט זַיִן
שְׁפָעַטָּעָר גַּעֲזָמָעָלָט אָנוּ זַיִן אַיְינְגָעַפָּאָסָט אִין זַיִן דָרְצִיְּלָוָגָן וּוּגָעָן
מְשָׁהָסָ לְעָבָעָן.

אַטְדָּאָסָהָאָבָ אִיד גַּעֲהָאָט צָו זַאנְעָן וּוּגָעָן מְשָׁהָסָ פִּינְגָּ סְפִּירִים:
עַס אִין אַיְצָט צִיְּתָ צָו אַונְטָעַרְזָוְבָעַן דִּי אַנְדָּרְעַסְרָעָ סְפִּירִים.
דָוָרָךְ דִּיזְוָלְבָיְגָעַעַטְמָעָים קָאוּ בָּאַוְיָוָעָן וּוּרְעָעָן, אֵו אַוְיד דָרְעַ סְפִּרְ
יְהָוָשָׁעָ אִין נִיטָגְשָׁרְבָעַן גַּעֲוָאָרָעָן פָּוּ יְהָוָשָׁעָן גַּוְפָּא. נִשְׁתָּה יְהָוָשָׁעָ
אַלְיָוָן, גַּאֲרָ אֵן אַנְדָעַרְשִׁיבָעַר הָאָט עַס גַּעֲמוֹזָט זַאנְעָן עַדְותָ וּוּגָעָן
יְהָוָשָׁעָן, אֵו זַיִן נִאמְעָן הָאָט זַיד גַּעֲלָאָזָט הָעָרָעָן אַיְבָעָר דָרְעַ נִאָנְצָעָה

שרד (זע קאפ. ז', פסוק 26). או ער האט קיוו זאר נישט אויסגעלאזען פון דעם, וואס משה האט באפויילען (זע קאפ. ח'). ליעצטען פסוק, און קאפ. י"א, פסוק 15): או ער אויז געסומען איזן טיפען ערטער, האט ער פארורופען די בני-ישראל איזן א פארו-אַמְלָונֶג און באולד נאכדרעם אַרְזִיסֶד געללאזען די נשמה. עס וווערטען וווערטער דערצ'יילט אַיְינְגֶעָן זאכערן, וואס האבען געטראפען שווין נאדר יהושע'ס טויט. עס וווערט דערצ'יילט, או נאדר זייזן טויט האבען די בני-ישראל גאט אוזי לאנגה, ווי עס האבען געלעבט די זמנים, ווועלכע האבען אים געפענט, עס וווערט, ווי דער, געזאגט איזן לאפ. ט"ז, פסוק 10, או (אפרים איזן מנשה) האבען ניט פארטריבען די בנענים, ווועלכע האבען געוואויאנט איזן גור, נאך (נייט דער געשיכטשריבער צו) או דער בנענוי האט געוואויאנט צווישען אפרים בייז אויף היינטיגען טאג איזן געוואויאנט אַיְינְגֶלֶר. דאס איז דאס אַיְינְגֶעָן, וואס עס וווערט דערצ'יילט איזן ספר שו פטימ, קאפ. א', איזן דער אויסטרוק "ביזן אויף היינטיגען טאג" ווייזט, או דער מחבר דערצ'יילט עפעם פון דער אלטער ציימ. אויז איזן אויך דער טעקסט פון קאפ. ט"ז (לעכטער פסוק). וואו עס רעדט זיך ווועגן די בניריהודה, איזן די געשיבט זועגען לבב, לוייט פסוק 15 פון זעמוולבר גען קאפיטאעל, דער פאקט, וואס וווערט דערצ'יילט איזן קאפ. כ"ב, פון פסוק 10 איזן וויטער, זועגען די דריטטהאלבלען שבטים, ווועלכע האבען אויפגעשטעלט אַזובח אויף יענער זיטט ירדן, איזן א פנים פארגעקמען נאדר יהושע'ס טויט, וויל עס וווערט איזן דער גאנצער געשיכטער גאר נישט דערמאנט ימושע'ס נאמען איזן דאס פאַלק אַלְיאַזן איזן זיך מיישב, צו עס זאל געפירת וווערטן מלחהה, שיקט שליחים, ווארט אויף זיער ענטפער איזן הייסט אים צוּלעַצֵּט גוט.

עס איזן ליטוף, קלאר פון קאפ. י', פסוק 14, או דאס דאַזְיַעַג בעור איז געשיריבען געוואָרָעָן פיל הונדרטער יַאֲרָעָן נאדר יהושע', וויל עס וווערט דאַרט גענאָנט עדות. או "עס איזן נישט געוואָר נאדר איזן טאג, נישט פאַר דעם איזן נישט נאדר דעם, או גאנט זאל (אוויזן) געהאר" בען א מענשען איזן א. זו."

אויב, אלזוי, יהושע האט אַמְאָל געשיריבען א בוד, איזן עס זיכער געוואָר דאס בוד, וואס וווערט ציטרט איזן דערזעלביבער דערצ'יילונג קאפ. י', פסוק 13.

וואס איז שיד דעם ספר שו פטימ, גלויב איז נישט, או עס

וזל זיך געפינען א לאזעב מיט געזונטען פארשטיינן, וואס זאל זיך קאנען איינדרווען, אן דאס דאזינגע בוד איז געשריבען געווארען פון די שופטימ גופה, איז דער אמתען, דער סוף פון דער געשיכטען, איז קאף. כ"א, ווייזט שלאר, אן דאס גאנצע בוד איז געשריבען געווארען פון איז אונציגען געשיכטשריבער, און וויזער דערמאנט דער מחבר פיל מאה, און עס איז איז יונער ציוט געוווען קיון מלך איז ישראלי, וואס דאס לאזט נישט איבער קיון שם איזויפעל, אן דאס בוד איז גע-שריבען געווארען ערשת נאכדעם, ווי מלכים זיינען שוין אריזן איז מאכט.

פונקט איז האבען מיר איז נישט קיון גראנד אפצושטעלען זיך לאנג איזוף די ביכער שמו א. ג. וויל דיז געשיכט וורט געפירות וויט אידיבער שמואלים ליעבען. איז איז זיך וויל נאר באמערצען, און דאס איז איז איז דאס דאזינגע בוד איז געשריבען געווארען פיל הונדרטער יארען נאר שמואליין. איז דער אמתען, איז דעם ערשתען בוד (קאפ. ט/ פסום 9) דערמאנט דער געשיכטשריבער איז קלאמער-ציציבען, איז "אייז אמאלאגע צייטען, איז ישראלי, וווע אינער איז געאנגען צו פרע גען גאט, האט ער געזאגט: "קומט, לאכיר נינו צום וערער"; וויל דער, וואס הייסט היינט נבייא, האט אמאל געהיסען זערער".

וואס איז, לסתה, שייד די ביכער מלכימ, זיינען זיין, ווי דאס פאלנט פון זיין גופה, א טויל פון בוד "דברי שלמה" (זע מלכימ א. קאף. י"א, פסום 41). פון בוד "דברי הימים למלכי יהודה" (זע קאף. י"ה, פסום 19 או 29), און פון בוד "דברי הימים למלכי ישראל". מיר וועלען, אלזוי, דאס מאכען דעם אושפיה, איז די אלע ביכער, מיט וועלכע מיר האבען זיך בי איצט באשעפעטיגט, זיינען פארפאמט געווארען שפערטער און די פאקטער, וואס געפינען זיך דארט, ווערעו דערציזלט, ווי שיין לאנג-פארגאנגען.

אויב מיר וועלען איזט זיך צוקוקען צו דעם צוואמונחאנט און דעם תוכו פון אמדאי אלע ביכער, וועלען מיר ליכט איזונען, איז זיין זיינען אלע געשריבען געווארען פון איז-אונ-דער-מעל-ביביגען געשיכט שריבער, וואס האט געווארלט דערציזלען די אנטיקע געשיכט פון די יידען פון אנחויב און בי צום ערשתען חורבו ירושלים. די דאזינגע בי-כער זיינען באמת צוואמונגענבעונדערן איינס מיטו אנדרערען איז,

מײַר קאנען שווין דערפּוֹן אלֵין דערקענען, או זײַ אַנטהאָלטּעַן די גַּע
שיכטְעַ פֿוֹ אַיִּוֹן גַּעֲשִׁיכְטֶרְשִׁירְבְּעַרְך. נאָכְרַעַם, וּוֹיַּעַר וּוּרְטַטְּ פָּאָרְטְּיוֹ
מִיטְּ דָעַר גַּעֲשִׁיכְטֶעְ פֿוֹ מַשְׁהַסְּ לְעַבְעַן, הַוִּיבְטַט עַר אָן יְהָשְׁעָסְ גַּעֲשִׁיכְטֶעְ
טִיטַט אַמְּדִידְ וּוּרְטְּעַר :
”אוֹן עַס אַיִּוֹן גַּעֲוַעַן, וּוֹעַנְשַׁ מַשְׁהַ, נַאֲטַסְ קְנַעַכְתַּ, אַיִּוֹן גַּעֲשְׁטָאָרְבַּעַן,
אוֹן נַאֲטַטְ הַאֲטַטְ צַו יְהָשְׁעָסְ אָנוֹ אַ, וּוֹ.“
גַּעֲנְדרְגַּט די גַּעֲשִׁיכְטֶעְ פֿוֹ יְהָשְׁעָסְ טְוִיטַט, הַוִּיבְטַט עַר אָן די
גַּעֲשִׁיכְטֶעְ פֿוֹן די שְׁופְטִים מַיְתוֹן זַעֲלְבִּיגְעַן אַיְבְּרַעְנָאָנְג אָנוֹ מִיטְּ דָעְרוּלְ-
בִּינְגַּר פָּאָרְבִּינְדוֹנְג :
”אוֹן עַס אַיִּוֹן גַּעֲוַעַן, וּוֹעַנְשַׁ מַשְׁהַ, אַיִּוֹן גַּעֲשְׁטָאָרְבַּעַן, אָנוֹ די בְּנִי
יְשָׂרָאֵל הַאֲבָעַן גַּעֲפְּרַעְנַט נַאֲטַט .“
צַו דָּעַם סְפַר שְׁופְטִים נִיטַע צַו, וּוֹיַּעַד אַנְחָאָנְג דָּאָס בּוֹד
חוּתַאֲוִיפְּ אַטְּדָעַם אַוְפְּ :
”אוֹן עַס אַיִּוֹן גַּעֲוַעַן אַיִּוֹן די טָעַמְ, וּוֹעַנְשַׁ די שְׁופְטִים הַאֲבָעַן גַּעַ-
מִיטְטַטְ, אָנוֹ אַחְוָנְגַּר אַיִּוֹן גַּעֲוַעַן אַיִּוֹן לְאַנְדַּן .“
אוֹפְּנַן זַעֲלְבִּיגְעַן אַוְפְּ וּוּרְטַט דָּאָס דָּאַזְיַגְעַ בּוֹד רֹות פָּאָרְבִּונְדוֹן
מַיְתוֹן בּוֹד שְׁמוֹאֵל אַ. גַּעֲנְדרְגַּט אַטְּדָאָס עַרְשְׁטַטְ בּוֹד, נִיטַע עַר מַיְתוֹן
פְּעוּיְינְלִיכְעַן אַיְבְּרַעְנָאָנְג אַרְבִּעְרַ צָום צְוּוּיְטוֹעַן : אָנוֹ עַר פָּאָרְבִּינְדוֹט דָּאָס
בּוֹד שְׁמוֹאֵל בְּ מִיטְטַלְבְּ כְּמַלְכִּים אַ אַיְידְרַע נַאֲדַר עַר הַאֲטַט גַּעֲנְדרְגַּט
דָּוְדִּים גַּעֲשִׁיכְטֶעְ ; דָעְנָאָה, דָעְצְיַילְעַנְדְּרַג וּוּיְמַעְרַ אַטְּדִּי גַּעֲשִׁיכְטֶעְ
דָּוְדִּים, אָנוֹ עַר לְסֻפְּרַ אַוְפְּנַן זַעֲלְבִּיגְעַן שְׁטִיגְעַר מַסְיַף דָּאָס בּוֹד
טַלְכִּים בְּ אָסְ בּוֹד מַלְכִּים אַ.
עַס אַיִּדְ צַוְעַן פֿוֹן דָעַם צְוֹאָמְעָנָהָאָנְג אָנוֹ דָעַם סְפַר פֿוֹן די
גַּעֲשִׁיכְטֶעְםַ, אָנוֹ זְייַ שְׁטַמְמַעַן פֿוֹ אַיִּוֹן אַזְוְדַעְמַזְעַלְבִּיגְעַן גַּעֲשִׁיכְטֶרְשִׁוְיַ-
בָּעַרְ, וּוּאָס הַאֲטַט זִיד גַּעֲשְׁטַעַלְטַ אַבְאַשְׁטִימְטַעַן צִילְ. אָנוֹ דָעַר אַמְתָּעָן,
עַר הַוִּיבְטַט אַוְ מִיטְטַדְרַ עַרְצְיַילְעַנְגַּן וּוּעַגְעַן דָעַם עַרְשְׁטַטְוֹן אַוְרְשְׁפְּרוֹנְגַּ
פֿוֹן דָעַם הַעֲכְרִיאִישָׁן פְּאַלְכָּה, עַרְצְיַילְטַ וּוּיְמַעְרַ מִיטְטַ אַסְדָּה, בְּיוֹ
וּוּלְכָעַר גַּעֲלַעַנְהָיִיט אָנוֹ אַיִּוֹן זַעֲלְכָעַר צִוְּיַת מַשְׁהַ הַאֲטַט גַּעֲנְבָּעַן גַּעַ-
זְעַצְעַן אָנוֹ פָּאָרְאָוִיסְגַּעַזְעַטְ דִּי הַעֲכְרִיעַר פִּילְ זַעַכְעַן. דָעְרָנָאָד דָעְצְיַילְטַ
עַר, וּוֹיַּאֲזִי דִּי הַעֲכְרִיעַר זַיְנָעַן, אַיִּוֹן הַסְּכָם מִיטְטַ מַשְׁהַסְּ פָּאָרְאָוִיסְ-
גַּעַגְעַן, אַרְיִינְגַּעַטְמַעַן אַיִּוֹן דָעַם צְוֹגְעַוְאַגְטַטְ לְאַנְדַּן (זַעַד בְּ רִיְם, קָאָפְּ,
זְ?); וּוֹיַּאֲזִי זְייַ הַאֲבָעַן דָעְרָנָאָד, הַאֲבָעַנְדְּגַּן דָאָס דָּאַזְיַגְעַ לְאַנְדַּן אַיִּוֹן זַיְעַר
בְּאַוְיַּאְ, אַיְבְּרַעְטְּרַאְגַּעַן די גַּעֲזַעַצְעַן (רְבָרְדִּים, קָאָפְּ, ?אָ, פְּסָוק 16)

און ווי איזו עם זייןען זוי דערטאר באפאלאען פיל אומונגיינען; ווי איזו, ווירער, די העברער האבען געוואלט דערווילען מלכים (רב רימ. קאף, יי', פסוק 14), וועלכע האבען מצ'יח געווען, אדרער נישט, לוייט דעם, צי זוי האבען אפנעהיט, אדרער נישט אפנעהיט די געוועצען (רב רימ. קאף, פסוק 36 און ?עצטען). ביין דעם אונטערנאנג פון דער מלוכה, ווי משה האט עם פאראויסגענט, וואס איז שיר דעם איבירגען, וואס העלפט מיט קיין זאך נישט צו באפעסטיגען דאס געוועץ, פארשווינט ער דאס איננאצען, אדרער ער שיקט אפ דעם לעווער צו אנדרער געשיכטשריבער. אטמדי אלע ביכער פארפאלגען, אלוווי, איין איינציגען ציל, און דאס איז, צו לערנען משה'ס ווערטער און גע' באטטע און צו באשטעטיגען זוי דורך געשעגען פאקטער.

פון די דזויגען דריי אומשענדערן צוואמעגעגענו מען, דה היינו: פון דער גלייבארטיניקיט פון דעם מאטעריאל פון אטמדי ביכער, פון זייר צוואמענזהאנג און פון דעם, וואס זוי זייןען געשיכט בען געוועצען פיל הונדרטער יארען נאך די געשענישען, וועגן וועלכע זוי דערציילען, האבען מיר, ווי געאנגט פרער, צו ציען דעם שלום, און זוי זייןען אלע געשיכט בען געווארען פון אייז אודערמוועלכיגען מהבר.

ווער אבער דער דזונגער מחבר איז געווען, דאס קאָן איד נישט איזיפווייזען מיט דערזעלביבער באשטיינקיטים. איד בין פונדרסטוועגען זיך משער, און דאס איז געווען ערוא. עם זייןען פארהאן אייניגע גאנץ וואנגע טעמיים, וואס פירען מיד צו אט-דער השערת. איזו ווי דער געשיכטשריבער, וועלכער איז, ווי מיר וויסען עס איצט, געווען אייז און-דערזעלביבער פערזאָן, פירט און זיין געשיכט בען צו דער באפרוייד אונגע פון יהוכין און גיט צו דעם צא, און יהוכין איז זיין גאנץ לעבען געוועגען ביים מלכ'ס טיש (ד. ה.). אודער דאס גאנצע לעבען פון יהוכין, אדרער פון נוכדרנץ'ס זוּן, וויל דער זיין פון די ווערטער איז דארט זייר ניט זיכער), בגין איז דערפונג געדונגען, איז ער האט ניט געקאנט לעבען פאר ערואן. די ביבעל דערמאנט אויד ניט קיין שם אנדער געשיכטשריבער, וואס האט דעםאלט געלעט, ווי נאך ערואן (זע עזר א. קאף, ז', פסוק 10). וועלכער האט זיך מיט פלייס איבערצע-געבען צו פארשען דאס געוועץ פון נאט, ארײַנְצֶבָּרְעָנְגָּעָן איז דעם א סדר, און איז געווען א גענטער שריפטשטעלעלער איז תורה משה (דאס וועלכיגע קאָפִיטָע, פסוק 6). און דעריבער קאָן איד קיין אנדר-

רען, אַ חֲוֹעַ עָרָאָגֶן, נִיטָן אַנְנָעָמָעָן פָּאָרָן מְחַבֵּר פָּזָן דָּאוֹיָגָעַ בְּיכֻעָה, פָּזָן אַטְדָּעָר וּוַיְתְּעַדְּגָעָר צִיּוֹגָעָנִישׁ וּוַעֲנָעָן עָרָאָגֶן זַעֲעָן מִיר אָוָרָן, אָוָרָן עָרָהָט זַיְד גַּעֲפְּלִיסְטִין נִיטָן נַאֲרָן אַוְיְצָפְּאָרְשָׁעָן דָּאָס גַּעֲמְלִיבָּעַ גַּעַן, נַאֲרָן אָוִיד אַרְיִינְגְּזַוְרְגָּעָן אַיְן דָּעַם אַסְדוֹר. אַיְן אַיְן נַחַם יְהָה, קָאָפֶן. ח/ פָּסָוק 8, וּוְעַרְתָּן גַּעֲזָאנְט אָוָוִי: "עִזְקָרָאָו בְּסְפָר תְּאַלְמָםָים מְפָרְשָׁן וְשָׁם שְׁכָלָן זַיְבָּנָן בְּמַהְרָא".

אָוָוִי וּוְיְאָבָעָר דָּעַר סְפָר דְּבָרִים אַיְן כָּלְלָן אָיְן זַיְד נִיטָן נַאֲרָן דָּאָס בָּוד פָּזָן דָּת מִשְּׁהָה, אַדְרָעָר זַיְוִן גַּרְעָסְטָעָן טִילָּה, נַאֲרָן עַס גַּעֲפְּנִינָן זַיְד דָּאָרָטָן, צַוְּלִיבָּן מַעְרָפְּלָאָרְקִיטָן. נַאֲרָן פִּילָּ צַוְּזָאָצָעָן, בְּכָן בֵּין אִיד זַיְד מִשְׁעָה, אָוָר דָּעַר סְפָר דְּבָרִים אַיְן עַס דָּאָס בָּוד פָּזָן גַּאֲטָס גַּעַזְעָא, וּוְאָס עָרָאָגֶן תָּאָט עַס גַּעֲשָׂרְבָּעָן, גַּעֲבָרָאָכָט אַיְן אַדְרָעָנוֹנָן אַיְן דָּרְקְלָעָרָט אַוְן וּוְאָס זַיְיָהָבָן עַס דָּעְמָאָלָט גַּעֲלִיעָנָט.

אָוָס זַיְינָעָן אַיְן דָּעַמָּס סְפָר דְּבָרִים פָּאָרָהָוּ פִּילָּ שְׁטָמְלָעָן, וּוְאָס זַיְינָעָן דָּאָרָט אַרְיִינְגְּזַוְרָעָט גַּעֲוָאָרָעָן, כְּרִי צַוְּמָאָכָלָעָן קְלָעוּרָעָר דָּאָס אַיְבָּעָרְוָעָגָע, הָאָב אִיד דָּאָס שְׁוִין בְּאַוְיְזָעָן אַוְיְבָּעָן דָּוְרָד זַוְּיָּוִי בְּיוֹשְׁפִּילָּעָן, וּוְעָן אִיד הָאָב דָּרְקְלָעָרָט אַבְּזָעָזְעָאָס מִוְּיָּנָןָג, עַס זַיְינָעָן אַבָּעָר פָּאָרָהָוּ נַאֲרָן פִּילָּ אַנְדָּרָעָר בְּיוֹשְׁפִּילָּעָן פָּזָן דָּעְמָוְעָלְבָּיָגָעָן מִין. לְמַשְׁלַח, אַיְן קָאָפֶן. ב/ פָּסָוק 12: "אַיְן אַיְן שְׁעִיר הָאָבָעָן אַמְּלָאָל גַּעֲוָאָיָנָט דִּי חָוִרִים, אַבָּעָר דִּי בְּנִיְּעָשָׂו הָאָבָעָן זַיְיָהָבָרְיָהָבָן אַוְן פָּאָרְטִילָּגָט פָּזָן וּוְיָעָר אַנְגָּזְיָיכָט אַוְן גַּעֲוָאָיָנָט אַוְיָפֶן אַרְטָמָ, וּוְיְשָׁרָאָל הָאָט גַּעַטְאָן אַיְן דָּעַמָּס לְאָנֶר פָּזָן זַיְוִן עַרְבָּשָׁאָפָט, וּוְאָס גַּטְאָט הָאָט עַס אִים גַּעֲגָבָעָן". אָוָוִי דָּרְקְלָעָרָט עָרָ אִיד דִּי פָּסָוקִים 3 אַוְן 4 פָּזָן דָּעְמָוְעָלְבָּיָגָעָן אַפְּטִילָּעָן, אַוְן דָּאָס אַיְן, אָוָנָט דִּי בְּנִיְּעָשָׂו הָאָבָעָן זַיְד בְּאַזְעָט אַיְפָּוּ בְּאָרָט שְׁعִיר, וּוְאָס אַיְן גַּעֲוָעָן נִישְׁתְּבָאָוָאָיָנָט אַוְן וּוְאָס עָרָ אַיְן צַוְּזָאָעָן זַיְיָ גַּעַד קְוּמָעָן בְּיוֹרֶשָׁה, נַאֲרָן אָוָן זַיְיָ הָאָבָעָן אִים עַרְבָּעָרָט אַוְן פָּאָרְטִירָבָּעָן פָּזָן דָּאָרָטָעָן דִּי חָוִרִים, וּוְעַלְכָּעָה הָאָבָעָן אִים בְּאַוְיָאָיָנָט פְּרָיָה, אַוְן זַיְיָ אַוְיָס גַּעֲרָאָטָעָן פְּוֹנְקָט אָוָוִי, וּוְדִי בְּנִיְּשָׁרָאָל הָאָבָעָן נַאֲרָן מַשְׁחָסָטָוִיט פָּאָרָט טְרִיבָּעָן אַוְן אַוְיְסְגָּעָרָטָעָן דִּי כְּנָעָנִים.

אָוָוִי זַיְינָעָן אָוִיד מַשְׁחָסָטָוִיט וּוְעַטְרָעָר אַיְן קָאָפֶן. ח/ פָּסָוקִים 6, 7, 8 אַוְן 9 צְוֹגָעָבָעָן, וּוְאָ צְוֹזָאָעָן, וּוְיָלָ קִיְּנָעָר וּוְעַטָּ נִיטָן קָאָנָעָן נִישְׁטָא אַיְנוֹעָן, אָוָר דָּעַר פָּסָוק 8, וּוְעַלְכָּעָה הָוִיְּבָּט זַיְד אַוְן מִיטָּ דִּי וּוְעַטְרָעָר: "אַיְן אַיְן יְעַנְעָר צִיּוֹת הָאָט גַּטְאָט אַפְּגָעָוְנוֹנְדָּרָעָט דָּעַמָּשָׁבָט לְוִי", מַזְוִי זַיְד בָּאָצְעָן אַוְיָפֶן פָּסָוק 5 אַוְן נִיט אַוְיָפֶן אַהֲרָוֹנָס מַזְוִיט, אַוְן אָוְרָא הָאָט

אים, וויזומט אויס, אריינגעשטעלט נאר צוליב דעם טעם, וואס משה דערציילענדיג די געשיכטן וועגענו דעם קאלב, וועלכען דאס פאלק האט פארערט, האט געאנט (זע קאף, ט', פקס 20). אז ערד האט געבעטען גאט פאר אהרוןען.

עורא דערקלערט וויטער, אז גאט האט אין יענער ציימ, וועגענו וועלכער משה רעדט, זיך איסידערוילט דעם שבט לוי, ברי צו וויזומט דעם מאטיו פון דער דאזינער איסידערוילונג און דעם טעם, וואס די לויים זינגען ניט בארכוּן געווארען צום אנטיל פון דער ערבעשאפט. נאר דעם פירט ער וויטער מיט משה'ס וורטער דעם באדים פון דער גישיכטער.

גיט נאר צו דעם צו די הקדמה פון בוּה, אלע שטעלען, וואועס וורטער גערעהט וועגען משה'ז בלשוּן נסתהּ אונדער שטער לען, וועלכער מיר קאנען שוויי מעד ניט אונטערשרידען און וועלכער ער האט מוסיף געוען אדרער איסיגנעריקט אין אנדערע וורטער בל' ספק נאר צוליב דעם, ברי זיינע צייט-חברים זאלען זי בעס פארשטיין.

ווען מיר וואלטערן, זאג איד, געהאט משה'ס בור גופה וואלטערן מיר אין צויזיפל געפונען בארכוּן דער אונטערשרידען איז איז איז דרייך, סי איין צוניזטעלט און סי איין דער בארכוּן פון דרי פאר שריפטען. איין דער אמתען, ווען איד מאָר נאר אַ פֿאָרגְּלִידְּ צוישען די עשרת החרבות פון דבְּרִים מיט די עשרת החרבות פון שמוט (וואו זיינר געשיכטער וורטער דערציילט גראינדייך), איזו זע איד, און די עשרת החרבות פון דרי צויזיפל איז אַפְּצְּדִּי אלע דרי פונקטערן: דער פערטער געבאט איז איז דרבְּרִים ניט נאר אנדערש איזיגנשטעלט, נאר ער איין דאָרט איד פֿאָלְּ בְּרִיטְּעֶר אַנְטְּוּקְּעָלְּט. זיון בארכוּן זיינע, וויזעה איז איז איד אנדערש פון דער בארכוּן איז שמוט. דער סדר, איז וועלכען דער ליעצטער געבאט וווערט דער

כלערט אין דרבְּרִים, איז איד פֿאָנְּצְּ אַנְדְּרִישׁ, ווי איז שמוט. די דאזינע שנים, ווי איז דרי, וואס געפינען זיך איז אַנְדְּרִישׁ שטעלען, זיינען, לוייט מיינונג, געמאכט געווארען, ווי שיין גע-זאנט, פון עראיין דערפְּאָר, וויל ער האט דערקלערט גאט'ס געוען פאר די מענשען פון זיון ציטט: איז דעריבער האלט איד דעם ספר דבלוּם פֿאָרְן סְפֵּרְ פָּוּן גָּטְסְ נְעֹזְעָץְ, וואס ערואָה האט

ארײַינגעבראכט איז אים א סדר איז אים דערעלערט. איז איד גלוייב אויך, איז פון אלע ביכער, וואס איד זאג, איז זי זיינען געשיריבען גען-ויארען פון ערדאָן, איז ד ברײַם געווען דאס ערשותע בור. אט-די השערה מאָר איד אויף דעם סמֶר, וואס דאס דאָזיגע בוד איז כוּלְּ איז זיך די געוועצען פון לאָנה, וואס אָ פֿאַלְקֿ נוּוְתִּינְגּ זיך איז זיך מער פון אלע, איז איז איז אויף דעם סמֶר, וואס עס איז ניש זיך אלע אנדערע ביכער, פֿאַרְבּוֹנְדָּעַן. מיט אָ פֿרְיוּדְרִיגְּנְעַן בּוֹך, נאָר הוּבְּכַט-זיך גְּלִיאֵיד אָזֶוּ: "דָּאָס זַיְנְעַן מְשָׁחָס וּוּרְטָעָר אָז אָ זֶוּ." אַבְּעָר נאָכְדָּע, ווּ ער האָט פֿאַרְעָנְדִּיגְּטַזְאָס דָּאָזִיגְּעַ בּוֹך אָז גַּעֲלָרְנְטַזְאָס פֿאַלְקֿ די גַּעֲזָעָן, ערְשָׁתְּ נאָכְדָּע, גְּלִוְיב אִיך, האָט ער גַּעֲנוּמָעַן פֿאַרְפָּאַסְעַן אָ פֿוֹלְשְׁטַעְנְדִּינְגַּע גַּעֲשִׁיכְטַע פּוֹן דָּעַם הַעֲבָרָאִישָׁעַן פֿאַלְקֿ, פּוֹן שְׁשָׁת יְמִין בְּרָאִישָׁת בּוֹן דָּעַם לְעַצְמָתָו חַוְּבָן יְרוּשָׁלָיִם, אָז דָּאָהָט ער אַרְיִינְגָּעַ שְׁטָעַלְטַז אַיְפּוֹ פָּאַסְיְּנַעַן פֿאַלְאָז דָּאָס סְפִּירְ דָּבְרִים.

ער האָט די ערשותע פֿינְגּ בּיְכֻר פּוֹן זַיְנְעַן גַּעֲשִׁיכְטַע אַנְגְּנָעָרְפָּעַן אויף מְשָׁחָס נָאָמָעַן אָן צַוְּיוּפְּעַל מְחַמְּתָד דָּעַם, ווּיל אָז מְשָׁחָס לְעַ — בְּאִשְׁתְּיִיטְ דָּעַר הַיְּוּבָטְאַיְּהָאַלְטַז זַיְעָדָה, אָז ער האָט אָוּסְטַז גַּעֲלִיבָעַן דָּעַם נָאָמָעַן פּוֹן אַטְדָּעַם וּוּכְטִינְסְּטָעַן טַיְלַן.

צְלוּבַּ דָּעַם דָּאָזִיגְּעַן מְאָטוּוֹן האָט ער דָּאָס זַעְקְמָטָע בּוֹך אַנְגְּנָעַן פּוֹן מִיט יְהָוֵשׁ עַס נָאָמָעַן: דָּאָס זַבְּעַטָּע — מִיטְוֹן נָאָמָעַן שְׁוּפְטִים: דָּאָס אַכְּטָע — מִיטְוֹן נָאָמָעַן רֹתָה: דָּאָס נַיְנְטָע אָז אָפְּשָׁר אַוְיךְ דָּאָס לְעַצְמָתָו — מִיט שְׂמוֹ אָלְסָן נָאָמָעַן: אָז צְלוּצָמָה, דָּאָס עַלְפָטָע אָז צַוְּעַלְפָטָע — מִיטְוֹן נָאָמָעַן מְלָכִים.

איַז אַבְּעָר עַזְרָא גַּעֲוָעַן דָּעַר לְעַצְמָעָר צַו לְיִגְּנָעַן די האָנט אויף אַט דָּעַם וּוּרְקָ אָז צַו האָט ער עַס גַּעֲבָרָאַכְט צַו דָּעַר גַּעֲוָוָאנְשָׁטָעָר מְדָרָגָה פּוֹן חַשְׁלָמָה — וּוּגְנָעַן דָּעַם, זַעַדְאָס קּוּמְעַנְדִּינְגּ קָאַפְּיַטְעַן.

ק א פ י ט ע ל נ י י ז.

וויטערדייג אונטערזוכנגען איבער דיזעלבייג בעבר: געטלוך, צו עזרא
אי געוען דער לאצטער צו ליגען די האנט אויף זיין צו דיא
ראנדיבאמערקונגגען, וואס געפינגען זיך אין העבראיישע כתבי
יד, האבען געהאט פארשיידענע נסחאות, אדרער נישט.

אויף ווי וויט דיא פריידיג אונטערזוכנונג וועגען דעם אמתען
מחבר פון דיאזיג בעבר געלט אונז צו פארשטיין זוי ריכטיג.
דאם איז ליעט צו זען שיין פון דיאשטעלען אליאן, וואס מיר האבען
דא געבראכט אויף צו פארשטיינער אונזער מײַינונג מכח דעם דיאזיגען
ענין און וואס או דער דיאזיגער אונטערזוכנונג ואלטען זוי פאָר יעדען
איינעם געומזט אויסען מונקעל. איבער אויסער דער אונטערזוכנונג פון
דעם אמתען מחבר פון דיאזיג בעבר, בלוייכט נאר איבער צו בא'
מערךען איין זוי אייניגע אנדערע פונקטען, וואס דער אלעגמײַינער
אבערגויבען דערלאָזט ניט דיא מאסע דערזיף אָפּצושטעלען זיך. דער
וויכטיגסטער פון אטּרְדִּי פונקטען איין, או עזרא וועלכען אָרְדִּי וועל
האלטען פארו מחבר פון דיא פרייד אָגּוּרְפּוּנְג בעבר אויז לאָנג ביז
וועגען עמיינער וועט מיר ניט אָנוֹויזען אָמֵר זיכערן מהבר, האט
ניט דער לאצטער צונעליינט זיין האט אויף דיא דערציילונגגען, וואס
געפינגען זיך איין דיאזיג בעבר: או ער האט ניט מעד ווי בלוייז געד
זאמעלט דיא מעשיות פון פארשיידענע שrifטשטעלער, באָנוֹגְעָנְדִּיג זיך
אייניגע מאָל פשוט דערמייט, וואס ער האט זוי בלוּז איבערגענעריבען:
און או ער האט זוי איבערגעלאָזען פארו דיא קומענידע דורות, ניט האָ
בענידיג זוי אָפּילְוּ אונטערזועכט אָדרער געבראכט אָין אָרדענונג.
אָיד קאָן זיך ניט משער זיין, וואס עס זיינען געוען דיא סיבות
(אויב אפשר ניט קיין פֿרְצִיְתִּינְגֶּר טוּיט), וועלכע האבען געשטערט
עורהָן צו פֿאָרְעָנְדִּיגְעָן אָטּדָאָס ווערכ בשלהות. אָבּעָר אָוּ דִּי זִיךְרָאָז
איין דער אמתען אווּ, דאס קאנען מיר. הָגֵם עס פֿעַלְעָן אָנוּ דיא עַלְטַסְטָע
העבראיישע געשיכטשרייבער, נאנץ קלאר אויניען פון דער קליניג
צָאָל פֿרְאָנְגָּעָנְטָעָן, וואס מיר פֿאָרְמָאָנְגָּעָן פון זַוְּ.

איין דער אמתען, דיא געשיכטע וועגען חזקיהוּן אָין מְלָכִים בְּ
קיָאָפּ. יְהָ, פון פְּסָקָה 17 אָוּ, אָיוּ קָאָפִירָטָה פון יְשֻׁעָיָהָס דְּשִׁׂיחְיָלָוָן זַוְּ
זַי גַּעֲפִינְט זַיךְ אָיוּ סְפָּרָה דְּבָרָה הַיּוֹםָם לְמַלְכִּיָּה, זַוְּ

איו דעם ספר יש עיַה, וואס איו אינגעשלאַסען איו ספר דברי הימים למלכי יהודה (זע דברי הימים ב, קאָפ, ל"ב, פאָרעלעצטנע פּּסּוֹק), לייענען מיר די דזוניגע נאנצע געשיכטע, דערציילט, אַחוֹץ נאָר וועניג אויסנאָמָען, מיט דיזעלביינע ווערטער, וואס איו ספר מלכִים. דערפּוֹן מוֹן מען נויטיגערהיט ציעוֹ דעם שלום, אוּם זונְגָן, אוּם געווֹן פֿאָרְשִׁידְעָנָעָן נסחאות פּוֹן אַטְדָעֶר יְשֻׁעָׁה שְׂעָר דערציילט זונְגָן, אוּם מָעָן ווֵיל נאָר נִתְטְרוּמָעָן, אוּם אוּיד דערין שטעהַט עַפְעַט אַסּוֹר.

דאָס לעצטע קאָפִיטעל, ווּדרער, פּוֹן מְלָכִים בָּה, אוּם אַינְגַעַשְׂאָרָאָסּוֹן אַיְזָן יְרָמִיָּה קָאָפּ, ל"ט, מ', אָוֹן לְעַנְטָעָן, אוּיד קָאָפּ. ז' פּוֹן שְׂמֹאָל בָּבָאָן קָאָפְּרִיט אַיְזָן קָאָפּ. י"ז פּוֹן דְּבָרִי הַיּוֹם אָן אֲבָעָר אַיְזָן פֿאָרְשִׁידְעָנָעָן שְׁטַעַלְעָן זְיַינְגָן דִּי וּוּרְטָעָר אָוֹויַּעַן מְעַרְקָוְיְרָדִין פֿאָרְעָנְדָרָט, אוּם צְעַנְדְּקָעָנְטָן וּיְעַר לִיְכָט, אוּם דִּי דְזַוְגָעַן צְוֹוִי קָאָרָאָסּוֹן זְיַינְגָן אוּרְזִינְגְּנָעְנוּמָעָן פּוֹן צְוֹוִי פֿאָרְשִׁידְעָנָעָן עַקְוּמְפְּלָאָרָאָסּוֹן פּוֹן נְתָנָס גַּעֲשִׁיבְטָעָן.

צְולָעַצְטָמָע אַיְזָן אוּיד דִי גַעַנְעַלְאַגְנָעָן פּוֹן מְלָכִיְאָדוֹם, וואס גַעַפְינָט זִיד אַיְזָן בְּרָאְשִׁית, קָאָפּ, ל"ז, פּוֹן פְּסּוֹק 30 אָן, אַיבְּרָהָמְגַעַבָּעָן מִיט דִזְעַלְבִּיְגָעָן וּוּרְטָעָר ווּיְאַיְזָן דְּבָרִי הַיּוֹם אָן, קָאָפּ אָן, הַגָּם עַס אַיְזָן קָלָאָר, אוּמְדָעַמְבָּרְתָּר פּוֹן דֻעָם דְזַוְגָעָן בּוֹדְהַט גַעַנוּמָעָן דִי זָאָכָעָן, ווענְגָעָן וּוּלְבָעָעָר דָרְצִילָט, פּוֹן אַנְדָעָר גַעַשְׁכְּטָרְיוּבָר אַיְזָן נִתְטְרוּמָעָן דִי צְוֹוְעָךְ בְּבִיכָעָר, וואס מִיר שְׂרִיבָעָן זְיַיד עַוְרָאָן.

עַס אַיְזָן נאָר קִיּוֹן צְוֹוְיְפָעָל נִימָט, אוּמְדָעַמְבָּרְתָּר זְיַיד וּוּלְטָעָן גַעַהָאָט דִי גַעַשְׁכְּטָרְיוּבָרְסָס וּוּרְקָס גּוֹפָא, וּוּלְטָס דִי דְזַוְגָעָן פּוֹן זְיַיד אלְיאָנָן בָּאוּיְעָן גַעַוְאָרָעָן, הַיּוֹת אֲבָעָר אַטְדִּי וּוּרָה, ווּיְאַירְהָאָבָדָס שְׂוִין גַעַזְאָנָמָה פְּלָעָלָעָן אָנוֹ אָוִים, בְּלִיְבָט אָנוֹ נִתְקִיּוֹן אַנְדָעָר בְּרִיהָה, ווּיְנָאָר זְיַיד צְעַרְזָוְכָעָן דִי גַעַשְׁכְּטָמָס גּוֹפָא, ד. ה., זְיַידְרָאָר אָנוֹ צְזָאָמָעָהָאָגָן, זְיַידְרָעָ פֿאָרְשִׁידְעָנָעָן וּוּדְרָעוּהוּלוּגָנָגָן אָנוֹ צְולָעַצְטָמָע זְיַידְרָעָ סְתִירָהָאָגָן דִי צְיַוְרָעָכָעָנוּנָגָן; נאָר אָזְוִי אָרוּם וּוּלְעָלָעָן מִיר קָאנָעָן זְיַיד שְׂאָפָעָן אָמִינְגָג וּוּנְגָעָן דִי אַלְעָאָנְדָעָר זָאָכָעָן.

מוֹר וּוּלְעָלָגָן, אלְלוֹוִי, אָוְנְטָעְרוֹנָכָעָן דִי דְזַוְגָעָן גַעַשְׁכְּטָמָס, ווענְגָעָן סְטָעָנָס דִי גַעַשְׁכְּטָיְגָסְטָעָן פּוֹן זְיַיד, אָוֹן קוּדָם כָּל דִי גַעַשְׁכְּטָמָס וּוּנְגָעָן יהָודָה אָזְנָתָה, וואס דָעַר גַעַשְׁכְּטָרְיוּבָר הַיּוֹבָט וְזָיְזָוְעָן זְיַיד דָרְצִילָעָן אָזְנָתָה, בְּרָאְשִׁית, קָאָפּ, ל"ה, מִיט אַטְדִּי וּוּרְטָעָר: "אָוֹן עַס אַיְזָן גַעַוְעָן אָזְנָתָה

יענער ציומ, או יהודה איז אוועק פון זייןע ברידער". די דאזינגע ציומ מהו אוודאי זיך באציען אויפ א ציומ, וואס עס איז גלייך פאר דעם וועג בען איר גערעדט געווארען; אבער דאס קאן זיך באזונ אופנו ניט באציען זיך אויפ דער ציומ, וואס עס ווערט וועגען איר גלייך פאר דעם געד רעדט איז בר אשי.

אין דער אמתעה, פון אט-דער ציימט הא, ד. ג. פון דער ציומ, ווען יוספ איז אוועקגעperfט געווארען קיין מארום, ביין צו דער ציומ, ווען דער פאטראיארד יעקב איז אוועס אהינו מיט זיין גאנצען הויז געווינט, קאנען מיר ניט ציילען מער פון צווויז און צוואן צוינ אדר; וויל ווען יוספ איז פארקופט געווארען פון זייןע ברידער, איז ער אלט געוווען זיבעצען איר, אונז ווען פרעה האט אים געלאומות רופען פון דער תפיסה, איז ער אלט געוווען דרייסיג איר. רעכענט נאך צו דעם צו די זיבען פרוכטבאהר איר און די צויזי און יאך מון גער, וועלען מיר האבען א קימאלן פון צויזי און צוואן צוינ איר.

קיין מענש וועט אבער ניט קאנען זיך פארשטעלען, או איזו פיל זאכען זאלען קאנען זיך פארלויפען איז משך פון צויזי און צוואונציג איר. דהוינט: יהודה געט זיך א פרוי, וועלכע געברט אים דריי קינדרער איזנס נאכון אנדרען; דער עטסטער פון אטדי קינדרער וואקסט איזס און האט חתונה מיט תמרין; ער שטארבט און דער צויזי טער זון האט חתונה מיט זיין שענערין; איז ער שטארבט און איז א צייט איזס פארבינדט זיך יהודה אליזי מיט זיין שנור, וועלכע ער האט ניט דערקענט; זיך געבירט איז א צוילינג צויזי זיך, וואס איזינער פון זיך ווערט אליזי א פאטער, אלץ איז פארלויף פון אטדי דער ציומ.

איזו זיך אטדי אלע זאכען קאנען זיך ניט באציען אויפ דער ציומ, וועגען וועלכער ער רעדט זיך איז בר אשי, מה מען, הייסט עס, זיך באציען אויפ איז אנדער ציומ, וועגען וועלכער ער האט זיך גערעדט גלייך פאר דעם איז אנדער בוה, איזו מילא האט עזרא פשוט קאפרט די דאזינגע געשיכט און זיך אריינגעשטעלט צוישען אנדרער, ניט האבענידיג זיך נאך גענויער אונטערזוכט.

אבער ניט נאך אטדי אס קאפעטעל אליזי, נאך די גאנצע גע שיכטע וועגען יוספ' איז יעקב' איז, דארך מען אומבאדריניגט אונגע-

שריiber: אוזו וויניג שטימט זי מיט זיך אלין.

אין בר אשית, אפ' מ"ז, וווערט עם דערציזלט, או יעקב אין אלט געווען הונדרערט אונז דרייסיג יאה בעת יוסף והאט אים צום ערשטען מאל געפריט צו פרעהן צו באגראיסען אים. נעמט פון אט-די מונדרערט אונז הייסינג יעאר אראפ די צו זיאנו צו אונצינ זיאה, וואס ער האט געטראיערט אונז יוסקס געלטזועשרען, דערנאנדר די צו זיאו יעאר, וואס יוסוף איז אלט געווען, וווען מען האט אים פראדארקזיפט, אונז צולעצעט די זיבען יאה, וואס יעקב האט געדינט פאָר דרכ'לען, אונז איר ווועט זען, אונז ער איז שווין געווען איז פאנץ טיפען עלאטעה ארום פיראזו אכציג יעאר אלט, וווען ער האט געטומען לאחן' פאָר אַזוייב. איר ווועט איזיד זען, פון דער אנדרער זיימ, אונז דינֶת איז קוים אלט געווען זיבען יאה, וווען שכט האט זי מאנס געווען, אונז או שמעון איז קוים אלט געווען צו על פ יעאר אונז קוּלְף, וווען זי האבען איזס געפֿלידערט אט די גאנצע שטאמט אונז פאָרטיליגנט דער שאָפּ פון שׂווערד אַלע אַירע אַינְגּוֹאַזְגּעַר.

עם איזו ניט נויטיג דורךזגונין דא דעם נאנצען חומש. שטעלען
מעו זיך בלויו אפּ דערויה, איז אלע געבעאטען און געשיכטעס ווערטען
אייז אטצדי פינוף ביכער דערצ'ילט און שום סדר איזו ניט האבענידיג איז
אכטט די ציימ. איז איזיאזן דיזעלכגען געשיכטען ווערטט אפּט איברגען-
חוורט און אייניגען מאל גאר אויפּ פֿאַרשיידענע אָפּנִים. איזו מוו מען
זיך איבערצעיגען, איז די אלע געשיכטעס זיינען ווייעס-איין צוזאמען-
געקליבען איזן צוזאמענעוארפּען געוואָרערן, כדֵי מען זאל זוי שפּעטער
קאנען בעסער אונטערזוכען איזן ברענונגין איזן אַראָדערונג.

אוון ניט נאר די געשיכטטעם, וואס זייןען פארהאָן אַין חמשה
אַחומרישׂ תורה, זייןען אויף אֹאָן אָופֵן אַזנוּיגע שומעלט גענוואָרערן, נאר
אָאוּיד די בעציזילונגנען פֿוּן די זִיבּעַן ווייטערידגעַן בִּיכּער, וואס
וועזרען געפּירט בִּיזְוּן חורבן ירושלים. וועדר זנט דעַן ניט, אַין
שׁוֹפְטִים, קאָט. בָּ, פֿון פְּסֻקֶּן 6 אָן ווערט ציטירט אַ נײַיר גַּעֲשִׁיכְטַּ
שריבער (וועלכּער האָט אויך באַשְׁריבְּבָּעַן יהושעָׂם מעַשְׂמָן) אוון אַין
זַיְינַן ווערטער ווערטער נאר פְּשָׁוֹט אַיְבעְרָגְעַנְעַבָּעַן, וויל ווי אַווֹי גַּעַ
שְׁקָטַן וֵידַעַן, אַן אַזנוּער גַּעַשְׁיכְטַּרְשִׁיבָּר, נַאֲכָרָעַן, ווֹי עַר האָט דָּער

ציילט איזן לעצטען קאפאיטעל פון יהו ש ע. איז יהושע איז געשטארבען איזן גערראקט געוואָרערן צו קבורה, איז נאָכְדַּעַם, ווי ער האט איז ער שטען קאפאיטעל פון שו פטיטים צוגעאנט צו דערצ'ילען, וואָס עס איז געשען נאָר יהושע'ס טויט, זאל קאנען צוגעבען צום ערשטען קאפאיטעל דאס, וואָס ער הויבט אָן דערצ'ילען וועגען יהושע' איז דעם צוּוִיטען קאפאיטעל, אויב נאָר ער וויל אָנְהָלְטָעַן דעם פָּאֶרֶעֶם פון זיון געשיכטע?

פונקט איזו זיינען די קאפאיטעלן ייִז, ייִח איז אָ. וו. פון שמו אָל אָ, גענעמען פון אָן אָנדְרֶעֶר געשיכטשטייבער, לוייט וועלבען דור האט אָנְגָּנְגָּהָוִיבָּעָן אָרִינְקָוָמָעָן אָיז שאָלָּס הַוִּיפָּאָזְלִיבָּן נאָר אָן אָנדְרֶעֶר מָאָטְיוֹן, ווי דער, וואָס ווערט אָנְגָּנְגָּהָוִיבָּעָן אָיז קאָפָּר. טַיְז פון דעם עַלְבִּינְגָּן בָּוֹר. דער דָּאָוִיגְנָּעָר געשיכטשטייבער גַּלוּבָּטָן נִימָּ, אָוּ דור איז גענאָנְגָּהָוִיבָּעָן צו שאָלָּעָן, וויל שאָלָּה האט אִים געַרְפָּעָן אַוְיפָּן רָאָט פון זיינע קְנָעָבָּט (ווי דאס ווערט דערצ'ילט אָיז קאָפָּר. טַיְז), נאָר אָוּ ער האט זיך באָקָעָנְטָמִיט שאָלָּעָן אָיז לְאָגָּעָר, ווען זיון פָּאֶטְעָר האט אִים גָּרָאָר גַּעֲשִׁיקָּט אָהָז צו זיינע ברְּדָעָר, אָיז שאָלָּה האט אִים פָּאֶרֶעֶם האָלְטָעַן אָיז הַוִּיפָּאָזְלִיבָּן זיון נְצָחָוָן אַיבָּעָר גַּלְוִת הַפְּלַשְׁתִּין.

דאָס אַיְינְגָּהָוִיבָּעָן בֵּין אָיך זיך אָוּיר משער מִכְּה קאָפָּיטעל בְּיַז פון דעם עַלְבִּינְגָּן בָּוֹר, אָיז דאס אָיז, אוּ דער געשיכטשטייבער דערצ'ילט דָּאָטָר, לוייט אָז אָנדְרֶעֶנס באָרכְּטָמָן, די געשיכטשטייבער וועלבע גַּעֲפִינְט זיך אָיז קאָפָּיטעל בְּיַז. אַבָּעָר אִיך ווּלְדָס לְאָזָעָן אָז זוּיְתָן אָיז אַיבָּעָר נִיְוָן צו דער אָוּנטָעוֹרוֹזָוֹנָגָן פון דער צִיְּתָרְדָּעָבָּעָנָגָן.

איַז קאָפָּר. 1. פון מלכִּים אָ ווערט גַּעֲזָאָנט, אוּ שלמה האט געכּוּיט דעם בית המקדש אָיז 480 מִזְמָרָה יָאָר נאָדִי צִיָּת מִצְרָיִם. אַבָּעָר אַוְיפָּן סְמָךְ פון די געשיכטשטייבער מִזְמָרָה מִיר אָנְגָּנְגָּהָוִיבָּעָן אָז פִּיל גַּרְעָסְעָרָעָן המשדר פון יָאָרָעָן. דְּהַיָּינוּ:

משה אָיז גַּעֲוָעָן דער פִּירְעָר פון פָּאֶלֶק אָיז

מדבר —————— 40 יָאָר

יהושע, וועלכּוּר האט גַּעֲלָעָט הַוְּנְדָרָעָט אָיז

צעַן יָאָר, האט, לוייט דער מִיְוָנוֹנָגָן פון

יְוִסְיָפָּס אָז אָנדְרֶעֶר געשיכטשטייבער,

גַּעֲהָרְשָׁת נִוְתָּמָעָר, ווי —————— 26 יָאָר

כושן רשותים האט געהאלטען דאס פאלק	
איו קנעכטשאפט — — — — —	8 יאר
עתניאל בז'קנו איו געווען ריבטער — — —	40 יאר
ענלוון, דער קעניג פון מוואב, האט געהערשט	
איבערן פאלק — — — — —	18 יאר
אהוד איז שמניג זייןגען געווען ריבטער — —	80 יאר
יבין, דער קעניג פון כנעו, האט ווידעראמאל	
געהאלטען דאס פאלק אונטער זיין מער-	
שאפט — — — — —	20 יאר
דאס פאלק האט דערנאר געהאט רו — — —	40 יאר
דאן איו עס אַרְוָנְטֶרְגָּעָפָלָעָן אַוְנְטֶרְ דָּעַם	
יאר פון מדריזן אויף — — — — —	7 יאר
איו גדענס'ס צייט האט עס געלעבט איז	
פרוייהויט — — — — —	40 יאר
עם איו געווען אונטער אַבִּימֶלְכָּס הָעָרָה	
שאפט — — — — —	3 יאר
תולח בז'יפואה איו געווען ריבטער — —	23 יאר
דאס פאלק איו ווידעראמאל אַרְוָנְטֶרְגָּעָפָלָעָן	
אונטער דער הערשאפט פון די פלשתים	
אוו די בנירעמן — — — — —	18 יאר
יפטה איו געווען ריבטער — — — — —	6 יאר
אכזו פון בית-לחם — — — — —	7 יאר
אללו הובולני — — — — —	10 יאר
עכדוון הפרעתוני — — — — —	8 יאר
דאס פאלק איו ווידעראמאל געקומען אונטער	
דער הערשאפט פון די פלשתים — — —	40 יאר
שמשון איו געווען ריבטער — — — — —	20 יאר
על, — — — — —	40 יאר
איידער דאס פאלק איו באפרויט אַוְאָרְעָן	
פון שמואלען, איו עס ווידער אַרְוָנְטֶרְגָּעָן	
פאָלָעָן אַוְנְטֶרְ דָּרָרְ הערשאפט פון די	
פלשתים — — — — —	20 יאר
דור האט רענירט — — — — —	40 יאר

שלמה האט רענרט ביז דעם אויפבי פון

ביהת-המקדש ————— ————— ————— ————— 4 יאר

אטידיע צאלאן געהיבורט גיבען דעם ס'ה פון ————— 480 יאר

מעו דראָף נאָר דערצַן צורעכענען די יארען פון יונגערד ערפֿאָבע,
ווען דער העברע אישער שטאָט האט נאָר געלְּיט נאָר יהושע'ס מoit ביז ער
איין אונטער געהיבורט געהיבורען פון כושן רשותם. אטידיע צאָל יארען
האט געמוֹת זיִן אַ גאנָאַ היבשע, וויל אַיד קאָן זיך נאָר ניט פֿאָרָּ
שטעלען, אוֹ באָלֶר נאָר יוחשׁע'ס טוֹיט צאָלען אוֹוֵת אַינְמָאָל האָבעָן
אוֹיסגעשְׁטָרְבָּעָן די אלְּעָן ווּלְּכַעַן האָבעָן צוֹנוֹזְעָעָן זיִינָעָן מעשיּוֹם, אַדרְעָר
אוֹ זיִינָעָר נאָכְלְקָמָעָר צאָלען מיט איָזָן קלְּאָפָּה האָבעָן אַפְּגָעָזָט זיך פֿוֹן
די געוֹצעָעָן אוֹוֹ אַרְוָנְטָרְבָּעְנוֹקָעָן פון דער העכְסָטָעָר מְוּנָעָנָר צוֹ דעם
לְעַצְמָעָן גְּרָאָר פּוֹן פָּאָרְדָּאָרְבָּעְנוֹקָיִיט אַזְּן נַאֲגָעָלְאָזְעָנִיקִיט, אַזְּעָה, לְסָוָה,
אוֹ כְּשָׁוֹן רשותים צאָל זיך אַזְּיָן מְאָמָעָנָט האָבעָן אַונְטָרְבָּעְנוֹקָעָט,
יעַדר אַיְנָעָן פּוֹן אַטְּידָי גַּעַשְׁעָנִישׁוֹן האט גַּעַפְּדָרְעָט בְּמָעַט אַגְּנָעָצָעָן
דור אוֹן עַמְּ אַזְּיָן, דעריבער, גְּרָאָר קִיּוֹן צוֹוַיְפָּעָל נִימָט, אוֹ אַזְּן שְׂוֹפְּטִים,
קָאָפָּ, בָּ, פְּסָוקִים 7, 9 אַזְּן 10, נַעֲמָת די בִּיבָּעָל אַרְחָם די גַּעַשְׁכְּטָעָן
פּוֹן אַגְּרִיסְעָרְ צָאָל יָאָרָעָן, ווּאָס זִי נִיּוֹת זִי פָּאָרְבָּי מִיט שְׁטוֹלָּ
שְׁוֹוִינְגָּעָן.

טיַּל מוֹזָעָן אוֹיד צוֹנוֹגְבָּעָן די יָאָרָעָן, ווּאָס שְׁמוֹאָל אַזְּן גַּעַוָּעָן אַ
שְׁוֹפְּט אַזְּן ווּאָס די בִּיבָּעָל נִיט פּוֹנְקָט אַזְּיָן נִיט אַן זַיְעָר צָאָל. ווּיְטָעָד
מוֹזָעָן מִיר נאָר צוֹרְעַכְעָנָעָן די יָאָרָעָן פּוֹן שאָלוֹס' הַעֲרִשָּׁאָפָּט, ווּאָס אַזְּדָיָּ
חָאָב זִי אַוְיְסְגָּלְאָזָעָן אַזְּן דער דְּרַעְכְּנוֹגָן פּוֹן אַזְּבָּעָן, ווּיְלָ פּוֹן שאָלוֹס'
גַּעַשְׁכְּטָעָן אַזְּן נִיט צוֹ זַעַן גַּעַנְגָּסָקָאָר, ווּלְּאָנָגָג עַר האט רַעֲנִירָט. עַס
וּוְרָתָם, אַמְּתָּ גַּעַנְגָּט אַזְּן שְׁמוֹאָל אָ, קָאָפָּ, יִגְּ, פְּסָוק 1, אוֹ שאָלוֹ
הַאָט גַּעַקְיִינְגָּט צְוֹוַיְיָ אַהֲרָן אַבְּרָהָם דָּעָר טַעַקְסָט אַזְּן אַזְּן אַסְּטָעָל
פָּאָרְדָּאָרְבָּעָן אַזְּן פּוֹן דָּעָר גַּעַשְׁכְּטָעָן גּוֹפָאָ לְאָוֹט זִיךְרָאָן אַנְגָּעָמָעָן אַ פִּילָּ
לְעַנְגָּרָעָן צִיִּים. אַזְּן דָּעָם, אוֹ דָּעָר טַעַקְסָט אַזְּן אַזְּן אַנְגָּעָמָעָן, קָאָן נִיט
מְסֻופֶּק זִיְּן אַזְּאָאָ אַיְנָעָרָה, ווּאָס אַזְּן אַפְּלָוּ צוֹנְגָּקְוָמָעָן נִיט מָעָר, ווּלְּאָרָ
צַוְּ דָּעָר שְׁוֹוּעָל פּוֹן דָּעָר העֲבָרְעָאִישָׁר שְׁפָרָאָר. דָּעָר טַעַקְסָט הוֹיְכָט זִיךְרָאָן
דָּא אַזְּוֹוִי: "בָּן שָׁנָה שָׁאָל בְּמַלְכָו וְשָׁתִי שָׁנִים מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל" —
"שָׁאָל אַזְּן אַלְּט גַּעַוָּעָן אַזְּיָן יָאָר, ווּעַן עַר האט אַגְּנָעָהוּבָעָן קִינְיָ
גָּעָן, אַזְּן צְוֹוַיְיָ יָאָר חָאָט עַר גַּעַקְיִינְגָּט אַבְּרָהָם". וּוּעָר, וּאָגָּ

איך, ועת נימט, אז די צאל יארען פון שאול'ס עטלטער אין דער צייט, ווען ער האט אונגעהויבען רענירערען, אין דא אויסגעלאזט געווארדען? און און פון שאול'ס געשיכטע גופא לאזט זיד אונגעמען א פיל גרעסערע צאל רענירונגס-יארען קאו און דעם אודר קיינער ניט מסופק זיין, וויל און קאפ. ב"ז, פסוק 7, פון דעמעעלביגען בויה, ווערט דערציילט, און חזד האט און יאר און פיר חדשי זיך אויל'ס פארפאלונגונגען. לוייט אטציגען וועלכע ער און אנטלאפשע פון שאול'ס פארפאלונגונגען. השבון בלוייבט, אלזוי, איבער פאר די איבעריגע געשענישען פון שאול'ס רענירונג א צייט פון אקט חדשין, וואס קיינער וועט דאך און דעם ניט גלויבען. יוסיפס, וועניגטטען, האט צום סוף פון זעקטטען בור פון זיינע "אלטערטמליבקייטען" פארבעסערט אטציגען טעקטטען אוויו: "שאול האט, אלזוי, געקיןיגט אקטצען יאר בי שמואל'ס לעבען און צוווי יאר נאך זיין טויט". נאך מעער, די גאנצע געשיכטע פון קאפ. י"ג איזו להלוטין ניט און הסכם מיט דעם פריערדרינען. צום סוף פון קאפ. ז' ווערט דערציילט, און די פלשטים האבען גלייטען פון די יידען אוא פולשטיינרנידען מפלגה, אוא זייל האבען בי שמואל'ס לעבען ניט געוואנט ארבערציטערעטען די גרעניצען פון ישראלי. אבער און קאפ. י"ג ווערט דערציילט, און די יידען זיינען בי שמואל'ס לעבען איבער געפאלאן געווארען פון די פלשטים און דורך זייל געראקט געווארען צו אוא עלענד און ארעמאקייט, און זייל האבען ניט געהאט קיין כליזין צו פארטידיגען זיך, און אודר ניט קיין מיטלען צו מאכען ניע.

עם וואלט מיר אודאי געקסט גונגט מי, ווען איד וואלט דא פארזוכט צו הארמאנייזען די אלע געשיכטען, וואס געפינען זיך און ש מ ו א ל א. איזוי איז זייל זאלאן אויסזען גלייך זייל וואלטנע געוווע געשידיבען און אינגעאראדענט פון איינ-איינציגען געשיכטער שריביעל. איד וועל אבער זיך אומקערען צורייך צו מיין עניין. די אראען, וואס שאול האט דעגירט, מוזען, אלזוי, צונגעבען ווערטן צו דעם פריהערידיגען חשבו. איד האב, צולעצט, איד נישט אריינגעראדענט דען די יארען, וואס די העברער זיינען געוווע אהנו א רענירונג, וויל פון דער ביבעל איז נישט צו זעזוייער צאל, איד זאג נאכאמאל, און איד קענו נישט זייל זיבער און דער צייט, ווען עס זיינען פארגעלומען די געשענישען. וועגען וועלכע עם ווערט דערציילט און ש פט ים, פון קאפ. י"ז ביןו סוף בו.

פֿוּ דַעַם, וְאָס אִין אֹויבָעַן גַּזְאָגַט גַּעֲוָאָרָעַן, פָּאָלָגַט, אַלְזָוִי,
אוּפּוּ קַלְעָרְסְטָעַן אָפּוֹן, אָז דִּי גַשְׁיכְטָעַס גַּפְאָ גַבָּעַן אָנוֹנָ נִישְׁתָּקִין
אַמְתָּעַ רַעֲבָנָגָגֶג פֿוּ יַאֲרָעַן אָז דִּי דַעֲצְצִילְוָנָגָגֶג זַיְנָגֶג
גַּעֲהַאָלְטָעַן בְּנָגָעַ אַיְזָאָרָד דַעֲרָעְלְבִּיגֶר גַשְׁיכְטָעַס. מִיר מְזָועַן, דָעֵרִי
בָּעַר, אַנְגָּעָמָעַן, אָז דִּי דַאֲזָגָעַ גַשְׁיכְטָעַס זַיְנָגֶג צַזְאָמָעְגָּנְגָשְׁטָעַלְטָעַן גַעַנְגָעָ
זַוְאָגָעַן פֿוּ פָאָרְשִׂיְדָעַן שְׂרִיבָעַר אָז זַיְנָגֶג עַד הַיּוֹם נָאָר נִישְׁתָּקִין אַונְ
טַעַנְגָעָוָכָט אָז נִישְׁתָּקִין גַעְרָאָכָט אִין אָז אַרְדָעָנָגֶג.
נִישְׁתָּקַלְעָנָגֶר אִין אֹיד דָעַר וַיְוַידְרָשְׁפָּרוֹד אִין דָעַר צַיְטָרָעְבָּנָגֶג,
וְאָס מִיר גַעְפִּינָגֶג אִין דָבָר הַיּוֹם לְמַלְכִי יְהוָה אָז אִין דָבָר הַיּוֹם
לְמַלְכִי יִשְׂרָאֵל.

אִין דָעַר אַמְתָּעַן, אִין דָבָר הַיּוֹם לְמַלְכִי יִשְׂרָאֵל וּוּעָרְט גַעְזָאָגַט,
אָז יְהוָהּ, אַחֲאָבָס זָוָן, הָאָט אַנְגָּהָוָבָעַן דַעְגָּרְעָאָן אִין צַוְוִיְיטָעַן רַעְנָיָן
דוֹנְגָס-יָאָר פֿוּ יְהוָהּ, יְהַשְׁפָּטָס זָוָן (זַעַמְלָא בְּמִלְאָה, בְּמִלְאָה, אָ
פְּסָוק 17). אַבָּעָר אִין דָבָר הַיּוֹם לְמַלְכִי יְהוָהּ וְעַן מִיר, אָז יְהוָהּ,
יְהַשְׁפָּטָס זָוָן, הָאָט אַנְגָּהָוָבָעַן רַעְגָּרְעָאָן דָעַם פַּינְפָּטָעַן דַעְגְּרָוָנָגָס
יָאָר פֿוּ יְהוָהּ, אַחֲאָבָס זָוָן (זַעַמְלָא בְּמִלְאָה, בְּמִלְאָה, אָז פְּסָוק 17),
אָז אֹיבָ אַיְינָגֶר וּוּטָן וּוּלְעָלָן פֻּרְגְּלִיְיכָעַן דִי גַשְׁיכְטָעַס פֿוּן דְבָרִי
הַיּוֹם מִימְלָא מִיטָּדִי גַשְׁיכְטָעַס פֿוּן מִלְמָלָא בְּמִלְמָלָא, וּוּטָן עַר גַעְפִּינָגֶג
נָאָר פִיל אַזְוִינָגֶעָ וַיְוַידְרָשְׁפָּרוֹכָעָן. עַס אִין נִשְׁתָּקִין אַיר זָאָל זַיְיָ דָא
בְּרַעְנָגָעַן, אָז נָאָר וּוּנָגָעַר דָאָרָפָ אַיד דָא אָוּנְטָרְזָבָעַן דִי פִירְשָׁוּם,
דוֹרָד וּוּלְכָעַ גַעְוּסָעַ שְׁרַיפְשְׁטָעַלְעָר מִיעּוֹן זַיְד צַוְהָרָמָאַנְזִירָעַן דִי
דַאֲזָגָעַ גַשְׁיכְטָעַס. וְאָס אַיד דָיְרָבָנִים באַהֲוִיפָּטָעַן בְּנָגָעַן דָעַם, אִין לְוַיְתָעַר
אָמוֹזָן. אָז דִי מִפְרָשִׁים, וְאָס אַיד האָבָ גַעְלִיְעָנָט, טְרוּמָעַן פָאָרְשִׁיָּי
דָעַנְעַ זָאָכָעַן, טְרָאָכָטָעַן אָוִיס אָז פָאָרְדָאָרָבָעַן בַּיּוֹגָר דִי שְׁפָרָאָד.

לְמַשְׁלַח, וּוּעָן עַס וּוּרְט גַעְזָאָגַט אִין דְבָרִי הַיּוֹם מִלְמָלָא בְּמִלְמָלָא אָז
אַחֲיוֹהוּ אִין אַלְטָגָעַן צַוְיִירָאָזְוָעַפְרָצִיגֶג יָאָר, זַיְעַן עַד הָאָט אַנְגָּהָוָבָעַן
בְּעַן דַעְגָּרָעַן, וּוּלְעָלָן אַיְינָגֶעָ מִפְרָשִׁים דַוְקָאָהָבָעַן. אָז אַטְדָּיָיְרָעַן
חוּבָעַן זַיְד אָז פֿוּ עַמְרִים רַעְגָּרָעַן אָז נִשְׁתָּקִין פֿוּן אַחֲיוֹהָס גַעְבָּרָעַן.
זַיְעַן זַיְיָ וּוּאַלְטָעַן גַעְלָנָט בָאָוִיְזָעַן, אָז דָעַר מַחְבָּרָפֿוּן דְבָרִי
הַיּוֹם הָאָט באַמְתָּעַנְטָעַס אָזָוִי, וּוּאַלְטָא אַיד זַיְד גַאָר נִשְׁתָּקִין
אַפְגַּשְׁטָעַלְטָעַס צַוְאָהָוִיפָּטָעַן. אָז עַד הָאָט נִשְׁתָּקִין גַעְוָאָסָט, וּוּי אָזָוִי
אַוְיסְצּוֹדְרִיקָעַן זַיְיָ גַעְדָּאנָן. דִי מִפְרָשִׁים מַאֲכָעַן נָאָר פִיל אַנְדָרָעַר באָ
חוּפְטָנָגָעַן פֿוּ דַעְמְזָעְלְבָגָעַן מִין, וְאָס זַיְעַן זַיְיָ וּוּאַלְטָעַן גַעְוָעַן אַמְתָּ

וואלט איד געאנט מיט דער פֿולְסְטָער זיךערקייט זאגען. אז די אמאָ ליגע העברער האבען להלוֹטִין נישט געאנט זיער אַיְונְגָּן שְׂפָרָאָד אָן נישט געאנט דְּעִצְּיָילְעָן אַ פֿשְׁטוּז זָהָר. אַיד וואַלְט דָּזָן נישט אַנְרָקָעָנט קֵיָן שָׁוָם מַאֲטִיוֹ אַדְרָעָר בְּלֹא אַין דָּעָר אַוְיסְטִּיטְשָׁוָגָן פָּוּ דָעָר בִּיבָּעַ, נָאָר אַיד וואַלְט אַנְגָּנוּמָן, אז עַס אַיז דָּעָרְלִיבְּלִיךְ אַוִּיסְטְּ צּוֹרָאָכָּטָעַן וּוְאָס אַיְינָעָם הָאָרֶץ גְּלָסְטָעַן.

אוּבָּעָמִיכְעָרָה האַלְמָט, אז אַיד דָעָר דָּזָן אַלְגָּעָמִין אָזָן גְּעָנוּ גְּרוֹנָה, וּוְעַל אַיד אִים בעטָעַן, ער זָהָר זְיַד אַונְטָרָנָעָמָן אָוֹנוֹ וּוְיִזְעָן אַין די דָּזָיָּגָעָ גְּשִׁיבָתָם עַפְּעַם אַ בְּאַשְׁטִימָטָעָן סְדָר, וּוְאָס אַנְדָּרָעָ גְּשִׁיכְטְּשִׁירְבִּיבָּר זְאַלְעָן קְעָנוּ אִים פְּאַלְגָּעָן אַיְזָן זְיִירָעָ חְרָאָנָלָאָגָּעָם גְּשִׁיכְטְּשִׁירְבִּיבָּר זְאַלְעָן קְעָנוּ אִים אַיְזָן בְּעַטָּעַן, ער זָהָר בִּים אַוְיסְטִּיטְשָׁוָגָן דִּי גְּשִׁיכְטָמָעָן פָּוּ דָעָר בִּיבָּעַ אָזָן זָהָר זָהָר צּוּ בְּרָעָנָעָן זָהָר אַיְזָן הסְכָם אַיְינָס מִיטָן אַנְדָרָעָן אַזְוָן אַפְּהָחָותָעָן די אַוְיסְדָּרִיךְעָן אָזָן רְדָאָרָטָעָן, וּוְאַיד דָעַם סְדָר אָזָן די פְּאַרְבִּינְדָּוָן, אָזָן זָהָר דְּרָקְלָעָרָעָן. אָז מִיר זְאַלְעָן בִּים שְׁרִיבָעָן זָהָר קְאָנוּ אַנוּכָּר דָעַז אַיְזָן הסְכָם מִיט זִינָעָ דְּרָקְלָעָרָעָן. אוּבָּעָמִיכְעָרָה דָעַגְּרָרִיךְיָהָן, וּוְעַל אַיד אִים גְּלִיאָר גְּבָעָן דִּי האַנְטָן אָזָן אִים פְּאַרְעָהָרָעָן. אלָם גְּרוֹיסָעָן לְעָרָעָר, וּוְיַי אַיד בִּין זָהָר מֹרְהָה, אָז הָגָם אַיד הָאָב לְאָגָּג גְּעוּכוֹמָן, הָאָב אַיד אַבְּעָר אַזְוָינָס קִינְנָמָל נִישְׁתָּגָעָנָט גְּפִינָעָן. אַיד וּוְיַי דָעַז אַזְוָעָבָעָן. אָז אַיד שְׁרִיבָעָן דִּא אַיְצָט קֵיָן זָהָר נִישְׁתָּמָן, וּוְאָס אַיד זְאַלְעָן זָהָר צּוּגָעָבָעָן. אָז פָּוּ מִינָעָן קִינְדָרָעָשָׁע יָאָרָעָן אָז גְּעוּווּן בְּאַיְינְפְּלָוָסָט מִיט דִּי גְּעָרָה וּוְיַיְלִיבָעָן מִינְגָוָנָעָן וּוְעָנוּ דָעָר בִּיבָּעַ, הָאָב אַיד אַבְּעָר לְסֻפָּה דָאָר גְּעָרָה מִזְוָמָת אַנְגָעָמָן דִּי מִינְגָוָנָעָן, וּוְלְכָעָ אַיד בְּרָעָגָן דִּא אַרוֹוִיסָן.

עַס אַיז נִישְׁתָּגָעָ אַוְיפְּצָהָאַלְטָעָן וּוְיִטְעָר דָעַם לְעֹזֶר מִיט אַטָּר דָעַר פְּרָאָגָן אָזָן אַוְיפְּצָהָאַדְרָעָן אִים אָז אַ פְּאַרְצְׁזְוּוֹיְפְּעַלְטָר זָהָר, אַיד הָאָב פְּנוּרָעָסְטָוּעָגָעָן גְּעוּמוֹת וּוְיִזְעָן דִּי זָהָר, וּוְיַי אַיז, כְּדִי צּוּ מְאָכָלָן מִיְּנָנָגָן זָהָר קְלָאָר וּוְיַיְלָגְּהָיָד. אַיד גַּיִּזְיָה אַיְצָט אַרְבָּעָר צּוּ אַנְדָרָעָ בְּאַמְעָרָקָונָגָעָן מִבְּחָ דָעַם שְׁקוֹזָל פָּוּ דִּי בִּיכְלִישָׁע בִּיכְעָר, וּוְאָס אַיד הָאָב זָהָר דִּא פְּאַרְנוּנָעָמָן צּוּ מְאָכָלָן.

צּוּ דָעַם, וּוְאָס מִיר הָאָבָעָן נָאָרוֹאָס גְּעוּווֹזָעָן, דָרָאָף מְעָן נָאָר וּוְיַי טָעָר בְּאַמְעָרָקָעָן. אָז די דָזָיָּגָעָ בִּיכְעָר זִינָעָן נִשְׁתָּגָעָ אַפְּגָהָהָיָט גְּעוּוֹאָרָעָן פָּוּ דָעַר רְיִי דְּרוֹתָזָהָיָן, אָז עַס זָהָר זָהָר זָהָר זָהָר נִשְׁתָּגָעָ אַרְיִינְכָּאָפָעָן סִין.

טעות. שווין די פארצ'יזיטיגע שריבער האבעו באמערכט איז זוי א סדר צויזיפעל האפטינע נסחאות איז איניגע פארדארברגע שטעלען; זוי האבעו אבער פאר נישט אליע געווען. צו די דאזיגע פעלערען זוינגע פון איז וויבטינקיות, איז זוי ואלען קאנען לאנגן אויפחהלטנע דעם לעוזער, וועל איד איבער דעם איזט נישט רידען. איד בין גענינט צו גלויבען איז זוי זוינגע נישט זעהר וויכטיג, זווניגסטענס פאר די, וואס לויונגען די ביבעל מיט א פרײיען אורטיל, איד קאו אבער מיט זיבערקיטט באָר הוייפטערן, איז איד האב נישט באמערכט איז די מאָראַלְיעַש פֿאָרְשִׁירְפַֿט טען קיון שום טעות, אָדער פֿאָרְשִׁידְעַנְקִיט פון נוּסָה, וואס ואָל קענען די דאזיגע פֿאָרְשִׁירְפַֿטן מאָכָען טונקל, אָדער צויזיפעל האפטינג.

אבער דאס רוב מפרשים ווילען ניט צונגעבען, איז עס זוינגען פארדי איז טעתן אָפְּלֹו איז אָנְדְּרָע שטעלען. זוי ואגנען, איז נאט חאט מיט זיוו השגחה פרטיה אָפְּנָהִיט פון פֿאָרְדְּאָרְבָּעָן ווּרְעָרָעָן אליע, וואס עט געפינט זיך איז דער ביבעל, איז איז די פֿאָרְשִׁידְעַנְקִיט נסחאות, ואגנען זוי זיינגען צייבענס פון די טיפסטע סודות. דאס אַיִּינְעָנָה זאגנען זוי איד זוועגן די שטערענדאָר, וואס געפינגע זיך איז דער מיט פון אָכְטְּאָוּ צוֹאַנְצִינְסְטָעָן פֿאָרְאָגְרָאָט, אָפְּלֹו איז די שפֿיצְעָנָה פון די אָתְּיוֹת, זען עז זוי גרויסע סודות, איד זוּוִים נישט, צי זוי זאגנען דאס מהמת נאָרְיִישְׁקִיט איז אלטְּוּבְּיִירְשֶׁעָרָרְפּוּמְקִיט, אָדער מהמת חוצפה איז בּוּזְּוּלְּיִינְקִיט, כְּדֵי מען זאל גלויבען, איז נאָרָד זוי אָלְיָוָן פֿאָרְמָאָנָה די געטליכע סודות. איד זוּוִים אָבער, איז איד האב נישט געוען בייז זוי קיון שום זאה, וואס זאל באָפְּעָן דעם אַנְבָּלִיךְ פון אַגְּטְּלִיכְעָן סור, נאָרָד איד האב אליע געליענט בי זוי נישט מער, ווי קינדריש פֿלְוּדָעָר דְּיוּן. איד האב געליענט איז אָפְּלֹו געקענט אַיִּינְגָּעָן פֿוּסְטָעָן מְקָבְּלִים איז האב קִינְמָאָל נישט נַעֲקָנָת זיך געונג אָפְּחִידְוִישָׁן פון זיינער אָומֶר זוינקייטען.

קיון מענש מיט א געזונטערן פֿאָרְשְׁטָאָנד ווּעָט, לְוִיט מִין מִינְגָּן, נישט קאנען צויזיפעלען, איז עס האבעו איז דער ביבעל זיך אָרְיִינְגָּעָד כאָפְּט טעתן, ווען ער ווועט לוייענען די שטעל ווּגְעָנָה שָׂאָלִיָּה, וואס מיד האבעו געבראָכָט אָוִיבָּעָן פון ש מ ו אַ לְ אַ, (קאָפּ, וְ, פְּסֻוקְיָה). איז אָוִיד ש מ ו אַ לְ בְּ, (קאָפּ, וְ, פְּסֻוקְיָה) : „אָוּן דָּוָר הָאָט זיך אָוִיףּ געהויבען איז אָזָעָם מִיטָּן גַּאנְגָּעָן פְּאָלָקָן, וואס איז געוווען מיט אָזָם.

פֿוֹן יְהֹוָה, צַו בְּרָעַנְגָּנוּ פֿוֹן דָּאַרְטָן גַּאֲטָם אַרְוֹן". סִינְגֶּר קָעָן נִיט פֿאָרְטָן צַו זָעָן, אָז עַס אַיְזָן דָּא אַוְיסְגָּעָלְאָעוּן דָּרְדָּר פֿלְאָצָע, וּוְאָהָהָן זַיְזַיְתָן נְעַנְגָּנְגָּנוּ, דָּה. חָרִיתְיְּעִירִים אָזָן פֿוֹן וּוְאָנְגָּנוּ זַיְזַיְתָן בְּאַדְאַרְפָּטְבָּן בְּרָעַנְגָּנוּ דָּעַם אַרְוֹן. מִיר קָעַנְגָּנוּ אַוְיד נִישְׁתָּחַת לְיִקְעַנְגָּנוּ, אָז שְׁמָן אַל בָּכָבָבָאַט (קָאָפָ). יַגְגָּ, פֿסְקָה (37). אַיְזָן צַוְּרִירִים אָזָן פֿאַרְדָּאַרְבָּעָה: "אָזָן אַבְשָׁלוּם אַיְזָן אַנְטָלְאָפָעָן, אָזָן עַר אַיְזָן אַזְוּעָק צַו תְּלִמִּי". דָּעַם זָעָן פֿוֹן עַמְּיחָהָר, קָעָר נִיגְגָּן גְּשֹׁוֹר, אָזָן עַר הָאַט גַּעֲטוּרִיעָרְטָן נַאֲרָזְיָן זָעָן זָעָן. אָז אַבְשָׁלוּם אַיְזָן אַנְטָלְאָפָעָן אָזָן אַזְוּעָק קִיְּזָן גְּשֹׁוֹר אָזָן דָּאַרְטָן גְּעַר וּוּנְעַדְרָעָר שְׁטָעַלְעָן פֿוֹן אַטְיְּדָעָם מֵיָּוָן, אַבְעָר זַיְזַיְתָן מִיר אַיְצָט נִישְׁתָּחַת אַרוֹף אַוְופְּזָן זְכוּרָן.

מַעַן קָאָן, וּוּידָעָר, פֿוֹנְקָט אַזְוִי נִישְׁתָּחַת צַוְּוִיפְּלָעָן אַיְזָן דָּעַם, אָז דָּי רָאַנְדָּבָאַמְּרָקָוּנְגָּנוּ, וּוּאָס גְּפָנְגָּנוּן זַיְדָן דָּא אַזָּן דָּאַרְטָן אָזָן דִּי הָעַבְרָד אַיְשָׁע זַמְּלָוְגָּנוּן, זָיְנָגָּנוּ גְּעוּעָן צַוְּיִיפְּלָעָה אַפְּטִינְגָּן נְסָחָהָתָן, זָעָן מַעַן נְעַמְּטָט נַאֲר אַיְזָן אַכְּמָן, אָז דָּאָס רָוב בְּאַמְּרָקָוּנְגָּנוּ נְעַמְּטָט זַיְדָן פֿוֹן דָּעַר גְּדוּיְּסָעָר עַנְּלִיבְּקִיּוּם, וּוּאָס עַס אַיְזָן פֿאַרְהָאָזָן צַוְּוִישָׁעָן אַיְינְגָּנָע הָעַבְרָהָאָזָן אַוְתִּיחָוָת, זַיְלָמְשָׁל, דִּי עַנְּלִיבְּקִיּוּם צַוְּוִישָׁעָן "בָּ" אָז "בָּ" יְיָ אָז "וָ", דָּי "אָז" אָז "רָ" אָז אָז. וּוּ אָזָן צֻוְּמָן בִּיְשָׁפְּלִיאָן, אָזָן שְׁמָן אַל בָּכָבָבָאַט (קָאָפָ). הָיָה פֿסְקָה (24). וּוּאָז עַס שְׁטִיְּתָן גְּשָׁרְבָּעָן: "וַיְהִי בְּשָׁמְעָר". אָזָן פֿאַרְהָאָזָן אַרְאַנְדָּבָאַמְּרָקָוּנְגָּן: "בְּשָׁמְעָר". אָזָן שְׁמָן אַל בָּכָבָבָאַט (קָאָפָ). כָּאָז, פֿסְקָה (22). וּוּאָז עַס שְׁטִיְּתָן גְּשָׁרְבָּעָן: "וַיְהִי בְּשָׁמְעָר". אָל אַחִיכָּמָל רָבָּן, אָזָן פֿאַרְהָאָזָן אַרְאַנְדָּבָאַמְּרָקָוּנְגָּן: "לְרִיבָּן". אָזָן אַסְד רָאַנְדָּבָאַמְּרָקָוּנְגָּנוּ נְעַמְּטָט זַיְדָן פֿוֹן דָּעַם גְּבָרְכָּבָעָן אַזְוִי נְעוּרְפָּעָנָע שְׁמָן וּמָעָן אַוְתִּיחָוָת, וּוּלְכָבָעָן וּוּרְעָנָע נְאַנְצָע אַפְּט אַיְנְגָּנְצָע נִשְׁתָּחַת אַוְיסְגָּעָלְאָכָבָעָן אָזָן וּוּרְעָנָע פֿאַרְבִּיטָעָן אַיְינְס אַוְיפָּה סְאַנְדָּרָעָן אָזָן אַונְטָמְעָרְשִׂיָּה. לְמַשְׁלָחָן, אָזָן וּקְרָאָן (קָאָפָ). כָּה, פֿסְקָה (30). שְׁטִיְּתָן גְּשָׁרְבָּעָן: "וַקְּם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעֵיר אֲשֶׁר לְאָחָתָה חָומָה", אָזָן אַוְיפָּנוּ רָאַנְדָּר: "אֲשֶׁר לְאָחָתָה חָומָה". אָז, זָעָן.

הָגָם דָּאָס אַלְאָזָן גְּנָוָנָג קָלָאָר פֿוֹן זַיְדָן אַלְיָוָן, וּוּלְ אַיְדָן פֿוֹנְדָּעָטָן וּוּנְגָּנוּן עַנְּטָפְּעָנָע אַיְוֹף דִּי אַסְמָכְתָּהָת פֿוֹן אַיְנְגָּנָע פֿרְוָשִׁים, דָּוָרָד וּוּלְכָבָעָן זַיְזַיְתָן אַוְנוֹן אַיְנְרִיְּדָעָן, אָז דִּי רָאַנְדָּבָאַמְּרָקָוּנְגָּנוּן זָיְנָגָּנוּן צַוְּנָעָר גְּבָעָן אַדְרָעָר אַנְגָּעָצִיְּבָעָט גְּעוּוֹרָעָן פֿוֹן דִּי מְחַכְּרִים פֿוֹן דִּי הַיְּלִינְגָּע שְׁרִיפְּטָעָן, כָּרוּ אַנְצָוּטִיטָעָן אַוְיפָּה עַפְּעָם אַסְד.

די ערשות אסמכתא, וואס איז, אגב, נישט איבעריג וויבטיג, נעד מען זוי פון דעם מנהג פארצ'וליענען די הייליג שרייפט (קריאת התורה). אובי, זאגען זוי, די דזינגע באמערkonגען זיינען צונגגעבען גען ווארען מלחמת דער פארשיידענקייט פון די נסחאות, וואס די שפעטער דיגע דורות האבען נישט געוואסט אויף וועלכען זוי זאלען זיד אפר שטעלען, איז זוי קומט עס, וואס עס איז געווארען אַ מנהג צו האלטען זיד בי קריאת התורה, ביים נסח פון די ראנד באמערkonגען איז און וואס האבען די שרייבער פון די הייליג שרייפטן באיציכענט אויף די ראנדען דעם נסח, וועלכען זוי האבען געווארט אויפהיטען ? זוי ואלא-טען דאך ניכען באדראפט שרייבערן דעם טקסט איזו, זוי זוי האבען געווארט, ער זאל געליענט וווערען, און נישט אנציציבען איזו די ראנ-דען דעם זוי און דעם נסח, וועלכען זוי הייליג געהאלטען פאראן ריכ-TINGUN.

די צוויטע אסמכתא, וועלכע זעם שוין אוייז צו האבען אביסעל מען געוויכט, וווערט גענומען פון דעם עצם עניין, און דאס איז, איז די טעה? זיינען געמאכט געווארען איזו די הייליג שרייפטן נישט בכיוון, נאר האבען זיד צופעליג איזו אריינגענ侃אט. איז דעם פאל דראפערן די טעתו זייז גאנץ פארשיידען. איז אבער, זאגען זוי, ווארט בער "בּ עֲדָה" געשריבערן אומעטום איזן די חמישה חומשי תורה מיט דער אויסנאהם פון איזו שטעל, אויף אַ פעלערהאפטיגען אופן, איז דעם אות "ה", וואס דאס איזו קעגען דעם כל פון דקודק. אקעגען אבער אויף די ראנדען איזו דאס ווארט געשריבערן ריכטיג, לוייט דעם אלגעמיינעם כל פון דקודק. איזו דאס אויר געשה דורך אַ טעות פון דעם איבער-שריבער? זוי איזו געשיקט זיד עס, איז די פון זאל זיד האבען גען איילט יעדען מלא, ווען עס איז אויר אויסגעקומוין צו שרייבערן דאס דזינגען ווארט? איזו האט מען דען נישט געקאנט דערנאר גאנץ ליכט אוון איז דער מינדסטער איבערליינונג פאריכטן דעם דזינגען טעת, לוייט די כללים פון דקודק? איזו זוי אבער די דזינגע נסחאות זיינען נישט ארייסגעקומוין דורך אַ צופאל איזו איזו זוי זיינען דיטיליבע טעתו זיינען נישט אויסגעבערט געווארען, בכו שליסען זוי, איז דאס אליז איז פון די שרייבער לכתילה געטאן געווארען בכיוון, כדי דערמיט אנצוטייטען אויף עפטע א סוד.
עם איז ליכט צו געבען או ענטפער אויף די דזינגע ארגומענטען :

די ראייה, וואס זי ברענגן פון דעם מנהג, וועלכער האט זיך בי זי אינגענער גערט, האט נישט פאר מיר קיין שום באטיטו. וויס איד דען, פון וועלכער אבערגלויבען זי האבען געהנט בעאיינפלוסט וועז רען? אונז איפשר האט אט דער מנהג זיך גענומען דערפונ. וואס זי האבען געהאלטען. אונז בידיע נסחאות זיינען אלצאיינס גוט, אדרער קאנען אלצאיינס אונגענומען ווערצען, אונז זי האבען. אונז אידער — טען, אונז אינער זאל אונגעוונדט ווערצען איז שרייפט, דער אנדערער — ביזום ליעבן, כדי נישט צו פארלאזען קיין אינעם פון די בידיע נסחאות? זי האבען בלֵי ספק מואר געהאט אונגענומען א באשטיינט טען באשלום איז איז וויכטינען עניין. זי זאלען נאך נישט אונגענומען דעם פאלשען נסח פארן ריבטינען. אונז דערפאר האבען זי נישט געוואלט אויסקלוייבען בעסער איין נסח, אידער דעם אנדערען. וואס זי זאלט טען דאס זיכער געטאָן. ווען זי זאלטען באשטיינט אינעם פון זי סי פאר דער שרייפט, סי פארן פארלייענען. דערהויפט נאך ווען די ראנד באמערקבונג זוערעו נישט פארציזיבענט איז די ספֿרִיתּוֹרּוֹת.

אונז איפשר האט דער דאַזונער מנהג זיך גענומען דערפונ. וואס זי האבען געוואלט, אונז איניגע שטעלען, הגט ריבטינ אויפגענישריבען. זאָז לאָז דאָד קאנען געליענט זוערעו אויף אונז אנדער שטינגר, ד. ה. איזו זי זיינען פארציזיבענט געווארען אויף די ראנדרען. אונז זי האבען, דעריבער, אינגענערט אונז אלגעמיינעם כלֵי, אונז די ביבעל זאל גע-ליינען זוערעו, לוייט די ראנדרבאַמערקבונג.

איד וועל איצט אויפויזען, וואס עס זיינען געווין די סיבות. וועלכע האבען באַוואוינען די שרייבער צו מאכען בי געוויסע שטעלען אונמערקבונג זיינען אויף די ראנדרען אונז זי דארפונ געליענט זוערעו אנדערש. נישט אלֵע ראנד באמערקבונג זיינען צוּוַיְפָעַלְהַאֲפְטִיגָע נסחאות, עס זיינען פארציזיבענט געווארען נסחאות, וואס זיינען ארים פון געברoid. זי אויך פארעלטערט זוערטער אונז אויסדרוקען, וואס די זיטליךיט פון יונער ציימ האט נישט דערלייבט. זי זאלען פארגעניליענט זוערעו אויף אונז עפַעַנְטְּלִיכְבָּר פֶּרֶזָמְלָוְן. די פארציזיטינע שרייבער, נישט האבענרדיג דערביי קיין שומ שלעכט בעונה, האבען זיך נישט באַנְצַט מיט העפַלְכָּע צוּוַיְרִידְוִינְקִיטָעָן, נאָר האבען אונגערופען ואָכָען מיט זיירע נעמַען. שפַעַטְעַר אַבָּר, ווען שלעכט בעונדאנקען אונז לקסס האבען באַחוּדְשַׁטְמַעְתַּן, האבען זוערטער, וועלכער פֶּלְעַגְנָעָן פון די

פארצ'יטיגע מענשען אַרוֹסְנוּזָאנְט ווּרְעָנוּ גָּאנְצ אָוְשְׁוְלְדִּין, אַנְגָּהְהֵי־
בָּעַן בְּעַטְרָאָכֶט ווּרְעָנוּ פָּאָרְד נְבוּלְ-פָּה. צְלִיעָב דָּעַם אִין נִישְׁתְּ גְּעוּשָׁן
נוּיטִינְג אַיבָּעַרְצְּזָאַנְדְּרָעָשָׁן דִּי בִּיבָּעַל גּוֹפָה. כָּדוֹ אַבָּעַר נַאֲכַזְגַּעַבָּעַנְדָּשָׁר
לְיִסְמְטִינְגָּר שְׂוֹאָקְיִיט פָּוּ פָּאָלָק. הַאֲבָעַן דִּי שְׁרִיבָּעַר פְּוּנְדָּעַסְטָוְעָגָעָן
אַיְינְגְּעָרְט גְּעוּוִיסְעָ אַוִּיסְדְּרִיקָעָן, וְאַרְשִׁינְגְּלִיךְ דִּי, זָוָס זַוְּיָּהָבָעָן זַוְּיָּ
פָּאַרְצִיְּבָעָנְט אַזְוִוָּה דִּי רַאַנְדָּעָן, כָּדוֹ דִּי וּוּרְטָעָה, וָאָסָם בָּאַצְיְיכָעָנְעָן
גַּשְׁלַּעַטְמַלְיכָעָן פָּאָרָקָעָר, אַדְרָעָר קַעַרְפָּעָלִיכָּעָ אַוִּיסְלָעַדְרָגָגָגָן, וָאַלְעָן אַזְוּוֹ
אוֹן עַפְעַנְטָלִיכָּעָר פָּעַרְזָאַמְלָוָגָן פָּאָרָבִיטָעָן ווּרְעָנוּ אַזְוּפָה מַעַר אַנְשָׁטָעַנְלָיָגָן
וּוּרְטָעָר.

וָאָסָם עַם זָאָל נִשְׁתְּ זַיְוָן דָּעַר מַאְטִיוֹן, דָּוָרְדָּ וּוּלְכָעָן עַם אִין גַּעַד
שָׁאָפָעָן גְּעוּוֹאָרָעָן דָּעַר מַנְחָה צַו לְיִעְנָעָן אָנוֹ מְפָרִשָּׁ צַו זַיְוָן דִּי בִּיבָּעַל,
לוּוּטָדִי נְסָחָות פָּוּ דִי רַאַנְדָּעָן. עַל כֵּל פְּנִים אִין דָּאָס זִיכָּעָר נִשְׁתְּ
גְּעוּוֹשָׁן דָּרְפָּאָר, וּוּילְמָעָן הָאָטָם אַגְּנָנוּמוֹעָן, אָזָדִי רַאַנְדָּבָאַמְעָרְקָוּנְגָעָן
הַאֲבָעַן אַנְתָּהָאַלְטָעָן דָּעַם רִיכְטָגָעָן פִּירָוֶשׁ. וּוּילְאָחוֹז דָּעַם, וָאָסָם דִּי
רְבָנִים גּוֹפָא וּוּיְכָבָעָן אַפְּטָמָאָל אָפָ אַיְן תְּלָמָּוד פָּוּ דִי בָּעַלְיָהָמָסָרָת אָזָן
גַּעַבְעָן אָזָן אַנְדָּרָעָן פָּוּ זַיְוָן אַנְעָרְקָוּנְטָעָן נְסָחָות, וּוּאִידָּ וּוּלְדָאָס בָּאַלְדָּ
אוּפְּיוֹזְיָעָן, גַּעַפְנִטָּמָעָן נָאָר אַזְוּפָה דִי רַאַנְדָּעָן גְּעוּוִיסְעָ נְסָחָות, וָאָסָם
זָעָן אָוִוָּס צַו זַיְוָן וּוּנְיָגָעָר אַיְן הַסְּכָם מִיטָּדָעָמָעָשָׁרָדָעָגָבָרוֹד. לְמַשְׁלַּחַ,
איָן שְׁמָוֹאָל בָּ, (קָאָפָ, יְהָ, פְּסָוק 22). שְׁטִיטָה גְּשָׁרְבָּעָן: „אָשָׁר
עָשָׁה חַמְלָד אֶת דָּבָר עַבְדָּו“. דָּעַר דָּזְוִינְגָעָר בּוּ פָוּ אַזְיָּ אַיְן גָּאנְצָ רִיכְבָּ
טִינְגָר אָזָן אַיְן הַסְּכָם מִיטָּדָעָמָעָשָׁרָדָעָגָבָרוֹד („עַבְדָּד“) אָזָן נִשְׁתְּ אַיְן הַסְּכָם
קָאָפְּטָעָל, אַבָּעָר דִי רַאַנְדָּבָאַמְעָרְקָוּנְג („עַבְדָּד“) אָזָן נִשְׁתְּ אַיְן
מִיטָּדָעָמָעָשָׁרָדָעָגָבָרוֹד. פָּוּ דָעַם פָּעַל. אַזְוּיָּ אָזָן עַם אִידָּ אַיְן קָאָפְּטָעָל טָעָל,
לְעַצְמָעָן פְּסָוק, פָּוּ דָעַמְזָעְלָבִּינְגָעָן סְפָר, וּוּאָסָם עַם לְיִעְנָט זִיר : „כַּאֲשֶׁר
יִשְׁرָאֵל בְּדָבָר אֱלֹהִים“. דִי רַאַנְדָּבָאַמְעָרְקָוּנְג נִיטָזָו „אִישׁ“, וּוּיָדָם נָאָר
מִינְאָטָיוֹ פָוּ דָעַם פָּעַל. דָעַר דָּזְוִינְגָעָר צְוָגָבָעָט נִשְׁתְּ אָוִוָסָם צַו זַיְוָן
גַּעַמְאָכָט גַּעַנְגָוָגָהִיט, וּוּילְמָעָן עַם אִין גְּעוּוֹנְלָיְדָאָנְגָעָנוּמָעָן אִין דָעַר
הַעֲבָרָאִישָׁעָר שְׁפָרָאָד צַו נַעֲצָעָן דִי דָרְיָהָעָט פָּעַרְזָאָן לְשָׁוֹן יְחִידָר פָוּ דָעַם
פָּעַלְיָוָצָא אַוְמָפְּרָזְעָנְלִיךְ, וּוּיָדָם אִין גּוֹט בָּאַזְוָאָסָט דִי בָּעַלְיָהָדָקָדָם.
אַזְוִינְגָעָן רַאַנְדָּבָאַמְעָרְקָוּנְגָעָן זַיְנָעָן פָּאָרָהָאָן נָאָר אָסָדָר. וָאָסָם זַוְּיָּ קָאָנְגָעָן
בָּאַיְן אָוּפָן נִשְׁתְּ פָּאָרָנְהָמָהָעָן דָעַם פָּלָאָץ פָוּ דָעַם גַּשְׁרָבְעָנְעָם נָוָתָח.
וָאָסָם אִין שִׁידָר צְוַיְוִיטָעָר אַסְמָכָתָא פָוּ דִי פְּרוֹשִׁים, לְאָוָט וִי
זִיד לְיִכְתַּבְנְתָה פָּאָרָעָנְטָפְּרָעָן דָוָרְדָּ וּמָעַם עַם אִין דָאָגָר וָאָסָם גַּעַנְגָעָט

געוואָרעהן, אָנוּ דָּאַס אַיּוֹ, אָנוּ דִּי שְׁרֵיבֶּעֶר האָבָּעַן פָּאַרְצִיכְעַנְט אַיּוֹ דִּי דָּאַנְדָּעַן נִישְׁתַּחַן נָאָר דִּי צְׂוִוִּיְׁפָּעַלְהָאַפְּטִינְגַּע נְסָחָות, נָאָר אַוְיד דִּי וּוְעָרָטָעָר, וְאָס וְיִינְנַע אֲרוּסָם פָּוּן גַּעֲבָרוּיד, עַס אַיּוֹ נָאָר קִיןְ צְׂוִוִּיְׁפָּעַל נִישְׁתַּחַן, אָנוּ אַיּוֹ דָּעַר הַעֲבָרָעָאַישָׁעָר שְׁפָרָאָר, אַזְׂוִי וְיַי אַיּוֹ אַלְעָ אַנְדָּעַן שְׁפָרָאָר כָּעָן, זַיְוְנַעַן פִּילְוָו וּוּרְטָעָר אַיּוֹ פָּאַרְלְוִוָּפָּוּן צִיְּטָא אֲרוּסָם פָּוּן גַּעֲבָרוּיד אָנוּ פָּאַרְעַלְטָעַרְטָעַר גַּעֲוָאָרָעָן, וְעוֹן דִּי שְׁרֵיבֶּעֶר פָּוּן אַשְׁפָּעַטְמָעָרָעָר צִיְּטָא האָבָּעַן אַנְגָּעַטְרָאַפָּעַן אַזְׂוִינָעַן וּוּרְטָעָר, האָבָּעַן זַיְיָ, וְיַי גַּעֲזָאנָט, דָּאַס אַנְגָּעַמְעַרְקָט אַיּוֹ דִּי דָּאַנְדָּעַן, בְּדִי זַיְיָ וְאַלְעָן פָּאַרְגָּעַלְיָעָנָט וּוּרְעָוָן פָּאָרָן פָּאָלָק, וְיַי דָּאַס אַיּוֹ דֻּעְמָלָס גַּעֲוָוָן דָּעַר מְנָהָג, מְחַמְּתָה דָּעַם אַיּוֹ בִּים זַוְּאָרָט „עַנְּרָה“ אַוְמָעָטָם פָּאַרְהָאָן אַבְּאַמְעַרְקָונָג, וּוּיְלָעַם עַמְּתָהָט פָּאַרְצִיזָרְטָעָן בַּיְּדָעָן גַּעֲשָׁלְעָכְטָעָר אָנוּ עַמְּתָהָט גַּעֲהָט דַּעְמָזְעַלְבָּרְטָעָן בַּאַטְיִיטָט, וְאָס דָּאַס לְאַטְיִינְיִישָׁעָן וּוּאָרָט *Juvenis*.

פָּוְנְקָט אַזְׂוִי האָט דִּי הַוּפְטִישְׁתָּאָטָט פָּוּן דִּי הַעֲבָרָעָר זַיְד פָּאַרְצִיזָרְטָעָן גַּעֲרָוָפָּעָן יְרָשָׁלָמ אָנוּ נִישְׁתַּחַן יְרָשָׁלָמ. דָּאַס אַיְינָעַן גַּלְוִיב אַיר, אַיּוֹ אַוְיד גַּעֲוָוָן מִיטָּן פִּיוּוֹוָאָרָט הַוְּאָ, אָנוּ דָּאַס אַיּוֹ אַזְׂוִי עַרְשָׁתָה דִּי שְׁפָעַטְמָעָרְטָעָר שְׁרֵיבֶּעֶר האָבָּעַן פָּאַרְבִּיטָעָן דָּעַם „ו.“ אַיּוֹ „י.“ (אַ פָּאַרְבִּיטָט, וְאָס קָוָמָט גַּנְאַנְיָ אָפְטָפָּר אַיּוֹ דָּעַר הַעֲבָרָעָאַישָׁעָר שְׁפָרָאָר) וְעוֹן זַיְיָ האָבָּעַן גַּעֲוָאָלָט פָּאַרְצִיכְעַנְעָן לְשׁוֹן נְקָה. דִּי פָּאַרְצִיזָטָיָנָעָן פְּלָעָגָן אַוְנְטָעַרְשִׁידָעָן לְשׁוֹן נְקָה פָּוּן לְשׁוֹן זְכָר נָאָר דּוֹרָד דִּי וּוּאָלָאָרָן.

אָנוּ פָּוְנְקָט אַזְׂוִי, זַיְוְנַעַן אַוְיד אַיְינָגָעָן אָוּרְמָעַגְלָעַמְסִינָעָן פָּאַרְמָעָן פָּוּן גַּעֲוָוָסָעָפָּלִים גַּעֲוָוָן בַּיְּיָ פָּאַרְצִיזָטָיָנָעָן שְׁרֵיבֶּעֶר אַנְדָּעַש, וְיַי בַּיְּיָ דִּי שְׁפָעַטְמָעָרְטָעָר, דִּי פָּאַרְצִיזָטָיָנָעָן פָּוּן דָּעַר שְׁפָרָאָר אַיּוֹ יְעַנְעַר צִיְּטָא מִיטָּן דִּי צְׂוָאַזְׂאָתָוִות לְאָמָנָת יְרָשָׁלָמ.

אַיר זַוְּאָלָט דָּאַס אַלְעָ גַּעֲקָאָנָט קָלָאָר מָאָכָּעָן מִיטָּן פִּילְוִיְּלָעָן, אַכְּבָּר אַיר זַוְּאָלָט נִשְׁתַּחַן בַּאַלְעַסְטָיָנָעָן אָנוּ אַוְיְפָהָאַלְטָעָן דְּלָמִיטָה דָּעַם לְעֹזָר.

מַעַן וּוּטָמֵיד אַוְודָאִי פְּרָעָנָעָן, פָּוּן וּוּאָנָעָן אַיר זַוְּיִם דָּאַס אַלְעָן, וּוּלְלָאַיר דָּעַרְוִיהָ עַנְטָפְרָעָן, אָנוּ אַיר האָבָּעַן אָטָה דִּי אַלְעָ אַלְעַלְטָעַרְטָעַר פָּאַרְמָעָן אַפְּטָמָאָל גַּעֲפָוָנָעָן בַּיְּיָ סָאָמָעָ דִּי עַלְטָסָטָעָר שְׁרֵיבֶּעֶר אַיּוֹ דָּעַר בִּיכְעָלְגַּוְפָּא, בָּעַת דִּי שְׁפָעַטְמָעָרְטָעָר שְׁרֵיבֶּעֶר האָבָּעַן נִשְׁתַּחַן גַּעֲוָאָלָט זַיְיָ נְאָכָּלוֹן. אָנוּ דָּאַס אַיּוֹ דָּאַס אַיְינָגָעָן מִיטָּמָעָל צּוֹ דְּרָעָסָעָן אָנוּ

יעדר אפיקו שווין טויטער שפראד די ווערטער, וואם זייןען ארכיס פון גברוי.

אבל אפשר ווועט עמיצער מיר נאך וועלען שטעלען אטדי פראץ נעם : אויב עם איי אמת, או דאס רוב ראנדבאמערkonגען זייןען צווייר פעלהאפטינגע נסחאות, אוין ווארום געפינט מען נישט ביי קיין שטעל מער ווי צוויי נסחאות, וארום געפינט מען נשט צומאל דריי אוון מער נסחאות ? אוו וווײטער : אויב עם זייןען פארהאן איי דער ביבעל שטעלען, וואם זייןען אוויי דרי קלילס פון דורך אוון וואם זייןען פאריכט געווארען אוויי דרי ראנדען, אוין ווי אווי לאזט זיך עס גלויבען, או די שרוייבער ואלען קאנגען איבער דעם זיך קווענקלען אוון נאך מספק זיין, וועלכער פו אטדי נסחאות איי דער ריכטיגער ? אויד אויף די דאזינע פראגעם איי ניט שוער צו געבען אענטער פער : וואם אייז שיד דער ערשותער פראגען, וועל איך דערויף ענטפענד רען, או עס זייןען געוווען פיל מער נסחאות, ווי, וואם מיר געפינען אוינווערע ביבעל. אין דער אמתן, מען געפינט איין תלמוד פיל נסחאות, וואם זייןען פיל שטעלען אוויי פארשיידערן איינע פון די אנדרען אוון וואם זייןען איין פיל געצואונגגען מודה צו זיין זיך איין זיין הקדמתה, אויסנאבע איין געוווען געצואונגגען מודה צו זיין זיך איין זיין הקדמתה, — ער האט זוי נישט געקאנט הארטמאניירען. „מיר קאנען דא. —

שרוייבט ער. — נישט מער זאגען, ווי נאך דאס, וואם מיר האבען שיין אויבען געזאגט, אוון דאס איין, או דער תלמוד האט די טבע סותר צו זיין די בעליך מסורת.“

mir האבען אלזוי, נישט גענוג גראנד צו באחויפטנען, או עס זייןען קיונמאָל נישט געוווען מער ווי צוויי נסחאות פאר איין שטעל. איד ניב פונדעסטוועגען גאנץ גערען צו אוון איך גלויב אויד איין דעם, או מען האט קיונמאָל נישט געפונען מער ווי צוויי נסחאות פאר איין שטעל, אוון דאס מהמת צוויי טעמי :

1. וויל די סייבה, וואם האט געבראכט אטדי פארשיידענקייט פון נסחאות, קאו נישט צולאוזו מער ווי צוויי.

איין דער אמתן, mir האבען געזאגט, או אטדי פארשיידענע נסחאות זייןען דער עיקר ארויסגעקומו פון דער עניליקיט פון געוויסע אוטוית. דער ספֿק איין, הייסט עס במעט אלעמאָל בעשטאַגען איין דעם, וועלכער

פון אטדי צוויו אותיות האט באדארפט גשריבען ווערטן: "ב" אדרער "ב", "י" אדרער "ו", "ד" אדרער "ר" אונ אן. וו.דאס זייןען אותיות זואס ווערטן וויער פיל געבריכט אונ עס האט דעריבער, אפטמאל גע-קאנט טרעפען, אז סי דער, סי דער אנדער אוט זאלען בירדע שא" פעו א נאנץ נישקשא'דיגען זין. ווידער האט זיך בי אטדי נסחאות בעהאנדרעלט איז דעם, צו א זילב, וואס איר קוואנטיטאט איז באشتימט בעוארען פון אטדי איזו גערופגע רוחהענדינע אותיות. איז געווען שורץ אדרער לאנג. רעכענט נאך צו דעם צו, אז נישט אלע ראנדר בא" ערוקונגען זייןען צויעיפעלחאפטיגע נסחאות, וויל א סדר פון זיך זייןען זוי אונאנט, צוגנבעבע גשווארען צוליב דעם געפל פון אונשטענדזקיט. אדרש כדי צו דערקלערען די ווערטער, וואס זייןען גשווארען פאר-עלטערט. אדרער ארויס פון געבעחויז.

2. די צווייטע אסמכתא, וואס לאזט מיר אונגעמען. אז עס זייןען פיוינמאל נישט געווען בנמצא מער ווי צוויי נסחאות פאר יעדער שטעל. איז דאס, וואס די שרייבער האבען געפונגען נאך א קלינווען צאל עקי-ועפליארען. אפשר נישט מער ווי איזו אדרער. דריין, איז "סופרים", קאפ. 6, ווערטן דערמאנט נאך דריין עקוומפליא-רעדן, וואס זאלען האבען געפונגען גשווארען איז ערואס צויטען, וויל זוי באהויפטען דארט, אז די דאנטכאמערקונגען זייןען געמאכט געווא-רעדן פון ערואס אליין.

זוי די זאך זאל נישט זיין, אויב די שרייבער האבען געהאט נאך דריין עקוומפליארעדן. קאנען מיר לוייכט בערגיעפען, אז צוויי פון זיך נעו אלאט מאל געווען איז הסכם צוישען זיך בי איזואודערעלביבער שטעל, וויל עס וואלט דאך געווען נאך א חירוש איז דער וועלט, ווען עס וואלטען איז דריין עקוומפליארעדן זיך געפונגען דריין פארשיידענע נסחאות פון איזואודערעלביבער שטעל.

דער, וואס האט נאך געלויינט ח ש מונ אים א, קאפ. 1, אדרער יוסיפס, "אלטערטימיליכקייטען", בור זיך, קאפ. 7, וועט זיך מער נישט ואונדרען, וואס עס איז נאך ערואס טויט גשווארען איז דוחק אויף עקוומפליארעדן. א גרעסערו ואונדר איז, וואס די יידען האבען נאך אזעלכע גרויסע אונ לאנגנדויערעדינע דרייפות געלאנט דערהאלטען אפלו אטדי קלינווען צאל עקוומפליארעדן. איז דעם, גלויב איז, וועט נישט קאנען צויעיפלען דער, וואס וועט נאך מיט געוויסער

אויפמערקי אומקיות דורך ליענען די געשיכטע פון יונע ציטטען. מיר האבעו אלזוי, געועגע, ווארום עס איז איז קיין שום פלאז פון דער ביבעל נישטא מער ווי צוווי נסחאות. אבער דערפּוּן, וואס עס געפּינגען זיך אומעטום נישט מער, ווי צוווי פֿאַרשִׁיְּדָעָן נסחאות, דארף מעו נאָד נישט דרינגען, איז די שטעלען, וואס האבעו ראנדבּאָר מערקונגגען, זיינגען בכווֹן געשריבּוּן געווארען נישט דיבּטְּגָנְּגָנְּגָן, גדי זעםרטט אונצוטייטען אוֹפּ אַסּוֹר.

וואס איז שייד דער אַוְוִוְוֶוְרְטְּרְעֵר טענה, איז אַיְּנִינְגְּעַ שְׂטַעַלְעַן זיינגען געשריבּוּן אַזּוּ פֿאַרגְּנוֹיְזָם, איז זיַּוְוִינְגְּעַן בְּלִי סְפָּקְ סְתָּרְ דֻּעַם שְׂטִירְ גַּעֲרַשְׁרִיבּוּן פָּוּ אַלְעַ צִיְּטָעַן אַזּוּ וּאַלְטָעַן. דערביבּר, באַראָפּט אַסּוֹר באַדרְינְגְּטְּ פֿאַרְדִּיכְטְּ וּוּרְעַרְעַן אַזּוּ טְעַקְסְּטָן אַזּוּ נִשְׁתְּ אַזּוּפּ דַּיְּ רַאַנְדָּעָגְּ וּוּלְ אַידְּ דַּעְרְוִיְּפּ עַנְטְּפְּרָעָן, אַזּוּ דַּאַזְּיְגְּעַן טָעַנְהָ אַזּוּ מִירְ וּוּנְגְּן וּוּאַסְּטָן נִגְּעַן אַזּוּ אַידְּ בֵּין נִשְׁתְּ מְחוּבָּן צַוְּ וּוּסְעַן. צְלָבְּ וּוּסְעַרְ רַעְלִיְּ גַּעֲזַעַן מָאַטְיְיָוְ דַּיְּ שְׂרִיבּרְ הָאַבְּעָן אַזּוּ גַּעֲלָאָזָעָן. אָפּוֹרְ זָהָרְ בְּעַזְוּ זָהָרְ דַּאַסְמָמְתָּן מְחַמְּתָן זָהָרְ תְּמִימָוֹת, וּוּלְעַנְדְּגָן אַיבְּרָלָאָזָעָן פָּאָרְ דַּיְּ קְוּמְעַנְדְּגָן דָּרוֹתְּ דֻּעַם טְעַקְסְּטָן פָּוּ דַּעְרְ בִּיבּּעָל אַזּוּ, וּוּ זָהָרְ הָאַבְּעָן דַּיְּ פֿאַרְדִּיְּדָעָנְלִיְּטָעָן, וּוּאַסְמָמְתָּן זָהָרְ דַּעְרְזָעָן אַזּוּ דַּיְּ דַּאַזְּיְגְּעַן עַפְּרָדְ זָעַמְלִיאָרָעָן, נִשְׁתְּ וּוּ צְוּוֹיְפּעַלְהַאֲפְטִינְגָּן נְסָחָות, נָאָר וּוּ פֿאַרְשִׁיְּדָעָן גַּעֲפְּנוּנָעָן אַיְּן דַּעְרְ קְלִינְגְּרָן צָאָל עַקְוּמְפְּלִיאָרָעָן, אַזּוּ פֿאַרְצִיכְעַנְעָן אַיְּם גַּעֲפְּנוּנָעָן אַיְּן דַּעְרְ קְלִינְגְּרָן צָאָל עַקְוּמְפְּלִיאָרָעָן. דַּיְּ פֿאַרְדִּיְּדָעָנְלִיְּטָעָן, וּוּאַסְמָמְתָּן זָהָרְ דַּעְרְזָעָן אַזּוּ דַּיְּ דַּאַזְּיְגְּעַן עַפְּרָדְ זָעַמְלִיאָרָעָן, נִשְׁתְּ וּוּ צְוּוֹיְפּעַלְהַאֲפְטִינְגָּן נְסָחָות? אַידְּ, פָּוּ מִיוּ זָוִיטְ, הָאָבְּדָעְן נְסָחָות אַנְגָּעָן רַופְּעָן צְוּוֹיְפּעַלְהַאֲפְטִינְגָּן דַּעְרְפָּאָר, וּוּיְילְ אַידְּ גַּעַפְּן, אַזּוּ זָהָרְ הָאַבְּעָן בָּאַמְּתָה כְּמַעַט אַלְעַ אַטְדָּדָעְםָ כָּאַרְקְטָעָר אַזּוּ אַזּוּ וּוּיְיטְ, אַזּוּ אַידְּ בֵּין נִשְׁתְּ בִּיכְלָתְּ צַוְּ זָאנְעָן, וּוּלְכָעָן פָּוּ וּוּ מַעַן דָּארְפָּר נִכְבָּר אַנְגָּעָן. צְלָעַצְטָה הָאַבְּעָן דַּיְּ שְׂרִיבּרְ אַחְזָאָטְדִּיְּ צְוּוֹיְפּעַלְהַאֲפְטִינְגָּן נְסָחָות נָאָר פֿאַרְצִיכְעַנְטָן (אַיבְּרָלָאָזָעָן דַּעְרְגִּינְעָן פָּלָאָזָעָן מִיְּ טָעָן (פֿאַרְאַגְּנוֹרָאָפָּ) פָּיְלְ פֿאַרְדָּאַרְבָּעָן שְׂטַעַלְעָן. דַּיְּ בְּלִירְהַמְּסָרְתָּן גַּבְּ�עָן אַזּוּ זָהָרְ צָאָל: זָהָרְ צְיַוְלָעָן אַכְטִיאָזְוּ-צְוּוֹאָנְצִיגְּ שְׂטַעַלְעָן, וּוּאֹו עַס אַזּוּ אַיבְּרָגְּנוּלָאָזָעָן אַלְדִּינְגְּרָן פָּלָאָזָעָן, זָהָרְ זְוִיְּסָמְטָה, צַיְּ זָהָרְ גַּלְוִיבָּעָן, אַזּוּ אַידְּ אַונְטָעָר אַטְדָּדָעָר צָאָל אַזּוּ פֿאַרְכָּאַרְבָּעָן עַפְּעָם אַסּוֹר, יַעֲדַעַנְפְּאָלָס הַוְּתָעָן דַּיְּ פְּרוֹשִׁים גַּעֲוָסְעָן הַאֲפְטִינְגָּן אַפְּ אַבְּשָׁטִימְטָעָן לְעַנְגָּ פָּאָר אַטְדָּדָעָם לְעַדְגִּינְעָן פָּלָאָזָעָן. אַזּוּ לְעַדְגִּינְגָּרְ פָּלָאָזָעָן גַּעַפְּינְטָ זָהָרְ, לְמַשְׁלָ, אַיְּן בְּ רַאַשְׁ יְתָהָרְ. דַּיְּ, פָּסָוק 8, וּוּאֹו עַס שְׁטוּיטָ גַּעַשְׁרִיבָּעָן אַזּוּ: „אָוּ קַיְן הַאֲטָה

געזאנט צו זיין ברודער הבל... און עס איז פָּעֹוֹן, ווען אי זייןנע געד
ווען אויפָּן פָּעלְדָּה, איז קִין, אונַ אָן... וְגַם... אַטְדָּא וּוּרְטָ אַיבָּעֲרָנְעָלְאָזָעָן
אַ לְעִידְנָעָרְ פְּלָאיְ, וְאוֹ מִיר עַרְוָאָרְטָעָן צו דְּשָׂאָוִיסָּעָן וֵירְ, וְואָס אַזְוִינָס
סִין האָטְ גַּעֲזָאנָט זִין בְּרוֹדָעָר.

אויף אַזְאָ אַזְפָּן' גַּעֲפִינָּעָן וֵירְ (אַחְוֹזְ דִּי פָּוּנְקְטָעָן, וְואָס מִיר האָרְ
בְּעַן פָּאָרְצִיכְעָנָט) אַכְטָאָזְצָוָאָנָצִיגְ אַוִּיסְגָּעָלְאָזָעָן שְׁמָעָלָעָן. אַסְכָּדְ
פָּוּ זַיְוָן וְאַלְטָעָן נִישְׁתָּאָזְנָעָן צו זִין פָּאָרְדָּאָרְבָּעָן, וְועַן זַיְוָן
טָעָן נִישְׁתָּאָזְנָעָן גַּעֲהָאָט אַיְן דָּרְ מִיטְ קִין לְשָׁדִינָן פְּלָאָץ. אַבָּעָר גְּנָנוֹן
שְׁזַיְוָן וְעַגְעָן דָּעַם דָּזְוִינָן עַנְנָן.

קָאָפְּ יִטְעַל צָעָן.

די אַיבָּעְרִיגָּע בְּיכָעָר פָּוּן חַנְקָר וְוּרְעָן אַוְנְטָרְזָוָכָט אַזְפָּן זְעַלְבִּיגָּעָן אַזְפָּן,
וּוְיְ דִי פְּרִיעְרְדִּיגָּע.

אַיד וְוָעֶל אַיצְטָ אַיבָּעְרִינוֹן צו דִי אַנְדָּרָעָ בְּיכָעָר פָּוּן חַנְקָר. וְואָס
אַנְכָּלָאָגָּנָט דִי צְוּוִי בְּיכָעָר פָּוּן דְּבָרְ יִמְיָּמָן, הָאָב אַיד
נִישְׁתָּאָזְנָעָן זַיְוָן עַפְעָם באַשְׁטִימָטָן אַזְוָן וּוּיכְטִיםָן, סִיְּיָן
דָּעָן נָאָרָן, אַזְזָיְוָן אַנְגָּשְׁרִיבָן גַּעֲוָאָרָעָן אַלְאָנְגָּעָן צִיְּטָן נָאָרָן
עוֹרָאָז אַזְוָן אַזְפָּרָאָזָנָדָעָן, וְויִיחְוֹדָה הַמְּכָבִי הַאָטְ צְרוּרִק אַזְפָּרָאָז
נְעַרְכָּת דָּעַם בֵּית חַמְקָדְשָׁה. אַיְן דָּרְ אַמְתָּעָן. אַיְן קָאָפְּ. טָ' פָּוּן עַרְשָׁדָן
טָעָן בָּגָר דָּרְצִילְטָ דָּרְ גַּעֲשִׁיכְטִישְׁרִיבָעָר, וְעַלְכָּבָעָר מִשְׁפָּחוֹת הַאָבָעָן דִי
עַרְשָׁטָע (ד. ה. אַיְן עַרְאָסָ צִיְּטָעָן) גַּעֲוָאָזָנָט אַיְן יְרוּשָׁלָם, אַזְזָיְוָן אַיְן
פְּסָוק 17 רַעֲכָעָנָט עַרְאָסָ דִי נְעַמְעָן פָּוּן דִי טְוִיעָרְהִיטָּעָר (שְׁוּרִים).
וְואָס צְוּוִי פָּוּן זַיְוָן וְוּרְעָן אַזְדָּאָזָנָפָעָן בֵּי דִי נְעַמְעָן אַיְן נְחָמִיהָ.
קָאָפְּ. יְאָ. פְּסָוק 19. דָאָס וְוִוְוָטָן, אַזְאַטְדָּי צְוּוִי בְּיכָעָר זְיַיְנָעָן
אַנְגָּשְׁרִיבָן גַּעֲוָאָרָעָן אַלְאָנְגָּעָן צִיְּטָן נָאָרָן דָּעַם וּוּידָעָרְאַוְיְפָכְיָן פָּוּן
דָּרְ שְׁטָאָטָן. וְואָס אַיְן שִׁיךְ וּוּיְעָרְ אַמְתָּן מַחְבָּרָן, זְיִידָר אַוְיְטָאָרְטָעָטָן,
ニיצְלִיבְקִיט אַזְזָיְוָן לְעָרָעָן, וְוִוִּיס אַיד וְעַגְעָן דָּעַם קִין זַאְדָן נִישְׁתָּאָזְנָעָן.

מער, עם איז אַנְדר מיר אלעמאָל געווען אַנדּוֹס ווֹאנְדּוֹר, ווֹאס זַי זַיְנַעַן אַרְיִינְגֶּנְדְּמָעַן גַּעֲוָאַרְעָן צַוְּיַשְׁעַן דִּי הַיְּלִינְגַּע סְפָּרִים פָּוּן מַעְנַּךְ שָׁעַן, ווּעַלְכָּעַ האַבָּעַן אַוְיסְגַּעַשְׁאַסְפָּעַן פָּוּן דַּעַם קַאנְאָן פָּוּן דִּי הַיְּלִינְגַּע שְׁרוֹפְטָעַן דַּעַם סַפְּרַה חַכְמָה, טַוְבִּיה אָנוּ דִּי אַלְעַאנְדּ שְׁרַעַ אַזְוִיגְנְעָרְעָן כְּתוּבִים אַחֲרוֹנִים. מֵין כּוֹוָה אַיז אַבְּעָר נִישְׁתַּצְוּ אַפְּרִיםְגַּרְעָן דִּי אַוְיטָאַרְעַטְעַט פָּוּן דַּבְּרַי הַיְּמַס; אַוּן אַזְוִי ווּזַי זַיְנַעַן פָּוּן אלעמאָל גַּעֲוָאַרְעָן. ווּלְאַידּ זַי לְאַזְוּן אַזְוִי, ווּזַי זַיְנַעַן.

דעַר תֵּה לִיְמַס אַיז גַּעֲזָאַמְעָלַט אַוּן אַיְנְגַּעַטְמַילְט גַּעֲוָאַרְעָן אַיז פִּינְגְּ סְפָּרִים אַיז דַּעַר צִוְּיַטְפָּוּן בֵּית שְׁנַי, ווּוְילְ דָּאַס קַאְפִּיטְעַל פְּחַ אַיז, לְוִיטְ פִּילְוּן הַיְּהֻדִּי, פַּאֲרַעַטְעַטְלִיכְטַמְט גַּעֲוָאַרְעָן אַיז דַּעַר צִוְּיַטְפָּוּן ווּוּן יְהֻוּכִין אַיז נַאֲדָר גַּעֲוָאַרְעָן אַיז תְּפִיסָּה; אַוּן קָאָפְּ. פְּטַ — אַיז דַּעַר צִוְּיַטְפָּוּן, ווּוּן דַּעַרְעַלְבִּיגְעַר קַעַנְגַּן אַיז גַּעֲוָאַרְעָן פְּרִיְיַה. אַוּן אַידּ גַּלוּבְּ נִישְׁתַּמְט, אַזְוּן פִּילְוּן זָאַל דָּאַס האַבָּעַן גַּעֲוָאַרְעָן, ווּוּן דָּאַס ווּאַלְטַ נִישְׁתַּצְוּן דִּי אַגְּנַעַנוּמְעַנְעַן מִיְּנְגַּן פָּוּן זַיְוּן צִוְּיַטְפָּוּן, אַדְעַר ווּוּן עַר ווּאַלְטַ זַי נִישְׁתַּצְוּנָהָט אַבְּעַרְגַּעַנוּמְעַנְעַן פָּוּן גַּלוּבְּעַסְטוּרְדִּינְעַן מַעְנַּךְ שָׁעַן.

מְשַׁלְיַה שַׁלְמָה זַיְנַעַן, גַּלוּבְּ אַידּ, אַוּדְרַ גַּעֲזָאַמְעָלַט גַּעַד ווּאַרְעָן אַיז דַּעַרְעַלְבִּיגְעַר צִוְּיַטְפָּוּן, אַדְעַר ווּנִיגְשְׁטַעַנְס אַיז דַּעַר צִוְּיַטְפָּוּן מַלְדַּה הוּשָׁע, ווּוְילְ אַיז קָאָפְּ. פְּסָוק 1, שְׂטִוִיט גַּעֲשְׁרִיבָעָן: „אַטְדִּי זַיְנַעַן אַוּדְרַ שְׁלָמָהָס מְשִׁלְיִים, ווֹאס זַיְוִיטְפָּוּן חַזְקִיהָ, דַּעַם סִינְיַה פָּוּן יְהֻדָּה, האַבָּעַן זַיְוִיבְּרַעְלִיכְפָּרְטַה.“

אַבְּעָר אַידּ קָאָן דָּאַנְיַשְׁטַפְּרַבְּיִגְּנוּן מִיטְשְׁטִילְשְׁוִיְגָעַן דִּי חַזְקָתָה פָּוּן דִּי רְבָנִים, ווּעַלְכָּעַ האַבָּעַן גַּעֲוָאַרְעָן אַוְיסְשְׁלִיסְעַן פָּוּן דַּעַם קַאנְאָן פָּוּן דִּי הַיְּלִינְגַּע שְׁרַיְפְּטָעַן מְשַׁלְיַה שַׁלְמָה זַיְנַעַן קַה אַזְוּן זַיְוּן פְּאַרְהַוְיְלָעַן אַוְאַנְיִינְעַם מִיטְשְׁטִילְשְׁוִיְגָעַן דִּי אַבְּרָעִינְגַּע, ווּעַלְכָּעַ מִיר האַבָּעַן שְׁווֹן אַיְצַטְמָעַר נִישְׁתַּצְוּט. אַזְוּן זַיְוּן ווּאַלְטָעַן דָּאַרְטַמְט נִישְׁתַּצְוּנָהָט אַזְוּן אַיְוֹדָאִי שְׁמָטָהָק צַוְּבָרְעָן. ווֹאס אַזְוּנַעַן הַיְּלִינְגַּע אַזְוּנַעַן גַּוְעַטְזָעַן וְאַכְּבָעַן זַיְדָרְעָן דַּעַם אַוְיסְוּאָל פָּוּן אַזְוּנַעַן לְיִיטַה. אַידּ בֵּין זַיְיַה אַבְּעָר דָּאַנְקָבָאָר אַוּדְרַ דַּעַרְפָּאָר, ווֹאס זַיְיַה זַיְנַעַן גַּעֲוָאַרְעָן אַזְוּנַעַן גַּוְעַטְזָעַן אַזְוּנַעַן אַזְוּנַעַן בִּיכְעָר. הָגָם אַידּ קָאָן זַיְדַּק נִישְׁתַּצְוּט אַפְּהָאַלְטָעַן נִישְׁתַּצְוּט צַוְּזִוְיְפָלָעַן, צַי זַיְיַה האַבָּעַן זַיְיַה אַזְוּנַעַן

בערגענגבען דורךאים ריכטיג און נישט געפעלשט, וואס איד וועל איצט נישט אפשתעלען זיך אויף דעם גענויער.

איד וועל, אלזוי, איבערניין צו די ביכער פון די נבייאט. ווען איד באטראקט אויפמערקע אונט דיאזינג בעיכער, זיך איד, און די נבייאט, וואס זיין אנטהאלטען, זיינען געוזמעלט געווארטען פון אנדערע בעיכער, און זיין זיינען און די דיאזינג בעיכער נישט אלעמאָל אויפגע-שריבען און דעומזעליגגען סדרה, זיין זיינען אַרײַסגעזאנט, אַרעד אַנ-נישריבען געווארטען פון די נבייאט גופא, און נישט אלע נבייאט זיין גע-גענו דארט פארחאן, נאָר בלוייז די, וועלכע זיינען דאָ און דארט גע-פונען געווארטען, די דיאזינג בעיכער זיינען, אלזוי, נישט מעער, זיין פראגטונגענטען פון די נבייאט. אַזוי האט ישעה אַנגעהויבען נבייאט זאגען בעת דער הערשאָפט פון עזיהו, זיין דער שרייבער אליזו זאנט עס אַרײַס אַזע ערשותען פסק. ער האט אַבער נישט נאָר נבייאט-גע-זאגט אַזע יונדר ציימ, נאָר אַויד באַשידיבען אלע מעשיס פון דעם דאָ זיינען קיניג (זע ד בר זי מ י ס. ב., קאָפ. ב"ג, פסח 22). דאס דיאזינג בוד אַזע צו אַונז נישט דערגאנגען און דאס, וואס מיר פארמאָגען, אַזע, זיין מיר האבען דאס שוין אַוביינ געוויזען, אַרױַס-גענומען געווארטען פון ד בר זי הִימִים לְמֵלְבִּי יִשְׂרָאֵל. גיט נאָר צו דעם צו די באַחויפטונג פון די רבנים, אַז ישעה האט אַויד נבייאט-גשאנט בעת דער הערשאָפט פון קיניג מנשה, וועלכער האט אַים שפערטער געטוטיות; אַזונ הגם דאס זעם אַויס צו זיון נישט מעער, זיין אַ מעשה, אַז אַבער דערפּוֹן צו זען, אַז זיין האבען, זוייז אַויס, גענלויבט, אַז נישט אלע נבייאט ישעה'ס זיינען דערחהאלטען געווארטען.

וואס אַז שירד יְרֻמְּיהֶס נבייאט, וועלכע ווערען אַיבערגענגבען אַזע אַ געשכטלייכער פארם, זיינען זיין אַרײַסגענומען אַזונ געוזמעלט געוויארטען פון פֿאַרְשִׁידְעָנָע בְּרָאַנְיָקָעָם. אַזונ דער אַמְתָּהָן, נישט נאָר זיינען זיין צוֹזְעָנָגָעָוָרָפָעָן אָז סָדָר אַזונ נישט בעמאנדריג נאָר אַז אַכְטָמִי צייטען, נאָר אַיְזָאָזְדִּיזְעָלְבִּיגָע גַּעֲשִׁיבְּטָע וְעוֹרְטָט דָּאָרְט אַז-בערגעחרות אויף פֿאַרְשִׁידְעָנָע אַפְּנָנִים. לְמַשֵּׁל, אַזון קאָפ. ב"א ווערט דערצ'ילט, אַז יְרֻמְּיהֶס אַז פֿאַרְהָאָפְּטָעָט גַּעֲוָאָרָעָן מְחַמְּתָד דָּעָם, וואס ער האט פֿאַרְאָוִיסְגַּעַזְאַגְּט צְדִקְהָיוֹן. וועלכער האט בי אַים גַּעֲפָרָעָגָט אַז עַצָּה, דעם חורכוֹן. פון יְרוּשָׁלָם. דערנאָר ווערט די דיאזינג דערצ'ילט

לונג איבערנעריסען או דאס קאפאיטעל כ"ב נוית איבער או דער דער ציילונג וועגען דעם נבי'ס שטראָפְּרִידְּרַיךְ קעגען יהוקים, וועלכער האט געליגנט פאר צדיהוין, או זועגען זיין פֿאָרָאַיסְּזָאַגְּעַן דעם קיניג'ס געפָּאנְגָּעָנְשָׁאָפְּטָמְן. דאס קאפאיטעל ב"ה, ווירער, באשרייבט, וואס עס איז אנטפלעקט געווארען דעם נבי' פֿרְעַרְעַ, ד. ה. אוֹן דעם פערטען רענְגְּרוֹנְסְּ-יאָר פֿוֹ יהוקים. אוֹן דערנְאָךְ — זיין אנטפלעַ-קונְגָּן אוֹן דעם ערשותען רענְגְּרוֹנְסְּ-יאָר פֿוֹ דָּעַמּוּלְבִּינְגָּעַן קינְגָּן. אוֹוֶל דעַמּוּלְבִּינְגָּעַן אָוָפְּן, נישט אָפְּהִיטְעַנְדְּגָּן נאָר דֵּי אָרְדְּעָנוֹנְגָּן פֿוֹ דָּעַר צִיְּמָט, וואָרְפְּטָמְן דָּעַר ווּידָעַר צְוָאָמָעַן אוֹן נְבוֹאָה אוֹפְּ דָּעַר אָנְדְּעָרָעָר, בֵּין וואָז נְעַר קְוָמָט צְוָלָעָצָט אָוֹן קָאָפְּ. ל"ח (גְּלִיְּדָה וּאַטְּדִּיָּה וּבְעַצְּבָנָה) פֿיְתְּלָעָן וּוְאלְטָעָן גְּעוּוֹעָן נְישָׁט מְעָרָה, וֵי אָזְן אָרְיוּנְשְׁטָעָלְן) צְרוֹיק צָו דָעַם, וואָס עָר האט אָנְגָּעָהוַיְהָעָן דָּעַרְצִיְּלָעָן אָוֹן קָאָפְּ. ב"א. אוֹן דָעַר אָמָתָעָן, דֵי פֿאָרְבִּינְדָּןְגָּן, מִיטָּה וּוְעַלְכָּרָעָד דאס דָּאוֹגָעָן קאָפְּטָעָל הַוְּبָט זָר אָז, באָצִיט זִיד צָו דֵי פְּסָקִים, 9 אוֹזְן 10 פֿוֹ קָאָפְּ. ב"א. יְרֻמִּיהָס לְעַצְּמָתָעָה פֿאָרְהָאָפְּטוֹנָגָן וּוְעַרְטָמָן באָשְׁרַיבָּעָן אוֹוֶל אָנְגָּעָר שְׂמִינְגָּר אָז דֵי סִיבָה פֿוֹ זִין לְאָנְגָּעָר פֿאָרְהָאָפְּטוֹנָגָן אָוֹן הוֹיְףָ פֿוֹ גַּעֲפָעָנְגָּנִישׁ, וואָס וּוְעַרְטָמָן דָא אָנְגָעָנְבָעָן, אוֹן נְאָנְצָאָנְדְּרָעָשָׁ פֿוֹ דָעַר, וואָס וּוְעַרְטָמָן גַּעֲפָעָנְגָּנִישׁ, נְעַבָּעָן אָוֹן קָאָפְּ. ג"ז.

דאָס אַלְעַז ווּוְיָזָט אָוָנוֹ קְלָאָר, אוֹ אַטְּדִּי אַלְעַז פְּרָטִים זִיְּנָעָן צָו זַעַמְעַנְגָּעָלְבָעָן גְּעוֹוָרָעָן פֿוֹ פֿאָשְׁרַידָּעָן גַּעֲשִׁכְּטָשְׁרִיבָּעָר אָז נְאָר אַזְוִי אַרְוָם קָאָנָעָן זִי וּוְעַרְטָמָן גַּעֲרַכְּטָפְּאָרְטִינְטָמָן.

וָאָס אָוֹן שִׁידְּ דֵי אָנְדְּרָעָר נְבָיאָות, וּוְעַלְכָּבָעָן גַּעֲפִינָעָן זִיד אָז דֵי אִיבָּרְעִינְעָן קאָפְּטָעָה, וּוְאָוָרְמִיהָה רַעַדְתָּ אָז דָעַר עַרְשְׁטָעָר פֿרְעָזָן, וְעַן זִי אָוָס צָו זִין אִיבָּרְעִנְשְׁרִיבָּעָן פֿוֹ אָבָּה, וָאָס יְרֻמִּיהָס לְאָלִיְּזָה האט עַס דִּיקְטָרָט בְּרוֹכְ'ן. אוֹן דָעַר אָמָתָעָן, דאס דָאוֹגָעָן בָּזָדְהָאָט אַנְטָהָאַלְטָעָן (זִי דָאָס אָזְן צָו זִין פֿוֹ קָאָפְּ. ג"ג, פְּסָקָה 2) נְאָר דָאָס, וָאָס עַס אָוֹן דָעַר נְבָיאָה אַנְטָפְּלָעָקָט גְּעוֹוָרָעָן פֿוֹ יְאָשִׁיחְוָס צִוְּתָה בֵּין דָעַמּוּלְבִּינְגָּעַן רַעַנְגְּרוֹנְסְּ-יאָר פֿוֹ יהוקים. וָאָס פֿוֹ דָעַר צִוְּתָה אָז הוֹיְףָ זִיד דָאָס בָּזָדְהָאָט. דָעַר טִילְפֿוֹן קָאָפְּ. מ"ה, פְּסָקָה 2, בֵּין נְאָר.

פסוק 59, וְעַט אַוְיד אָוָס צָו זִין גַּעֲנָמָעָן פֿוֹ דָעַמּוּלְבִּינְגָּעַן בָּזָדְהָאָט.

אוֹ דָעַר סְפָּר יְיַחְיָה זְקָנָה אַז אַוְיד נְאָר אָפְּרָאַנְמָעָנְטָמָן, וְוַיְיָזָעָן עַס נְאָנְצָאָנְדְּרָעָשָׁן זִיְּנָעָן עַרְשְׁטָמָן פְּסָקִים. אוֹן דָעַר אָמָתָעָן, וְוַיְ-

זעם נישט, או די בינדרפארמעל, מיט וועלכער דאס בוד הוייבט זיך און, באציג זיך צו זאכען, וואס זיינען שווין געזאנט געווארען, און ווערט פארבענדען מיט דעם, וואס דארה ערשות געזאנט ווערטען? אבער נישט נאר אטדי פארבענונג, נאר דער גאנצער מעקסט פון דער רעדע טויט אונ אויפֿ אנדערע שריפטען. אין דער אמתעהן, דאס דרייסיגסטע יאהר, מיט וועלכען דאס בוד הוייבט זיך און, וויזט אונן, און דער נכיא הוייבט נישט און, נאר האט איזו מיטען דערציילען. דער שריבער אליעו באשטעטיגנט דאס דורך דעם אדריינגעשטעלטען זיין פסוק 8 אויף איז אופֿ: «גאטס' ווארט איז אפט געקומען צו יהזאל, דעם זיין פון בויז, כהן איז דעם לאנד פון די כשרים אונן זיך». דאס הייסט גלייך ווי ער וואלט געזאנט, איז יהזאלס' ווערטער, וועלכע ער האט בייז איצט איברגענשריבען, באציגו זיך צו זאכען, וואס זיין גען איז אנטפלעקט געזאנרען פאר אטדעם דרייסיגסטען יאהר. יוסיפום, ווידער, דערציילט איז זיינע „אלטערטימל'יקיטען“, בוד א. קאפ. 9, איז יהזאל האט נביות געזאנט, איז צדקיהו וועט נישט זען בבל, בעת איז דעם בוד, וואס מיר האבען פון דעם דאוזיגען נביא, איז נישט נאר איז נבואה נישט בנמצא, נאר מיר לויינען נאר איז קאפ. י"ז, איז צדקיהו וועט אונגעפֿרט ווערטען א געפֿאנגענער קיין בבל.

וועגען הוועז איז נישט זאגען מיט זיכערקייט, צי ער האט אונגענשריבען מער, ווי דאס, וואס עס איז באחראו איז דעם בוד, וואס טראאנט זיין נאמען. עס איז מיר פונדערסטוועגען איז חידוש, איז מיר זאלען נישט האבען מער פון איינעם, וואס האט, לוייט דעם עדות זאגען פון מחבר, נביות-געזאנט אריבער פירדאוא-אקטציג יאהר. אבער הכל גערעדט, וויסען מיר, וועניגסטען, איז די מחרבים פון די דאר זיינע ביכער האבען נישט געזאמעלט ניט די נביות פון אלע נבייאט איז ניט אלע נביות פון די נבייאט, וואס מיר קענען. מיר האבען נישט קיין שומ נביות פון די נבייאט, וואס האבען נביות-געזאנט אונטער דער רענירונג פון מנשה און וואס זיין ווערטען אויפֿ איז אלגען מיינען אופֿ דערמאנט איז ד ב ר ה י מ י ס ב. קאפ. 5"ג פסוקים 10, 18 או 19; מיר האבען אויד נישט אלע נביות פון אטדי צוועלא נבייאט. פון יונחין, אשטיינער, איז אויפֿאנשריבען נאר זיין נבואה וועגען נינוח, בעת ער האט נביות-געזאנט אויפֿ די בניישראל, ווי מיר קאנען דאס זען פון מ ל כ י מ ב. קאפ. י"ה, פסוק 25.

וועגענו דעם ספר א י ו ב . און זועגען איזובען אליאן הערשען ציווישען די מחררים גרויסע חלוקידערות. איזיניגע האלטען, און דאס האט משה אנגעשריבען דאס דזאיגע בוד און איז די גאנצע געשיכטן, איז נישט מעיר, ווי א משל. איזו איז די מינונג פון איזיניגע רבנית, וואס זוי גיבען זוי איבער אין תלמוד ; דער רטב'ס איז זיין מ ו ר ה נ ב ו כ י מ איז איז איז נומת צו אטידער מינונג. אנדערע גלויבען, איז דאס איז או אמתע געשיכטען, איז צווישען אטדי זיינען פאראן איזוינען, וואס האלטען, איז איזוב האט געלעבט איז יעקב'ס ציטט איז גענומען זיין טאכטער דינה זיך פאר א פרוי. אנקענען אבער פאזרוי בערט אבן-יעדר, ווי איד האכ דאס שיין דערמאנט איזובען, איז זיין פירוש איזו דעם דזאינען ספר, איז ער איז איבערגעעצעט געווארען פון אן אנדער שפראד איז העבראיישען. איד וואלט געוואונשען. ער זאל דאס האבען איזפיגעוויזען איזו א מעיר איבערציגיגענדינען שטיינער, וויל מיר וואלטען דאן געלאנט מאכען דעם איזספיר, איז איז די היידען האבען געהאט הייליגע ביכער. איד לאן, אלזוי, איבער די זאד איז ספק. איד בי זיך אבער פונדערסטוועגען משער, איז איזוב איז געד ווען א היה מיט א שטארקען גויסט, איז עס איז אים צערשת גע- גאנגען גוט, דערנאנדר איז ער געטראפען געווארען מיט א שוער אומד גליך איזו צולעצעט איז ער זוידער פיל באגלאט געווארען. יחזקאל דערמאנט זיין נאמען אינאיינעם מיט אנדערע נעמען (קאמ. י"ד, פסח 14). איד רעכען, איז אטדי איבערבייטען פון איזוב'ס מלז, איזו איז די שטארקיט פון זיין גויסט, האבען פיל מענשען גענבען די געלע- געההייט צו זויכהען איבער דער געליכער השנהה, אדרה, זוונינס- טענס, געלאזט דעם מחבר פון אטידעם ספר צו פארפאסען דעם דיא- לאג, וויל דער אינחהאלט פון דעם ספר, איזו איז דער סטיל, זויזיען אן, איז דאס איז די ארבעט פון איזינעם, וואס האט פרוי נאכגעדרענט איז זיין קאניגעט, איזו נישט פון א חולה מסוכן. וואס האט זיך געד וואלגערט איז שטוייב. איד וואלט איז איזובען גלויבען אינאיינעם מיט אבן-יעדר, איז דער דזאיגער ספר איז איבערגעעצעט געווארען פון איז אנדער שפראד, וויל זיין פאעזיעז עט איז צו זיין נאענט צו דער היידנישער פאעזיעז. איזו רופט דאס דער פאטער פון די געתער צוויי מאל צונזיף א פאראמלונג פון געטער איז מאום, וואלכער הייסט דאס. קרייטיירט גאט'ס זווערטער מיט דער העכسطער פרויקייט,

או דאסנליוכען. אבער דאם זיינען נישט מעיר ווי נישט גענון באד גריינדעטע השורות.

איך וועל איזט איבערניין צום ספר ד נ י אל אן הוייבערנדין פון קאמ. ח', איז דער דזוניגער ספר געשריבען געווארען פון דניאלו'ן גופא. פון וואגען עס זיינען ארויסגעגעטן געווארען די ערשות קאפעיטלער, וויס איך נישט. איזו ווי אבער די דזוניג עס קאפעיטלער, מיט דער אויסנאמ פון ערשותן. זיינען געשריבען געווארען אין כל-דעיש. קאנען מיר אונגעמען, איז זי זיינען איבערנעשרייבען געווארען פון באָלדאַישׁ כראניקעם. ווען דאם וואַלט גענאנט קלארר באָויזען ווערטן. וואַלטען מיר געהאט איז דעם די שטאָרקסטע דאייה, איז די הייליגשיות פון דער ביבעל ווענדט זיד איז אונזער פאָרשטיין די לְעֵדָה, וואָס זי גיט אונז, איזו נישט איז די ווערטער, אָדרער דער שפראָד איז די פראֹזען, דורך וועלכע די דזוניג לערטען זיינען אויסגעדריקט; דאם וואַלט אונז וויטער נאָר געוויזען, איז ביכער, וואָס גערנען איזו דערציילען גוטע זאָבען, זיינען פונקט איזו הייליג, עם מאכט נישט איזו וועלכער שפראָד איז פון וועלכען פאלק זי זיינען געשריבען גע-וואָדרען.

אייז זאָר אבער קאנען מיר, וועניינסטענען, דאָ באָמְרָקָען, איז דאם אייז, איז אָט זיינען די דזוניג עס קאפעיטלער געשריבען געווארען איז קליעאַישׁ, איז דאָר זיינען זי פונקט איזו הייליג, ווי די איבעריגען קאפעיטלען פון דער ביבעל.

דער ערשותער ספר פון ע ז ר א אייז פאָרבונדיין מיטן ספר ד נ י אל איזו, איז עס לאָוט זיד לִיכְטַּעַט ערתקענען, איז ביידע ספרים האבען איינְזָאָזְדָּעָמָעָלְבִּיגְעָן מוחבר, וועלכער דערציילט דאָ וויטער די געשיכטע פון די יודען זינט זיינְרַעַט ערשותן גלות. איז צויפעל גארנישט, איז איך מ ג אל ת א ס ת ר אייז פאָרבונדיין מיטן ספר ע ז ר א, וויל די פאָרבינְדוֹגָן, מיט וועלכער אַטְדָּעָר ספר הויבט זין איז, קאָן זיד נישט באָצְיָעָן צו קִיּוֹן שומ אַנְדָּרָעָן ספר. מען דארך נישט גלובען, איז דאם איז דערזעלביביגער ספר, וואָס מרדכי האט גע-שריבען, וויל איז קאמ. ט', פסוקים 21, 22 או אַנְדָּר דער מחר, או מרדכי האט געשריבען בריוו, איז ער גיט איז אַבְּרָעָר זיינְרַעַט אַינְהָאָלָט; וויטער ווערט געזאנט איז פסוק 31 פון דעם זעלביביגען קאפעיטלער, איז אַסְטָרְהַמְּלָכָה האט דורך אַז עידיקט באַשְׁטָעָר

טינט אלין, וואס איז שויד דעם יומיטוב פורים און איז דער דיאזונער עריקט איז פארשורייבען געווארען איז דעם ס פ. ר. ד. ה. ווי דאס לוייטעט איז העברעאיישען, איז א ספר, וואס איז יענער ציימ, ווען ער איז אנטגעריבען געווארען, געווען באוואוסט צו יעדען איינעם. דער דיאזונער ספר איז אבער, ווי אבּוּ עוֹרָא איז דאס מודה און איינט איינעם מיט אים אלע אנדערע מפרשים, פארלויירען געאנגען. וואס איז, צולעט, שייך מרדייכס אנדערע מעשים, ווייזט אונז דער גע-שיכטשריבער איז אויפֿר דעם ס פֿר דֿבֿרִי הֵימִים לְמַלְכִּי מְדִי וְפְּרִמְּתָּא סְתִּרְאִיזְמָה גַּעֲרִיבָּעָן גַּעֲרִיבָּעָן פּוֹ דְּעַמּוֹלְבִּינְגָּן גַּעֲרִיבָּעָן מְגַלְתָּא נְאָרְקִיּוֹן צְוִוִּיְפָּעָל נִישְׁתָּא. איז שיכטשריבער, וואס האט דער ציילט דנאילס איז עוֹרָאָס גַּעֲשִׁיכְתָּעָם. דער זעלביבער מהבר האט איז אנטגעריבען דעם ספר נחמייה, וואס ווערט אנטגערופֿעָן דאס צְוִוִּיְמָעָ בּוֹרָע זְרָא.

איז באחויפֿט, אלווי, איז די פֿיר ספרים: דְּגִיאָל, עַזְרָא, אַסְתְּרָה אַזְמִינָה, זִינְגָּן גַּעֲרִיבָּעָן גַּעֲרִיבָּעָן פּוֹ אַיְזְנָאָזְנָה דְּעַמּוֹלְבִּינְגָּן גַּעֲרִיבָּעָן. ווער אַבְּדָר דער דיאזונער מהבר איז געווען, האב איז וועגען דעם אַפְּלָוּ נִישְׁתָּא קִיּוֹן השערה. כְּדִי אַבְּדָר מִיר זָלְעָן ווַיסְעָן, פּוֹ וְאַנְגָּעָן דְּעַרְאָזְגָּעָר מהבר, ווער ער זָלְעָן נִישְׁתָּא זַיְוִין, האט גַּעֲשִׁעְפָּט זַיְוִין יְדִיעָות פּוֹ אַטְדִּי גַּעֲשִׁיכְתָּעָם. וואס ער האט אפשר אַלְיוֹן אַוְפְּנֶעְרִיבָּעָן דעם גַּרְזְּשְׁטָעָן טִילְפּוֹ זַיִוִּין, כְּזֹז דָא באָז מְעַרְקָט ווּרְעָוָן, איז די ראשים אַדְרָר פִּירשְׁטָעָן פּוֹ די יְדִיעָן האבע איז דער צִיּוֹת פּוֹ בֵּית שְׁנִי גַּעֲהָלְטָעָן, פּוֹנְקָט ווי די מְלָכִים אַיז דְּעַרְצִיּוֹת פּוֹן בֵּית רָאשָׁוֹן, שְׁרוֹיְבָּר אַדְרָר גַּעֲשִׁיכְתָּרִיבָּעָן, די כְּרָאַנְקָעָם אַדְרָר פְּאַרְצִיּוֹכָעָט זַיְעָרָע אַנְגָּלָעָן אַדְרָר כְּרָאַנְקָעָם די אַנְגָּלָעָן פּוֹ די מְלָכִים ווּרְעָוָן דָא אַז דְּאַרְטָט צִיטְרִיט אַיז די סְפָרִים מְלָכִים. וואס איז שְׂיִיד די כְּרָאַנְקָעָם אַדְרָר כְּרָאַנְקָעָם צִיּוֹת אַזְמִינָה אַזְמִינָה דְּעַרְצִיּוֹת פּוֹן בֵּית שְׁנִי, ווערעה זַיִוִּין צִוְּעָרְשָׁט צִיּוֹת אַזְמִינָה סְפָר נְחַמְּדָה קָאָפּ, יַיְבּ, פָסּוֹק 23, אַזְמִינָה אַזְמִינָה צִוְּעָרְשָׁט צִיּוֹת מְזֻוְּנָה אַזְמִינָה קָאָפּ, טַז, פָסּוֹק 24. דאס איז זַיִוִּין דְּעַרְצִיּוֹל דְּעַרְצִיּוֹל שְׁוֹבָעָן סְפָר, וואס מִיר האבע אַזְמִינָה זַיִוִּין אַים נְאָר וואס גַּעֲרָעָט (זַיִוִּין דְּעַרְצִיּוֹל, קָאָפּ, טַז, פָסּוֹק 32). אַזְמִינָה זַיִוִּין גַּעֲרָעָט פָּאָרָר שְׁוֹבָעָן אַסְטָרָט עַדְיקָת אַזְמִינָה מְרַדְכִּים מעשיים אַזְמִינָה וואס אַזְמִינָה, אַזְמִינָה נְעַמְּדָה מִינְטָבָּעָן עַזְמָא, האלט, אַזְמִינָה עַזְמָא, פּוֹן אַזְמִינָה.

דעם ספר איז אפנימ גענומען, אדער איבערגעשריבען געוווארען אלע, וואס עס איז פארהאן איז די פיר ספרים ד נ י א ג, ע ז ר א, א ס ת ר איז נ ח מ י ה, וויל קיין אנדער מחרבר ווערט פון זיער מחרבר נישט ציטרט איזן מיר וויסען אויד נישט פון קיין אנדערען, וואס זאל שמען פאר או אויטארויטעט.

איז די דזונגע ביכער זוינען נישט געשרבען געוווארען ניט פון ערואָן איז ניט פון נחמהּ, איז צו זען דערפזן, וואס איז נ ח מ י ה, קאָפ. י"ב, פסוקים 10 אוֹז 11, ווערט דער סדר היהום פון דעם כהו נדוֹל ישנע געפירות ביז ידוּג, דעם זעלקטען כהו גדוֹל, וועלכער איז נעאנגען בעאנגעגען אלקסנدر דעם נרויסען נאָכְעַט, ווי דער לעזיד טער האט במעט אונטערגעאָקט די פערזישע מלוכה (וז יומיפום, "א ל ט ער ט י מ ל י כ י י ט ע ז", בוד זד, קאָפ. 8), אדער ווי פילוּז היהורי זאנט איז זוּין ב ז ד פ ו ז צ ז ו י י ט ע ז, דעם זעלקטען איז לעצטעה כהו גדוֹל אונטער די פערזער. נאָר מעָר, איז דעמוּלכִּינוּן קאָפִיטעל פון נ ח מ י ה, פסוק 22, ווערט דאס קלָאָר אַנְגָּעוּזָוּן: "הָלוּם בִּימֵי אַלְיִשְׁבָּה, צִידָע, וַיְחַנֵּג וַיְדַעַּת תְּבוּבִים רַאֲשִׁי אֶבֶּבֶת וְחַכְמִים עַלְּ") מלכות דרייש הַפְּרָסִי", ד. ה. איז די כראַנְקָעַם. איז קיינער, גלוּיב אַיד, וועט דאָר נישט רעכגען, איז ערואָן נחמהּ האבען געלעבט איזוּ לְאָג, איז זוי האבען איבערגעלאָבט פערזען זיער-זישע מלוכים. כוֹרֵש איז געוווען דער ערשותער פערזישער קְנִיג, וועל-כער האט נגעבען די יידען די דערלוּיבעניש צוֹרִיקְצּוּבְיוּן דעם בית-המקדש, איז פון יונדר צוּיט איז ביז דרייש (דָּאָרִוּם). דעם פערצעני טען איז לעצטעה קְנִיג פון די פערזער, ווערט געציילט אַדְבָּעָר צוּוִי הונדרערט איז דרייסיג יאָר. אַיד צוּוֹפְּעָל, דעריבער, נישט. איז די דזונגע ספרים זיינען געשרבען געוווארען אַלְגָּנוּן צוּיט נאָכְדָּעַם, ווי יהודָה המכבי האט צוּרִיך אַוְיפְּנָרִיךְ די עֲבוֹדָה אַיז בֵּית המִקְדָּשׁ, וויל איז ענדר צוּיט זיינען פָּאָרָעָמְנְטְּלִיכְמַט געוווארען פָּאָלְשָׁע בְּיכָעָר פון ד נ י א ג, ע ז ר א איז א ס ת ר דוֹרֶד שלעכט-מיינענדיגע מענשען, וועלכער האבען אַוְרָדָי געהרט צוּדי צְדוּקִים, וויל די פְּרוֹשִׁים האבען, אַוְרָפָן ווי וויסט אַיד וויס, אַטְדִּי בְּיכָעָר קִינְמָאָל נישט אַנְגָּעָה.

* אַוְרָב דָּאָס ווּאָרֶת "עַל" אַיז נישט קִיּוֹן גְּרִיאָז פון דעם אַיבְּעָרְשְׂרִויִי-בָּעָר, וועלכער האט געשרבען "עַל" אַנְשָׁטָט "עַד". — אַנְמְעָרְקָוְנְג פון מַחְבָּר.

נומען. און הום איז דעם ספר, וואס וווערט אַנגערופען דער פערטער ספר ע ז ר א, געפינען זיך אייניגע פאַבלען, וואס מיר לוייענען זיך אַוד איזן חלמור, דאָרָךְ מען פונדעטען זיך דָאָזִינָעָס ספּרים נישט מיחס זיון צו די פֿרּוֹשִׁים. ווילע עס איז נישט אַיזן אייניגע צוּוִישׁעַן זיך, מיט דער אַוְסְנָאָס פֿוֹן די נָאָרְנָאָרְשָׁעָס, וואס זאל נישט זיון אַיבָּעָרְנָאָצְּיִינְט, אַז די דָאָזִינָעָס פֿאַבלָּעָן זיינָעָן דָאָרָט צוּגָעָבָעָן געווארען פֿוֹן עָפָעָם אַשְּׁפָּאָסְטְּרִיבָּהָר. אַיד, פֿוֹן מֵיָּוִת, גְּלוּבָּ אַוד. אַז אַטְדִּי פֿאַבלָּעָן זיינָעָן אָמִיסְטָנָעָן צוּגָעָבָעָן געווארען, כְּדִי פֿאָרָד צוּשְׁטָעָלָעָן אַיז אַלְכָּבְּרִילְכָּעָן לִיכְתְּ בְּדִי טָרָאַדְּצִיעָס פֿוֹן די פֿרּוֹשִׁים. אַז אָפָּשֶׂר זיינָעָן די דָאָזִינָעָס פֿיר בִּיכְעָר גַּשְׁרְבָּעָן אַז דָּנְיאָלָס געווארען אַרְוָם יָעָנָרְצִיט, כְּדִי צו זוּזָעָן דָּאָס פֿאָלָם. אַז דָּנְיאָלָס נְבִיאָות זיינָעָן מְקוּימָן געווארען אַז אָזִי אַרְוָם שְׁטָאָרָקָעָן עַם אַיז זיון גְּלוּבָּעָן, עַם זאל אַיז זיון גְּרוּסָעָן אָמוֹנָגָלָק נִישְׁט פֿאַרְלָוּרָעָן דעם בטחון אַוּוֹף בעסערע אַז גְּלִיקְלָבָּרְעָן צִוְּיטָעָן.

אָבָּעָר כָּאַטְשָׁס די דָאָזִינָעָס בִּיכְעָר זיינָעָן אָזִי נִי אַז שְׁטָאָמָעָן פֿוֹן אֹז שְׁפָּעָטָעָר צִיטָט, הָאָבָּעָן זיך פָּנוּדָעָסְטוּוּנָעָן אָרִינְגְּנְבָּאָפָּט אֲחָזִין פֿילְטָעָתָעָן, צו פָּאָרְדָּאָנְקָעָן, גְּלוּבָּ אַיד, דָּעָר גְּעָאַיְלְטָקְיִיט, מִיט וּלְכָבָּר זיך זיינָעָן אַיבָּעָרְגָּשְׁרִיבָּעָן געווארען. פֿוֹנְקָט זיך אַיז די אַנְדָּבָּאָמְעָרְקָוּנָעָן, וּעְגָעָן דָּעָר בִּיכְעָר, גַּעֲפִינָעָן זיך אַיד דָא פֿילְטָאָמְעָרְקָוּנָעָן, וּעְגָעָן וּלְכָבָּר מִיר הָאָבָּעָן גַּעֲרָדָט אַיז דָעָמְפֿאָרְגָּ�נָעָן קָאָפִיטָעָלָן; נָאָר מָעָר, עַם זיינָעָן אַיז זיך פָּאָרְהָאָז אַיְינָגָעָן שְׁטָעָלָעָן, וּמָאָס קָאנָעָן, זיך אַיד וּלְכָבָּר דָּאָס בָּאָלְד אַוְפָּוּזָעָן, נָאָר אַנְדָּרָשָׁן נִישְׁט פֿאַרְעָנְטָפְּלָרְט וּוּרְדָעָן.

אָבָּעָר קָודֵם כל זוּל אַיד דָאָבָּאָמְעָרְקָוּנָעָן אַוְיָה די דָאָזִינָעָס מִכְּחָה די נְסָחָות פֿוֹן די רָאַנְדָּבָּאָמְעָרְקָוּנָעָן אַז אָזִי דָאָזִינָעָס בִּיכְעָר, אַז אָוִיכְ בְּמָעָן זאל אַיְינָן שְׁטִימָעָן מִיט די פֿרּוֹשִׁים, אַז זיך זיינָעָן פֿוֹנְקָט אָזִי אַלְטָט, זיך דָעָר טַעַקְסָט גְּוֹפָא, וּוּטָמָעָן דָאָזְנוֹן נְיוֹטִינְגָּרְהִיט מְזוּזָעָן אַודְר זָגָעָן, אַז די שְׁרִיבָּרָעָר, אָוִיכְ נָאָר עַס זיינָעָן גַּעֲוָעָן מָעָר, זיך אַיז שְׁרִיבָּרָעָר, הָאָבָּעָן אַלְיוֹן צוּגָעָבָעָן די בָּאָמְעָרְקָוּנָעָן, זוּלְלָאָז די בָּרָאַנְקָעָם, פֿוֹן וּלְכָבָּר זיך הָאָבָּעָן גַּעֲשָׁעָטָמָן, זיינָעָן נִישְׁט גַּעֲוָעָן גַּעֲנָגָן פֿינְקְטָלִיד. אַז חָגָם אַיְינָגָעָן גְּרוּזָעָן זיינָעָן גַּעֲוָעָן גַּעֲנָגָן דִּיְתְּלָאָר, הָאָבָּעָן זיך גַּעֲוָאָנָט צוֹ פָּאָרְרִיכְטָעָן די אַלְטָט שְׁרִיפְטָעָן פֿוֹן זְיוּעָרָ פֿאָרְגִּינִּיר. עַם אַיז נִישְׁט נְיוֹטִינְגָּן צוֹ רִיְדְּעָן לְעָנָגָר וּעְגָעָן דָעָמְדָאָזִינָעָן עַנְיָן אַיד

וועל איבערנין צו די גרייזען, וועלכע זייןנע נישט אングעמערקט אויאָה די ראנדרען.

איָן ע ז ר אָ, קאָפֶ. בָּ, האבען זיך אַרְיָינְגָּנְעָכָּפֶט אָזֶוּ פִּיל גְּרִיזְעָן, אוֹ אַיך קָאָן זַיְן נָאָר אלְעָ נִישְׁת אַוְיסְּרָעְבָּנָן. אַט ווערט אַזְּן פְּסָק 64 גַּעֲנְבָּעָן דָּעַר סְךָ הַכְּלָ פָּוּ די אלְעָ, וָאָס זַיְןָעָן גַּעֲצִילָט גַּעֲוָאָרָעָן בָּאַזְּוָנְדָּרָעָן אַזְּן גַּעֲנְצָעָן קָאָפִיטָּל: אלְעָ צַוְּאָמָן, ווערט דָּאָרָט גַּעֲוָאָגָט, האבען פָּאָרְמִירָט די צָאָל 42,360. ווען אַיר וועט אַבְּעָר חִיבָּרוֹן די אַיְינְצָעָלָנָעָ סְכוּמוּן, וועט אַרוּסְּקָוּמוּן דָּעַר סְךָ הַכְּלָ פָּוּ נִישְׁת מַעְרָ, ווי 29.818. דָּעַר טָעוֹת אַזְּן רָאָ, אַלְזָוִי, אַדְרָע אַזְּן די אַיְינְ צָעָלָנָעָ סְכוּמוּן, אַדְרָע אַזְּן דָּעַם סְךָ הַכְּלָ. עַס לָאָזֶט זַיך אַבְּעָר גַּלוּיָּ בעָן, אוֹ דָּעַר סְךָ הַכְּלָ אַזְּן דָּאָ רִיכְטָינְגָּן גַּעֲנְבָּעָן. ווֹיְלָ יַעֲדָר אַיְינְעָר וועט אַים אָזְּן צַוְּיוֹפָעָל האבען גַּעֲהָאָלָטָעָן אַזְּן זַכְרוֹן, ווי אַזְּרָ, וָאָס מָעָן דָּאָרָף גַּעֲדָעָנָשׁוּ; אָזְּן ווען עַס ווֹאָלָט זַיך דָּאָ אַרְיָינְגָּנְעָכָּפֶט אַטְּעוֹת. ווֹאָלָט אַים יַעֲדָר אַיְינְעָר גַּלוּיָּד אַיְינְגָּעָזָעָן אָזְּן עַר ווֹאָלָט לִיְכְּטָ אַוְיסְּגָּעָבָעָסְעָרָט גַּעֲוָאָרָעָן. מִיטָּ די בָּאַזְּוָנְדָּרָעָ סְכוּמוּן אַבְּעָר קָאָן דָּאָס אָזֶוּ נִישְׁת פָּאָרְקָוּמוּן. די דָּאוּינָעָ באַחְוִיטָוָנָגָן ווערט פֿוּלָּ שְׁטָעָנְדִּינָּג בָּאַשְׁטָעְמִינְגָּט דָּוֹרָד דָּעַם. וָאָס אַזְּן נְחָמֵד יְהָ. קָאָפֶ. זָ, וָאָס ווערט אַיְבָּעָרְגָּעָשְׁרְבָּכָּעָן אַטְּדָאָס קָאָפִיטָּל פָּוּ ע זָ רָ אָ (וּוְעַלְכָּעָם ווערט אַגְּנוּרְפָּעָן סְפָּר הָ יְחִישָׁ). וויְיָ דָּאָס ווערט אַוְיסְּדָּרְקָלָד גַּעֲוָאנָט אַזְּן פְּסָק 5 פָּוּ דָּעְמָוְלְבִּינָעָן קָאָפִיטָּל פָּוּ נְחָמֵד יְהָ. אַזְּן דָּעַר סְךָ הַכְּלָ אַזְּן פֿוּלָּהָן הַסְּכָם מִיטָּן סְךָ הַכְּלָ פָּוּ סְפָּר ע זָ רָ אָ, בָּעַת די בָּאַזְּוָנְדָּרָעָ סְכוּמוּן אַוְנְטָעְרְשִׁידָעָן זַיך גַּאנְזָ נִישְׁת קָשָׁה אַיְינָעָ פָּוּ די אַנְדָּרָעָ. — אַיְינָעָ זַיְןָעָ גַּרְעָסָר אָזְּן אַיְינָעָ קָלְעָנָרָ, ווי אַזְּן ע זָ רָ אָ, אָזְּן אלְעָ צַוְּאָמָעָן גַּוְבָּהָן זַיְיָ דָּעַם סְךָ הַכְּלָ פָּוּ 31.089. עַס אַיְתָ, אַלְזָוִי, נָאָר קִיּוֹן צַוְּיוֹפָעָל נִישְׁת, אָזְּסִי אַזְּן סְפָּר ע זָ רָ אָ, סִיְּ אַזְּן סְפָּר נְחָמֵד יְהָ. אַזְּן דָּעַתָּה אַרְיָינְגָּנְעָכָּפֶט בְּלִוּזָּן די בָּאַזְּוָנְדָּרָעָ סְכוּמוּן.

וָאָס אַזְּן שִׁידָּרָיְמָדְרָסִים. וּוְעַלְכָּעָמִינָּן זַיך אַוְיסְּצָוְגְּלִיְכָּעָן אַטְּ די דִּיְוִיטְּלִיכָּעָתְּרִותְּ, טְרָאָכְּטָ אַים נָאָר אָוּן בָּעַת זַיְיָ רִיְּדָעָן וְעַנְעָן זַיְיָ פָּאָרָטָזָעָן דָּעַרְלִיבִּיכָּט אַים נָאָר אָוּן בָּעַת זַיְיָ רִיְּדָעָן וְעַנְעָן זַיְיָ פָּאָרָטָזָעָן פָּוּ יַעֲדָעָן אַזְּן ווֹאָרָטָזָעָן דָּעַרְ בִּיבָּעָלָ, טָוּעָן זַיְיָ דָּעְרָמִיט אַזְּיפָּ נִישְׁת מַעְרָ, ווי דָּאָס. וָאָס זַיְיָ שְׁטָעָלָן אַדוֹוִים די מְחַבְּרִים פָּוּ דָּעַרְ בִּיבָּעָל אַזְּן אַלְכְּבָּרְלִיכָּעָן שִׁיּוֹן, אָזֶוּ ווי זַיְיָ ווֹאָלָטָעָן גַּאֲרְנִישָׁט

נעוואסט, ווי איזו צו שריבען, אדרער איבערצונגבעגען מיט א סדר דאס, וויאם זוי האבען געהאט צו זאנגען. זוי העלפען אויר דערמיט נאר צו פארטונקלען די קלארקיט פון דער ביבעל. און וווען עס וואלאט דערלוייבט געווען צו דערקלערען אומעטום די ביבעל אויף זוייר שטייך גער, וואלאט באמת נישט געווען קיון איזן זאי, וואם מיר וואלאטן נישט געקאנט מסופק זיון איזן זיון אמתהען זין. אבער איד וויל מערדערזיף נישט אויפחהאלטן דעם ליעזר, וויל איד בין איבערצינגט, און וווען א געשיכטשרייבער וואלאט געוואלאט נאכטן די מפרשין איזן אלץ, וואם זוי זיינען איזן זוייר פרומקיט מיחס צו די מחרבים פון דער ביבעל, וואלאטן זוי אלליין געמאכט פון אים חוכא ומכלוא. און אויב דער, וואם זאנט, איז די ביבעל איזן איזן אייניגע שטעלען פארגנירזט, איזן, לוייט זוייר מיינונג, א גאנטלאטעןערעד, איז ווי איזו, פרען איד, זאל איד אנדראפען די, וואם טראכטן אריין איזן דער ביבעל אלץ, וואם עס קומט זוי איזן קאפ, וואם ברעגען די מחרבים פון די הייליגע געשיכט טעם צו איזא שלפלות, איז זוי זען אוס גליהיך זוי וואלאטן גשרדי בעו נישטגעהשטיינגעגענס אוכזוי, איזן וואם לייקענען, צולעצעט, דעם קלערסטן איזן דייטליךסטן זין פון דער ביבעל?

וואם קאו דען זיון נאך קלערער איזן דער ביבעל, ווי דאס, איז ערוא איזן זיינע חברים האבען איזן דעם ספר היחש, וואם איז איבערגעשרייבען איזן דעם צוויטען קאפאיטעל פון דעם ספר, וואם טראגט זיון נאמען, געבעגען די צאל פון אלע די, וואם זיינען גען גאנגען קיון ירושלים, איזן או צוישען זוי ווערט אַנגגעגעבען נישט נאר די צאל פון די, וואם האבען געקאנט אַנְנוּיווען זוייר יהום, נאר אויר פון די, וואם האבען דאס נישט געקאנט טן? וואם, זאג איד, איז נאך קלערער פון נחמייה, קאפ. ז', פסוק 5, ווי דער מחבר פון דעם דאזינגען ספר האט גאר פישט איבערגעשרייבען אטידעם „ספר היחש“ פון ספר ע ז ר א? די, וואם דערקלערען די דאזינגע שטעה לען אויף איז אנדראפ אופן, לייקענען, אלזוי, דעם אמתהען זין פון דער ביבעל איזן מילא די ביבעל גופה. איזן האלאטן זוי פאר א זאך פון פרומקיט דאס צויפאסען איזן שטעל פון דער ביבעל צו אנדראפ שטעה לען, איזן עס באמת לאָעכערליכע פרומקיט, וויל זוי פאסען צו קלאר דער שטעלען צו טונקלען, קאראקטע שטעלען צו פארגנירזטען, איזן צער שטערען געונטן פראגמענטן דורך פארארארבגען. איזן דאך בין איז

וועית דערפּון, איד זאל אנדופּען גאנטלאטען ערעדַר די, וואס זיעדר בונה איז נישט קיון שלעכטַע, וויל טויה זיין זיך איז איז דעם מענשען'ס טבע. אבער איד וועל זיך אומקערען צוירק צו מײַן עניין.

אחוּן די גרייזען, וואס מעז מז זײַן אונערקענען איז די צאָלען פֿוֹ דעם "ספר היחש" סיַ איז ע זֶרֶא. אַזְוִי אַיד אֵין נְחַמִּית געפֿינען זיך נאָר פֿיל גְּרִיזְוּן אֵין די גְּעַמְּעָן גְּפָאָפּוֹן די משפחות, אַיְזָה דעם סדר היהום, אֵין די גְּשִׁיבְתָּם אָזֶן, אַיד האָבָּה מְרוֹאָה, אַפְּלוֹ אֵין דעם סדר היהום, אֵין דער אַמְּתָהָן, יְרִיחָהָס נְבוֹאָה אַוְיפּ יְכִנְהָהָז אֵין קאָפּ. בְּבָאָ, אָזֶן דער עִקְּרָדִי וּוּרְטָעָר פֿוֹן דעם הַעֲצָמָן פֿסּוֹק פֿוֹן דעם דָּאוּגָעָן קָאָפְּטָעָלָל, זְעַמְּן באָזֶן אָפּוֹן נִשְׁתָּאָסְטָה אָזֶן צו זְיַן אֵין הסכם מיט זְיַן גְּשִׁיבְתָּעָז (זְעַמְּן סְפּוֹן מְלָכִים בָּאָ, אָזֶן יְרִיחָהָז אֵין דְּבָרִי הִימִּים אָ, קאָפּ. גָּ, פְּסּוֹקִים 19–16). אָזֶן אַיד זְעַמְּן אַוְיד נִשְׁתָּאָסְטָה אָזֶן, וְזַיְהָיָה עַד האָט גְּעַקְעָנָט זְעַמְּן וּוּנְגָעָן צְדִיקְיוֹן, וואס מעז האָט אַיְם אַוְיסְגָּשְׁתָּאָכְבָּעָן די אַוְיגָעָן נְאָכְרָעָם, וְזַיְהָיָה פְּאָרָאִים גְּהַרְגָּעָט זְיַינָּעָן זְיַן: "דוֹ וּוּסְטָט שְׂטָרָבָעָן אֵין פְּרִיד" (זְעַמְּן יְרִיחָהָז, קאָפּ. לְדָאָ, פְּסּוֹק 5). אַוְיבָּדִי נְבָואָות דָּאָרְפָּעָן דָּרְקְלָעָרָט וּוּרְטָעָן, לְוִיתָּדִי גְּשִׁעְנָעָשָׁן, וּוּאַלְטָט מעַן דָּאָ בְּאַדְרָאָפּט בְּיִיטָּעָן די גְּעַמְּעָן מְעוֹן לְיִיעָנָעָן יְכִנְהָה אַנְשָׁתָהָט צְדִיקְיוֹן, אָזֶן פְּאָרָאִידָּטָם. אַבער אַזְאָן אַיְבָּרְבִּיט וּוּאַלְטָט גְּעוּוֹן צוֹ פְּאָרָאָדָאָקְסָאָל אָזֶן אַיד וּוּלְבָעָר לְאָזָעָן דֻּעָם עַנְיִן אַוְמְדָעְקָלָעָרָט, דָּרְהָיוֹפּט נְאָרָמָהָט דֻּעָם, וואס דָּרְעָרָט מְעַתָּה, אַוְיבָּדִי עַמְּ אֵין דָאָ נְאָרָפָהָאָן אַטְוֹת, דָּאָרָף צְוּגָעָרָעָכָנָט וּוּרְטָעָן דֻּעָם מְחַבָּר אָזֶן נִשְׁתָּאָסְטָה אַיד דֻּעָם אַיְבָּרְבִּיט.

וואס אֵין שִׁידְרִיְּן די אַנְדָּרָעָט טַוּתָהָן, וּוּנְגָעָן וּוּלְכָעָן אַיד האָבָּה גְּעַדְּרָט, וּוּלְכָעָן אַיד זְיַיְהָיָה גְּנַעַנְגָּעָן, אַיד זְאָלָה נִשְׁתָּאָסְטָה אַיד וּוּאַלְטָט דָּאָס נִשְׁתָּאָסְטָה גְּעַקְעָנָט טָוֹן, אַיד זְאָלָה נִשְׁתָּאָסְטָה פְּאָרָאָלָגְנוּיְלִינָּעָן דָּרְמִיטָּט דֻּעָם לְעֹזֶר; אָזֶן בְּפְרָט, וּוּנְגָעָן זְיַיְהָיָה שְׁוִין פֿוֹן אַנְדָּרָעָט בְּאַמְּעָרָקָט גְּעוּוֹאָרָעָן. אֵין דָעָר אַמְּתָהָן, אֵין אַנְגְּנוּוֹכָט פֿוֹן אַטְדִּי דִּיטְלִיכָּעָט סְתִּירָהָט, וואס דָעָר שְׁלָמָה האָט דָעַזְוָעָן אֵין דֻעָם אַוְיכָעָנְדָעָרָמָאָנְטָעָן סְדַר הַיְהָוָם, אֵין דֻעָם גְּעוּוֹוֹן גְּעַצְוָאָוָנָנָעָן אַוְיסְצָוְרָעָכָנָעָן אֵין אַטְדִּי וּוּרְטָעָר (זְעַמְּן יְרִיחָהָז אֵין דְּבָרִי הִימִּים אָ, קאָפּ. חָ): "עֲרוֹאָה (וּוּמָעָן עַר חַאלְטָה פְּאָרָאָן מְחַבָּר פָּאָן דְּבָרִי הִימִּים), זְאָנָט עַר רְוָפּט אָזֶן בְּנִימָנָס זְיַיְמָט אַנְדָּרָעָט גְּעַמְּעָן; עַר נִיטָּאָזֶן אָזֶן אַנְדָּרָעָט סְדַר הַיְהָוָם, וְזַיְהָיָה, וואס עַמְּ אֵין פְּאָרָהָאָן אֵין בְּרָאָשְׁיָהָט; אָזֶן עַר

במציאותם, צולעתם, די מערסטע שטטעט פון די לויים גאנץ אנדעריש, ווי דאס טוט יהושע. אטדיי פארשיידענקייט קומט דערפונ, וואס ער האט געפונען ווירדרשפרעכינע ארגיניגאלען.

און אביסעל וויתער באמערטער ער :

„דרער סדר היהום פון נבעו אונדערען וווערט באשריבען צוויות מאל און אויף פארשיידענע אופנים. וויל ערוא האט געפונען עטליבע און פארשיידענע בריוו פון יעדערן סדר היהום און וווען ער האט זוי. איבערגענשריבען, האט ער געפאלנטן די גרעסטע צאל עקזעטפלייארעו. וווען אבער די צאל פון די פארשיידענע געגעלאגנעם און געוווען א גלייבען, האט ער דאן ביידע איבערגענשריבען.“

אויף איז אופו ניט, אלזוי, ר' שלמה צו, און די דזונען ביבער זיינען קאפרירט געוואראדען פון נישט געונג פינקטיליכע און נישט געונג זיכערע ארגיניגאלען. די מפרשים אלזוי, מיענדיג זיך אויסצונגניליכען זווען אפטמאל נישט מער אויף, ווי נאר דאס, וואס זוי וויזען און די סיבות פון די טעותן. און איד קאן זיך גאנונישט פארשטעלען, און א מענש מיט א געזונטן פארשטיינד זאל קאנען גלייבען, און די מחרבים פון די הייליגע געשיכטעם זאלען האר בעו בכיוון איזו געשרביבען, כדי זוי זאלען אויסזען זיך אלזוי סותר צו זיין איזו פארשיידענע שטעלען.

מעו ווועט אפישר זאגנו. און איד קעד דערמיט אינגעאנצען איבער די ביבעל, וויל יעדער אינגער ווועט איזו ארום קאנען אנןמען. און זי איז דורךאיס פארגריזויז. האב איד אבער, פארקערט, דען נישט גע וויזען, און איד די נאר דערמיט די אונטערפען פון דער ביבעל, עס זאלען די קלארע און גאנצע שטעלען וואס געפינען זיך דארט, נישט צונגעפאסט וווערעו צו די פארגריזויז און דורד זיך פארדארברען וווערעו? און ווידער קאן מעו מהמת דער פארדארברענקייט פון אייניגע שטער לעו נישט אנןמען, און די גאנצע ביבעל איז איז. קיון בוד איז נאר קיינמאל נישט געוווען אינגעאנצען פרוי פון גרייזען, און איז דען, פרען איד, צוליב דעם עמייצען ווועדס-אייז איינגעפהאלען, און אלע ביבער זיינען אומעטום פארגריזויז? געווויס נישט, און בפרט, וווען דאס רייד דען איז קלאר און דער געדענק פון דעם מהבר איז דיטילד.
איד ענדיג דערמיט די באמערקענונג, וואס איד האב געווואלט מאבען איבער דער געשיכטע פון דעם אלטען טסטאטמענט. פון דעם

געזאגטנען קאנען מיר ליכט איסיפירען, איז פאר דער צייט פון די השםונאים איזו נישט געווען קיון שום קאנען פון הייליגע שריפטערן. נאר איז די שריפטערן, וואס מיר האבען זוי איצט, זיינען פון צוישען א סך אנדרער איסגעקליבען געווארען זוי איזט, פורשים איזו דער ציט פון בית שני, וואס איזיד זוי האבען איינגעפרט דרי תפלות, איזו אונ-גענווען נאר דורך זיעיר דערקרעט. אויף איז אופן מוזען די, וואס וילען אויפובייזען די אויטאריטעט פון דער הייליגער שריפט, איזיד אויפובייזען די אויטאריטעט פון יעדען ספר באזונדרער. איזו עס איז נישט גענונג צו באוויזען די געטליךיקיט פון איינעם פון אטדרי ספרים, כדי צו מאכען דערפונ דעם איסיפיר וועגען דער געטליךיקיט פון אלע אנדרערע ספרים. ווען דאס זאלאט געווען איזו, זאלאט מען באדראפט דערקלערען, איז די פאראמאלונג פון די פורשים האט נישט געקאנט זיך טעה זייז איז איז איספואל, וואס קינינער וועט דאס קינימאל נישט קאנען באוויזען. דער גראנד, וואס צויניגט מיד צו באחוופ-טען, איז די פורשים אליז האבען איסגעקליבען די ספרים פון אלטנע טעסטאמענט און זייר אירינגעשטעלט איזו דעם קאנען פון הייליגע שריפטערן. באשטייט איז דעם, וואס איז ד נ י א, ג, לעז-טען קאפעטל, פסק 2, ווערט פאראיסגעזאנט תחתית המתים, וואס די צדוקים האבען איז דעם געליאקענט, איזו דערנארד איז דעם. וואס די פורשים אליז זאגען דאס דיטילד אירוס איזו תלמוד. איזו ווערט געזאנט איז מסכת שבת, דף ג, עמוד ב': "ר' יהודה האט געזאנט איזו רב'ס נאמען: די געוזין-געלערנט האבען געוואראלט פארכארגען דעם ספר קה ל.ת. זויל זיינע ווערטער זיינען סותר די ווערטער פון געזיעז (ד. ה. תורה משה). ואראום אבער האבען זייר איז נישט פארכארגען? זויל ער הויבט זיך איז איזו חטבם מיטן געזיעז איז ענד ריגט זיך איז המכט מיטן געזיעז".

איז אביסעל זויטער:

"איז איז דעם ספר מ של זי האבען זי געוואראלט פארכארגען איז איז. וו."

איז צולעצט ווערט געזאנט איזו דף י"ג, עמוד ב': פון דערעל-ביגער מסכת: "באמת, זאל צומ גומען געראכט ווערטער דער נאמען פון דעם. וועלבער הייט נכניה בו חזקה, וויל זיינע ווערט ער, זאלאט דער ספר י' ח זק א, פארכארגען געווארען מלחמת דעם. וואס זיך

גע וווערטער זייןען נישט איזה הסכט מיט די וווערטער פון געוועז און א. גו.

דרפּוֹן איז צו זען קלאָר, איז די געועץ-געלעַרנטע האָבען אַפְּנָעַד האָלְטָעַן אַ בָּאָרָאָטוֹנָג צו באַשְׁטִימָעַן, ווועלבּ סְפָּרִים מען זאל אַרְיָה-געַמָּעַן צוֹוִישָׁעַן דֵּי היְלִיגָּעַ שְׂרִיפָתָעַן אָזֶן ווועלבּ עַס זאלָעַן דְּרִיפּוֹן אַוִּיסְגַּשְׁלָאָסְפָּעַן וווערָעַן. אָזֶן דְּרִיבְּעָרָה, אַוְיבּ מען זוֹיל זַיְוִין זַיכְעָר אָזֶן דָּעַר אַוִּיטָאָרִיטָעַט פָּוּ אָלָעַ סְפָּרִים פָּוּ דָעַר בִּיבָּעַל, מָזָה מַעַן פָּוּ דָאַס נַיְ אַפְּהָלְטָעַן אַ בָּאָרָאָטוֹנָג אָזֶן אַנְגָּבָעַן אַ גְּרוֹנָרְ פָּאָר יַעֲדָעַן סְפָּרָבְּאָזְוָנְדָר.

איַצְטָ ווְאַלְטָ גַּעַוּן דֵּי פָּאַסְיָנָעַ צִיְּמָת צו אַונְטָרְזָבָעַן אַוְוָן זַעַל-בִּגְעָן שְׁטִיְגָעָר דֵּי בִּיכְעָרְ פָּוּ דָעַם נַיְיעָם טַעַמְתָּאָמָעָנָט. אַבְּעָר אַזְוִי ווְאַיד הָעָר, אָזֶן דֵּי דָאַזְיָנָעַ אַרְבָּעַט אָזֶן אַונְטָרְגָּעָנוּמָעַן גַּעַוְאָרָעַן פָּוּ שְׁרִיפְּתָשְׁטָעַלְעָר, וּזְאָס זַיְנָעַן פִּילְגָּעָנִי אַזְיָן ווִיסְעַנְשָׁאָפָּט אָזֶן שְׁפָרָאָכָעַן, אָזֶן אַזְוִי ווּוְידָרָ, אַידְלִיאָזְן בֵּין נַיְשָׁט גַּעַנְגָּבָה אַחַאָזְוָעָנָט אַיְזָנְרִיבְּשָׁ, אַידְזַאְלָ ווְאַגְּעָן צו נַעַמְעָן אַוְוָה זַיְד אַטְדָּי אַוְפְּנָאָב, אָזֶן אַזְוִי ווּ, לְסֹואָ, עַס פְּלָעָעָן אָזֶן דֵּי אַרְגְּ�וֹנָעָלָעָל עַקְזָעַמְפְּלַיאָרָעָן פָּוּ דֵּי בִּיכְעָרְ פָּוּ נַיְיעָם טַעַמְתָּאָמָעָנָט, וּזְאָס זַיְנָעַן לְכַתְּחִילָה גַּעַשְׁרָבָעַן נַעַד ווְאָרָעַן אָזֶן הָעָרְבָּאָישָׁ, ווְאַל אַיד בְּעַסְעָר זַיְד צְרוּקָה-הָלָטָעָן פָּוּ אַטְדָּדָר אַרְבָּעַט. דָאָר ווְעַל אַיד דָאָמָאָכָעַן אַיְנָעַן בְּאַמְּרָקָוּנָגָעָן ווְעַגְעָן דָעַם, וּזְאָס דָאָס ווּט זַיְן דָעַר עַנְיָן פָּוּ דָעַם פָּאַלְגָּעָנִיְגָעָן קָאָפְּטִיטָעָל.

מְאַפְּטִיטָעָל עַל תְּ.

אָז אַונְטָרְזָבָעַג ווְעַגְעָן דָעַם, צִי די אַפְּאַסְטָאָלָעַן הָאָבעָן גַּעַשְׁרָבָעַן זַיְיעָרָעָ ברִיוּוֹ, ווְיִאָפְּאַסְטָאָלָעַן אָזֶן נַבְּיאָים, אַדְעָר נַאְר ווּיְלִיחְיָה. אַיְזָנְרִיבְּשָׁ ווְיִתְעַרְקְלָאָרְגְּגָעָמָאָכָט די מִיסְיָעָן די אַפְּאַסְטָאָלָעַן.

קִיְּן אִיזֶן מַעַנְשָׁ, וּזְאָס הָאָטָן גַּעַלְיָעָנָט דָעַם נַיְיעָם טַעַמְתָּאָמָעָנָט, אָזֶן נַיְשָׁט צְוִוִּיְפְּלָעָן. אָזֶן דֵּי אַפְּאַסְטָאָלָעַן זַיְנָעַן גַּעַוְעָן נַבְּיאָים. אַבְּעָר

אוֹזַיְוִי וּוֹיִנְשֶׁטֶת אַלְעַ, וּוֹאַסְמַדְיַהֲבַן הַאַבְּעָן גַּעֲזָאָנַט, נַאֲרַ, פָּאָרְקָעָרְטַן, זַוְּיַעַר וּוֹעֲנִינַג דַּעֲרְפָּוּן אַיְזַי אַנְטְּפָלָעַט גַּעֲוָאָרָעַן, וּוֹיִמְרַבְּ הַאַבְּעָן דַּאַס גַּעֲזָוּזָעַנְשַׁ בַּיּוֹם שְׁלָוָס פָּוּן צְוַיְוִיטָעַן קַאְפִּיטָעַן, בַּבּוֹן קַאְנָעַן מִירְ צְוַיְוִיפְּדַעַן, צַיְדִי אַפְּאָסְטָאַלְעָן הַאַבְּעָן גַּעֲשִׁיבָעַן זַוְּיַעַר בְּרוּוֹן, וּוֹיִנְבְּיַאְוִם, דָּוֹרְד אַנְטְּפָלָעַקְוָנָג אַוְן אַיְסְדָּרְקִילְבָּעַן בְּאַפְּעַלְעַן, וּוֹיִמְשָׁה, יַרְמִיחָה אַוְן אַנְדַּעַן, אַדְעַר זַיְוִי הַאַבְּעָן זַיְוִי גַּשְׁרִיבָעַן, וּוֹיִגְּעוּוֹיְנִילְיַכְבָּעַן מַעֲנְשָׁעַן אַוְן לַעֲרָעַר. אַוְן אַוְנוֹעַר אַוְמוֹיְכְּרָקִיְּטַן בְּנוֹגָעַ דַּעַם קָאַן זַיְוִי נַאֲרַ גַּרְעָסְעַר מַחְמַת דַּעַם, וּוֹאַסְמַדְיַהֲבַן וּוֹיְזַטְיַה אַיְזַי זַיְוִן עֲרַשְׁטָעַן בְּרוּוֹן צַיְדִי קָאַרְד רַיְנְטָעַר (קָאַפְּ, 14, פְּסָוק 6) אַוְיַף צְוַיְיִ מִינִים דְּרָשָׁות: אַדְרָשָׁה דָּוֹרְד קָאַן מַעַן מַסּוֹפֶק זַיְוִן, צַיְדִי אַפְּאָסְטָאַלְעָן זַגְעַן אַיְזַי זַוְּיַעַר בְּרוּוֹן נַבְּיאֹתָה, אַדְעַר זַיְוִי טָוּן נַיְשֶׁטֶת מַעַר, וּוֹיִלְעָרְנָעַן.

אוּבָּר אַבְּעָר מִיר וּוֹעֲלָעַן נַעֲמָעַן אַיְזַי אַכְּטַס דַּעַם סְטִילְ פָּוּן דַּי בְּרוּוֹן, וּוֹעֲלָעַן מִיר אַוְיסְגַּעְפִּינָּעַן. אַזְעַר אַיְזַי גַּאנְצַי פָּאָרְשִׁירְדַּעַן פָּוּן דַּעַם נַבְּיאַיְשָׁעַן סְטִילְ. דַּי נַבְּיאַיְם הַאַבְּעָן בְּדָוְרְכְּלָל אַטְבָּע צַיְפָּאָרְזִיכְרָעַן אַוְמַעְטָם, אַזְעַר רַיְדְּדָעַן אַוְיַף גַּאנְטַס בְּאַפְּעַלְעַן, וּוֹיִלְמָשְׁלָ: "אַזְעַי זַאְגַּט", "הַהְהַ צְבָאָות זַאְגַּט"; "גַּאנְטַס בְּאַפְּעַלְעַן", אַזְעַן דַּאְסְגְּלִיכְיַעַן. אַזְעַן אַטְדִּי תְּבָעַ הַאַבְּעָן דַּי נַבְּיאַיְם, וּוֹיִעַם וּוֹיְזַטְיַה אַוְים, גַּעֲהָאָתָן נַיְשֶׁטֶת נַאֲרַ פָּאַר דַּי רַעֲדָעַם, וּוֹאַסְמַדְיַהֲבַן זַיְוִי הַאַבְּעָן גַּעֲהָלָטָעַן אַוְיַף עֲפַעַנְטִילְיַכְבָּעַן פָּאַרְזָאָמְלָוּנָגָעַן, נַאֲרַ אַוְידְיַהֲבַן דַּי בְּרוּוֹן זַוְּיַעַר, וּוֹאַסְמַדְיַהֲבַן הַאַלְטָעַן אַנְטְּפָלָעַקְוָנָגָעַן, וּוֹיִדְמַס אַיְזַי צַיְוִן פָּוּן דַּעַם בְּרוּוֹן, וּוֹעֲלָבָעַן אַלְלִיחָו הַאַטְנָת גַּעֲשִׁיבָעַן יַהְוָרְמָעַן (זַעַד בְּדַרְיַה יְמִימַבָּ, קָאַפְּ, כְּבָאַפְּ, פְּסָוק 12) אַזְעַן וּוֹעֲלָבָעַן הַוִּיבְּטַת זַיְדָעַן: "כְּהַ אָמַרְתָּה".

אַקְעָנָעַן-אַבְּעָר אַיְזַי דַּי בְּרוּוֹן פָּוּן דַּי אַפְּאָסְטָאַלְעָן לַיְעָנָעַן פְּדַע נַיְשֶׁטֶת קִיְיַן זַאֲרַ פָּוּן אַטְדָּעַם מַיְן. פָּאָרְקָעָרְטַן, אַיְזַי עֲרַשְׁטָעַן בְּרוּוֹן צַיְדִי קָאַרְיְנְטָעַר (קָאַפְּ, 7, פְּסָוק 40) רַעֲדָט פּוֹלָם, לַזְיַת זַיְוִן אַיְינְגָנָעַר מַיְנוֹנָגָג. נַאֲרַ מַעַר, אַיְזַי אַסְרַד שְׁטָעַלְעַן גַּעֲפִינָּעַן זַיְדָעַן אַיְסְדָּרְקִילְבָּעַן פָּוּן אַנְשִׁיזְוִיכְרָעַן אַזְעַן נַיְשְׁטִיבָאַשְׁטִימָטָעַן בְּאַרְאָקְטָעַר. לַמְשָׁל, אַיְזַי דַּי בְּרוּוֹן צַיְדִי רַוְיְמָעַר (קָאַפְּ, 3, פְּסָוק 28): "מִיר דַעְנָקָעַן, אַלְזָוִי"; אַדְעַר (קָאַפְּ, 8, פְּסָוק 18): "וּוֹיְלָ אַידְ דַעַקְ"; אַזְעַן נַאֲרַ פִּילְ אַנְדָּרְעַ אַזְוָנָעַן אַיְסְדָּרְקִילְבָּעַן.

אַחְזָוָעַן אַטְדִּי אַיְסְדוּרְקִידְפָּאָרְמָעַן טַרְעָפָט מַעַן נַאֲרַ אַנְדָּרְעַ, וּוֹלְ-כַּעַשְׁטִיְעַן זַיְוִיטָמַעַן אַפְּ פָּוּן דַּעַר אַוְיטָאָרִיטָעַט פָּוּן דַּי נַבְּיאַיְם. לַמְשָׁל:

„אַבָּעֶר אִיד זָגֵן אִיךְ דָּאמֶן, וֹוַיְ אַדְרֵלְוִיבָּעָנִישׁ, אָנוּ נִישְׁתַּמַּט וֹוַיְ אַבָּאַר פָּעַלְיַה“ (זע ערשותן בריוו צו די קארינטער, קאנפ, 7, פסום 6) ; ..„אִיךְ גַּיבְּ מַיְוִין עַצְּחָה, וֹוַיְ אַמְעַנְשׁ, וֹוַסְמַס הַאֲטַבָּאַקְוּמָעַן גַּאַטְמַס חַסְדַּצְוּ זָיוִין גַּעַטְרִיְהַיְה“ (זע דַעַמּוּעַלְבִּינְגָעַן קַאַפְּיִיטָעַל, פסוק 25). אָנוּ אַזְוִי נַאֲדַר פִּיל אַנְדְּרָעַ שְׁטָעַלְעַן. מַעַן דַּאֲרָוַת דָּא אַוִיךְ בַּאַמְעַקְעָן, אָוְ אַוִיבְּ פּוֹלְסַ זָאַגְט אַוְן אַטְמָדָעַם צִוְּתִירְטָעַן קַאַפְּיִיטָעַל. אָוְ עַרְהָאָט, אַדְרָעַ עַרְהָאָט נִישְׁתַּמְשַׁט אַלְרָעַ, אַדְרָעַ אַבְּאַפְּעַל, וֹוַסְמַס זַיְנְגַע אִים אַנְטְּפַלְעַקְט גַּעַוְאַרְעַן פּוֹן גָּאַט, נַאֲדַר נִישְׁתַּמְשַׁט מַעַר, וֹוַיְ דִי פַּאַרְשְׁרִיפְטָעַן, וֹוַסְמַס יְשַׁוְּהָאָט גַּעַנְבָּעַן זַיְנְגַע תַּלְמִידִים אַוִיפְּן בָּאַרגְּ.

אוְבִּיכְּ מַיְרַ וּוּלְלָעַן נַאֲדַר דַּעַרְצָוּ נִעְמָעַן אַיְן אַכְטַ דַּעַם אַוְפְּן, וֹוַיְ אַזְוִי דִי אַפְּאַסְטָאַלְעַן גַּיבְּעַן אַיְבָּרַדְיַה דִי עַוְאנְגַּעַלְיַה לְעַרְעַם וּוּלְלָעַן מַיְרַ זָהָן. אָזְ אַטְמָדָעַר אַוְפְּן אַיְזַוְאַגְּנָאַצְעַן פַּאַרְשְׁיְרָעַן פּוֹן דַעַם נַבְּיאַאַשְׁשָׁה, אָנוּ דַעַר אַמְתָּהָעַן, דִי אַפְּאַסְטָאַלְעַן גַּיבְּעַן אַוְמָעַטָּוֹן אָזְ טַעַמִּים אַזְוִי, אָזְ וֹוַיְ זַעַעַן נִישְׁתַּמְשַׁט אָוִיסַּן צַוְּגָעַן נַבְּיאָוֹת, נַאֲדַר צַוְּגָעַחְוּן זִיר. אַקְעַגְּנָעַן-אַבָּעֶר אַנְטְּהַאַלְמָעַן דִי נַבְּאוֹת נִישְׁתַּמְשַׁט מַעַר, וֹוַיְ דַּגְּמָעַס אָנוּ בַּאַפְּעַלְעַן : דָּאמֶן אַיְזַוְאַשְׁתַּר דַעְרָפָאָר, וּוּיְלַגְּנָאַט. וּוּלְכָבָר בַּאַגְּרִינְדָּעַט נִישְׁתַּמְשַׁט זַיְנְגַע בָּאַרְ שְׁלָוּסָעַן, נַאֲדַר גִּיטַּה וּוְיְ אַרוֹסִים דָוְרַד דַעַר אַבְּסָאַלְוָטָרַד מַאֲכָתַן, וֹוַסְמַס גַּעַד חֻרְטַן זַיְוִן נַאֲטָר, וּוּוְרָטַן דָא אַרְיִינְגַּעַפְּרַטְמַן, וֹוַיְ עַרְ וּוּוְאַלְטַן אַלְיַיְוַן גַּעַד נַמְעַן דָּאמֶס וּוְאַרְטָמַן : צְוּוִיְּטָעַנְמַן, וּוּיְלַגְּנָאַט דִי אַוְטָאַרְיְטָעַט פּוֹן דִי נַבְּיאָוֹת פַּאַרְטָרָאַגְּטַן נִישְׁתַּמְשַׁט, מַעַן זָאַל זִיר אַיְבָּרַ אַיְרַ מַתְּוֹחַךְ זַיְוִן (אָיְן דַעַר אַנְטְּהַרְוּוֹאַרְפַּט עַר זִיר שְׂוִין דַעַרְמָיִיט אַלְיַיְוַן דַעַם פְּרִיעָן אַוְרְטִיְּלַיְוַן פּוֹן יְדָעַן אַיְינְעָם ; אָנוּ פּוֹלְסַ, וּוּלְכָבָר בַּאַגְּרִינְדָּעַן דִי לְעַרְעַם, וּוּטַעַט טַאַקָּעַ אָוִיסַּן צַוְּהָבָעַן דָּאמֶן גַּעַטָּאַן. וּוּעַן עַר זָאַגְט אָנוּ דַעַם עַרְשָׁתַן בְּרוּוֹן צַוְּהָבָעַן קַאַפְּיִיטָעַל, נִישְׁתַּמְשַׁט בַּאַגְּרִיפְּעַן דִי אַנְטְּפַלְעַקְטַע זָאַגְטַע דָּוְרָכַן נַאַטְרִילְכְּעַן לִיכְטַן, ד. ה. עַל פִּי שְׁכָל. אָנוּ הָנוּ אַיְזַחְשַׁבְתַּמְשַׁט אַגְּרִיפְּעַן הָאָזְ אַיְינְגַע שְׁלָוּסָעַן, וּוּיְזַטְמַזְטַע אָוִיסַּן צַוְּהָבָעַן עַל פִּי שְׁכָל אַוְיְסָגָעַ פּוֹרְטָעַ שְׁלָוּסָעַן, וּוּיְזַטְמַזְטַע זָיְדַבְּרַבְּיַה אַמְעַנְטָר בַּאַטְמָאַכְטָוָגַג אָרוֹסִים, אָזְ זִיְיָהָן בְּשָׂומַן אַוְפְּן נִישְׁתַּמְשַׁט אַנְגָּעָנוּמוּן וּוּרְעָן, וֹוַיְ צְוִוִּיכְ

גענדינע ארגומענטען. למשׁ, וווען משה זאגט צו די בנידישראָל (ד ב ר י.מ. קאָפ. ל"א, פסוק 27) : „בְּעֵת אַיִלְלָה נָאָר מֵיט אַיִל, זִוְיט אַיִל הַיִנְמֶת גַּעֲוֹעַן וּוּירְעַרְשְׁעַנְגִּי פְּעַגְעַנְגִּן, אַיִזְוִוִּילְלָה מַעַר וּוּעַט אַיִל דָּמֶס זַיְן נָאָר מֵיט טַוִּיט.“ דאָרָף מען דָּמֶס באַין אַוְפָן נִישְׁתְּפָאָר שְׂמִינוֹ אַזְוִי, אוֹ מַשְׁהָה האָט גַּעֲוֹעַן וּוּאַלְאַט אַיבָּעַצְיִינְגַּן די בנידישראָל עַל פִּי שְׁכָל, אוֹ זַיְן וּוּלְעַנְגִּן נָאָר זַיְן טַוִּיט אַומְבָּאַדְרִינְגַּט אַפְּקָעְדָּעַן פָּוּן דַעַל פָּאַרְעָוָן פָּוּן גַּעַמְט, וּוּילְלָה דָּמֶס וּוּאַלְאַט גַּעֲוֹעַן אַפְּלָשְׁעַר אַרְגּוּמָעַנְט. ווּי דָּמֶס אַיִזְוִי צַו זַעַן פָּוּן דָעַר בִּיכְעַל נּוֹפָא : די בנידישראָל זַיְינְגַּן גַּעַד בַּיִם בְּלִיבְעַן פָּעַסְט אַיִזְוִי זַיְינְגַּר אַמְנוֹנָה בַּיִם יוֹהָשָׁעַס לְעַבְעַן אוֹז אַוְיד בַּיִם לְעַבְעַן פָּוּן דִּי זַקְנִים. אַוְן שְׁפָעַטְעַר אַוְיד אַונְטָעַר שְׁמוֹאַלְעַן. דָוָרוֹ, שְׁלַמְהָנוֹ אָז. וּ. די דָאַזְיִיגַע וּוּרְטָעַר מַשְׁהָס זַיְינְגַּן, דָעַרְבָּר, נִישְׁתְּמַעַר. ווּי אַמְּאַרְאַלְדְּרָשָׁת, דָוָרוֹ וּוּלְכָבָר עַר זַאנְט פָּאַרְאוֹאַיס אַזְוִיפָּא דָעַטָּאָר. רִישְׁעַן שְׂמִינוֹגַעַר אָזְוִי לְעַבְחָאַפְּטִיגַן, ווּי עַר האָט זַיךְ דָּמֶס גַּעַקְעַנְט פָּאַרְשָׁטָעַלְעַן, דָעַם צֻקְנְפְּטִיגַעַן אַפְּקָעַר פָּוּן פָּאַלְקָן. ווּן אַיִד זַאנְ, אַלְלוֹן, נִישְׁתְּמַעַר. אוֹ מַשְׁהָה האָט די דָאַזְיִיגַע וּוּרְטָעַר אַרְוִיסְגַּעַן נִשְׁתְּמַעַר. ווּי אַנְבָּיאָ, דָוָרוֹ אַנְטְּפָלְעַקְוָנָגָן, נָאָר פָּוּן זַיךְ אַלְיַיְן, כְּרוּ צַו מַאֲכָעַן זַיְן פָּאָרָה אַוְיסְזָאנְ וּוּאַרְשִׁינְלִיךְ פָּאַרְוָן פָּאַלְקָן. אַיִזְוִי עַס מַחְמַת דָעַם, ווּאַס אַיִזְוִי פָסּוֹק 21 פָּוּן דָעַמְזָעְלִיבְעַן קָאַפְּטִיעַל וּוּרְטָמַט דָעַרְצִיְּלָתָן, אוֹ נָאָט האָט דָאָס זַיְינְגַּע אַנְטְּפָלְעַקְט מִשְׁהָז מִיט אַנְדָעַרְעַן וּוּרְטָעַר. אַוְן אַוְרָאַיס אַיִזְוִי עַס נִישְׁתְּמַעַר נְוִיטִיגַן צַו אַיבָּעַצְיִינְגַּן פְּשַׁחַן אַיִזְוִי אַטְּדָעַם פָּאַרְאַוִּיסְזָאנְ אָזְוִי בַּאֲשָׁלוֹס פָּוּן נָאָט דָוָרוֹ לְעַבְחָאַפְּטִיגַן פָּאַרְגָּעַשְׁטָעַלְעַן וּוּרְעַעַן אַיִזְוִי זַיְן כְּחַדְנוּטִיגַן, אוֹ דָאָס זַאלְלָה לְעַבְחָאַפְּטִיגַן פָּאַרְגָּעַשְׁטָעַלְעַן אַיִזְוִי עַס הַרְמִינוֹן, ווּי מִירְאַבְעַטְנוּ דָאָס אַוְיְגָעַוְיִזְוּן אַיִזְוִי עַרְשְׁטָעַן קָאַפְּטִיעַל, אוֹ נָאָט האָט נִישְׁתְּמַעַר גַּעַקְעַנְט גַּעַקְעַנְט גַּעַטְנוֹן וּוּרְעַעַן אַיִזְוִי זַיְן דָאָס הַאָט נִישְׁתְּמַעַר גַּעַקְעַנְט גַּעַקְעַנְט גַּעַטְנוֹן וּוּרְעַעַן אַיִזְוִי אַפְּטִיעַל, אוֹ דִי הַאַרְטָנְעַקְיִקְיִיט פָּוּן פָּאַלְקָן, אַאֲסָעַר האָט זַיךְ זַיְן אַפְּטִיעַל דָעַרְפָּאַרְעַן, זַאלְלָה זַיךְ אַיבָּעַרְחוֹן אַיִל דָעַרְצְוַעַלְעַן. אַוְן אַזְוִיפָּא דָעַמְזָעְלִיבְעַן בִּיגְעַן אַוְפָן דָאָרָף מעַן אַוְיד פָּאַרְשְׁטִיְּזָן אַלְעַ אַרְגּוּמָעַנְטָעַן מַשְׁהָס, ווּאַס גַּעַפְּינְגַּע זַיךְ אַיִזְוִי חַומְשָׁ : נִישְׁתְּמַעַר פָּוּן דָעַר אַוְצְרוֹתִיקְאַמְּעַדְרָן פָּוּן שְׁכָל זַיךְ נְעַזְזַע זַיְן אַרְוִיסְגַּעַן נְמַעַן. נָאָר זַיְן זַיְינְגַּן נִישְׁתְּמַעַר מַעַר ווּי פָרָמְעַן פָּוּן אַיִסְדְּרוֹקָן, דָוָרוֹ וּוּלְכָבָר עַר האָט לְעַבְחָאַפְּטִיגַן פָּאַרְגָּעַשְׁטָעַלְעַט אַוְן אַוְיסְדְּרוֹקָן גַּעַרְדִּיקְט מִיט מַעַר קָרְאַפְּט גַּעַטְסָם בַּאֲשָׁלוֹס.

אַיִל ווּלְלָה פָּוּנְדָעַסְטוּוֹגְעַנְעַן נִישְׁתְּמַעַר לְיוֹקְעַנְעַן אַבְסָאַלְוָתָן, אוֹ דִי נְבָיאַים הַאַבָּעַן נִישְׁתְּמַעַר גַּעַקְעַנְט אַרְגּוּמָעַנְטָרָעַן, לְוִיתְמַעַן אַנְטְּפָלְעַקְוָנָגָן. אַיִל באָר

חויפט נאר, אוּ וואָס מער די נביים ברענגן שעכלדיגע באווויווען. אליעז מער דערגענטערט זיך זויעד ערקיינטערנייש פון דער אנטפלעך טער זאר צו דער נאטוריילכער ערקיינטערנייש. ערהייפט לאזט זיך ערקיינטערן. אוּ זיין האבען אוּ איבערנאטיריליכער ערקיינטערנייש, ווען זיין גיבען רײַנע דאנמעם. אָדרער ג'עבאטען, אָדרער אַוישפֿרְיכּען. משה, דער נרויסער נביא, האט, דעריבער, בדרך כל נישט אַגְּנוּוּנְדָּט קִיּוֹ שומ טעמיימ. אַקענען אַבער מז אַיד צונגעבן, אוּ די לאָגְּנוֹן אַוִּסְפֵּר פִּירְעָן אוּ אַרְגּוּמָעָנְטָעָן. וואָס מיר געפֿינְעָן אוּן פּוֹלָס' בְּ רִיּוֹ צַוְּ דִּיְרְ וְיִמְעָד, זוֹינְעָן באַין אַפְּנָסְנְתָּעָן גַּשְׁרְבִּיכּוּן גַּעֲוָאָדָּעָן. לֹויִט אוּ אַיבָּרְנָאַטְּרְיָילְיכּעָר אַנטְּפָלְעָקָגָן.

דער אַפְּנָסְטָאַלְעָן ווַיְוָוָן. אלְזָוִי, זויעד דִּיטְּלָיךְ, אוּ די לאָזְינְגָּע בְּרִיוֹזָו זוֹינְעָן נישט גַּשְׁרְבִּיכּוּן גַּעֲוָאָדָּעָן. לֹויִט אוּ אַנטְּפָלְעָקָגָן אוּ אַוִּיסְפֵּר אַגְּלָבָּעָן גַּעֲבָּאָטָּמָּט, נָאָר נישט מער ווי דָּרְדָּר דָּעָם נאטורייליכּוּן אַוְרְטָאָי פּוֹן די אַפְּנָסְטָאַלְעָן, אוּ זיין אַיד אַנְחָאַלְטָעָן נישט קִיּוֹ אַנְדְּרָעָ זָאָד. זיין אַיד אַפְּנָסְטָאַלְעָן שְׂטָרָאָפְּרִיךְ, דָּרְכָּגְּנִימְשָׁט מִיטְּהָלְבִּיכּעָ ווּוֹנָדָגָן, וואָס דָּאָס אַיְזָה זִיכְּרָאָנָּצָן ווַיְוָיט פּוֹן נְכִיאַשְׁעָר אַוְתָּרִיטָעָם. אַזְּ אַיְזָה, אַשְׁטִינְגָּעָר, פּוֹלָס' אַנְשָׁוְלְדִּינְגָּן אַיְזָה דִּי בְּ רִיּוֹ צַוְּ דִּיְרְ וְיִמְעָד, קָאָפְּ, 15, פָּסָק 15: "אַיד חָאָב אַיְדָּ, מִינְעָן בְּרִידָּעָ, גַּשְׁרְבִּיכּוּן אַבְּיָסְעָל צַוְּ גַּעֲוָאָדָּעָן".

דָּעָם דָּאָזְינְגָּע אַוִּיסְפֵּר קָאָנְעָן מִיר אַוִּיד מַאְכָּלָעָן דָּרְפָּוֹן, וואָס מִיר לֹיעָנְעָן נישט אַיְזָה קִיּוֹ שָׁוָם פְּלָאָזָן, אוּ די אַפְּנָסְטָאַלְעָן זָאָלָעָן וְהָאָבָעָן בְּאָפְּעָל צַוְּ שְׂרִיבָּעָן, נָאָר נישט מִעְרָה, ווי צַוְּ פְּרָעָדְינְגָּן אַיד מַעְטוֹמָן, ווֹאָז זִיְן גַּיְעָן, אַזְּ צַוְּ בְּאַשְׁטָמְנִינְגָּעָן זִיעְרָעָן וְעוֹרְטָעָר דָּרְדָּר צַיְכָּעָן. אַיְזָה דָּרְרָאָמְתָּעָן, זִיעְרָעָן בְּיַזְיָוָן אַיְזָה זִיעְרָעָן צַיְכָּעָן זַיְנְעָן גַּעֲוָאָדָּעָן אַוְמְבָּאַדְּינְגָּט נְיוֹתִינְגָּן אַוִּיסְפֵּר צַוְּ בְּאָמְפָרְעָן דִּי פְּלָקְעָר צַוְּ דָּרְרָעָן לִינוּעָן אַיְזָה צַוְּ בְּאָפְּעָסְטִינְגָּעָן זִיְן אַירָה, ווי פּוֹלָס אַלְיָזָן בְּאָמְעָרֶטֶן עַס אַוִּיסְדְּרִיךְלִיךְ אַיְזָה די בְּרִיוֹזָן צַוְּ די דִּי רְוִימָהָר, קָאָפְּ, 1, פָּסָק 11: "...וַיְוָיָּל אַיד חָאָב אַגְּרְוִוָּעָן פְּאַרְלָאָגָן, — זָאָנָט עָרָה, — אַיד צַוְּ זָעָם, כְּבוֹד מִיטְּצָוְתִּילְשָׁן אַיְדָה די נָאָב פּוֹן גַּיְסָטָן, אַיד זָאָלָט מְאַפְּעָסְטִינְגָּט ווּעָדָן אַיְזָה גַּלְוִוְּבָּעָן".

מעו וועט אַונְזָה דָא אָפְּשָׁר בְּאָמְעָרֶטֶן, אוּ מִיר וְאַלְטָעָן פְּוֹנְקָט אַזְּוִי גַּעֲקָאנְט מַאְכָּלָעָן דָּעָם אַוִּיסְפֵּר, אוּ די אַפְּנָסְטָאַלְעָן האבען אַיְדָה

ニישט געפרעדיגט, ווי נבייאם, וויל ווען זיין גענאנגען פרעדרי גען דא און דארט, האבען זיין דאס קיינמאָל נישט געטאו אויף אַ באָ זונדרערעו באָפֿעל, ווי אַמְּאל דִּ נְבִיאִים. מיר לֵיעַנְעַן אַיְן דַּעַם אלְ טעַנוּ טעַסְטָאמְעַנט, אֹז יונְהָ אַיְן גַּעֲנַנְגַּעַן פְּרַעְדִּיגְעַן קַיְן נִינְהָ. אֶבעָר אַיְן דָּרְעוֹלְבִּיגְעָר צִוְּיט לֵיעַנְעַן מִיר דָּארְט אָוֹר, אֹז עָר אַיְן אָחִין אַוְיסְדְּרִיךְלִידְגָּר גַּעֲשִׁיקְט גַּעֲוָאָרְעָן, אַיְן אָז עָם אַיְן אַמְּטָ פְּלַעַקְט גַּעֲוָאָרְעָן, ווֹאָס עָרְחָט באָדָּרְפְּט צָו פְּרַעְדִּיגְעַן, פְּוֹנְקָט אַזְּוִי ווֹעֲרָט אָוֹר אַוְיסְפִּירְלִידְגָּר דָּרְצִיְּלָט ווֹעֲנָעָן מְשָׁה/^ג אֹז עָר אַיְן גַּעֲנַנְגַּעַן קַיְן מְצִירִים, ווי גַּעֲשִׁיקְטָר פָּוּ נְאָט, אֹז אָוֹר ווֹאָס עָרְחָט גַּעֲמוֹזָת זָאָגָעָן דַּעַם פָּאָלְקָט יִשְׂרָאֵל אַיְן דַּעַם מְלֻךְּ פְּרַעְתָּה אֹז ווּלְכָעָ צִיבָּעָנָס עָרְחָט באָדָּרְפְּט צָו ווֹיְזָעָן פָּאָר זַיִן, כְּדִי זַיִן צָו אַיְבָּרְצִיְּגָעָן. יְשֻׁעָה, יְרֻמְּיה, יְחֹזָקָאֵל האָבָעָן באָקְוּמָעָן אֹז אַוְיסְ דָּרְיכְּלִיכְּעָן באָפֿעל צָו פְּרַעְדִּיגְעָן פָּאָר דִּי קִינְדְּדָעָר פָּוּ יִשְׂרָאֵל, דִּי נְבִיאָמָּה האָבָעָן, צָוְלָעָטָם, קַיְן זָאָר נִישְׁט גַּעֲפָרְדִּיגְט, ווֹאָס זַיִן זָאָלָעָן, לְוֹוָיטָן עֲרוֹתְּזִיאָגָעָן פָּוּ דָּעָר בִּיבָּעָל, נִישְׁט האָבָעָן עַס פָּאָרְנוּמָעָן פָּוּ נְאָט.

אַקְעָגָעָן-אַבָּעָר לֵיעַנְעַן מִיר נִישְׁט אַזְּוִינָם, סִירְדָּעָן מִיטְזִיעָר ווֹעֲנָגָן אַוְיסְנָאָמָעָן, אַיְן דַּעַם נִיעָם טַעַסְטָאמְעַנט ווֹעֲנָעָן דִּי אַפְּאָסְטָאָר לְעָן, ווֹעָנָס ווֹעֲרָט דָּרְצִיְּלָט, אֹז זַיִן גַּעֲנַנְגַּעַן גַּעֲנַנְגַּעַן צָו פְּרַעְדִּיגְעָן דָּא אַיְן דָּארְט, פָּאָרְקָעָט, מִיר גַּעֲפִינְגָּן גַּעֲוִיסְעָ פְּרָטִים, ווֹאָס ווֹיְזָעָן קְלָאָר, אֹז דִּי אַפְּאָסְטָאָלָעָן האָבָעָן נָאָר זַיִעָר אַיְגְּנָעָנָם אַוְסְטִיל אַוְיסְ גַּעֲסְלִיבָּעָן דִּי פְּלַעַצְעָר, ווֹאָז זַיִן האָבָעָן גַּעֲוָאָלָט פְּרַעְדִּיגְעָן, אַזָּא, לְמַשְׁלָחָן, אַיְן גַּעֲוָעָן דָּעָר ווִיכְבָּחָ צְוּוִישָׁן פְּלוּסָעָן אַוּן באָרְנָאָבָאָסָעָן, ווֹאָס הָאָט גַּעֲפָרָט צָו אַ קְרָנוּרָיִי (זַעַד דִּי גַּעֲשִׁכְבָּטָעָן פָּוּ דִּי אַפְּאָסְטָאָלָעָן, קָאָפָּ, 15, פְּסָוקִים 37, 38 אַזְּוִי זַוְּ). אַפְּטָמָאָל האָבָעָן דִּי אַפְּאָסְטָאָלָעָן אָוִיךְ אַוְמְזִיסְטָן זַיְד פִּירְגָּעָנוּמָעָן צָו גַּיְין אַיְן גַּעֲוִיסְעָ עַרְטָרָה, ווי פּוֹלָס אַלְיָין ווֹיְזָעָט עַס אַזְּוִי דִּי בְּרִיוּזָה צָו דִּי רְוִיְמָר (קָאָפָּ, 1, פְּסָוק 13) : „פִּיל מְאָל האָב אִיךְ גַּעֲוָאָלָט קָוְמָעָן צָו אַיְיךְ, אַבָּעָר אִיךְ בֵּין גַּעַשְׁטָעָרט גַּעֲוָאָרָעָן“. אַזְּוִי אַיְן קָאָפָּ, 15, פְּסָוק 22 : „דָּאָס הָאָט מִיר פִּיל מְאָל גַּעַשְׁטָעָרט צָו קָוְמָעָן צָו אַיְיךְ“. אַזְּוִי לְסָוף אַיְן לְעַצְטָעָן קָאָפִיטָעָל פָּוּן עַרְשָׁטָעָן בְּרִיוּזָה צָו דִּי קָאָרְוִינְטָהָר, פְּסָוק 12 : „אַיְיךְ האָב פִּיל מְאָל גַּעַד בְּעַטְעָן אַפְּאָלָאָזְן“. מִיּוֹן בְּרוּדָעָר, עָר זָאָל מִיטְזָה דִּי בְּרִידָעָר גַּיְין צָו אַיְיךְ ; עָר הָאָט אַבָּעָר גַּאֲרְנוּשָׁט גַּהְהָאָט דַּעַם פָּאָרְלָאָגָן צָו גַּיְין צָו אַיְיךְ. ווֹעָנָס אַבָּעָר עָר ווֹעָט דָּאָס קָאָנָעָן אַזְּוִי זַוְּ, זַוְּ“.

פּוֹ דַי דָאָזִינֶעָ אֲוִיסְדְּרִיקָעָן אָזֶן פּוֹ דַי חַלְקִידְרוֹת פּוֹ דַי אֲפָסָדָה טָאַלְעָן, וַיֵּאוֹיד דָעָרְפָּן. וְאָסָס וּזְעָזָן זַיְזַיְנָעָן גַעַנְגַעַנְעָן עַרְגָעָץ פְּרָעָדִי גַעַן, זָאנְטָן נִישְׁטָן דַי בִּיבְּעָלָן וּגְעַנְעָן זַיְזַיְנָעָן גַעַנְגַעַנְעָן אַהֲרָן אַוְיפָּן גַּאֲטָמָס בְּאַפְּעָלָן, מַזְעוֹן מִרְּ מַכְבָּעָן דַעַם אֲוִיסְפָּרָן, אָזֶן אֲוֹיד פְּרָעָדְרִינָעָן הַאֲבָעָן דַי אֲפָסְטָאַלְעָן גַעַן פְּרָעָרִוְנָט, וַיְלַעֲגָעָן, אָזֶן נִשְׁתָּחָן וַיְנִבְיאָהָן.

דַי דָאָזִינֶעָ פְּרָאָנָעָן וּלְעָלָעָן מִרְּ זַיְעָרְ לְיוֹכְטָן לְיוֹזְעָן, וּגְעַנְעָן מִרְּ וּזְעָדָה לְעָנוּ נִעְמָעָן אַיְזָן אַכְטָן דַעַם חַילְעָן צַוְוִישָׁעָן דַעַם בָּאַרְוָהָן פּוֹ דַי אֲפָסְטָאַלְעָן גַעַן אָזֶן דַעַם בָּאַרְוָהָן דַי אֲפָסְטָאַלְעָן גַעַן.

דַי נִבְיאָהָן זַיְזַיְנָעָן, אָזֶן דַעַר אַמְתָעָן, נִשְׁתָּחָן גַעַוְעָן בָּאַרְוָהָן צַוְּ פְּרָעָדְרִינָעָן אָזֶן צַוְּ נִבְיאָהָן-זָאנְטָן פָּאָרָלָעָן פְּעָלְקָרָן, נַאֲרָ נִשְׁתָּמָעָן, וַיְיָ פָּאָרָד דַעַם אַדְעָרָ יְעַנְעָם פָּאָלָקָן. עַם אַיְזָן, דָעְרִיבָהָרָן, גַעַוְעָן גַוְיִתְיָגָן, זַיְזַיְנָעָן פָּאָרָלָעָן פָּאָלָקָן הַאֲבָעָן אָזֶן אֲוִיסְדְּרִיקָלְקָעָן אָזֶן בָּאַזְוֹנְדָעָן בָּאַפְּעָלָלָן. דַי אֲפָסְטָאַלְעָן אַבְּעָרָ זַיְזַיְנָעָן גַעַוְעָן בָּאַרְוָהָן צַוְּ פְּרָעָדְרִינָעָן פָּאָרָלָעָן פְּעָלְקָרָן אָזֶן אַונְטְּמָעָרְשָׂיוֹד אָזֶן צַוְּ אַלְעָזָר דַעַר רַיְלִינְגָן. זַיְזַיְנָעָן הַאֲבָעָן, אַלְזָוִן, אֲוִיסְגְּוִירָטָן יְשָׁוּסָם בָּאַפְּעָלָל אַומְעָטָם, וּזְעָזָן זַיְזַיְנָעָן גַעַנְגַעַנְעָן, אָזֶן עַם אַיְזָן, דָעְרִיבָהָרָן, נִשְׁתָּמָעָן גַעַוְעָן גַוְיִתְיָגָן, זַיְזַיְנָעָן פָּאָרָלָעָן זַיְעָרְ אֲוּקָנִיָּן בָּאַקְוּמוֹעָן אָזֶן אַונְטְּמָלְקָוָן גַעַנְגַעַנְעָן דַעַם, וְאָסָס זַיְזַיְנָעָן גַעַוְעָלָטָן פְּרָעָדְרִינָעָן, זַיְזַיְנָעָן, יְשָׁוּסָם תַּלְמִידִים, וְאָסָס זַיְעָרְ אַלְיָוִן חָאָט זַיְזַיְנָעָן: «וּגְעַנְעָן אַבְּעָרָ זַיְזַיְנָעָן וּלְעָלָעָן אַיְיךְ אַיְבעָרָעָנָטָן פְּרָעָעָן, זָאלָט אַיְרָ נִשְׁתָּמָעָן זַיְזַיְנָעָן בָּאַזְוֹאָרָטָן, וַיְיָ אָזֶן אָזֶן וְאָסָס אַיְרָ זָאלָט זָאנְעָן, וּוְיָלָעָס וּוְעָט אַיְזָן יְעַנְעָרָ שָׁהָ אַיְיךְ נַעֲגַבָּעָן וּוּרְעָעָן, וְאָסָס צַוְּ אַגְּעָן» (זַעַן מַתְיָהוּ, קָאָפָה, 10, פְּסָקָה 19).

מִרְּ קָוְמָעָן, אַלְזָוִן, צָוָם אֲוִיסְפָּרָן, אָזֶן דַי אֲפָסְטָאַלְעָן הַאֲבָעָן פָּאָרָד נִומְעָן דָוְרָד אָ בָאַזְוֹנְדָעָר אַונְטְּמָלְקָוָן נַאֲרָ הַאֲבָעָן גַעַן פְּרָעָדְיָגָט פָּה אַלְפָה אָזֶן בָּאַשְׁטָעָטָנָט עַם אַיְזָן דָעְרָזְלָבְּגָנָר צִוְּמָת מִיטָּ צִיְבָנָעָם (זַעַן, וְאָסָס מִרְּ הַאֲבָעָן זַיְזַיְנָעָן אֲוִיפְּגָעָוְיוֹזָעָן אַיְזָן אַנְהָוִיבָן פּוֹ צָוּוּיְטוֹעָן קָאָפְּיָטָעָלָן). אַבְּעָרָדָם, וְאָסָס זַיְזַיְנָעָן סִיְאַיְזָן שְׁרִיפָטָן, סִיְיָ פָה אַלְפָה גַעַלְעָרָנָט פְּשָׁוֹטָן, אָזֶן דַעַר אַנְנוּעָנְדָגָן פּוֹ צִיְכָעָנָם, אַלְסָם בָּאַשְׁטָעָטָרָן הַאֲבָעָן זַיְזַיְנָעָן זַיְזַיְנָעָן דָאָזָם גַעַזְאָגָטָן, אַדְעָרָגְשָׁרְבָּעָן דָוְרָד זַיְעָרָגְשָׁרְבָּעָן דָעַם עַרְשָׁתָעָן בְּרִיוֹן צַוְּ דַי קָאָרָ דָעַם עַרְשָׁתָעָן (זַעַן וּוּגְעָנָן אַטְיָדָעָן עַנְיָן דַעַם עַרְשָׁתָעָן בְּרִיוֹן צַוְּ דַי קָאָרָ דָעַם רַיְנָטָרָ, קָאָפָה, 14, פְּסָקָה 6). מִרְּ דָאָרְפָּעָן דַאְ אַיְיךְ נִשְׁתָּמָעָן פִּילָעָן זַעַן אַיְזָן אַפְּרָלְעָנְהָיִיט דָעָרְפָּן, וְאָסָס אַלְעָזָר בְּרִיוֹו הַיְבָעָן זַעַן אַזְעָזָט אַזְעָזָט

באיעבעטיגונג פון דעם אפאסטאל-אאמט, זוויל די אפאסטאלען איזו, ווי איז וועל דאס באילד זוייזען, נגעבען געווארען נישט נאר די קראפט צו זאגען נכיאות, נאר אויך די איזטאריטעט צו לערנען. אטדערפאר ניב איז צו, איז זוי האבען געשריבען זעירע בריוו, ווי אפאסטאלען, איז דאס איז אויך דער טעם, פאראוואס יעדערער פון זוי האט אונגע' הויבען זיין עבריוו מיט דער באיעבעטיגונג פון זיין אפאסטאלישער שליחות. איז איפשר האבען זוי דאס געטאָן מהמת איז אנדער טעם: כדי לײיכטער צו געווינען פאר זיך דעם לעזערס געדענק איז אונצער רעגען זיין אוימפערקעאמקייט, האבען זוי געהאלטען פאר פאסיג צו אטטעןירען קורם כל, איז דאס זיין זוי די פערוואָן, וואס האבען זיך באקאנט געמאכט צו אלע גלובינע דורך זייר פערדיגען איזו וואס האיז בע דעםאלט געוויזען דורך קלארע ראיות, איז זוי האבען געלערנט די עכטער זעלגיע איזו דעם וועג פון היילונג. איז דער אמתען, אלע, וואס עס וווערט איז די דזיגען עבריוו געזאנט וועגן דעם באָרוֹף פון די אפאסטאלען איזו וועגען דעם היילונג איזו געטליכען גיסט, מיט זעל-בען זיין געווונען דורךגענומען, באצ'יט זיך, זוייזט אוים, נאר צו די דרישות, וואס זוי האבען געהאלטען, מיט דער אויסנאמ פון יונגע שטער לען, זואו "גאטְס גיסט" איזו "הוילגער גיסט" באצ'יבען נאר די געזונטער, גליקזעליגע איז צו גאט געהיליגט נשמה, וואס איבער דעם האבען מיר גערעדט איזו ערשותען קאָפִיטעל. למשל, איז ערשותען עבריוו צו די קאָרינטער (קאָפ. 7, פסוק 40) זאנט פולום איזו: "אַכְבָּר דעם גליקזעליג איז זיך, נאר מײַן מײַנונג, וועג זוי בליבט איזו. איז גליב איבער אויך, איז גאטְס גיסט איזו מיר". אַנְטָר "גאטְס גיסט" פארשטייט דא פולום זיין איגעגען נשמה, ווי דאס וויזט איז דער צו זאמעההאגונג פון דער רעדע. ער וויל דא, נעלמיך, זאגען איזו: איז אלמנה, וואס וויל נישט חתונה האבען מיט א צויזיטען מאן, האלט איז פאר נֶלְיָהָד, איז, וואס כ'האָב באַשְׁלָאָסְעָן צו לְעֵבָן נִישְׁטְפָּרָה היראת איז האלט זיך פאר גליקיד. איזוינע שטעלען זיין עבריאן נאר אנדערע, וואס איז האלט פאר איבעריג זוי צו ברענגען.

איזו זיין מען מוז, אלזוי, באחויפטען, איז די בריוו פון די אפאס' טאלען זיין ען דיקטירט געוווארען דורך דעם נאטירלייכען שכט אלזוי, בכו דארפ מען איזט אונטערזוכען, ווי איזו די אפאסטאלען האבען געהאלט דורך דער נאטירלייכער דורךגענערני שאלין לערנען זאבען.

וואס ליגען אויסער אירע גדרעניצען. וועלען מיר אבער דא נעמען אין אלט, וואס מיר האבען געזאגט אין זיבעתען קאפעיטעל פון דעם דזוזי גען טראקטאט מכח דער דערלערונג פון דער ביבעל, וועלען מיר אין דעם נישט געפינען קיין שם שוערטקייטען.

אין דער אמתען, הנם די זאכען, וואס זיינען פארהאן אין דער ביבעל. זיינען דאס רוב העכער פון אונזער השנה, קאנען מיר פונט דעסטעגען מיט זיבערקייט אורתילען איבער זיין, אובי מיר לאזען נאר נישט צו קיין אנדער גורדאלגען, ווי נאר די, וואס ווערעו ארויסט גענוגען פון דער ביבעל גופא. און אויפן זעליגען אופן האבען אויך די אפאסטאלען געקאנט שליכען און אויספרירען פון די זאכען, וואס זיין האבען געזען, געהרטט, אדרער פארנומען דורך אנטפלעקונג, א מאָס פארשיפטען און זיין לערנען די מענשען, אובי זיין האבען געוואלט. און ווידער, הנם די רעליגען, אזי זיין געפרעדיגט געווארען פון די אפאסטאלען, ד. ה. דורך דער פשוטער דערציזלונג פון יש'ס געד שיכטען, ליגט אויסער די גדרעניצען פון שכט. און אבער איר הוּ, וואס באשטייט צום גרעטען טיל אין זומליכע לעערם, ווי יש'ס נאנצע ערער, ליוכט באגרויפען ווערעו פון יעדען אינעם דורך דעם נאטירלייד בען פארשטאנד. די אפאסטאלען האבען צולעצעט נישט באדרפט האבען קיין איבערנאטירליך ליכט, כדי צו באלארנען די מענשען אין א רעליגען, וואס זיין האבען זי פריער באזיזען דורך צייכען, און כדי צוצופאסען זי צום געווינליךען פארשטאנד, אזי, און זי זאל קאנען גערן און מיטן נאנצען הארץן אונגענומען ווערעו פון יעדען אינעם. און דאס איז דאָס געזען דער ציל פון די ברוּוּן: צו באלארנען די מענַּן שען און צו מוסרן זי דורך דעם וועג, וועלכען יעדען אפאסטאל האט באטראקט פארן בעטען. כדי צו באפעטיגען זיין אין דער רעליגען. עס דארף דא נאר באמעלקט ווערעו. וואס מיר האבען נארוואס געד זאגט, און דאס אין, און די אפאסטאלען האבען נישט נאר באקומוּן די קראפט צו פראדעגען, ווי נביאים, יש'ס געשיכטע און צו באשטעטדי גען זי מיט צייכען, נאר אויך די אויארטאטעט צו באלארנען און מוסרן דורך דעם וועג, וועלכען יעדער פון זיין האט באטראקט פארן בעטען. איז צויזיטען ברוּוּן צו טימאטעס, קאָפ., 1, פֿסוֹק 11, ווייזט פולום דיטיליד און אויף אטידער טאפעטלטער גאָב: «באָר וועלכען איד בִּין אָוּעֲקָנְעָשְׂטָעַלְתִּים, ווי אָפְּרָעִינְגָּעָר, אַפְּאַסְטָאֵל אָוּנְעָרְפָּעָלְמָה פָּוּן די

פעלקער". און איז ערשותען בריוו צום זעלביינען, קאָפ. 2, פֿסּוֹק 7: פֿאַר ווועלבּען אַיד בֵּין אֲזֻונְגַּשְׁטָלְטַן, ווֹי אַ פרעדִינְגֶּר, אֲפֿאַסְטָאַל (אַיד זאגַן דָּבָר אַמְתָּה דָּוֹר יִשְׂוִים), אַיד זאגַן קִיּוֹן לִינְגָּנוּ נִישְׁתָּה) אָנוּ לְעָרְבָּר פֿוֹן פֿעַלְקָעָר מִיטָּן גְּלוּבוּנָן (מַעַרְקָט עַס גַּוְתַּ!) אָנוּ אַמְתָּה". מִיטָּטָּאַדִּי וווערטער, זאגַן אַיד, ווַיּוֹזֶט פּוֹלּוּס זַיִן באַשְׁטַעְטִינְגָּנוּ פֿוֹן בִּיהְיָה אַמְתָּעָן, דָּעַם אֲפֿאַסְטָאַלְאַמְתָּה אָנוּ דָּעַם לְעָרְרָאַמְתָּה. ווֹאָס אַיז שִׁיחָה דָּעַר אַוְיטָאַרְטָעָט צָו מְסֻרָּוֹן, ווּעָמָנוּ אָנוּ ווּעָנָה אַרְזָל נִישְׁתָּה ווּעָדָלָן, ווַיּוֹזֶט עַר דָּרְיוֹוֹף אָנוּ אַיז דָּעַם בריוו צָו פֿילְעָמָנוּן, פֿסּוֹק 8, אַיז אַטְדִּי וווערטער: "הָגֵם אַיד הָאָב פִּילְפְּרִיְקִיְּתָה אָיז יִשְׂוִים" דָּרָצָו בְּאַמְעָדָקָט פֿוֹן, ווֹאָס מעָן באַדָּאָרָפּ, דָּאָר אָזָן... וּ." עַס דָּאָרָפּ באַמְעָדָקָט וווערבּוֹן, אָז עַס ווֹאָלָט פּוֹלּוּסָן זַיְכָּר נִישְׁתָּה דָּעְרְלִיבָּט גְּעוּנוּן אַיבָּעָרָד צְיאָן דָּעְרְשָׁשָׁן נָאָטָם באַפְּעָלָא אוּפְּה אַבְּקָשָׁה, ווּעָנָה עַר ווֹאָלָט. ווֹי אַנְבָּיאָה, פְּאַרְנוּמוּנָן פֿוֹן נָאָט דָּאָס, ווֹאָס עַר הָאָט גַּעַהְאָט צָו באַפְּעָלָעָן, אַזְּרָאַד ווּיְאַנְבָּיאָה, דָּאָס באַדָּאָרָפּ באַפְּעָלָעָן פֿילְעָמָנוּן. מעָן מָזָן, אַלְזָוִי, פְּאַרְנוּ, אָז פּוֹלּוּס רָעְדָת דָּאָ ווּעָנָה עַר פִּרְיְקִיְּתָה צָו זָאָנוּן מְסֻרָּה, ווּעָלָשְׁטִיאָן, אָז עַר הָאָט גַּעַהְאָט, אַלְסָנָה נִישְׁתָּה אלָס פְּאַלְגָּטָן כָּבָעָר דָּרְפָּטוֹן נָאָר נִשְׁתָּה גַּעַהְאָט הָאָט גַּעַהְאָלָטָעָן פָּאָרָו בעַסְטָעָן, נָאָר נִשְׁתָּה מָעָר, אָז דָּוֹרְדָּז ווַיְאַר אֲפָאַסְטָאַלְאַטָּה קָאנְט אַוִּיסְקָלִיבָּעָן דָּעַם ווּגְנָגָן צָו באַלְעָרְנָעָן, ווּעָלְבָּעָן זַיְכָּר פֿוֹן זַיִן הָאָט גַּעַהְאָלָטָעָן פָּאָרָו בעַסְטָעָן, נָאָר נִשְׁתָּה מָעָר, אָז דָּוֹרְדָּז ווַיְאַר אֲפָאַסְטָאַלְאַטָּה זַיְנָעָן זַיִן צְיָהְלִיךְדָּגָן גַּעַהְאָט שְׁכָלָן, ווּעָלְבָּעָן לְעָרְנָט אָנוּן, אָז דָּאָרָפּ ווּעָלָעָן דָּאָ ווּעָלָעָן רָופָעָן צָו הַיְלָךְ דָּעַם שְׁכָלָן, ווּעָלְבָּעָן לְעָרְנָט אָנוּן, אָז דָּעַר, ווֹאָס הָאָט דִּי אַוְיטָאַרְטָעָט צָו לְעָרְנָעָן, הָאָט אַזְּרָאַד דִּי מָאָכָט אַוְיסְצּוּקְלִיבָּעָן דָּעַם ווּגְנָגָן פְּאַר דָּעַם דָּאוּגְנָעָן צִילָן, ווֹאָס עַר הָאָלָט אִים פָּאָרָו בעַסְטָעָן. עַס ווּעָט אַבָּעָר זַיִן גַּעַהְאָט צָו דָּעְרוֹוֹיְוָעָן דִּי גַּאֲצָעָן זַיְדָר דָּוֹרְדָּז עַר בִּיבָּעָל גַּוְפָּא.

איָן דָּעַר אַמְתָּעָן, עַס אָיז צָו זַיִן גַּעַהְאָט צָו פֿוֹן דָּעַר בִּיבָּעָל גַּוְפָּא, אָז יַעֲדָר אֲפֿאַסְטָאַל הָאָט זַיִד אַוְסְגַּעַלְבָּעָן אַ בָּאַזְּוָנְדָרְעָן ווּגְנָגָן. זַעַט אַטְדִּי וווערטער פּוֹלּוּס, אָיז דָּעַם בריוו צָו דִּי רְיְוִימָד (קָאָפ. 15, פֿסּוֹק 20): "אַיד הָאָב זַיִד גַּעַמְיִיט מִיטָּדָעָר גַּרְעַסְטָר זַאְרָגָן נִשְׁתָּה צָו פֿרְעָדִינְגָּעָן דָּאָרָט, ווֹאָס יִשְׂוִים נָאָמָנוּ אָיז שְׂוִין אַגְּגָעְרְפָּעָן גַּעַוְאָרָעָן, כְּדִי נִשְׁתָּה צָו בּוּיְעָן אַוְיָה אַפְּרָעְמָדָעָן גַּרְונָד".

אוֹדָאָי, ווֹעָנָה דִּי אֲפֿאַסְטָאַלְאָעָן ווֹאָלָטָעָן אַלְעָגָה גַּעַהְאָט דָּעְמוֹזְלָבִּיגְנָעָן ווּגְנָגָן צָו לְעָרְנָעָן אָנוּ זַיִן ווֹאָלָטָעָן אַלְעָגָה גַּעַבְוִית דִּי קְרִיסְטָלִיכָּעָן דָּעָ-

לוניע אויף אלצאיינע יסודות, וואלט פולום בשום אופו נישט געקאנטן אנדרופען די יסודות פון אן אנדרר אפאסטאל פ רע מ ד ע. וויל זוי וואלטטע געוווען דיזעליגען, וואס זייןע איגעגען. וווע אבער ער באציגיבענט זוי פארט אזו, איזו מוו מען נויטיגערהייט דערפונג שלוי סען, או יעדער אפאסטאל האט געכוביט די רעליגען אויף אן אנדרר יסוח. עם איז דא מיט די אפאסטאלען איזו זיינער ערער-ארטט פארט געקומען דאס איגעגען. וואס עס קומט פאר מיט אנדרער ערער, וועל-כע האבען איז איגעגען מעתאָר פון לערנען. איזו זוי ווילען געווינילד ליבערשט לערנען מיט מעשען. וואס זיינען נאָר אינגעאנצען אומגע-בילדעט איז האבען נאָר נישט געלערנט בי קיינעם נישט קיין שפראָ-כע איז נישט קיין זיינענשאָפֿטַען. אָפְּלוֹ נישט די מאָטַעַמַּאֲטִישָׁען. וואס קיינער צוֹוַיְוַיְפַּעַלְתַּן דאָר נישט איז זיינער אמת.

ווען מיר וועלען, ווילער, דורךניין די דזאָגַען בריוו מיט געוו-סער אויפֿמַעְרְקָזָאָמְקִיִּים. וועלען מיר זען, איז די אפאסטאלען שטימען טאָלק צוֹוַיְשַׁען זיך בנגע דעם תור פון דער רעליגווען, דערפֶּאָר אָבער גיינען זיז זיך פַּיל פָּונְגָּאנְדָּעָן אָיז אָרוּעָן יסודות. כדיז צו באָפֿעַסְטַּינְגָּעָן די מעשען זיז זיך דער דעליגווען איזו זוי זויווען, איז הצלת הנפש ווונדרט זיך אָן גָּאטָסְמַחְדָּאָלְיִין, האט פולום זיז געלערנט. אָוּ קיינער קאָן זיך דער רעליגווען מיט זיינע מעשין, נאָר מיט זיזו גלויבען אָלִיִּין, אָוּ אָז קוֹינְיָעָר קאָן זיך נישט רימען מיט זיינע דורך זיינע מעשין (זע בריוו צו די רויַמֵּעָר, קאָפַּ, 8, פְּסֻוקִים 27 אָז 28). אָקָעְגָּעָן-אָכָּבָּעָר לערנְטַעַטְפַּאָרְטִּיגְּט דורך זיינע מעשין אָז נישט רעלטפְּאָרְטִּינְגָּעָן דורך געלטפְּאָרְטִּיגָּט אָפֿאָסְטָאָל יַעֲקֹב אָיז זיזו בריוו, אָז דער מעש וווערט געלטפְּאָרְטִּיגָּט קאָפַּ, 2, פְּסֻוקִים 24) אָזוּ שְׁלִיטָסְטָאָט אָיז די גָּאנְצָע לערע פון רעליגווען, אָוּסְלָאָזְעָנְדִּיגְּ אָטְדִּי דִּיסְקָוּסִים פּוֹלָסְמַן, אָז זיינער וווענג פּוֹנְקְטַּעַן. עם איז, צוֹלְעַצְטַמַּן, נאָר קיין צוֹוַיְפַּעַל נישט, אָז דערפֶּאָר, וואס די אפאסטאלען האבען געכוביט די רעליגווע אויף פָּאָרְשִׁידְעָנָן יסודות, זיז זען עס אָנְגָּעָשְׁטָאָנָן אָזוי פַּיל מְחַלְקוֹת אָזוּ שְׁפָאָלְטָוְנְגָּעָן. פּוֹ ווועלבָּע די קִירְדַּה האט גָּעַלְטוּעַן גָּאָר אָז אַיְוְהָעָר שְׂוִין זִינְטָן די צִיְּתָעָן פּוֹ די אָפֿאָסְטָאָלען, אָזוּ זיז ווועט זייכָר אָזיד ווַיְוַתְּעַר לִיְּדָעָן דערפּוֹ אָזוי לאָגָּג. בִּזְוּ ווְאָנָּעָן די רעליגווע ווועט, לְסֹות, אָמָּאָל אָפְּנוּטִילְט וווערען פּוֹ די פִּיאָּלָאָפְּיָישָׁע סְפָּעַקְלָאָצְיָעָם אָזֶן ווּעַט צְרוּקְנָעְבָּרָאָכְט וווערען צוֹ דער

קלינער צאל זיינר אינפֿאַכּע דאגמעם. וואס ישו האט זי געלערנט זיינע תלמידים.

דאַס אַיז געווען אומגענְגֵיד פֿאַר דִּי אַפְּאַסְטָאַלְעָן, זוֹווֹיל דִּי עֻזָּאַנִּי געליע אַיז נאָר דָּעַמְּאַלְט געווען אַמְבָּאַקָּאנְט; אָזֶן כְּדִי נִשְׁתְּ צָו טְרַעַב פֿאוּ צָו שְׂטָאַרְלַע דִּי מַעֲנְשָׁעַן פֿאוּ יַעֲנְעַר צִיּוֹת מִיטַּדְרַע נִיקְיִיט פֿאוּ דָּעַר לְעָרָע, האַבעָן זיַּי, דָּרְעַבָּר, גַּעַמּוֹת וּוּוִוִּית מַעֲגָלְדַּי זִיד צְפָאַסְטָעַן צָו זיינר נִיסְטַּט (זַעַרְשְׁטַּעַן בְּרוּיַּו צָו דִּי קָאַרְנְּטַּעַר, קָאַפְּ, 9, פְּסָקִים 19, 20 אַזְוּ וּוּיְטַעַר) אָזֶן זַי אַוְּפְּבָּוּיַּע אַוְּפָּרְהַדְּיַּע, וואָס זיינען אַיז יַעֲנְעַר צִיּוֹת געווען צָום מִיסְטַּעַן בָּאַקָּאנְט אָזֶן אַגְּגָעַנוּמוּנָן. אָזֶן טָאַמְּעַד דָּרְפָּאַר האַט קִינְעַר פֿאוּ דִּי אַפְּאַסְטָאַלְעָן נִשְׁתְּ פֿילְאַזְּאַפְּרִיטַּע אַזְוּ פְּלַי, זַי פּוֹלוּם, זַעַלְכָּעַר אַיז געווען בָּאַרְפָּעַן צָו פְּרַעְדִּינְגַּן פֿאַר דִּי הַיְּדַעַן. אַקְעַגְּעַזְדָּאַבעָן דִּי אַנְדְּרַע אַפְּאַסְטָאַלְעָן, זַעַלְכָּעַר האַבעָן גַּעַרְעִידְגִּינְט פֿאַר דִּי יְדַעַן, וואָס דִּי פֿילְאַזְּאַפְּרִיטַּע אַיז בַּי זַי נִשְׁתְּ געווען אַיז גַּרְוִיס חַשְׁיבָּות, האַבעָן גַּעַלְעַרְנְט דִּי רַעְלִינְיַּע אָזֶן פֿילְאַזְּאַפְּיִישַׁע סְפַעְקָוְאַצְּיָעַם, צְפָאַסְעַנְדִּיגַּן זַיְד דָּרְמִיט צָום נִיסְטַּעַן פֿאוּ דִּי יְדַעַן (זַעַרְשְׁטַּעַן אַטְדְּעַם עַנְיוֹן דָּעַם בְּרוּיַּו צָו דִּי גַּאֲלָאַטְעַר, קָאַפְּ, 2, פְּסָקִים 11 אַזְוּ וּוּיְטַעַר). — זַיְגַּע גַּעַוְעַן פְּרִיְּיַּע פֿאוּ יַעֲדַעַן אַכְּבָּרְגְּלִוְיְבָּעַן!

קָאַפְּיַטְעַל צְוּעַל

זַעַגְעַן דָּעַם אַמְתָּעַן אַרְיִגְוָנָל פֿאוּ גַּעַלְיִכְעַן גַּעַזְעַץ; אָזֶן אַוְּפָּחַזְעַזְעַז וּוּוּזַעַז בִּבְעַל הַיּוֹסֵט „תְּוִילְגַּע שְׁרִוְּפַט“ אָזֶן „גַּאַטְסַס וּוּאַרְט“. וּוּוּזְטַעַר וּוּרְעַט גַּעַוְוִזְעַן, אַזֶּן דִּי בִּבְעַל, אַוְּפָּחַזְעַז וּוּוּזְטַעַר זַי אַיז בּוֹלְל אַיז זַי גַּאַטְסַס וּוּאַרְט, אַיז אַגְּגָעַקְעַמוּנָן צָו אַזְוּ נִשְׁתְּגַעְפְּעַלְשַׁט.

די, וואָס באַטְרָאַכְעַן דִּי בִּיכְעַר פֿאוּ דָּעַר בִּבְעַל, אַיז זַעַלְכָּעַן צְוַשְׁטָאַנד דָּאַס זַאל נִשְׁתְּ זַיַּין, זַיְד בְּרוּיַּו, וואָס גַּאטְחַט אַים אַרְאַפְּנַע גַּעַשְׁיקְטַּד דִּי מַעֲנְשָׁעַן פֿאוּ הַיְּמַעַל, זַעַלְעַן אָז צְוַוְּיִפְעַל אַוְּפִיהְיִבְעַן אַנְעַר

שרוי, או איד בין באנגאנגען א זונד קעגעו דעם הייליגען נייסט דער-
מייט, וואס איד האב באחויפטער, או גאטס' ווארט איז פעלעהחאמ-
טייג, פארדארכבען, געפעלשטן, נישט אלעלמאָל איז הסכם מיט זיך אלליין.
או מיר האבען נישט מער, ווי פראגמענטען דערפּוֹן און, צוֹלעַצְט, או
דרער אַרְגִּינְיָנָאָל פּוֹן דעם בונֶה, וואס גאט געשלאָסְעָן מיט דֵי יְהֻדָּן,
אייז פֿאַרְלְוִירָעָן גענאָנְגָּעָן. וועלען אַבְּעָד דֵי דָזְוָונָעָ לְיִוָּת בְּאַטְּרָאַכְּטָעָן
גענְטָעָר דֵי זָאָר גּוֹפָא, צוֹוַיְיָפָּעָל אַיךְ גָּאָרְנִישָׁטָן, או זְוַיְעַרְעָ גַּעֲרִיְיָעָן
וועלען גְּלִיאָד אַוְּפָהָהָרָעָן. אַין דָּעָר אַמְּתָהָעָן, נִשְׁתָּן נָאָר דָּעָר שְׁבָלָלְיוֹן,
נָאָר אַוְּיךְ דֵי גְּרוֹנוֹרוֹאָצָעָן פּוֹן דֵי נְבָאִים אָוָן דֵי אַפְּאַסְטָאַלְעָן פֿרְאַקְּלָאָר
מִירָעָן הָוִיד, או גַּאַטָּס' אַיְבָּגִין וואָרט אָוָן אַיְבָּינָעָר בּוֹנָה, אַוְּוִי אַוְּיךְ דֵי
אַמְּתָרִיגָּעָ רְעִילִינְיָעָן, זְוַיְנָעָן פּוֹן גַּאַטָּס' האָנְטָן אַיְנְגָּעָרִיצָט גַּעֲוָאָרָעָן אַין
דָּיַּעַרְצָעָר פּוֹן דֵי מְעַנְשָׁעָן. ד. תְּ אַין דָּעָם מְעַנְשָׁלִיכָּעָן גִּיסְטָן, אוֹן אַוְּ
דָּאָס אַיְזָה דָּעָר עַכְתָּעָר אַרְגִּינְיָנָאָל, וואס גַּאַטָּס' אַלְיוֹן אִים בָּאוֹזְגָּלָט
מִיט זַיְוִין אַיְגָּעָנָעָם זַיְגָּל, אוֹן דָּאָס אַיְזָה, מִיטָּן בָּאָגְרִיףָה פּוֹן זַיְוִין זַיְוִין,
וּמִיט דָּעָם בִּילְדָה פּוֹן זַיְוִין גַּעֲלִיבְּקִיָּט.

וואס אַיְזָה שִׁיחָדִי עַשְׂתָּעָ יְהֻדָּן, אוֹן דֵי רְעִילִינְיָעָן זַיְוִין אַיְבָּרְעָנָעָן
בָּעָן גַּעֲוָאָרָעָן, וּוּי אַגְּשָׁרְבָּעָן גַּעֲזָעָן, זְיַכְּרָעָ דָּרְפָּאָרָה, וּוּיְלָזִי זַיְוִין אַיְזָה
אַיְזָה יְעַנְעָרָ צִיְּמָה בָּאַחֲנְדָּעָלָט גַּעֲוָאָרָעָן, וּוּיְקִינְדָּרָעָ. אַבְּעָר שְׁפָעָטָעָר
הָאָבָעָן מְשָׁה (רְבָּרְדִּיְמָ, קָאָפָּ, 5, פָּסָק 6) אַוְּנוֹ יְרִמְיהָ (קָאָפָּ, 5"אָ).
פָּסָק (32) זַיְוִין בָּאַרְאָוִיסְגַּעַזְאָגָט אַצְּיָּוִט, וּוּן גַּאַטָּס' וּוּטָם אַיְנְקִרְעִצָּן זַיְוִין
גַּעֲזָעָן זַיְוִין זַיְוִין הָרָצָעָר. עַס אַיְזָה, דָּרְרִיבָּרָה, גַּעֲזָעָן דֵי עַבְּדָאָ פּוֹן
דֵי יְהֻדָּן אַלְיוֹן, אוֹן דָּעָר עַיְקָרָ פּוֹן דֵי צְדוּקִים, צָוָקָעָפָשָׁן פֿאַרְצִיָּי
טָעָם פָּאָרְוָן גַּעֲזָעָן, וואס אַיְזָה גַּעֲזָעָן אַוְּפָגְנְעָשְׁרְבָּעָן אַוְּתָהָ דֵי לְחֹותָה,
אַבְּעָר נִשְׁתָּן פּוֹן דֵי, וואס טָרָאָגָעָן דָּאָס דָזְוָינָעָ גַּעֲזָעָן אַיְנְגָּעָרִיצָט
אַיְזָה זַיְוִרְנִשְׁמָה. וּוּרְעָס וּוּטָם דָּאָס וּוּלְעָעָן נִעְמָעָן אַיְזָה אַכְּטָן, וּוּטָם גַּעַנְעָלָמָה
פִּינְעָן, אוֹ אַיְזָה דָּעָם אַוְּבִּינְזְגַּעַזְאָגָטָן אַיְזָה נִשְׁתָּאָ נָאָר אַזְוִינָסָן, וואס
זָאָל סּוֹתָר זַיְוִין גַּאַטָּס' זָוָרָטָה, ד. ה. דָּעָם אַמְּתָדִיגָּעָן גַּלוּבָּעָן אוֹן דָּעָר
אַמְּתָדִיגָּעָר רְעִילִינְיָעָן, אַדְרָעָ זַיְוִין גִּיכָּעָר דָּעָם אַמְּתָדִיגָּעָן גַּלוּבָּעָן, וּוּיְמִיר
זַעַן, אוֹ אַיְזָה דָּעָם אַוְּבִּינְזְגַּעַזְאָגָטָן אַיְזָה נִשְׁתָּאָ נָאָר גַּלוּבָּעָן, וּוּיְמִיר
הָאָבָעָן דָּאָס שְׁוֹזִיָּן גַּעֲזָעָן בַּיְמָסְפִּים סּוֹף צָעָנָטָעָן קָאָפִיטָעָן. וּוּן דָּאָס
וּוּלְאָט גַּעֲזָעָן אַנְדָּרֶשָׁן, וּוּלְאָט אַיךְ אַפְּגָנָמָאָכָט בְּיִזְרָעֵל שְׁוֹזִיָּן צָוָה
שְׁוֹזִיָּן אַיְבָּרְדָּעָם; נָאָרָ מְעָרָ, כְּרִי צָוָה פֿאַרְמִידָעָן אַלְעָ שְׁוֹזִיָּן
טָעָן, וּוּלְאָט אַיךְ גַּעֲרָן צְוָנָעָבָעָן, אוֹ סּוֹם זַיְנָעָן אַיְזָה דָּעָר בִּיבָּלָ פֿאָרָ-

בארגען די טיפטטן סודות. היהת אבער עם איז דערפּון אַרוייסגען-מען אָז אָומְדָעָרְטָרְגְּלִיכְעָר אַבְּגָלְוִיבְּעָן אָז נָאָר אַנְדָּעָרְעָה הַכְּסָט שַׁעֲרֵלְיְכָע אַיְבְּלָעָן, וְעַגְּנָעָן וְעַלְכָּעָן אַיְדָהָבָר גַּעֲרָדָת אָז אַנְחָוָבָר זַיְבָּעָן טָעָן קָאָפְּיְטָעָל, בְּכוֹ חָלָט אַיְדָהָפָר מִין חָוב נִישְׁתְּ צְרוּקְצָוִיצָעָן זַיְד פּוֹן אַטְדָּעָר אַוְיְפְּגָנָאָב, בְּפֿרְט וְעָן דַּי רַעֲלִינְגָע נְוִיטְינְג זַיְד נִישְׁתְּ אָז קִיּוֹן שָׁוֹם פּוֹי, נָאָר מַעַן נָעָמָט, נָאָר מַעַן פּוֹן אַיְדָהָגְלָאָנָעָן, וְעָן מַעַן פְּצָטָז זַי אָוִיסְמִיט אַזְוִינְעָן אַוְיסְטָרָכְטָוָנָגָעָן.

מען וְעַט אַבָּעָר זַיְגָעָן, אָז וְעַנְעָן אַפְּלִיאָו דָּאָס גַּעֲטְלִיכְעָנָעָן גַּעֲזָעָן אָז אַיְוִינְגְּעָקְּרִיכְּצָט אָז אַיְדָהָעָר, אָז אַיְדָהָבָר בְּיַבְּעָל דָּאָרָגְּנָטָמָס וְאַרְטָמָס מַעַן טָאָר, דַּעֲרִיכָּעָר, נִשְׁתְּ זַיְגָעָן וְעַגְּנָעָן אַיְר, אָז זַי אַיְזָה פְּאַרְדָּאָרְבָּעָן אָז אַוְיְפְּלִשְׁתָּמָס, פְּוֹנְקָט וְיָמָן טָאָר אַזְוִינְסָמָס נִישְׁתְּ זַיְגָעָן וְעַגְּנָעָן גַּעֲזָעָן גַּעֲטָמָס וְאַרְטָמָס, אָז אַיְדָהָגְלָאָנָעָן זַיְד מִין זַיְטָמָ, הַאָבָה אַבָּעָר שְׁטָמָרָק מָוָרָא, אָז דַּי, וְוָסָם רִידְעָן אָזֶן, פְּלִוְיְסָעָן זַיְד שָׂוִין צְוִיפְּלָזָן צְוָוָעָן הַיְלִינְגָע אָזֶן מָאָכָעָן פּוֹן דַּעְרָה וְעַלְיְנְגָע אָז אַבְּגָלְגְּלִיכְּבָעָן; נָאָר מַהָּר, אַיְדָהָבָר אַיְזָה אַנְשָׁטָטָמָס גַּעֲזָעָן וְאַרְטָמָס זַיְגָעָן זַיְ אַוְיְפְּלָזָן וְעַגְּנָעָן צְוִיכְבָּעָן אָז בְּיַלְדָּעָר, ד. ה. פְּאַפְּרִיר אָזֶן מִינְמָט, אָזֶן וּוְיָמָן נָאָר, אָז אַיְדָהָבָר נִשְׁתְּ גַּעֲזָעָן קִיּוֹן אַיְזָה זַאְדָה, וְוָסָם זַאְל זַיְוִין אַמוּוֹרְדִּינְגָּפָן פְּאַרְדָּעָר בַּיְלָעָל, אַדְעָר גַּעֲזָעָן וְאַרְטָמָס, וְוַיְיל אַיְדָהָבָר נִשְׁתְּ אַרְוִיְגְּעָזָעָן קִיּוֹן אַיְזָה זַאְדָה, וְוָסָם אַיְדָהָגְלָאָנָעָן בְּאוֹזְיְזָעָן דַּעְמָמָת דַּעְרָפְּוּן מִתְּ דַּי אַיְבְּרָצִיְגְּעָנְדִּינְסָטָע טָמִים. אַיְדָהָגְלָאָנָעָן דַּעְרִיכָּעָר, אַיְדָהָבָר בַּיְלָעָל מִתְּ זַיְבְּרָקִים, אָז אַיְדָהָבָר נִשְׁתְּ גַּעֲזָעָן קִיּוֹן אַיְזָה זַאְדָה, וְוָסָם זַאְל זַיְוִין גַּעֲזָעָן, אַדְעָר אַוְיְסָעָן, וְוִי גַּעֲטָלָאָזְוִינְקִים.

אַיְדָהָגְלָאָנָעָן זַיְגָעָן, אָז גַּעֲוִוְסָמָע גַּעֲמִינְעָן, וְוָסָם דַּי רַעֲלִינְגָע אַיְזָה פְּאַר זַיְ אַל אַסְטָמָ, קָאנְגָעָן דַּי דַּאְזְוִינָה בַּאֲמְרִיקְוָנָעָן אַנְגָּעָמָעָן פְּאַר אָז אַוְיְסְרִידָזָן זַיְגְּנְדִּינְעָן אָז אַז שָׁוֹם גְּרוּנוֹה, נָאָר בְּלִזְוָן כְּדִי נְאַכְּצָוֹגְבָּעָן זַיְעָר לְסָמָט, שְׁלִימָסָעָן דַּעְרָפְּוּן, אָז דַּי בְּיַבְּעָל אַיְדָהָבָר שְׁלִיךְאָוָס פְּעַלְעָרְהָאָפָּה טָג אָז גַּעֲפָעְלָשָׂט אָז מִמְּלָאָה אַהֲט זַי נִשְׁתְּ קִיּוֹן שָׁוֹם אַוְיְטָרִיטָעָט. אַבָּעָר פּוֹן אַזְוִינְעָן זַאְכָעָן קָאוּ מַעַן זַיְד נִשְׁתְּ בַּאֲוּוֹרְעָנָעָן, לְוֹיט דֻּעָם שְׁפִּירְכּוֹאָרָט, אָז קִיּוֹן זַאְדָה קָאוּ מַעַן זַיְד נִשְׁתְּ גַּעֲזָעָן וְעַגְּנָעָן זַיְוִין גּוֹטָה, אָז עַט זַאְל נִשְׁתְּ קָאנְגָעָן פְּאַרְדָּאָרְבָּעָן וְוַעֲרָעָן דַּוְרָד אַלְעָכְטָעָר אַוְיְסְטִיְמָשָׁוָגָן דַּי מְעַנְשָׁעָן, וְוָסָם וְוַיְילָעָן נְאַכְּגָעָבָעָן זַיְעָר לְסָמָט, גַּעֲפִינְגָעָן לְיוֹכְטָבָלְעָלְיוִי תִּירוֹצִים; אָז דַּי פְּרִוְּעָרְדִּינְעָדָרְוָת, וְעַלְכָּעָדָה אַבָּעָן גַּעֲהָט דַּי אַרְגִּינִּי נְאָלָעָן גּוֹפָא, דֻּעָם אַרְזָה, אַפְּלִיאָו נְבָיָאִים אָז אַפְּאַסְטָאַלְעָן, זַיְגָעָן אַוְיד

ニישט געווען בעסער און געהארכינגער. אלע מענשען. יידען איזו ווי
הידען. זיינען אלע מאל געווען גלייד און גוטע מדות. זיינען און אלע
צ'וינטער געווען אַ וועלטטעןקייט.

כדי אבער צו באזוייטיגען יעדען ספק, וועל איד דא וויייזען :

1 — אויף ווי וויאט די ביבעל און בכלל אַ שטומע זאָר דראָפּ
אנגעראָפּען וווערען הייליג און געלטֵיד ;

2 — וואָס עס איזו דער אַמְתָּהָן גַּאֲטָמָס ווֹאָרט איזו אַז עס באָ
שטייט נישט איזו אַ געוועסער צאל ביכער ;

3 — איזו, צוֹלעַצְטַּמְּט, אַז די ביבעל, אויף ווי וויאט זי לענדט די
פארשוויפּטְעַן, וואָס זיינען נויטיג פֿאָר דער געהארכינגער איזו גלייך
זעלונגקייט. האָט נישט געקאנט פֿאָרֶדְאָרְבָּעָן וווערען.

דערפּון זוועט יעדער אַיִינְעַר קאנען לִיכְטַּא אַיִינְעַן. אַז מיר האָ
בען קיין זאָר נישט געואנט גענשׂען גַּאֲטָמָס ווֹאָרט אַז אַזיד ערנצע נישט
געלאָזְטְּ קיון פְּלָאָז פֿאָר גַּאֲטָאָזְגִּיקִים.

הייליג איזו געלטֵיד וווערט אַנגערופּען אַזאָּר, וואָס איזו באַשְׁטִימָט
פֿאָר דער אַיִבְּוָנְגָּ פּוֹן פֿרּוֹמְקִיט איזו דער גַּעֲלִינְיַעַטְמָט. אַז זי פֿאָרְבְּלִיְבְּט
הייליג איזו לאָגָּ. ווי זי וווערט פּוֹן די מענשׂען באַנוֹצְטַּפְּ פֿאָר אַ רְעִילִי
ניעזען צִיל. הערען אַבער די מענשׂען אויף צו זיינְפּוּם. איזו הערעט
אויך די דָאַזְגַּעַן זאָר אויף צו זיינְ הייליג; אַז אַזיב דִּיזְעַלְבִּינְגָּ זאָר
ווערט פּוֹן די מענשׂען באַשְׁטִימָט פֿאָר אַ גַּאֲטָלָאָזְעַן צִיל, אַזוּן וווערט
פּוֹן אִיר, וואָס זי אַזאָּל געווען הייליג. אַז אַומְרִינְעַן אַז גַּעֲמִינְעַן
זאָר. לְמַשְׁלַׁךְ, דער פֿאָטְרִיאָזְדְּ יעַקְבַּ האָט אַ געוויסען אַרט אַנגערופּען
„בִּיתְ-אָלְּ“ (גַּאֲטָמָס הַוּזְ)*. ווֹיָל דָאָרט האָט עַר פֿאָרְעָתְן גַּאֲטָמָס, וועל-
כער האָט זיד אַס אַנטְפְּלָעַטְמָט. דער גַּעֲלִיבְּגִיר אַרט אַז אַבער פּוֹן די
נְבִיאִים אַנגערופּען גַּעֲוָאָרְעַן „בִּיתְ-אָזְ“ (דָאָס הַוּזְ פּוֹן אַומְרִעְכְּטָמָט)
(זֶע עַמְּסָ, קָאָפּ, חַ, פְּסֻוקָּ 5, אַז אַז וְשָׁ, קָאָפּ, וְ, פְּסֻוקָּ 5).
ווֹיָל די בנְּדִישָׁרָאֵל פְּלָעַנְעַן דָאָרט הוֹרֵךְ יְוָרְבָּעָמָס אַיִנְפּוֹר בְּרַעְנְגָן
לְרִבְנָהָת צו אַפְּגַּעַטְעָר.

אַז אַנְדָּר בִּיּוֹשְׁפּוֹל מַאֲכָתְּ די זאָר נָאָד קְלָעַרְעָר. ווּעַטְמָר דָּרָר
הַאָלְטָעָז זַיְעַר באַשְׁטִימָטָעָז באַטְיוֹת נָאָר דָּרָר דָּעַם שְׁפָרָאַדְגְּנָעַבְרוֹידָה.
אַז אַזיב זי זיינְעַן, לוֹיט דָעַם דָאַזְגַּעַן גַּעֲרָוִיד. אַזוּן אַוּעַגְנָעַשְׁטָעַלְטָמָט,

* בראשית, קאָפּ, כ"ח, פְּסֻוקָּ 19.

או זוי שטימעו או דעם, וואס לויינט זוי, צו פראמקיט, וועלען די דזונגע ווערטער זיין הייליג פונקט איזו, זוי דאס בוד, איזן וועלבען זוי זיינע געריבען או אוזעגעשטעלט געוואראען אויף אט-דעם אופן. ווען אבער דער דזונגער גברoid וועט שפערטער פארליירען גיין איזו, או דיז ווערטער וועלען שיין מער נישט האבען קיון שם באטיט, אדרער ווען דאס בוד וועט אינגענצען פארנאכעלסינט ווערגען, צי מהמת דער מענשליכער בייזויליגקיט, אדרער מהמת דעם, וואס מען וועט עס מען נישט באדראפרען, איזו וועלען סי די ווערטער, סי דאס בוד פארלייד רען יעדנען ווערט איזו מער נישט זיין הייליג. או צולצט, אויב די זעליביגע ווערטער וועלען אוזעגעשטעלט ווערגען אויף איזו אנדער אופן. אדרער אויב זוי וועלען דורד דעם שפראָד-גֶּבְּרוֹיד אַנְגְּהַעֲוִיבָּעָן באנוצט ווערגען איזו איז אנדער באטיט, וועלען סי די ווערטער, סי דאס בוד, וואס זיינען פריער געוווען הייליג, זיין טמא איז געמיין.

דרער פועל-יווצא דערפּוֹן איז, או מוחז דער שטימן גאנז איז קיון זאָר נישט הייליג, אדרער געמיין, אדרער טמא, נאָר איז ואָלען נער מען איז אטידעם כארקטען נאָר בנגע דער שטימונג. דאס ווערט באָר וווענו איבערגעונג דורד פֵּיל שטעלען פּוֹ דער ביבעל. ירמיה, למשל (זו ברענגען אינעם אדרער צוּוִי בִּישְׁפְּלוּעַן). זאנט (קאָפּ, ז', פְּסֻק 4). או עס איז געוווען נישט ריכטיג מצד די יידרען פּוֹ זיין ציטט אַנְצָרְזָה רופען דעם בִּיתְחַמְּדוֹשָׁןְטָמֵס הַיכְלָל, ווֹיל, זאנט ער זוּוִיטער איז דעם זעליביגען קאָפּיטעל, גאטְס נאָמען האָט געקאנט אויפֿגעעריבען ווע רען אויף דעם דזונגען הַיכְלָל נאָר דאַו, ווען ער וואָלט באָזוכט געווואָר רען פּוֹ מענטשען, וואָס ערען גאטְס איז האָלטען פּוֹ גַּרְעַכְטִינְפִּיטָּה; ווען אבער ער איז פּוֹ מיט מערדר, גאנבים, געצענידער איז אנדער ער אויסוּוּאָרְפּעַן. פָּאָרְדִּינְטָן ער ניכער דעם נאָמען פּוֹ אַרְבְּעַרְיָהִיל.

וואס איז געוואראען מיטו אָרוֹן? די ביבעל זאנט וועגען דעם קיון וואָרט נישט, וואָס אַיך האָב זיך דערוּף אַפְּטָמָל געחרודש. איזו זאָר אבער איז זיבער, אוֹן דאס איז, אוֹ ער איז פָּאָרְלָאָרְעָן גענאנגען. אדרער פָּאָרְכְּרָעָט געוואראען מיטו בִּיתְחַמְּדוֹשָׁן, באָטש קיון זאָר איז נישט אַזְוִי פֵּיל פָּאָרְהַיְלִוִּיט אַזְוִי פָּאָרְעָט געוואראען פּוֹ די העברעה.

אויפּוֹ זעליביגען גְּרוֹנְד אַזְוִי די ביבעל הייליג אוֹן אַירָעָן רעדעם זיך נעטְלִיד נאָר אַזְוִי לאָנג, זוי זי באָווענט די מענטשען צו דער פָּאָרְעָטן פּוֹ נאָם. ווערט זי אבער פּוֹ די מענטשען אַינְגְּהַעֲוִיבָּעָן פָּאָרְנָאָכִי

לעסיגט, ווי אמאָל פּוֹ דַּי יְדֻעַן, אָזֶוּ אֵין זַי נִישְׁתַּמְעַר, ווי פָּאָפִיר אָזֶן טִינְט; זַי וּוּרְטַ פּוֹ זַי אַינְגָאנְצָעַן פָּאַרְשְׁוּעַכְט אָזֶן אַיבְּעַרְגְּנָלָאָז זַיְוּן אֲוֹיָף הַפְּקָה. אָזֶן אַוְבַּזְיַז וּוּרְטַ פָּאַרְדָּאַרְבָּעַן. אַדְעַר נִיְּתַ פָּאַרְדָּאַרְבָּעַן. אַיְזַן, דַּעֲרִיבָּעַר, נִישְׁתַּמְעַרְתַּג צַוְּזַאְגָּעַן, אָזֶן גָּאַטְסַס וּוּאַרְטַ אֵין פָּאַרְדָּאַרְבָּעַן, אַדְעַר בָּאַרְלָאַרְעַן גַּעַגְאַנְגַּעַן, פָּוּנְקַט אָזֶוּ זַיְוּן גַּעַגְאַנְגַּעַן נִישְׁתַּמְעַרְתַּג צַוְּזַאְגָּעַן, אָזֶן גָּאַטְסַס הַיכְל אֵין פָּאַרְנִיבִּי טַעַט גַּעַגְאַרְעַן אֵין פָּלָאַמְעַן. אָזֶן יְרִמְיהָ אַלְיוֹן זַאְגַּט טַאְקַע דַּאַם וּוּעַגְעַן דַּעַם גַּעַזְעַן, וּוּגַּעַזְעַן דַּי שְׁלַעְכְּטַע מַעַנְשַׁעַן פּוֹן זַיְוּן צִוְּתַמְעַט אַטְיַדְיַז וּוּרְטַעְרַע: "אַיכְחַתְּמָרוֹ: חַכְמִים אַנְחָנוּ וְתוֹרַתְּהָ אַתְּהָן, אַכְנוּ הַנְּהָה לְשָׁקָר עַשְּׂה עַט שָׁקָר סְפָרִים". דַּה, הַגְּמָ דַּאַם גַּעַשְׁרִיבְעַנְעַן גַּעַזְעַן זַיְוּן אֵין אַיְיָעַרְעַה הַעַנְטַ, אֵין עַס אַבְּעַר נִישְׁתַּמְעַרְתַּג פּוֹן אַיְזַן צַוְּזַאְגָּעַן זַאְגַּט אַיְזַן אַיר הַאַט גָּאַטְסַס גַּעַזְעַן נַאֲכָרַעַם, וּוּי אַיר הַאַט דַּעְרְפַּוְן אַתְּלַעַםְבָּטַם. פָּוּנְקַט אָזֶוּ הַאַט גַּמְשָׁה, צְעַרְבְּעַנְדִּין דַּי עַרְשְׁטַע לְחוֹתָה, בָּאַיְזַן אַוְפַּוְן נִישְׁתַּמְעַרְתַּג אַוְעַקְעַנְשְׁלִיְיְוָרְטַמְעַרְתַּג פּוֹן זַיְנְעַן הַעַנְטַ אָזֶן נִישְׁתַּמְעַרְתַּג צַעַר בָּרָאַכְעַן אֵין צַאְרַן גָּאַטְסַס וּוּאַרְטַ (וּוּגַּעַזְעַן קָאַרְ אַזְוִינָס דַּעְנְקַעַן וּוּעַגְעַן מַשְׁחַחַן אָזֶן וּוּעַגְעַן גָּאַטְסַס וּוּאַרְטַ?). נַאֲרַן נִישְׁתַּמְעַרְתַּג, וּוּי שְׁטִינְגַּר, וּוּאַסְטַ זַיְוּנְעַן פְּרִיעַר גַּעַגְאַרְעַן הַיְּלִיכָּה, וּוּיְלַ דַּעַר בּוֹנְדַה, אֵין גַּעַלְבַּעַן דַּי יְדֻעַן הַאַבְּעַן זַיְד מַתְחִיבַּג גַּעַגְעַן צַוְּגַעְעַן הַאַבְּעַן גַּעַגְעַן, אֵין אֲוֹיָף זַיְגַּעְעַן אַוְיְגַּעְנְשִׁרְבִּיכָּה, אַבְּעַר זַיְגַּעְעַן הַאַבְּעַן מַעַר נִישְׁתַּמְעַרְתַּג גַּעַגְעַן זַיְגַּעְעַן שָׁוָם הַיְּלִינְגְּקִוִּיט, וּוּי נַאֲרַן דַּי יְדֻעַן הַאַבְּעַן מַבְּטַל גַּעַמְאַכְט דַּעַם דַּאֲוִינְעַן בּוֹנְדַה, פָּאַרְעַנְדַּגְעַן אַקְלַבְיַז. אָזֶן מַחְמַת דַּעְרְזַעְלְבִּינְגַּר סִיבַּה הַאַבְּעַן אַוְיד דַּי צְוּוּיִיטַע לְחוֹתָה מִיטַּן אַרְוֹן גַּעַקְאַנְטַפְּאַרְלָאַרְעַן גַּיְין.

עַם אַיְזַן, דַּעֲרִיבָּעַר, קִיְּזַן חִידְשַׁה נִישְׁתַּמְעַרְתַּג, וּוּאַס דַּי אַרְגִּינְאַלְעַן פּוֹן מַשְׁהַסְּ סְפָרִים זַיְנְעַן מַעַר נִישְׁתַּמְעַרְתַּג אָזֶן וּוּאַס עַס הַאַבְּעַן מַיְטַ דַּי סְפָרִים, וּוּלְכַבְעַן מִיר בָּאַזְיַצְעַן אַיצְטַ, גַּעַטְרָאַפְּעַן דַּי סִיבַּות, וּוּעַגְעַן וּוּלְכַבְעַן מִיר הַאַבְּעַן גַּעַרְעַט אַוְיַבְעַן, וּוּיְלַ אַפְּיַלְוַ דַּעַר אַמְתָעַר אַרְגִּינְגַּאַל פּוֹן דַּעַם גַּעַטְלִיכְעַן בּוֹנְדַה, דַּעַר הַיְּלִינְגְּקִוִּיט אַיְנִיְּ.

זַאְלָעַן, אַלְזַוְיַז, אַונְגַּעַרְעַן גַּעַנְגַּר אַוְיַפְּהַעַרְעַן צַוְּגַעְעַן אַזְנוּ אַיְזַן גָּאַטְלָאַזְוִינְקִוִּיט; אַזְנוּ, וּוּאַס מִיר הַאַבְּעַן קִיְּזַן זַאְרַ נִישְׁתַּמְעַרְתַּג אַקְעַגְעַן גָּאַטְסַס וּוּאַרְטַ אֵוֹ נִישְׁתַּמְעַרְתַּג פָּאַרְשְׁוּעַכְט זַיְוּן הַיְּלִינְגְּקִוִּיט; זַאְלָעַן זַיְוּן בְּעַסְטַר וּוּנְדַעַן זַיְעַר צַאְרַן. אַוְבַּזְיַז זַיְגַּעְעַן בָּאַמְתַה אַגְּרָנְדַּ דַּעַרְ צַוְּזַאְגָּעַן, אַקְעַגְעַן דַּי אַלְטַעַן, וּוּאַס זַיְעַר שְׁלַעְכְּטַיְקִוִּיט הַאַט פָּאַרְשְׁוּעַכְט גָּאַטְסַס

ארון, דעם ביתה המקדש, דאס געועץ, אלע הייליגע זאכען, און זוי איז בערגעל אזען אויף הפלר צו ווערטע פארדארכבען. נאדר מער, אויב זוי טראאנגען אין זיך, לוייט פולום' ווארט (צוויטער בריוו צו די קאראינטער, קאפ. 3, פסוק 3), דעם געטליביכען בריוו, וואס אין גשריבען אין זיך ערעה הערצער נישט מיט טינט, נאדר מיט גאטטס' גויסט, נישט אויף טאוולען פון שטייג, נאדר אויף טאוולען פון פלייש, אין זאלען זוי אויף הערען צו פארערען די אותיות און מיט זוי איז זיך מטאפעס זיין. דערמייט, רעבען איז, האב איד שווין געונג מסביר גשוען, אויף זוי זויט דיבער דארך באטראקט ווערטע פאר הייליג גאנט עטלאיד. מיר וועלען איצט זען, וואס איזוינס מען דארך פארשטיין אונטער ד ב ר ה' (גאטטס' ווארט).

ד ב ר באטטייט: „ווארט“, „רעדע“, „שפּוֹרְדּ“ און „זאָר“. אָאָד רום עס ווערט איז העברעהישען געזאגט וועגען אָזָאָד, אָז זַי אַז גאטטס' זאָר אָנוּ זַוְּרוּם זַי ווערט מִיחֵם צַוְּגָאַט. — דאס האב אָיד מסביר געוווען אַזְיַעֲרָתָן קאָפּוּטָל אָנוּ עס אַזְיַעֲרָתָן פּוֹן יְעַנְעָם לְיִכְתּּוֹ צַוְּפּאָרְשָׁתִיִּים, וואס די בְּכָעֵל חַיִּיל באַצְיְּכָעָן מִיט גַּאֲטָס' זַוְּאָרָט, רעדע, שֶׁפְּרָוְדּ אָנוּ זַאָד. עס אַזְיַעֲרָתָן, נִישְׁתְּנוּ זַי מִינְיָצְחָוּרְן דָּאָלְעִין, וואס מִיר האבען דארט געזאגט, אַזְיַעֲרָתָן אָזָאָד נִישְׁתְּדוֹס. וואס מִיר האבען אַזְיַעֲרָתָן קאָפּוּטָל אָנוּ טער דעם דרייטען פּוֹנְקָט אַבְּעָר די נְסִים. עס אַזְיַעֲרָתָן נאָר דערוּיאָט אַנְצְּוָאָוּיְזָעָן, כְּדִי מען זאָל קענען בעסער פְּאָרְשָׁתִיִּים, וואס אָיד זוַּיל דאָזְגַּעַן אַיבָּעָר דעם דָּאָזְגַּעַן עַנְיָן.

1 — ווען עס רעדט זיך וועגען אָזָאָד, וואס אַזְיַעֲרָת גַּאֲטָס, באטטייט, אַיְגַּעַנְטָלִיז, „גַּאֲטָס וּוֹאָרְט“, דאס געטליביכע געועץ, וועגען וועלכען מִיר האבען גערעדט אַזְיַעֲרָת 4-טָעָן קאָפּוּטָל, ד. ה. די רעליגען, וואס אַזְיַעֲרָת גַּעֲמִינְיָאָפְּטָלִיךְ פָּאָרְזָן גַּאנְצָעָן מענְשָׁלְכָעָן מָוֵן, אַדְעָר אַנְיִי ווערטאָל. זעט אַיבָּעָר דעם יְשַׁעַׁיָּה, קאָפּ. אָ, פּוֹן פָּסָוק 10 אָנוּ ווֹיְטָר. וואו דער נְבִיא לְעָרָנְתָּדָעָם רַעֲכָתָעָן לְעַבְּעַנְשָׁטִיְגָעָר, וואס באַשְׁטָוִיט נִשְׁתְּטוֹ אַזְיַעֲרָת גַּעֲמִינְיָעָם, נאָר אַזְיַעֲרָת אָנוּ אַזְיַעֲרָת רַיּוֹן הַאֲרַץ, אָנוּ וואס ער רַוְּפָט עַס אָנוּ אַונְטָעָרְשִׁיךְ דָא גַּעַז עַז, דָא גַּאֲטָס זַוְּאָרָט.

2 — „גַּאֲטָס וּוֹאָרְט“ ווערט ווֹיְטָר גַּעֲנוֹצָט מַעֲטָאָפְּאָרִישׁ פָּאָר דעם סְדָר גַּוְּפָא פּוֹן דער גַּאֲטָס אָנוּ פָּאָר דעם שִׁיקָּזָל (זַוְּיַּל זַי ווענדען

זיך דאר אן דעם אייביגען באשלאם פון דער געליכער נאטור און זיך
נען איר פועליזאַה. אונ דער עיקר פאר דעם, וואָס די נבייאַים האבעו
פאראויסנעוֹאנט וועגען אַטְדָּעָם סדר פון דער נאטור, וויל זיך האבעו
ニישט פארנוּמען די צוקונפֿטִיגַע געשענֶישׁן דורך די נאטירלִיכָע
סִבּוֹת, נאָר ווי גָּטָּמָס באָפָּעָלָעָן, אַדְרָעָבָּאָשְׁלִיסָעָן.

3 — „גָּטָּמָס וּאַרְטָּמָס“ ווערט צלעכט גענֶעֶצֶט פאר יעַדְעַן פָּאָר־
אוֹיְסָוָאָגָן פון די נבייאַים, אוֹיְף ווי ווַיֵּיט זיך האבעו דאס מְשִׁין גַּעֲוָעָן
דורך אַבָּזְוָנְדָּעָר קְרָאָפְּטָה, אַדְרָעָדorch דער נאָכָּפָּן פון נְבוֹאָה, אַוְן נִישְׁטָה
דורך דעם נָאָטִירְלִיכָּעָן שְׁכָּל, וואָס אַיְזָה גַּעֲמִינְשָׁאָפְּטָלִיךְ צַוְּלָעָן,
שְׁעָן; אַוְן דאס אַיְזָה דער עִקְּרָעָרָפָּה, ווַיְיָלְדִּי נְבָיָּאָם פְּלָעָגָן, ווי
פְּזִיר האבעו דאס אַוְיְפָּנְעָוָיָּוָן אַיְזָה 4־טָעָן קָאָפְּטָעָל, אַיְזָה דער אַמְּתָעָן
זיך פָּאָרְשָׁטָעָלָעָן גָּטָּמָס, ווי אַגְּזָעָנֶבָּר.

די בִּבְּעָל וּעְרָתָם, אַלְזָוִי, אַנְגָּרְוָפָּעָן גָּטָּמָס וּאַרְטָּמָס מְחַמְּתָה אַטְּדִּי
דרְּרִי סִבְּכָּה:

1 — ווַיְיָל ווי לְעַרְנַטְדִּי אַמְּתָעָרָעָלָגָן, וואָס אַיְרָמְחַבְּרָא אַיְזָה דָּעָר
איְבִּיגְעָר גָּטָּמָס;

2 — ווַיְיָל זיך אַנְטָהָאָלָט פָּאָרְאָוִיסָזָאָגָנוֹגָן פון צֻקְּנוֹפְּטִיגָּע גַּעַד
שְׁעָנֶישׁן, וואָס זַי שְׁטָעָלָט זַיְזָה פָּאָר, ווי גַּעַלְכָּעָבָּאָשְׁלִיסָעָן;

3 — אַוְן, לְסֹופָה, ווַיְיָל די, וואָס זַיְנַעַן גַּעַלְעָרָט נִישְׁטָה דורך דעם נָאָטִירְלִיכָּעָן שְׁכָּל,
וְאָס אַיְזָה גַּעֲמִינְשָׁאָפְּטָלִיךְ צַוְּלָעָן מְעַנְשָׁן, נאָר דורך אַגְּוּוֹסָעָר
דָּעָרְקָעְנְטָעָנִישׁ, וְאָס נאָר זַי אַלְיוֹן זַיְוָנָעָן דָּעָרְצָוּ גַּעֲוָעָן מְסֹגָּל, אַוְן
גַּעַלְאָט גָּטָּמָס רְיִידָעָן אַוְיָפָּן, וְעַלְבָּוּנָעָן אָפָּה. אַוְן הַמָּאָן דָּעָר
בִּבְּעָל זַיְוָנָעָן, אַחוֹז דָּעָמָס, פָּאָרָהָאָן נאָר פִּילְדָּעָרְצִיְּלוֹנָגָן, זַיְאָס זַיְנַעַן
דִּיְזָנְגָעְשִׁיכְטָלִיךְ אַוְן וּעְרָתָם באָנוּמָעָן דורך דעם נָאָטִירְלִיכָּעָן שְׁכָּל,
וְעַרְטָה זַי פָּוְנְדָּעְסְּטוּנָגָן אַנְגָּרְוָפָּעָן נאָר יְעַנְעָן שְׁטָעָלָעָן, ווַיְיָל זַיְזָה
שְׁטָעָלָעָן פָּאָר מִיט זַיְזָה דָּעָמָסְטָעָן טִילְוָן אִירָעָן.

מִיר קָעָנָעָן אַזְוִי אַרְדוֹם לְיִכְּטָה בְּאַגְּרִיְּפָעָן, אוֹיְף ווי ווַיֵּיט מָעָן דָּאָרָף
אַנְנָעָמָעָן גָּטָּמָס פָּאָר דָּעָמָס פון די בִּכְלִישָׁע סְפָרִים. אַוְן דָּאָס אַיְזָה
מְחַמְּתָה דָּעָמָס, וְאָס עַמְּסָע וְעַרְטָה אַיְזָה דָּעָר בִּבְּעָל גַּעַלְעָרָט די אַמְּתָעָר
לִיגָּעָן, אַוְן נִשְׁטָה מְחַמְּתָה דָּעָמָס, וְאָס גָּטָּמָס גַּעֲוָעָן מִיטְטִילְעָן די
מְעַנְשָׁן אַגְּוּוֹסָעָר צָאָל סְפָרִים. מִיר קָעָנָעָן דָּעָרְפָּוּ אַוְיד זַעַן, וְאָס
די בִּבְּעָל אַיְזָנְגָעְטִילְט אַזְוִי דָּעָמָס אַלְטָעָן אַזְוִי נִיעָם טָעַסְטָאָמָעָן.

דאס איז דערמאָר, זוויל דַי נבאים האבעו, פאר ישום אַנטומען, געד האט די טבע צו לערנען די רעליגיע, ווי א געוועץ פון לאָנד. און זוי אַתחבות צום בונֶה, וואָס איז געשלאָסען געווארען איז משחהּס צוּיט, בעת די אַפְּאַסְטָאַלְעָן האבעו געפרעדיגט די רעליגיע, ווי אַז אַונְיוּועָרְסָלְגָּעָן צוּאַל מענשען. און נאָר אוֹפְּפָן סְמָךְ פון יְשֻׁוּסְ לִידְעָן. אַכְּבָּר נִישְׁתְּ דַּעֲרֵפָאָר אַזְּזָן די בִּבְּעֵל אַיְנְגָּעָטְיִילְטָן גַּעֲוָרָעָן אַוְּיָף דָּעַם נִיעָם אַזְּאַלְטָעָן טַעַטָּאַמְעָנֶט, זוויל זַוְּיִ שִׂידְעָן זַיְדָּהָעָן אַפְּ מִיט זַיְעָר לְעָרָעָ, אַדְרָעָר ווֹיְל זַיְזִינְעָן בָּאַטְרָאָכְטָן גַּעֲוָרָעָן, ווי די אַרְגִּינְדָּן נַאֲלָעָן פָּוּ דָעַם בּוֹנֶה, אַדְרָעָר, לְסָוָה, זַוְּיִל די אַונְיוּועָרָסְאַלְעָן רַעַלְגִּיעָן, ווּלְכָאָזְזָן די נַאַטְרְדְּלִיכְסְּטָעָן, אַזְּזָן גַּעַוְעָן נִי (ני אַזְּזָן זַיְדָּהָעָן נַאֲלָעָן די, וואָס האבעו זַיְזִינְעָן גַּעַקְעָנֶט). „עַס (דאָס לִיבְּטָן) אַזְּזָן גַּעַוְעָן אַזְּזָן דָעָר ווּלְטָמָן, — זַאֲגָּט דָעָר עַוְאנְגָּלְיִקְעָדָר יוֹחָנָן (קָאָפָּן, ১, פְּסָוק 10). — אַכְּבָּר די ווּלְטָמָן האט עַס נִישְׁתְּ דַּעַטְעָנֶט“.

ווען מַיר ווּאַלְטָעָן, אַלְזָוִי, אַפְּלִוּ גַּעַהָּאָט נַאֲר ווּנְיִנְגְּעָר בַּיְכָּעָר פָּוּ דָעַם אַלְטָעָן אַזְּזָן נִיעָם טַעַטָּאַמְעָנֶט, ווּאַלְטָעָן מַיר פָּוּנְדָּעָסְטוּוּנָעָן נִיט בָּאַרְוִיבָּט גַּעַוְעָן פָּוּ נַאֲטָסָס ווּאַרְטָט (אוֹנְטָעָר ווּלְכָאָעָן מַעַן פָּאַרְשְׁטִיטָט), אַיְינְגְּטְלִיךְ, ווי שְׁוִין גַּעַוְעָט, די אַמְתָּעָר רַעַלְגִּיעָן, פָּוּנְקָט אַזְּזָן ווי מַיר הַלְּטָעָן נִישְׁתְּ, אַזְּזָן זַיְדָּהָעָן אַיְצָט דַּעַרְפָּוּן בָּאַרְוִיבָּט, בָּאַטְשָׁׂש עַס פָּעַיְלָהָן גַּעַוְעָט, אַזְּזָן אַסְדָּר אַנְדָּרָעָר אַוְּיְסְגָּעָטְבָּעָן טַרְיפְּטָעָן, ווי דָעָר סְפָּר הַתּוֹרָה, ווּלְכָאָר אַזְּזָן שְׁטָאָרָק אַפְּנְהָוִוִּיטָן גַּעַוְעָרָעָן אַזְּזָן בַּיְתְּהַמְּקָשָׁש, אַלְסָס דָעָר אַרְגִּינְגָּאָל פָּוּ בּוֹנֶה, די סְפָּרִי הַמְּלָחוֹת, די בְּרָאָנִיקָּעָם אַזְּזָן אַסְדָּר אַנְיָהָר, וואָס פָּוּ זַיְזִינְעָן אַרְיִיסְגָּעָנוּמוּנָעָן אַזְּזָן צְוָאָמְעָנָעָשְׁמָעָלָט גַּעַד ווּאֲרָעָעָן די בַּיְכָּעָר פָּוּ אַלְטָעָן טַעַטָּאַמְעָנֶט, ווּלְכָאָר מַיר בָּאַזְּיָצְעָן אַיְצָט. דָס לְעַצְטָעָן קָאָן, אַוְּיָסְעָר דָעַם, באַשְׁטָעִיגְט ווּעָרָעָן נַאֲר דָוָדָךְ פִּיל אַנְדָּרָעָר טָמְפִּים :

עַד שְׁתַּעַנְסֵס זַיְזִינְעָן די בַּיְכָּעָר פָּוּ בַּיְידָעָ טַעַטָּאַמְעָנָטָעָן נִישְׁתְּ גַּעַשְׁרִיבָּעָן גַּעַוְעָרָעָן אַוְּתָפָּאָ בָּאַזְּוּנְדָּרָעָרָעָן בָּאַפְּעָלָ, אַזְּ אַיְזְדָּאָזְדָּן דָעַזְעַלְבָּגָּעָר צִוְּיָה. אַזְּ פָּאָר אלְעָאָרָעָרָעָר, נַאֲר צְוָפְּלִינְגָּן, פָּאָר גַּעַוְיִסְעָן מַעְנָשָׁעָן, לוּיט די פָּאַדְרָעָנָגָּעָן פָּוּ דָעַם מַאְמָעָנָט אַזְּ די בָּאָזְדָּעָרָעָר פָּאַרְהָעַלְטָעָנִישָׁעָן פָּוּ די דָאַזְגָּעָן מַעְנָשָׁעָן, ווי דָס ווּיְזָטָקָלָאָר דָעָר בָּאַרוֹפָּה פָּוּ אַיְנְצָעָלָנָעָן נַבָּאִים, וואָס זַיְזִינְעָן בָּאַרְוָפָּעָן גַּעַד ווּאֲרָעָעָן צַוְּסָרָוּן די נַאֲטָלָאָזָעָן פָּוּ זַיְעָרָעָן צִוְּיָה, אַזְּ אַזְּקָדְּקָדְּסָרָעָן די בְּרִיוּוּ פָּוּ די אַפְּאַסְטָאַלְעָן.

צווית טענס : עם איז איזן זאך צו פארשטיין די ביכעל איז דעם זיז פון די נביאים איז אונדר זאך — צו פארשטיין דעם זיז פון גאטם. ד.ה. דעם אמת גופא פון דער זאך, ווי לאס איז זיז זען דערפּון, וואס מיר האבען אויסגעפרט איזן 2-טען קאפאיטעל וועגען די נביאים. איז דאס איזיגענע גוֹלְט איזר פאר די קאפאיטעל געשיכטעם איזן נסימ. האב איז דאס געווייז איזן 6-טען קאפאיטעל. דאס קאו אבער בשום אופּו נישט געוואנט ווערטען וועגען די שטעלען, וואס באחאנדרען די עכטער רעליגיע איזן די עכטער טונגען.

דריט טענס זיינען די ביכער פון דעם אלטערן טעסטאמענט אויסגעקליבען געווארען פון צוישען פיל ביכער איז זיינען. לסתות, גען זאמעלט איז אונערקענט געווארען פון אראט פון פרושים, ווי איז האב דאס אויסגעוויז איזן 10-טען קאפאיטעל. די ביכער פון דעם נייעם טעסטאמענט זיינען איזד פנקט איזו אונגענומען געווארען איז דעם קאנאזו דורך די באשליסען פון איזיגען ראטערן, בעת אנדערע ביכער, וואס זיינען פון פיל מענשען געהאלטערן געווארען פאר היילג, זיינען פארווארפהען געווארען. אלס נישט עכטער. אבער די דזאיגען ראטערן, סי פון די פרושים, איזו איזד פון די קристערן, זיינען נישט באשטער נעה פון נביאים, נאָר נישט מער, ווי פון געלערנטער איזן חכמים, איז דאָר מז מען צונגעבען. איז זיז האבען בי דעם דזאיגען אויסוואָל גען נומען וגאטס ווארט, אלס דעם הויפֿטַּלְּ, וואס איזו איזר האבען זיז. כדי צו אונערקענען די דזאיגען אלע ביכער, געמוות פרייד האבען אידיעה איז גאטס ווארט.

טערט טענס האבען די אפאטאלען, ווי מיר האבען דאס געויאנט איז פאריגען קאפאיטעל, גשריבען נישט, ווי נביאים, נאָר ווי לערער, איז זיז האבען פארן ציל פון באָלערנען זיעערע תלמידים אויס נעליבען דעם וועגן, וועלכען זיז האבען געהאלטערן פארן לייכטטען. דערפּו איז זיז זען (ווי מיר האבען דאס אויסגעפרט צום סוף פון פאָר דינען קאפאיטעל). איז די שrifּטערן פון די אפאטאלען זיינען כוֹל איז זיך פיל זאָגען. וואס מיר קאנען היינט איז רעליגיעיז ערט זיך באַניין איזד איז זיז.

פינפט טענס, צולעצעט, זויל עם זיינען איז דעם נייעם טעם-טאָמענט פארהאָן פיר עוֹאנְגַּעַלְּים. ווער קאו גלויבען, איז גאט האט

געוואָלט פֵּיר מאָל דערציזילען אָוֹ מִיטְמִילָעַן דַּי מענשען יְשָׁוָס גַּעַז
שייכַתְעַ? אָוֹ הנֵּם אַיִן אַיְינֶר זַיְינֶן פָּאָרָהָאָן גַּעֲוִיסָעַ פָּרְטִים, וְאָסָם
פָּעַלְעַן אַיִן דַּעַר אַנְדְּרָעָר. אָוֹ אַטְמִידִי הַעֲלָפֶט אַפְּטַזְעַן דַּי
צְוִוִּיטָע, דַּאֲרָפַטְעַן פָּוְנְדְּרָעְסְּטוּגָעַן דַּרְפָּנוּ נִישְׁתְּ דְּרִינְגָעַן. אָוֹ מַזְוִי
וְוִיסְעַן אַלְאַז, וְאָסָם עַם וּוּרְטַט דַּרְצִיזְיָלַט אַיִן דַּי דַּאֲזִיגָעַ פֵּיר עַוְאנְגָעַ
לִיעַם, אָוֹ אָז גַּטְתַּהְטָאָט אַוְיסְדָּעְרוּוּלְטָט דַּי עַוְאנְגָלְיקָעַר זַיִן צַו שְׂרִיךְ
בָּעַן, כַּדִּי יְשָׁוָס גַּעֲשִׁיכְטָעַן זַאַל בָּעַסְטָר פָּאָרְשְׁטָאָנָעַן וּוּרְעָעַן. יַעֲדָר
אַפְּאַסְטָאָל הָאָט, אַיִן דַּעַר אַמְּתָהָעַן. גַּעֲפְּרָעְדִּינְגַּט זַיִן עַוְאנְגָלְיעַ אַוְיפְּ
אָז אַנְדְּרָעָר אַרְטַט אָוֹ יַעֲדָרְעָרְפַּו זַיִן הָאָט אַוְיפְּגַּעַשְׁרִיבָעַן דָּאָס, וְאָסָם
עַל הָאָט גַּעְוָאָלַט פָּרְעָוְינְגַּן, פְּשָׁוֹט כַּדִּי צַו דַּרְצִיזְיָלְעַן קְלָאָר יְשָׁוָס
גַּעֲשִׁיכְטָעַן אָז גַּנְשִׁתְמַכְּרָעַן כַּדִּי מַאֲכָעַן קְלָאָר דַּי אַנְבָּ
דַּעְרָעַ אַפְּאַסְטָאָלְעַן. אָוֹ אַוְיָבְדַּי דַּי עַוְאנְגָלְיעַם וּוּרְעָעַן דַּוְרָךְ קַעְגָּנוֹן
טִינְגָּר פָּאָרְגְּלִיְיכְּבָנָג טִוְּלָמָאָל לִיְכְּבָטָר אָזָן בָּעַסְטָר פָּאָרְשְׁטָאָנָעַן. אָז
עַס גַּנְשִׁתְמַכְּרָעַן, זַיִן אַזְּפָאָל, אָזָן דָּאָס נַאֲר בַּיִּי זַוְעַנְג שְׁטָעַלְעַן. אָזָן
וּזְעַן אַפְּיָלוּ דַּי דַּאֲזִיגָעַ שְׁטָעַלְעַן וּוּלְעַלְעַן פָּאָרְבְּלִיְיבָעַן אַוְמָפָאָרְשְׁטָעַנְדָּלִיר,
וּוּטַט דַּי גַּעֲשִׁיכְטָעַן דַּרְפָּנוּ גַּנְשִׁתְמַכְּרָעַן זַיִן וּוּנְגָעַר קְלָאָר אָזָן דַּי
מענשען —
— וּוּנְגָעַר גַּלְיְקָלִיד.

אַיְדַּי הָאָב דַּרְמָוִיט גַּעְוִוְזָעַן, אָז דַּי בִּיבָּעַל קָאָן, אַיְגַּעְנְטָלִיד, אַנְבָּ
נְעַרְפָּעַן וּוּרְעָעַן גַּאְטָס וּוּרְאָטַס בְּנָגָעַ דַּעַר וּלְעִילִּיאָע, דַּה. בְּנָגָעַ
דַּעַם אַנְנִוּשְׁבָּסָאָלַעַן גַּעְטְּלִיכְבָּעַן גַּעְוָעַ. עַס בְּלִיְיכְּטַט נַאֲר אַיְצָט אַיְבָּר
צַו זַיְוִוְזָעַן, אָז דַּי בִּיבָּעַל, אַוְיפְּ וּוּוִימְטַזְיָה וּוּרְטַט אַזְוִי אַנְגְּרוּפָעַן, אָזָן
גַּנְשִׁתְמַכְּרָעַן, פָּאָרְדָּאָרְבָּעַן, אַדְעָר צְעָדְרִיטַט. אַזְוִי רֹופַא אַדְאָ
אוֹזְדַּי שְׁטָעַלְעַן, וְאָס זַיְינָעַן גַּעֲשִׁירָבָעַן אָזָן גַּעֲבָוִיט אַזְוִי קָאָפְּיָרְדִּין, אָז
דַּעַר זַיִן פָּוּ דַּעַר דַּעַר לְאָזֶת זַיִד גַּנְשִׁתְמַכְּרָעַן דַּוְרָךְ דַּעַם שְׁפָרָאָרָ
גַּעְבָּרוּדִיד אָזָן אַיְדַּי קָאָזָן אַיְדַּי גַּנְשִׁתְמַכְּרָעַן וּוּרְעָעַן פָּוּ דַּעַר בִּיבָּעַל גַּוְפָא.
אַיְדַּי וּוּלְדַּי דַּרְמָוִיט גַּנְשִׁתְמַכְּרָעַן, אָזָן דַּי בִּיבָּעַל, אַוְיפְּ וּוּוִימְטַזְיָה זַיִן אַיְזָן
כּוֹלְל אַיְזָן זַיִד דָּאָס גַּעְטְּלִיכְבָּעַן גַּעְוָעַ. הָאָט אַלְעָמָאָל דַּעְרָהָאַלְטָעַן דִּיזְעָלְבִּי
יעַ צְיִיכָּעַן, אַוְתִּיחָתָן אָזָן וּוּרְטַטְעַר (דָּאָס צַו בָּאוּווּזָעַן לְאָז אַיְדַּי אַיְבָּר
צַו דַּי בָּעַלְיָהָמָסָה אָזָן צַו אַבְּרָגְלָוִוְבִּינְגַּט פָּאָרְעָרְעָרְפַּו אָזָן). אַיְדַּי
וּוּלְדַּי נַאֲר זַיְינָעַן אָז דַּעַר זַיִן, וְאָס נַאֲר בְּנָגָעַ קָאָזָן אַדְעָר אַגְּנָעַ
רוּפָעַן וּוּרְעָעַן גַּעְטָלִיד, אָזָן דַּעְגָּזָנְגָעַן צַו אָזָן גַּנְשִׁתְמַכְּרָעַן, וְאָז
אַפְּיָלוּ מַעַן זַאֲלַן אַנְגָּעָמָעַן, אָז דַּי וּוּרְטַטְעַר, מִיטַּה וּוּלְכָבָעַ אַטְמָאָל גַּעְבִּיטָן גַּעְוָאָרְעָן.

דאס נעמט, ווי געואנט, גארנישט אוועק פון דער געטליבקייט פון דער ביבעל, זוויל די ביבעל וואלט פארבליבען פונקט איזוי געטליר, ווען זי וואלט אפלילו געשריבען געווארטען מיט אנדערע ווערטער אונז אויף אונז אנדער לשון.

סינגערד קאן, אלזוי, נישט מסופק זיון, אונז מיר האבען איז אטידעם זינען באטומען דאס געטליבע געוויז אומפאדרארכען. עאון מיר דען נישט, באמת, אונז יעדער שעוערגקייט אונז צווידייטיגקייט פון דער ביבעל גופה, או דער יסוד פון איר לערע איזו צו ליבען נא ט איז בער אלץ אונז דעם נאענטען זויז זייד אליזין ? אטידאם קאן נישט ווערטען געפערלשת אונז אויך נישט געשריבען דורך אונז איבערגעניאילטער אונז פארפרערנדיגער פערדר. אונז וואלט די ביבעל אמאל געלערנט אנדערע פארשריפטן, וואלט זי אויך דאס איבעריגע געמוות נויטיגערהייט ערננען איזו אנדער אופן, וויל דאס איז דאך דער יסוד פון דער גאנצער רעליגען, וואס ווען מען זאל אים אווקגעמען. וועט דער גאנצער בנין מיטאמאל פונאנדר פאלען. אונז ביבעל וואלט מער נישט געווען אטיד, וועגען וועלכער מיר רידען זא, נאָר אַגְּנַעַן אַנְדַּעַר סְפָּר.

עם פארבליבט, דעריבער, אַ פַּעֲמַטְגַּעַשְׁתְּעַלְטָר אַמְּתָה, אַז דֵּי בִּי בעל האט אלעמאָל געלערנט די דאָזָונָע לְעָרָע, אַז עַמְּטָה זַיְדָמְלָאָד דאָ נִישְׁט אַרְיִינְגְּנַעַבָּטְקִיּוֹן שֻׁם טָעוֹת, וְאַז זַאֲלָקָאנָנוּ פָּאַרְדָּאַרְכָּעָן דעם זיון, זוויל איזא טעה וואלט נלייד באַמְּרִיקָט גַּעֲוָאַרְעָן פון יעדען איזיינעם, אונז איז קוינגערד האט נישט געקאנט פְּעַלְשָׁעָן דעם דאָזָונָע זיון, אונז זייזו בְּיוֹזּוֹוְיַיְגָּעָר אַוְיְפָטָן זַאֲלָנוּ נִישְׁט באָלָד אַוְיְפָנְעַדְעָטָן וְעַזְוִוִּי, אונז איזו ווי מען דאָראָה, אלזוי, אַגְּנַעַן אַז יַעֲדָעַן סְפָּר, אַז דָּעָרָע, אונז איזו ווי מען דאָראָה, אלזוי, אַגְּנַעַן אַז טָעָנוֹת דָּאָס אַיִּי דָּזָוְנָעָר יַסְדֵּק אַזְוִוִּי נִשְׁט גַּעֲפָלְשָׁטָן, אַזְוִוִּי מָעוֹן אַז טָעָנוֹת דָּאָס אַיִּי גַּעַנְעָע באַהוּפְטָעָן אַזְיִד וְעַגְעָעָן אלְעָאָנְדָּרְעָא פָּוְנְקָטָעָן, וְאַז פָּאַלְגָּעָן דָּרְפָּנוֹן אַזְוִוִּי וְאַז זַיְנָעָן פָּוְנְקָטָטָאָל, אונז דָּאָס אַזְוִוִּי : אַז עַרְפָּנוֹן אַזְוִוִּי וְאַז זַיְנָעָן פָּוְנְקָטָטָאָל, אונז דָּאָס אַזְוִוִּי : אַז עַס אַזְוִוִּי פָּאַרְחָאָן גַּאֲטָה ; אַז עַר בְּרִוִּיט אַזְוִוִּי זַיְוִן הַשְׁנָה אַזְוִוִּי אַלְצָאָדָה ; אַז עַר אַזְוִוִּי אַלְמַכְטָיָן ; אַז דֵּי פְּרוּמָע לִיְּטָזְיָעָן, לְזִוְּטָזְיָעָן באָרְשָׁוּם, גַּלְיכּוּלָּג, דֵּי רִשְׁעָיִם אַבְּעָר — אַוְמְגַלְיכְּלִיד ; אַז אַז אַנוּעָר רַעֲטָוָג וְעַנְדָּרְט זַיְד נָאָר אַז זַיְוִן גַּעַנָּא. דֵּי בִּבְעָל לְעָרָנָט אַוְמְעָטָם דִּיטְלִיד די דָּזָוְנָעָר פָּוְנְקָטָעָן אַז זַיְהָאָט זַיְגַּעַט אַלְעָמָאָל

לערכנען, זוויל אנדעריש וואלט אלעם איבערינע געשועבעט איז דער לופט טעו איז נישט געהאט קיון שום גראונר.

אויך די אנדערע מאראליישע פארשורייפטען דארפצען באטראקטאט ווערטען פאר נישט ווועיגער עכט, זוויל זוי ווערטען דאך קלאר אויסגעט פירט פון אטידעם אלגעמיינעם יסוד; למשל: צו טוּן גערעטעןקייט, צו העלפער נויטבאדערפיטיגע, קיינעם נישט הרגנונג, נישט גלאומטען יענעמעס גוטס איז. וו. דערפוץ, זאג איד, האט די צוּיַת האט גארדי קיימט נישט געקאנט גארניישט פעלעשען איז אויך די צוּיַת האט גארדי נישט געקאנט דערפוץ אוועקענען, זוויל אלץ, וואס עס איז דערפוץ צעתטערט געווארען, האט דער אלגעמיינער יסוד, פון וועלכען די דאך זונע גראונדאצען שטאמען, דאס גלייד ווידעראמאל פארגענשריבען, איז דער עיקר, די פארשורייפט וועגען ליבע צום נאענטען, וועלכע ווערט מער פון אלץ רעקאמענדירט אומעטום איז בירעד טעסטאמענטען, גיט נאך צו דעם צו, איז באטש מען קאו זיך גארניישט פארשטעטלען איז שענדרליך פארברעבען, וואס זאל נישט האבען אמאל באגאנגען געוואר רעו פון מענשען, האט פונדרעסטוועגען זיך נאך נישט געפונען קיון איז מענש, וואס זאל מאכען א פארזוד צו פאגאנטטען די געועצען, כי צו פארענטפערען דערמייט זיינע שלעכט מעשיים, אדרער וואס זאל פרואווען אייניפירען, זוי איז אייביגע איז היילואמע לערען, ואסער-עס-אייז גאטלאזע פארשורייפט. מיר זען באמת, איז די מענשיליכע גאטטר איז באשאפען איז, איז יעדער איינער (סוי א קיניג, סייז אונטער-טאָן), וואס איז באגאנגען א שענדרליך האנדולונג, מיט זיך צו פארה-היילען זיין האנדולונג מיט איזוינע אומשטענדען, איז עס זאל אויסזען איזו ווילען, אלזוי, שליסען אויה רעכט איז ערליךיקיט, מיר וועלכען, איזו זאָר לאַלט גארניישט עוכר געווען אויה רעכט איז אבסאלוטען אופן, איז דאס אלגעמיינע געטלייכע גועצע, וואס די ביבעל לערנט, איז דערגאנגען כי צו אונז אומגעבעלשם

אבער אחויז אטידי מאראלייש פארשורייפטען זיינען פארהאו נאך אנדערע זאָכען, וואס מיר קאנען פונקט איזו נישט צוּיַפְּלַעַן, איז זוי זיינען אונז געטריי איבערגעגעבען געווארען. איד מיין דא דעם תוד פון די ביבליך געשיכטעם, וועלכע זיינען דאך געווען גוט באקאנט פאר אלעמען. דאס יידייש פאלק פלאָג אמאל באזינגען איז פסאלטמען די געשענישען פון זיין פאייצ'יטיגער געשיכט. איז פונקט איזו האט

איבער דער גאנצער רויישער מלוכת זיך נלייד פארשפראיט דער עיקט פון ישום מעשים און לײידען. מעו דארף, דעריבער, בשום אופו נישט אונגעמען. — סיידען דאס רוב מענשען האבען זיך וועגען דעם צנויפַּ גערעדט, וואס דאס איז אומגלויבילד. — און דיז שפטעטעה דורות האז בען איבערגעגעבען דעם קערן פון דיז איזיגע געשיכטעם אנדריש, ווי זיך האבען זיך באקומו פון זייער פארנייר.

די אלע פעלשונגען און פעלער האבען איזוי ארום געקאנט פאר-
קומו נאר איז דעם איבעריגען. ד. ה. איז אינעם אדרער צווי אומד שטענדען פון א געשיכטע אדרער נבואה, כרי דערמאיט צו באוונגען מעד דאס פאלק צו פרומקיט ; אדרער איז אינעם אדרער צוויי נסימ. אויף צו להבאים די פילאזהפַּען ; אדרער, לסתו, איזן ספעקוֹלאטיווע זאבען. נאכדרעם ווי די איזינצעלען רעליגיעז ריבטונגען האבען זיך אונגעחוּר בען אינפְּריזוּן איז דער רעליגיע, כרי צו קאנען איזוי ארום באשטער טיגען זייער איזטאריטעט. פאר דער גליקזעליגיט איזן עס אבער נישט געטליבער איזטאריטעט. צי איזוינע שטעלען זיינען געפְּלַשְׁטָמֶר אדרער ווועידי זייער וויכטיג. אטדעם עניין וועל איך באחאנדלען בארכות איז קומנידיגען קא- גער. אטדעם עניין וועל איך באחאנדלען בארכות איז קומנידיגען קא- פיטעל, באטש די זאָר איז שווין, איזגענטליך, גענג באזוייזן געווארען דורך דעם בייז איצט געזאנטשען או, דורך עיקט. דורך דעם 2-טמען קא- פיטעל.

ק א פ י ט ע ל ד ר י י צ ע נ

עס וווערט דא געוויזען, איז די ביבעל לערנט גאנץ פשוט זאבען, איז זיך פאר-
לאנגט נישט קיין אנדער זאָך, ווי נאר געהרכיגקייט, און איז זיך לערנט
גייט וועגען דער געטהַיכער גאטטור קיין שום זאָך, וואס די מענשען
זאָלען עס כיש קאנען נאכטן דורך א באשטייטען לעבענטשטייגעה.

אייז 2-טמען קאָפִּיטעל פון דעם דיזיגען טראקטאָט האבען מיר
אויפְּנַעֲוּזָעָן, איז די נבייאַט האבען פארמאָט נאר א באזונדרען כה

אויף פארציזטעלען זיד זאכען, אבער נישט אויף צו פארשטיין זיין. איז גאט האט זיין נישט מגלה געווען קיון שום סודות פון דער פילאואזער בע, נאר נישט מער, ווי גאנץ פשטוט זאכען; איז איז ער האט זיד דערבי צונעפאסט צו זויערע פון פריער אונגענומענע מיינונגנען.

מיר האבען וויטער געוועזען איז קיטען קאפאיטעל, איז די ביבעל שטעלט פאר איז איז מסביר אירע לערעם איזו, איז זי זאלען קאנען פארשטיאנען וווערעו איזופֿן ליקטסטען אופֿן פון יעדנע איזינען, ד. ה. איז זי פירט נישט איזים אירע זאכען פון אקסימאמען איז דעפיניציעם איז איז פארקניפט זיין נישט איזים מיטן אנדרערען, נאר זאנט זי פשוט איזוים. איז כי צו מאבען זי גויבליך, באשטעמיגט זי זי נאר דורך דער ערפראונג אליאן, ד. ה. דורך נסימ איזו מעשיות, וועלכע זי דער ציילט איז איז סטיל איזו מיט איזונע איסטריךען, ווי דאס פאסט זיד בעסער צו מאבען א טיפען אינדרוק איזופֿן המז עט. זע וועגען אט דעם עניין, וואס עם איז געזנט געווארען איז קאפאיטעל 6, אונטערן פונקט 3.

אייז 7-טען קאפאיטעל, צולעצעט, האבען מיר אויפנגעויזען, איז די שוווערקייט צו פארשטיין די ביבעל אייז געויסע שטעלען ליגט נאר איז דער שפראָר אליאן איז נישט איז דער טיפזיניגיט פון דעם עניין. גיט נאר צו דעם צו, איז די נבאים האבען נישט געפרענדיגט פאר געלערנטען, נאר פאר אלע יידען איז אונטערשייד. וואס אונבלאָאנט די אפאָסטאָר לעען, פֿלעגען זי געווינליך פרעדיגען די עואנגעליישע לערע איז די קירכען. וואס זיינען געווען קהילע פארזאָמלונג-פֿלעצעט פאר אלע גויבינגען.

פון דעם אלען איז צו זען, איז די לערע פון דער ביבעל ענטהאלט נישט קיון טיפזיניגע ספֿעקלאָציעם, אדרער פילאואזיפוייש געדאנקען, נאר נישט מער, ווי נאר פשטוט זאכען, וואס קענען פארשטיאנען וווערעו איפֿלוּ פון דעם סאמע פארשטיאטטען מות. איז קאָן, דעיבעה, זיך נישט גענון אַפְּחִידּוֹשׁעַן אויף דער חכמה פון די, וואס איז האָב וועגען זי שיזן גערעדט פריער איזו וואס זען איז דער ביבעל איזונע טיפע סודות, איז זי קענען מיט דער מענשליכער שפראָר גאנשיט דערקלערט ווע-רען; איזו וואס זי האבען וויטער איזונגעפריט איז דער רעלגוניע איזו ביל פילאואזיפוייש ספֿעקלאָציעם, איז די קידר זעט איזים צו זייז איז אַפְּאָדּעַמִּיעַ איז די רעליגען אַוְיסְעַנְשַׁאַפְּט, אדרער בעסער, אַגְּבִּיט פון

פלטוי. אבער וואס איז דא צו חידושען זיך, וואס מענשען, וועלכע באריםען זיך, איז זייז איז איבערנאנטיריך ליכט, ווילען נישט אפשטיין אין דערקענטעניש פון די פילאזאפען, וועלכע באיזיען דאר נישט מעך, ווי דאס נאטירליך ליכט! איך וואלאט אוורדי אונערקענט די דאזינג פֿרְעָטְעָנְזִיעַ וּיְיָעָרֶע, וווע זייז וואלטען אויפֿוֹ גַּעֲבִיט פֿוֹ רֵיְדַּר נער סְפָּעָקְלָאַצְּיָעַ כָּאַטְּשׁ וּנְלָעָרְנַטַּע עַפְּעַם נִיםְעַם, עַפְּעַם אַזְוִינָם, וואס זאל שייז בי די חִוְידְנִישׁוּשׁ פֿילָאַזְאַפְּעַן (וועלכע זיינען דאר, ווי זייז זאגען, געווען בלינדר) נישט געווען געהערען צו די איסטנעדראַשענען זאכען, וויל וווען איך ווועט גענוויר באטראַכטען די סּוֹדוֹת, וואס זייז זען פֿאַרְבָּאַרְגָּעַן איז דער בִּיבְּעַל, ווועט איך דארט נישט געפֿינען מעך, ווי די איסטראַכְטָוּנְגָּעַן פֿוֹ אַרְיִסְטָאַטְעָלָעַם, פֿלָאַטָּא אַזְוִוָּן זייז גַּלְיִיכְעַן, אליע זאכען, וואס איז הרוות קָאָן זייז נִיכְבָּר זָעַם איז חְלוֹם, אַיְדָעַר אַגְּלָעָנְרָטָעַר אַיְזָעַר בִּיבְּעַל.

דערכוֹת מיין איך זיכער נישט צו באַחוֹפְּטָעַן אַיְזָק אַן אַכְּסָאַד לוּטָעַן אַפְּוֹן, אַז די לְעָרָעַ פֿוֹ דָעַר בִּיבְּעַל האַט גַּאֲרָנִישׁט צו טוֹן מִיטַּפְּעַקְוּלָאַטְיְוּעַ זאכען. האָכְבָּא איך דאר אלְיוֹן אַגְּנָעָוְיְזָעַן אַיְזָק פֿאַרְגְּעַן קָאַפְּיָעַל אַיְזָק אַיְזָגְּנָעַ אַיְזָדְעַמְעַט מִין, וואס זיינען דער יְסּוֹד פֿוֹ דָעַר בִּיבְּעַל. איך וויל נָאָר באַחוֹפְּטָעַן, אַז די דָאַזְוִינָעַ אַיְזָעַן זיינען דארט פֿאַרְהָאָן אַז אַנְדָּר קְלִינְגְּעַר צָאָל אַז זייז זיינען זייזער פֿשּׂוֹט.

איך וויל אַיְצָט אַיְזָפְּוּזְיְזָעַן, וואס עַם זיינען דאס פָּאָר אַיְדָעַן אַז ווי אַזְוִי מַעַן דָאָרָף זייז אַיְזָפְּאָסָעַן. דאס ווועט אָנוֹן אַיְצָט זייז נִישְׁטָאַד שׂוּעָר צו טוֹן, נָאָכְדָעַם ווי מִיר זוּיְסָעַן, אַז דָעַר צִיל פֿוֹ דָעַר בִּיבְּעַל אַזְוִי נִשְׁטָגְעַן צו לְעָרָעַן ווּיסְעָנְשָׁאָפְטַּעַן, וויל אַזְוִי אַרוּם קָומָעַן מִיר לְיִכְתַּבְּ צָוָם גַּדְעָנָה, אַז די בִּיבְּעַל פֿאַרְלָאַגְּנָטַּעַט פֿוֹ דָעַם מענְשָׁעַן נִשְׁטָמָה, וויל וווען דארט פֿאַרְהָאָן אַז אַנְדָּר קְלִינְגְּעַר צָאָל אַז זייז זיינען דָעַר, וויל ווועט אַיְזָק אַיְזָק דָעַר נִשְׁטָאַד די אַוּמוֹוִיסְעָנְקָיִיט. אַז אַזְוִי וויל, וויל דָעַר שְׁפָעַנְקִיְיט, אַבְּכָר נִשְׁטָאַד די אַוּמוֹוִיסְעָנְקָיִיט. אַז אַזְוִי וויל, וויל דָעַר, די גַּעֲהָאַרְכִּינְקִיְיט צו גַּאֲטַּמְבָּאַשְׁטִיְיט נָאָר אַזְוִי דָעַר לְיִבְּעַ צָוָם נְאַעַנְטָעַן (וויל וווער עַס האַט לְבִּיכְעַמְבָּאַשְׁטִיְיט, כְּדִי נָאָר צו גַּעַר האַרְכָּבָעַן גַּאֲטַּמְבָּאַשְׁטִיְיט, דָעַר האַט דָעַרְפִּילְטַּט דָאָס גַּעַוְעַי, ווי פּוֹלָוָס זָאָנָט עַס אַזְוִי דָי רְוִיְמָעַר, קָאָפַ, 13, פְּסָום 8), בְּכָנו אַזְוִי דָעַרְפּוֹן גַּעַרְדָּנוֹן גַּעַן, אַז די בִּיבְּעַל רְיַקְאַמְעַנְדִּירְטַּט נִשְׁטָמָה קִיּוֹן שָׁוָם אַנְדָּר ווּיסָעַן, ווי

נאָר דאָס, ווֹאָס אַיּוֹ נוֹיְטִינְג פָּאָר אַלְעָ מְעַנְשָׁעָן, כְּדֵי צַו קָעַנְשָׁו גַּעַהָאָרֶבֶן, לְוִיט אַטְּדָעֶר פָּאַרְשְׁרִיפְּטָם, נָאָט, אָנוֹ ווֹאָס אַזְּ דָעֶר דָּאַזְּנְגָּרְטָעָן, טָעַנְיִשׁ ווּעַלְעָנוֹ דַּי מְעַנְשָׁעָן מְזָוָּעָן אָוּמְבָּאָדְנִינְגָּט זַיְן ווּיְדָעֶרְשְׁבָּעָנִין, אַדְעָר, ווּעַנְיִגְּסְטָעָנִים, נוֹשֶׁת האַבָּעָן קַיְיָן בְּלַל פּוֹן גַּעַהָאָרְכִּינְקִיט, ווֹאָס אַיּוֹ שִׁירְדִּי אַנְדָּרָעָט סְפָּעְקְלוּאָצִיעָם, ווּלְכָבָע שְׁמָרְעָבָעָן נִישְׁתְּ דִּירָעָקָט צַו דֻּעָם דָּאַזְּנְגָּעָן צִילְ, צִילְ, זַיְיָ פָּאַרְנְעָמָעָן זַיְדָ מִיטָּ דָעֶר דָעַרְקָעָנְטָעָנִישׁ פּוֹן נָאָטְרִילְכָּבָע זַאֲכָעָן, באָרוּדָעָן זַיְיָ מִיטָּ קַיְיָן זַאֲדָ נִישְׁתְּ דִּיבְּבָעָל אָנוֹ מְמִילָּא דָאַרְפָּעָן זַיְיָ אַפְּנָעָן.

דאָס אלְּזָ קָאָן יְעַדְרָר אַיְינְגָּר, ווּי גַּעַזְאָנְטָמָט, אַיְינְזָעָן אַזְּ שָׁוּמָעָרְטָפְּטִיטָם; אַזְּוִי ווּי אַבְּעָר דַּי גַּאנְצָעָטְרָאָגָעָן ווּעַגְעָנָעָן רְעַלְיָנִיעָו ווּנְגָדָעָט זַיְדָ אַזְּ דֻּעָם דָּאַזְּנְגָּעָן פּוֹנְקָטָט, ווּלְאַיךְ דֻּעָם אַזְּ נוֹיְטִינְג קָוְדָם כְּלַל צַו ווּיְזָעָן, אַזְּ דַּי דָעַרְקָלְעָרָעָן. צְוְלִיבְדָע אַזְּ נוֹיְטִינְג קָוְדָם כְּלַל צַו ווּיְזָעָן, אַזְּ עַלְפִּירְשְׁבָּלְדְּרִינְגָּעָ, אַדְעָר גַּעַנוּיָעָ דָעַרְקָעָנְטָעָנִישׁ פּוֹן נָאָטָ נִישְׁתְּ קַיְיָן גַּאֲבָ, ווֹאָס אַיּוֹ גַּעַמְיִינְשָׁאָפְּטָלִידְצָי אַלְעָמָלְגָעָן פּוֹנְקָטָט אַזְּוִי, ווּי גַּעַדְרָאָלְגִּינְקִיטָט; אַזְּוִי ווּיְטָמָר, אַזְּ דַּי דָעַרְקָעָנְטָעָנִישׁ, ווֹאָס נָאָטָ הָאָטָט יְזָרְעָאָלְמָנָגָט דָוְרָד דַי נְבָאִים פּוֹן אַלְעָמָלְגָעָן גְּלִיאָדָ אַזְּוִי ווֹאָס יְעַדְרָר פָּאַרְלָאָגָנט דַוְרָד דַי נְבָאִים אַזְּ דָעַרְקָעָנְטָעָנִישׁ אַיּוֹ נִשְׁתְּ קַיְיָן אַיּוֹ דַי דָעַרְקָעָנְטָעָנִישׁ פּוֹן גַּעַטְלִיכָעָן יוֹשָׁר אַזְּוִי לְבָעָן. דַי דָּאַזְּנְגָּעָן צַוְוִי פּוֹנְקָטָעָן קָאָנָעָן לְיִכְתָּבָן.

וֹאָס אַיּוֹ שִׁירְדִּי דֻּעָם עַרְשָׁטָעָן פּוֹנְקָטָט, אַיּוֹ עַס צַו זַעַן אַוְיָפְן דִּיְמִיטָטָפְּטָעָן אַוְפָן פּוֹן שְׁמַן תָּ, קָאָפָט. זַיְ פְּסָקָם 2' ווֹאָס זָאנְטָמָצָו מְשָׁהָעָן, כְּדֵי חָאָב זַיְדָ אַנְטְּפָלְקָעָט צַו אַזְּנְגָּרְטָעָן, ווֹאָס עַד טָמָט מְוִתָּאָים : „אַיךְ הָאָב זַיְדָ אַנְטְּפָלְקָעָט צַו אַזְּנְגָּרְטָעָן, יְצָחָק אַזְּוִי יְעַקְבָּ, ווּי אַלְשָׁדָיִ, אַבְּעָרְמִיטְמִין נָאָמְעָן חָ' בְּיוֹן אַיךְ צַו זַיְיָ נִשְׁתְּ בְּאַקְאָנְטָגָעָן גַּעַדְרָוָעָן.“ כְּדֵי צַו דָעַרְקָלְעָרָעָן בְּעַסְעָר דַי דָאַזְּנְגָּעָן שְׁטָעָלָ, ווּלְעָלָן מִירָדָא בְּאַמְעָרָקָעָן, אַזְּ אַל שְׁדִי בְּאַמְתִּוּת אַיּוֹ הָעַבְרָאָיְשָׁעָן דֻּעָם נָאָטָ, ווֹאָס גַּעַנְיִינְטָמָט, ווּיְוִילְעָד גַּוְטָיְעָדָעָן אַיְינְעָמָט דָאָס, אַיּוֹ ווֹאָס יְעַנְעָרָנְגִּינְט זַיְדָ ; אַזְּוִי כָּאַטְשָׁ דָאָס ווּאָרְטָ שְׁדִי ווּוּרְטָ אַפְּטָמָאָל גַּעַנוֹצָט אַלְיָוִן אַוְיָפָצָו צַו בְּאַצְיִיכָעָן בְּגַעַט אַטְשָׁ, אַיּוֹ עַס אַבְּעָרְגָּר קַיְיָן צַוְוִיְעָלָנִיסְטָמָט, אַזְּ מְעַן דָאָרָפָ אַוְמָעָטָמָט פָּאַרְשְׁטָיְוָן דָאָס ווּאָרְטָ אַל, ווֹאָס חַיִּיסְטָמָט גַּאֲטָ.

מעַן דָאָרָפָ אַוְיִד בְּאַמְעָרָקָעָן, אַזְּ אַוְיִסְטָר חָ' גַּעַפְיָנְט זַיְדָ נִשְׁתְּ

איו דער ביבעל קייז שום אנדער נאמען, וואס זאל אַנוּיוויזע אויף גאטס עיקר, או שייכות צו די געשאָפֿעָנָע זאָכָען. אָזֶן דער אַבְּרָהָם הוייפֿטָעָן די הַעֲבָרָה, או נאָר אַטְדָּהָר נַאֲמָעָן אַלְיאָן אִזְנָאָטָס גענְגָאָמָעָן, בעת די אַנְדָּרָע זַיְנָעָן בִּירְנָעָמָעָן. אִזְנָאָטָס אַיְידָאָבְּרָיְגָעָן נַעֲמָעָן, צַי זַיְוִינָעָן הַוּפְטוֹוּרְטָהָר אַדְרָע אַיְינְגָעָנְשָׁאָפְּטָה וּוּדְרָטָה, זַיְנָעָן אַטְרָאָכָט אִזְנָיְכָות מִיט די גַּעַשְׁאָפְּעָנָע זַאֲכָעָן, אַדְרָע וּוּרְטָה בְּאַטְרָאָכָט אִזְנָיְכָות מִיט די גַּעַשְׁאָפְּעָנָע זַאֲכָעָן. אַדְרָע זַדְרָז זַיְיִ מַאֲנִיפְּסָטָרָטָם. אַזְוִי אִזְנָאָט וּוּאָרט אַלְיאָן דָּעַם פָּאָרָאָגָאנִישָׁעָן (צַוְּגָעָזָעָטָה) אֹתָה — אַלְה — וּוּאָס באָרְצָעָנָט, זַיְיִ בָּאוֹאָסָט, נִישְׁתְּ קִיְּזָן אַדְרָע זַיְיִ דָּעַר מֵעַכְּסָט יְגָעָר, אָזֶן וּוּאָס וּוּרְטָה צַוְּנָעָפָאָסָט צַו נַאֲמָט נַאֲרָה par excellency פָּוֹנְקָט אַזְוִי זַיְיִ מִירָהָרָעָן אַזְוָלָסָעָן דָּעַר אַפְּסָט אַלְיאָן אַמְּאָל וּוּרְטָה גַּעַנְיוּרָה אַנְגָּעָנְבָּעָן די אַיְינְצָעָלָעָן אַיְינְגָעָנְשָׁאָפְּטָה פָּוֹן זַיְיִ מַעְרָצָאָל (אַלְחוֹם). אַבְּרָהָם אִזְנָיְדָעָה בְּאַדְרוֹתָהָגָן פָּוֹן אַיְינְצָאָל, וּוּאָס אַזְוִינָס קֻומָּת נַאֲנָעָ אַפְּטָה פָּאָר אִזְנָיְדָעָה בְּבִיעָלָה. וּוּעָן נַאֲמָט, אַלְזָוִי, צַוְּשָׁה' אָזֶן דָּעַר אִזְנָיְתָה בְּאַקָּאנָט גַּעַוְאָרָעָן צַו דִּי אַבְּוֹת אַוְנָטָעָר דָּעַם נַאֲמָעָן ח''. אִזְנָיְדָעָה צַו זַעַן, אִזְנָיְתָה אַבְּוֹת הַאָבָעָן נִישְׁתְּ גַּעַד וּוּסָטָה פָּוֹן קִיְּזָן שָׂוָם גַּעַטְלִיכָּעָן אַטְרָיוּבָּוטָה, וּוּאָס זַאֲלָזָנְשָׁאָפְּטָה זַיְיִן נִישְׁתְּ מַעַרְתָּה, זַיְיִ זַיְנָעָן וּוּרְקָונָגָעָן אָזֶן צַוְּזָאָגָעָן. דִּה. הַיְיָן מַעְכָּט, אַיְוֹף זַיְיִ וּוּיְיט זַיְיִ מַעְרָצָעָטָהָרָט דָּרְדָּר אַנְזִיכְטָגָעָן זַאֲרָבָּעָן. נַאֲמָט זַאֲמָט דָּאָס נִישְׁתְּ צַו מַשְׁה'!', כְּדִי צַו בָּאַשְׁוֹלְדָגָנָעָן דִּי אַבְּוֹת אַיְוֹנְגִּיקִיטָה, נַאֲרָהָרָעָטָה, כְּדִי צַו רִימָעָן זַיְיִרְדָּגָנָעָן אָזֶן פָּאָרָטְרוּעָן. וּוּיְלָכָאָטָה הַאָבָעָן נִישְׁתְּ גַּעַהָאָט, זַיְיִ מַשְׁהָ, קִיְּזָן באַזְוּנְדָּעָרָה דָּעַרְקָעְנְטָעָנִישָׁ פָּוֹן נַאֲמָט. הַאָבָעָן זַיְיִ פָּוֹנְדָּעָסְטוּוֹנָטָעָן גַּעַד גַּלְוִיבָּט אִזְנָיְדָעָה דָּעַר פָּאָרְוּוּרְקִילְבָּונָגָ פָּוֹן זַיְנָעָן צַוְּזָאָגָעָן; דָּעַרְמִיט זַיְנָעָן זַיְיִ גַּעַוְוָעָן אַנְדָּרָעָשָׁ פָּוֹן מַשְׁהָן, וּוּלְכָאָרָהָטָה, נִישְׁתְּ גַּעַקְוָט אַיְוֹף דָּעַר הַעֲבָרָה הַשָּׁנָה, וּוּאָס עַד הַאָט גַּעַהָאָט וּגְעָנָעָן נַאֲמָט, דָּאָר גַּעַזְוּוֹפְּלָט אִזְנָיְלִיכָּעָה הַבְּתוֹחָה אָזֶן פִּירְגָּנוּוֹאָרְפָּהָן נַאֲמָט, וּוּאָס עַד הַאָט, אַנְטָאָט דָּעַר צַוְּגָעָזָאָגָטָעָר דָּעַרְלִיְזָוָנָגָ פָּוֹן דִּי יְדָעָן, נַאֲרָהָרָעָט פָּאָרְשָׁלִיָּה מַעַט זַיְיִרְדָּגָנָעָן.

אזווי ווי די אבות האבען, אלזוי, נישט געוואסט נאט'ס באזונַי
דערען נאמען און גאט דאס צו משאָז, כדי צו לוייבען זוייער גלויז
בען איז תכימות און צויגלייר דערמאָנַען דעם באזונדערען חסַר, וואָס
ער האט מיט אים געטאָה, און דערפּון געדראָנַגען אויפּוֹ דִּיטְּלִיכְּסְטַעַן
אָפּוֹן, וואָס אִיךְ האָבָּדָס בָּהָיוֹפְּטָמָט, אלְסַ דֻּם עֲרַשְׁתָּעַן פּוֹנְקָטָן, אָז
עַס קָאָן נִישְׁט זַיְן קִיְּוִן גַּעֲבָאָט, דָּזֶרֶד וּלְכָבָן די מַעֲנְשָׁעַן זַלְעָן זַיְן
פָּאָרְפְּּלִיכְּבָּטָעַט צַו דָּרְקָעְנַעַן גַּאטְסַ אַטְּרִיבְּוֹטָעַן, נַאֲרַ אָז דִּי דָּזְוִינַעַ
דָּרְקָעְנַטְּעַנְיִישַׁ אִיז אַבְּזָוְנְדָּעַר גַּאֲבָּאָט, וְאָסַ נַאֲרַ אַיְנְצָעְלָגָעַ גַּלוֹיבִּגָּעַ
זַיְונְגָעַ דָּרְצָוְזָהָה. עַס אִיז אִיךְ אַיְבָּרוֹגָעַ צַו וּוּיְזָעַן דָּאָס דָּזֶרֶד פִּילְּ
צַיְוּנְעַנְיִישַׁעַן פּוֹן דָּעַר בִּיבְּעַל, אָזָן דָּעַר אַמְּתָן, וּזְעַט דַּעַן נִישְׁטָן, אָז
די דָּרְקָעְנַטְּעַנְיִישַׁ פּוֹן גַּאטְ אִיז נִישְׁטָ גַּעֲוָעַן אַלְצָאִינָס בֵּי אַלְעַ גַּלוֹיזַ
בִּיגְעַ אָזָן אָז דִּי חַכְמָה, פּוֹנְקָטָן אָזָוִי וּוּנְגָן וְיִזְרְעָאָלָן אָזָן דָּאָס זַיְן,
הַאָבָעָן נִישְׁטָ גַּעֲקָאָנַט גַּעֲנָעָבָעַן וּוּרְעָעַן דָּזֶרֶד אָז בָּאָפְּעַל? מַעֲנָה, פָּרוֹיְעָן
קִינְדָּרָה, — אַלְעַ קָאָנָעַן, אַמְּתָן, זַיְן דָּזֶרֶד אָז בָּאָפְּעַל אַלְצָאִינָס גַּהְהָאָרָה
כִּיְּגַע אָבָּרָעָנָה, נִישְׁטָ אַלְעַ קָאָנָעַן זַיְן אַלְצָאִינָס קָלוֹגָן. אָזָן אַוְיָבָּאִינְגָּעָר
וּזְעַט זַגְעָן, אָזָן עַס אִיז נִישְׁטָ גַּוְיִינְגָּן צַו פָּאָרְשָׁטִין גַּאטְסַ אַטְּרִיבְּוֹטָעַן,
נַאֲרַ מַעַן דָּזֶרֶד אִיז זַיְן פְּשָׁוֹט גַּלוֹיבָעַן, אָזָן שָׁוֹם בָּאוֹזְיָוָעָן, וּזְעַט אִיךְ
דָּרְיוֹף עַנְטָפְּעָרָעָן, אָזָן עַר רָעְדָט נַאֲרִישְׁקִיטָן. וּוּיְלַ נִישְׁטָ אַנְיְוִיכְּטָנוֹעָן
זַאֲכָעָן אָזָן רְיוֹן גַּיְסְטִינְגָּן גַּעֲנָנְשָׁטָאָנְדָעָן קָאָנָעַן נִישְׁטָ גַּעֲזָעָן וּוּרְעָעַן
מִיטָּ אָנְדָרְעָעָן אָוִינְגָּעָן, וְיִזְרְעָאָלָן דִּי אָוִינְגָּעָן פּוֹן בָּאוֹזְיָוָעָן, אָזָן אַוְיָבָּאִינְגָּעָר
מַעַן בָּאָזִיצָט נִישְׁטָ דִּי דָּזְוִינַעַ גַּעֲנָנְשָׁטָאָנְדָעָן אָזָוִי זְעַט מַעַן לְחַלּוֹתָן גַּאֲרָה
נִישְׁטָ פּוֹן אַמְּתָדִי זַאֲכָעָן. דָּאָס, וּזְיִדְעָה וְאָס מַעַן הָעָרָת וּזְעַט דַּעַם
פּוֹן אָנְדָרְעָעָן אָזָן וְאָס מַעַן רָעְדָט נַאֲרָה, בָּאָרְיָהָטָן דִּי אַיְגְּנָעָן נַשְּׁמָה
פּוֹנְקָטָן אָזָוִי וּזְעַנְגָּה, וְיִזְרְעָאָלָן דִּי וּוּרְעָטָרָעָן אִיךְ אַפְּגָוָנָאִי אָדָרָעָן אָזָן אִיךְ
טָאָמָאָט, וְאָס פְּלָאָפְּלָעָן אָזָן גַּיְסָטָן אָזָן שְׁכָלָן.

אִיְדָעָר אָבָּרָעָנָה אִיךְ גַּיְיִוְתָּה, פִּילְּ אִיךְ, אָז אִיךְ מַזְוִי דָּרְקָלְעָרָעָן
וְאָרוּם עַס וּוּרְעָט אַפְּטָמָאָל גַּעֲזָאָנָט אִיז סְפָּר בְּ רָאָשָׁ יְתָ, אָז דִּי
אָבָעָן הַאָבָעָן גַּעֲפָרְעָנְגָט אִיז נָאָמָעָן פּוֹן חַ, בָּעַת דָּאָס זְעַט אָוִים צַו
זַיְן אִיז וּוּרְעָשְׁפָרְזָד מִיטָּ דַּעַם אַוְיְבָעְנְגָעְזָוְאָנְגָטָעָן. וּוּלְעָעָן מִיר נָעָמָעָן
אִיז אַכְּטָדָס, וְאָס מִיר הַאָבָעָן אַוְיְפָגְנוּזְיָוָעָן אִיז קָאָפְּטָעָל SSS,
וּוּלְעָעָן מִיר לְיִוְכְּטָקָאָנָעָן אַוְיְסָלְיִיכְּבָעָן דִּי דָּזְוִינַעַ גַּעֲנָנְשָׁטָאָנְדָעָן. אִיז
דָּעַר אַמְּתָהָן, אִיז דַּעַם דָּרְמָאָנְטָעָן קָאָפְּטָעָל הַאָבָעָן מִיר גַּעֲוָיְזָעָן, אָז
דָּעַר מַחְבָּרָעָן חַוְמָשׁ רָוְפְּטָ נִישְׁטָ אִיז זַאֲכָעָן אָזָן עַרְטָעָר גַּעֲנָיְזָעָן

דיזעלבינגע נעמען, וואם זיין האבעו געטראגען איז דער צייט, וועגען וועלכער ער רעדט, נאר מיט די נעמען, וואם זייןגע געווען מער באז' וואססט איז דער צייט, וואם ער אליאן האט געלעבט. איזו ווערט גען זאנט איז ספֶר בְּ רָאשִׁי ת., אֵזֶنֶת הַאֲטָמָה זֶוּדָה אַנְטְּפָלָעָט צֹו די אַבּוֹת אָונְטָעָר דַּעַם נָאָמָעָן חַ/ ווַיַּלְּדֵר דָּאוֹינְגָּר נָאָמָעָן הַאֲט אַרְוִיסָּה גַּעֲרָפָעָן גַּרְיוֹס יְהָאָת הַכְּבָדָה בַּיְּדֵי יְהָדָה, אַבּוֹר נִישְׁתָּחַווּ אַזְּבָקָאנְט גַּעֲוָעָן צֹו די אַבּוֹת אָונְטָעָר דַּעַם דָּאוֹינְגָּעָן נָאָמָעָן. דָּאָס, זָאָג אַיר, מַזְוָעָן אָוּמְבָּאָרְיִיךְלִיךְ גַּעֲזָעָמָעָן, ווַיַּלְּדֵר אַזְּבָקָאנְט פָּוּן שְׂמָוֹת וּוּעָרְט אַוִּיסְרָוִילִיךְ גַּעֲזָעָמָעָן, אַזְּבָקָאנְט גַּעֲוָעָן אַזְּבָקָאנְט צֹו די אַבּוֹת אָונְטָעָר דַּעַם דָּאוֹינְגָּעָן נָאָמָעָן, אַזְּבָקָאנְט ווַיַּלְּדֵר אַזְּבָקָאנְט שְׂמָוֹת וּוּאָלָט אַוְדוֹדָי גַּעֲוָעָן צֹו ווַיַּסְעַן גַּעֲזָעָמָעָן, — אַזְּבָקָאנְט מַשָּׁה צֹו ווַיַּסְעַן גַּעֲזָעָמָעָן, וְעַז וּוְאַלְתָּט שָׂוֹן פָּוּן פְּרָעָר גַּעֲוָעָן בַּאַזְּבָקָאנְט. מִיד מַזְוָעָן, אַלְזָוָי, קָומָעָן צָוּם שְׁלֹמֹם, וּוּלְכָעָן מִיד הַאֲבָעָן גַּעֲזָעָמָעָן, אַזְּבָקָאנְט פָּוּן גַּעֲרָפָעָן שְׂמָוֹת וּוּעָרְט אַזְּבָקָאנְט אַזְּבָקָאנְט מִיד מַזְוָעָן. דְּרָעָנְטָעָנְישָׁ פָּוּן גַּעֲזָעָמָעָן אַזְּבָקָאנְט אַזְּבָקָאנְט קִין גַּעֲזָעָמָעָן.

עַם אַזְּבָקָאנְט צִוְּיָת אַיְבָּרָצָוֹגִין צָוּם צְוּוִיטָעָן פְּוֹנְקָט אַזְּבָקָאנְט ווַיַּזְוּעַן, אַזְּבָקָאנְט פָּאָרְלָאָנְגָּט נִישְׁתָּחַווּ פָּוּן מַעֲנְשָׁעָן דָּוְרָךְ די נְבָיאִים קִין אַנְדָּעָר דְּרָעָנְטָעָנְישָׁ פָּוּן זִיד אַלְיָוִן, ווַיַּלְּדֵר די דְּרָעָנְטָעָנְישָׁ פָּוּן זִיּוֹן גַּעֲטָר לִיכְעָן אַזְּבָקָאנְט גַּעֲזָעָמָעָן, וְעַם די מַעֲנְשָׁעָן זָאָלָעָן אַזְּבָקָאנְט זִיּוֹר לְעַבְנָשְׁתִּימִיגָּר זִיּוֹר קָעָנָעָן נְאָכְמָאָכָעָן. אַזְּבָקָאנְט דָּאָס זָאָגְתָּה יְרֻמָּה אַוִּיסְרָוִילִיךְ מִיטָּה וּוּרְטָה, וּוּלְכָעָן מִיד זָאָגְתָּה אַרְוֹת אַזְּבָקָאנְט קָאָפָּה. בְּ"בָ פְּסָוקִים 15 אַזְּבָקָאנְט 16 אַזְּבָקָאנְט רִידְעָנְדִּיגָּן ווּעַגְעָן יְשֻׁוּעָה: "הַאֲטָמִין פָּאָטָעָר נִישְׁתָּחַווּ גַּעֲנְעָסָעָן אַזְּבָקָאנְט גַּעֲטָרָנְקָעָן, גַּעֲטָמָאָן רַעֲכָת אַזְּבָקָאנְט רַעֲכִתְיִמְקִיתָה, אַזְּבָקָאנְט עַס אַזְּבָקָאנְט וּוּאָוִיל גַּעֲוָעָן. עַר הַאֲטָמִין גַּעֲמָשְׁפָט דָּאָס רַעֲכָת פָּוּן אַרְיָמָעָן אַזְּבָקָאנְט גַּעֲזָעָמָעָן, אַזְּבָקָאנְט עַס אַזְּבָקָאנְט וּוּאָוִיל; ווַיַּלְּדֵר (מַעְרְקָת עַס גַּוְתָּה!) דָּאָס חַיִּיסְטָמִין מִיד דְּרָעָנְקָעָן, זָאָגְתָּה חַיִּים. נִשְׁתָּחַווּ גַּעֲנְגָּעָר לְלָאָר זִיּוֹנָעָן אַזְּבָקָאנְט זִיד דָּוְרָתָה וְעַמְּרָתָה וְעַמְּרָתָה זִיד גַּעֲפִינְגָּעָן זִיד אַזְּבָקָאנְט טַ/ פְּסָוק 24: "נְאָר יְהָדָה אַיְנָעָר זָאָל זִיד רִימָעָן נְאָר אַזְּבָקָאנְט, וְעַמְּרָתָה דְּרָעָנְקָעָט מִיד אַזְּבָקָאנְט זִיד אַזְּבָקָאנְט, אַזְּבָקָאנְט חַיִּים. נִשְׁתָּחַווּ גַּעֲרָכְטִינְקִיט אַוְיָפָעָה דָּעָר עַדְעָה, ווַיַּלְּדֵר אַזְּבָקָאנְט דַּעַם אַזְּבָקָאנְט פְּרִוְּה, זָאָגְתָּה חַיִּים".

הַאֲט אַזְּבָקָאנְט אַזְּבָקָאנְט צֹו וְעַז פָּוּן שְׂמָוֹת, קָאָפָּה. 5"ה, פְּסָוקִים

6 און 7, וואו גאט אנטפלעקט נישט פאר משחר', וועלכער פאלאנגעט אים צו זעו און צו דערקלענען. קיין שום אנדערע אטריבוטען, ווי נאר די, נאָס דריינע אָסִים דעם געטליכען יושר אָוּ לְיבָעַ צולעכט מוז דאָ באָזונדערט באָזונדערט ווערטן די שטעל פון ז ח נ. ז. וואָס וועגען אַיר וועלען מיר נאר דריינע שפערטער, וואָו דער אָפָּסְטָעַל דערקלערט גאט נאר דורך לְיבָעַ, וויל קינער האט אָס ניעשט געועעה, אָוּ פִּרְט אָסִים, אָז נאר דעה, וואָס האט לְיבָעַ, האט באָמָת גאט אָזִין זיך אָוּן דערקלענען אָס.

מיר זענען. אלזוֹי, אָז יומתיה, משה אָזִין יוחנן שליסען אָזִין די דער-קענטעניש פון גאט, וואָס יעדער אַינְגָּעֵר מוז זי האבען, אָזִין אַ קלְיָידַן נער צאל פונקטען אָזִין לאָזִין זי, ווי אַיד האָב געאגט, באַשטיין נאר אָזִין דעם, אָז גאט אַיְוָה העכטט יושדריג אָזִין העכטט באָרעדמאָרצעיג אַדרער דער אַיְנְצָנְגָּעֵר מוסטער פון אַ רַעֲכְטָעַן לְיבָעַן. גיט נאר זוּ דעם צוּ, אָז די בִּיבָּעַ גיט נישט קיין אוֹיסְדֶּרְיךְַלְּבָּעַ דַּעֲפִינְצִיעַ פון גאט, שרייבט נישט פאר צוּ אָנְעַרְקָעַן אָנְדָּרְעַ אָטְרִיבָּטָעַן פון גאט, אוֹיסְמָעַר די נָאָרוֹאָס אַגְּנוּווֹוְוָעַן, אָזִין רַעַקְעַמְּנְדִּירְט אַיְדַּן נישט קיין אָנְדָּרְעַ אָזִין אַפְּעַן, ווי אַטְּידַן.

פון דעם אלעַם קאנען מיר שליסען, אָז די אַינְטָעַלְעַקְטוּעַלְעַ דָּרְעַ. קענטעניש פון גאט, וועלכע באָנְרִוִּיפְט די געטליכען נאָטָה, ווי זי אָזִין פָּאָר זיך אַלְיָוִן, אַלְמָ אַזְוִינָעַ, וואָס די מענטשען קאנען אַיר נישט נאָכָן טוּן דורך אַ באַשְׁטִימְטָעַן לְיבָעַנְשְׁטִינְגָּעֵר אָזִין נישט נעמָעַן פָּאָר אַ מּוֹסְטָעַר פון אַ רַעֲכְטָעַן לְיבָעַן. — אָז די דַּאֲזָוִינָעַ אַינְטָעַלְעַקְטוּעַלְעַ דַּעֲרַקְעַנְטָעַנְיָשָׁה האָט באָזִין אַופְּנָן נישט קיין שייקות צוּמָן גַּלוּבָעַן אָזִין צוּ דָרְעַ אַנְטָפְּלָעַקְטוּר דַּעֲלַיְנָעַ אָזִין מְמֻלָּא קָאנָעַן די מענטשען, אָז שום חטָא, זיך דָּרְכָּאוּס טוּוח זיין אָזִין דעם דָּאַזְוָעַן פְּרָטָן.

עס אָזִין דָּרְיְבָעַה, אַיְדַן נאר קיין חִירּוֹשָׁ נִישְׁתָּה, וואָס גאט האָט זיך צוּגְעַפְּאָסְטָן צוּ די אַיְנְבָּילְדָּוְגָּעָן אָזִין צוּ די פָּוּ פְּרִיעָר אַגְּנוּמוּנָעָן מיִינְוֹגָעָן פון די נְבָיאִים אָזִין וואָס די נְלִוְבִּיגְעַח האָבָעַן זיך גַּשְׁאָפְּעַן פָּאָרְשִׁיְּדָעָן השנוֹת וועגעַן גאט, ווי מיר האָבָעַן זיך גַּעֲוִוִּזְעַן אָזִין קָאנְפְּטִימְטָלָן, דורך פּוֹלְבִּישְׁפְּטִילְעָן. פָּוֹנְקָט אָזִין אַיְדַן נאר קִיְיָי חִירּוֹשָׁ נִישְׁתָּה, וואָס די חִילְיְוָנָעַ שְׁרִיפְטָן רָעַטָּם אָוּמְעַטָּם אַוְיָפְט אָזִין נִישְׁטָפְּאָסְיָנָעַ שְׁטִינְגָּעֵר וועגעַן גאט אָזִין שְׁרִיבְטָן אָסִים צוּ הָעַנְתָּן, פִּים, אוּזְגָּעָן, אוּזְרָעָן. אָנְשָׁמָה, אַרְטְּלִיכְעַד אַגְּנוּגָנָג אָזִין אַפְּלָיְוָן וְעַלְעַבְּגָאָן.

וועגונגען, ווי למשל, איז ער איז איפעריג, באָרעההערציג איז און, ווּ און ווּס זי שיילדערט אַים, צוֹלעצעט, ווי אַ שופט, ווּס זוּצַט אַין חֵיד מעֶל, ווי אַוְיף אַ קִינְגְּלִיכְבָּן טְרָאָז, מִיט יְשֻׁזְׁן בֵּין זְיוּן רַעֲכָתָעָר האַנט. די הַוְילְיָגָע שְׂרִיפָת רַעֲדָת דָּא בְּלִי סְפָק אַין הַסְּכָם מִיט דָעַר הַשָּׁנָה פָּוּ פְּשָׁוּטָן פְּאָלָק, ווּס זי בִּיבָּעַל שְׂטָרָעָבָט נִישְׁט אַז מַאֲכָעָן עַס גַּעֲלָרָנְט,

נאָר גַּעֲהָרָכִיג.

די טְעָאָלָגָעָן פָּוּ גַּעֲוִיְינְלִיכְבָּן שְׁנִיתָהָלְטָן פְּוֹנְדָרְסְטוּנְגָעָן, אַז מַעַן דָּאָרָה דְּעַרְקְלָעָרָעָן אַוְיף אַ בְּלִדְלִיכְבָּן אַוְפָן אַט די אַלְעָ אַוְיסְטָרְדִּיךְעָן, ווּס דָעַר נַאֲטְרִילְיכְבָּר שְׁכָל זָאנְט, אַז זַיְלְאָזָעָן זַיְלְ נִישְׁט דְּרִיקָעָן, ווּס דָעַר גַּעֲטְלְילְיכְבָּר גַּטְאָטָרָה, אַז אַנְגָּעָמָעָן אַין בּוֹכְשְׁתָּאָבָּרְיָהָן זַיְלְאָזָעָן אַלְיאָי, ווּס עַס אַיז הַעֲכָרָה פָּוּ זַיְעָרָה השָׁנָה. ווּס אַבָּעָדָל שְׁטָעָלָעָן פָּוּ דָעַם דְּאָזְגָּעָן סָאָרָט, ווּס מַעַן גַּעֲפִינְט זַיְלְ אַין דָעַר בִּיבָּעַל, ווּאָלָטָעָן גַּעֲמֹוֹת פְּאָרְשְׁטָאָגָעָן אַז אַיְפְּגָעָפָאָסְט ווּרְעָעָן אַוְיף אַ בְּלִדְלִיכְבָּן אַוְפָן, ווּאַלְטָט די בִּיבָּעַל דָאָז נִישְׁט גַּעֲרִיבָעָן גַּעֲוָאָרָעָן פָּאָרָן פָּאָלָק אַז אַז פָּאָר דָעַם אַוְמְגָעְבְּלָעְדָּטָעָן הַמוֹן עַמְּ, נִאָר פָּאָר די גַּעֲלָרָנְטָעָן לִיְוָיט אַז, דָעַר עִיקָּר, פָּאָר די פִּילְאָזָאָפָעָן. נִאָר מַעַר, ווּס ווּאַלְטָט גַּעֲוָעָן גַּאְטָלָאָז צַו גַּלְוִיבָעָן בְּתְּמִימּוֹת אַז פָּרוּם ווּעְגָעָן גַּאְטָט דָאָס, ווּס מִיר האָבָעָן נִאָר ווּס גַּעֲוָגָט, ווּאַלְטָעָן די נְכִיאָים זַיְבָעָר בְּאָדָאָרָפָט זַיְד זַיְעָר אַוְסְחָהִיטָעָן צַו בְּאָנוֹצָעָן זַיְד מִיט אַזְוִינָן אַוְיסְדָּרִיקָעָן, ווּעְנָגָסְטָעָן מַחְמָת דָעַר גַּיְסְטִינְגָּר שְׂוֹאָבָקִיטָעָן פָּוּ פְּאָלָק, נִאָר ווּאַלְטָעָן, פָּאָרָן קָרָעָם, באָדָאָרָפָט קָוְדָם כְּלַלְעָרָנְטָעָן אַז אַוְיסְדָּרִיקָלִיךְ אַז דִּיטְוָלָדָר די גַּעַטְלָעָן לִיְכָע אַטְרִיבָוּטָעָן אַזְוִי, ווי יְעַדְרָעָר אַיְינְגָעָר אַז מַחְזָוב זַיְ אַיְפְּגָעָפָאָסְעָן, ווּס דָאָס קוּמָט אַבָּעָד אַז גַּעֲגָעָן נִישְׁט פָּאָר.

מַעַן דָּאָרָה, אַלְזָוִי, באַז אַוְפָן נִישְׁט גַּלְוִיבָעָן, אַז די מִינְגָּנְגָעָן, ווּס באָמְרָאָכָט פָּאָר זַיְד אַלְיוֹן, אַז שִׁיכָות צַו מַעַשִּׁים, טְרָאָגָעָן דָעַם כָּאָרָקְטָעָר פָּוּ פְּרוּמְקִיט, אַדָּעָר גַּאְטָלָאָזְגָּנְסִיט. דָעַר גַּלְוִיבָעָן פָּוּ אַז מַעְנָשָׁעָן קָאָז באָצִיְבָעָנט ווּרְעָעָן, אַלְסָמָס פָּרוּם אַדָּעָר גַּאְטָלָאָז, נִאָר אַוְיף אַזְוִי ווּוִיט, אַוְיף ווּוִיט עַר ווּרְעָט פָּוּ זַיְן גַּלְוִיבָעָן באָעוּונָט צַו גַּעַד האָרְכִּינְקִיט, אַדָּעָר פְּאָרְפִּירָט צַו זַיְן אַז אַז ווּידָעָרְשָׁפָעְנְגִינְקִיט. אַוְיף אַזָּא אַוְפָן ווּעַט דָעַר מַעְנָשָׁה, ווּס ווּעַט ווּעַט נִשְׁטָבְגָעָה אָרְכִּינְגָּדָר אַז אַמְתָדְגָעָן גַּלְוִיבָעָן, האָבָעָן אַז דָעַר אַמְתָה אַז גַּאְטָלָאָז גַּלְוִיבָעָן, אַז אַמְתָדְגָעָן גַּלְוִיבָעָן, דָעַר מַעְנָשָׁה, ווּס ווּעַט דָוָדָר אַ פְּאָלְשָׁעָן גַּלְוִיבָעָן ווּעַרְעָעָן גַּעֲהָרָכִיג, ווּעַט האָבָעָן אַ פְּרוּמָעָן גַּלְוִיבָעָן. ווּיְלָר די אַמְתָה דָעְקָעָנִי

טעניש פון נאָט איז, ווי מיר האָבען דאס געוועזען, נישט קיון געבאָט. נאָר אַ מְתָהָה פון נאָט, אָוֹ נאָט פֿאָרְלָאנְגָּט נִישְׁטָט פון די מענשען קיון אַנדָּעָר דֻּעָרְקָעְנְטָעְנִישׁ, ווי נאָר די דֻּעָרְקָעְנְטָעְנִישׁ פון זיוּן גַּעֲטְלִיבָּעַ יושר אָוֹ לְבָאָי, אַ דֻּעָרְקָעְנְטָעְנִישׁ, וואָס אָוֹ נוּיטָיג נִישְׁטָט פֿאָר דָּעָר ווּסְעַנְשָׁאָפָּט, נאָר בְּלוּזָּו פֿאָר דָּעָר גַּעֲטְרְכִּינְגִּיט.

קָאָפִיטָּעָל פָּעָרְצָעָן.

וְאָס אָוֹ אָזְוִינָס דָּעָר גַּלוּבָּעָן אָוֹ וּוּלְכָעַ מְעַנְשָׁעַן זַיְגָּעַן גַּלוּבָּגָע. —
וְוִוִּיטָּעָר וּוּרְעָן גַּעֲנוּיָּעָר בָּאַשְׁטִימָט די יְסָדוֹת פון גַּלוּבָּעָן. אָוֹ
צּוֹלְעָצָט וּוּרְתָּשׁ דָּעָר גַּלוּבָּעָן אַפְּגָעְשָׁוְילָשׁ פון דָּעָר פֿוּלְאָזְפָּעָ.

כָּרוּ צָו הָאָבעָן אַ יְדִיעָה אֵין דָעַם אַמְתָּדִיגָּעַן גַּלוּבָּעָן, אָוֹ נוּיטָיג
קוּרְם כָּל צָו וּוּסָעָן, אָז די בְּבוּאָל אֵין צּוֹנְעָפָאָסְט נִישְׁטָט נָאָר צָו דָעָר
הַשָּׁנָה פון די נְבָאִים, נָאָר אָוּיךְ צָו דָעָר הַשָּׁנָה פון דָעַם פֿילְקָעְפִּינְגָּעַ
אוֹזָו אַומְבָאַשְׁטָעְנְדִיְגָּעַן יְוִידָעָן הַמוֹן. דָאָס קָאָזָן נִישְׁטָט אַיְינְזָעָן
יעַדְעָר אִיְינָהָר, וואָס וּוּטָן נָאָר שְׁעַנְקָעָן דָעְרָצָו די מִינְדָּסְטָע אַוּפְמָעָרָקָד
זָאַמְקָיִיט. אָזָן דָעָר אַמְתָּהָן, דָעָה, וואָס נָעַמְתָּ אָז אַלְאָז וואָס עַמְפִינְטָמָן
זִיד אָזָן דָעָר בִּיבָּעָל, ווי אַ אַונְיוּוּעָרְסָאָלָעָ אָז אַבְּסָאַלְוָטָע לְעָרָעָ פָוּ
גָּאָט, אָזָן אַונְטָעְרְשִׁיקָט נִישְׁטָט גַּעֲנוּיָּוָי, וואָס עַמְעַט זַיְגָּעַן צּוֹגְעָפָאָסְט
צָו דָעָר הַשָּׁנָה פון דָעַם הַמוֹן, דָעָר וּוּטָן גַּעֲטְרְכִּינְגִּיט פֿאָרְמִישָׁעָן די
מִיְּוִינְגָּגָעָן פָוּ הַמוֹן מִיטָּעָר גַּעֲטְלִיבָּר לְעָרָעָ, וּוּטָן דָעְרְהָוִיבָּעָן בֵּיז צָו
גַּעֲטְלִיבָּעָ פֿאָרְשְׁרִיפְטָעָן די קָאַמְעַנְטָאָרָעָן אָז אַיְוָנְפָאָלָעָן פָוּ מְעַנְשָׁעָן
אוֹזָן שְׁלַעַכְמְדָבְרְיָוִיכָעָן די אַוִּיטָאָרְטָעָט פָוּ דָעָר בִּיבָּעָל. וּוּהָ, זָאָג אַיְדָר,
זָעַט דָעָן נִישְׁטָט אָיִזָּן, אָז דָאָס אָזָן די הוּיְפְטִיסְבָּה, וואָס די פֿאָרְשִׁיְידָר
דְּעַנְעָרְלִיָּוּ סְעַקְטָעָן לְעָרְנָעָן, ווי עַקְרָאִידָמָוָנָה, אָזָזָ פֿילְ קָעְגָּעְנְזָאַצְלִיבָּעָ
אַנְזָוִיכָטָעָן אָזָן בָּאַשְׁטִימָגָעָן זַיְדָר אַ גְּרוּסְעָר צָאָל בִּיבְּלִישָׁע בִּיְיָ
שְׁפִילָעָן, וואָס צּוֹלִיבָד עַמְעַט אָזָן בִּיְיָ די נִידְעָרְלָעְנְדָר שְׂוִין פָוּ לְאָנָג
פֿאָרְהָאָן דָאָס שְׁפְרִיכְוּוֹאָרָט : (*) Geen Ketter Sonder Letter

*) קיון בופֶּר אָז דָעַם בּוּשְׁטָאָב.

אמתען, די הייליגע ספרים זיינען גערשריבען געווארדען נישט פון איזיד איןיציגען מענשען און נישט פארן פאלק פון איזיד איןיציגען עפאנען נאר פון א סדר מענשען פון פארשיידערנען ניסט און פארשיידערנע צייר טען, און וואלטטען מיר געוואלט צוזאמערעכגען די קימארץ פון אלע ביבליישער, וואלטטען מיר באקומו א קימארץ פון א צוווי טויזענט יאר און אפשר נאך מה. איד האב פונדעםטוועגן נישט ברעה צו באשלידיגען די דזיגען סקטאנטטען אין גאטלאזוניקיט מחמת דעם, וואס זייפאסען צו די ווערטער איזינער זו זיעירען מיינונגנען. וויל פונקט ווי די ביבעל איז אמאָל צונגעפאַסט געווארען צו דער חנסה פון פאלק, איזו מעג יעדער איזינער זו זיינען איינונגנען, אויב ער ועם נאר, איז דורך דעם וועט ער מיט מער גרייטקייט קאנען געהארבען גאט איז זאכען, וואס זיינען גונע יוישר איזו ליבען. איד מאָר אבער די סקטאנטטען א פארוואָריך איז דעם, וואס זייל לאזען נישט איזיד פאר אנדער דיזעלכיגע פרוייקט, נאר באָרפהָליגען, ווי שונאים פון גאט, די אלע, וואס זיינען נישט מסכים מיט זיין, ווען יונגע זיינען אפּילוּ ערליך און טונגעחהָאָפּטיגע לִוִּיט, איזו ליבען, פארקערט, ווי אויסדערוּוּילט פון גאט, די מענשען, וואס טילען מיט זייל זיירען מיינונגנען, עם מאכט נישט, ווי גראום זייר גויסטנע שוואָאָקִיט זאָל נישט זיין. קיון ערנערע זאָר און מער גע-בעוליכבע פאָר שטאטם, ווי דאמ, לאו מען באָמת זיך גאנושט פאר-שטעלען !

כדי אבער מען זאָל זיין קלאר, ווי וויתט עס ניות יעדער איזונעם'ס פרוייקט צו דענקיין דעם גלויבען און ווער עס זיינען די, וואס מיר דאָרבען זייל חאלטען פאר גלויביגען, נישט געקסט אויף דער פארשייד דענקייט פון זיירע מיינונגנען, וועלען מיר דא באַשטיינען, וואס איזוינט עס איז גלויבען און וואס עס זיינען זיינע יסודות. דאס האָב איז באָשלאָסען צו טו איז דעם דאָזיגען קאָפּיטעל, איזו וועלכען איז וועל איזיד אָפּטילען דעם גלויבען פון דער פְּילָאוֹאָפּיִע, וואס דאס איזיד דער חיופְּטִיצְל פון גאנצען ווערט. כדי אבער צו זייזען דעם עניין מיט א סדרה וועל איז דאס איבערזאָגען, וואס עס איזו דער עצער ציל פון דער ביבעל : דאס וועט אונז אַנוּזֶוּז דעם ריכטיגען כל איזוף צו באַשטיינען די נאָטור פון גלויבען.

* איז דעם פאריגען קאָפּיטעל האָב איז געזאנט, איז דער ציל פון

דער ביבעל איז נישט מעער, ווי צו לערנצע געהארכינקייט. קיינען וועט אונז איז דעם פרט נישט קאנען ווידערשפֿרָעַבָּעַן. איז דער אמתן, ווער זעם דען נישט איז ביריע טעסטמאַמענטען זוינען נישט מעער, ווי אַנְפִּיר צו געהארכינקייט און איז ביריע האבען זוי נישט קיין אנדער ציל, ווי נאָר צו לאָזען מענשען געהארכען מיטן גאנצען האָרֶץ? זויניל אַפְּנָזְעָן פּוֹ דֵי אַוְסְפִּירָעַן פּוֹ פָּאָרִינְגָּעַן קָפִּיטָעַל, האָט משה געווֹאַלְט אַבְּעַרְצִינְגָּעַן דֵי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל נִשְׁתַּחֲוֵד עַל פִּי שְׁכָל, נָאָר זוי פָּאָרָה פְּלִיכְמָעַן דָּרוֹד אַ בּוֹנָה, דָּרוֹד שְׁבוּוֹת אָוֹן מְעֻשִׂים טּוּבִים. עַר האָט אַוְיד גַּעַשְׁרָאַקָּעַן דָּאָם פְּאַלְקָן מִיט שְׁטָרָאָפָּעָן, אַוְיב זוי ווּוּלְעָן אַיבָּעָר טְרַעְמָעַן דֵי גַּעַזְעָן, אָוֹן אִים צְגַעַרְעַדְט זוי צו געהארכען דָּרוֹד צַדְעַגְעָטָעַן שְׁכָר. דָּאָם אַלְץ זוּינְגָּעַן מִיטְלָעַן, ווּאָס זוּינְגָּעַן גּוֹט בְּלִיּוֹן פָּאָר דער געהארכינקייט, אַבְּעָר נִשְׁתַּחֲוֵד פָּאָר דער ווּסְפָּעָנְשָׁפָּטָם.

וּאָס אַנְבָּאַלְאַנְגָּט דער ווּאַנְגָּלְעַלְישָׁעַר לְעָרָע, אַיז זוי נִשְׁתַּחֲוֵד אַיז זִיד קִיּוֹן שָׁוֹם אַנְדָּר זָהָר, ווי נָאָר זָהָר דֵם פְּשָׁוֹטָן גְּלוּבָּעָן ד. ה. אָז מַעַן זָאָל גְּלוּבָּעָן אַיז גָּאָט אִים פְּרַעְגָּעָן, אַדְרָה וּוּאָס דָּאָם אַיז דֵי זָהָר זְעַלְבּוֹגָע זָהָר, מַעַן זָאָל גַּעַהְעָרְכָּעָן גָּאָט. בְּרוּ צו בָּאוּזְיָהָע דֵי דָאַיְנוּ זָהָר, ווּלְכָע אַיז אַזְוִי דִּיטְלָהָר, אַיז נִשְׁתַּחֲוֵד גַּוְיִנְגָּע זָהָר, בְּרוּ זְעַמְּנָהָרָעָן גַּעַהְעָרְכָּעָן דֵי שְׁטָמָעָן פּוֹ דער בְּבָעָל, וּאָס רַעַקְעַמְּנָהָרָעָן גַּעַהְעָרְכָּעָן אַיז וּאָס גַּעַפְּנָעָן זִיד אַיז אַגְּרוּסָהָר צָאָל אַיז בִּירְיעָט טעסטמאַמענטען.

די ביבעל לערנט אַוְיפּוֹ קְלַרְסְטָעַן אַוְפּוֹ דָּרוֹד פִּיל שְׁטָמָעָן, וּאָס יְעַדר אַיְנָעָר דָּאָרָה טָוָן, אַוְיב עַר ווּיְל גַּעַהְעָרְכָּעָן זָהָר, אַיז גַּעַנְצָע גַּעַזְעַי בָּאַשְׁטִיטָה בְּלִיּוֹן אַיז דֵם אַיז אַיְנָעָרְכָּעָן גָּאָט; דָּאָם גַּעַנְצָע גַּעַזְעַי נְאַעַנְטָעָן. קִיְּנוּנָר קָאָה, אַלְזָוִי, נִשְׁתַּחֲוֵד לִיקְעָנָעָן, אַיז דָּרָה וּוּאָס לִבְטָזְיָהָן נְאַעַנְטָעָן, ווי זִיד אַלְיָוָן, אַיז, קְוִיטָדָם גַּעַבְּאָטָם פּוֹ גַּאָט, בָּאָמָת גַּעַהְעָרְכָּעָן, אַיז לְוִיטָדָם גַּעַזְעַי, גְּלוּקְוּלָגָן, אַיז פָּאָרְקָעָרטָם, דָּרָה, וּאָס הַאָסָט זִוְּן נְאַעַנְטָעָן אַיז פָּאָרְנָאַכְּלָעָסִיגָּט אִים, אַיז רַעַבְּלִישָׁאָן זִוְּן דָּרְשָׁפָּעָנָגָן.

עם אַיז, לְסֹתָה, אַיז אַלְגָּעָמְיוֹן־בָּאָוָסְטָע זָהָר, אַיז די ביבעל אַיז גַּעַשְׁרִיבָּעָן אַיז פָּאָרְשָׁפְּרִיטָם גַּעַוְאָרָעָן נִשְׁתַּחֲוֵד נָאָר פָּאָר אַלְעָעָמָעָן זָהָר גַּעַלְעַרְנָטָע אַלְיָוָן נָאָר פָּאָר אַלְעָעָמָעָן פּוֹ אַלְעָעָמָעָן אַיז צִיְּטוֹן. דָּרְפָּנוּ אַלְיָוָן אַיז שְׁוִין צַו זַעַן אַוְיפּוֹ דִּיטְלָיְכָסְטָעָן אַוְפּוֹ, אַיז לְיוֹטָן בִּיבְלִישָׁעָן גַּעַבְּאָט זַיְנָעָן מִיר נִשְׁתַּחֲוֵד מְחוּיָּבָּן צַו גְּלוּבָּעָן אַיז קִיּוֹן שָׁוֹם אַנְדָּר זָהָר, ווי נָאָר אַיז דֵם, וּאָס אַיז אַכְּסָאָלָטָם גַּוְיָּהָגָן אַוְיפּוֹ אַוְיסְצָוְאַלְגָּעָן דֵם דָאַזְוָעָן

נעבאט. אזו אROM איז דער דאזיגער געבאט דער אינציגער כל פון דעם גאנצען אוניווערסאלען גלייבען און נאר דורך אים אליאן קאנען באשטייט וווערעו אלע דאנמען פון גלייבען, וואס יעדער אינציגער איז מהוויב זי אנטזונעמען. אזו ווי דאס אלץ איז קלאר, ווי דער טאג און די דאזינע אלע דאנמען קאנען ריכטונג אויסנעלפרט וווערעו פון אטדער גראנדלאגא ליאין, אדרער פון אטדיעם זעפונקט, איז זאל יעדער אינציגער פאר זיד אורטהיילען, ווי איזו עס איז געווען מעגליך, איז איזו פיל שפאלטונגגען זאלען אנטשטיין איז דער קידר איז צי זי זיינען אמאל פארגעקומען פון אנדערע טיבות, ווי דר, וואס זיינען אנטגעבען געווארען איז אנטזיב פון קאפעטל זVA. אבער די דאזינע סיבות גופא צוינגען מיד דא צו וויזען דעם אופן, ווי איזו די דאנמען פון גלייבען וווערעו באשטייט, לוייט דעם יסוה, וואס מיר האבען געפונגען. וויל אובייך זיד וועל דאס נישט טו און נישט באחאנדלען דעם עניין דורך באשטייט בעלויים, ווועט מען מיט רעכט גלייבען, איז איז חאב דיב פראנע ביז אהער נאר וווענין ארכונעבראקט איז פאדרערוונד, מהמת דעם, וואס אונטער דעם אוסרייך, איז דאס איז א נויטיג מיטעל איזה צו באינפלוסען געהארכיניקיט, ווועט יעדער אינציגער קאנען איינפֿרְדִּיךְ רען איז דער רעליגיע אלץ, וואס ער ווועט וועלען, בפרט נאר ווועט עם ווועט זיד האנדעלען ווועגען דער פראנע פון געטליך אטריבוטען.

אלזווי, ברדי צו וויזען דעם גאנצען עניין מיט א סדה, וועל איז אנטזיבען מיט דער דעפיניציע פון גלייבען, ווי זי לאוט זיד אויספֿרְעַן, לוייט דער דאזינער גראנדלאגא: גלייבען הייסט צו האבען ווועגען גאט איז איז השנה, וואס איז פאלט איזועק די געהארכיניקיט צו גאט איז וואס אובייך דיז געהארכיניקיט איזו בנמעא, מזו נויטיגעהיט אויך זיין דיז דאזינע השנה. דיז דאזינע דעפיניציע איז איז קלאר איז איז איז נויטינער פועלוייזא דערפֿוֹן, וואס מיר האבען נארוואס באזוייזען; איז קיון שום וויטערדייג דערקלערוונגען זיינען גאנטישט נויטיגן.

איך וויל איזט וויזען איז עטליך וויטער די קאנסעקווענצען, וואס פאלגען פון דער דאזינער דעפיניציע, איז
1 — איז דער גלייבען איז באגלאיקענדיג נישט איז איז פאר זיד,
נאר בלוייז בונגע דער געהארכיניקיט, אדרער ווי י א ק א ב ז ס
זאנט עס (קאפֿ. זז פסוק 17): דער גלייבען איז מעשים איז א טווטער

גלויבען. זע וועגען אטדרעם עניין דאס גאנצע קאפאטעל II פון דעם דזאינגען אפאטעל.

2 — אzo דעה זואס איזו באמת געהארכינג האט נויטיגערהיז איז דעם אמתו איזו באנגליךענדיגען גלויבען. ווען די געהארכינגקיות איז במציא. מזו נויטיגערהיז, ווי מיר האבען דאס אויבען געזאנט, אויד זיין דער גלויבען. אויך דאס זאנט דערוואלכינגר אפאטעל אויסדריך ליך (קאפ. II, פסק 18), זויזו מיר דיזו גלויבען איז מעשים איזן אויך וועל דיר זוייזען מיזו גלויבען דורך מיינע מעשים". אויך זוחנן שריבט איזן זיין ערשותו בריוו (קאפ. VII, פסוקים 7 און 8) : "ווער עס ליבט ד.ה. זיין נאענטען), דער איזו געבורען פון גאט איזן קען גאט. דער, זואס ליבט נישט זיין נאענטען, דער קען נישט גאט : זויזיל גאט איז ליבע".

דערפּוֹן איזו זוירעד צו זען, איזו מיר קאנען נישט משפטן, צי איז נער איז א גלויבינגער, אדרער נישט-גלויבינגער, סיידען נאר דורך זיינע מעשים. ד.ה. אויב אינעטס מעשים זיינען גוט, איז ער א גלויך בינהה, ווען אפייל ער זוייכט אוף מיט זיינע לערענס פון אנדערע גלויך בינה ; איזו פָּאַרְקָעַרְטָמָן, אויב אינעטס מעשים זיינען שלעכטן, איז ער איז אומגלויבינגער, ווען אפייל ער איז איז פָּאַרְהָאָזָן געהארכינגקייט, דארט אנדערע גלויבינגער. וויל זואו עס איז פָּאַרְהָאָזָן געהארכינגקייט, זואו איז איז א טויטער גלויבען.

אויך דאס לערנט זוחנן אויסדריך איזו פסק 13 פון דעמווע־ביגען קאפאטעל : "דערפּוֹן, זאנט ער, וויסען מיר, איז מיר זיינען איז איז איז ער איז איז אונז, וויל ער האט אונז גענבען פון זיין גיסט". ער מײַנט דערמיט די ליבע, וויל ער האט מיט זיינע פריער, איז גאט איז ליבע, איז ער שליסט דערפּוֹן (איין הסכם מיט זיינע פרינצייפּען), זואס זיינען געוווען אַנְגַּעֲנוּמֵן איז זיין צייט). איז חור עס האט ליבע, דער האט באמת גאטס גיסט. נאך מעה, איזו ווי קיינער האט נישט גע־זען גאט, מאכט ער דערפּוֹן דעם אויספהַר, איז מען קאָן גאָר אנדערש פישט פִּילְעָן איזן פָּאַרְנָעָמָן גאט, ווי גאָר דורך ליבע צום נאענטען איזן מליאָ קאָן מען גאָר נישט דערקאנען קייז אנדער אַטְרִיבּוֹט פון גאט, ווי גאָר די דזאינגעַ ליבע, איזו ווי וויט מיר באַטְיָילְגָּעַן זיך איז איז. אויב די דזאינגעַ גַּרְגַּדְעַן זיינען נישט אַומְבָּאַשְׁטְּרִיטְּלִיך, ווייזען

זוי אבער גאנץ קלאר יותנэнס געדאנק. אבער דער דזונגער געדאנק ווערט נאר דיטליךער דערקלערט דורד די ווערטה, וואס מיר געפֿי גען אין קאיפֿטעל זז, פון דעמועליגען בריוו (פסוקים 8 און 4), וואו ער לרנט איסטריקליך דאס איגגען, וואס מיר ווילען פֿעטשטעלען. ער זאנט איזו : "או דערפּון וויסען מיר, איזו מיר קענען אים, ווען מיר היטען אָפּ זיינע געבאטען. דער, וואס זאנט : "אַיד קען אַים און היהת נישט אָפּ זיינע געבאטען, איז אַ ליגגען און דער אמת איזו נישט אין אַים."

דרפּון איז אoid צו זען, איז יונגען זיינען באמת אנטיקיריסטען, וואס פֿאָרְפּאָלְגָּען ערלייכּע און רעכטשאָפּעָנָע לִוְתְּ דַּעֲרֵפָה וויל זוי האבען אנדערע מײַנְגָּנָען און פֿאָרְטִּידָגָּנָען נישט דַּיּוֹלְבִּיגְעָן עִקְּרִידָמָה. מיר וויסען דאה, איז די, וואל לִיבְעָן גַּרְעַבְטִינְקִיטָן און זוּרָן גַּרְעַבְטִינְקִיטָן. דער אבער, וואס פֿאָרְפּאָלְגָּען די גַּלְיוּבִּיגָּע איז אַן אַנטְקִירִיסְטָן.

עם איה, צולעצט, אויך צו זען דערפּון. איז די אמונה פֿאָדְעָרֶט נישט איזו פֿיל קיין אַמְּתִידִיגָּען וויל פרומען דאָגָען, ד. ה. איזו נישט צוּוַּשְׁעָן מען, וואס שטויסען דעם גויסט צו גַּהְעַרְכִּינְקִיט, ווען אָפְּלִיאָן צוּוַּשְׁעָן די דַּאְזִינָּעָן דַּאְגָּמָּעָן זיינען פֿאָרְחָאָן אַזְוִינָּעָן, וואס האבען נישט דעם שאָר טען פּון אַמְּתָה. עם איז אבער דערפּון נוּטִיגָּא איז דער, וואס געט זוי אַן, זאָל נישט וויסען, איז זוי זיינען פֿאָלְשָׁן, איז נישט ווועט ער מועז זיינע אַן ווילדערשפּעַנְגָּעָר מענשען. וויל זוי אַן עם מענְגָּה, איז דער, וואס פֿלִיסְט זיך צו לִיבְעָן די גַּרְעַבְטִינְקִיט אַן צו גַּהְעַרְכָּעָן נאָט, זאָל פֿאָרְעָדָעָן, זוי אַ גַּעְטִילְכָּעָן זאה, דאמ, וואס ער וויס דערפּון, איז עם איז פרעומד דער גַּעְטִילְכָּעָר נאָטָר? אַבער די מענשען קאנען זיך טעה זיין בתמיות און די בִּיבָּעַל, וויל האבען צו גַּשְׂטִיגְנָעָן אַזְוִינָּעָן זוּזָעָן, פֿאָרְמְשָׁפְּט נישט די אַומְוּסְעָנְקִיט, נאָר בְּלוּזָן די גַּשְׂטִיגְנָעָן האַרְכִּינְקִיט. נאָר מער, דאס פֿאָלְגָּען נוּטִיגְנְרָהִיט שיז זיינען פּון דער דער פֿינְגִּיצְיָע פּון גַּלְיוּבָּעָן אלְיָוִן, וואס אלְעָאָרָע טִילְעָן דַּאְרְפָּעָן אַזְוִינָּעָן פֿירְט וווערען פּון אַטְדָּעָר אַלְגָּעָמְיָינְעָר גַּרְונְדָּלָאָגָּע, וועלכּע מיר האבען שיז אַיְובָּעָן סְבָּר גַּעְוָעָן, איז פּון דעם אַיְגְּנִיצְיָען עַנְדְּצִיל פּון דער גַּאנְצָעָר בִּיבָּעַל, אויך נאָר מיר ווילען דאַ נישט פֿאָרְמְיָוּשָׁן אלְעָאָר זְעָר אַזְמְטָרָאַכְּטוּנָגָּעָן. אויך אַזְאָ אָפּוּן פֿאָדְעָרֶט נישט די דַּאְזִינָּעָן דַּעְפִּינְגִּיצְיָע אַזְמְטָרָאַקְּלִיךְ קיין אַמְּתִידִיגָּע דַּאְגָּמָּעָן, וואס

שטעו איז זיין ליבע צום נעהרכינקייט, וואס באפאטען דעם מענַי
שען איז זיין נעהרכינקייט, איז נאר דורך דעם אליזן איז יעדער
מענַשׁ (או דיעדער מיט יהאננס'ס ווערטער) איז גאט און גאט איז איז
יעדרען פון אונַז.

אלזוי, איזו ווי יעדער אינעטס גלויבען דארוף געהאלטען וועַזּ
רען פאר פרום אדרער גאטלאז נאר דורך דער געהרכינקייט אדרער
ニישט-געעהרכינקייט, אבער נישט בנונג דעם אמת אדרער פאלשקייט ;
אזו ווי יעדער אינעט וויס, ווי אושער געוויניגראַפֿאַרשיידען עם איז
דער גויסט פון מענַשׁ איזו איז נישט אלע מענַשׁ פילען זיך איז אלע
פלאגעס באפרירנט דורך אלצאיינע אַנְזֶבְּטָעָן, נאר איז דיזעליבגען אַנְזֶ
זיכטען ווירקען אויף פֿאַרְשִׁידְעָן מענַשׁ פֿאַרְשִׁידְעָן, אַנְשִׁטְמִינְדָּג
איינעט צו פרומקייט, בעת אַנְדְּעָרָעָן רִיצְעָן זיז צום לאָכְעָן און רופט
בי אים אַרְוִים פֿאַרְאָכְטָוָגָן, — איז דערפּוֹן צו זען, איז די דָּאנְמוּן,
וואס קָאנְעָן אַרְוִיסְרָוָפָּעָן חַלְקִידְעָות בַּיִּרְלִיבְּעָן לִוְתָם, גַּהֲעַרְעָן באַיִּן
אַפְּפָן נישט צו דער אַנוּוּעָרָסְאַלְעָר רַעֲלִינוּג, זויל די דָּאָגְוָן דָּאנְמוּן
זיכנען פון אַז אַנְדְּעָרָעָן, איז קָאנְעָן זיז פֶּאָר אַיְינָעָם פרום און פֶּאָר
אַז אַנְדְּעָרָעָן גַּאַטְלָאָז מְחַמֵּת דַעַם, וואס זיז דָּאָרְפָּעָן גַּאַוְרְטִילְט וְעוֹרָעָן
נאָר די מעשִׁים, וואס זיז שאָפָּעָן. די דָּאָגְמָעָן, וואס גַּעַהְעָרָעָן צום
אַנוּוּעָרָסְאַלְעָן גַּלְוִיבָּעָן, זַיְנָעָן, דָּרְלִיבָּרָעָן, נָאָר די, וואס שלִיסְעָן אַוְמָדָן
בָּאַדְיִינְטָמָן אַיז זיך גַּעַהְעָרָקִיְּט צו גַּאַט אַז וואס אַז זוּעָר
קענטענִיש אַיז זיך גַּעַהְעָרָקִיְּט אַבְּסָאַלְוָת נִישְׁתְּ מְעַלְּךָ. וואס אַיז
שייך אלע אַיבְּרִיגְעָן דָּאָגְמָעָן, דָּאָרְפָּעָן יַעֲדָר אַיְינָעָר דָּעַנְעָן פון זיז
דאָס, וואס ער ווועט אַיְינָעָן פֶּאָר פָּאַסְגִּינָּעָר צו באַפְּעָסְטִינְעָן אַיז אַיז
דער לִיבָּע צו גַּעַרְבִּינְקִיְּט, זויל יַעֲדָר אַיְינָעָר קָעָן זיך אליזן צום
בעסטען. אַיז אַיז אַרְוִים ווועט, דעַעַן אַיד, נִישְׁתְּ פָּאַרְבְּלִיבָּעָן מַעַר
קַיְיָן אַוְסְרִירִידָן פֶּאָר קַיְכְּלִיבָּעָן מַחְלֻקָּות.

אַיד ווועל זיך אַיד נִישְׁתְּ אַפְּשָׁרָעָקָעָן אוַיְצָלְעָרָעָן דָּאָרְיָדָן
מען פון דעם אַנוּוּעָרָסְאַלְעָן גַּלְוִיבָּעָן, אַדְעָר די עַיְקָרִים. וואס שלִיסְעָן
איַז זיך דעם עַנְדְּצָלָן פון דער ואַנְצָעָר בַּיְבָּל אַז וואס אלע אַיז
איַיְינָעָם פִּרְעָן זיז נָאָר צו דער גַּעַהְעָרָקִיְּט צו גַּאַט, ווי דָּאָס אַיז צו
זען אוַיְפָּן קַלְעָרָסְטָעָן אַפְּפָן פון די אוַיְסְפִּירָעָן פון דעם פָּאַרְגִּינָּעָן אַז
פָּוֹ אַטְדָּעָם קַאַפְּטוּלָעָן, אַז דָּאָס אַז :

אַז עַס אַז פָּאַרְהָאָן אַעֲכָסְט וּזְעָזָן, וואס לִיבָּט גַּעַרְבִּינְקִיְּט

אוֹן לִיבָּע, וְאַם אֶלְעָמֵנשׁוּן מְזֻוּן אִם גַּהֲרָכְבָּעָן, כְּדֵי צַו זַיְן נְלִיכָּע
זַעֲלִיגָּן, אוֹן אִם פַּאֲרָעָרְעָן דּוֹרְדָּע אַוְיסַאֲבָוָגָן פָּוּ יְוִשָּׁר אוֹן לִיבָּע
צָוּן נְעַנְטָעָן.

עַם אִיז לִיבָּט דְּרָעְפָּוּן צַו בַּאֲשָׁטִימָעָן אֶלְעָמֵנְבָּרְגָּעָן דְּאַגְּמָעָן, וְאַם
זַיְינְגָּעָן נִישְׁתָּקְיָוָן אַנְדְּרָע, וְוי אַטְדָּיָן:
1 — עַם אִיז פַּאֲרָהָאָן אַזְמָט, דֵ. הֵ. אַ הַכְּסָט וּוּזָעָן, וְאַם
אַיז הַכְּסָט יְוִשְׁדִּיגָּן אוֹן בַּאֲרֻמַּהָּאַרְצִיגָּן, אַדְרָע אַ מּוֹסְטָעָר פָּוּ אַ רְעָכָ
טָעָן לְעַבָּעָן.

אַיז דְּרָע אַמְתָּעָן, וּוּרְעָע עַם וּוּיָם נִישְׁטָמָן, אַדְרָע גַּלוּבָּט נִישְׁטָמָן, אַז
עַם אִיז פַּאֲרָהָאָן אַזָּא וּוּזָעָן, דְּרָע קָאָן אִים נִישְׁתָּקְיָט גַּהֲרָכְבָּעָן אוֹן אַוִּיד
נִישְׁתָּקְיָט אַנְעַרְקָעָן פָּאָר אַ שְׁוֹפָט.

2 — דְּרָע דָּאוּגְּנָעָר נָאָט אִיז אַיְינְצִיגָּן.
קִינְגָּעָר קָאָן נִישְׁתָּקְיָט צְוַיְוִיפְּלָעָן, אַז אַוִּיד דָּאמָן אִיז אַז אַכְּסָאַלְוָתָ
נוּיְינְגָּעָר בַּאֲדִינָג אַוִּוָּף אַרְוִיכְצָרוּפָעָן דֵי הַכְּסָטָע אַיְבָּרְגָּעְבָּעְנְקִיטָ
צַו נָאָט, צַו בָּאָזְוָאַנְדְּרָעָן אִים אַזְוָן דִּינָעָן. וּוּיל אַיְבָּרְגָּעְבָּעְנְקִיטָ צַו
עַמְיָצָעָן, בָּאָזְוָאַנְדְּרָעָן אוֹן לִבָּעָטָטָמָעָן נָאָר פָּוּ דְּרָע הַכְּרָקִיטָ
פָּוּ אַ וּוּזָעָן אַיְבָּר אֶלְעָמֵנְבָּרְגָּעָן אַנְדְּרָע.

3 — עַר אִיז אַוְעַטְוּמְעָדִיגָּן, אַדְרָע אַלְצִידִינְג אִיז פָּאָר אִים אַנְטָ
פְּלָעָקָט.

וּוּזָע מַעַן וּוֹאָלָט גַּעֲלָוִבָּט, אַז עַפְעָם אִיז פָּאָר אִים פַּאֲרָכָאָרְגָּעָן,
אַדְרָע וּוּזָע מַעַן וּוֹאָלָט נִישְׁתָּקְיָט גַּעֲוָאָסָט, אַז עַר זַעַט אַלְצָדָינָג, וּוֹאָלָט
מַעַן אַוִּיד גַּעֲקָאנָט מַסְפָּקָ זַיְן, צַי זַיְן יְוִשָּׁר, מַיְט וּוּלְעָכָעָן עַר פִּירָט
אַלְיאָ, אִיז אַז אַלְגָּעָמְיָינְגָר, אַדְרָע מַעַן וּוֹאָלָט אַמְּדִידָעָם יְשָׁר גּוֹפָא גַּעַד
קָאנָט פַּאֲרְלִיְּקָעָנָעָן.

4 — גַּאָט הַאָט דָּאמָן הַכְּסָטָע רַעֲבָט אַז דֵי הַכְּסָטָע מַמְשָׁלָה
אַיְבָּר אַלְיא אַזְוָן טָוָט קַיְוָן זַאְד נִישְׁתָּקְיָט עַל פֵּי הַכְּבָרָה, נָאָר דּוֹרְדָּע זַיְן אַוִּמָּ
בַּאֲשָׁרָנְקָטָעָן וּוּלְעָנָא אַזְוָאַנְדְּרָעָן חָסָה, אִים מְזֻוּן אֶלְעָמֵנְבָּרְגָּעָן
דִּוְנְגָט גַּהֲרָכְבָּעָן, עַר אַבָּעָר — קִינְעָם נִישְׁטָמָן.

5 — דֵי פַּאֲרָעְרָוָגָן פָּוּ גַּאָט אַז דֵי גַּהֲרָכְבִּינְקִיטָ צַו אִים פָּאָר
שְׁטִיוּזָן בְּלִוְיָזָן אִיז יְוִשָּׁר אַזְוָן לִבָּעָט, דֵ. הֵ. אַזְוָן לִבָּעָט צָוּן נְעַנְטָעָן.

6 — נָאָר דֵי, וְאַם גַּהֲרָכְבָּעָן גַּאָט דּוֹרְדָּע אַזָּא לַעֲבָנְסְטִיְּגָרָע,
זַיְינְגָן נְלִיקְזּוּלָגָן, דֵי אַנְדְּרָע אַבָּעָר, וְאַם לְעַבָּעָן אַוְנְטָעָר דְּרָע הַעָרָ
שְׁאָפָט פָּוּ קְוָסָט, זַיְינְגָן פַּאֲרְלִיְּרָעָן.

ווען די מענשען וואלטען איז דעם נישט גענלויבט פעסט, וואלטען זי נישט געהאט קייז גראנד צו געהארכען גאט מער, ווי זיער לומט, 7 — און לְסֹות, גאט פֿאָרגּוֹטִים די זינֶר פֿוֹן די בעליךושבה.

איין דער אמתען, עס איין נישטא קייז מענש איז קייז זינֶר, און ווען דער דזאיגער עיקר וואלט פֿעַסְטְּגָעַסְטְּעַלְט געוואָרָעַן, וואלטען מענשען זיך מיאש געווען איז זיער גְּלִיקּוּעַלְגִּיקִיט איזן עס וואלט גְּאַרְנוּשִׁט געוווען קייז גראנד צו גְּלִוְבָּעַן איז גאטְסַ בְּאַרְעַמָּה אַרְצִינְקִיט. ווער עס גְּלִוְבָּט אַבְּעָר פֿעַסְט, איז דּוֹרֶד זִין בְּאַרְעַמָּה אַרְצִינְקִיט איזן גְּעַנְאָד, מִיט וּלְכָבָע גאטְ פֿירְט איז אלְאָ, פֿאָרְגּוֹטִים עַד די מענשען זִיְרָעַן זִינֶר, און ווער עס ווערט אַזְוִי אַרְוֹם נָאָרְטָר אַוְיְגָעַפְּלָאַמְטַט מִיט לְיַבָּע צַו גָּאָט, — דער האט באָמָת דערקענט יְשֹׁוּן נָאָר זִין גִּיסְט אַזְוִי אַזְוִי.

די דזאיגען אלְעַ אַמְתָעַן אַזְוִי, ווי יעדער אַיְינָעַר מָזָה עס אַיְינָעַן, פריער באָר אלְץַ נְוִוְתִּיג צַו וּסְעַן, ברַי די מענשען אלְעַ אַזְוִי אַזְוִיָּסַן נָאָמָן קָאָנָעַן געהארכען גאטְסַ, לְוִוְתַּיְתַּ פֿאַרְשְׂרִיפְּטָעַן פֿוֹ גְּזַעַע, וְאָסָמָן מִידְהָאָבָעַן זִין אַוְיְבָעַן מְסֻבָּר גְּעַוְועָן, ווַיְיל ווען אַיְינָעַר פֿוֹ די דזאיגען אַמְתָעַן וואלט אַוּוּקְגָעַנוּמוּן געוואָרָעַן, וואלט אַיְזָר די געהארכּוֹזָאַמְקִיט גִּיסְט געוואָרָעַן.

אייבעריגענען, וְאָס אַזְוִוִּס, אַדְעָר אַטְדָּעָר מְסֻטָּעָר פֿוֹ אַ רְעַכְתַּמְלִיכְתַּעַן זַאֲלַ נְוִשְׁטַמְלִיכְתַּעַן, צַי עַס אַזְוִי אַ פֿיְעָר, אַ גִּיסְטַמְלִיכְתַּעַן אַ גְּעַדְאָנָק אַזְוִי. זַוְוַיְתַּ, הָאָטַט עַס גְּאַרְנוּשִׁט צַו טְוּזַמְלִיכְתַּעַן גְּלִוְבָּעַן, פֿוֹנְקְטַמְלִיכְתַּעַן אַזְוִי נְיִשְׁטַמְלִיכְתַּעַן, ווי דְּאָס וּוּסְעַן, פֿאָרוֹאָסָמָן עַד אַזְוִי דּוֹרֶד מְסֻטָּעָר פֿוֹ אַ רְעַכְתַּמְלִיכְתַּעַן : צַי דְּעַרְפָּאָר וּוַיְיל עַד אַזְוִי אַ גְּרַעְבְּטָר אַזְוִי בְּאַרְעַמָּה אַדְרָאַזְוִיְתַּמְלִיכְתַּעַן צַיְגְּנָעַן גִּיסְטַמְלִיכְתַּעַן, אַדְעָר דְּעַרְפָּאָר, ווַיְיל אלְעַ אַזְבָּעַן זַיְינָעַן אַזְוִי וּוּרְקָעַן דּוֹרֶד אַיְזָן מִילְאָא פְּאַרְשְׂטִיעָן מִידְהָאָבָעַן זִין זִינֶר אַזְוִי, וְאָסָמָן עַס אַזְוִי וּוּרְחָאַפְּטִינְגַּן, גְּרַעְבְּטָר אַזְוִי גּוֹטַן. עַס מָאַכְטַמְלִיכְתַּעַן נְיִשְׁטַמְלִיכְתַּעַן, וְאָס יְעַדְעָר אַיְינָעַר זַוְעַט וּזְעַגְעַן דּוֹמָע בְּאַשְׁטִימָעַן.

עַס אַזְוִי, ווַיְדָרָה, אַיְזָר נְיִשְׁטַמְלִיכְתַּעַן נְגַע דּוֹמָע גְּלִוְבָּעַן, צַו מָעַן גְּלִוְבָּעַן, אַזְוִי גַּאֲטַמְלִיכְתַּעַן אַזְוִי דּוֹרֶד זִין מְהֹות אַזְוִי מָאַכְטַמְלִיכְתַּעַן ; צַי עַד פֿירְט אַזְוִי אלְעַ אַזְבָּעַן פְּרִוִּי, אַדְעָר דּוֹרֶד דּוֹרֶד נְיִיטְנִיקִיט פֿוֹ דּוֹרֶד נְאַטְוָר ; צַי עַד שְׁרִיְבְּטַמְלִיכְתַּעַן פְּאָר גְּעַוְועָן, ווי אַ פְּרִישָׁמָן, אַדְעָר עַד לְעַרְעַנְטַמְלִיכְתַּעַן זִין, ווי אַיְבְּיִזְגְּנָע אַמְתָעַן ; צַי דּוֹרֶד מענש געהארכען גַּאֲטַמְלִיכְתַּעַן מִיט זִין פְּרִיעָן זִין-לְעַן. אַדְעָר דּוֹרֶד דּוֹרֶד נְיִיטְנִיקִיט פֿוֹ גַּעַלְיִיכְעַן באַשְׁלָוֹס ; אַזְוִי צַוְעַצְטַמְלִיכְתַּעַן,

צַי דֵי בָּאַלְוִינָּוֹגֶן פּוֹן דֵי גַּוְטָּע אָוֹן דֵי שְׁטְרָאָפֶּן דֵי שְׁלַעֲכַטָּע אַיזְאָאַךְ
טִירְלִיךְ אַדְרָעָר אַיבָּעָרְנָאָטְרִילִיךְ. בְּנוֹנוֹ אַטְדִּי אָוֹן אַנְדָּרָעָ אַזְוִינָּעָ
פְּרָאָגָנוֹן אַיזְאָ, זָאנָ אַידָּ, נָאָרְנִישָׂת וּוּכְטִיגָּ, וּוּ אַזְוּ אַיְינָעָרָ פָּאָרְשְׁטִוִּיטָ
זַיְיָ, אַוְיָבָ עַרְמָאָכְטָ דְּרָפְּהָן נִישְׁתָּ קִיְּזָ שֻׁם אַוְסְפִּירָעָן, דָּוְרָ וּוּעַלְבָעָ
עַרְמָאָלְזָ וּדְרָ גַּעַמָּוֹן אַגְּהָאָרְכִּינְקִיטָּ צַו זִינְדְּגָעָן, אַדְרָעָ עַסְמָאָלְ
פָּאָרְמִינָּעָרְטָ וּוּעַרְעָן דֵי גַּהְאָרְכִּינְקִיטָּ צַו גַּאָטָן. נָאָרָ מַעָּרָ, יַעֲדָרָ אַיְינָעָרָ
אַיזְאָ, וּוּ מִירָ הַאָבָּעָן דָּאָסָ שְׁוִיןָ פְּרִיעָרָ גַּעַזְגָּטָן, מַחְוִיָּבָ צַוְּצָפְּאָסָעָןְ דֵי
דְּאַזְוְגָּעָ עַיקְרִיאָ-אָמוֹנָה צַו זִיְיָן הַשָּׁנָה אָוֹן דְּרָקְלָעָרָעָן זַיְיָ בְּפָאָרָ זַיְיָ אַזְוּ,
וּוּ דָאָסָ וּוּטָ אַוְסְזָעָן פָּאָרָ אַיְסָ לְיַיְכָטָעָרָ וּוּ צַו אַנְעָרָקָעָנָעָן אָוֹן שֻׁםָּ
וּוּאַקְלָעָנִישָׂ, נָאָרָ מִיטָּן דָּעָרָ פּוֹלְסְטִינָרָ אַיְבָּרְצִיְּגָוָןָ, בְּדֵי אַזְוּ אָרוּםָ צַו
גַּהְאָרְכָּעָן גַּאָטָמִיטָן גַּאָנְצָעָן הָאָרְצָעָן. וּוּוּלָ פּוֹנְקָטָן זַיְיָ דָעָרָ גַּלְוִיבָעָן
אַיזְאָ, וּוּ מִרָּ הַאָבָּעָן דָּאָסָ שְׁוִיןָ פְּרִיעָרָ דָעְרָמָאָנטָן, אַמְּאָלָ אַנְטְּפָלָעָטָן
אָוֹן אַוְפְּגָעָשְׁרִיבָעָן גַּעוֹאָרְעָן, לְוּוּטָ דָעָרָ הַשָּׁנָה אָוֹן דֵי מִינְגָּנָעָן פּוֹן דֵי
נְבִיאָים אָוֹן פּוֹן פָּאָלָקָן פּוֹן יַעֲנָעָרָ צִיִּיטָן, אַזְוּ אַיזְאָ יַעֲדָרָ אַיְינָעָרָ אַוְיָדָ
הַיְּינָטָן מַחְוִיָּבָ צַוְּצָפְּאָסָעָן דָעָם גַּלְוִיבָעָן צַו זִיְיָן מִינְגָּנָעָן, בְּדֵי צַו
אַנְעָרָקָעָנָעָן אַיְסָ אַזְוּ יַעֲדָעָן וּוּדְרָעְשָׁפְּרוֹדָן פּוֹן זִיְיָן גַּיְסָטָן אָוֹן אַזְוָאָקָלָ
לְעָנִישָׂ. אַיזְאָן דָעָרָ אַמְּתָעָן, מִרָּ הַאָבָּעָן גַּעוֹזְיוֹעָן, אַזְוּ דָעָרָ גַּלְוִיבָעָן פָּאָרָ
דָעָרָטָן נִישְׁתָּ אַזְוּ פִּילָן דָעָם אַמְּתָן, וּוּ דֵי פְּרוּמְקִיטָן; אַזְוּ דָעָרָ גַּלְוִיבָעָן
אַיזְאָ פְּרוּם אָוֹן בָּאָנְגְּלִיקָעָנָן גַּאָרָן בְּנוֹגָעָ דָעָרָ גַּהְאָרְכִּזְאָמְקִיטָן אָוֹן מִמְּלָאָ
אַיזְאָ קִיְיָנָעָרָ נִשְׁתָּ גַּלְוִיבָגָן, וּוּ נָאָרָן בְּנוֹגָעָ דָעָרָ גַּהְאָרְכִּינְקִיטָן. אַזְוּ אַזְאָ
אַפְּטוּ וּוּיְזָטָם אָרוּםָ דָעָם בְּעַסְטָעָן גַּלְוִיבָעָן נִשְׁתָּ דָעָרָ, וּוּאָסָם בְּרָעָנָטָן דֵי
בְּעַסְטָעָ בְּאָגְרִינְדוֹנָגָעָן, נָאָרָ דָעָרָ, וּוּאָסָם וּוּיְזָטָם אַזְוּפָה דֵי בְּעַסְטָעָ מַעְשִׁים
פּוֹן יוּשָׁר אָוֹן לִיבָּעָ.

וּוּ הַיְּלוֹזָם דֵי דְּאַזְוְגָּעָלָעָר אַיזְאָ, וּוּ נַוְיָּוִינָן זַיְיָ אַיזְאָ אַ שְׁטָמָטָם,
כְּדֵי דֵי מַעְנָשָׁעָן זָאָלָעָן לְעַבְעָן אַיזְאָ שְׁלָוָם אָוֹן אַחֲרוֹתָן, אָוֹן זַוְיִפְלָ גַּרְוִוָּעָ
סִבְּוֹתָן פּוֹן אַוְמָרוֹשָׁעָן אָוֹן פָּאָרְבָּרְעָבָן זַיְיָ מַאְכָטָן צְוִוִּישָׂתָן, — דָאָסָמָ וּוּלָ
אַיךְ אַיבָּעָרְלָאַזְוּן פָּאָרָ יַעֲדָעָן אַיְינָעָם אַלְיָוָן צַו אַוְרְטִילְעָן.

אַיְצָטָם, אַיְדָרָעָר אַידָּ גַּיְיָ וּוּיְוִיטָרָ, וּוּלָ אַיךְ נָאָדָבָ אַמְּעָרָקָעָן, אָזָ
דָוְרָ דָעָם, וּוּאָסָם מִרָּ הַאָבָּעָן נָאָרָן זַוְאָסָ גַּעַוְיָוָן, אַיזְאָ אַנוֹן לְיִכְתָּטָן צַו
עַנְטְּפָעָרָעָן אַוְיָפָה דֵי טָעָנָותָן, וּוּאָסָם מִרָּ הַאָבָּעָן אַוְפְּגָעָהוּבָעָן אַיזְאָן עַרְשָׁ
טָעָן קָאָפְּטִיעָלָ, וּוּאָוּ מִרָּ הַאָבָּעָן דָעְרָמָאָנטָן וּוּגָעָן גַּאָטָמָסָ רִיְדָעָן צַו
דֵי בְּנִי-יִשְׂרָאֵלָ פּוֹן דָעָם בְּאָרְגָן סִינִי אָרָאָפָה. אַיזְאָן דָעָרָ אַמְּתָעָן, הָגָם דֵי
דְּאַזְוְגָּעָ שְׁטִיםָ, וּוּאָסָם דֵי בְּנִי-יִשְׂרָאֵלָ הַאָבָּעָן זַיְיָ גַּהְעָרָטָם, הָאָטָם זַיְיָ נִישְׁתָּ

עלעאנט געבען קיון פילאֹזָאָפִישׁע, אָדָעָר מָאַטָּמָאַטִישׁ וּכְבָּרְקִיּוֹת וּזְעִירִים גַּעֲנוּ נָאָטָם זְיוֹן, אֵין זַיְדָה גַּעֲנוּנָה זַיְדָה מִיטְצָרוֹיָסָה צַו בְּאַרְזָה וּוּאָנְדָעָרָעָן גָּאָטָה, זַיְדָה האָבָעָן אִים בַּיּוֹן דָּאָן גַּעֲנוּנָה, אָנוֹ צַו בְּדָעָנָה זַיְדָה גַּעֲהָאָרְכִינְגִיִּים, וּוּאָסָם דָּאָס אֵין גַּעֲנוּנָה דָּרָ צַיל פָּוּן יְעַנְעָם סְפָעָדָטָאָלָה. וּוּיְוָיל גַּעֲנָט האָט גַּעֲוָאָלָט נִישְׁתָּהָרָן דָּרָ בְּנִיְשְׁרָאֵל דַּי אַבְּרָהָם סְאַלְמָעָא אִיְינְגַּעַנְשָׂאָפָטָעָן פָּוּן זְיוֹן מַהְוָה (עד האָט דְּעַמְּאָלָט בְּלָל נִישְׁתָּה מַגְּהָנָה גַּעֲנוּנָה קִיּוֹן שָׁוָם אִיְיְיְגַּעַנְשָׂאָפָטָעָן זְיִינְעָן), נָאָר בְּרָעָבָעָן זְיִיעָרָה האָרְטָנְעָנְקִיִּים אָנוֹ זַיְדָה וּוּנְדָעָן זַיְדָה גַּעֲהָאָרְכִינְגִיִּים. אָנוֹ דָּרְיְוָבָעָר האָט עָרָ זַיְדָה בָּאָוְרָקָט נִישְׁתָּה מִיטָּשָׁתָּה שְׁכָל'דָוָגָן בָּאָנְרִינְדוֹנָגָן, נָאָר מִיטָּדָעָם לִיאָרָם פָּוּן טְרָאַמְּפִיטָעָן אָנוֹ מִיטָּדָעָן דָּוָנְדָעָן אָנוֹ בְּלִיצָעָן (זַעַשְׁ מַוְתַּחַד קָאָפָה, כַּי, פְּסָוק 20).

עם בְּלִיבְטָמָר נָאָר אַוְצָט אִיבָּעָר אָנוֹ וּוּיְוָעָן, אָנוֹ צְוַיְשָׁעָן דָּעָם גַּלְוִוָּעָן, אָדָעָר דָּרָ טְעַאַלְאָגְיָעָן, אָנוֹ דָּרָ פִּילָּאָזָאָפִיעָן אֵין נִישְׁתָּה קִיּוֹן שָׁוָם גַּעֲמִינְשָׂאָפָט אָדָעָר קְרוּבָהָשָׂאָפָט. דָּאָס קָאָנוֹ נִישְׁתָּה נִישְׁתָּה וּוּיסְעָן יְעַדְרָאָר אִינְעָר, וּוּאָס אֵין נָאָר בָּאָקָאנָט מִיטָּוָן יְסָוד אָנוֹ צַיל פָּוּן אַטְדָּי בְּיִידָעָה וּוּיסְעָנְשָׂאָפָטָעָן, וּוּאָס שִׁירָעָן וַיְדָה חַלְוָטָי אָפָה אִינְעָן פָּוּן דָּרָעָר.

אֵין דָּרָ אַמְתָהָעָן, דָּרָ צַיל פָּוּן דָּרָ פִּילָּאָזָאָפִיעָן אֵין נִישְׁתָּה קִיּוֹן אַנְדָעָר זָהָר, וּוּיְדָרָ אַמְתָהָעָן. בעָתָה, פָּאָרְקָעָט, דָּרָ צַיל פָּוּן גַּלְוִוָּעָן אָנוֹ, וּוּיְמָרָהָבָעָן דָּאָס שְׁוִין גַּעֲזִוְוָעָן אִיבָּעָרְגָּעָן, נִישְׁתָּה קִיּוֹן אַנְדָעָר זָהָר, וּוּגַּעַת אַרְכִּיְקִיְּטָה אָנוֹ פְּרוּמְקִיְּטָה.

פָּוּן דָּרָ אַנְדָעָר זָוִית, דָּרָ יְסָוד פָּוּן דָּרָ פִּילָּאָזָאָפִיעָן אֵין אַלְגָּעָה מִוּנָעָה בָּאָנְרִיּוּפָעָן, וּוּאָס קָעְנָעָן גַּעֲנוּמוֹעָן וּוּעְרָעָן נָאָר פָּוּן דָּרָ נַאֲטָר אַלְיוֹן, בעָתָה, פָּאָרְקָעָט, דָּרָ יְסָוד פָּוּן גַּלְוִוָּעָן אֵין גַּעֲשִׁיבָטָעָן אָנוֹ שְׁפָרָאָר, וּוּאָס קָאָנָעָן גַּעֲנוּמוֹעָן וּוּעְרָעָן נָאָר פָּוּן דָּרָ בִּבְעָלָן אָנוֹ פָּוּן דָּרָ אַנְטָר.

פְּלָעְקָוָנָג, וּוּיְמָרָהָבָעָן דָּאָס גַּעֲזִוְוָעָן אֵין קָאָפִיטָעָל בָּזָה. דָּרָ גַּלְוִוָּעָן לְאוֹזָה, אִיבָּעָר פָּאָר יְעַדְעָן אִינְעָם דַּי פְּרִיקִיָּת צַו פִּילָּאָזָאָפִירָעָן, עָרְרָעָבָעָן קִיְינָעָם נִישְׁתָּה פָּאָר אַפְּרָבָרְעָבָעָן, וּוּאָס אִינְעָר זָאָל נִישְׁתָּה דָעְנָקָעָן וּוּעְגָּעָן דָּאָס אָדָעָר יְעַנְעָם, פָּאָרְדָּאָמָט, וּוּיְכָפְרִים אָנוֹ אָפְטָרְיָנִינָעָן, נָאָר דַּי, וּוּאָס לְעַרְנָעָן זַאָכָעָן, וּוּעַלְכָעָ פִּרְעָשָׁן צַו וּוּידָרְשָׁפָעְנִינְקִיָּת, שְׁנָאָה, מַחְלָקָותָה אָנוֹ אָוִיְפָרְעָוָנָג, אָנוֹ הָלָט פָּאָר גַּלְוִוָּעָן נָאָר דַּי, וּוּאָס זַיְינָעָן נָוָתָה צַו יוֹשָׁר אָנוֹ לִיבָּעָן, לְוֹטָה דַי כְּתוּת פָּוּן זְיִיעָר גִּיסְטָה אָנוֹ לְוֹיטָה דַי מִיטָּלָעָן, וּוּאָס זַיְדָה בָּאָזְוּצָעָן.

צולעכט, איזו ווי די אידיעען, וואס איד האב דא נארוואס אויסט נעלרטט, זיינען די הוייפט-פונקטען, וועלכע איד באחאנדען אין דעם דאזיגען טראקטאט, וויל איד, אידיער איד גוי זויטער, שטראק בעי' מען דעם לויינער, ער זאל זיינ איזו גוט איז איבערלוייענען נאכאמאל מoit אויפמערקיוזאמקיטט די דאזיגע צוויי קאפאיטלען אוו פיל נאכדרענקען איבער ווי. איד בעט אים אויך, ער זאל זיך גוט איבערצינגען, איז איד האב געשראיבען די איזיגע שורות נישט מיט דער כונה אינגעופיר רען ניאינקייטען, נאך כדוי מתקן צו זיינ די טוות', וואס מיר האבען זיינ ער צו זיינ זי פארשואונדנען.

ק א פ י ט ע ל פ י נ פ צ ע נ.

נישט די טעאלאגיע איז און דינסט פון שכט און נישט דער שכט איז און דינסט פון דער טעאלאגיע. עם ווערען איז דערזעלביבער צייט געוויזען די גראנדען, וואס איבערציגען אונז איז דער אויך טאָרומטעש פון דער תיליגער שריפט.

די, וואס זויסען נישט, ווי איזו אַפְּצָוְתִּילְעָן די פִּילְאָזָאָפְּעָן פון דער טעאלאגיע, וויכוחען זיך איבער דעם, צי די ביבעל דארף זיינ איז דינסט פון שכט, אַדרער פָּאָרְקָעָרטֶן, דער שכט דארף דינען דער ביבעל. מיט אַנדְרָע וווערטער, צי דער זיינ פון דער ביבעל דארף צוֹנְגָּפָאָסְט ווערען צום שכט, אַדרער דער שכט דארף צוֹנְגָּפָאָסְט ווערען צו דער ביבעל, די סְקֻעְפְּטִילְעָר וואס לְיִקְעַנְעָן די יְכֻרְקִיְּתָן פון שכט, אַונְטָעָר שטיצען די לְעַצְמָעָה הנחה; די ערשות הנחה ווערט באָרטְרִידְגִּינְטָן פון די דָאָגְמָאָטִיקָעָר. אַבער איז סי די, סי די אַנדְרָע, האבען אַינְגָּאָנְצָעָן אַ טָוּת, — דָאָס אַיז צו זען דערפּוֹן, וואס מיר האבען שווין בי אַיצְט גְּזָעָנְט, וויל אַיז בִּידְעָ פָּאָלְעָן מוֹאַיְינְסָן פון די בִּידְעָ גְּעַפְּעַלְשָׁת ווערען: דער שכט, אַדרער די בִּיבְעָל. אַין דער אַמְתָה, מיר האבען גֵּעָ זעען, אַז די בִּיבְעָל לְעַרְנְט נִשְׁטָן קִיּוֹן פִּילְאָזָאָפְּעָשָׁן סְפָּעָקְוָלָאָצִיעָם, נאָהָ

ニישט מעער, ווי פרומקייט, און איז אלֶאָז, וואס זי איז בולֶל איז זיך, איז ניעווען צונגעפאסט צו דער השעה און צו די פון פריער אונגענומענע מייד נונגענו פון פאלק. ווערעס וויל, אלֶזווו, צופאסען די ביבעל צו דער פילאָזאָפֿיע, דער וועט זיכער צו שרייבען די נבאים אַמאָס אַידיעען, וואס זי האבען דאס נישט געהאט איז זינען, אַפְּלוֹ נישט איז חַלּוֹם, און שלעכט אויסטיטישען זיינער מײַינונג. אַקעגּוֹן-אַכְּבָּר דער, וואס שטעלט אַזְוּק דעם שלֶל און די פילאָזאָפֿיע אַיז דינסט פון דער טאָלָאנְגִּין, מוז אַנְגַּעַמָּען די פֿאָרָאָרְטִּיְּלָעָן פון אַפְּאלָק פון פֿאָרְצִּיְּטִּעָן פֿאָר געטְלִיכְעָזָאָכְעָן און אַזְוּ אַרְוּם לאָזְוּן זיַּן גַּיְיסְט גַּעֲפָאָנְגָּעָן און פֿאָר בְּלָנְדְּטָמָּט. בְּיִדְעָז וּלְעָלָעָן, אלֶזוו, באַהְיוֹפְּטָעָן אַומְזָין, — אַיְינְעָרָ מִיט דער אַנדְעָרָר — אָן שְׁכָל.

דער ערשותער צוישען די פרושים, וועלכְּבָּר האָט זיך אַרוּיסְגּוֹאָנט אויסדריךְיך, אָזְזָען מז צופאסען די ביבעל צום שלֶל, איז געווען דער רַמְבָּס, וואס זיַּן אַנְזִיכְטָה האבען מיר גַּבְּרָאָכְט אַיז קַאָפְּיַטְעָל II/V אָזְזָען באָשְׁטוּרִיט מיט פֿילְ אַרגְּמוֹנְטָעָן. הַגְּמָגְּמָל דער דָּזְוִינְגָּר מַחְכִּיב אַיז געווען בְּיֵי די פֿרְוִשִּׁים אַגְּרוּסְעָר אַוְטָאָרִיטָעָם, האבען די מַעְרְסְטָעָ פון זיַּן פֿוֹנְדְּעָסְטוֹוְגָּעָן אַפְּגַּעַוְיִיכְטָ פון אַיז אַיז דעם דָּזְוִיְּז גַּעַנְקָט אָזְזָען זיך מִיחַם גַּעַוְוָן צו דער מִיְּנוֹנָגָן פון אַגְּנוּסְעָן רַבִּי יְהָוָה אַלְפָהָר, וועלכְּבָּר אַיז, וועלענְדוֹגָן אַוְסְמִיְּרָעָן דעם רַמְבָּס טָעוֹת, אַרְיוֹנָגְעַפְּאָלָעָן אַיז דעם אַקְעָנְגָּעָזְעָצְמָעָן טָעוֹת. דער דָּזְוִינְגָּר יְהָוָה באַהְיוֹפְּטָעָט(*), אָז דער שלֶל דָּזְרָאָך דִּינְגָּעָן דער בִּבְעָל אָזְזָען אַיר אַינְגָּאנְצָעָן אַונְטָעָרְגָּעָוְאָרְפָּעָן. אַוְיָב מִזְעָן דָּזְרָאָך, לֹוֹט זיַּן מִיְּנוֹנָגָן דָּרְקְלָעְרָעָן אַגְּנוּסְעָ שְׁטָעָל פון דער בִּבְעָל מַעְטָאָפָּאָרִיש, אַיז עַס נִישְׁט דָּרְעָפָּאָר, ווֹיִיל דער בּוֹכְשָׁטָאָבְּלִיכְבָּר זיַּן אַיז סּוֹתָר דָּעַם שלֶל, נָאָר בְּלִזְוּן דָּרְעָפָּאָר, ווֹיִיל עַר אַיז סּוֹתָר דָּעַר בִּבְעָל גּוֹפָא, ד. ה. אַירָעָ קַלְאָרָאָרוּסְגּוֹאָגְטָעָ עִקְּרִיאָמָּוֹנָה. דָּרְפָּוֹן פִּירָט עַר אַוְיָס אַטְּדָעָם אַלְגְּעָמִינָעָם בְּלָל : אָז אלֶאָז, וואס די בִּבְעָל לְעָרְנָת דָּגְמָאָטִיש אָזְזָען באָהְיוֹפְּטָעָט עַס אַיז אַוְסְדְּרִיקְלִיכְעָ וּוּרְטָעָר, דָּזְרָאָך אַוְיָפָּוֹן סְמָךְ פון אַיר

* אַיך דָּרְמָאָן זיך, אָז אַיך האָב די דָּזְוִינְגָּעָן מִיְּנוֹנָגָן אַמְּפָל גַּלְיוּעָנָט אָזְזָען אַבְּרִיוֹו קַעְגָּעָן דעם רַמְבָּס, וואס גַּפְּנִיכְט זיך צוֹוִישָׁעָן אַנדְרָעָ ברִיוֹו, וועלכְּבָּר וועָרָעָן צַוְּגָּשְׁרִיבָּעָן דעם דָּזְוִינְגָּעָן שְׁרוֹפְּשָׁטְשָׁעָלָעָר. אַגְּמָרְקָוָנָגָן פון מַחְכִּיב.

אויטאריטעט אליאן אומבאידינגט אונגענומען ווערטען פאר אמרת ; אז צען ווועט איז דער ביבעל נישט געפינען קיין שום דאנמע, וואס זאל סותר זיון איז דאנמע אויף א דראקטען אופן, נאך בלזוי דורך שלסידאיסר פירזונג, וויל דער ביבליישער אופן פון אויסטרוק איז איז, אז ער זעם אפטמאל אוייס פאראויסצוזעצען עבעס איזוינס, וואס איז סותר א דאנמע, וועלכען די ביבעל האט געלערנט אויסטרוקילד ; אז איז דאס אליאן איז דער גראנד, פארוואס מען דארוף אטדי שטעלען דערקלערען מעטאָ פאריש.

למשל, די ביבעל לערטט דיויטליך, אז עס איז פארהאָן איז גאט (ד ב ר י.מ. קאָפ. ו/, פסוק 4). אונ עס איז ערגעץ נישט צו גען פינען קיין איז שטעל, וואס זאל באשטעטיגען אויסטרוקילד, אז עס זיינען פארהאָן פַּיל געטער. עס זיינען אבער פארהאָן געוויסע שטעל לען, וואו גאט רעדט וועגען ויך, אבער די נבייאָם רידיען וועגען גאט בלשון רבים. דער דאָזינער אופן פון אויסטרוק דערלאָזט די הנחה אז עס זיינען פארהאָן פַּיל געטער, אבער דער יסוד פון דער שטעל וויזוט דערויף נארנישט אן. אונ מחת דעם מזוען אטדי אלע שטעל לען דערקלערט ווערטן מעטאָפֿאַרְישׁ : נישט דערפֿאַר, וויל די פַּיל געטעררי איז ווידערשפֿרְעֶבְּגִּין צום שכל, נאך דערפֿאַר, וויל די ביבעל באשטעטיגט אויסטרוקילד, אז עס איז פארהאָן נאך איז גאט. — אונ וויטער : חיות די ביבעל באשטעטיגט אויך אויסטרוקילד איז ד ב ר י.מ. קאָפ. ד, פסוק 15 (ווערד מיניגט), אז גאט איז אומלער פְּערְלִיךְ, בגין מזוען מיר גלויבען דורך דער אויטאריטעט אליאן פון דער דאָזינער שטעל, אבער נישט פון שכל, אז גאט האט נישט קיין קער-פעער, אונ מילאָ מזוען מיר אויך דערקלערען מעטאָפֿאַרְישׁ, אויפֿן ס�� פון דער ביבליישער אויטאריטעט אליאן, די אלע שטעלען, וואס שריבען גאט צו העט, פִּס און א. וו. וויל נאך אטדר דער אופן פון אויסטרוק דערלאָזט די הנחה, אז גאט איז קעיפֿערלְיךְ.

אטדאָם איז די מײַנוֹגָן פּוֹן יונען מהבר. אויך ווי וויטער וויל דערקלערען די ביבעל דורך דער ביבעל נופא, ניב איך אַים נערעכט ; עס איז מיר אבער אַחֲדֵשׁ, ווי איז אַמְּנַשׁ מײַט שְׁכָל קאָן אַזְּוִי זיך מײַען צו צוושטערען דעם שכל. עס איז אמרת, אז די ביבעל דארוף דער-קלערט ווערטן דורך דער ביבעל, כל זמוֹן מיר פָּאַרְנָעָמָן זיך נאך מיטן זיינען פּוֹן די רעדעם איז מיט דער מײַנוֹגָן פּוֹן די נְבָיאִים ; איז אבער

דער אמתער זיין אנטדרעקט, אוזו מזוען מיר נויטיגערהייט אויד באנו
 צען אונזער אורתיל און שכט, כרי צו קאנגען גבעען דערויף אונזער
 הטעמטע. וווען אבער דער שכט, נישט געקקט אווות זיין זוינערשפערע
 כיינקיט צו דער ביבעל, דארך פונדעסטוועגען דורךאיס זיין איר אונז
 טערגעוואָרפהען, שטעל איד רידראָגען: דאָרפהען מיר דאס טוּ מיט שכט,
 אָדרער ווי בלינדען אָן דער הסכמה פֿוּ שכט? אָויב אָן שכט האנדלען
 מיר זיכער, ווי גארען, אָן שם אָורתיל, אָויב אָבער מיט שכט, אָנער-
 קענען מיר, אלזוּ, די ביבעל נאָר דורך דער קראָפֶט פֿוּ שכט אָן וואָל-
 טען זי נישט אָנערקענען, וווען זי וואָלט סותר געווען דעם שכט, אָן
 ווער, אָיד בעט אִיד, קאָן עפָּס אָנערקענען אַין געדאנק, וווען דער
 שכט פֿראָטעסטייט? אָן הייסט דען דאס אָפלְּיקענען זי זאָר אִין
 גייסט עפָּס אָנדערש, ווי דאס, אָן דער שכט אַיז זוינערשפערעכֿג צו
 אַים? אָיד קאָן זיך באָמת נישט געונג אָפְּחידושען, ווּאָס מען ווּיל
 דעם שכט, אַטְּדי אָומְפָּאָרגְּנִיְּלִיכְּעָבָּגָּבָּעָן, אַטְּידָס געטלְּיכְּעָבָּגָּמָּן, אָונֵן
 טערוּוואָרפהען זי צו פֿעלשען. אָיד קאָן זיך אָויר נישט געונג אָפְּחידוש-
 אַיז ביכּוֹת זי צו פֿעלשען. אָיד קאָן זיך אָויר נישט געונג אָפְּחידוש
 מען, ווּאָס מען האָלט גָּאָרְנִישְׁטָט פֿאָר קְּיוּן פֿאָרברעכְּעָן צוּ רְּיִדְּעָן אָומְדָּה
 ווּירידָן ווּגעָן דעם נְּיִסְׁטָם, אַטְּידָם אָמְתָּהָן אָרְיִינְגְּנָאָל פֿוּ געטלְּיכְּעָנָן
 ווּאָרטָם, אָן צו דערקְּלְּעָרָעָן אִם פֿאָר פֿאָרדרְּאָרָעָן, בלינְד אָן קָאָפְּרוּידָ-
 דִּיג, בעט מען האָלט פֿאָרָן גָּרְעָסְטָן פֿאָרברעכְּעָן צוּ האָבָּעָן אָן גָּלְיכְּעָ-
 מְיִינְגָּן ווּגעָן דעם בוכְּשָׁטָבָּה, דעם אָפְּכְּלִיד פֿוּ נְּאָטָּס ווּאָרטָם. די דָּאִ-
 זיגע לְּיִתְּ גָּלוּבְּעָן, אָן עַם אַיז זיך פֿוּ פֿרוּמְקִיט נִישְׁט צוּ האָבָּעָן
 קְּיֻון צוּטְּרוּי צָום שכט אָן צָום אַיְגְּנָעָנָם אָוָרְטִיל אָן אָן עַם אַיז
 נְּאָטְּלוֹן מְסֻופֶּק צוּ זְיִוַּן אַין די, ווּאָס האָבָּעָן אָוָנוּ אָיבְּרָעָנְגָּעָבָּעָן די
 הְּיוּלִינְגָּעָבָּה. דָּאָס אַיז אָבער אָרְיִינְגָּעָטָה אָן נִישְׁט קְּיֻון זיך
 פֿוּ פֿרוּמְקִיט. אָיד פֿרְעָג: ווּאָס זְיִינְגָּעָן זְיִי עַם אַזְׂוִי אָוּמוּרָוָאִין?
 ווּאָס שְׁרָעָקָעָן זְיִי זְיִד אַזְׂוִי? גָּלוּבְּעָן זְיִי דָּעָן, אָן די רְּעִילְּגִיְּעָן אָן דער
 גָּלוּבְּעָן קָאָנְגָּעָן אָנְדָּרְעָשָׂנִית נִישְׁט פֿאָרְטִילְּדִיגָּט ווּעָרָעָן, סִידְּרָעָן די מְעָנְשָׁעָן
 זְאָלְעָן בְּכוֹזָן אָרוּסְמָלָאָזָעָן פֿוּ אָוָן אַלְעָאָן אָנְדָּרְעָאָן זְאָבָּעָן אָוּן פֿאָרְלִיְּ-
 קָעָן דעם שכט? אָויב זְיִי גָּלוּבְּעָן אַזְׂוִי, האָבָּעָן זְיִי בְּלִי סְפָּקָ מְעָרָ-
 מְוֹרָא פֿאָר דער בְּיבָּעָל, ווי צוּטְּרוּי צוּ אִיד. עַם אַיז אָבער ווּוִיט דער-
 פֿוּ, אָן רְּעִילְּגִיְּעָן אָזָן פֿרוּמְקִיט זְאָל ווּעָלָעָן אָוּנְטָעָרְוּוּאָרְפָּעָן אָוּנְטָעָר זְיִד
 דעם שכט, אָדרְרָעָר דער שכט — די רְּעִילְּגִיְּעָן אָן אָז בִּידְעָן זְאָלְעָן קָאָנְגָּעָן

פָּרְנַעַמָּעַ אֵין דָּעַר גְּרֻסְטָר אֲחֹדֹת זִיּוּר גַּבְּיוֹת. אִיד וּוּל בָּאַלְדָּעַן צַוקְוָמָעַן, אֶבְּגָר קָודָם כָּל וּוְיל אִיךְ דָּא אָוִיסְפָּאַרְשָׁעַן דָּעַם כָּלְכָּל פָּוּן דָּעַם אַוְיבָּעַן-צִיטְרָטָעַן רָב.

די מִיְּנוֹגָג פָּוּן דָּעַם דָּאַזְיָגָעַן דָּבָּ אַיּוֹן, וּוְיַגְּזָגָמָה, אָז מִיר מְזוּזָעַן אַלְאָ, וּוּאָס דִּי בִּיבָּעַל באַהוּיְפָטָעַט, אַנְעַרְקָעַנָּעַן פָּאָר אַמְּתָא אַזְוָאַלְאָ, וּוּאָס זַי פָּאַרְנוֹיָגָט, צְרוּיקָוְיְזָעַן, וּוְיַאֲפָלְשָׁעַן זָאָז. עַר דָּעַנְקָט וּוּיְטָהָל, אָז דִּי בִּיבָּעַל באַהוּיְפָטָעַט נִישָׁת אָזָן פָּאַרְנוֹיָגָט נִישָׁת אַיּוֹן קַיְיָן שָׁוָם פָּלָאָז מִיט אַוִיסְדָּרְקְלִיבָּעַ וּוּרְטָעַר עַפְעַם אַזְוָוָנָס, וּוּאָס זַאֲלָזָיָן אַיּוֹן סְתִּירָה דָּעַרְמִיט, וּוּאָס זַי הָאָט באַהוּיְפָטָעַט, אַדְעָר פָּאַרְנוֹיָגָט אַיּוֹן אָז אַנְדָּעַר שְׁטָעַל. אָז דִּי דָּאַזְיָגָעַן צְעוּיִי הָנָחוֹת זַיְנָעַן זַיְנָעַן דָּרְיִוְסְטָעַן, — דָּאָס וּוּטָעַט יַעֲדָר אַיְינָעַר לִיְכָט אַנְעַרְקָעַנָּעַן. אַוּוּקָעַנְקָקָט דָּרְפָּמָה, וּוּאָס דָּעַר דָּאַזְיָגָעַר רָב הָאָט אַרְוִיסְגָּאַלְאָזָעַן פָּוּן אַוְיָג אָז דִּי בִּיבָּעַל אַיּוֹן צְנוּוֹפָגָעַשְׁטָעַלְתָּ פָּוּן פָּאַרְשִׂיְדָעַן בִּיכָּעָר, וּוּאָס זַיְנָעַן גַּשְׁרַבְּיָהָעָן גַּעַן זַיְנָעַן אַיּוֹן פָּאַרְשִׂיְדָעַן צִיְּתוֹנָן, פָּאָר פָּאַרְשִׂיְדָעַן מְעַנְשָׁעַן אָז פָּוּן פָּאַרְשִׂיְדָעַן מְחַבְּרִים, אָזָן וּוּאָס עַר הָאָט פָּאָר אַטְדִּי הָנָחוֹת נִישָׁת גַּעַר הָאָט קַיְיָן אַנְדָּעַר אַוִיטָאַרְטָעַט, וּוּיְלָזָעַר שְׁבָל אָז דִּי בִּיבָּעַל זַיְנָעַן גַּאֲרַנִּישָׁת אַזְוָוָנָס, — וּוּאָלְטָעַט עַר דָּאָר באַדְאָרְפָּט באַוְיָוִיד זַעַן, אָז דִּי אַלְעָז שְׁטָעַלְעָן, וּוּאָס זַיְנָעַן סּוֹתָר אַנְדָּעַר שְׁטָעַלְעָן נַאֲר דָּוָרָד שְׁלוּסָאַוִיסְפִּירָוָן, קָאנָעַן לִיְכָט דָּעַרְקָלְעָרָט וּוּרְעָרָן מְעַטְאַפָּאַרְשָׁיָן, לְיִוָּט דָּעַר נַאֲטוֹר פָּוּן דָּעַר שְׁפָרָאָד אָזָן וּוּדְלָגָן דָּעַם פָּלָאָז, וּוּאָס זַיְנָעַן מְעַן. עַר וּוּאָלְטָעַט אַוְיָד באַדְאָרְפָּט באַוְיָוִיזָעַן, אָז דִּי בִּיבָּעַל אַיּוֹן גַּעַקְמָעַן צַו אַוְנוֹ נִישָׁת גַּעַפְעַלְשָׁטָם.

מִיר וּוּלָעַן באַחַאנְדָּלָעַן דָּעַם עַנְיָן מִיט אַסְדָּר. וּוּאָס אַיּוֹן שִׁירָד דָּעַם עַרְשָׁטָעַן פָּוּנְקָט, פָּאוּזָעַן מִיר דָעַן, אִיד בַּעַט אַיְידָה, וּוּעַן דָּעַר שְׁבָל אַיּוֹן סּוֹתָר דָּעַר בִּיבָּעַל, אַנְגָּעַנָּעַן פָּאָר אַמְּתָא אַלְאָ, וּוּאָס דִּי בִּיבָּעַל באַהוּיְפָטָעַט, אָזָן צְרוּיקָוְיְזָעַן, אַלְמָן נִישָׁת אַמְּתָדָגָן, אַלְאָ, וּוּאָס זַי פָּאַרְדָּ נִיּוֹנָט? מַעַן וּוּטָעַט מִיר אָפְשָׁר אַוִיסְעַצָּעָן, אָז אַיּוֹן דָּעַר בִּיבָּעַל גַּעַפְיָנָט זַיְדָנִישָׁת קַיְיָן זַאָה, וּוּאָס זַאֲלָסְתָּר זַיְן, וּוּאָס זַיְנָעַן דָּעַר שְׁבָל אַיּוֹךְ עַנְטָפָרְעָן, אָז דִּי בִּיבָּעַל באַהוּיְפָטָעַט אָזָה לְעַרְנָת אַוִיסְדָּרְקְלִירָה, אָז גַּאֲטָאָז אַיּוֹן אַיְפָרְזִיכְטָן (אַיּוֹן דִּי עַשְׂרָתָה דְּבָרּוֹת, אָז שְׁמָן, תְּ), קַאְפָּה, לְהָדָה פְּסָקָן 14, אַיּוֹן דִּבְּרָה יְמָן, קַאְפָּה, דָ' פְּסָקָן 24, אַיּוֹן פִּיל אַנְדָּעַר שְׁטָעַלְעָן), וּוּאָס דָּאָס אַיּוֹן וּוּיְדָרְשָׁפְרָעָכִיגָן צָום שְׁבָל. מַזְוָעָן דָעַן פָּוּנְדָּעַסְטָוּעַנָּעַן דָּאָס אַגְּנָעַמָּעַן פָּאָר אַזְמָתָא? נַאֲרָמָעָה, אַוְיכָמָעָה מַעַן גַּעַ-

פינט איזן דער ביבעל געוויסע שטעלען, וואס דערלאזען די חנחה, איז נאט איז נישט איזיפערזיכטיג, וועט מען, הייסט עס, מוזען נויטינגר' החיט זוי דערקלערען מעמאפאריש, כדי זוי זאלען נישט אויסען צו דערלאזען איזה חנחה?

פונקט איזוי זאנט די ביבעל אויסדריקילד, איז נאט האט ארפאָפ גענידערט אויפן באָרגן סיני (וע ש מ ו ת, קאָפ, פסוק 20 איז וויטער). זי שרייבט אים צו נאָר אַנדער אַרטליך באָאוועגענען איז ערנט איזן ערגען נישט אויסדריקילד, איז נאט באָאווענט זיך נישט. אויר אַדָּם מוֹג, אלזוי, יעדער אַינְגֶּר אַנְגֶּמֶן פֿאָר אַמְּתָה. איז ווען שלמה זאנט, איז נאט איז נישט אַיְגָּנָּעָשָׂלָסָעָן איזן קִין שָׁם פְּלָאָז (וע מ ל ב י מ א, קאָפ. ח, פסוק 27), הָגֵם עַר בְּאַהֲוִיפְּטָעַט נִשְׁתָּמָע אַוְיסְדְּרִיקְילִיד, איז נאט איז אַוְמְבָּאָוּגְּלִיד, לאָזֶט זיך עַס אַבְּעָר אַוְיסְפְּרִיד רָעָן פּוֹ זַיְנָעָן וּוּרְטָעָר, דָּאָרָה, אלזוי, די דָּאָזִינָּע שְׁטָעַל נִוְּטִינְגְּרָהִיט איזוי דערקלערט ווערבען, איז זיך נישט אויסען צו וועלען אַוְעָקָנָע מען פּוֹ נאָט די אַרטְלִיכְבָּע באָאוועגענען. פּוֹנְקָט איזוי מְזֻוּעָן אויר די חימָר לעַן גַּעַהְאַלְמָעָן וּוּרְעָעָן פֿאָר נָאָטָס וּוּאָוְנוֹגָן איזן טָרָאָן, ווַיְיָל די בְּבָעֵל באַהֲוִיפְּטָעַט דָּאָס אַוְיסְדְּרִיקְילִיד. איזן איזוי אַרְוּם מְזֻוּעָן נאָר פִּיל אַזְוָנָע זָכָען, וואָס זַיְנָעָן גַּעַזְגָּעָן גַּעַזְגָּעָן, לְוִיט דָּרָעָמִינְגְּ פּוֹן די נְבִיאִים איזן פּוֹ פְּאָלָה, אַנְגָּעָנָעָמָעָן וּוּרְעָעָן, לְוִיט דָּעָם כָּלְ פּוֹ דָּעָם דָּאָזִינָּע מַחְבָּר, פֿאָר אַמְּתָה, הָגֵם דָּרָעָשְׁלָאָן די פְּילָאָזְמָע, אַבְּעָר נִשְׁתָּמָע די בְּבָעֵל, גַּעַרְנָעָן אָוָנָה, איז זיך זַיְנָעָן פְּאָלָשׁ, ווַיְיָל דָּרָעָשְׁלָאָן דָּאָר איז אַטְדִּי זָכָעָן קִין דָּעָה נִשְׁתָּמָע.

עם איז אויר פְּאָלָשׁ די באַהֲוִיפְּטָוֹנָג פּוֹ דָּעָם דָּבָר, איז איזן שְׁטָעַל פּוֹ דָּרָעָבָל איזן קִיְּנָמָאָל נִשְׁתָּמָע סּוֹתָר איז אַנדְרָע שְׁטָעַל אוֹוָה אַדִּי רָעָטָע אָוָפָן, נָאָר נִשְׁתָּמָע מְעָר וּוּדְוָר שְׁלוֹס-אַוְיסְפְּרִידָן. איזן דָּרָע אַמְּתָהָן, מְשָׁה באַהֲוִיפְּטָעַט דִּירָעָט, איז נאָט איז אַפְּיָעָר (וע ד ב ר י מ, קאָפ. ד', פסוק 24); איז אויר אוֹוָה אַדְרָעָטָע אָוָפָן פָּאָרְנִינְגָּטָע, איז נאָט זיך האָבָעָן וּוּאַסְעָרְעָסְ-אַיז עַנְלִיכְקִוִּיטָמִיט אַנְצִיכְתִּינְגָּע זָכָעָן (וע ד ב ר י מ, קאָפ. ד', פסוק 12). — די דָּאָזִינָּע שְׁטָעַל, וועט דָּרָע מַחְבָּר קָאנָעָן אוֹיסְזָעָצָען, פָּאָרְנִינְגָּטָע נִשְׁתָּמָע אוֹוָה אַדִּי רָעָטָע אָוָפָה, איז נאָט איז אַפְּיָעָר, נָאָר נִשְׁתָּמָע מְעָר וּוּדְוָר שְׁלוֹס-אַוְיסְפְּרִידָן אָוָנָה מְעָן מְוֹה, דָּרְבָּהָר, צְפָאָסָעָן די דָּאָזִינָּע שְׁטָעַל צו די אַנדְרָע איזוי, איז זיך זָכָעָן אַיְנְצְשָׁלִיסָע אַזְוָנָע זיך אַטְדִּי

פארניינונג. גוט, איר וועל אים צונגעבען, אז גאט איז א פיעער. אבער ניין, מיר וועלען אטדי שטעל בעסער לאזען אינגעאנצען אז א זיין, כרי נישט אריינצלאזען זיך אינאיינעם מיט אונוער מהבר אין אומזין, אזו וועלען נעמען אז אנדער בישפיל.

שמואל פארניינט אויף א דירעקטען אופן, אז גאט האט חרטה אויף זיינע באשלייסען (וז ש מ ו א ל א, קאָפּ, ט"ז, פסוק 29). אקעגען אבער באחויפטעת ירמיה, אז גאט האט חריטה אויף דאס גוטע און שלעכטע, וואס ער האט באשלאסען (וז ר מ י ה, קאָפּ, י"ח, פסוקים 8 אzo 10). נז, זיינען דען אטדי שטעלען נישט סותר איינען דער אנדער אויף א דירעקטען אופן? אזו וועלכע פון זוי זאל מען, לוייט אים, דערקלערן מעטאפאָדער? בידיע זיינען זוי גע- פאָסט אויף א אלגעמיינעם אופן און ווידערשפֿרְעַכּוּן איינען דער אנד- רערער. וואס איינע באחויפטעת אויף א דירעקטען אופן, פארניינט די אנדער אויך אויף א דירעקטען אופן. אונוער מהבר מז, לוייט זיון איינגענען כלֵי, צונלייד אַי אַנְגַּעַמָּעַן דָּאַס פָּאָר אַמְּתָה, אַי צְרוּדָה וויזען, ווי א פָּאַלְשׁוּז אַדְרָ. אַז וואס מאכט עס וויטער אויס, וואס אַז אַז אַז שטעל אַז סותר אַז אַנְהָעֶרֶר נישט אויף א דירעקטען אופן, נאָר נישט מעד ווי דורך שלוס-אַיסְטְּפִּידְרָוָן, ווען דער אַוִּיסְפִּיד אַז קְלָאָר אַז ווען די נאָטוֹר פּוֹן דער שטעל אַז דִּי אַוְשְׁטְּעָנְדָן, וואס באַלְיוֹטָעַן זוי, דערלאָזען נישט קְיוּזִין בַּיְלָדְלִיכָּעַ דַּרְלָפְּרוֹנָן? אַז זיינע שטעלען זיינע פָּאָרָהָאָן פִּילְ אַז דער בִּיבְּעָל, וואס וועגען דעם זע קאָז פִּיטְעַל II פּוֹן דעם דָּזְוִינָן טְרָאַקְטָאָט, וואו מיר האבען געויזען, אז די נבייאַט האבען געהאט אַקְעַנְגַּעַזְטָעַן אַז ווידערשפֿרְעַכּוּן מִיְּנוּנִי גען, אַז בָּאוֹנְדָרָטָס קָאַפְּטָלָעַן אַז אַז אַז, אַז וועלכע מיר האבען אויף געויזען די אַלְעַסְתְּרָוָת, וואס זיינען פָּאָרָהָאָן אַז די בִּבְּלִישָׁע גַּעֲשִׁיבָּטָעַן.

עם איז נישט נויטיג פָּאָר מיר צו באַטְרָאַכְטָעַן דָּא גַּעֲנוּעָר אַטְדָּי אַלְעַסְתְּרָוָת, וויל דאס, וואס עס איז ביז אַיצְטָמָט גַּעֲזָנָט גַּעֲזָרָעָן. איז גענוג צו וויזען די אַמְּזִינְגִּיקִיט, וואס פָּאַלְגָּעַן פּוֹן אַטְדָּים כלֵי אַז פּוֹן אַטְדָּר מִיְּנוּנָג, אַזוי אויך זויער נִישְׁטְדִּיכְטִיכְיִקְוִיט אַז די אַיבְּרָגְנָעָאַילְטָקִיט פּוֹן דעם מהבר. מיר וועלכע, אלזוו, צוּרִקְוּזְוּזָעַן די מִיְּנוּנָג פּוֹן אַטְדָּם רַבָּ, אַזוי אויך דעם רַמְבָּ"מְסָ מִיְּנוּנָג, אַז וועלכע אַוְשְׁטְּעָלָעַן, אלס זיבערען אַז פָּעַסְטָעַן אַמְּתָה, דעם כלֵי, אַז

ニישט דיא טעאלָאנְגּוֹשְׁ דָאָרָף זַיִן אַין דִינְסְט פֿוֹ שְׁכַל, נִישְׁט דָעַר שְׁכַל אַין דִינְסְט פֿוֹ דָעַר טעאלָאנְגּוֹשְׁ, נֶאָר יַעֲדָעַר פֿוֹ זַיִן דָאָרָף האבען זַיִן אַיְנוּנְעַנְעַם גַּעַבְתְּ : דָעַר שְׁכַל, זַיִן גַּעַזְעַנְמַט, דָאָרָף האבען דָעַם גַּעַבְתְּ פֿוֹ אַמְתַּה אַזְן חַכְמָה ; אַזְן דיא טעאלָאנְגּוֹשְׁ — דָעַם גַּעַבְתְּ פֿוֹ פְּרוּמְקִיט אַזְן גַּעַהְאַרְבִּינְגִּיקִיט. וּוּיְיל דיא מַאֲכַט פֿוֹ שְׁכַל, זַיִן מִיר האבען דָאָס שַׁוִּין אַיְפְּגַעְוּזְוּזְעַן, נִיְשְׁטַ נִישְׁט אַזְוֵי וּוּיְיט, אַזְעַר (דָעַר שְׁכַל) זַאַל זַיִן בִּיכְוָלְתְ צַו בָּאַשְׁטְיִימָעַן, אַזְעַר מַעֲנְשָׁעַן קָאנְנוּ זַיִן גַּלְקוּעַלְגִּין דָוְרַד דָעַר גַּעַהְאַרְבָּרְכִּיְתְ אַלְיוֹן, אַזְעַר דָעַר דָעַרְקָעַנְטָעַנְשִׁיְ פֿוֹ זַאַכְעַן. דיא טעאלָאנְגּוֹשְׁ, וּוּיְ דָעַר, שְׁרִיבְטַ נִישְׁט פָּאָר אַזְן בָּאַפְּעַלְטַ נִישְׁט קִיּוֹן אַנְדָרְזָאָר, זַיִן גַּעַבְתְּ גַּעַהְאַרְבִּינְגִּיקִיט ; זַיִן וּיְיל אַזְן קָאָזְנְשָׁטַ, וּוּאָס זַאַל זַיִן קָעְבָּנוּ דָעַם שְׁכַל. אַין דָעַר אַמְתַּעַן, דיא טעאלָאנְגּוֹשְׁ בָּאַשְׁטְיִימָט, וּוּיְ מִיר האבען דָאָס גַּעַוְוּזְעַן אַזְן פָּאַרְגָּעַן קָאַפְּיִטְעַל, דִי עַקְרִיאַמְוָנה אַזְרַעַל אַזְוֵי וּוּיְיט, אַזְוִיפְּ וּוּיְ וּוּיְיט עַס גַּעַנְגַּט פָּאָר דָעַר גַּעַהְאַרְבִּינְגִּיקִיט ; וּוּאָס אַזְעַר שִׁידְעַמְעַד דָעַם אַזְפַּן וּוּיְ אַזְוֵי דִי דָאַזְוְגַע עַקְרִיאַמְוָנה דָרְפָּעַן גַּעַנוֹן פָּאָר שְׁטָאַנְעַן וּוּרְעַן, כְּדִי צַו זַיִן אַזְן הַסְּבָבָמִיטָן אַמְתַּה — דָאָס צַו בָּאַשְׁטְיִמְעַן לְאֹזֶט וּוּיְ אַבְּיַעַר דָעַם שְׁכַל, וּוּאָס אַזְעַר דָאָס אַמְתַּעַן לִיכְטַ פֿוֹ דָעַר נִשְׁמָה אַזְן זַוְּאָס אַזְעַר זַעַט נִישְׁט דיא טעאלָאנְגּוֹשְׁ קִיּוֹן אַנְדָרְזָאָר, וּוּיְ נֶאָר חַלְמוֹת אַזְעַר פִּיקְטוּזְעַזְבָּעַן.

אוֹנוֹטָעַר טעאלָאנְגּוֹשְׁ אַזְן עַנְגְּרַעַן זַיִן פְּאַרְשְׁטִי אַזְעַר דָאָר דִי אַנְטְּפָלְקָוָנָה, אַזְוִיפְּ וּוּיְ וּוּיְיט זַיִן גַּעַבְתְּ אַזְעַר דָעַם צַל, זַיִן וּוּלְכָבָעַן דִי בִּכְבָּל שְׁטוּרְבָּט, וּוּיְ אַידְחָבְדָאָס פְּרִירַע אַוְיסְנְעַפְּרִיט (אַזְעַר אַזְן אַזְן דָעַר אַזְפַּן פֿוֹ גַּעַהְאַרְבִּינְגִּיקִיט, אַדְרָעַר דִי דָאַגְּמָעַן פֿוֹ אַמְתְּדִירְגָּעַן גַּלוּבָעַן אַזְעַר אַמְתְּדִינְגָּרְפְּרִומְקִיט), אַדְרָעַר דָאָס, וּוּאָס הַיִּסְטָ אַזְן אַיְנוּנְעַטְלִיכְעַן זַיִן גַּעַנְעַן גַּאֲטָס וּוּאָרטָט, וּוּאָס בָּאַשְׁטְיִיטָן נִישְׁט אַזְן אַזְעַר צַאַל בִּיכְעַר (זַעַט זַעַט דָעַם קָאַפְּיִטְעַל XII). וּוּזְעַט דִי טעאלָאנְגּוֹשְׁ אַזְן אַיְנוּפְּגַעְפָּסְט אַזְוֵאָז אַזְפַּן, וּוּזְעַט מַעַן גַּפְיִנְעַן, אַזְעַר אַיְרַע פְּאַרְשְׁרִיפְּטָעַן אַזְעַר לְעָרָס וּוּעַבְנָן לְעַבְנָן זַיִן גַּעַנְמָט מַיְטָן שְׁכַל, אַיְרַע עַנְדְּצִיל אַזְן קִיּוֹן שֻׁוּם פּוֹנְקָט נִישְׁט וּוּיְדָרְשְׁפָּרְעָכִיגְ צָום שְׁכַל, וּוּאָס מַחְמָת דָעַם אַזְעַר זַיִן גַּילְטִינְגְּ פָּאָר אַלְעַ מַעְנְשָׁעַן.

וּוּאָס אַנְבָּאַלְאָנְגַּט דָעַר גַּאֲנְצָעַר בִּכְבָּל בִּכְבָּל, האבען מִיר שַׁוִּין גַּעַד אַיְוּזְעַן אַזְן קָאַפְּיִטְעַל VII, אַזְעַר זַיִן דָאָרָף בָּאַשְׁטְיִימָט וּוּרְעַן דָוְרַד אַיְרַע אַיְנוּנְעַר גַּעַשְׁכְּבָעַן אַזְעַר נִישְׁט דָעַר אַלְגְּעַמְיִינְעַר גַּעַשְׁכְּבָעַן פֿוֹ דָעַר נִאְטוֹרַ, וּוּלְכָבָעַן אַזְעַר יִסְׂדֵד פֿוֹ דָעַר פִּילְאַזְאַפְּיִעַ אַלְיוֹן. עַס דָאָר

אונזו אויר נישט ארען, אויב מיר געפינען, אז דער אויף אט-אוז אופּוּ געזוכטער זיין פון דער ביבעל איין דא און דארט סותר דעם שכָּל. וויל אלֶיך, וואס מען טראפעט איין דער ביבעל פון אט-אעם מיז, אדרער וואס די מענשען מעגען אז שאדרען פאר דער ליבע נישט וויסען, וויסען מיר אויף זיכער, אז דאס אלֶיך איין נישט גונג דער ביבעל, אדרער גאטס'ס ווארט, און ממיילא קאו יעדער אינער דענקלען מכח דעם, וואס ער וויל, נישט באניינדריג דערביי קיין שם פארכברעך.

מיר וועלען, אלֶוי, דא מאכען דעם אומבאדרינגען אוייספֿר, אז נישט די ביבעל דארף זיך צופאסען צום שכָּל און נישט דער שכָּל דארף זיך צופאסען צו דער ביבעל.

מען קאו אבער ברענגען קענען אונזו אט-די טעה : אויב מיר קאנגען נישט באוויזען על פי שכָּל, צי איין דער יסוד פון דער טעאלֶיך גיעע, ד.ה. אז די מענשען קאנגען ווערטען גלייקוועליג נאר דורך דער געד הארכינקייט אלֶיין, אז אמת אדרער נישט, איין ווארטום גלייבען מיר איין דעם ? אויב מיר געמען אז אט-אעם יסוח, ווי בלינדען, אז דער היילך פון שכָּל, האנדלען מיר הייסט עט, ווי נארען, אז אינגענען אורטיל, אויב אבער מיר ווילען, פארכערט, באחויפטען, אז אט-דער יסוד קאו באמת באוויזען ווערטען על פי שכָּל, ווועט די טעאלֶאניע דאן זיין א טיל פון דער פילואואפֿיע און ווועט נישט דארפֿען פון אויר אפֿגנטילט ווערטען.

דרורייף וועל אויך ענטפערען איזו : אויך דראקלער אויף און אבּ-סאלֶוטען אופּן, אז די דאזיגע פונראם ענטאלֶעל דאנגען פון דער טעאלֶיך גיע קאו נישט אנטדרקט ווערטען דורכו נאטיריליכען שכָּל, קיינער האט דאס יעדענפֿאלֶס נאר נישט באוויזען, אז מוחמת דעם איין באזונדרעם נויטיג געוווען די אנטפלעקונג. מיר קאנגען פונדרעס-טועגען אונזנסען אונזער אורטיל, כדי אנטפלעקטע ווועיגנסטען מיט מאראליישער זיכערקייט. אויך זאג מיט מאראליישער זיכערקייט, וויל מיר האבען נאר קיין האפענונג נישט צו קאנגען האבען איין דעם מער זיכערקייט, ווי די נביים אלֶיין, וואס צו זיין איין דאס לכתהיילה אנט-פלעקט געווארען און וואס זיער זיכערקייט איין געווען נישט מע, ווי א מאראליישע, ווי מיר האבען דאס שווין געהאט אופֿגנוועיזען איין קאַ-טעל II פון דעם דאזיגען מואקמְטָט.

עם האבען, אלֶוי, איננאאנצען א טעות די, וואס ווילען באוויזען

די אויטאַרְיטָעַט פֿוֹן דָּעַר בִּיבְּעֵל אַוִּיל אֲמַטְעַמְּאַטְיְשָׁעַן אָפָּן, ווַיֵּל
די אויטאַרְיטָעַט פֿוֹן דָּעַר בִּיבְּעֵל ווּעַנְדָּת זִיד אָנוּ דָּעַר אוּטְאַרְיטָעַט פֿוֹ
די נְבָיאִים אָנוּ מִמְּילָאָ קָאָנוּ וַיְשִׁתְּ בָּאוּיוֹעַן ווּעַרְעָוָן דָּוָרְדָּ שְׂטָאַרְקָרָעָ
אַרְנוּמְעַנְטָעַן, ווַיְדָי, ווְאָסְ דִּי נְבָיאִים פְּלָעָגָעָן זַיִ אַמְּאָל בָּאנְזָעָן, כְּדִי
צָו אַיבְּרַצְיְינְגָעָן דָּאָס פְּאַלְקָ אַיְזָן זַיְעַר אוּטְאַרְיטָעַט. נָאָר מַעַר, אַונְזָעָר
זַיְכְּרָקִיטָיְתָן אַיְזָן דָּעַם פְּרָטָ קָאָנוּ זַיִדְנַיְתָן שְׁטִיצָעָן אַוִּיל קִיןְ
יְסָהָר, ווַיְנָאָר אַוִּיל דָּעַם, ווְאָס דִּי נְבָיאִים הָאָבָעָן דָּעַרְיוֹגָ נְעַשְׁטִיצָט
זַיְעַר זַיְכְּרָקִיטָיְתָן אַיְזָן זַיְעַר אוּטְאַרְיטָעַט. אַיְזָן דָּעַר אַמְּתָעָן, דִּי גַּאנְצָעָ
אוּטְאַרְיטָעַט פֿוֹן דִּי נְבָיאִים אַיְזָן בָּאַשְׁטָאַנְעָן, ווַיְמִיר הָאָבָעָן דָּאָס גַּעַד
וּוֹזָעָן, פֿוֹן אַטְדִּי דָּרְיִי פְּוֹנְקְטָעָן:

1 — פֿוֹן אַלְעַבְּרִינְגָּעָן אָנוּ שְׁאַרְפָּעָן בְּחִיחָדְמָיוּן;

2 — פֿוֹן צִיְכָעָן;

3 — צְוָלָעָצָט אָנוּ דָּעַר עִיקָּה, פֿוֹן אַגִּיסָּט, ווְאָס אַיְזָן גַּוְתָּה צָו
גּוֹטָם אָנוּ רַעֲכָטָם.

אוֹיְפָן קִיןְ אַנְדָּרָעָן גְּרוֹנְדָּעָן הָאָטָן זַיְעַר זַיְכְּרָקִיטָיְתָן זַיִדְנַיְתָן גַּעַד
שְׁטִיצָט אָנוּ מִמְּילָאָ הָאָבָעָן זַיִדְנַיְתָן מִיטָּ אַנְדָּרָעָן גְּרוֹנְדָּעָן נְיִשְׁתָן גַּעֲקָאנְט
בָּאוּיוֹיְעָן זַיְעַר אוּטְאַרְיטָעַט נְיִשְׁתָן צָוָם פְּאַלְקָה, צָוָם וּוּלְכָעָן זַיִי הָאָבָעָן
אַמְּאָל גְּרָעָדָט דָּוְרָכָן לְעַבְּרִינְגָּעָן וּוּאָרטָן, נְיִשְׁתָן צָוָם אָנוֹנָה, צָוָם וּוּמְעָן זַיִי
רַיְדָעָן אִיצְטָ דָוָרְדָּ שְׁרִיפָטָן.

וְאָס אַנְכָּלְאָנְגָּט אַבְּעָר דָּעַם עַרְשָׁטָעָן פְּוֹנְקָטָם. ד. ה. אָז דִּי נְבָיאִים
הָאָבָעָן גַּעַחַטָּ אַלְעַבְּרִינְגָּעָן בְּחִיחָדְמָיוּן, הָאָבָעָן אַיְלִין גַּעֲקָאנְט
זַיִן זַיְכָּרָ אַיְזָן דָּעַם אָנוּ אַונְזָעָר גַּאנְצָעָ זַיְכְּרָקִיטָיְתָן בְּנוֹגָעָ דָרְ אַנְטְּפָלָעָ
קָוָגָעָ קָאָנוּ אַוְן דָּאָרָפָה, אַלְלוֹוִי, גַּשְׁטִיצָט וּוּרְעָוָן נְיִשְׁתָן מַעַר, ווַיְ� אַרְאַיְזָן
דִּי לְעַצְטָעָ צְוִיְיָ פְּוֹנְקָטָעָן, ד. ה. אַוִּיל דִּי צִיְכָעָן אַיְזָן אַוִּיל דָּעַר לְעָרָעָן.
דָּאָס לְעָרָנְטָ אַוִּיד מִשָּׁה אַוְיְסְדָּרְקִילִיךְ. אַיְזָן דִּבְּ רִיְמָ, קָאָפָ. בְּ"חָ
בָּאַפְּעַלְתָּ עָר דָּעַם פְּאַלְקָה, עָר זַאֲלָל גַּעַהְאָרְכָּבָעָן אַנְכָּיָה וְאָס הָאָטָן אַיְזָן
גַּאֲטָסָנָהָמָעָן גַּעַגְבָּעָן אַמְּתָדִינְגָּעָן צִיְכָעָן; אַוִּיל אַבְּעָר דָּעַר נְכָיָה
הָאָטָן גַּעַמְאָכָט פְּאַלְשָׁעָ פָּאַרְאָוִיסְזָאַנְגָּנְגָעָן ווּעַן אַפְּיָלוּ אַיְזָן גַּאֲטָסָנָהָמָעָן,
זַאֲלָל עָר פְּוֹנְדָּעָטָוּגָעָן פָּאַרְמִישָׁפֶט וּוּרְעָוָן צָוָם טְוִיטָה, וַיְיִאַיְנָהָר, וְאָס
הָאָטָן גַּעַוְאָלָט אַפְּוּוּנְדָּעָן דָּאָס פְּאַלְקָה פֿוֹן דָּעַר אַמְּתָדִינְגָּר רַעֲלָגָעָ, מַעַן
עָר בָּאַפְּעַסְטָגָעָן זַיִן אַוּטְאַרְיטָעַט דָוָרְדָּ אַותָּהָוּ אַזְמָפָתִים (זַעַן וּוּגָעָן
דָּעַם דִּבְּ רִיְמָ, קָאָפָ. יְ"גָ). דָעַרְפָּוּן אַיְזָן צָוָם זַעַן, אַזְמָפָתִים דָעַר אַמְּתָדִינְגָּר
נְכָיָה אַוְנְטָעָרְשִׁידָט זַיִד פֿוֹן פְּאַלְשָׁעָן מִיטָּ דָעַר לְעָרָעָן מִיטָּ וּוּאָנָה

דרע. אט-אוז איז דער נבייא, וואס משה דערקעלרט אים פאר אן אמתען און באפעלט צו גלויבען איז אים אן מורה צו ווערעו אפנונגארט. אבער די, זאנט ער זיינגע פאלשע נבייאם אן פאדרינען דעם טומט, וואס זוי האבען געמאכט פאלשע פאראוייסזאגונגגען, ווען אפיילו איז נאמען פון גאט, און געלערנט פאלשע געטער, ווען אפיילו זוי האבען געויזען אמתע נסימ. און דעריבער זיינגען מיר נישט מהוויב צו גלויז בען איז דער ביבעל, ד. ה. איזן די נבייאם, אנדערש, ווי נאר אופן סמד פון זיער לערע, וואס ווערט באפעסティיגט דורך צ'יכען. איז דער אמתען, אזי זוי מיר זעען, איז די נבייאם רעקאמענדירען ליבע און ישר איבער אלץ און שטעלען זיך נארדר ציל, בכנ מאכען מיר דערפּוֹ דעם אויספּיר, איז נישט מיט קיין שלעטער כוונה, נאר מיט א אויפּריכטיג האציג האבען זוי געלערנט, איז די מעני שען קאנען זיין גליקזילונג דורך געהרכיגים און גלויבען. איז איז זוי, ווירדע, זוי האבען די דזוניגע לערע נאר באפעסティיגט דורך צ'יכען, ווערעדן מיר דורך דעם איבערגעציגט, איז זוי האבען דאס נישט באָרוּ הוייפּט אויף א ליבטזוניגען אונט איז זוי זיינגען נישט געווען גערירט פון זיינגען, בעת זוי האבען נביואתג-זעאנט.

נאָד מער ווערעדן מיר באפעסティיגט איז דער דאָויגער מײַנוֹגֶה ווען מיר זעען, איז די נבייאם האבען נישט געלערנט קיין שום מאָר דאלשע פאָרשייפּט, וואס זאל נישט זיין אוּ פֿוּלְשְׁטַעְנְדִּינְגַּן הַסְּכָּם מיטוֹ שבל. וויל עס איז נישט קיין צופאל, וואס גאטִס וואָרט בֵּי די נבייאם שטימט דורךאָיס מיטוֹ וואָרט גאט, וואס רעדט איז אונז. איז דאס, זאנ איך, קאנען מיר אוּספּירען פון דער ביבעל מיט דערזעל-בגער זיבערקיגים, וואס די יידען האבען עס אמאָל אוּספּירט פון דעם לְעַבְּדִּינְגַּן וואָרט פון די נבייאם. איז דער אמתען, מיר האבען איז זיינגען, צום שלום פון קאָפּיטִיל XII, געויזען, איז די ביבעל איז בנגע אָרְטְּרָאָדְרָאָן זיינגען, דעריבער, פֿוּלְשְׁטַעְנְדִּינְגַּן בְּאָרְעָכְטִיְגַּט צו נישט געפּעלשט. מיר זיינגען, דעריבער, פֿוּלְשְׁטַעְנְדִּינְגַּן טְעַאָלָאָגְיָע איז פון דער אָנְדְּרָקְעָנְגַּן דעם דזוניגען יסוד פון דער גאנצעער טְעַאָלָאָגְיָע איז פון דער ביבעל. ווען אפיילו ער קאָן נישט פֿעַסְטְּגַּעַשְׁטָעַלְט ווערעדן דורך מְאַטְּרָאָמְטִישׁ בְּאָוּזְיָעָן. עס וואָלְטָא דָאָר גְּעוּזָע בְּאָמָת אַ נְאָרִישִׁקִּים נִישְׁט צו וועלען אַנְנָעָמָעָן, — נאר דערפּאָר, וויל עס איז נישט בְּאָוּזְיָע גְּעַזְזָע וואָרָעָן מְאַטְּרָאָמְטִישׁ, — דאס, וואס עס איז באפעסティיגט גְּעוּזְזָע

דורד איזו פיל ציינענישען פון די נבייאם, וואס עס איז א קווואל פול פון טרייסט פאר פיסטייג שוואָאכע מענשען, וואס ברענט דעם שטאט נישט וועניג נוצען איזו וואס מיר קאנען גלויבען איז דעם איז וועעלכען עס-אייז שפּוֹר פּוֹ סְכָנָה אָזֶן שָׁאָדָרְנוּ! גְּלִיּוֹד וְוִיּוֹר, כְּדִי אַיִּינְצָרוּבְּטָעַן אָנוּזָעַר לְעַבְּנָה אָוִוָּה אָ פְּאַרְנִינְפְּטָגָעַן שְׂטִינְגָּה, וְאַלְטָעַן אַנְגָּעָנוּמָעַן פְּאַר אַמְתָּרִינְגָּה נָאָר דָּאָם, וואס עס איז באָוָאָרָעָנָט פּוֹ יְעַדְּרָעָן אֵין סְפָּקָה, אָזֶן גְּלִיּוֹד וְוִי דָּאָס רָוּב אָנוּזָעַר הַאנְדָּלָגָעַן וְאַלְטָעַן נִישְׁטָעַן גְּעוּזָעַן אָמוּזָעַר אָזֶן נִישְׁטָעַן אָנוּטָרָגָעַן גְּעוּזָעַן אָוִוָּה מָוָּל.

אַיד נִיב פְּוַנְדָּעַסְטָוּעָגָעַן צַיְּ, אָז דִּי, וואס שְׁיַינְעַן, אָז דִּי פְּילָאָזָּאָזָּה פֿיעַ אָזֶן דִּי טְעַאלָּאָנָּעָן וְוּדְרַעְשְׁבָּרַעְבָּעָן אַיִּינְעַד דָּעַר אַנְדָּרָעַר, אָזֶן הַאֲלָטָעָן, אָז אַיִּינְעַן פּוֹ זַיְּ דַּאְרָהָה מְחַמְּתָה דָּעַם פְּאַרְיָאנְטָה וְוּרְעַשָּׁן פּוֹ אַיר גְּעַבְּיטָה, אָז מָעוֹ פְּאַרְלָאָזָּעָן דִּי אַדְעָר דִּי אַנְדָּרָעַר, וּבָעַן נִישְׁטָעַן אָז גְּרוֹנְדָּה צַו לְיִיְגָעַן אַפְּעַסְטָעַן יְסָוד פְּאַר דָּעַר טְעַאלָּאָנָּעָן צַו בָּאוּזָיְידָה זַעַן זַיְּ מַאְטָעָמָטִישָׁה. אַיְזָן דָּעַר אַמְתָּהָעָן, וּוּעָר, אַוְיָב נִישְׁטָעַן אַמְעָשָׁן, וְוּאָס הָאָט פְּאַרְלָוּרָעָן יְעַדְּרָעַר הַאֲפָעָנוֹנָה, אַדְעָר גָּאָר אַפְּיִיסְטִינְגְּרָאָנָה קָשָׁר, וּוּעַט מִיטָּס אַלְיִוְּכָתָה הָאָרֶץ זַיְּ אַפְּזָאָגָעָן פּוֹ שְׁכָל, וּוּעַט פְּאַרְאָכָטָעַן קָנְסָטָעַן אָזֶן וְוּיְסָעַנְשָׁאָפְּטָעַן אָזֶן לְיִיְקָעַנְעַן דִּי זִיכְּרָקִיטָה פּוֹ שְׁבָל? מִיר קָאנְעַן פְּוַנְדָּעַסְטָוּעָגָעַן נִישְׁטָעַן אַנְטָשְׁוָלְדִּיגָּעַן אַיְנָגָאנְצָעַן אַמְּפִידָה מַעַן-שָׁעָן, וְוּאָס זַיְּ וּוּילָעָן רָופְּעָן צַו הַיְּלָא דָעַם שְׁכָל, כְּדִי דַעַנְאָר אִים, דָעַם שְׁכָל גּוֹפָא, צַו פְּאַרְשְׁטוֹיסָעָן, אָזֶן וּבָעַן אַזְּכָעָרָקִיטָה צַו בָּאוּזָיְעָן ذַרְדָּר אִים דִּי אַזְּמָוּבְּרָקִיטָה פּוֹ שְׁכָל. וְוּאָס זַג אַיד? אָזֶן דָּעַר צִוְּיטָה, וּוּזָן זַיְּ מַעַן זַיְּ צַו בָּאוּזָיְזָעָן דָעַם אַמְתָּהָעָן אָזֶן דִּי אַוִּיטָּאָרִיטָּעָטָה פּוֹ דָעַר טְעַאלָּאָנָּעָה דָוָר מַאְטָעָמָטִישָׁה בָּאוּזָיְזָעָן אָזֶן אַזְּוּקְעַצְוָנָעָמָעָן דִּי אַזְּוּטָּאָר לְיִטְעַטָּה פּוֹ שְׁכָל אָזֶן פּוֹ דָעַם נְאַטְּרְלִיבָּעָן לִיכְתָּם אָזֶן, אַוְיָב גָּאָר וְזָאָרָפָעָן זַיְּ אָזֶן דָעַר אַמְתָּהָעָן דִי טְעַאלָּאָנָּעָה אַוְנָטָעָר דָעַר מִשְׁלָה פּוֹ וְזָאָרָפָעָן זַיְּ אָזֶן דָעַר אַמְתָּהָעָן דִי טְעַאלָּאָנָּעָה אַוְנָטָעָר אַזְּדָרָה שְׁכָל אָזֶן זַעַן אָוִוָּס פְּאַרְאָיְסְצּוּזָעָעָן אָוִוָּה אַבְּשָׁטִימָטָעָן אָוָפָן, אָז דִּי אַזְּמָאָרִיטָהָעָטָה פּוֹ דָעַר טְעַאלָּאָנָּעָה הָאָט נִישְׁטָעַן שָׁוֹם גְּלָאָנָא, אַוְיָב גָּאָר אַזְּמָאָרִיטָהָעָטָה פּוֹ דָעַם נְאַטְּרְלִיבָּעָן לִיכְתָּם פּוֹ שְׁכָל. וּוּעַן אַבְּעָר זַיְּ רִימָעָן זַיְּ, פְּאַרְקָעָרטָה, אָז זַיְּ פְּילָעָן זַיְּ דָוָר דָעַר אַיִּנְעָוָעָר נִינְסְטָעַר צִיְּנָעַנִּישָׁ פּוֹ הַיְּלָאָגָעָן גִּיסְטָה אַיְנָגָאנְצָעַן בָּאוּרָאִיגָּט אָזֶן דָעַר פּוֹ דָעַם שְׁכָל צַו הַיְּלָאָגָעָן, כְּדִי צַו אַיְבָּרְצִיָּגָעָן דִי אַוְמָגְּלִוְבָּגָעָן, דָאָרָה מָעַן נִישְׁטָעַן אַנְהָוִיבָּעַן אָפִילָו גְּלוּבָּעַן אָזֶן וְיַעֲרָעָה רִיְּהָ, וּוּילָמָּיר קָאנְעַן לִיכְתָּם אַוְיְוָפִּיוֹזָעָן, אָז זַיְּ רִיְּדָעָן אָזֶן נִאָר אָוִס לִיְּדָעַנְשָׁאָפָטָה

ליבקיטים, אדרער אויס פראטלערוי. איזו דער אמתהען, איזו דען נישט צו
זען אויפֿן קלערסטען אופֿן פֿון דעם פֿאַריגען קאָפּיטעל, אוֹ דער קִיילִיד
גער גִּיסְטֵנֶט גִּוטֵץ יִגְּעָנֵשׁ נָאָרָרְפּוֹן מַעֲשִׂים ? אָנוֹ דער דָּרְבִּיבָּרְדָּרְפּּאָט
זַיְיָ אָוִידְ פּוֹלּוֹס אִיזְוּ דֻּעָם בְּ רִ' וּ צְוּ דִ' גְּאַלְכְּ אַטְעַמְּ
(קָאָפּ. 7. פְּסָוק 22) אָנוֹ דִּיְ פְּרוֹכְּתַּ פּוֹן דֻּעָם הַוְּיָלְגָּעָן גִּיסְטָם. אָנוֹ דער
היַלְיָנוּרְ גִּיסְטָם וּנְפָאָ אִיזְוּ אִיזְוּ דער אַמְּתָהעָן נִישְׁטָ קִיְּן אַנְדָּרְ זָאָרְ, וּיְ
דיְ רָהְ וּוֹאָסְ וּוֹעָרְטְּ גַּבְּוִירָעָן אִיזְוּ דער נִשְׁמָה דָּוָרְדָּרְ מַעֲשִׂים טָובִים.
וּוֹאָסְ אַנְבָּאָלְאָנְגָּטְ אַבְּרָרְ דֻּעָם אַמְּתָה אָנוֹ דער זָוְכָּרְקִיְּטָ דָּרְפּּוֹן, וּוֹאָסְ
אִיזְוּ נִשְׁטָם מַעְרָ, וּיְאַזְרָ פּוֹן סְפָּעְקָוְלָאָצְיָ, גִּיטְ קִיְּן אַנְדָּרְ גִּיסְטָם
נִשְׁטָם קִיְּן צִיְּגָנְנִישׁ דָּרְפּּוֹן, וּיְנָאָרְ דָּרְרָ שְׁכָלְ, וּוּלְכָרְבָּרְ אַבְּהָרְשָׁטָם
אַלְיוֹןְ פָּאָרְ זָיְדְ, וּיְאַיְדְ אַחֲרָ דָּאָסְ נָאָרוֹאָסְ גַּעֲוִיזָעָן, דֻּעָם גַּעֲבִיטָם פּוֹן
אַמְּתָה. אָוּבְּ יַעַנְעַ פָּאָרוֹזְיכָרָעָן, אַלְזוֹןְ, אָנוֹ זָיְיָ בָּאָזְיָצָעָן, אַחְזָיְזָעָם
דָּאוֹגָנְגָןְ גִּיסְטָם, אָנוֹ אַנְדָּרְ מִיטָּעָהָלָ, וּוֹאָסְ מַאְכָלָטְ זָיְיָ וּכְבָרְ אִיזְוּ דֻּעָם אַמְּתָה
פּוֹן זָאָכָעָןְ, בָּאָרְיָמָעָןְ זָיְיָ פָּאָלְשָׁ אָנוֹ זָאָגָעָןְ אָרוֹיָסְ גִּיסְטָם מַעְרָ, וּיְ
אַ פָּאָרוֹטָרָיְלָ, וּוֹאָסְ דִּיְ לִיְּדָעָנְשָׁאָפְטָ אַחֲטָ זָיְיָ גַּעֲנָבָעָןְ, אַדְרָרְ זָיְיָ
זָוְכָעָןְ אַמְּקָוּםְ מְקָלְטָ בִּיְיָ הַיְּלָוָןְ זָאָכָעָןְ, וּיְוִילְ זָיְיָ צִיְּטָרָעָןְ פּוֹן מָוָאָ
צָוְ וּוּעָרָעָןְ בָּאָזְיָגָטָםְ פּוֹן דִּיְ פִּילְאָזָאָפְעָןְ אָנוֹ אָרוֹיָסְגָּעָשָׁעָטָלָטְ עַפְעַנְטָלִיךְ
אָוִוָּףְ גַּעֲלָעָטָעָרְ. אָוּמוֹסְטָעָמָיְ, וּיְוִילְ אָוִוָּףְ וּוּסָעָרְ שָׂוִיְ קָאָנוֹ אָרוֹיָסְ
קָוְפָעָןְ דָּרָהָרְ, וּוֹאָסְ הַאֲטָםְ בָּאָלְיָוִידָגָטְ דִּיְ מָאָיָסְטָעָטָםְ פּוֹן שְׁכָלְ ?

אַיְדָרְ וּוּלְ אַחֲרָ פָּאָרְ זָאָגָעָןְ אָנוֹ זָיְיָ, וּיְוִילְ אַיְדָרְ גַּלְוִיבָּ, אָנוֹ אַיְדָרְ
חַאֲבָרָגְעָטָאָןְ גַּעֲנָגָ פָּאָרְ דָּרָהָרְ, וּוֹאָסְ אַיְדָרְ פָּאָרְטִיְּדָגְ אָהָרְ, וּוּיְוַעַנְדָּרְגָןְ
אָוִוָּףְ וּוּלְכָעָןְ סְמָדְ דִּיְ פִּילְאָזָאָפְעָןְ דָּאָרָפְ אָפְגָעָטִיְּלָטְ וּוּעָרָעָןְ פּוֹן דָּרָ
טְעַאָלָאָנָיָ, אִיזְוּ וּוֹאָסְ הַוְּפָטְזָאָכְלִיךְ יַעֲדָרָעָןְ פּוֹן זָיְיָ בָּאָשְׁטִימָ, אָנוֹ
קִיְּנָעָןְ פּוֹן זָיְיָ דָאָרָפְ נִשְׁטָם זָיְיָ אָוּנְטָרָגָנוֹוּאָרָפָעָןְ דָּרָרְ אַנְדָּרָהָרְ, אָנוֹ
יַעֲדָרָעָןְ פּוֹן זָיְיָ דָאָרָפְ פָּאָרְנָעָמָעָןְ אַיְרְ אַיְגָעָנָעָם גַּעַבְּיָ אָנוֹ וּוּלְכָעָןְ
עַסְדָּאָיָוּ שְׁטָעָרְ מַצְדָּרְ דָּרְ אַנְדָּרָרְ ; וּיְוַיְוַעַנְדָּגְ, צָוְלָעָצָטָםְ, וּוֹאָוּ נָאָרְ
עַסְדָּאָיָוּ זָוְדָרְ גַּעַמְאָכָטְ דִּיְ גַּעַלְגָּעָנְהָיָיטָםְ, דִּיְ אָמוֹנִינִיקִיָּיטָםְ, שָׁוּעָרְקִיָּיְ
טָעָןְ אָנוֹ אָוּמָגְלִיקָעָןְ, וּוֹאָסְ זָיְנָעָןְ אַנְטָשָׁטָאָנָעָןְ פּוֹן דֻּעָם מָדָרָנָעָם אָוֹפָןְ,
זָיְיָ אָזָוִיְ דִּיְ מַעַנְשָׁעָןְ הַאֲבָעָןְ פָּאָרְמִישָׁטָ אַיְינָסְ מִיטָּ אָנוֹ אַנְדָּרְ אָטָדָיְ
צָוְוִיְ בָּאָזְוָנְדָעָעָ צָוְוִיְגָעָןְ פּוֹן וּוּסָעָןְ אָנוֹ פּוֹן זָוְיָעָרְ נִשְׁטָם קָעָנָעָןְ זָיְיָ
גַּעַנְוִיְ אָוּנְטָעָרָשִׁידָעָןְ אָנוֹ אָפְטִיְילָעָןְ אַיְינָסְ פּוֹן אַנְדָרָעָןְ. אַיְדָרְ אַבָּרְ
אַיְדָרְ גַּיְיָ וּוּיְוַטָּרְ, וּיְלָאָ אַיְדָרְ דָּאָ אָוּסְדוּרִיקָלְדָרְ מְדָרָעָןְ זָיְיָ (הָנָם אַיְדָרְ
הַאֲבָבָדָרְ אַסְמָשָׁוִיְןְ גַּעַהָאָטָןְ), אָנוֹ אַיְדָרְ שְׂעִירְ דָּאָ זָוְיָעָרְ הוּיְדָרְ דִּיְ הַיְיָ

ליגע שרייפט, אדער די אנטפלעונגג בונגע אויר ניצוליכקייט אדער נויטינקייט. וויל אזי מיט דעם נאטירליךען שכ' קאנען מיר נישט באנרייפען, אז די אינטפלעונגג געהארכונקייט איז דער וועג צו גליקען ליגקייט, און איזו ווי די אנטפלעונגג אליען ערנט, אז דאס געשיט דורך נאט'ס באזונדרען חסיד, וואס מיטן שכ' קאנען מיר דערצז נישט דערגנין, בגין איזו דערפז גדרונגען, אז די ביבעל האט געבראכט די מענשען זיינר פיל טרייסט. איז דער אמתען, אלע מענשען קאנען געהארכען, אבער די צאל מענשען, וואס באקומווען די טבע פון טונענד דורך דער לייטונג פון שכ' אליען, איזו זיינר קליען איז פארגלייד מיטן גאנצען מענשליכען געלעכט, און מילאַן ואאלטען מיר געזוויפעלט איז דער נלייקעלינקייט פון כמעט אלע מענשען, ווען מיר וואאלטען נישט געהאט אטדי ציינגעניש פון דער ביבעל.

ק א פ י ט ע ל ז ע ב צ ע ז .

וועגן די יסודות פון שטאַט; וועגן דעם נאטירליךען און בירגערליךען רעכט פון יעדען חדיד; און וועגן דעם רעכט פון דער הענטער מאכט.

ביז אהער האט אויר זיך געמי אפֿצּוֹטִילְעָן די פֵילְאָזְאָפַּעַ פון דער טעאלְאגִישׁ און אויפֿצּאוּזְיוּעָן, אז די טעאלְאגִישׁ גיט יעדען אייד נעם די פרויקיט צו פֵילְאָזְאָפַּעַן. עס איז צייט צו אונטערווכען, ווי וויתט עס גיט איז א גוטער רענירונג די פרויקיט פון יעדען איינעם צו דענקען איזו צו ריזען, וואס ער דענקט. כדוי מיר זאלען אטידעם עניין אונטערווכען מיט א סדר, מוזען מיר באחאנדעלען די יסודות פון שטאַט און קודם כל דאס נאטירליךע רעכט פון יעדען אינעם, אועקל געקופט פון דער פארם פון רענירונג איז רעליגיע.

אונטער רעכט און פארארדענונג פון דער נאטור פאַרטְשְׁטִי איד נישט קיין אנדער זאה, ווי די בְּלִילִים פון יעדען חדיד'ס נאטורה, לוייט וועלכע עס ווערט באשטיימט, ווי מיר באנרייפען עס, דער אופן פון דעם יהיד'ס זיין און ווירקען על פי דורך הטבע.

למשל, די פיש זיינען פון דער נאטטור באשטיימט צו שויימען אוו די גראסערע צו עסן די קלענערע. מיט דעם העכטטען נאטירלייכען רעכט זיינען, דערבער, די פיש איז באזיז פון וואסער און די ערער ערער פון זיינען די קלענערע.

עם איז דאך זיבעה איז די נאטטור, וווען באטראקט אוייפ און אבּ-סאלומען שטינגר, קאטם האט בעטטען רעכט אבער אלֵין, וואס איז איז איר מאכט, מיט אנדערע ווערטער, איז האט רעכט פון דער נאטטור ברוית זיך אוייס איזוי וויט, ווי וויט עם ברוית זיך אוייס איר מאכט, וויל די מאכט פון דער נאטטור איז די מאכט גופא פון נאטט, וואס ער האט האט בעטטען רעכט איבער אלֵין.

איזוי ווי אבער די אלגעמיינע מאכט פון דער גאנצער נאטטור איז נישט קיין אנדרער זאה, ווי די מאכט פון אלֵע ווועידים צוואמעגעגעגען, איז דערפונ געדרונגנען, איז יעדער יהיד האט דעם בעטטען רעכט אוייפ אלֵין, וואס ער קאו דערגראיכען, מיט אנדערע ווערטער, איז דאם רעכט פון יעדער יהיד ברוית זיך אוייס איזוי וויט, ווי וויט עם ברוית זיך אוייס זיינ באזונדרער מאכט. איז איזוי ווי עס איז האט בעטטען גע-זעי פון דער נאטטור, איז יעדער זיך זוכט, ווי וויט זיך קאו, צו דער האלטער זיך איז איר צושטאנד, נישט רעכענינג זיך מיט קיין שם אנדרער זאה, ווי נאר מיט זיך אלֵין, איז דערפונ געדרונגנען, איז יעדער יהיד האט דערציו דאם בעטטען רעלט, ד. ה. איז יעדער יהיד האט, ווי געויאנט, דאם בעטטען רעכט צו זיינ און צו ווירקען, לוייט דעם, ווי דאם איז פאר אים באשטיימט פון דער נאטטור.

אייד אנדרקען דאס נישט קיין שם חילוק צוישען מענשען אוו אונ-דער אינדרויזדען פון דער נאטטור, אייד נישט צוישען מענשען, וואס זיינען באנאכט מיט שכט, איז איזוי, וואס קענען נישט דעם אמתה-דייגען זיון פון זאכען, איזוי אוד נישט צוישען שוטים, משוגעים אוו מענשען מיט א געונטער גויסט. וויל אלֵין, וואס יעדער זיך טומט, לוייט די געויעצען פון אייד נאטטור, טוט זיך עס מיטן בעטטען רעכט מהמת דעם, וואס זיך האנדעלט איזוי, ווי זיך איז באשטיימט פון דער נאטטור, איז קאו נאר אנדרער נשט האנדעלען. איז דערבער, כל זמו די מענשען ווערעו באטראקט, ווי אינדרויזדען, וואס ליעבען נאר אונטער דער הערשאפט פון דער נאטטור, רעכט דער, וואס קען נאר נישט דעם שכט, מיט אנדערע ווערטער, דער, וואס האט נאר נישט

די מבע פון טונענה, מיט דעמעעלביביגען העכטטען רעכט, לוייט די גע-
זעצען אליין פון זיין באנגער, ווי דער, וואס רגעולרט זיין לאבען, לוייט
די געועצען פון שבּל. מיט אנדערע ווערטער: פונקט ווי דער חכם
האט דאס העכטטע רעכט אויַף אלֵאֶז, וואס דער שבּל שרייכט אים פאָר,
אדער אנדערש, דאס העכטטע רעכט צו לאבען, לוייט די געועצען פון
שבּל, איזוי האט אויד דער אומוייסענדייגער און שוואָכְעָר איזן כאראָך
טער דאס העכטטע רעכט אויַף אלֵאֶז, וואס זיין באנגער רייצט אים
דערצו, אדרער אנדערש, דאס העכטטע רעכט צו לאבען, לוייט די געוע-
צען פון זיין באנגער, דאס אויַגְעָנָע לערנט אויד פֿוּלּוּם, וועלכער אנדער
קענט נישט קייז שום זינד פֿאָרְן געועץ, ד. ה. כל זמן די מענשען ווערען
באמראָכט, ווי אינדיווידען, וואס לאבען אונטער דער הערשאָפט פון
דער נאָטור.

דאָס נאָטירְלִיכְעָ רעכט פון יעדען מענשען ווערט איזוי אָרוֹם באָ
שטיימט נישט דורך דעם געזונטען פֿאָרְשְׁטָאנְד, נאָר דורך דעם באָנגער
אוֹן דער מאָכְט, וויל נישט אלֻעָה מענשען זיינען פון דער נאָטור אוֹס
באמשיימט צו האָנְדְּלָעָן, לוייט די בְּלִיּוֹם אוֹן די געועצען פון שבּל, אלֻעָה
ווערען, פֿאָרְקְעָרט, געבּוּרָעָן איזן אומוייסענקייט און אוֹידיעָר זיין
נען בְּיכּוֹלָת צו דערקענען דעם אַמְתִּידְגָּעָן לְעַבְּנָשְׂטִינוּגָר און דער
ווערבּעָן די מבע פון טונענה, פֿאָרְנוּיָם, אָפְּלוּ בַּיִּ אָגְטָר דער ציאָונָג
אַחֲרַיָּהוּ טִילְפּוֹן זיינָר לאָבען. אָכְעָר זיין מזועָן פֿוּנְדְּעָסְטוּוּנָעָן
אוֹיד פֿאָר אַטְדָּעָר צִיּוֹת לאָבען אוֹן זייד דערהאָלְטָעָן איזוי גּוֹט, ווי מעָ-
גּוֹדָה, אוֹן נאָר לוייט דעם אִמְפּוֹלָס פון באָנגער, וויל די נאָטור
האט זיין עַפְּעָס אַנְטָרָשָׁ נִשְׁתְּגָעָן גַּעֲנָעָבָן אוֹן זייד אָפְּנָעָאָגָט איזן דער
ווערְקְלִיכְעָר מְאַכְּט צו לאָבען, לוייט דעם געזונטען צו לאָבען. אוֹן
דעְרִיבָּעָר זיינָען די מענשען פֿוּנְקָט איזוי ווענָגָס מְחוֹיָבָן צו לאָבען, לוייט
די געועצען פון געזונטען פֿאָרְשְׁטָאנְד, ווי די קָאָז איזן מְחוֹיָבָן צו לאָ-
בען, לוייט די געועצען פון דעם לְיִיבְּסָ נאָטור.

אוֹיף אָז אָופּוֹן אַיִּז אלֵאֶז, וואס דער מענְשָׁ, ווען באָמְרָאָכְט, ווי
אָז אַיְינָה, וואס לאָבעט נאָר אַונְטָעָר דער הערשאָפט פון דער נאָטור,
האַלְטָט אלֻם נִיצְלָר פֿאָר זִיד, צִי ווערט ער דערביַי גַּעֲפִירָט פון גּוֹזָן
טָעָן פֿאָרְשְׁטָאנְד, אַדְרָעָגְעָנָעָן דורך דעם העכטטען רעכט צו לאֶאֶז
אַיִּם דערלוֹיְבָט צו פֿאָרְלָאָגְעָנָעָן דורך דעם העכטטען רעכט פון דער נאָ-
טוֹה אַז באָהָרְשָׁעָן עַמְּטִים אַלֻּעָה מעְגַּלְיִיכְעָ מִיטְלָעָן, סִי מִיט גּוֹוֹאָלָט,

סוי מיט ליסטינקייט, סיי מיט געבעט, אויף יעדען אופן, וואס וועט דאס מאכען פאר אים לייבטעה, און ממילא דארף ער באטראכטן פאר א שונא יעדען אינעם, וואס וועט אים וועלען שעטערען איז דער באפרידיגונג פון זיין פאללאנג.

דרפונ איז צו זען, איז דאס רעלט און פאראורדענונג פון דער נאטור, אונטער וועלכע אלע ווערעו געבורען און דאס רוב מענשען לעבען, פארווערעו קיזן זאך נישט, ווי נאר דאס, וואס קיינער פאר לאנטט נישט און קיינער קאו נישט באקמען, איז איז נישט סכטסום, האס, צארן, פאלשקייט, בבל קיזן זאך נישט דרפו, וואס דער באָ גער רייצט דערצו. און עס איז נאר קיזן חידוש נישט, ווייל די נאטור איז נישט אינגעשלאַסען איז די געועצען פון מענשלייכען שכל, וועלכע האבען איז זונען נישט מער, ווי נאר דר דערהאלטונג פון מענשען און דאס, וואס איז פאר זוי באָמת ניצלה, נאר זוי נעט ארטום איז א שירע אנדער געועצען, וואס זונען גע דעם אייביגען סדר פון דער גאנַ צער נאטור, פון וועלכער דער מענש איז נאר א קלינער טיל און וואס פון אוּר נויטינגייט אליוּז זונען אלע יהודים באַשטייט צו זיין איז צו זוירקען אוּף א געוויסען אופן.

אלע איז דער נאטור, וואס זט אונז אוייס צו זיין ליעברליך, אומזינג, אדרער שלעכט, ערשוינט אלזוי, פאר אונז איז נאר דער פאה, ווייל מיר דערקען די זאַכען נאר טילויז, קענען כמעט איז נאנצען נישט דעם סדר און דעם צוואמאַהאמג פון דער השנה פון אונזער שכל, ווילען איז אלע זאַל געפֿרט ווערעה, לויט דער השנה פון אונזער שכל, בעת דאס, וואס דער שכל דערקלערט פאר שלעכט, איז דאר איז נאר בנגע דעם סדר און די געועצען פון דער גאנַצער נאטור.

קיינער קאו אבער פונדעטווועגען נישט צוּויפֿלען, איז עס איז פיל ניצלויבער פאר די מענשען צוּ לעבען, לויט די געועצען איז די באָ שטימטע פארשריפטן פון אונזער שכל, וואס זוי, ווי געועגט, האבען נישט קיזן אנדער ציל, ווי נאר דאס, וואס איז באָמת ניצלאָ פאר דעם מענשלייכען מיז. דערצו איז נאר נישט בנמצא קיזן איזו מענש, וואס זאַל נישט וועלען לעבען איזו זיבער און איז מורה, ווי נאר מענילד. דאס איז אבער אוממענילד צוּ דערגרויבען, כל זמן עס איז יעדען איזי נעם דערלויבט צוּ טוֹז, וואס אים נפעעלט, איז כל זמוּ עס איז דעם שכל נישט געועבען געוארען מער רעלט, ווי דעם האס און דעם צאָד.

ויל אונטער שנאה, האם, צארן און פאלשקייט מו יעדער אינעדר לעבען איז אונסט און זיך מיען מיט אלע בחות זיך צו פארמיידען. ווען מיר וועלען וויטער נעמען איז אכט, איז און קעגעניזיטונגער הילך און איז אויסגעביבלדערען שכט לעבען די מענשען זעיר עלענער. ווי מיר האבען דאס געווייזען איז אפאיטעל ער, וועלען מיר קלאר אינץ זען, איז ברדי די מענשען זאלען לעבען זיכער און אונגעגעם, האבען זוי נויגערהייט געמוות זיך באשטייען, איז דאס רעכט אויפ אלי, וואס יעדער אינעדר האט געהאט פון דער נאטור, זאלען זי עס וויטער באזיצען אויפ א קאלאקטיווען אופו איז דאס דאס זיע רעכט זאל מער נישט באשטייט וווערין דורך דער קראפט און דעם באגער פון יחיד, נאר דורך דער מאכט און ווילען פון באל.

אבער די מענשען וואלטען דאס אומיסט געפרובט דורךירען, ווען זוי וואלטען נאר געאלגנט דעם אימפלוס פון זעיר באגער, (וואיל לוייט די געזעצען פון באגער, וווערין די יהידים געטריבען איז פאר-שיידען ריבטונגען). זוי האבען, דעריבער, געמוות זיך צו ניפוקר מען און פעסט באשטייען צו רענלויען אלץ לוייט די פארשראיפטען פון שכט, וואס קיינער וואנט נישט אים זוירדעשותטיין אפגענערהייט אוייס מורה אויסצוווען נאריש; זוי האבען אויד געמוות באשטייען צו צוימען די באגערען, אויפ זוי זויט זוי ריצען איז צו מעשים, וואס קאנען שעידנען אנדערען נישט צו טוון קיינעם איזוינט, וואס יענער וואלט נישט געוואלט, עס זאל אים אלזין געטו וווערין, איז צו בא-שצען, צולעט, דעם אנדרערען רעכט איזו, זוי דאס אינגעגען. זוי איז אפמאָר דאָר געשלאָסן וווערין, ברדי צו זיין ווילענרגען און פעם. — דאס וועלען מיר באָלד זיין.

עם איז און אלגעמיין געזועז פון דורך מענשליכער נאטור, איז קיידער פארנאָכלעסיגט נישט דאס, וואס ער האלט עס פאר א גוט, סיידען איז דורך האפעונג פון א גרעסער גוט, אדרער איזס מורה פון און עיד-גערין שאדרין, איז פארטראָגט נישט קיון איבעל, סיידען צוליב דעם פארמיידען פון נאָר א גרעסערין איבעל, אדרער איז דורך האפעונג פון א גרעסער גוט. מיט אנדערו וווערטער: פון צויזי גיטער ווועט יעדער אינעדר אויסקלוייבען דאס, וואס ער ווועט עס האלטען פארו גרעסער רען, און פון צויזי איבעלן — דאס, וואס ווועט אים אויסצוווען צו זיין קלענער. איד זאג אויסדרוקילד: איז איבעל, אדרער א גוט, וואס ווועט

אויס קלענער אדרער גראמער פאָר דעם, וואָס קלייבט עם אויס, וויל די זאָד קומט נישט נויטיגערהייט אווי באָה, זוי ער אליען אורטהיילט. דאס דאָזינע געוועז איז אויז טיך אַיינגעקריצט איז דער מענשׂליכער נאָטור, אָז מזע עס צורעכגענען צו די אַייביגע אַמְתָּה, וועלכע קײַר גער קען נישט אַייננאָרערען. דער גויטיגער פֿוּלִיזָאָס פֿוֹן דעם דאָזֵי גען געוועז אַיֶּן, אָז קיינער ווועט אָז אַפְּאַרְבָּאָרְגָּעָנָה בּוּנָה נישט גבעען דאס ווּאָרט אַפְּצָוָאנָגָעָן זיך פֿוֹן דעם רעכט, וואָס ער האָט אויף אלְּיאָן, אָז קיינער ווועט באָז אָפְּוֹן נישט האָלְּטָעָן אַטְּדָעָם ווּאָרט זַיְנָס. סִידָעָן אָוִיס מָוָאָס פֿאָר אַ גְּרָעָסְעָן אַיבָּעָל, אַדְּרָעָר אָז דער האָפְּעָנָגָן פֿוֹן אַ גְּרָעָסְעָר גּוֹט.

בְּדי צו מאָכָעָן דאס פֿאָרְשְׁטָעְנְּדְּלִיכָּר, וועלְלָעָן מִיר אַנְנָעָמָעָן, אָז אַ דְּוַיְבָּר צוּוִינָנָט מִיד אָיס צוֹזְזָאָגָעָן, אָז אַיד ווּלְ אִים אַוּעָקָבָעָן מִיוֹן הָאָב אָוּן גָּוְטָס אָזֵי שְׁנָעָל, זוי ער ווועט דאס פֿאָרְלָאָגָעָן, אָזֵי זַיְנָה מִין נָאָטְרָלִיךְ רָעַכְתָּ, ווי אַיד הָאָב דָּאָס נָאָר ווּאָס גְּעוּזָיָן, ווּרְעַט בְּאַשְׁטִימָט נָאָר פֿוֹן מִיוֹן מָאָכָטָה, מָעָן אַיד זַיְכָּר, לֹוִיט מִיוֹן נָאָטְרָלִיךְ רָעַכְתָּ, כְּלוּמָרְשָׂט צוֹזָאָגָעָן דעם רָוִיכָּר אלְּיאָן, וואָס ער פֿאָרְלָאָגָט, אַוְיָב נָאָר אַיד קָאָז אָזֵי אָרוֹם זַיְד בְּאָפְּרִיעָן פֿוֹן אִים.

אדְּרָעָר לְאָמִיר אַנְנָעָמָעָן, אָז אַיד הָאָב עַמְּפִיצָּעָן גַּאנְץ אַוְיָרְבִּיכָּטָן צוֹזְזָאָגָעָן נִישְׁט צוֹ נְעַמְּדוֹן אָזֵן מִילְּ אַרְיוֹן קְיוֹן שָׁוָם שְׁפִּיּוֹן, אַדְּרָעָר גַּעֲטָרָאָנָה, אָזֵן מִשְׁךְ פֿוֹן צוֹזְזָאָגָצִין טָעָג, אָזֵן אוֹ דְּרָעְנָאָר הָאָב אַיד אַבְּעָר אַיְנָגָעָעָן, אָזֵן עַס אִיז גְּעוּזָן פֿוֹן מִיר אַיד אַנְרִישָׂעָר צוֹזָאָג, אָזֵן אוֹ אַיד קָאָז אִים נִשְׁטָה האָלְּטָעָן אָז דעם גְּרָעָסְעָן שָׁאָדָעָן פֿאָר מִיר; אַיְזָה הָיָה אַיד בֵּין, לֹוִיט מִיוֹן נָאָטְרָלִיכָּר רָעַכְתָּ, מְחַווִּיב אָוִיסָּד צוֹקְלִיְבָּעָן פֿוֹן צוֹזָיָאָיְבָּלְעָן דאס קְלָעְנְסָטָעָן, בְּכָנוֹ קָאָז אַיד מִיוֹן גְּרָעָסְעָן רָעַכְתָּ בְּרָעַכְתָּוּן דעם דָאָזְיָנָעָן אַפְּמָאָד אָזֵן בְּאַטְּרָאָכָטָעָן מִיוֹן ווּאָרט גַּלְיָיךְ ווי אַיד ווּאלְט עַס גַּאֲרְנִישָׂט גַּעֲגָעָבָעָן. דאס זַגְּאָ אַיד, אָזֵן דְּרָעְלִוִּיבָּט, לֹוִיט מִיוֹן נָאָטְרָלִיכָּר רָעַכְתָּ, עַס מָאָכָט נִישְׁט. צַי אַיד הָאָב אַ גְּטוּנָה גְּרוֹנָד צוֹ בְּאַטְּרָאָכָטָעָן מִיוֹן צוֹזָאָג פֿאָר שְׁלָעַכְתָּ אַדְּרָעָר עַס דְּאָכָט זַיְד מִיר גָּאָר אָזֵי. אָזֵן דָּרָעָר אַמְּתָּה, צַי זַיְד דִּי זַאְדָר רִיכְטָה, אַדְּרָעָר פֿאָלָשׁ, ווּלְ אַיד אלְּיאָז מָוָאָס הָאָבָעָן פֿאָר אַ גְּרָעָר סֻעְרָעָן אַיבָּעָל אָזֵן מִמוֹלָא ווּלְ אַיד, לֹוִיט דָרָעָר פֿאָרְאָרְדָּעָנוֹגָן פֿוֹן דָרָעָר נָאָטָה, זַעַן מִיטָּאָלָעָן מִיטָּלָעָן אִים צוֹ פֿאָרְמִיּוֹדָעָן.

מִיר מָאָכָעָן דְּרָעְפָּוּן דעם אָוִיסְפִּיר, אָז אַזְמָאָד קָאָז הָאָבָעָן

קראפט נאר דורך זיין ניצליכקייט. פאלט די ניצליכקייט אועם, אזי פאלט אינאיינעם מיט איר אויד דער אפמאך און האט מער קיין ממשות נישט. עם איזן, דעריבער, נאריש צו פאדרען פון עמיצען איביגנע טרייקיט, אובי מען זעת נישט צוגליך אויסצופירען איזן, איז פון ברעכען דעם אפמאך זאל פאָר דעם, וואָס טומע, אַרויסקומען מער שאָרעד, ווי נוצען. דאס דאָרֶה מען דער עיקר האבען איז זיין כוי דער גראונדונג פון אַ שטאמט.

ווען אלע מענשען ואַלטען געקאנט לִייכט געפרט ווערטע נאר פון דעם שכֵל אלַיְזָן אַו אַיְנוּן דִי העכטעה ניצליכקייט אַוֹן די נוּרְטִיגְקִיְיט פון שטאמט, ואַלטַעַת נִישְׁט גַּעֲזָעִין אַיְזָן מענש, וואָס זאל נִימְט פֿאָרָאַכְטָעַן מִיטְ�וָן גַּאנְצָעַן האַרְצָעַן דָּאָס פֿאָלְשָׁעַ. באָוּגְעַטְ�טָפְּן דעם פֿאָרְלָאָנְגָן צו דער האַלְטָעַ אַטְּדָאָס העכטעה גּוֹטָן, וואָס הַוִּיסְטָטָטָה תָּבוֹת הַכְּלָל, וואַלְטָעַן אלַעַ פֿאָרָקְעָרָט, גַּעַהְאַלְטָעַן מִיטְּ דָּעַר גַּעַסְטָעַר טְרִיבִּיְּטִיט זַיְעַרְעַע אַפְּמָאָכָעַן אַוֹן די טְרִיבִּשְׁאָפְּטָט, אַטְּדָעַם העכטעה שׁוֹזָה פון שטאמט, אוּפְּגַּנְהִיט אַיבָּעַר אַלְעַזְּ. עַס אַיְזָן אַבְּעַר ווּוִיטָט דָּעַרְפָּוּן, אַזְּ אלע מענשען זאלען קָאנְעַן אַלְעַמְּאַל לִיְיכְט גַּעַפְּרָט ווערטע נאר פון דעם שכֵל אלַיְזָן, ווּילְ יַעֲדַר אַיְינָעַר ווערטט מִיטְ�וָרִיסְפָּעַן פון זַיְעַנְעַע לִיְודָעַנְשָׁאַפְּטָעַן אַוֹן זַיְן גִּוְּסָט ווערטט צָוָם מִעְרָסְטָעַן טִילְ אַזְּוִי בָּאָרְטָהָרָשְׁטָעַן פָּוֹן קָאַרְגְּשָׁאָפְּטָט, כּוּבְּדוּכְּבָּעַנְיָשׁ, קְנָהָהָ, צָאָרָן אַוְן דָּאַסְנְלִיְּכָעָן, אַזְּ עַס בְּלִיְיכְט מַעַר נִישְׁט אַיבָּעַר קָיְיָן פְּלָאָזְּ פָּאָרָן שְׁכֵל. אַזְּ דָּעַרְבָּר הַגָּם די מענשען מאָכָעַן זַיְעַרְעַע צַוְּזָאָגָעַן מִיטְּ דיְ זַיְעַרְסָטָעַ סְמָנִים פָּוֹן אַיְפְּרִיבְּטִינְקִיטָט אַוְן זַיְנָעַן זַיְדָמְתָהָבָט צַוְּהָאָגָעַן מִיטְּ אַנְדָּרָעָןָס טְרִיבִּיקִיט. דָּעַסְטוּוּגְעַן קַיְיָנָעַר נִישְׁט זַיְן זַיְכָּרָאַר אַזְּ דָּעַסְטוּגְעַן טִילְ אַזְּוִי בָּאָרְטָהָרָשְׁטָעַן עַד גִּיטְּ צַוְּאָגָעַן צַוְּהָאָגָעַן צַוְּנָאָגָעַן מִיטְּ אַנְדָּרָעָןָס טְרִיבִּיקִיט. סְיִידָעַן עַד גִּיטְּ צַוְּאָגָעַן צַוְּהָאָגָעַן צַוְּנָאָגָעַן צַוְּנָאָגָעַן עַד עַפְּעַט אַנְדָּרָעָןָס, ווּילְ יַעֲדַר אַיְינָעַר קָאוּן, לְוִיטְ דָּעַם נָאַטְּרִילְיָעָן רַעַכְטָה, האַנְדָּלָעָן מִיטְּ לִיםְטָטָהָרָאָגָעַן זַיְדָמְתָהָבָט צַוְּהָאָגָעַן זַיְנָעַן אַפְּמָאָכָעַן, סְיִידָעַן אַזְּ דָּעַרְעַהָאָגָעַן אַזְּוִית אַ גַּרְעָסָעַר גּוֹטָן, אַדְעַר אַזְּסָמָס מַוְּאָרָה פָּאָר אַ גַּרְעָסָעַר אַיְכָעַן.

אַזְּוִי ווי אַבְּעַר דאס נָאַטְּרִילְיָעָן רַעַכְט ווערטט באַשְׁטִיטָט, ווי מִיר האבען דאס שְׂוִין אוּפְּגַּנְהִיט. דָוָדְ דָעַרְ מאָכָעַט אלַיְזָן פָּוֹן יַעֲדַעַן יְהִי, אַזְּ דָעַרְפָּוּ גַּעַרְדָּוְנָגָעַן, אַזְּ ווען אַיְינָעַר טְרָאָגָט אַיבָּעַר, גַּעַצְוָאָגָעַן נִערְהִוִּיט אַדְעַר מִיטְּ פְּרִיאָעַן ווּילְעַן, אַ טִּילְ פָּוֹן זַיְן מאָכָעַט אַזְּוִית אַזְּ אַנְדָּרָעָןָס, טָרָעַט עַר אַס דָּעַרְמָרָט נִוְּטִינְרָהִיט אַפְּ אַ גַּלְיוּכָעַן טִילְ

פּוֹן זַיְן רַעֲכֵט אָזֶן אָזֶן דָּעַר, וּוְאַס חָאַט דִּי הַעֲכַסְטוּ מַאֲכַט צַו צַוְּנִין
גַּעַן אַלְעַ אַנְדַּעַרְעַ מִיט גַּעַוְּאַלְטַן אָזֶן צַו הַאַלְטַעַן זַיְן אַיְן צַוְּמַדְמַד
פָּאַר שַׁוְּעַרְעַ שְׁטַרְאָפְּעַן, וּוְאַס אַלְעַ שְׁרַעַקְעַן זַיְן גַּעַוְּיַינְלִיךְ פָּאַר זַיְן.—
דָּעַר הָאַט אַוְּיַר דָּאַס הַעֲכַסְטוּ רַעֲכֵט אַוְּיַר אַלְצַן. דָּאַס דָּאוּגְעַן רַעֲכֵט
וּוְעַט עַר בָּאַזְיַצְעַן אַזְיַי לְאַנְגַּן, וּוְיַעַר וּוְעַט הָאַבְעַן דִּי מַאֲכַט אַוְּסַצְוּפִי
דָּעַן זַיְן וּוְילְעַן; אַנְיַט וּוְעַט זַיְן בָּאַפְּעַל זַיְן, אַיְינְגְּעַטְלִיךְ, נִישְׁתַּחַט
מַעַר וּוְיַי אַבְקַתְהַ, אָזֶן קִיְּנְגַּעַר, וּוְאַס אַיְן שְׁטַאַרְקָעַר פּוֹן אַיְם, וּוְעַט
נִישְׁתַּמְזְעַן אַיְם גַּעַהְאַרְכַּעַן, אַוְיַר עַר וּוְעַט הָאַבְעַן דָּעַרְצַו קִיְּן
חַשְׁקַת.

אַוְיַר אַטְזַאַז אַפְּוֹן קָאָן, אַלְזַוְיַי, זַיְר פָּאַרְמַרְיוֹן אַ גַּעַוְּלַשְׁאַפְּט אָזֶן
דָּעַם מִינְדְּסְטוּן וּוְיַדְרַעְשְׁרוֹדְרַזְטַן נַاطְרַיְיכַּעַן רַעֲכֵט אָזֶן אָזֶן,
יַעַדר אַפְּמַאַד וְאַל אַפְּנַעַהְיַט וּוְעַרְעַן אַוְיַרְפְּנַעַן שְׁטַיְינְגַּעַר, דַּה.
אָז יַעַדר אַיְינְגַּר וְאַל דִּי נַגְנַעַץ מַאֲכַט, וּוְאַס עַר בָּאַזְיַצְעַן, אַיְבְּעַטְרַאַד
גַּעַן אַוְיַר דָּעַר גַּעַוְּלַשְׁאַפְּט, וּוְעַכְעַבְעַב וּוְעַט דָּאַזְן אַלְיַיְן בָּאַזְיַצְעַן דָּאַס
הַעֲכַסְטוּ רַעֲכֵט פּוֹן דָּעַר נַאֲטַוְר אַוְיַר אַלְצַן. דַּה. דִּי הַעֲכַסְטוּ מַאֲכַט
אָזֶן וּוְאַס יַעַדר אַיְינְגַּר וּוְעַט זַיְן פָּאַרְפְּלִיכְטַעַט אַיְר צַו גַּעַהְאַרְכַּעַן
מִיטַּן פְּרִיְעַן וּוְילְעַן, אַדְעַר אַוְיַס מַוְרַא פָּאַר אַ שַׁוְּעַרְעַר שְׁטַרְאַפְּ.

דָּאַס רַעֲכֵט פּוֹן אַזֶּא גַּעַוְּלַשְׁאַפְּט וּוְעַרְטַן אַנְגַּנְעַרְפַּעַן דַּעַמְּ אַ קַּדְּ
רַאַט יַעַ, וּוְעַכְעַבְעַב קָאָן, הַיִּסְטַּמְּקַטְהַ, דַּעַפְּינְרַטְמַן וּוְעַרְעַן אַזְיַי: אָזֶן
אַלְעַמְיַינְעַ פָּאַרְזַאַמְלַוְנַגְטַן מַעְשַׁנְעַן, וּוְאַס בָּאַזְיַצְעַטְקַלְעַטְמַיְוַוְדַן דָּאַס
הַעֲכַסְטוּ רַעֲכֵט אַוְיַר אַלְצַן. וּוְאַס אַיְן אַיְר מַאֲכַט.

דָּעַר פּוּלְלִיּוֹצָא דַעְרַפְוּן אַיְן, אָז דִּי הַעֲכַסְטוּ מַאֲכַט אַיְן נִישְׁתַּחַט
גַּעַבְנְדַעַן דָּוְרַד קִיְּן שָׁוֹם גַּעַוְּזַי אָזֶן אַלְעַ מַוְזַעַן אַיְר אַיְן יַעַדְעַן פְּרַט
גַּעַהְאַרְכַּעַן. אַלְעַ הָאַבְעַן גַּעַמְוֹת שְׂמִילְשְׂוִוְיְגַעְנְדַעַג אַדְעַר אַוְיַסְדְּרַוְיקְלִיךְ
זַיְדַּרְעַצְוַיְּ פָּאַרְפְּלִיכְטַעַן, וּוְעַן זַיְיַהְעַן אַיְבְּעַרְגְּעַטְרַאַטְעַן אַוְיַר דָּעַר
הַעֲכַסְטוּרַמְאַט זַיְיַעְרַג נַגְנַעַץ מַאֲכַט צַו פָּאַרְטִיְיַדְיַעַן זַיְדַּ, דַּה. זַיְיַעְרַג
גַּנְגַּץ רַעֲכֵט. וּוְיַיְלַעַטְהַן זַיְיַי גַּעַוְּאַלְטַן עַפְעַם דַּרְהַאַלְטַעַן פּוֹן אַיְר
פָּאַר זַיְדַּ, וּוְאַלְטַעַן זַיְיַי אַיְן דַּעַרְוְעַלְבְּגַעְנְדַעַר צִיְּוַת בָּאַדְאַרְפַּט אַגְּנַעַמְעַן זַיְיַי
גַּוְיִתְיַעַן פָּאַרְזִיכְטִימְלַעַן, כְּדִי צַו קַאנְגַּעַן דָּאַס דַּעַרְהַאַלְטַעַן פָּאַרְטִיְיַי
דִּגְנַעַן מִיטַּן זַיְכְּעַרְקִיְיַטְהַ, אַזְיַי וּוְיַי הָאַבְעַן אַבְעַר דָּאַס נִישְׁתַּחַט גַּעַטְמַן
אָזֶן אַיְדַּקְעַטְהַ, נִישְׁתַּחַט גַּעַקְאַנְטַן דָּאַס טַוְיַה, זַיְיַי זַלְעַן נִישְׁתַּחַט פּוֹנְגְּנַדְרַטְיַיְלַעַן
אָזֶן מַמְילָא נִישְׁתַּחַט צְעַשְׁטַעַן דָּעַם שְׁמַטְטַ, הָאַבְעַן זַיְיַי שְׁוִין דָוְרַד דָעַם

אליזן זיך להלוטין אונטערגעוואָרפהַען דעם באַשְׁלוֹם פֿוּ דער העכטטער מאָכט.

די מענשען, אלזוי, האבען — אַי גַּעֲצָוֹוָאנְגָּעַן דַּוְּדַּעַר נִוְּטַּסְּ. אַי באָווענט פֿוּ שְׁכַּל, — זיך להלוטין אונטערגעוואָרפהַען (וַיְיַ מֵר האבען דָּאַס נָאָר וָאָס גַּעֲווּוּזָעַן) דעם באַשְׁלוֹם פֿוּ דער העכטטער מאָכט, אַו דער פּוּעַלְיוֹצָא דערפּוֹן אוֹתָה אַז אָוִיכָּבָּנָּא מֵר וְוַילְעַן נִישְׁתְּצָוֵן קִיּוֹן שׁוֹנוֹאַים פֿוּן שְׁטַּאטָמָּן אַזְּנְדַּלְעַן קַעַגְעַן דַּעַם שְׁכַּל, וְוַעלְכָּר פָּאָרְלָאַנְגָּט, אַז מֵר זָאַלְעַן מִיט אַלְעַעַן כְּחַותָּה פָּאָרְטִּידִינְגָּן דַּעַם שְׁטַּאטָמָּן, זַיְינְגַּעַן מֵר פָּאָרְפִּילְיכְּטָעַט אַבְּסָאַלְוָט אַוְיְצָוּפְּאַלְגָּעַן אַלְעַעַן בָּאַפְּעַלְעַן פֿוּ דער העכטטער מאָכט, וּעַן אָפְּלָו זַיְיַ האבען קִיּוֹן זַיְן נִישְׁתְּ, וְוַיְיַ אָוִיךָ דַּאַס הַיִּסְטָּט אַזְּנָן דער שְׁכַּל טֹוֹן, כְּדַי מֵר זָאַלְעַן פֿוּ צַוְּיַי אַיְבָּלְעַן אַוְיסְּקָלְיָי בְּעַן דַּעַם קְלָעַנְסְּטָעַן.

ニיט נאָד צוּ דַעַם צָה אַז יְעַדְעַר אַיְינְעַר קָאָן לִיְכַּט אַונְטְּעַרְנְעַמָּן אַטְּידָעַם שְׁרִיט פֿוּ אַונְטְּעַרְוּוָאַרְפָּעַן זַיְיַ אַיְנְגָּנְצָעַן דַּעַר הַעֲרָשָׂאָפֶט אַזְּנָן דַעַם וְוַילְעַן פֿוּ אַז אַנְדְּרָעַן, וְוַיְיַ דָּאָס רַעַכְתָּן צָוּ בָּאַפְּעַלְעַן אַלְעַז, וְוַאָּס זַיְיַ גַּעֲלָתָמָּת, גַּעֲהָרָתָדִי הַעֲכַטָּעַ מַעֲכַטָּעַן, וְוַיְיַ מֵר האבען דָּאָס אַוְיָפֶד גַּעֲוּוּזָעַן, נָאָר אַזְּוִי לְאָנָּגָּה, וְזַיְיַ לְאָנָּגָּה זַיְיַ בָּאַזְּיְצָעַן בָּאַמְּתָה דַיְיַ הַעֲכַטָּעַ מַאָכְטָן; פָּאָרְלִירָעַן זַיְיַ דַיְיַ דָּאַזְּוִינָּעַ מַאָכְטָן, אַזְּוִי פָּאָרְלִירָעַן זַיְיַ אַיְנְאַיְינָּעַן מִיטָּ דַעַם אָוִיךָ דָּאָס רַעַכְתָּן אַלְעַז צָוּ בָּאַפְּעַלְעַן אַזְּנָן דָּאָס דָּאַזְּוִינָּעַ רַעַכְתָּן גַּיְיַט אַבְּעַר צָוּ דַיְיַ וְוַאָּס האבען גַּעֲוָאָנוּן דַיְיַ מַאָכְטָן אַזְּנָן זַיְיְנָעַן זַיְיַ צָוּ דַרְהַאְלָטָעַן. עַס קָאָן, דַרְבִּיבָּרָעַן, זַיְיַעַר, זַיְיַעַר וְזַיְיַעַר פָּאָסִירָעַן, אַז דַיְיַ הַעֲכַטָּעַ מַעֲכַטָּעַן זָאַלְעַן גַּעֲבָעַן דַוְּרָכָאָוִים אַוְמְזִינָּעַ בָּאַפְּעַלְעַן, וְוַיְיַ עַס אַזְּנָן צָוּ מַיִּסְטָעַן וְוַיְכָתְּגָן פָּאָר זַיְיַ אַלְיָוָן, — אַיְן זַיְיְרָעַ אַיְיְגָעַן אַיְנְטְּעַרְסָעַן אַזְּנָן צְוִילָבָד דַרְהַאְלָטָוָנָגָן פֿוּ דַרְמָאָכְטָן. — צָו זַאָרְדָּ גַּעַנְעַן פָּאָר טֻבְתָּה הַכְּלָל אַזְּנָן צָוּ רַעֲגִירָעַן, לַיְוַת דַיְיַ פָּאָרְשְׂרוֹפְּטָעַן פֿוּ שְׁכַּל. קִיְונְעַר הַאַטָּמָה לְאָנָּגָּה נִשְׁתְּפָרָה אַלְעַז גַּעֲוָאָלְטִיהְעָרְשָׂאָפָּמָה, זַאָנָט סְעַנְעָקָא. גַּיְיַט נָאָד צָוּ דַעַם צָה, אַז אַיְן אַלְעַז דַעַמְאָקְרָאַטְשָׂיָעַן שְׁטַּאטָמָה דַאָרָף מַעַן וְוַעֲנִיגָּר מַוְאָאָה האבען פָּאָר אַוְמְזִינָּגָעַ בָּאַפְּעַלְעַן, וְוַיְיַ מַעַרְדָּ אַיְזָה כְּמַעַט אַוְמְמַעְגָּלִיד, אַזְּנָן אַיְזָה גַּרְוִיסָּר פָּאָרוֹזָמְלָוָנָגָן זַאָל דַיְיַ הַיִּתְמַמְּתָה גַּעַנְעַן אַרְהַסְכָּמָה אַיְוֹף אַז אַוְמוֹזָה; דַרְעַיְתָה, וְוַיְדָעָה אַזְּנָן דַעַר צִילָּן אַזְּאָא שְׁטַּאטָמָה אַיְתָה, וְוַיְיַ מֵר האבען דָּאָס שְׁוִין גַּעֲוּוּזָעַן, אַזְּנָן נִשְׁתְּפָרָה אַזְּנָן צִילָּן אַנְדְּרָעַד זַהָּה, וְזַיְיַ צָוְמָעַן דַיְיַ פְּרִוְּגָעַלְאַזְּעַנְקִיָּתָה פֿוּ בָּאַגְּנָעָר אַזְּנָן חַאְלָטָעַן וְזַיְיַ וְוַיְיַט מַעְגָּלִיד דַיְיַ מַעְנְשָׁעַן אַיְן דַיְיַ רַעֲנִיצָעַן פֿוּ שְׁכַּל,

כדי זיו זאלען ליעבען איזו שלום איזו אחידות; דאס איז א יסוד, וואס מיט זיון באיזיטינונג ווועט דער גאנצער בניו שנעל פונאנדרפאלען. צו זארגען פאר דעם איז די איזינציגע אויפנגאָב פון דער העכטער מאכט, בעת די אויפנגאָב פון די אונטערטאנגען איז, ווי מיר האבען דאס געוּזנט, אוייסצופירען די באפעעלען פון דער העכטער מאכט איזו נישט צו אַנְעַרְקָעַנְעָן קיון אַנְדָּרְךָ רַעֲכָמָן, ווי נאר דאס רעכט, וואס די העכטער מאכט דערקלערט עם פאר אַ רַעֲכָמָן.

מען ווועט מיר אפשר זאנען, איז איד וויל איזו אַרְדוֹם מאכטן די אונטערטאנגען פאר שקלאָפָעָן, וויל מען דענקט געוויניגער, איז אַ שקלאָפָאָז דער, וואס האנדערט, לויט אַ באָפָעָל, איז אַ דער איז אַ פריוּד מענש, וואס ער לַעֲבֵט נַאֲד זַיְוִין אַיְנוּגָעָם ווילען. אַבער שווין אַטְדְּיָי פָּאָרָאוּסְעֻזְעָנָג אלְיַוִּין איזו נישט אַומְבָּאַרְדִּינְגָּן רִיכְטָנִיג איזו דער אַמְּתָהן איזו דער גַּרְעַסְטָעָר שְׁקָלָאָפָּעָל, וואס ער וווערט איזו באָהערשט פון זיון לַסְּטָמָן, אַ ער קָאָז נַיְשָׁט וְזַו אַזְּנַיְשָׁט טַוְזָאָס, וואס עַס אַזְּנַיְשָׁט פָּאָר אִים נִצְלִיךְ; אַ פריוּד מענש איז אַבער נאר דער, וואס ער לַעֲבֵט מִיט אַ רִיאָן הָאָרְצָה אַזְּזַט זַיְד פִּירְעָן נַאֲד פָּוֹן דָּעָם שְׁבָל אלְיַוִּין. דאס האנדעלן אויף אַ באָפָעָל, ד. ה. געהארכְּנִיקְיִיט, נעמָם, דעם אַמְּתָה געוּזנט, אוועָק איזו אַ גַּעֲוִיסְטָר מָאָס די פרִיאְקִיטִי, זי מאכט אַבער נַאֲד נַיְשָׁט דעם מענשען פָּאָר אַ שְׁקָלָאָפָּעָל; דאס טוֹט דער גַּרְונְד פָּוֹן דער האנדולונג. אויב דער צִיל פָּוֹן דער האנדולונג איז נישט דער נוצען פָּוֹן דָּעָם, וואס האנדערט, נַאֲד פָּוֹן דָּעָם, וואס באָר פָּעָל, דעם מאָלָט איזו דער, וואס האנדערט, אַ שְׁקָלָאָפָּעָל אַזְּנַיְשָׁט זַיְד אַומְנִיצְלִיךְ פָּאָר זַיְד אלְיַוִּין. אַבער אַונְטָעָר אַ דָּעָפְּוּבְּלִיקְאַנְשָׁעָר בָּאָרָם פָּוֹן דָּעָמִי רונג איזו איז אַ שְׁטָמָט, וואו דאס וואוילוּין פָּוֹן גַּאנְצָעָן פָּאָלָק איזו נַיְשָׁט פָּוֹן דָּעָם, וואס באָפָעָל, איזו דאס העכטער געוּזָא, איזו דער, וואס געהארכְּט אַזְּנַיְשָׁט אַזְּנַיְשָׁט דער העכטער מאכט, נַיְשָׁט קִיּוֹן שְׁקָלָאָפָּעָל, איזו אַומְנִיצְלִיךְ פָּאָר זַיְד אלְיַוִּין, נַאֲד ער קָאָז אַנְגְּרוּפָעָן וווערטן אַונְד טְרָטָאָן. איזו דעריבער איזו דער פרִיסְטָעָר שְׁטָמָט דָּעָם, וואס זַיְנָע געוּזָעָן זַיְנָעָן באָגְרִינְדָּעָט אוּפָו גַּעֲוָונְטָעָן פָּאָרְשָׁטָאָנָה, וויל יעדער אַיְינְעָר קָאָז דָּאָרָט זַיְזַיְרִיךְ, וווע ער וויל דאס, ד. ה. לַעֲבֵעָן מִיט אַ דָּיָן הָאָרְצָה, לויט דער לִיְּטוֹנָג פָּוֹן שְׁבָל.

אַזְּוִי זַיְנָעָן אוּפָר קִינְדָּעָר נַיְשָׁט קִיּוֹן שְׁקָלָאָפָּעָן, הָגָם זַיְזַיְנָעָן גַּעֲצָוֹאָונְגָעָן צו געהארבען איז אלְיַז זַיְעָרָע עַלְמָעָן, איזו דאס איז

דערפהאר, וויל די באפעלען פון די עלטערען האבען קודם כל אין זינען די טובה פון די קינדרער.

מיר זענען, אלזוי, א גרויסע נפקא מינה צוויישען א شكלאָפַ א קינד און און אונטערטאן : א شكלאָפַ איז דעה וואס מו געהארכען די באפעלען פון א האר, וואס זיעיר ציל איז נאר דער נוצען פון דעם האר ; א קינד איז דער, וואס טומט אויפן באפעל פון זיינע עלטערען דאס, וואס עס ניצליך פאר אים ; און אונטערטאן, צולעצט, איז דער, וואס טומט אויפן באפעל פון דער העכטער מאכט דאס, וואס עס איז ניצליך פארן כל און מילאָ אוף פאר אים אלין.

איך גלויב, און איך האב דערמייט געונג קלאָר געוועזען די יסודות פון א דעם אקראטישער רענידונג. איך האב בעסער אויסגעקליבען צו באחאנדלען די דעם אקראטישער רענירונגספֿאַרטן, וויל אלע אנדערען, וויל זי זעם מיר אויס צו זיין די נאטירליךכטע און צוצקומווען געגעטער פון אנדערען צו דער פרויקיט, וואס די נאטור ניט יעדען איינעם. איז דער אמתען, איז און דעם אקראטיש טראאנט קיינער נישט איבער זיין נאטירליך רעלט אוף און אנדערען איזו, און ער זאל שיין מער קינד מאל קיון דעה נישט האבען, נאר ער טראאנט דאס דאָזיגען רעלט איבער אויף דער מערהייט פון דער גאנצער געועלשאָפט, וואס ער אלין איז א טיל פון איה, און איזו אַרְוֹם פֿאַרְבּֿלְיִיבָּעָן אלע גליה, איזו וויל ער איז דעם נאטירליךכען צו דירען זונגגען דער דאָזיגער רענירונגספֿאַרטן, וויל אויסגעקליבען צו דירען זונגגען דער דאָזיגער נישט איבער זי אנטישפֿרעלט בזונדרערם דעם ציל, וואס איך האב זיך דא גע- שטעלט, איז דאס איז, אויפֿצָאַוְוִיְוָן די ניצילקיות פון פרויהיט איז יעדען שטאטט. איך האט זיך, דעריבער, אַפְּ פון צו דירען זונגגען די יסודות פון אלע אנדערען רענירונגספֿאַרטן. כדי צו קענען זיינער רעלט, איז נישט נויטיג פאר אונז צו וויסען, פון זונגגען זי האבעז זיך גענומען און נעמען זיך נאר איזט, וויל די זיך איז נאנץ קלאָר פון דעם, וואס מיר האבען דאָ גאנרוּאָס אויסגעקליברט. עס איז דאָד קלאָר, איז דאס העכטער רעלט צו באפעלען, וואס אים געעלט, געהרטט דעם, וואס האט די העכטער מאכט, צי איז איז א זיך, אדרער עטלייכע פֿאַרְזָאָנָּעָן, אדרער אלע בירגען אינאיינעם ; און פון דער אנדער זויט, איז דעה, וואס האט מיטן פרויען זוילען אדרער געצוואָני געגענההוּיט איבערגעטראָגען אוף און אנדערען די מאכט צו באשיען

זיך, האט זיך דערמיט אויר אפנעוואנט אינגעאנצען פון זיין נאטמר' ליבען רעכט און מילא באשלאסען צו געהארבען אומבאדרינט און אליע אטידעם אנדערען; און איזוי לאנג איז ער דערציו געבונדען, ווי לאנג דער קיניג, אדרער די אידעללייט, אדרער דאס פאלק דערחהאלטען די העכטטע מאכט, וואס זיין האבען באקומו און וואס זיין געוען דער יסוד פון איבערטראנגען דאס רעכט. עט איז נישט גויטונג ציך צו געבען נאך מער צו דעם דאזיגען עניין.

נאך אטדי דערקלערוונגען מכח די יסודות און דעם רעכט פון שטאט ווועט אונז איצט זיין לייכט צו באשטימען, וואס איזוינט עט איז דאס ב ירגער ליכע פרייזו אט דער עכט, וואס איזוינט עט איז או מרדער עכט, גערעכט ייגש ייט און או מ גערעכט ייגש ייט איזו בירגערליךען לעבען; און וויא צולעט, וווער עט איז אבונדץ חבר און ווערא שונא, און באל יידיגונג נאך אונטער דעם ב ירגער ליכע פרייזו אט דער עכט, קאנען מיר נישט פארשטיין קיון אנדער זאה, ווי נאך די פריקויט פון יעדער יחיד צו דערחהאלטען זיך איז זיין צושטאנד, אפריקויט, וואס וווערט גענויער באשטייט דורך די עדיקטען פון דער העכטטע מאכט און געשיצט דורך איר אויטארטיטעט אליען. — איז דער אמתען נאכדעם, ווי יעדער אינער האט ארביבערגעטראגען אויף און אנדערען זיין רעכט צו לעבען, ווי אים געפעלט, ארעכט, וואס איז באשטייט געוווארען דורך זיין איגענעראט מאכט; אדרער מיט אנדריעז ווערטער, פון דעם מאמענט און, ווי יעדער אינער האט ארביבערגעטראגען אויף און אנדערען זיין פריקויט און זיין מאכט צו באשיען זיך, איז ער געצואוונגען צו לעבען נאך מיט יענעט'ש שכט און צו באשיען זיך נאך מיט יענעט'ש חילא.

או מ דער עכט הייסט, ווען א בירגער אדרער אונטערנאנז איז געצואוונגען צו לויידען פון און אנדערען א געוויסטען שאדרען, אקעגען דעם בירגערליךען רעכט אדרער דעם עדיקט פון דער העכטטע מאכט. — איז דער אמתען, דער באחריו אומראעכט קאזו אנדערש נישט באָ נומען ווערטען, ווי נאך איז א בירגערליךען צושטאנד; אבר קיון שום אומראעכט קאזו מיט די אונטערטאנגען נישט באגאנגען ווערטען פון די

העכسطע מעכטען, וואס אלצדיניג איז פון רעכט וועגען זוי דערלויבט. אומרכט קאן, אלזוי, פארקומען נאר צווישען פריוואט מענשען, וואס זייןען פון געועץ געזוואונגען נישט צו שערגען זיך עגענוויזיג. גער עכט יגש ייט הייסט די בעכسطע אנטשלאלסענקייט פון דער נשמה צוצולאוזען פאר יעדען אינעם דאס, וואס אים קומט נאר דעם בירגערליךען רעכט.

או מגער עכט יגש ייט הייסט אועבקצונגען פון עמי צען, אונטערן שיין פון רעכט, דאס, וואס אים קומט, לויט דעם אמתה דיגען איסטייטש פון געועץ.

גער עכט יגש ייט הייסט או מגער עכט יגש ייט
ווערען אויך אונגערוףען גלייט ייט און או מגער לייט
קיט, וויל ד, וואס זייןען אועבקצונגעטלט איסיצוגלייכען סכסוכים,
דארפען נישט האבען קיון איינען מיט מעשען, נאר זייןען מהויב
צו באהאנדרלען אלעמען גליהך, צו באשיען גליהיך יעדען אינעם'ס
רעכט, נישט مكانא צו זיין די ריבע און נישט צו פאראכטען דעם
ארעמאן.

בונדץ' חבר ים זייןען די אינונוואינער פון צוויו שטאדטן, וואס כדוי נישט צו טראפען זיך מיט א סבנה איז דער צייט פון א מלחה-קריזום, אדרער מהמת עפעם און אנדרער נוצען, שליטען זוי און אפמאדר נישט אנטוטאן זיך אינגען די אנדרער קיון שאדרען, נאר פארקערט, זיך העלפען איז פאל פון נויט, אבער איזו, און יעדער צד זאל דערביי דערוואלטען זיין אינגענע מלוכחד-מאכט. דער דאזונער אפמאדר וועט איזו לאנג האבען א קומט, זוי לאנג עס וועט זיין במנציא דער יסוה, וואס פון איז ער אנטשטאנגען. ד. ה. א סיבה פון סבנה, אדרער א מאטיוו פון ניצליךיט, וויל קוינער שליטען נישט קיון אפמאדר און איזו אויך נישט געזוואונגען צו האלטען אפמאכען אנדרערש, זוי נאר איז דער האפעונג פאר א געוויס גומ, אדרער איזס מורה פאר עפעם און איבעל. ווען דער דאזונער יסוד פאלט אוווע, ווערט דער אפמאדר בטול פון זיך אלזין, זוי די ערפאונג לערנט אונז דאס איבער-גענונג.

אייז דער אמתען, הנמ פארשיידענע מלוכות שליטען צווישען זיך אפמאכען נישט איזען די אנדרער צו שאדרען, מיען זוי זיך פונדעטען וועגען מיט אלע בחות נישט צו דערלאוזען, איז איז מאכט זאל ווערטן

גרעיסער פון און אנדרער, און טרייען די קעגענזייטיגע פארזיבערונגגען נאל אויף צווי ווית, אויף ווי ווית זוי זען קלאר דעם ציל און דעם נוען, וואס יעדערער פון די צדדים האט פון שליטען אַ בונד; און נישט, האבען זוי מורה אַפְּגָנָנָאָרֶט צו וווערען, און נישט אַן רעכטן זעה, אַין דער אַמְתָּעָן, אויב נישט קיין נָאָרִישָׁעָרֶר מענטש, וואס קען נישט דאס רעכט פון די העבסטע מעכטן, ווועט זיך פָּאָרְלָאָזָעָן אַינְדָּגָאנְצָעָן אויף די ווערטער אַון די הבוחות פון אַיְינָעָם, וואס באַזְּצָט די מאָכָט אַון דאס רעכט צו טו אַלְזָי, וואס עס אַיְזָן גָּוָט פָּאָר אַיְם אַון וואס דאס וואֹיְלוֹזָי אַון דער נועצָען פון זוּזָן מלוכָה דָּאָרְפָּעָן זוּזָן פָּאָר אַיְם דאס העבסטע גַּעֲזָעָץ? אַון וווען מֵיר וועלען נָאָה, אַחֲזָעָד, נָעָמָען אַיְזָן אַכְּטָדִי פְּרוּמְקִיט אַון די רָעִינְגָּעָן, וועלען מֵיר אַיְינְגָּעָן, אַון קיין דענירער קָאָן נִישְׁט, נִישְׁט האַבְּעָנְדִּינְגָּן באַגְּאָנְגָּעָן דערמִיט קיין פָּאָרְבָּרְעָכָעָן, האַלְטָעָן אַ צוֹּאָג, וואס קָאָן ברענְגָּעָן שָׁאָרָעָן זוּזָן אַיְיָ גַּעֲנָעָם שְׁטָאָט. ווַיְיָ וווען ער זַעַט, אַז דאס, וואס ער האט צוֹגְעָזָאנְט, ווערט גַּעֲוָעָנדָט צומ שָׁאָרָעָן פון זוּזָן אַיְינְגָּעָן שְׁטָאָט, קָאָן ער דאס נִישְׁט האַלְטָעָן, ער זאָל נִישְׁט ברעכָעָן דערמִיט די טָרְיוֹקִיט, וועלכָעָ פָּלִיכָּעָט אַיְם אַיבָּעָר אַלְזָי אַון וואס מען פָּאָרְזָיבָּעָט גַּעֲוָיְינְגָּדָר הַיְּלִינְג אַפְּצָוְהִיטָּעָן.

אַ שׁ וְגַּא אַיְזָן דער, וואס לְעַבְתָּ אַוְיסָעָר אַ שְׁטָאָט אַזָּו, אַ ער אַנְדְּרָקָעָט נִישְׁט די אַוְיטָאָרִיטָעָט פון שְׁטָאָט נִישְׁט, ווי אַ בּוֹנְדָּחָה, אַון נִישְׁט, אַון אַונְטָעָרְטָאָן. — אַין דער אַמְתָּעָן, נִישְׁט די שְׁנָאָה מְאָכָט אַיְינְגָּעָן פָּאָר אַ שְׁוֹאָן פון אַ שְׁטָאָט, נָאָר דאס רעכטן. אַון דאס רעכט פון אַ שְׁטָאָט קענען אַיְינְגָּעָן, וואס אַנְדְּרָקָעָט אויף קיין אַוְטוֹן נִישְׁט זוּזָן אַוְיטָאָרִיטָעָט, אַפְּיוֹלוֹ נִישְׁט דָּוָרָד אַז אַפְּמָאָר, אַיְזָן דאס אַיְיָ גַּעֲנָג, דאס רעכט קענען אַיְינְגָּעָן, וואס האט אַיְם אַנְגָּעָטָן שָׁאָרָעָן: ער האט דאס רעכט צו באַשְׁרָעָנְקָעָן אַיְם מִיט אַלְעָרְלִי מִיטָּלָעָן, אַיְם אַונְטָעָרְוָאָרְפָּעָן אַונְטָעָרְזָי, אַדְעָר אַזְוָינְגָּעָן צו שליטען אַ בּוֹנְד.

דאָס פְּאָרְבָּרְעָד פָּוּזָן מְאַיְעַסְטָעָט־בְּאַלְיִידִי
גַּוְגָּג, צוֹלָעָצָט, קָאָן באַגְּאָנְגָּעָן ווערטען נָאָר פון אַונְטָעָרְטָאָן אַדְעָר בִּירְגָּעָר, וואס האבען דָּוָרָד אַ שְׁטִילְגָּעָן אַדְעָר אַוְיסְדוּקְלִיבָּעָן אַפְּמָאָר אַרְיוֹבָּרְגָּעָטְרָאָגָּעָן זַיְעָר גַּאנְזָי רעכט אַוְיפָּן שְׁטָאָט. דָּעָר אַונְטָעָרְטָאָן

וואס מען קאָן אַים באַשׁוֹלְדִינְגֶן אַין באֲגַנְיָין אַזָּא פֿאָרְכְּבָּרְדֵּר, אַין דָּרָר,
וואס האָט גַּעֲפְּרוֹבְּט צָוִילִיב ווּאַסְעָר עַמְּ אַיְוָסִיכָּה באַחֲרֶשְׁעָן דָּאָם
רַעֲכַת פּוֹן דָּעַר הַעֲכַסְטָעָר מָאָכָּת, אַדְעָר אַיְבְּעַרְטָרָאָגָּעָן זַי אַוִּיפָּה אַן אַנְּ
דָּעַרְעָן. אַיד זָאנְג: וּוּ אַס הַ אַט גַּעֲפְּרוֹבְּט;
די שְׁוֹלְדִינְגֶן ווּאַלְטָעָן באַשְׁטוֹרָאָפָּט ווּעְרָעָן עַרְשָׁת נַאֲכְדָּעָם,
זַי דַי זַאְר אַיְוָשָׁוּן אַפְּגָעָטוֹן גַּעֲוָאָרְעָן, ווּאַלְט דָּעַר שְׁטָאָט צָום מִיְּסִיךְ
טָעָן גַּעֲקוּמָעָן צַו שְׁפָעַט צַו באַשְׁטוֹרָאָפָּעָן דָּעַם דָּאַיְגָעָן אַטְעַנְטָאָט נַאֲכָּ
דָּעַם, זַי דַי מָאָכָּת ווּאַלְט אַיְבְּעַרְגָּעָנוּמָעָן גַּעֲוָאָרְעָן פּוֹן אַן אַנְּדָרְעָן,
אַדְעָר אַיְבְּעַרְגָּעָנוּמָעָן גַּעֲוָאָרְעָן אַוִּיפָּה אַדְרָעָטָן. אַיד זָאנְג ווּוּיְטָעָר
אוֹיפָּה אַן אַבְּסָאַלְטָעָן אָפָּוֹן: וּוּ אַס הַ אַט גַּעֲפְּרוֹבְּט צַו רַ
לִיְּבָּן וּוּ אַס עַרְעַס אַיְזָן סִיבָּה בְּאַחֲרַשְׁעָן
דַּאָּס רַעֲכַט פּוֹן דָּעַר הַעֲכַסְטָעָר מַאֲכָּת אַוְן
מַאְרָן נִישְׁתְּ קִיְּן שָׁוָם אַונְטָרְשָׁיָה, צַי עַס אַיְזָן דָּעַרְפָּוֹן אַרְוִיסְנָעָקְוּמָעָן
דָּעַם שְׁטָאָט אַשְׁאָרְעָן, אַדְעָר אַפְּיָלוֹ אַבְּפִירְשָׁעָר לְעַגְּנִיטִים.
עַס ווּאַל נִישְׁתְּ זַיְן דָּעַר מָאָטְיוֹן פּוֹן זַיְן אַונְטָרְגָּעָנוּמָגָּן, האָט עַר אַלְצָאָ
איְינְס באַלְיְידִינְגָּט דַי מַאְיְסָטָעָט פּוֹן דָּעַר מָאָכָּת אַוְן ווּוּרְטָר דָּעַרְפָּאָר
מִיטָּ רַעֲכַט באַשְׁטוֹרָאָפָּט. — אַזָּה, ווּאַס ווּוּרְטָר פֿרְאַקְטִיצְרָט אַן
מְלֻחְמָה-צִיּוּט אַן אַנְּדָרְקָעָנְטָן פּוֹן יְעַדְעָן אַיְינְעָם פֿאָר זַיְעָר לְעַגְּנִיטִים.
אַיְזָן דָּעַר אַמְּתָהָן, ווּעַן אַסְּאַלְדָּטָט פֿאָרְלָאָזָט זַיְן פֿאָסְטָעָן אַן גַּרְיְוִיפָּט
אַן אַן דָּעַם גַּעֲנָעָרָאָלִים ווּסְמָעָן דָּעַם שָׁוָנָא, אַיְזָן ווּעַן אַפְּיָלוֹ עַר האָט
דָּאָס אַונְטָרְגָּעָנוּמָעָן מִיטָּ אַגְּטָעָר בּוֹנָה אַן ווּעַן אַפְּיָלוֹ עַר האָט
גַּעֲשְׁלָאָגָּעָן דָּעַם שָׁוָנָא, ווּרְטָר עַר פֿוֹנְדָּעָסְטוּוּעָנָעָן פֿאָרְמָשְׁפָּט צָום טּוּמָן,
זַוִּיל עַר האָט פֿאָרְלָעָצָט זַיְן שְׁבָועָה אַן דָּאָס רַעֲכַט פּוֹן דָּעַם גַּעֲנָעָרָאָל.
אַן אַלְעָז בְּיוֹגָעָר אַן אַוִּיסְנָאָס זַיְנָעָן שְׁטַעְנְדִּיגָּן אַונְטָרְגָּעָנוּוּוּרְפָּאָרָן
אַטְדָּעָם גַּלְיְכָעָן רַעֲכַט. — דָּאָס ווּוּרְטָר נִישְׁתְּ פּוֹן יְעַדְעָן אַיְינְעָם קַלְאָר
אַיְינְגָּעָזָעָן, אַבְּעָר דָּעַר גַּרְנְד אַיְזָן גַּעֲנוֹנִי דָּעַרְעַלְבִּינְגָּעָר. אַיְזָן דָּעַר אַמְּתָהָן,
אַזָּוִי ווּיְ דָּעַר שְׁטָאָט דָּאָרָף דָּעַרְהָאַלְטָעָן אַן גַּעְבְּרָתָן ווּעְרָעָן נַאֲרָדוֹד
דָּעַם באַשְׁלָוֹס פּוֹן דָּעַר הַעֲכַסְטָעָר מָאָכָּת אַן אַזָּוִי ווּיְ דָּאָס דָּאַזְוִינָעָ
רַעֲכַט גַּעֲהָרְטָמָן, לֹוִיט אַן אַפְּמָאָה, אַוִּיסְלָיְסָלִיד אַיד אַלְיְוָן, בְּכָן האָט
דָּעַר, ווּאַס הַאָט מִיטָּ זַיְן אַיְגָעָנָעָר אַוִּיטָאַרְוִיטָעָט אַן אַן דָּעַם ווּיסְטָעָן
פּוֹן אַיְבְּעַרְגָּעָנוּמָעָן רַאָט אַונְטָרְגָּעָנוּמָעָן דָּרְכְּצָוְרְפָּרָעָן אַזָּה, ווּאַס אַיְזָן
נוֹגָע דָּעַם כְּלִי, פֿאָרְלָעָצָט דָּאָס רַעֲכַט פּוֹן דָּעַר הַעֲכַסְטָעָר מָאָכָּת אַן
בְּאַלְיְידִינְגָּט אַיד מַאְיְסָטָעָט, ווּעַן אַפְּיָלוֹ עַס ווּאַלְטָר, זַיְן גַּעֲזָאָגָּט, פּוֹן

זיוון אונטערנעםונג זיכער ארויסגעפלומען דעם שטאטט א נוצען, — אז ער באקומט דער פאר מיט רעכט זיוון פארדיינטע שטראָט.

ברוי צו באז'יטיגען יעדען צויפעל, פארבליבט אונז נאך איצט איבער צו זען, צי דאס, וואס מיר האבען געזאנט אין אנהוב פון דעם דזאינגען קאָפֿיטען, — אזן דאס איזן, אז דער, וואס איז נישט ביכוֹלְט צו מאכען א געברoid פון שכֵּל, לעבעט מיט דעם העסטען רעכט פון דער נאטטור איזן דעם נאטירלייכען צוישטאנַה, לויט די געועצען פון זיוון באָנָה, — צי איז דאס נישט אָפֿעַן סותר דעם אַנטְפְּלָעַקְטָעַן געטְלִיְּד בען געועץ? וויל אָזֶן ווי אלע מענשען אָנו אַיסְנָאָם, — צי זיַּמָּאָן בען געברoid פון שכֵּל, אַדרְעָר נישט, — זוינען לויט דעם געטְלִיכְעָן גע- באָט, אלצאיינָס מחויב צו לְיָבָעַן דעם נאָעַטְעָן, ווי זיך אלְיָוָן, איז קאנען מיר דען ברענגען או אַנְדָּרָעָן, לעבען נאָר לויט די געועצען פון באָגָעָר אָנו נישט בִּיגְיָוָן דָּעְבָּרְיוָן קִין אָוּרְעָכְט?

עס ווועט אונז זיוון לְיִכְתָּב צו ענטפְּרָעָן אַוְיָף דער דָּאַיְגָעָר טעָנָה, אַוְיָיב נאָר מיר ווועלען גוֹט אַין זיַּגְעָן האבען דעם נאטירלייכְעָן ציַּר שטָּאנַה, וויל דער נאטירלייכְעָר צוֹשְׁטָאנַדְגָּן גוֹיט סִיְּוִיט דער נאטטור אָנוֹ סִיְּוִיט דער צִיְּמָת פָּאָרָאוֹים פון דער רְעַלְגָּיָע. אָין דער אַמְּתָעָן, קיינער ווֹיָס נישט פון דער נאטטור אָוֹים, אז ער אָין פָּאָרְפְּלִיכְטָעַט צו וואָסְעָרְעָסְאָין גַּעַהְעֲרִיכְגִּיקִיט צו נאָט, ער קָאָן אָפְּלוֹן באָין אָוֹפְּן נישט באָנְעָמָעָן דאס מִיטָּן שכֵּל, אַבְּעָר יְעַדְרָעָר אַיְינָעָר קָאָן קוּמָעָן דער צו דָּוָר אָן אַנטְפְּלָעַקְעָן, וואָס ווּרטָט באַשְׁטָעִיגָּט דָּוָר צִיְּכָעָן. דעריבער אָין קיינער פָּאָר דער אַנטְפְּלָעַקְעָן נישט פָּאָרְבָּונָדָעָן דָּרְכוֹן געטְלִיכְעָן רעכְט, וואָס ער קָעָן עַמְּנָעָן נאָר נישט ווִיסְעָן; אָין מְחַמְּתָעָן דעם דָּאַרְךָ מַעַן באָין אָוֹפְּן נישט פָּאָרְמִישָׁעָן דעם נאטירלייכְעָן צוֹשְׁטָאנַדְגָּן מִיטָּן רְעַלְגָּיָע, נאָר דער באָנְעָמָעָן דאס אָן רְעַלְגָּיָע אָנוֹ אָן גַּעַעַז אָנוֹ מִילְאָ אָוֹיד אָנוֹ זִינְד אָנוֹ אָנוֹ אַסְמָרָעָט, ווי מיר האבען דאס שויַּן גַּעַהְאָט גַּעַטָּאָן, אַונְטְּרָשְׁטִיצְעָנִירָג אָונְזָעָר מִינְגָּנָג דָּוָר פּוֹלְוָס/עַם אָוּטָאָרִיטָעָט.

אַבְּעָר נישט בִּנוּגָע דעם נִוְשְׁטָדוֹיסָען אַלְיָוָן באָנְעָמָעָן מִיר דעם נִאְסְטוֹרְצְוָשְׁטָאנַדְגָּן פָּאָר אָנוֹ אָנוֹ דעם אַנטְפְּלָעַקְעָן געטְלִיכְעָן גַּעַעַז, נאָר אָוֹיד בִּנוּגָע דער פְּרִיאִיקִיט, אָין ווּעלְבָּר אַלְעָז מַעַנְשָׁעָן ווּאַלְטָעָן פָּוָן דער נאטטור בוּרָעָן. אָין דער אַמְּתָעָן, ווּזְעָן אַלְעָז מַעַנְשָׁעָן ווּאַלְטָעָן פָּוָן געטְלִיכְעָן גַּעַעַז, אַדרְעָר אָוֹיס גַּעַוְעָן פָּאָרְפְּלִיכְטָעַט צו גַּעַהְעֲרִיכְגִּיקִיט אָנוֹגָעָר מִינְגָּנָג דָּוָר פּוֹלְוָס/עַם.

ווען דאס געטלייכע רעכט וואלט געווען דאס נאטיריליכע רעכט, וואלט געווען איבעריג, אzo גאט זאל שליסען א בונד מיט די מענשען אוון זוי פאלפלולקטען דורד אן אפמאָר מיט א שבעה. מען מוּן, דעריבען, אבסאַלומּ צונגעבען, אzo דאס געטלייכע רעכט האט זיך אַנגעהויבען פון דעם טאג און, ווען די מענשען האבען דורד אן אויסדריקיליכע אפמאָר צונענָאנְט צו געהארכען גאט איז אַלְזַ, וואס דערימיט האבען זיך אויד אויפגעגעבען איז א געויסער מסס זיינֶר נאטיריליכע פרוייקיט און איבערגעטראגען זיינֶר רעכט אויף נאמ, זוי דאס קומט פאָר, לוייט אונזער פֿרִיעָרְדִּיגָּע אַוְסְפִּירְוָנְגָּע, איז דעם בִּירְגָּעָרְלִיכָּען שטאנָר. אבער וועגען דעם וועל איד רידען נאָר מער באַריַּות איז די זיינֶר טערדייגע קאָפִּיטְלָעָן.

מען וועט מיר אפשר באַמְּרַקְעָן, אzo די העכסטע מעכטען זיינֶן פונקט איז אונטערגעוואָרְפָּעָן אַטְדָּעם געטלייכען דעכט, זוי די אונָט ערטאָנָגע, בעת איך האָב גענָאנְט, אzo זיינֶר דערחהָלְטָעָן פֿאָר זיך דאס נאטיריליכע רעכט איז אַלְעַ איז זיינֶר פֿוֹן רעכט וועגען דערלוּיכְט. כידּ צו באָזִיְּטִינְגָּע אַינְגָּאנְצָעָן די דָאַזְיָעָן שׂוֹעְרָגְקָיִיט, וועלכּע שטאמָט נישט איז זיינֶר פֿוֹן דעם נאטיריליכען צישטאנָה, זוי פֿוֹן דעם נאטיריליכען רעכט, זאג אַיך, אzo יעדער מענֶשּׁ מוּן איז נאטְוָרְ-צְוָשְׁטָאנָךְ לְעָבָעָן, לוייטן אַנטְפְּלָעְקָטָעָן רעכט, צוֹלִיבָן זעלְבִּיגָּעָן גְּרוֹנָה וואס ער מוּן לְעָזָעָן, לוייט די פֿאָרְשִׁיפְּטָעָן פֿוֹן גְּעוֹנְטָעָן שְׁכָל, איז דערפְּאָר ווֹיָל דאס איז פֿאָר אִים נִיצְלָעָר איז אַוְיד נוּיטִינְגָּן פֿאָר זיַּן דער האָלְטָונָג. אויבּ ער ווֹיל עס נישט טוֹן, קען ער, אַבער אויף זיַּן אַיִּידָעָן גענֶר דָּיזְיָעָן איז גַּעֲפָאָר. ער דָּאָרָה אַוְיד לְעָבָעָן נאָר זיַּן אַיְגָּעָנָם באַשְׁלוּס איז נישט נאָכוּן באַשְׁלוּס פֿוֹן אַזְנְדָרְעָן; איז נישט אַנְעָרְפָּעָן קִין שָׁוֵם בָּשָׂר וְדָם פֿאָר אַשְׁופְּט, אַדְרָעָר פֿאָר אַלְעָגִיטְמָעָן פֿאָר טִידְיָינָעָר פֿוֹן דער רַעֲלִינְגָּע. אַטְדָּאמָם, באַחְוִיפְּט אַיך, זוי דאס רעכט, וואס די העכסטע מאָכָט האָט עס דערחהָלְטָעָן פֿאָר זיך, ווֹיָל הָגָם די העכסטע מאָכָט קאָן זיך ווענדען צו מענשען נאָר אַז עַזָּה, דָּאָרָה זיך אַבער קִיְּנָעָם נישט אַנְעָרְקָעָן פֿאָר אַשְׁופְּט איז קִיְּנָעָם שָׁוֵם בָּשָׂר וְדָם נישט, נאָר נישט מָעָה, זוי אַנְבִּיאָ, וואס איז בְּפִירּוּשׁ גַּעֲשִׁיקָּת גַּעֲרָה ווֹאָרָעָן פֿוֹן גָּאט אַז וועט דאס באָזְוִיְּזָעָן דורד זיכערע צַיְּכָעָן. אַבער אויד דָּא איז די העכסטע מאָכָט נישט גַּעֲצָוֹאַונְגָּעָן צו אַנְעָרְקָעָן פֿאָר

א שופט א מענשען, נאר גאט אליאין. אויב די העכטעה מאכט וויל נישט געהארבען גאט אין זיין אנטפלעקטען רעכט, אין דאס איר דער-לייבט צו טוּן, אבער אויף איר איינגענער ריזוקע און געפער; נישט דאס בירגערליכע און נישט דאס נאטירליכע רעכט קאנען זי דער צו צוינגען. וויל דאס בירגערליכע רעכט ווונדרט זיך נאר אין אויר אייר גענען באשלום, און וואס איז שייד דעם נאטירליכען רעכט, ווונדרט זיך עס און די געזעטען פון דער נאטור, וועלכען זיינען צונגפאסט נישט צו דער רעליגווע, וואס איר ציל איז דאס, וואס איז ניצלאָר פאר דעם מענשליכען מין, נאר צו דעם סדר פון דער נאטור איננאָנצען, ד.ה. צו גאטס איביגען, אונז אומבאָקאנטען באשלום. דאס, זויויט איס, חאבוּן אויף א גאנץ טונקלען אופן באָנְרִיפַען איביגען פערוואָן, דער קלערענדיג, און דער מענש קאו טאָקע זינדיגען מענען גאטס אנטפלעקטען ווילען, אבער נישט גענען זיין איביגען באשלום, דורך וועלכען ער האט פֿאָראֹאַיסְבָּאַשְׁטִיםַט.

מען ווועט אבער פרענען: וואס זאל מען טוּן, וווען די העכטעה מאכט באָפָעַט עפָעַט אָזֶוּנָס, וואס איז קענען דער רעליגווע און קענען דער געהארביבִּנְקִיט, וואס מיר האבוּן צונגוואָנט גאט דורך אָ פָאָרָן מעלען אָפְמָאָר? צי זאלען מיר געהארבען דעם געטלייכען באָפָעַט, אָדער דעם באָפָעַט, וואס גוּיט אָרוּסִיםַט פון מענשען?

אָזֶוּן ווי אִיד האָב באָשָׁאָסָעָן צו געהארណְלָעָן דעם דָּזְוִינְגָּעָן בערכות אין די ווַיְמַטְרִידְגַּעְנָאָפְּטִילְעָן, וועל אִיד דָא נָאָר וָאָגָּעָן אַיְזָה עטלייכע ווּרְטָעָה, אָזֶוּן מָוֵן קָוְדָם כֹּל געהארבען גאט, וווען מיר האבוּן אַ זְּבָרְעָעָן אָזֶוּן אָמְצָאַוְיִפְּלָחָאַפְּטִינְגָּעָן אַנְטְּפָלְקָוּנָן. אָזֶוּן ווי אָבער די מענשען נָאָרָעָן זיך גַּעֲוִינְיָלִיךְ שְׂטָאָרָק אָפְּנָאָגְּנָעָן אָזֶוּן טְרָאָכְּטָאָעָן אָוּף צו לְהָכִים צו אַ מָאָסָעָן זָאָכָעָן, לְוִיט דָעָר פָּאָרָן שִׁידְעָנִיקִיטַטְוָן זְיִיעָרָעָן כָּאָרָאָכְּטָאָרָעָן, ווי די ערפָּאָרָוָן באַשְׁטָמְעִינְגָּט דָאס אַיבָּרְגְּנָעָנָג, בְּכֹנוּ אַיְזָה עַס וּבָעָר, אָז וווען קִינְעָר וּוְאָלָט נִישְׁט גַּעֲצָוָאָונְגָּעָן אַיְזָה זַיְן רָעַכְתָּ צו געהארבען דער העכטער מאכט אַיְזָה זָאָכָעָן, וואס געהערען, לְוִיט זַיְן מִינְגָּנָן, דָעָם גַּעַמִּיט פון רַעַיְהָן, וְאָלָט דָאס רָעַכְתָּ פָוּן שְׂטָאָט זִיךְ דָאָז גַּעַוְעַנְדָט אָז יַעֲדָעָן אַיְינְעָמִס פָּאָרְשִׁידְעָנָעָן אָוּרְטִילְעָן אָז לִיְּדָעְנְשָׁאַפְּטָעָן. וויל קִינְעָר וְאָלָט זִיךְ נִישְׁט געהאלטע גַּעַבְוָנְדָעָן דורך אָ רָעַכְתָּ, וואס וְאָלָט, לְוִיט זַיְן מִיְּנָגָה, גַּעַוְעָן אַיְזָה וּדְיַעֲרְשְׁפָּרָךְ מִיט זַיְן גְּלִיבָעָן אָנוּ אַבְּעָרְגְּנוּבָעָן, אָנוּ

יעדר איזינער וואלט אונטער דעם דזונגען איסטריך געקאנט זיך אלציג דיניג דערלייבען. איזוי ווי, אלזוי, דאס רעכט פון שטאט וואלט איזוי ארכט אינגענצען צושטערט געווארען, איז דערפונג גערדונגגען, איז דער העבסטער מאכט, וואס נאאר זיך אליזו איז מונגלו סי לוייט דעם געט ליכען, איזוי אויר לויוט דעם נאטירליכען רעכט, אויפצוחויתען און צו שיעצען די געזעטען פון שטאט. — איז דער העבסטער מאכט געהרט דאס העבסטער רעכט צו באשטיימען איז רעליגוועע עניינים, וואס זיך האלט פאר גוט, און איז יעדער איזינער איז מחויב צו געהרכען אירע באפעלען און דערפונג בענוג דעם מלחמת צוועגן פון טרייקיט, וואס איז איר געגעבען געווארען און וועלכען גאט הייסט אבסאלט האלטען.

אויב די, וואס באיזען די העבסטער מאכט, זיינען היידען, דארף מען נישט שליסען מיט זיך קיין שם אפמאד, נאאר זיין גיבער אנטז שלאסען איבערזוקומען דאס ערנטסטען, אידער איבערזוטאנגען אויף זיך דאס איזינגען רעכט. אויב אבער מען האט שיין געלאלטען און אפמאד און איבערגעטראגען אויף זיך דאס איזינגען רעכט, מוז מען, היהות מען האט שיין דערמייט אליזו זיך בארכובט פון דעם רעכט צו באשיעצען זיך און די רעליגען, זיך געהרכען און זיך פארבליכען געד טריין, אדרער זיך לאזען צוינגען דערצז. און איסנסנאט איז דער פאל, ווען גאט דורך א זיכערער אנטפלעקונג צוועאנט זיין באזונ דערע הילא קענען דעם טיראן, אדרער געווארט עמייצען איסטריך זיך אוישליסען דערפונג.

אויף איז אופו זען כיר, איז פון איזו פיל יידען, וואס זיינען געווען איז בּבּגּ, האבען נאאר דריי יונגעלייט, וועלכע האבען נישט גען צויפויפאלט איז גאטס הילא, זיך אפונגענט צו געהרכען נובורדאנזרן. וואס איז שייך די איבעריגען, מיט דער איסנסנאט פון דניאלו, וואס דער קיניג האט אים פארערט, זיינען זיך געווען געהרכיג, געצואונגען איז צויפויפאלט דורך דעם רעכט. זיך האבען אורהי געמוות דענסען, איז זיך זיינען אונטערטונג דעם קיניג, לוייט גאטס באשלום, און איז דער קיניג האט באחומרען די מלוכה-מאכט און זיך דערחהאלטען דורך דער געטלייבער ליטונג. אקלגען-אבער האט אליעזר, וואס זיך פאטער לאנער האט זיך נאאר געהאלטען אויף די פים, נישט געקוקט אויף זיין קלענגליכען מצב, געווארט געבען די זייניג א ביישפיל פון שטאנד-

האפטינקייט, כדי זיין זאלען, פאלגענדינג זיין בישפהיל, בעסער אלץ-דינג איבערקומען, אידער רעכט און זיין זאלען לאזען איבערטראנגען אויף די גרבען זיינער רעכט און זיינער מאכטן און כדי זיין זאלען בעסער איז בערкомען כל ענויים קשים און נישט זיין געצואונגגען צו שועערעו טרייקייט די היידען.

אויך די ערפאָרגן באשטעטיגט דאס יעדען טאג. אין דער אמתען, די קרטיסטיליכע מאכטהָאבער שטעלען זיך גארנישט אָפּ צוֹלִיבּ דער גרעטער זיבערקיות פון זיינער שטאָטָען צו שליסען אַבְּונְדְּמִיטּ די טערקען און היידען און צו באָפְּאָלָעָן זיינער אונטערטאנגען, וואָס לאזען זיך אָוּוּק אַיְזֵן די דָאָזְגָּעָן לענדער, זיין זאלען סִי אַיְזֵן וועלטְלִיבָּעָן סִי אַיְזֵן רעלְגִּיעּוּעָן ענויים נישט נעמען זיך מער פרויקיט, זיין די, וואָס אַיְזֵן זיינער אָוּסְדְּרִיךְָלִידּ גענבען דורך אָפְּמָאָר צוּוִישׁען די נידערלענדער מיט די יאָפְּאָנְצָעָר, וועגען וועלכּען מיר האבען גערעדט אָוּבָעָן.

קָאָפִּיטָּל זִיבָּצָעָן.

עם ווערט געוויזען, און קינגעַר קאָן נישט איבערטראנגען אויף דער העכסטער מאכט אלע זוינע רעכט און און דאס אָזְגָּעָן בַּיַּמְשָׁהָם לְעָבָעָן שטאמט פון די הָעֲבָרָעָר: וואָס ער אַיְזֵן געוויזען בַּיַּמְשָׁהָם לְעָבָעָן אַיְזֵן זיך געוויזען נאָר זיינְטָמְוִתּ אַיְזֵן דערוֹוִילְשָׁטּ געוויזען מלְבִּים; וועגען זוינע מעולות אַוְן צוֹלְעַצְתּ, זיין אַזְוִי עַס אַיְזֵן געשען, און אָגְשְׁלִיבָּר שטאמט זאל קאנען אונטערוגין און אַזְוִי פִּילְ אַזְוִי שטענדען זאלען האבען אַיְזֵן אַיְזֵן פָּאָרגְעַקְטָמְעָן.

די טעריע פון דעם פָּאָרִיגָּעָן קָאָפְּטָעָל וועגען דעם רעכט פון די העכסטע מעכטען אויף אלְץ אַוְן וועגען דעם נָאָטְרִילִיבָּעָן רעכט פון יחיד, וואָס ווערט אויף זיין איבערגעטראָנגָען, אַיְזֵן, אַמְתָה, אין פּוֹלְעָן המבָּם מיט דער פראָקטִיק, און די פראָקטִיק קאָן אַוְדָאי אַזְוִי אַיְזָגְגִּי

שטעטלט ווערען, איז זי זאל אלץ מער און מער זיך דערגענטערען צו
אייה, און דאך וועט די דזונגע טעאדריע שטעהנדיג פארבלייבען אין אַ
סְדֶּ פָּוֹנְקְטָעָן אַ רִיןְ סְפָּעְקְלָאַטְ�וּזָן. ווילְ קִינְנָאַלְּ
נִישְׁתָּ קָאָנוּ אַיְבָּעָרְטָרָאָגָנוּ זַיְוִןְ מַאֲכָטָן אָנוּ מַמְּילָאָ אַוְידְּ נִישְׁתָּ זַיְוִןְ
רַעֲכָטָן אַוְיֵףְ אָנוּ אַנְדָּרָעָן אַזְוִיְן, אָוּ עַדְּ זַאלְ אַוְיפָּהָעָרָעָן צַוְּ זַיְוִןְ אַ
מְעַנְשָׁ; אָנוּ עַסְ וּוּעַטְ קִינְנָאַלְ אַוְידְּ נִישְׁתָּ זַיְוִןְ אַ
וּאָסְ זַאלְ אַלְצְדִּינְגְּ קָאָנוּ אַיְסְפִּירָעָן אַזְוִיְן, זַוְיִלְ אַוְלָטְ
זַיְ בָּאַפְּוִילְעָן אָנוּ אַוְנְטָעָרָטָאָן פִּינְטָן צַוְּ האָבָעָן דָּעַם, וּאָסְ הָאָטָם אַיִם
גַּוְטָם גַּעַטָּהָן צַוְּ לִיבָּעָן דָּעַם, וּאָסְ הָאָטָם אַיִם גַּעַטָּהָן
צַוְּ פִּילְעָן זַיךְ בָּאַלְיִידְוִינְטָן פָּוּ עַוְלוּתָה, נִישְׁתָּ צַוְּ וּוּלְעָעָן אַוְיִם מַוְרָאָ באָ-
פְּרִוִּיטָן וּוּרְעָעָן אָנוּ נַאֲדָרְ פָּלְ אַנְדָּרָעָן אַזְוִיְן, זַוְיִלְ אַפְּלְגָנְעָן נַויְ-
טִינְגְּרָהִיטָן פָּוּ דיְ גַּעַזְעָצָעָן פָּוּ דָעַרְ מַעְנְשָׁלְיכָרָן נַאֲטָרָ. דיְ עַרְפָּאָ
דוֹנָגְ לְעַרְנָטְ דָּאָם, נַאֲדָרְ מַיְוִוָּגָןְ. זַיְעָרְ קָלָאָרְ. קִינְנָאַלְ אַהָבָעָן
דַּיְ מַעְנְשָׁעָן נִישְׁתָּ אַפְּגָנְטָרָאָטָעָן זַיְעָרְ רַעֲכָטָן אָנוּ קִינְנָאַלְ אַהָבָעָן זַיְ
נִישְׁתָּ אַיְבָּעָרְגָּרָאָגָנוּ זַיְעָרְ מַאֲכָטָן אַוְיֵףְ אָנוּ אַנְדָּרָעָן אַזְוִיְן, אָזְ דִּי
לִיְוָתְ גּוֹפָאָ, וּאָסְ הָאָבָעָן בָּאַקְוּמוּןְ פָּוּ זַיְיִ דָאָם רַעֲכָטָן אָנוּ דִי מַאֲכָטָן,
זַאלְעָןְ בָּאָרְ זַיְיִ נִישְׁתָּ מַוְאָ אַהָבָעָן אָזְ דִי רַעְגְּרוּעָנְגָן זַאלְ נִישְׁתָּ
שְׁתִיְוָןְ אַיְוָןְ סְכָנָהְ מַעְרָדְ דָוְדָרְ דִי בִּירְגָּעָרְ גּוֹפָאָ, הָגָם זַיְיִ נְיָנְעָןְ לִיְוָזְ פָּוּ
זַיְעָרְ רַעֲכָטָן, זַיְיִ דָוְדָרְ דִי דְּרוֹיְסְעָנְדְּרָנְעָןְ שְׁוֹנוֹאָיםְ. אָנוּ בָּאָמָתָן, וּוּעָןְ דִי
מַעְנְשָׁעָן וּזַאלְטָעָן גַּעַקְאָנָטָן בָּאַרוּבָטָן וּוּרְעָעָן פָּוּ זַיְעָרְ נַاطְרְלִיבָעָן
רַעֲכָטָן בִּזְוּ צַוְּ אַזְאָגָרָאָ, אָזְ זַיְיִ זַאלְעָןְ דָעַרְנָאְדָרְ מַעְרָ קִיְיָן זַאלְ נִישְׁתָּ
קָאָנוּ טָוּןְ, זַיְיִ דָאְרָ דָעַרְ דָעַם זַוְילְעָןְ פָּוּ דִי, וּאָסְ בָּאַזְוִיצָעָןְ דָאָם
הַעֲכָסְטָעָןְ רַעֲכָטָן, וּזַאלְטָ דָאְזָוְ גַּעַוְעָןְ דָעַרְלְוִוְבָטָן צַוְּ הַעֲרָשָׁעָןְ אַוְמָבָאָרָ
שְׁטוֹאָפָטָ אַיְבָעָרְ דִי אַוְנְטָעָרָטָאָגָנוּ מִיטָּ דָעַרְ גַּרְעָסְטָעָרְ אַכְרוֹוִותָן — אַ
מַיְוִוָגָןְ, וּאָסְ וּוּטְ גַּאֲרָ קִינְנָעָם גַּלְוִיבָאָהָיָה, נִישְׁתָּ קִומָעָן אַוְיִפְןָ זַיְנָעָןְ.
מַעְןְ דָאָרָפָ, אַלְזָוִיְןְ, צַוְגָעָבָעָןְ, אָזְ יַעֲרָדָרְ אַיְוִנָעָרְ דָעַרְחָאָלָטְ פָּאָרְ זַיךְ
זַיְיִןְ רַעֲכָטָן אַוְיֵףְ אַסְדָּרְ זַאֲכָעָןְ, וּוּלְכָעָ וּוּנְדָעָןְ זַיךְ, דָעַרְיָוָהָ, נַאֲדָרְ אָזְ
זַיְיִןְ אַיְגָעָנָעָםְ בָּאַשְׁלָוָםְ אָנוּ נִישְׁתָּ אָנוּ דָעַם בָּאַשְׁלָוָםְ פָּוּ אָנוּ אַנְדָרָעָןְ.

כְּדִי מַעְןְ זַאלְ אַבָּעָרְ וּוּסְעָןְ נַעֲנוּיָהָ, זַיְיִ וּוּיְוִיטָעָם בָּרְיוּתָן זַיךְ אַוְיִם
דָאָם רַעֲכָטָן אָנוּ דִי מַאֲכָטָן פָּוּ דָעַרְ דָעַנְיָוָהָ, דָאָרָפָ מַעְןְ בָּאַמְעָרָקָעָןְ, אָזְ
דִי מַאֲכָטָן פָּוּ דָעַרְ רַעְגְּרוּנָגְ בָּאַשְׁטִיטָיָהָ נִישְׁתָּ אָזְ דָעַם אַלְיָיָןְ, וּאָסְ זַיְ
אָזְ צַוְיָנָגָעָןְ דִי מַעְנָשָׁעָןְ דָוְדָרְ מַוְרָאָ נַאֲרְ בָּכְלָ אַיְזָעָ מִיטָּלָעָןְ,
וּאָסְ מִיטָּ זַיְעָרְ הַיְלָפָ קָאָןְ זַיךְ דָעַרְגְּרִיבָעָןְ, אָזְ דִי מַעְנָשָׁעָןְ זַאלְעָןְ גַּעַ-

הארבען אירע באפעעלען. וויל נישט דער גראנד פון געהארכינקייט מאכט דעם אונטערטאי, נאר די געהארכינקייט גופה. וואס עט זאל נישט זיין דער גראנד, וואס לאזט א מענשען זיך אנטשליסען אויס צופירען די באפעעלען פון דער העכטער מאכט. — צי דאס איז אוייס מואר פאר א שטראה, צי דאס איז דערפהא, וויל ער האפט אוייפ בעס א נזען, צי דאס איז אוייס ליבע צום פאטערלאנד, אודער באז' וועגט פון יעדען אנדר מאטיווה — אנטשליסט ער זיך אלעמאָל דערצ'ו דורך זיין איינגענער החלטה, און דאָר האנדעלט ער נאָכוּ באז' פעל פון דער העכטער מאכט. דערפּון, וואס איינגער טוט עפּעם א זאָר אוייפּ זיין איינגענעם באַשְׁלוּם, דאָרָךְ מען נאָר נישט גלייד מאכען דעם אויספּיה אָז ער האנדעלט דורך זיין איינגענעם ווילען און נישט דורך ווילען פון דער רענירונג. וויל וווע דער מענשׂ ואָלט שטען דיג געהאנדעלט דורך זיין איינגענער החלטה און ישובחרעת, צי ער זאָלט דערצ'ו געצוואָנגגען געווארען דורך ליבע, אָדער דורך מורה א פֿאָר אָז אִיבָּעֵל, וואָלט דאָן נישט געווען קיַוּ שומּ דענירונג'מאָכט אָז קיַוּ שומּ רעכט אַיבָּעֵר די אונטערטאי, אָדער די דאָזעַגְּ מאָכט וואָלט נויטינגערהייט געומזות זיך אויסברוּיטען דורך אלע מיטלען. דורך וואָלט געפּאנט אויסגעוּירקֶט וווערטן, אָז די מענשען זאלען וועלכּעַם וואָלט געפּאנט געהארכען. אַלְזַוּ, אַלְזַוּ, וואָס אָז אונטערטאי זיך אנטשליסען אַיר צו געהארכען. אַלְזַוּ, אַלְזַוּ טוט אַין הסכם מיט די געבאָטען פון דער העכטער מאכט. — צי טוט ער עט אוייס ליבע, אָדער אוייס מורה, אָדער (וואָס דאס קומט נאָר אַפְּטער פֿאָר) דורך האַפְּעַנוֹנָג אָז מורה צוֹאַטען, אָדער אוייס יראת הכהבּות, אַ געפּיל, וואָס אָז אַ געמישׂ פון מורה אָז באָז אַונְדְּרַונְג אָדער דורך וואָסערעַס-אייז אַנדער מאטיווה — טוט ער דאס, לוייטן רעכט פון דער רענירונג אָז נישט לוייט זיין איינגענעם רעכט. דאס איז אוייך צו וווע זיער קלאר דערפּון, וואָס די געהארכינקייט אָז נישט אָזוי פֿיל נוגע דער אויסערער, וויל דער אַינְעַוְוִינְגֶטֶר האַנְדְּלַונְג פון דער נשמה. אָז דעריבער אָז דער מענשׂ מעַר פון אַלְז אַונְטְּרַד געווואָרפּעַן דער הערשאָפּט פון אָז אַנדערען, וואָס ער אָז גְּרִיטִיט צו געהארכען מייטן גאנצען האָצְעַן דעם אַנדערען' אלע געבאָטען, אָז מילאָ האָט די גְּרַעַסְטָעַ מאָכְט דער, וואָס ער הערשט אַיבָּעֵר די הערַ צער פון די אונטערטאי. וווע די גְּרַעַסְטָעַ מאָכְט וואָלט געווּן אָז די הענט פון מענשען. וואָס מען האָט פֿאָר זיין צום מײַסְטָעַן מורה,

ווארלטען די העכטטע מאכט זיכער געהאט די אונטערטאַגען פון א טיראן, וויל פאר קיין זאָך שרעקען זיד נישט איז די טיראנען, ווי פאר זיעיער אונטערטאַגען. אוֹן הנֵם עס אָז, ווּדרער, נישט מענְלייד צו באָהערשען די הערצער אָזֶה, ווי די צונגען, זיינען פונדעטען טוועגען אוּיד די הערצער אִין אֲנוּיסען פרט אונטער דער הערשאָפט פון דער העכטטע מאכט, וויל זי קָאָן אַוִיפֿ פָּאַרְשִׁידְעָנָעָן אָופֿנִים בְּרַעְנָעָן דערצָאָן, אוֹ דָּאָם דָּובּ מענְשָׁעָן זָאָלָעָן גְּלוּבָּעָן, לִיבָּעָן, האָסָעָן אוֹן אָז. וְגַם אַלְּזָן, ווּסְמָן זַי ווּלְּ. אוֹן כָּאַטְשָׁ דִּי דָּאַזְוָעָן נְשַׁמְּהָדָאָוּזָעָנָעָן מְאַנְרִי פָּעַטְרָעָן זיד נִשְׁתְּ דָּוָרָךְ אַדְרַעְטָמָן באָפְּעָל פון דער העכטטע ערנט מאכט, ווּרְעָעָן זַי פָּוּנְדָּעַטְוּזָעָן אַפְּטָמָאָל, ווי די עַרְפָּאָרוֹןְגָּן לְעַרְנָט עס אַיְבָּרְגָּעָנָה, באָוִירְקָט דָּוָרָךְ דער אַוִיטָּאָרוּטָעָט פון אַיר מאכט אוֹן דָּוָרָךְ אַיר רַעְנִיּוֹנָה, ד. ה. דָּוָרָךְ אַיר רַעְמָן. אוֹן דָּעְרִיבָּר קָאָנָעָן מִיר אָז יָדָעָן ווִידְעַרְשָׁטָאָן פון אָנוּנָעָר שְׁכָל זַי פָּאַרְשְׁטָעָלָעָן מעַנְיָן, ווּסְמָן גְּלוּבָּעָן, לִיבָּעָן, האָסָעָן, פָּאַרְאָכָטָעָן אוֹן ווּרְעָעָן בְּכָל אַנְדָּגָנָה גַּעֲפִילָעָן דָּוָרָךְ דער השְׁפָעָה אַלְיָוָן פון דער שטאמְדָמָאָכָט.

הָנֵם אַבָּעָר דָּאָם רַעְמָן אוֹן די מאָכָט פון שְׁטָאָט זַיְינָעָן, לְוִוִּיט אָנוּזָעָר אַוִיפֿפָּאָסָונָה, זַוְּיָּעָר שְׁמָאָר אַוִּיגְעָבָרִיָּה, ווּלְעָעָן זַי פָּוּנְדָּעַטְוּזָעָן קִיְּינְמָאָל נִשְׁתְּ אַזְוָעָר אַוִּיגְעָבָרִיָּה, אוֹן דָּי, ווּסְמָן באָזְוָעָן זַי, זָאָלָעָן האָבָעָן די אַוְמְבָאָשְׁרָעָנְטָעָן מאָכָט צוֹטוֹן אַלְּזָן, ווּסְמָן זַי ווּלְּעָן אוֹן דָּאָם, גְּלוּבָּר אַיר, הָאָבָר אַיר שְׁוִין גְּנוּגָן קְלָאָר אַוִּיגְעָבָרִיָּה, ווי אַזְוָעָר אַבָּעָר אַרְגְּנִירָונָג ווָאַלְּטָט באָדוֹרָאָפְּט אַיְינְגָּרִיכְמָעָט ווּרְעָעָן, כְּדִי זַי וָאַל שְׁטָעָנְדִּינָג בְּלִיְּבָעָן גַּעֲזִיכְרָטָמָן, — דָּאָס הָאָב אַיד אַיצְטָמָן נִשְׁתְּ בְּדָרְחָה מְסִבְּרָץ זַיְזָיָן, ווי אַיד הָאָב דָּאָס שְׁוִין בְּאַמְּרָקָט אַוְבָּעָן. כְּדִי אַבָּעָר צַוְּקוּמָן צָוָם צִיל, ווּסְמָן אַיד שְׁטָעָל זַי דָּאָ, ווּלְעָל אַיד דָּאָ פָּוּנְדָּעַטְוּזָעָן אַוִיפֿמְעָרְקָזָם מְאָכָעָן אַוִיפֿ דִּי פָּאַרְשִׁוּבָטָעָן צַו דָּעַם דָּאַזְוָעָן צִיל, ווּסְמָן די גַּעֲטְלִיבָּעָן אַנְטְּפָלְעָקָונָג הָאָט זַי אַמְּמָאָל גַּעֲלָעָנְטָמָן. מִיר ווּלְעָעָן דָּרְגָּנָאָר באָטוֹרָאָכָטָעָן די גַּעֲשִׁיכְטָעָן פון די העברער מְשָׁהָן. אוֹן די הַצְּלָחָה, ווּסְמָן זַי הָאָבָעָן גַּעֲהָאָט אִין זַיְעָרָעָן עֲנָנוּמָים, כְּדִי צַו מְאָכָעָן, צָוּלָעָצָט, דָּרְפָּוּן דָּעַם אַוִיסְפָּה, ווּלְכָבָעָעָם זַיְינָעָן די רַעְמָן, ווּסְמָן די העכטטע מְעַכְּטָעָן דָּאַרְפָּוּן דָּעַר עִקְּרָגְעָבָעָן די אַונְטָרָטָאָנָה, כְּדִי דָּעַר שְׁטָאָט זָאָל קָאָנָעָן גַּעֲדִיאָיוּן אוֹן פָּאַרְבְּלִיְּבָעָן אוֹן דָּעַר גְּרָעָס טָעָר זַיְכָרְקִיּוּט.

או די דער האלטונג פון שטאט ווענדט זיך דער עיקר או דער טרייקיט פון די אונטערטאנגען, או זיירע מרות טובות אוו או זייר עסטעקיט איז אוייספירען די באפאלען, וואס ווערען זיך געגעבען. — דאס לערנען אוייפן דיאטיליכטען אופן דער שכט אוו די ערפארונג זו זו איז אבר די אונטערטאנגען דארפֿען געפרט ווערען. ברוי זיך זאַלען זוין שטאָנְדָהָאָפְּטִיג איז זייר טרייקיט אוו מונגענה. — דאס איז נישט איז זייל לייכט צו זען. אין דער אַמְתָּען, אלען, סיַ די, וואס רעד זיינען זיך קאנען צו פֿרְיוֹעָן צו דעם דָאַזְיָגָעָן רַזְוָלֶטֶן, וויל זי ווערט נישט באַהערשט פון שלל, נאר פון אַיר ליידען-טאָט, ווערט שנעל מיטגערטען פון אלז איז זייר לייכט באַהערשט פון גִּיזְיְנִיקִיט אַדְעָר לְוקָסּוֹם. יעדערעד האָלְט זיך פֿאַרְזָן אַלְוָוָיסָן-דיַגְעָן אוו וויל אלצְרוֹנְגָן האַבָּעָן אַיְינְגְּערְיכְּטָמָע, לְוִיט זוין באַראָקְטָעָר; יעדערעד באַראָקְטָמָע אַזְרָכְטָמָע אַזְרָכְטָמָע, פֿאַר דָּרְלְוִוְיבָּט אַדְעָר פֿאַרְבָּאָטָעָן, נאר אוֹפָּה ווֹוִיט זיך לאָזְט זיך אַוְוָס צו זיַּן פֿאַר אַים אלְיוֹן נִיצְלִיךְ, אַדְעָר שְׁעַדְלִיךְ; מְחֻמֶּת אַיְטְעַלְקִיט פֿאַרְאָקְטָמָע יעדערעד זוַיְנָם גְּלִיכְעָן אוו לְאָזְט זיך פֿוֹ קִינְעָם נִישְׁט פֿרְעָן; אַוְוָס קְנָהָה צו אָז אַנְדְּרָעָןְסָ גְּרָעָסְעָרָן אַנְזָעָן, אַדְעָר גְּרָעָסְעָר גְּלִיכְ (או זי זיינען דָּאַר קוֹינְמָאָל נִשְׁתְּגָלִיךְ) ווַיְנִשְׁטָמֵת יעדערעד דעם אַנְדְּרָעָן בְּיוֹן אוֹו פְּרִיטָזְיךְ זיך מִיט זוֹן אַוְגְּלִיךְ. עַס אַיְזָן זיַּשְׁטָמֵת נְוִיטִיג אַוְסְצְרוּעַבְּנָעָן ווַיְוִיטָר דעם דָּאַזְוִינְגָן צַעֲטָעָל, אלע ווַיְסָעָן, צו ווּלְכָעָן פֿאַרְבְּרָעָבָנָס דָּרְעָר ווַיְדָרְוּוֹלְעָן צו דָּרְעָר ווַיְרְקְלִיכְקִיט, די בענְסָכָע שָׁאָפָט נָאָר נִיאָנְקִיטָעָן, דָּרְעָר בְּלִינְדָרְעָר צָאָרָן אוֹו די פֿאַרְאָקְטָמָע פָּוֹ אַרְעַמְקִיט פֿרְעָן אַפְּטָמָע אוֹו זיַּה הָעָפְּטִיג אַטְדָּי אלע שְׂוֹאָכְבָּי קִיטְעָן דָּרְגְּנוֹרְיְפָעָן אוֹו רְגָעָן אוֹפָּה זַיְעָרָעָן זַעַלְעָן. צו פֿאַרְמִידָעָן די דָאַזְוִיגָע אלע אַיְבָלְעָן אוֹו אַוּוּקְשָׁטָעָלָעָן די רְגָנְרָוָן אַזְוִי. אָז עַס זָאָל נִשְׁטָמֵת בְּלִיְבָעָן קִיּוֹן פְּלָאָץ פֿאַר שְׂוִינְדָעָל; נָאָר מָעָר, אַיְנְצְרוּיְכָטָעָן אלע זָאָכָע אוֹפָּה אַזְאָז אַפְּן, אָז יעדער אַיְינְעָר, וואס עַס זָאָל נִשְׁטָמֵת זוֹין זָאָרָן באַראָקְטָעָר, זָאָל שְׁטָעָלָעָן טָבוֹת הַכָּלְלָה הַכָּלְלָה פָּוֹ זוֹין פֿעַרְזָעָן לִכְבָּעָן נִצְעָן. — אַטְדָּאָס אַז אַרְבָּעָט, אַז אַטְדָּעָם אַז אַרְבָּעָט קִיטְעָן פָּוֹ דָּרְעָר אַונְטְּרָעַנְמָוָן! די נִוְיט פָּוֹ די אַומְשְׁטָעַנְדָעָן האָט.

אמת טאכען, געצווואונגען אוייסצוטארקטען א סדר מיטלען, אבער קיינז מאל האט מען די זאך נישט געראכט איזו ווימט, אן דער שטאט זאל נישט זיין אין סבנה מער מצד די בירגען אלין, ווי מצד די דרויך סענדייגו שענאיים, און אן די מאכטההכבר זאלען זיך נישט שרעקען פאר די ערשות מעה, ווי פאר די אנדערען. דערויף זאנט ערות די רעפבליך פון די רוימעה די אומבאזגוליכע אקלעגען אירע שענאיים, וועלכע איזו איזו פיל מאל באזינגט און שווער געדרייקט געווארען פון אירע בירגען, דערתויפט איזו דעם בירגען קריג פון וועספאסיון קער גען וויטעלוייסען. זע וועגען דעם ביי טאציזטסען, אין אנהובי 4-טען בוד פון זיין געש יכט, זואו ער שיילדערט דעם יאמערליךען אוייסען פון דער שטאטם.

אלכסנדר (זאנט קורציגום צום סוף פון בוד VIII) האט געוזכט צו באקומו א שם צוישען זיינע מיטבירגען מעה, ווי צוישען זיינע שלנאים, וויל ער האט געגלויבט, און די ערשות וואלאטען אים לייכט געמאנט אראפזעצען פון זיינן גדולה. און מורה האבענדיג פאר איז מאל, ווענדט ער זיך צו זיינע פריינט מיט אטדיי ווערטער: „שטעלט איר מיד נאר זיכער אקלעגען די היומישע רמאית און אקלעגען די געצען פון מאין סביבה; די געפראען פון מלחה מאון שלאקטען וועל איד שיין באגעגענען נאר און פהה. פילופ איז און דער מיט פון זיין חיל געוווע זיכערער, ווי איזו טעאטער. ער האט אפטמאל אוייסגעמיינען די קלעפ פון די שענאים; ער איז אבער נישט געוווע ביכוכת אוייס צואווויכען די קלעפ פון זיינע איגעגענע. אוייב איר וועט אויר דענקען וועגען דעם סוף פון אנדערע קינגען, וועט אויר זען, און עס זיינען צוישען זי געוווע מער איזוינען, וואס זי זיינען אומגעבראכט געוואר דען פון זיינער אינגענע אונטערטאנען, ווי פון זיינער שענאים (וועז קוינטקרציגום, בוד AG, קאפ. VI).

אוופן זעלבייגען סמד האבען אויר די קיניגען, וועלכע האבען פארדי צויטענס פארכאנט מיט געוואלאט די מאכט, ויד געמייט פון זיכערקייט וועגען איינצוריידען דאס פאלק, און זיינער יהום ציט זיך פון די אומד שטערבליכע געטער. און דאס איזו דערפה, וויל זי האבען בליעספֿק געגלויבט, און זיינער אונטערטאנען און אנדערווערטער אונטערווארפֿען אונטער זי, לאזען דעגירען פון זי און זיך ליכטער אונטערווארפֿען אונטער זי, אוייב זי וועלען זי נישט באטראקטען פאר גלייכען, נאר פאר געטער.

אויף אוא אופו האט אויגוסטום אײַינגעראדעט די רױמער. אָז ער שטאמט פון ענעםצען, וואס מען האט אִים געהאלטען פאָר ווענסען זוּ אָזֶן וועלכער איז צונערעכענט געווארען צו די געטער: „ער האט געד וואַלט פֿאָרערט צוּערען איז די טעטפֿלען, אָזֶן בְּיַוְלְדָעָר פָּוּ דיַן גַּאֲתַחְיוּטָעָן דָּוֹרְדָּכְלָהָמִים פֿרִימְטָעָר“. (טאַצִּיטָם, אַנְאַלְעָן, בָּרוּץ) אלכסנדר האט געוואָלט. מען זאל אִים סָאַלְוִיטְרָעָן, ווי ווֹפִיטְרָעָס זוּ. דאס איז באָמת געווען נישט מְחַמֵּת גָּוֹתָה, נָאָר ווּוַילְעָר האט געהאט דערצִוּ זַיְן בָּאַזְוּנְדָּעָר כוֹנוֹה, ווי דאס ווַיְוַזְעַד זַיְן עַנְטָפָעָר אָזֶף הערמאַלְאָס'עס פֿאָרוֹוואָרָה: „אָזֶן עַס דָּעָן. — זַאֲגָטָעָר — נִשְׁתְּחַזְּקָעָנָט פָּאָר זַיְן זַוּ? זַיְגָעָן דָּעָן אָזֶיד גַּאֲתַחְיוּטָעָן דָּעָם אַמְּנוּ זַוּ, אָזֶן ווּעָן בְּמַעַט אַזְּדָר פָּוּ חֹזֶק, וואָסַע הערמאַלְאָס'עס האט פֿאָרְלָאנְגָּט פָּוּ מִיר, אָזֶיד זַאֲלָזְדָּר אָזֶיד אַפְּקָרְעָן פָּוּ יוֹפִיטְרָעָן, וואָסַע זַיְן אַרְאָקְלָה האט מִיד אַנְעַרְקָעָנָט פָּאָר זַיְן זַוּ? זַיְגָעָן דָּעָן אָזֶיד גַּאֲתַחְיוּטָעָן דָּעָם אַמְּנוּ זַוּ, אָזֶן מַאֲכָט? אָוִיב יוֹפִיטְרָה האט מִיר אַנְגָּבָעָטָעָן דָּעָם אַמְּנוּ זַוּ, אָזֶן עַס גַּעַוְועָן אַוְיפָּן פְּלָאָזְדָּס אַנְצָוּנְעָמָעָן (עַס אַזְּדָר קְטָעָס אַזְּדָר גַּזְּלָעָן)! צָוְלִיבָּן צִילָּוּ, וועלכְּבָעָן מִיד הַאַלְמָעָן פָּאָר אַגְּתָּאָט! דָעָם הַוּמָעָל, אָזֶיד די אַנְדָּעָר זַאֲלָעָן מִיד הַאַלְמָעָן פָּאָר אַגְּתָּאָט! דָעָר רֻם באַשְׁטִימָט דָעָם מַזְלָעָן שְׁלָאָכְטָעָן אָזֶן אַפְּלָשָׁעָר גַּלוּבָעָן האט אַפְּטָמָאָל פֿאָרְנוּמוּעָן דָעָם פְּלָאָזְפָּוּ אַמְּתָה“ (קרצ'וֹס, בָּרוּץ VIII, 8). מִיט די דָאַזְוָעָן עַטְלִיבָּעָן ווערטער הוֹבָט אלכסנדר אַזְּאַיְינְדָּרָה רִידָּעָן אוֹיפָּה אַגְּשִׁיקְטָעָן אַוְיפָּן די אַמְּוֹוִיסְעַנְדִּינְגָּן אַזְּ אַפְּאָרָאָוִסְטָה גַּעַוְעַצְטָעָר זַאֲדָן ער טִימָט אָזֶן דָעָרְזָלְבִּינְגָּר צִיטָט אוֹיפָּה דָעָר זַיְן דָעָרְזָלְבִּינְגָּר זַיְן גַּעַנְאָרָעָרִי. דאס אַיְגָעָנָעָה האט אָזֶיד גַּעַטָּאָזְלָעָן אַזְּ זַיְן דָעָר, מִיט וועלכְּבָרָה ער האט זַיְד גַּעַמְּטָאַבְּצָרְיוֹדָעָן די מַאְצָעָה אַנְיָעָר, זַיְיָ זַאֲלָעָן זַיְד שְׁטָמְעָלָעָן אוֹיפָּה דָעָר זַיְיט פָּוּ זַיְעָרְסָנִיגָּר. אָזֶן דָעָר אַמְּתָה, נָאָכְדָּעָם, ווי ער האט דָעָר דָאַזְוָגָר פֿיקְצִיעָן גַּעַגְבָּעָן אַשְׁיָׂוִין פָּוּ אַמְּתָה, דָעָרְזָלְבִּינְגָּר מִיט באַוְאַונְדָּרוּנָן ווענָעָן אלכסנדר אַזְּ גַּלְאָרָיעָן אָזֶן אַוְיסְרָעְכָּעָנְדִּיגָּן זַיְנָעָן פֿאָרְדִּינְסְטָעָן, גַּיְיט ער אַרְיָבָּרָעָן דָעָר נִיצְלָיכְלִיטָּה פָּוּ דָעָם עַנְיָן מִיט אַטְדִּי ווערטער: „נִשְׁתְּחַזְּקָעָנָט צָוְלִיבָּן מִיט גַּעַטְעָר, נָאָר אָזֶיד מְחַמֵּת קְלֹגְשָׁאָפָט, ווּילְעָדָיְהָ מִאיְעַסְטָעָט אָזֶן דָעָר שְׁוֹצְנִיְיסְטָה פָּוּ וּוּאַוְילְזִוְּן“. אָזֶן ער עַנְדִּיגְט דָעָרְמִיט, וואָסַע ער אלְיָזָן וועט פְּאָלָעָן צַוְּדָעָר, ווען דָעָר קְנִינָגָן וועט אַרְיִינְקָוּמָעָן אָזֶן זַאֲלָעָן פָּוּ פְּעַמְּט, אָזֶן די אַנְדָּעָר, דָעָר עַקְרָה די מְעַשְׁעָן, וואָס זַיְנָעָן באָ

נאמט מיט חכמה, דארפער נאכטונו זיין ביישפיל" (זע קוינט-קורצ'וּם, בוד VIII, 5⁸).

די מאצעראנער זיינע אבער געווען צו קלונג זיין זאלען איט בערען. אונז מענשען, אויב נאר זיין זיינען נישט אינגעאנצען אומגען ביולדעם, לאזען זיך נישט איזוי אפען אפנארען אונז ווערטען פון אונטער-טאגען שקלאפען, אומניציליכע פאר זיך אליאן. אנדער אבער האבען זיך געלאזט לייכטער איבערידען, אונז די קיניגליך מאיעסטעט איזו היילונג אונז פארטערט גאטטס שטעל אויף דער ערדה, אונז זיין עטאב-לייטט פון נאמט אונז נישט דורך דער אויסטרו-וילונג אונז צוישטימונג פון מענשען, אונז זיך געשיצט אונז דעההאלטען דורך אַבָּא זונדרער השנחה אונז דורך גאטטס באזונדרער שוו. אונז אויף אט-יאז אופו האבען די קיניגען פאר דער זייכרקייט פון זיינער מאקט אויסט געטראקט נאך פיל אנדער איזוינע גענארערירען. איך וועל אבער דאס אליז לאזען אונז זויט אונז וועל דא, כדי צו קומען צום ציל, ואט איד האב זיך פארנו-מען, אונטערזוכען אונז באהאנדרלען, זיין געזאנט, נאך דאס, ואט די געטליכע אנטפלעוקונג האט פאר דעם דזאיגען ציל אמאָל געלערנט משחן.

מיר האבען שיין געזאנט פריער, איזו קאָפִיטעל 7, אונז נאך יציאת מצרים זיינען די העברער מער נישט געווען געבונדרען אונז די גיעזע צען פון אונדער פאלק נאך אונז עס איז זיך געווען דערלויבט אויף-צושטעלען, אויף זיינער פארלאנג, ניעז געוזען אונז אינגעאנמען די לענדער, ואט זיך האבען געוואָאלט. איזו דער אמרתען: באָפְּרִיט פון דעם אומדרטרדענגליכען דורך פון די מצריים אונז נישט פארפֿלְכְּטָעַט צו קיינעם דורך וואָסער-עַסְמָאָה אַפְּמָאָה, האבען זיך צום צוֹוִיטָעַן מאָל באַקְוָמָעַן זיינער גָּאָטְרִילִיךְ רָעֵכֶת אויף אַלְצְדִּינְגָּן, ואט עס איז געווען איז זיינער מאקט, אונז יעדער אַיְינָאָרְפָּן זיך האט געקאנט פּוֹזְדָּאַסְנִי זיך אַבְּעָרְלִיְינָעַן, צִיְּעָר זָאָל דָּאָס דָּזָאָגָעַ רָעֵכֶת אוֹפְּהִיטָעַן פָּאָר זִיך, אַדְרָעַ עַס אַפְּטְרָעַטָּעַן אַוְ אַכְּבָּעַטָּרָאָגָעַן אויף אַז אַנְדָּרָעַן. איזו דעם דָזָאָגָעַ נָאָטְרִילִיכָּעַן צוֹשְׁטָאָנְדָּה האבען זיך, אַלְזָוִי, באַשְׁלָאָסָעָן, אויף-משה'ס רָאָט, ואט אלע האבען געהאט צו אַיְם דעם גָּרָעָסָעָן צוֹטוֹרְיוֹן, נישט אַכְּבָּעַצְּטָרָאָגָעַן זיינער רָעֵכֶת אויף קִין מענשען, נאך בלויין אויף נאמט; אונז אלע האבען גָּלִיךְ בְּקוֹל אַחֲד צוֹגְעָזָאנְט נאמט צו גע-הארבען אלע זיינע באַפְּעָלָעָן אונז נישט צו אַנְעָרָקָעָן קִין אַנְדָּרָעַ

רעדט, ווי נאר דאס זואס גאט אליאין ווועט אויפשטעלען דורך נביישער אנטפלעונג. און דער דזונגער צוואג אדער דאס דזונגע איבער טראגען פו רעכט אויף גאט אין געשען אויפן זעלביבען שטיינער, ווי דאס קומט פאר, לוייט אונזונגע פרערידיגער אויספרונג, אין א בירט ערליךער געועלשאפט, וווען די מעשען אנטשליכען זיך אפזוטראטען פון זיינר נאטוליך רעכט. אין דער אמרטען, די הערברער האבען דורך און אויסדריקלייכע אפמאד און דורך א שבעה (זע ש מות, קאפ. כ"ה, פסוק 7) פרייזוילינג און נישט געזוואנגגען דורך געוואטל, אדער אונגעשראקטן דורך דראונגען, אפנערטראטען פון זיינר נאטורי ליך רעכט און עס איבערגערטראגען אויף גאט. און כדיע דורך דזונגע אפמאד זאל וויטער זיין בעסט און געוכרט און געשיצט קעגען יעדען חדר פון שוינדרעל, האט גאט קיין זאך נישט אפגעמאכט מיט זיין פריעת, ווי זיין האבען דערפארן זיין וואנדערבאָרע מאכט, וואס נאר דורך איר אליאין זיינען זיין ביין דאס דערהאלטטען געווארען און וועלען אויך איז דער צוקונפט קאנגען דערהאלטטען ווערען (זע ש מות, קאפ. י"ט, פסוקים 4 און 5). וויל מלחמת דעם, וואס זיין האבען געלוויבט, און זיין וועלען אנדערש נישט קאנגען דערהאלטטען ווערען, ווי נאר דורך גאט'ס מאכט אליאין, האבען זיין איבערגערטראגען אויף גאט זיינר נאנצע נאטיריליכע מאכט צו דערהאלטטען זיך, וואס זיין האבען פרייער אפשר געלוויבט, און זיין האבען זיין זיך אליאין, און טמילא אויך זיינר נאנץ רעכט.

אויף איז אוף איז גאט אליאין געווען דער הויפט פון דער מלוכה פון די הערברער און די יידישע מלוכה אליאין איז מהמות דעם דזוי נעה אפמאד מיט רעכט אングערופען געווארען גאט'ס מלוכה, און גאט איז מיט נישט ווענינער רעכט אングערופען דער קינין פון די הערברער. נאטיריליכערויז זיינען די שנאים פון דער דזונגער מלוכה געווען די שנאים פון גאט, די בירגער, וואס האבען געוואלט מיט געוואלט פארקאטען די מאכט, זיינען געווען שלדיין איז באליידיגונג פון דער געליכער מאיעסטעט און די רעכט פון דער דזונגער זיינען צוּלעצט, געווען רעכט און נבעאמטען פון גאט. און דערבער זיינען דאס בירגערלייכע רעכט און די רעליגע, וועלכע באשטייט, ווי מיר האבען דאס געוועזען, נאר איז דער געהארכינקייט צו גאט, געווען איז דער דזונגער מלוכה אייז איז דיזעלביבע זאה, ד. ה. די יעקרוי

אמונה זייןען נישט געוווען קיון לערעם. נאר רעכט איז באפעעלען. די פרומקיות איז געוווען גערעטינקייט איז די גאטלאזונקייט איז בא' טראכט געוואָרעו פאָר פאָרבּעַבְּעַן אָוֹמְנָעַרְכְּמִינְקִיִּים. דער, וואָס איז אָפּוּנְפּאָלְעַן פֿוֹן דָּעֵר רַעֲלִינוּ, הָאָט אָוִיפּהָעֶרֶת צַוְּיֵין אַ בְּרִגְעָר אַיז דָּעֵר מְרַטְּמִית אַלְיוֹן שְׂיוֹן בָּאָטְרָאַכְּטַמְּנִיּוּת, דָּעֵר אַשְׁוָּנוֹ; דָּעֵר אַבְּעָר, וואָס אַיז גַּעַשְׁטָאַרְכְּבָּעַן פָּאָר דָּעֵר רַעֲלִינוּ, אַיז גַּעַשְׁטָאַרְכְּבָּעַן פָּאָר זַיְן פָּאָטְרָאַלְעָנָה. מִיט אַיְינָעַם וָוָרָטָם, דָּאַס בְּרִגְעָרְלִיכְעַד רַעַכְתָּא אַיז דָּי רַעֲלִינוּ זַיְןעַן גַּעַוְועַן אַינְגָּאנְצָעַן אַיְיָן זָאָר. אַוְיָה אַטְדְּעַם סְמָך הָאָט די מְלוּכָּה פֿוֹן די הַעֲבָרָעָר גַּעַקְאַנְטָן אַנְגְּעָרְפָּעָן וּוּעָרָעָן טַע אַרְקָע אַט וְעַ, וּוּיְילָן קַיְוָן שָׁוֹם אַנְדְּעָרָדָם רַעַכְתָּא הָאָט נִישְׁתְּגַעַת גַּעַנְאַלְטָעַן פָּאָר אַירָעָבְּרִיגְעָר, וּוּי נָאָרָדָם, וּוּסָמָט הָאָט נִישְׁתְּגַעַת פָּאָר זַיְיָ אַנְטְּפָלְעָטָם. דָּאַס אַלְיוֹן הָאָט אַבְּעָר עַקְוִיסְטִירָט אַיז דָּעֵר מִיְּנוֹנָגָן מַעָּר, וּוּי אַיז דָּעֵר וּוּרְקִילְבִּיקִיּוּת, וּוּיְילָן אַיז דָּעֵר אַמְּתָעָן הָאָבָּעָן די הַעֲבָרָעָר דָּעֵר הַאַלְטָעָן אַינְגָּאנְצָעַן פָּאָר זַיְיָ אַלְיוֹן דָּאַס רַעַכְתָּא שְׂיוֹן רַעֲנָרָעָן זָיָד, וּוּי דָּאַס אַיז צַוְּזַעְן פֿוֹן דָּעֵם אָפָּן, וּוּי אַזְוִי דָּעֵר דָּאוּגְעָר שְׁטָאַט אַיז פָּאָר וּוּאַלְטָעָט גַּעַוְועַרְעָן, וואָס דָּאַס וּוּלָעָן אַידָּאַיצְטָם דָּרְקְלִיעָרָעָן.

אַזְוִי וּוּי די הַעֲבָרָעָר הָאָבָּעָן אַוְיָה קַיְיָעָם נִישְׁתְּגַעַת אַיבְּרָעְנְטָרָאַגְּעָן זַיְעָר רַעַכְתָּא, נָאָר אַלְעָעָה הָאָבָּעָן, וּוּי אַיז אַטְמָאַטְמִיעָה, גַּלְיָיד אַפְּבָּעָטָעָן פֿוֹן זַיְעָר רַעַכְתָּא אַוְיָה אַוְיָסְגְּרָפְּפָעָן בְּקוּל אַחֲרָה: „אַלְיוֹן, וואָס גַּטְמָט וּעַט זָאָגָן, וּוּלְעָלָן מְירָטוֹן“ (נִישְׁתְּגַעַת אַנְפְּעָנְדִּין קַיְוָן שָׁוֹם פָּאָר מִיטְלָעָר), אַיז דָּעְרָפָה גַּעַרְדָּוְנְגָן, אַז אַלְעָעָה זַיְנָעָן, לְוִוִּיט דָּעֵם דָּאוּגְעָן אַפְּמָאָה, פָּאָרְבְּלִיבָּעָן פּוֹלְשָׁטְעָנְדִּין גַּלְיָיד, אַז אַלְעָעָה הָאָבָּעָן גַּעַהְעָט דָּאַס גַּלְיָיכְעַד רַעַכְתָּא אַנְצְוְפְּרָעְנְגָן זָיָד בַּיְיָ גַּתְמָט, אַנְצְוְעָמָעָן אַיז אַוְיָסְצְוִיטִיט שְׁעָן די גַּעַזְעָצָע אַיז אַלְעָעָה זַיְנָעָן זָיָי אַלְעָעָה גַּעַוְועַן גַּלְיָיכְבָּרְעָטָגָט אַיז דָּעֵר גַּאנְצָעָר פָּאָרְוָאַלְטָוָנָג פֿוֹן דָּעֵר מְלוּכָּה. מְחוּמָת דָּעֵם זַיְנָעָן זָיָי דָּאַס עַרְשָׁטָעָן מְאַל אַרְיוִסְגְּנְטָרָאַטָּעָן פָּאָר גַּטְמָט אַלְעָעָה צַוְּזַעְמָעָן צַוְּהָרָעָן גַּטְמָט' וּוּלְעָן. בַּיְיָ דָּעֵם דָּאוּגְעָן עַרְשָׁטָעָן בָּאָזְזָר זַיְנָעָן זָיָי אַבְּעָר גַּעַוְועַן אַזְוִי דָּעְרָשְׁרָאַקָּעָן אַיז דָּעֵר רַיְדָעְנְדִּיגָּר גַּטְמָט הָאָט גַּעַמְאַכְּט אַוְיָה זָיָי אַזְוִי אַוְיָפְּטָרִיסְגְּלָעְנְדִּינְגָּעָן רַוְשָׁם, אַז זָיָי הָאָבָּעָן גַּעַמְיִינְמָט, אַז עַט קְוָמָט אַז זַיְעָר סּוֹפָה. פּוֹל מִיט אַגְּנָסָט, הָאָבָּעָן זָיָי זָיָד גַּעַוְועַנְדָט צַוְּהָהָזְמָט אַטְדְּיָ וּוּרְטָעָר: „זָעָ, מִיר הָאָבָּעָן גַּעַהְעָט גַּטְמָט רַיְדָעָן פֿוֹן פִּיְיָעָר אַרוֹיָס. צַוְּזַעְמָעָן מְיר וּוּלְעָלָן שְׁטָאַרְבָּעָן. דָּאַס דָּאוּגְעָן גַּרְוִיסָּע פִּיְיָעָר וּוּט אַיז גַּעַוְועַס פָּאָרְצָעָרָעָן. אַוְיָבָ מְיר וּוּלְעָלָן גַּטְמָט' שְׁטִים

הערען נאכטאמאל, וועלען מיר זיכער שטארבען. גיזוישע דז אליאו און הער אוים אליע. וואס אונזער גאט רעדט, אוון רעד דז (נ' י' ט ג' א' ט) מיט אונז. אליע, וואס גאט וועט דיר זאגען, וועלען מיר געד הארכען און עס טוּן. מיט די דאזונען ווערטער האבען די העברעהר זיד אפנען אונגוזאנט פון דעם ערישטער האבען אונ איבערגעטראגען אינגעאנצען אויף משחו זיינע באפעלען. וויל דא האבען זיינשט צונזאונטן, אזי זוי פרעה, צו געהארבען אליע, וואס גאט וואלט גערעדט צו זי אליאו, נאר וואס גאט וואלט גערעדט צו משחו (זע ד בר' מ, קאפ. ח'). נאר די שערטהדרבות, און קאפ. י'ח, פסוקים 15 און 16).

אויף איז אופן איז משה געליבען דער איזונציגער געליבער געוצנגבער און געוצזאיסטייטשער און מיליא אויר דער העכטער שופט, וואס קינער האט איהם נישט געקאנט משפטען און וואס ער אליאו חאט בי די העברעהר פארטראטען גאטס טטעל, ד. ה. די העכטער מאיעסטע, וויל נאר ער אליאו האט געהאט דאס רעכט אונזפרעגען זיד בי גאט צו לאזען וויסען דעם פאלק די געליבע ענטפערס און צו צוינגען עס זי צו געהארבען. משה אליע, זאג איז, האט געהאט די דאזונע רעכט, וויל ווועז עמייצער האט בי משהס לעבען געוואלט עפעס פארואיסזאגען איז גאטס נאמען, וווען אפילו ער איז געווען איז אמתדיגער נבי, איז ער פונדעסטוונגען געווען א פארברעכער, וואס האט מיט געוואלט פארקאפט פאר זיד דאס העכטער רעכט (זע ב מ ד ב ר, קאפ. י'א, פסוק 28 און וויטער).

עם דאראף דא באמערט ווערטען, איז באטש דאס פאלק האט איז דערוווילט משה', האט עס אבער על פי יושר נישט געקאנט איז דערוווילען א נאכטאלגען אויף משהס פלאז, וויל זויבאלד נאר זי האבען איבערגעטראגען אויף משה זיינע רעכט אונזפרעגען זיד בי גאט און צונזאונט אומבאידיננט צו אונערקענען אים פאר דעם געט ליכען אראקסעל, האבען זי שיין דערמייט אינגעאנצען פארלארעו אליע זיינער רעכט און געמוות אונערקענען פאר דעם איסטרויזילטען פון גאט דעמיינונגען, וואס משה האט אים איסגעטליבען צו זיין זיין גאנכטאלגען. וווע משה וואלט ביים איסטואל פון זיון נאכטאלגען באשטייט. ער זאל, זי משה אליע, האבען איז זיינע הענט די גאנצע

פָּאַרְוּאַלְטָוָנָג פָּוּ שְׁטָטָט, ד. ה. דָּאַס רֻעְבָּט אַנְצּוֹפְּרָעָגָעָן וִיד בֵּי גָּאָט אַיִּין גַּעֲצָלָט אָוּן מַמְלָא אַוִּיד דֵּי אַוִּוּטָאַרְיוֹתָעַט צַו גַּעֲבָעָן גַּעֲזָעָן אָוּן זַיִּין אַפְּצִישָׁאַפְּעָן, צַו בָּאַשְׁלִימָעָן וְעוֹגָעָן מַלְחָמָה אָוּן שְׁלָמָן, צַו בָּאַז שְׁטָמָעָן אַמְּבָאַסְאָדָאַרְעָן, אַיִּינְצּוֹזְעָצָעָן שְׁוֹפְּטִים, אַוִּיסְצּוֹקְלִיבָּעָן זַיִּינָעָם אַ נַּאֲכְפָּאַלְגָּעָר אָוּן צַו פָּאַרְוּאַלְטָעָן אַבְּסָאַלְוָט אַלְעָעָנִינִים, וְואָס גַּעַי הָעָרָעָן דָּעֶר הָעָסְטָעָר מַאֲכָט, — וְואָלָט דָּעֶר שְׁטָטָט גַּעַוּוּן דָּרוֹכָאָוִים אַ מַּאֲנָאַרְבִּישָׁעָר, מִיטֵּדָעָמָט אַיִּינְצּוֹיָעָן חִילָּוק, נָאָר, וְואָס אַז אַנְדָּרָעָר מַּאֲנָאַרְבִּישָׁעָר שְׁטָטָט וְעוֹרִיט רַעֲגָרָט אַדְעָרָד דָּאַרְפָּת רַעֲגָרָט וְעוֹרָעָן אַוִּיפָּא אַ גַּעַוִּיסְעָן שְׁטִיְּגָעָר, לְוִיט גַּאֲטָמָס וּוּילָעָן, וְואָס אַיִּין פָּאַרְבָּאַרְגָּעָן אַפְּיָלוֹ פָּוּ דָעָמַאְנָאַרְדָּנוֹפָא, בְּעֵת דָעֶר שְׁטָטָט פָּוּ דֵי הָעַרְבָּרָעָר אַזְּעָנָדוֹת גַּעַוְאָרָעָן דָּרוֹד גַּאֲטָמָס וּוּילָעָן, וְואָס אַיִּין אַנְטְּפָלְעָמָט גַּעַוְאָרָעָן נָאָר פָּאָרָר דָעֶר אַנְנָאַרְדָּלְיָין. דָעֶר דָאַוְגָּעָר חִילָּוק פָּאַרְמִינְגָּרָט אַוִּיהָ קִיְּוָה אַזְּפָיָלוֹ נִישְׁטָמָדְעָרָט, פָּוּ דָעָמַאְנָאַרְדָּאוּן זַיִּין רֻעְבָּט אַוִּיפָּא אַלְעָן, נָאָר פָּאַרְקָעָרָט, פָּאַרְמִינְגָּרָט עַמְּ פִּילְיָן. וְואָס אַיִּין שִׁוְּיד דָעָמַפְּאַלְקָמָט וְואָס לְעֵבָט אַנְנָאַרְדָּר דָעֶר אַנְדָּרָעָר פָּאַרְמִינְגָּרָט פָּוּ דָעַגְּוִוָּונָג, אַיִּין עַמְּ אַלְצָאָיִינְסָמָט בְּרִיְּיָאָוּן וּוּוִיְּסָמָט נִישְׁטָמָדְעָרָט פָּוּ דָעָמַגְּלִיכְּבָעָן וּוּילָעָן, וּוּילְיָסִי דָאָ, אַזְּוִי אַוִּיד דָאַרְטָמָט וּוּנְדָרָט זִיר דָאַס פָּאַלְקָמָט אָזְּ דָעָמָט וּוּלָעָן פָּוּ דָעָמָט מַאְנָאַרְדָּר אָוּן נָאָר פָּוּ אַיִּם אַלְיָוָן דָעַרְוִוִּיסְטָמָט עַמְּ זִירָה, וְואָס עַמְּ עַמְּ לְוִוְּבָט אָוּן וְואָס פָּאַרְבָּאַטָּעָן. אָוּן וּוּעָן דָאַס פָּאַלְקָמָט גַּלְוִוְּבָט אַפְּיָלוֹ, אָז דָעֶר מַאְנָאַרְדָּר בָּאַפְּעָלָט נָאָר דָאַס, וְואָס עַמְּ וְעוֹרָט אַיִּם אַנְטְּפָלְעָמָט פָּוּ נָאָט, אַיִּין עַמְּ פָּוּנְדָּסְטוּוּנְגָּעָן נִישְׁטָמָדְעָר וּוּנְגָּעָר אַוְנְטָעָמְטָעָנִיגָּר דָעָמָט מַאְנָאַרְהָ, נָאָר פָּאַרְקָעָרָט, נָאָר פִּילְיָין.

וְואָס אַיִּין שִׁוְּיד בְּשֵׁהָה, דָאַט עַר זִיר נִישְׁטָמָדְעָר אַוִּיסְנְעַמְּלִיבָּעָן אָז עַנִּי לְכָעָן מַמְלָא מִקּוֹם, נָאָר אַיְבָּרְגָּעָלְאָזָעָן פָּאָר זַיְעָנָג אַנְבָּפָּאַלְגָּעָר אַ שְׁטָטָט, וְואָס הָאָט נִישְׁטָמָדְעָר אַנְגָּרוּפָעָן וְעוֹגָעָן נִישְׁטָמָדְעָר אַטְּיִישָׁעָר שְׁטָטָט, נִישְׁטָמָדְעָר אַרְיִיסְטָאַרְאִיטִישָׁעָר אָוּן אַוִּיד נִישְׁטָמָדְעָר בִּישְׁעָה, נָאָר טַע אַקְרָבָט יְשָׁעָה. וּוּיְיָלָדָמָט רַעְכָּט אַוִּיסְצָאָזָט טִוְּמְשָׁעָן דֵי גַּעֲזָעָן אָוּן מִוְּצָצְוִיְּלָעָן גַּאֲטָמָס עַנְטָפָעָרָט זַיְעָנָעָן אָיִּינָעָםָס הָעָנָט אָוּן דָאַס רֻעְבָּט אָוּן דֵי מַאֲכָט צַו פָּאַרְוּאַלְטָעָן דָעָמָט שְׁטָטָט, לְוִיט דֵי גַּעֲזָעָן אָוּן דֵי גַּעֲלִיכְּבָעָן עַנְטָפָעָרָט, וְויִ זַיִּי גַּעַוְעָן פָּוּ יְעָנָעָם שְׁוִין דָעַקְלָעָרָט אָוּן מִתְּגָעְטִילָט גַּעַוְאָרָעָן, הָאָבָעָן גַּהְהָאָט אָז אַנְדָּרָעָן (זַע וְעוֹגָעָן דָעָמָט בְּמַדְבָּר, קָאָפָּ, בְּגָאָ)

פסוק 21*). און כדיאט זאל בעסער פארשטיינען ווערטן, וועל איד דא באשריבבען מיט א סדר די גאנצע פארוואלטונג פון דעם שטאטט פון די העברעהר.

דאט פאלק האט צווערטט באקומען א באפעל צו בויען א בניין, וואט זאל זיוון אזיוי וויל גאטטס ריעוידען, ד.ה. די ריעוידען פון דער העכטער מאיעסטעט פון דעם דזונגען שטאטט. דער דזונגען בניין איז אופגעבויט געווארען נישט איזוף די הוועאות פון ייחירט, נאר פון דעם גאנצען זיך בי גאטט, זאל געהערען צו אלעמען. די לויוים זיינען פרענצען זיך בי גאטט, גלייך זו דער ערשותטר נאר זיינען איסטדרויזוילט געווארען פאר די הייפלייט און פארוואלטער פון דעם געטליךען הויא. זיינער הויפט, גלייך זו דער ערשותטר נאר זיינען קיניגנדאט, איז געווען אהרוון, משה'ס ברודער, וואט זיינען זיינען געווען זיינען געוצמעסיג נאכבלאנער. אהרוון, זיינער גאנטטען צו געטליךען געוצמען; ער האט איז איבערשטער איסטדייטשער פון די געטליךע געוצמען; ער האט איז איבערגעגעבען דעם פאלק די ענטער פערם פון די געטליךע אראקעלס איז, צולעצט, מתפלל געווען צו גאטט פארן פאלק. וווע ער ואלאט איז קיון זיך נישט געפערלט צו זיינ איז אומבאשרענטער מאנגארד. דאס דזונגע רעכט נאר געהאט דאס רעכט צו געבען באפעלען, ואלאט איז קיון זיך נישט געפערלט צו זיינ סען פון יעדער דעה איבער כלענינעם, איז ער האט איפלו נישט בא- לפמען, איזו וויל די אנדערע שבטים, קיון טיל לאנד, וואט ער האט געהאט דערויף א רעכט און וואט ער האט דערפונג געקסנט וועניג- סטענס ציינ זיינ חיונית. מיש האט אבער באשטייטט, איז דער דא-

* וואט איז שייך די פסוקים 19 און 23, מיטשען זי די מפרשים, לויט מיין מיגונג, שלעכט אוים, וויל די דזונגע פסוקים באטיטען נישט, איז משה' האט געהבען יחוושען פארשטייטען, אדרער האט אים באלערנט, נאר איז ער האט אים באשטייטט פארן הייטש פון די העברעהר: איז איסטרוק, וואט מען מרעפט אים גאנץ אפט איזן ער ביבעל, וויל מען קאן דאס זיינ ש מ ו ת, קאפ. י"ח, פסוק 28, איז ש מ ו אל א, קאפ. י"ג, פסוק 14, איזן י ח ו ש ע, קאפ. א/, פסוק 9, איז ש מ ו אל א, קאפ. כ"ה, פסוק 30 און א. וו. — אנמערקונג פון מהבר.

זינגר שבט זאל דערנערט ווערטו פון דעם איבעריגען פאלק און צוין, און ער זאל אלעמאָל געהאלטטע ווערטו און גרויס כבוד, ווי אַ שבט, וואָס איז אינגןצען געהוילנט צו גאנט.

דאָס חייל, וואָס איז פארמיינט געווארען פון די צוועלַף אַנדערע שבטים, האָט דערנְאָר באָקומוּן דעם באָפֿעלַן אַנְצּוֹגְּרִיעָפָן דאם לְאָנד פון די בְּנָעַנִּים, אַיִינְצּוֹטְיְילָעָן עַם אַוְיף צוועלַף חְלִיקָן אָוָן צו פָּאָרְטְּיוֹלָעָן דָּוֶרֶךְ אַ גּוֹרֵל צוועשען די שבטים. פָּאָר דעם זַיְנָעָן אוֹיסְרָעָרְט ווֹוָאָרָעָן צוועלַף רָאַשִׁים, צו אַיִינָעָם פּוֹ יַעֲדָעָן שְׁבָטָן, וואָס זַיִן, אַיְנָאַיְנָעָם מִיטְּיַהְשָׁעָן אָוָן דעם כָּהּוּ גָּדוֹלָאַלְיוֹזָר, אַיִן גַּעֲנָבָעָן גַּעַד וְאָרָעָן דָּאָס רְעַכְתְּ אַיִינְצּוֹטְיְילָעָן דָּאָס לְאָנדְאָרְטְּ צוועלַף גְּלִיכְבָּעָן הְלִיקָּם אָוָן זַיִן צו פָּאָרְטְּיוֹלָעָן דָּוֶרֶךְ אַ גּוֹרֵל. יַהְשָׁע אַיִן אוֹיסְרָעָרְטְּ נְעַד וְאָרָעָן פָּאָר רָאַשִׁ הַחִיל. ער אַלְיוֹזָן האָט גַּעַחַטְמָן רְעַכְתְּ אַנְצּוֹרְפָּרָעָן זַיְד בַּיִּ נְאָט אַיִן נִשְׁתְּפָאָרָאָסְגּוֹעָעָנָעָן אַנְגְּלָעָנָהָיְטָעָן, פְּרָעָנָעָן זַיִד בַּיִּ נְאָט אַיִן מִשְׁתְּפָאָרָאָסְגּוֹעָעָנָעָן אַנְגְּלָעָנָהָיְטָעָן, נְאָר נִשְׁתְּ וְוַיְ מִשְׁחָה פְּלָעָנָט דָּאָס טַוּ אַיִן זַיִן גַּעֲצָלָט אַיִן דעם מְשָׁבָּן, נְאָר דָּוֶרֶךְ דעם כָּהּוּ גָּדוֹל, וואָס ער אַלְיוֹזָן האָט באָקומוּן די עַנְטָפָרָעָן פּוֹ נְאָט. יַהְשָׁע אַלְיוֹזָן האָט אַוְיד גַּעַחַטְמָן דָּאָס רְעַכְתְּ פָּאָרְצּוֹשְׁרִיבָּעָן גַּאַטְּסָם באָפֿעלַעָן, וואָס זַיְנָעָן אַיבְּרָעָנָבָעָן גַּעַוְאָרָעָן דָּוֶרֶכוּ כָּהּוּ גָּדוֹל, צו צוינָנָעָן דָּאָס פְּאָלָק זַיִן צו גַּעַהְאָרְכָּעָן, אוֹיסְצּוֹנָעָפָּנָעָן אַוְן אַנְצּוֹאוּונָדָעָן די פָּאָסְגָּעָן מִיטְּלָעָן פָּאָר זַיִעְרָ אַוְיסְצּוֹקְלִיְּרָיָן בָּעָן פּוֹ דָּעָר אַרְמִי אַזְוִי פְּלִי הַיּוֹפְטָעָן, וּוּפְלִי ער האָט גַּעַוְאָלָט, אַזְוִי וּוּלְכָעָ ער האָט גַּעַוְאָלָט, צו שִׁקְעָן אַיִן זַיִן נְאָמָעָן אַמְבָאָסָאָזָן דָּאָרָעָן, מִיטְ אַיִינָעָם וְאָרָט, דָּאָס גַּאנְצָע מְלַחְמָהִירָעָט האָט זַיִן גַּעַד וּונְדָרָט אַינְגְּנָנָעָן אַזְזִי זַיִן בָּאַשְׁלוּם.

קוַיְ��נָעָר האָט אַיִם אַבָּעָר עַל פִּי גַּעַוְעָן נִשְׁתְּפָאָרְטְּמָן גַּעַקְאָנָט פָּאָרְכִּיְּטָעָן אָוָן קוַיְ��נָעָר האָט אַוְיד נִשְׁתְּפָאָרְטְּמָן גַּעַקְאָנָט דָּעָרְוִוְילָט וְוּרְטָעָן אַוְמִימִיטְעָלְבָּר פּוֹ אָזְ אַנְדָּרָעָן, וּוּנְאָרָר פּוֹ נְאָט, אָזְ אַוְיד דָּאָס אַוְיד נְאָר אַונְטָרָן דָּרוֹס פּוֹ גַּאנְצָעָן פְּאָלָק. אָזְ דעם אַיבְּרָעָגָעָן זַיְנָעָן אַלְעָ עֲנִינָעָם פּוֹ מְלַחְמָה אָזְ אַזְוִי שְׁלָוָם פָּאָרְוָאָלְטָעָט גַּעַוְאָרָעָן פּוֹ די רָאַשִׁי הַשְּׁבָּטִים, וּוּ אַזְזִי וּוּלְכָעָ דָּאָס בָּאַלְדְּ זַיִזְוּן.

משָׁה, האָט צוֹלְעַצְטָן, באָפְּוִילְעָן, אָזְ אַלְעָ בִּירְגָּנָר אַזְ עַלְטָעָר פּוֹ צְוֹוָאַנְצִיְּגָן בִּזְזַיְּגָעָן יָאָר זַאָלָעָן מְרָאָגָעָן וְוָאָפָעָן אָזְ אַזְ די אַרְמִי זַאָלָפָרָט וְוּרְטָעָן נְאָר פּוֹ דָעָר הַעֲבָרָעָאִישָׁעָן פְּאָלָק אַלְיוֹזָן. אָזְ זַיִן האָבָעָן גַּעַשׂוֹאָרָעָן טְרִיקִיּוֹת נִשְׁתְּפָאָרְטְּמָן דָעָם גַּעַנְעָרָאָל, נִשְׁתְּפָאָרְטְּמָן כָּהּוּ גָּדוֹל,

נאר דער רעליגיע, אדרער נאם. און דעריבער איז די ארמיי, אדרער די באטאליאןען, אנגערופען געווארען די ארמיי, אדרער די באטאליאןען פון גאט, און גאט איז בי די העברער אングערופען געווארען דער גאט פון דער מיט דער נצחוּת. מהמת דעתעלביבען טעם האט מען איז די וויכטיגע שלאכטעה, וואס פון זיינער אויסנטאג האט זיד געווענדט דער נצחוּת. אדרער די מפלַה פון גאנצען פאלק, געטראגען דעם ארדן איז דער מיט פון דער ארמיי: איזו ארכום האט דאס פאלק גלייך זיינער געווען זיינער קיניג צוישען זיד און איזו דורך דעם דערמן זיינער טערט געווארען צו קעמעפער מיט אלע בחות.

פון די דזונע פארארעדערונגען, וואס משה האט געגעבען זיינע נאכפאלגעָה, לאזט זיד לייכט זען, און ער האט זי איסידערוּוילט, אלס פאראוּאלטער, אבער נישט אלס הערשער פון שטאטם. וויל ער האט קיינעם נישט געגעבען דאס רעכט אנטזופרונגן זיד בי גאט זעלבשטענדיג און וואו ער האט געוואלט, און ממילא האט ער אויך קיינעם נישט געגעבען די מאכט, וואס ער אלין האט זי געהאט, אויפצושטעלען געוועצען איז אפזשאפען, צו באשליסען געווען מלחמה און שלום, צו דערוּוילגעָים פון די, וואס באיזען די פון די שטאטם, — די אלע פריווילגעָים פון די, געגעבען זיינער פון העסטען מאכט. דער כהן גודל האט, אמת טאשען, געהאט דאס רעכט איסצטוייטשען די געוועצען און מיטצטומיילען גאטס ענטפערם, אבער נישט איזו זיינער, וווען נאר ער האט עם געוואלט, נאר נישט מעיר, וווען דאס איז פאראלאנט געווארען פון דעם ראי-ההיל, אדרער פון דעם העסטען דאס, אדרער פון אטידער וויכטיג זיינער. אקעגען-אבער האט דער ערשתער ראשיהוויל און דער ראת געקאנט זיד אנטפערונגן בי גאט, וווען גאר זי האבנען געוואלט, זי האבנען אבער אנדערש נישט געקאנט באקומען גאטס ענטפערם, זי נאר דורך דעם כהן הנורל. איזו מהמת דעם זיינען גאטס וווערטער איזו דעם מoil פון דעם כהוזהנדול נישט געווען קייז זעוצליכע באז- פעלען, איזו זיינער וויאטידי וווערטער זיינען געווען איזו משה'ס מoil, נאר נישט מעיר, זיינער וויאטידי וווערטער. ערשות נאכדרעם, זי זיינען אנטפערם געווארען פון יהושעֵן איזו דעם דעם כהוזהנדול האבען זיינער באקומוּן די קראפט פון געוועץ איז באפעל. דער כהוזהנדול, וויאדר, ווילכער האט באקומוּן פון גאט די ענטפערם, האט נישט געהאט קייז מאכט איבער

דער ארמיין און איין אויך נישט באזעטען קיין שום רענירונג-מאכטן. פונקט ווי פון דער אנדרער זיימ האבען די יוניגע וועלכע האבען באָר זעטען געועצלייד דאס לאָנה, נישט געהאט קיין רעכט אויפֿצושטעלען געועצען. צולעט, אויב אהרוּן הכהן און זיינ זון אליעזר זיינען בידיע דערוּוילט געווארען פון משחן, האט אבער נאָר משה'ס טויט קינען נישט געהאט קיין רעכט צו דערוּוילען אַכהן, נאָר דער זון איין געוען דעם פאָטער'ס געועצמעסונגער ירוש עץ.

אויך דער ראש-החליל איין דערוּוילט געווארען פון משה'ן און דער כהונדול האט אים אינגעועצט אין זיינ אמת נישט דורך דער מאכט פון אַהוּ-דָרְכוֹלָן, נאָר דורך דעם רעכט, וואָס משה' האט אים גענעבען. און מהמת דעם האט דער כהונדול נאָר יהושע'ס טויט קיינעם נישט דערוּוילט אויף יונעם' פלאָז און די ראש-השבטים האבען זיך נישט אַנְגַּפְּרָעָמָן בֵּין גַּם-דָּרְכֵּן דער דערוּוילונג פון אַ נייעם ראש-החליל, נאָר יעדער אַינְגָּרְפֶּן זיינ באָזעטען יהושע'ס רעכט איבער דעם חיל פון זיון שבט און אלע אַינְגָּרְפֶּן — דאס אַיִינְגָּעָן דעכט איבער דער גאנצער ארמיין. און עס האט אויך נישט אַיִינְגָּעָן זיך זיינ גוּטְנְגָּעָן אַן אַראש-החליל, סידערן נאָר, זיינ האבען, פָּאַרְאִינְגְּנָאַדְּגָּן זְיוּעָרָעָן בחות געומוט קעמעפָּן קעגען אַ גַּעֲמִינְשָׁאַפְּטָלִיכָּבָּעָן שׁוֹנָא. און דאס אַיִן הוּאַפְּטוּזָאַכְּלִידָן פָּאַרְגָּעָקְוָמָן אַן יהושע'ס צִוְּתָעָן, זוּן די העברעהר האבען נאָד נישט געהאט קיין פָּעָסָעָן ווּאוּנְגָּאָרָט אַן אלצְדִּינְגָּה האט נאָד געהרט אלעמען. נאָכְדָעָם אַבָּעָה, ווי אלע שבטים האבען פָּאַרְטִּילִיט צוּיְשָׁעָן זיך די לְעָנָרָה, וואָס זיך האבען אַיִינְגָּעָן דָּרוּבָּן מַלְחָמָה-הַדְּרָעָט, און אויך די לְעָנָרָה דער, וואָס זיך האבען געוזאלט ווּוִיטָעָר האט נאָד געהרט אלעמען. און אלע האט שווין מער נישט געהרט אלעמען, און שווין מער נישט געוען קיין גַּרְוָנְדָן פָּאַר אַ גַּעֲמִינְשָׁאַפְּטָלִיכָּבָּעָן רַאַשְׁ-הַחְלִיל, ווּוִיל דורך דער דָּאַזְגָּרָעָר חְלוֹקָה האבען די פָּאַרְשִׂידָעָן שבטים באַדָּרָאָכָּט ווּערען נישט אַזְוִי פָּאַר מִיטְבָּרְגָּעָה, ווי פָּאַר בּוּנְדִּיחָבְּרִים. בּוּנְגָּעָן נאָט אָן דער רַעְלִינְגָּעָה האבען זיך, אַמְתָּה טַאַקָּעָה, באַדָּרָאָכָּט באַטְרָאָכָּט ווּערען פָּאַר מִיטְבָּרְגָּעָה; בּוּנְגָּעָן אַבָּעָר דעם רעכט, וואָס זיך האבען געהאט אַיִינְגָּעָן די אַנְדָּרָעָה זיינען זיך באַטְרָאָכָּט גַּעֲוָאָרָעָן נישט מעָה, ווי פָּאַר בּוּנְדִּיחָבְּרִים. — עֲפָעָם עֲנָלִיד (ווען אַזְעָגְעָקָעָט פון דעם בית-המקדש, וואָס אַין געוען גַּעֲמִינְשָׁאַפְּטָלִיד פָּאַר זַיִן) צו די פָּאַר

איינינגעט שטאטען פון דיו נידערלענדער. וויל דיאוינטויילונג פון א געמיינשאפטליךער זאך אויף אייניצעלען חלקים הייסט נישט אנדרשר, ווי דאס, אzo יעדער איינער באזיעט נאר זיין טיל אzo אzo דיאנדערע זאגען זיך אפ פון דעם רעכט, וואס זיין האבען געהאט אויף דעם דאס זיינען טיל. אויף דעם דזאינגען סמרד האט משה, אלזוי, דערוילט דיא ראייהשבטים, וואס יעדערר פון זיין האט נאר דעם פונאנדר טיל פון לאנד געהאט צו זארגען פאר דעם טיל, וואס איז אים בא' שטימט געווארען; זיין אטט איז געווען אנטצופרגען זיך דורך דער פארמייטלונג פון דעם כהוזגלו בי גאטט מכח דיא ענינים פון זיין שבט, צו קאמינדרען זיין חיל, צו בויען איז באפעטיגען שטטעט, אייניצור זעצען שופטום איז יעדער שטאט, צו קעמען אקעגען די שונאים פון זיין שטאט איז דערחויפט צו האבען די דעה איבער אלז, וואס איז גונע מלחמה איזו שלום. דער שבט האט אויך נישט באדרארטט אנדר קענען קיין אנדר שופט, ווי נאר גאט אלזוי, אדרער א נבייא, וואס איז געשיקט געווארען אויסטרוקילד פון גאטם. האט איבער דער שבט פאר ליאזען דאס געטליבע געזוע, איזו האבען די אנדרער שבטים באדרארטט נישט צו משפטיען אים, ווי איז אונטערטאן, אדרער אטאקירען אים, ווי א שונא, וואס האט גבעראכען איז אפמאָד.

מיר געפינגען איז דער ביבעל ביישפילען דערפון. איז דער אמתען, נאר יהושע'ס טויט האבען די בנידישראַל איז נישט דער נייר ראש החיל זיך אנטצופרגעט בי גאטם. וווע זיין האבען פארנווען, איז דער שבט יהודה האט באדרארטט דער ערשותער צווישען אלע שבטים אטאי קירען זיינע שונאים, האט אטדרער שבט אלזין זיך פארובנדען מיטן שבט שמוען, ברדי מיט פאראייניגען בחות אנטצפאלען אויף דעם גע' מיינשאפטליךבען שונא. די איבעריגע שבטים זיינען נישט געווען איינ- געלקלאַסען איזו דעם דזאינגען בונד (זע ש ו פ ט י.מ. קאָפ. א/ פסוקים 1, 2 איזו 3). נאר יעדערר פון זיין האט, ווי עס ווערט דער ציילט איז דעם דזאינגען קאָפיטעל, געפירות באזונדר מלחמה קעגען זיין שונא, האט זיך אונטערנונגבען, וווע ער האט געווארלט, איז גע' שלאַסען א בונד מיט וועמען ער האט געווארלט, הגם ער האט באקסמען א באפעל נישט צו שויינען קיינעם אונטער קיין שומ באידינגונגען, נאר אויסצ'וראַטטען אלעמען. פאר דעם דזאינגען פארברער זיינען זיין, אמת, געטאנדרלט געווארען, אדרער קינער האט זיין נישט גערופען צום משפט.

עם איז אוד נישט געווען קיון שם גרוונד, זיין זאלען אנהויבען מלחמהה האלטען איינע קעגען די אנדרען אוון זיך מישען אין די געשעפטש פון איז אנדר ער שבט. אקלעונג אבער האבען זיין געמאכט א פינטלייר בען אגנירוף אויף דעם שבט בנימוי, וויל דער דאזיגער שבט האט באָר לויידיגט די איבעריגע שבטים אוון אויף איזו זויזיט צעריסען דעם באָר פון שלום, איז קיינער פון די פארבינדעט שבטים האט מער נישט געהנט דארט האבען אַן מקום מנוחה. אין דריי שלאכטען האבען זיין באָקעומפט דעם שבט בנימוי איזו געווען זיין האבען, לסתה, איזס מנצע גע ווען, האבען זיין, לוייט דעם מליחמה רעלעט, פארטיליגט איז אונטערישיר די אומישולידיגע איזו, זיין די שולדיגע, וואָס זיין האבען דאס דערנַאָר שטארק באָדויערט, אבער צו שפעט. די דאזיגע ביישפילען באָשטע טיגען פולשטיינדייג, וואָס איך האָב נאָרוואָס געואנט איבערן רעלעט פון יעדען שבט.

מען ווועט מיר אפשר פרעגען: ווער האט אבער דערוווילט אַ נאָכְפָּלֶגֶעֶר פָּאָרְן הַוּפֶט פון יעדען שבט? פון דער ביבעל גופא האָר בען מיר קיון באָשטיימען וועגען דעם נישט געהנט אויסגעפֿגען. אַיד בין זיך אבער משעה איז היהודער שבט איז געווען איינען טוילט איז משפחות, וואָס זיינער ראשים זיינען דערוווילט געווארען פון די עַלְתְּסַטְעַ פון דער משפחה, איז דער עַלְתְּסַטְעַר פון די דאזיגע ראייזה משפחות געווען, לוייטן רעלעט, דער נאָכְפָּלֶגֶעֶר פון דעם ראש'ה שבט. די דאזיגע השורה וווערט באָרעלטען דורך דעם, וואָס משה האט פון די עַלְתְּסַטְעַ לוייט אויסגעקליבען זיינער געהילדרטען געבעה, וועלכע האבען אינאיינעם מיט אים געבלידערעט דעם העבסטען ראמ. די יוניגען, וואָס האבען נאָר יהושע'ס טויט פָּאָרוֹאָלְטַעַט דעם שטאט, ווערען איז דער ביבעל אַנגערופֿעַן זַק נִיְמָן; אַחוֹז דעם ווערען איז העברעהישען די שופטימ זיינער אָפְט באָצְיֻכָּעַט מיטן וואָרט זַק נִיְמָן, וואָס דאָם, גלויב אויך, ווים יעדען איינען.

פאר דעם ציל, וואָס מיר שטעלען זיך דאָ, איז עס, אַגְבָּ, גאנץ אומווויכטיג צו וויסען אויף זיבער אַטְדִּי אלע פרטימ. עס ווועט זיין גענונג צו וויזען, איז קיינער האט נאָך משה'ס טויט נישט דערפֿילט אַיינער אליאין אלע פָּוּנְקְצִיעַס פון דעם העבסטען ראש. איז דער אַמְתָּעַן, איזו ווי אלע זאָבען האבען זיך נישט געווענדט נישט אַן דעם באָשלום פון איז אַיִן אַיְנְצִיגַעַן מענשען, נישט אַן אַיִן אַיְנְצִיגַעַן ראמ.

ニישט און דעם גאנצען פאלק, נאר געוויסע ענינים זייןנען פאַרוואָלטעט
געווארען פון איזן איינציגען שבט, אַנדערע פון אלע שבטים, מיט
גלויבען רעכט פאָר יעדען שבט, — איזן דערפּוֹן צו זען אוֹפּוֹן קַלְעָר
טטען אוֹפּוֹן, אָז זוֹנט משָׁה'ס טוֹיט אִיז דִּי רַעֲנִירָגֶן נִישְׁתְּ גַּעֲוָעָן נִישְׁתְּ
מאַנְאָרְכִּישׁ, נִישְׁתְּ אַרְסְּטָאָקְרָאָטִישׁ, נִישְׁתְּ דֻּמְאָקְרָאָטִישׁ, נֶאָר, וַיְגַעַּ
זָאָנָטָם, טַעַקְרָאָטִישׁ. אָנוּ אַטְ פָּאָרוֹאָס :

1.—וַיְוַיְלָדָר רַעֲנִירָגֶן-פָּאָלָאָז אִיז גַּעֲוָעָן אַנְאָר
בְּנֵגָעַ צוֹ אִים זַיְנָעָן אלע שבטים, וַיְמַירְ הַאָבָעָן דָּאָס שָׁוֹן אַוְיפָּגָעָן
וַיְזַעַן, גַּעֲוָעָן גַּלְיוֹדָר פָּוֹן אִיזָּן שְׁמָטָט ;

2.—וַיְוַיְלָדָר בְּרַעְנָאָר הַאָבָעָן גַּעֲמוֹת שְׁוֹעָרָן טַרְיוֹקִיָּת צוֹ גַּאָטָם,
זַיְעַר הַעֲכָסְטָעָן שְׁוֹפְטָט, וּוְאָס נֶאָר אִים אַלְיָוָן הַאָבָעָן זַיְ צְוָנָעָזָנָט צוֹ
גַּהְאָרְכָּעָן אִיז אַלְיָז ;

3.—אָנוּ צָוְלָעַצְטָם, וַיְוַיְלָדָר הַוּפְטָט פָּוֹן אלע שבטים, וַיְעַזְּזַבְּ
הַאָטָם אִיז אַזְּאָ אַיְינָעָם וַיְדַר גַּעַנְוִיטָגָטָם, אִיז פָּוֹן קִינְעָם נִישְׁתְּ דֻּרְרוֹוִילְט
געוֹוארָעָן, וַיְנֶאָר פָּוֹן גַּאָטָם אַלְיָוָן. מִשְּׁה הַאָטָם דָּאָס אַוְיסְּדָרְקִילְדָּר פָּאָרָד
זַאָטָם אִיז נַאָטָטָס נַאָמָעָן דָּעַם פָּאָלָק (דִּי בְּרִיּּמָה, קָאָפָּה, פְּסָקָה 15)
אָנוּ דֻּרְרוֹיָפָּה וּוְיִזְמָט אַוְידָה אִיז דֻּרְדָּר וּוּרְקְלִיבְּקִיָּת דִּי דֻּרְרוֹוִילְלָן פָּוֹן
גַּדְעָוָן, פָּוֹן שְׁמָשָׁוָן אָנוּ פָּוֹן שְׁמוֹאָלָה. עַס אִיז, דֻּרְבִּיבָּעָר, נֶאָר קִיןְסָפָּק
ニישט, אָז אַוְידָה דִּי אַנְדָּרָעָן רַעֲכָטָפָּאָטִיגָּעָן פְּרִיעָר זַיְנָעָן דֻּרְרוֹוִילְט
געוֹוארָעָן אוֹפּוֹן וּלְבִינָעָן אוֹפּוֹן, כָּאַטְשָׁ דָּאָס אִיז נִישְׁתְּ קַלְאָר פָּוֹן דֻּרָּעָר
בִּבְּלִישָׁעָר גַּעַשְׁיכְּטָעָן.

נַאֲכָדָעָם, וַיְיַאַךְ הַאָבָעָן דָּאָס קַלְאָר גַּעַמָּאָכָט, אִיז אַיצְטָ צִיְּטָ צָוָּז
זָעָן, אַוְיפָּה וּוְיִזְמָט דִּי דַּאוֹינָגָן שְׁטָאָטָפָּאָרָם אִיז גַּעֲוָעָן בִּיכְולָת צוֹ צְוִיָּה
מעַן דִּי גַּיְסְטָעָר אָנוּ אַיְינְזָהָאַלְטָעָן סִיְּדָה, וּוְאָס הַאָבָעָן רַעֲנָרָט, סִיְּדָה
דִּי, וּוְאָס זַיְנָעָן דַּעֲנִירָט גַּעֲוָעָן, אַזְּוָי אָז דִּי עַרְשָׁטָעָן זַאָלָעָן נִישְׁתְּ
וּוּרָעָן טַרְאָנָעָן אָז דִּי אַנְדָּרָעָן רַעֲבָעָלָעָן.

דִּי, וּוְאָס פָּאָרוֹאָלְטָעָן דָּעַם שְׁטָאָטָם, אַדְעָר בָּאַזְוִיצָעָן דִּי מַאְכָט, זָוָר
כָּעָן אַלְעָמָלָל צְזָוְנָעָבָעָן יַעֲרָעָן מִין רְשָׁוֹתָה, וּוְאָס זַיְ בָּאָגְנִיָּעָן, אַ שְׁיָוָן
פָּוֹן רַעְכָּט אָנוּ אַיְינְצָרוֹידָעָן דָּאָס פָּאָלָק, אָז זַיְעָרָעָן מַעֲשָׂים הַאָבָעָן קִינְיָה
מַאְלָל נִישְׁתְּ גַּהְאָטָמָקִין אַנְדָּרָמָאָטוֹה, וַיְיַאַר אָז עַרְעָנָה אַפְּטִינָעָן.
דָּאָס גַּעַלְיָנָגָט זַיְ לִיְוִיכָט, וַיְוַיְלָדָר דִּי גַּעַנְצָעָ אַוְיסְּטִיְּשָׁוָגָן פָּוֹן גַּעַזְעָן
זַוְעַנְדָט זַיְדָה נֶאָר אָז זַיְ אַלְיָוָן. דֻּרְדָּר דַּאוֹינָר אַוְמְשָׁטָאָנָד אִיז אָז צְוּוִירָה
פָּעָל אַוְידָה סִיבָה, וּוְאָס זַיְ נַעֲמָעָן זַיְדָה גַּרְעָמָעָן פְּרִיאָקִיָּת צוֹ טָוָן

אלז, וואס זוי זוילען און וואס עס זאנט זוי אונטער זישר באגען, בעת פארקערט, די דאזונע פרייקייט ווערט פון זוי היבשילד איזועקל גענומעה, זוען דאס רעכט אויסצוטיטשען פון די דאזונע געועצען איז איז דערען'ס הענט און ווען די אויסצוטיטשען פון די דאזונע געועצען איז איז איז קלאר פאר יעדנע אינעם, איז קינגער קאו גאר איז דעם נישט מסופק זיין. דערפונ איז צו זען קלאר, איז די מלוכה-פירער פון די העברעער האבען געהאט וועניגער געלגענעההיינטן צו גאנזין פארברער בענס שיין מלחמת דעם אלזין, וואס דאס רעכט אויסצוטיטשען די געועצען איז אינגענצען איבערגעטראגגען געוווארען אויף די לוווים (זע ד ב ר י. מ. קאפ. ב"א, פסוק 5), וועלכע האבען נישט געהאט קיין שום אנטיל איז דער פארוואטלונג פון שטאט, איז אויך נישט קיון חלק איז דעם באדרען צונגלייד מיט די איבערגען שבטים, און וואס זיער גאנץ גליק און בבוד האט זיך געוענדט איז דער אמתדריגער אויסצוטיטשונג פון די געועצען. דערצו קומט נאך, וואס דאס גאנצע פאלק האט באקומען דעם באפעל צו פארזאטלען זיך אלע זיבען יאר אויף א באשטייטטען פלאז, וואו דער בהזגדוול האט זוי געלערנט די געועצען, און, צולעצט, וואס יעדער אינגער האט באדרפטט צו לייענען און ווינדר לייענען פאר זיך אלזין מיט דער גרעטער אויפערקוזט קיימט דאס-בוך פון געועז (זע ד ב ר י. מ. קאפ. ל"א, פסוקים 9 און ווינדר, און קאפ. ו', פסוק 7). די פירער פון דער מלוכה מזען, אלזוי, צוליב זיער אינגענען אינטערעס האבען שטאך איז זינע צו פירען די גאנצע פארוואטלונג, לוייט די פארגעשריבגען און פאר יעדנע איז נעם גאנץ גוט פארשטעדליך געועצען, אויב זוי זוילען זוערעדן פיל ערטרט פון פאלק, וואס וואלט זוי דעםאלט געשעצט, ווי פארוואטלער פון געלטיכען קיניגרייך און גאטטס שטעלפאלטרטער. וואלט�ן זוי אבער געהאנדרעלט אנדערש, וואלט�ן זוי נישט געקאנט אויסמיידען יונעם צארנדיגען האט פון די אונטערטאנען. זוי עס איז געוווינדר דער האט מלחמת טעאלאניג-טעמעיט.

בדי צו צוימען אטידי פריינגעלאזענקייט פון די מלוכה-פירער איז געוען נאך איז איניגריכטונג פון גרויס וויבטיגסיט, און דאס איז, וואס די ארטמי איז געביילדעט געוווארען פון אלע בירגען או איס-נאם, איז עלטער פון צואנאציג ביין זעכציג יאר, און וואס די פירער פון דער מלוכה האבען נישט געטארט אנסטעלען סיון פרעמדען גע-

donegungen סאלדאט. די דזויגע איזנירכטונג, זאג איך, איז געווען פון גרויס וויבטנקייט, ווילע עס איז דאָר א זוכערע זאָה, אָז די פִּירְדַּשְׁטָעָן קָאנָעָן אָונְטָעְרְדִּיקָעָן דָּאָס פָּאֶלְקָעָט זַיִן נִישְׁתָּאֹזֵן, דָּעַן פָּוּן זַיִן אַלְיוֹן באַצָּאַלְטָה, אָזָן אַזְּ קִיּוּן זַאְדָּר שְׂרַעַט זַיִן נִישְׁתָּאֹזֵן, וּוֹי אַפְּרִיעַ בִּירְגָּעַרְמִילִיאָן, וּוֹאָס אַיר מָוֶת, עֲנָרְגַּיָּע אָזָן נָאָרְטָה האָבָעָן גְּעוּאוֹןָעָן די פְּרִיאַקְיָיט אָזָן דָּעַם דָּוָם פָּוּן פָּאַטְּרְלָאָנד. אָזָן מַחְמָת דָּעַם האָט אלְכָבָנְדָה, בעַת עַר האָט זַיִד גַּעֲנָרִיט צָום צְוּוִיָּה טָעַן מָאָל קָעְגָּעָן דָּאָרְיָוּסָעָן אָזָן נְאָכְדָעָם, וּוֹי עַר האָט פָּאֶרְנוּמוּן פָּאֶרְדַּעְמָנָאָן'ס עַזָּה, נִשְׁתָּאָים גַּזְוִידָלָט, וּוֹאָס עַר האָט אִים גַּעֲנָבָעָן די עַזָּה, נָאָר פָּאַלְיְסְפָּעַרְכָּאָנָעָן, וּוּעַלְכָּעָר האָט מִיט יְעַנְּגָעָם מְסֻכִּים גְּעוּעוּן. וּוֹיְלָה, וּוֹי קְרוֹצִיּוֹן זָאנָט אָזָן בָּוָד צָגָפָה, 13, אלְכָבָנְדָה האָט נִשְׁתָּאָגָט אָוִיסְצְּרוּדָעָן נְאָכְמָאָל פָּאֶרְמָעְנִיאָאָנָעָן, וּוֹאָס עַר אַלְיוֹן האָט דָּאָס עַרְשָׁת פָּאֶר דָּעַם גַּזְוִידָלָט מִיט מָעַר בִּיזְקוּיָּה, וּוֹי עַר אַלְיוֹן האָט דָּאָס גְּעוּוֹאָלָט. אַזְּזָה האָט עַר נִשְׁתָּאָגָט גַּעֲקָאנְט אָונְטָעְרְדִּיקָעָן די פְּרִיאַקְיָיט פָּוּן די מַאְצָעְדָּאָנִיעָר, פָּאֶר וּוּעַלְכָּעָר עַר האָט, וּוֹי שְׂוִין גְּעוּזָאנָט, זַיִד מָעַר פָּוּן אַלְיאָז גַּעֲשָׁרָאָקָעָן, פְּרִיעָר וּוֹי האָט אַרְיְינְגָעָנְפִּירָט אָזָן זְיוּן אַרְמָיָּה אָזָן פִּיל גַּעֲפָגָנְגָעָן סָאַלְדָאָטָעָן, אָזָן זַיִן האָבָעָן אַיבָּעָדָעָן פָּאֶרְנוּמוּן אָזָן צָאָל די מַאְצָעְדָּאָנִישָׁע סָאַלְדָאָטָעָן ; עַרְשָׁת דָּעְמָאָלָט, האָט עַד גַּעֲקָאנְט נְאָכְבָּעָן דִּי קָאָפְּרִיזָעָן פָּוּן זְיוּן מַעְבְּטִינְגָּר נְשָׁמָה, זַוְּלְכָּעָן אָזָן אַזְּזָה גְּעוּזָוִימָט גְּעוּוֹאָרָעָן דָּוָרָךְ דָּעַר פְּרִיאַקְיָיט פָּוּן די בְּעַסְטָע בִּירְגָּעָה. אָוִיב אַלְזָוִי, די דָּזָוִיָּה פְּרִיאַקְיָיט פָּוּן בִּירְגָּעָרְסָאַלְדָאָטָעָן טָוָת אָזָן אַשְׁטָּاط, וּוֹאָס אָזָן עַמְּאָכְלִירָט גְּעוּוֹאָרָעָן פָּוּן אַזְּ מַעְנְשָׁלְכִּיבָּר האָנָט, אַיִּינְכִּי הַאָלָטָעָן אָזָן צָוִים די פִּירְשָׁתָעָן, וּוּעַלְכָּעָן זְיוּינָעָן גְּעוּוֹאָוִינָט צָו גְּעוּמָעָן פָּאֶר זַיִד אַלְיוֹן דָּעַם גַּאנְצָעָן כְּבָוד פָּוּן די גְּעוּוֹאָנְגָעָן נְצָחָנוֹת, מְכָלָשָׁן האָט דִּזְוַעְלְבָנָעָ פְּרִיאַקְיָיט גְּעוּמָוֹת אַיְנָה הַאָלָטָעָן אָזָן צָוִים די מַלְכָּהָ פִּירְעָר פָּוּן די העֲבָרָה, וּוֹאָס זַוְּעָרָעָ סָאַלְדָאָטָעָן האָבָעָן גַּעֲקָמָפָט נִשְׁתָּאָגָט פָּאֶר דָּעַם דָּוָם פָּוּן אַזְּ פִּירְשָׁת, נָאָר פָּוּן גַּאנְטָמָס כְּבָוד זְעוּגָעָן אָזָן וּוֹאָס זַיִן האָבָעָן נִשְׁתָּאָגָט גַּעֲנָמָעָן קִיּוּן שְׁלָאָכָטָ פְּרִיעָר, וּוֹי זַיִן האָבָעָן באָקָומוּן גַּאנְטָמָס גַּעֲנָפָר.

נִימָט נָאָר צָו דָּעַם צָו, אָזָן אַלְיאָז מַלְכָּהָפִּירָעָר פָּוּן די העֲבָרָה זַיִד נִעוּוֹעָן פָּאֶרְבּוּנְדָעָן אַיִּינָעָ מִיט די אַנְדָרָעָ דָּוָרָךְ דָּעַם באָנְדָ פָּוּן דָּעַר רְעַלְגָּיָע. אָזָן דָּעַרְבָּהָר, וּוֹעָן אַיִּינָרָ פָּוּן זַיִן אַיר אַפְּנָעָ פָּאֶלְעָן אָזָן גַּעֲנָמָעָן פָּאֶרְלָעָצָעָן דָּאָס גַּעֲטְלִיכָּעָ רְעַכְתָּ פָּוּן דָּעַם יְחִיאָה.

האט ער דורך דעם געקבנט באטראכט ווערטען פון די אנדערען, ווי א
שונא, און מיט רעכט אונטערדריךט.
נית נאך צו דעם וויטער צו די מורה פאר עפעס א ניעם נבייא.
אין דער אמתען, ווען איינער, וואס האט געפריט א ריזן ליעבען, האט
דורך געוויסע אַנְגָּעָנוּמָעָן צייכענס באזוייזען, און ער איין א נביא.
האט ער דערמיט אליאן שווין געהאט דאס העכטמע רעכט אַרְוִיסָצְוָן
בען באפעלען; ער האט דאס געקבנט טוֹן פונקט אַזְוֵי, ווי משא, אין
נאמען פון גאט, וועלכער האט זיך אים אליאן אַנְטְּפָלָעָקָט, און נישט
וויי די מלוכח-פירער, ערשת נאכדען, ווי זיין האבען זיך אַנְגָּעָפָרָעָנֶט
באים בחוזגדל.

נית נאך ווידער צו, און דער ראשי-המלוּכה און נישט געוווען העד
כער פון אנדערע בירגער נישט דורך ייחום, נישט דורך ירושה-רעכט,
און און נאך מהמת זיין עלטער און טוגענדה אַפְּטִיכְיָוִת און אוּפְּ אַים
אייבערנער-טראגען געוואָרָעָן דאס רעכט צו פֿאַרְוּאַלְטָעָן די מלוכה.

נית, צוֹלָעַטָּם, צו, און די פֿירְעָרָר פון דער מלוכה און די גאנצע
ארמיי האבען נישט געלאָנט פֿאַרְלָאַגְּנָעָן מליחמה מעאָר, ווי שלום, זיין
היות די אַרְמִיָּי אַיִן, ווי געזאנט, באַשְׁטָאָנָעָן נאָר פון בירגעָה, זיין
די אַנְגָּעָלְגָּעָנְהִיּוּטָן פון שלום געפֿוֹרֶט געוואָרָעָן פון דִּיוּעָלְבִּיגָּעָן
שען, וואָס די אַנְגָּעָלְגָּעָנְהִיּוּטָן פון מליחמה. די סַאֲלָדָאָטָעָן אַיִן בעלְד
זיין, געוווען בירגעָר אַיִן שטאמָט, די אַנְפֿירְעָר אַיִן בעלְד זיין, געוווען
ריכטער אַיִן גערכֿט אַיִן דער ראשי-המלוּכה. און דער-בְּיַעַר האט קִיְּנָעָר נישט געקבנט
פֿאַרְלָאַגְּנָעָן מליחמה לשם מליחמה, נאָר לשם שלום אַדער כְּרִי צו פֿאַרְ
טיידיגען די ברזיקיט. אַוִּיד האט דער ראשי-המלוּכה אפשר אוּסְמָעָן
מייטען ווי זיין מעליך יעדען מי שנוּי אַיִן דער מלוכה, כדי נישט
צו דָּאָרְפָּעָן גִּיּוֹן זיך אַנְפְּרָעָגָעָן בָּיִם בחוזגדול אַיִן שטינוּ פֿאַר אַים,
וואָס עַמְּ אַיִן געוווען נידער-גִּינְעָר פון זיין וווערדע. אַטְדָּאָס זיין זיין אַיִן
זינע פון די גִּרְנְדָּעָן, וואָס האבען באַזְוָאוּגָעָן די מלוכח-פירער צו חַלְלָה
ט�ן זיך אַיִן זיין ער ערגעניצען.

מיר וועלען אַיִצְתָּן זען, ווי אַזְוֵי דאס פֿאַלְקָ אַיִן געהאלטָעָן גע-
וואָרָעָן אַיִן צוּיָּם. אַוִּיד דאס אַיִן צו זען אוּפֿוֹן קַלְעָרְסְּטָעָן אַוִּיד פון
די יְסֻודָּות פון אַטְדָּעָם שטאמָט. אַיִן דער אַמְתָּעָן, ווען מען זאל זיין
באַטְרָאַכְּטָעָן אַפְּילָו נאָר פון אוּבָּעָן אוּפְּ, ווועט מען גַּלְיָד אַיִנוּן.

או זוי האבען געמוות דערציען אין די הערצער פון די בירגער איז איז באזונדרערע ?ibus צום פאטערלאנד, או עם איז נארנישט געוווען קיינו שוויינערע ואה, ווי צו באזונען ווי צו פאראטשען אדרע צו פארלאזען זוייר פאטערלאנד. אלע, בארכערט, האבען געמוות זויין איז אוף הענינג פון אים, או זוי וואלטען ליבערשט פארטראגנען די ערנטשע ליהר, ווי א פרעםדער הערשאפט. באמת, נאכדען, ווי זוי האבען איד בערגנטראגנען זוייר רעכט אוייל גאטם און זיד איינגענדערט, או זוייר קיניגרייך איז דאס קיניגרייך פון גאטם, או נאר זוי אליאן זוינען גאטס פינדרעה, או די איבערינע פעלקער זוינען גאטס'ש שונאים, וואס מלחמת דעם האבען זוי גענרט איז זיד א ברגענעריגן החס קענען זוי, גלווי' בענדיג, או זוי טווען דערמייט א רעכטפארטיגע זיד (זע ת ה 5 יט Kapoor. קל"ט, פסוקים 21 און 22). — האט דען געקאנט זוין פאר זוי טער שויידערלייכע ואה, ווי צו שווערעדן טרייקיט א פרעםדער נאר א מער שויידערלייכע ואה, און זיס האט איז זיד נישט געט שטאט און אים צו זאנען געהארליךיט. און זיס האט איז קיון שומ לאנט זוין איז זויירע אויגען קיון מיאסערער פארבער או זיד פאר פאראט צום פאטערלאנד, ד. ח. צו גאטס מלוכה נופה, וועלכע זוי הא' בענו פארערט. נאר מער, שיין דאס אועונגין זאליאן פון לאנד יהודה צו באזעצען זיד איז חיז לאָרץ איז באטראקט געווארעד פאר א שענדי' ליבען אקט, וויל דאס דינען גאט, וואס דערצ'ז זוינען זוי צו יונשר צויט געוווען געבונדרען, האט נישט געטארט פראקטיצירט ווערטען ער' געץ אַפְּערש, ווי נאר אויפן באדרען פון פאטערלאנד. דער אינציגער ערדר, וואס איז געוווען הייליג, בעית יעדער אנדרער ערדר איז געהאלטען געווארעד פאר נישטהייליג און גאטלאן. און דעריבער האט דוד זיד געקלאנט פאר שאולען, וועלכער האט אים געצ'ז אונגען צו פארלאזען דאס לאנד: "אויב די, וואס רײַיצען דיד קענען מיר, זוינען מענשען, או זאלען זוי זיון פאָרְפּוֹכְטּ פֶּאָר גָּאָט, וויל זוי האבען מיך איזט פאָרְטְּרִיבְּעָן פון גאטס ערבטיאַיִל, און זוי זאנען: גֵּי אַזְעָק אָזְעָק אָזְעָק פְּרַעֲמָדָע גַּעֲטָעָר" (זע שם ו א, 5, Kapoor. כ"ה, פסוק 19). מלחמת דעמוועלכינען גראנד איז קיון שומ בירגער נישט באָשְׁטְּרָאָפְּטּ געווואַר רען מיט גלוות א זאה, וואס איז באזונדרעם כדאי דא צו באָמְעָקָעָן, וויל דער, וואס באַנְיִיט אַפְּאַרְבָּרָה, פָּאָרְדִּינָט, אַמְּתָה, אַשְׁטְּרָאָפְּטּ, אַבְּשָׂר שער קאָן נישט פָּאָרְמְשָׁפְּטּ ווערטען צו אַשְׁעַנְדְּלִיכְעָן אַקְטָה.

די ליבע פון די העברער צו זיינער פאטערלאנד איז, אלזוי, נישט געווען קיון פשוטע ליבע; עס איז געווען א פיעטער, וועלכע איז אינ' איינעם מיט זיינער שנאה צו די אנדערע פעלקלער איזוי גענערט איז אויונגעהצעט געוווארען דודר דעם טונגליכען גאטדרינסט. איז דאס האט געמוזט ווערבען פאר זיי איזוי ווי א צווייטע גאטמא. זיינער טונגליכען גאטדרינסט איז נישט נאר געווען גאנז אונעריש פון ים גאטדרינסט פון די אנדער פעלקלער (וואס מהט דעם זיינען זי געווען אינגעאנצען אנדערש איז אפגעונדרערט פון די אנדער פעלקלער). נאר ער איז געווען אינגעאנצען קענען זי. פון איז טאנטען ליכען דערמאנצען צום שלכטעה האט, אלזוי. געמוות געוביידען ווערבען א דזערענדיגע שנאה, די טיפסטע שנאה, וואס קאו זיך נאר אינ' וואristolען איז דער נשמה, וויל עס איז געווען א שנאה, וואס האט געתטאַט פון גרייס איברגעבענקייט צו גאנט איז האט גענאלטען פאָר א רעכטפֿאַרטיגען אופטן. קיון שטארקער איזו מער עקשותדרין געפיל דערפּון קאנען מעשנען באַט נישט האבען. עס האט, אַנְכָּן, אויך נישט געפֿעלט די געוווינַלִּיבָּסְּבָּה, וואס פֿאַקְּרָעָט אַלְּצָה מער איז דער פֿאַנְּאַנְדָּר די שנאה, איז דאס איז, דיזעלבֿינַעַ שְׁנָאָה פָּוּ דעם צוֹוִיטָעַן צָדָה. די אנדערע פעלקלער האבען, פון זיינער זיימ, גע'

מוות גערען איז זיך די טיפסטע שנאה צו די העברער.

אויף וויפֿיל אַטְּדִּי אלע סיבות צוֹאַמְעַנְגַּנוּמָן. איזו דאס איזו:
 די פרוייקיט איז דעם שטאמט, דאס אַפְּהֻנְגְּגִיזֵין פון פֿאַטְּעַרְלָאנְד,
 דאס אומבאַרענְקְּטָעָ רַעֲכָת אויף אלע אנדערע שטאטעהן, די שנאה,
 וועלכע איז נישט נאר דערלוּבּיט, נאר אַפְּלִוּ פֿאַרוֹאָגָט געוווארען, ווי
 אַפְּרָומָע זיך, די געוואָינהַיִיט צוֹ הַאַלְּטָעָן אלע אנדערע פעלקלער פאָר
 שונאים, די בְּאַזְוּנְדָּרְקִיטָּ פָּוּ זַיְעָרָ וְזַיְתָּעָ אַזְוּלְגִּיעָעָ צְעַרְעָמָדָ
 נִיעָם. — אויף וויפֿיל, זאג אַיר, אַטְּדִּי אלע סיבות צוֹאַמְעַנְגַּנוּמָן
 האבען געהאלפּען צו שטארקען דאס הארץ פון די העברער איז זיך
 געלאָזען אַבְּרַטְרָאָגָעָן מִיט אוֹיְסְּעַדְגָּעַוְיִינְלִיכְבָּר פֿעַטְקִיט אַזְוּ מַרְ
 טִינְקִיט אַלְעָרְלִי צְרוֹת פָּאָר זיינער פֿאַטְּעַרְלָאנְד. — דאס לְעַרְנֶט אַזְוּ
 דער שְׂכָל זיינער קְלָאָר אַזְוּ אַוְיד די גַּעֲשִׁיבָּעָ זַאנְטָ עדות דערוּיָה.
 באַמָּת, כל זיך זיינער הוּוּפְּטַשְׁטָאָט איז געשטאנְעָן, האבען די העברער
 קיינמאָל נישט געקאנְט פֿאַרְבְּלִיְיָעָן אַונְטָר אַפְּרָעְמָרָע הַעֲרִשָּׁאָפָּט,
 איז מהט דעם איז יְרוּשָׁלָיִם אַנְגְּרוּפּעָן געוווארען די ווּידְרָשְׁפְּעַנְגָּעָן

שטעאט (קריתה מרדתא) (זע ע ז ר א, קאָפ. ד', פסחים 12 אוו 15). אויך די צויזיטע מלוכה (וועלכע אין קוים געועען אַשטעטן פון דער ערשותער, נאָכדען, ווי די כהנים האבען געועען פֿאָרְכָּאָפֶט פֿאָר זיך אויך די וועלטליבע מאָכט) האט געקאנט צעשטערט ווערטן פון די רויימער ערשות נאָר אָנוֹ ערְד פֿיל מְאָטְעָרְנִישׁ. ווי מְאָצִיטָסֶם זָאנְט דּוּרְוִוֵּף ערות אין צויזיטען בּוּר פּוֹ זְיוֹן גַּעֲשִׁיכְתָּאָזִין אַטְדִּי וּעְרְטָעָר : „וּוְסֶ“ פְּאָסְיָאָן האט שְׂיוֹן גַּעֲהָטָן גַּעֲנְדִּינְגָּטִי מְלֻחָּמָה קָעְגָּעָה יְהוּדָה, עַם אַיִן אָבָּעָר נאָר פְּאָרְבְּלִיבָּעָן די באָלְאָגְנָרְוָונְגִּי פּוֹן יְרוּשָׁלָיִם, אַ שְׁעוּרָע אָוֹן חָאָרְבָּעָ אָרְבָּעָט, מְעַרְמְחָמָת דִּעְמָט כָּאָרְקָטָעָר פּוֹן דּוּר באָפְּלָקָעָ אָוֹן דּוּר עַקְשָׁנוֹת פּוֹן אַיר אָבְּרָגְלִיבְּיָקִיטִי, ווי מְחָמָת דּוּמָט וואָסֶם די באָלְאָגְנָרְוָונְגִּי האבען גַּעֲנָגֶבֶת אַוְיסְצּוּשְׁטִיּוֹן די נְוִיט פּוֹן דּוּר באָלְאָגְנָרְוָונְגִּי.

אָחוֹז אָבָּעָר אַטְדִּי אָוּמְשָׁטָעָנְדָעָן, וואָסֶם זְיוּעָר וּוְעַיטָּז וּוְעַנדְט זְיךָ נאָר אָנוֹ דּוּר מִינְגָּה, אַיִן דּוּמָט שְׁטָאָט פּוֹן די העָרְבָּרָעָר גַּעֲוָעָן נאָר אַ בָּאוּנְדָּרְקִיטִיּוֹט פּוֹן אַיְנוּעוּגְּנִיסְטָעָן וּוְעָרטָן, וואָסֶם האט גַּעֲמוֹת בָּאוּנְדָּרָעָם אָפְּהָאָלְטָעָן די בָּירְגָּעָר פּוֹן צְוָו טְרוּמָהָן אָפְּלִיכָּו וּגְעָעָן אָונְדָּט טָרְגָּעָבָעָן זְיךָ אָנוֹ פּוֹן צְוָו בָּאָקוּמָעָן אַמְּמָלָא אַ פְּאָרְלָאָגָּג צְוָו פְּאָרְלָאָגָּעָן זְיךָ זְיעָר פָּאָטָעָלָאָנה, אָנוֹ דָּמָס אַיִן דּוּר נְזָעָן, פּוֹן די טְרִיבִּיכְּרָאָפָּט אָוֹן די סִיבָּה פּוֹן אַלְעָמָעָנְלִיבָּעָה האָנְדָּלְוָונְגָּעָן. אָנוֹ אַטְדִּידָמָעָן נְזָעָן, זְאנְגָּה אָיר, האבען די בָּירְגָּעָר גַּאנְץ בָּאוּנְדָּרָעָם גַּעֲפָנָעָן אַיִן דּוּמָט דְּאָזִיגָּעָן שְׁטָאָט. בָּאָמָת, אַיִן קְיֻוִּין שָׁוָם אָנְדָרָעָר פְּלָאָזָז זְיֻנָּעָן די בָּרְגָּעָר נִישָׁט בָּאוּסָעָן זְיִירָעָן גַּיְמָעָר מִיטָּאָזָז רָעָכָט, ווי די אַוְנְטָרְמָתָאָנָעָן פּוֹן דּוּמָט דְּאָזִיגָּעָן שְׁטָאָט, וּוְלְכָעָה האבען גַּעֲהָטָט אַ גְּלִיְבָּעָן חָלָק, זְיִוְיל זְיִוְלָאָזָז אָוֹף אִיבָּיגָן דּוּר באָלְעָבָאָס פּוֹן זְיוֹן חָלָק, אַיִלְלָאָזָז אָנְדָר זְיוֹן אָרְעָמְקִילִיטִים גַּעֲוָעָן גַּעֲזָוָאָגָּנָעָן צְוָו פְּאָרְקִוְּפָּעָן זְיוֹן פְּאָלָרְדָּעָן זְיוֹן אָקָעָר, האט דָּמָס פְּאָרְקִוְּפָּטָעָן גּוֹטָ גַּעֲמוֹת אִים וּוְיָדָעָר צְרוּיקָגְּנָעָבָעָן וּוְעָרטָן מִיטָּן אַנְקָומָעָן פּוֹן דּוּמָט יְוּבְּלִיאָר ; אָנוֹ נאָר אָנְדָרָעָר אַיִינְרָכִי טָנוֹנָעָן פּוֹן דּוּמְזָעְבִּיגָּעָן מִין זְיֻנָּעָן אַיְינְגָּעָפְּרִיטִים גַּעֲוָאָרָעָן, כְּדַי קְיִידָן נְעָרָפָן די בָּרְגָּעָר זְאָלָן נִישְׁטָקָעָן פְּאָרְלָרָעָן זְיֻנָּעָן אַוְמָבָאָזְוּנְלִיבָּעָ גִּיטָּעָר. אַוְיךָ האט די אָרְעָמְקִילִיטִים אַיִן קְיֻוִּין שָׁוָם אָנְדָרָעָר פְּלָאָזָז נִישָׁט גַּעֲקָאנְט זְיוֹן מְעַר דּוּרְטָרְגָּלִיךְ, ווי דָא, ווֹאָוֹ די לִיבָּעָ צְוָם נְאַעֲנָטָעָן, ת. צְוָם מִיטְבָּרְגָּעָר, האט גַּעֲמוֹת פְּרָאָקְטִיצְרִיטִים וּוְעָרטָן מִיטָּן דּוּר

נרטטער התמרה ברי צו געווינגען דעם חסר פון גאט, זיינער סינגען.
די העבר�אישע בירגער האבע, אלזוי, נישט געקאנט לעבען גליך-
ליך, ווי נאר איז זיינער פאטערלאנד, איז אוייסער דעם פאטערלאנד
אייז געוווען פאר זוי שמאז איז שאנד.

אַ נאר פון גראָיס וויבְּטִיגְּקִיט נישט נאר פאר דער אויפְּהַלְּטָונְג
פון די העברער אוית דעם באָדָען פון זיינער פאטערלאנד, נאר אויך
פאר דער פֿאַרְהַיְתְּוָנְג פון בִּיגְגֶּרְ-מְלָחָמוֹת אַזְּן פָּאַר דָּעָר באַזְּיִיטְגְּנוֹן
פון אלע סיכות פון סכטְבִּים, אייז געוווען דאס, וואָס קִיןְגְּנָעָר האָט נישט
גְּדִינְג זְוִינְג נְלִיבְּעָן, נְאָר גָּאָט אַלְיָוָן, אַזְּן וואָס די לִיבְּעָ אַזְּן גְּטָסְטָ
קִיְּט צָוָם מְטוּבִירְגָּעָר זְוִינְגָן באָטְרָאָכְט גְּעוֹוָאָרְעָן פָּאַר דָּעָר הַכְּסָטָעָר
פְּיַעַטָּע, — גְּעַפְּלִילְעָן, וּוְעַלְכָּעָה האָבָעָן נִשְׁתָּוֹן וּוְעַנְגָּאָזְבָּעָן דָּעָר
אַלְגְּעָמְיָינָע שְׁנָאָה, וואָס די העברער האָבָעָן גַּעַטְרָאָגָעָן אַזְּיפְּ אַלְעָ אַנְּדָ
דָּעָר עַלְקָעָר אַזְּן וואָס די פְּעַלְקָעָר האָבָעָן זְוִי צְוִיקְגְּגָעָבָעָן מִיט
פרָאַצְעָן.

נִשְׁתָּוֹן וּוְעַנְגָּעָר וּוְיכְטִיגְּ פָּאַר דָּעָם אַיְזָן צְוָלָעָט, גְּעוֹוָעָן דָּעָר
שְׁמַרְעַנְגָּעָר בְּלֵי פָּוָן גַּעַהְרְכִּיקִים, אַזְּן וּוְעַלְכָּעָן זְוִי זְוִינְגָן
גְּעוֹוָאָרָעָן, וואָס צְוָלִיב דָּעָם האָבָעָן זְוִי אלְצָדִינְג גְּעַמּוֹת טָוָן, לְוִוְּת די
בָּאַשְׁטִימְטָע פָּאַרְשִׁיפְּטָעָן פָּוָן גְּעוֹזָאָז, אַזְּוִי אַיְזָן זְוִי נִשְׁתָּוֹן דָּעָרְלִיבְּ
גְּעוֹוָעָן צָו אֲקָעָרָעָן, וּוּזְוִי האָבָעָן גְּעוֹוָאָלָטָן, נְאָר אַיְזָן באַשְׁטִימְטָע צִיְּידָ
טָעָן, אַיְזָן באַשְׁטִימְטָע יָאָרָעָן אַזְּן נְאָר מִיט אַיְזָן מִין פִּי. פּוֹנְקָט אַזְּוִי
אַיְזָן זְוִי אוֹיךְ נִשְׁתָּוֹן גְּעוֹוָעָן דָּעָרְלִיבְּ צָו זְוִינְגָן אַזְּן צָו שְׁנִירְדָּעָן די
תְּבוֹאָה, ווי נְאָר אַזְּוִיפְּ אַ באַשְׁטִימְטָע אָוָנוֹ אַזְּן אַ גְּעוֹוָסְמָעָר צִיְּידָ
מִיט אַיְינְעָם וּוּאָרָם, זְיִינְר גְּאַנְצָלְעָבָעָן אַיְזָן גְּעוֹוָעָן אַזְּן אַוְמָאַזְּפְּהָעָרְלִיבְּ
אַיְבָּוָג אַיְזָן גַּעַהְרְכִּיקִים (זָו וּוְעַגְּנוֹ אַטְמָדָעָם עַנְיָן דָּאַס קָאַפְּטִיעָלָן).
וּוּ עַגְּעָן דָּעָם וּוּ עַרְטָפָן דָּעָם דָּעָר לִיגְיָעָן עַצְעָן
רַעַמְּ אַנְּסִי עַסְעָן דָּעָר צָו גְּעוֹוָאָיְנָט פּוֹלְשְׁטָעָנְדָן צָו דָּעָר דָּאַזְּוּגָעָר גַּעַ-
הַאֲרְכִּיקִים, האָבָעָן זְוִי מַעַר נִשְׁתָּוֹן גַּעַקְאָנְט זָו אַיְזָן אַיְרְ קִיןְ קְנַעַכְתִּ
שָׁאָפָט, נְאָר פְּרִוְּקִים, אַזְּן דָּעָר פּוֹעָל יְוִצָּא דָרְפָּוָן האָט גְּעַמּוֹת זְיָגָן,
וּוְאָס קִיןְגְּנָעָר פָּוָן זְוִי האָט גַּאֲרִינְשָׁט גַּהְעָצָט קִיןְ פָּאַרְלָאָגָן צָו דָעָם,
וּוְאָס מַעַן האָט זְוִי פָּאַרְכָּאָטָעָן, נְאָר צָו דָעָם, וּוְאָס מַעַן האָט זְוִי גַּעַ-
בָּאַטְמָעָן).

אוֹיךְ נִשְׁתָּוֹן וּוְעַנְגָּה האָט, ווי עַס וּוְיָזָט אָוָס, דָּעָרְצָו בִּינְגְּטָרָא
גַּעַן דָּעָר פְּאַקְמָן, וּוְאָס זְוִי זְוִינְגָן גְּעוֹוָעָן מְחוֹיֵיב זְוִי אַיְבָּוָגְגָעָבָעָן אַיְזָן

געוויסע צייטען פון יאָר צו רַו אָוּן פרײַר נישט כְּדִי צופרידענשטעלען
ויעיעע פֿאָרְלָאנְגָּעָן, נאָר כְּדִי צו גַּהֲאָרְכָּעָן גַּאֲטָמִיטָן גַּאנְצָעָן האָרְדָּ
צעָן. דְּרֵי מַאֲלָאִין יַאֲרֵר כְּדִי צו גַּעֲוֹעַן גַּאֲטָמִיטָן גַּעֲסְטָן (זַעַד בְּרִים,
קָאָפֶן. ט"ז). דַּעַם זַיְבָּעָטָן תָּאָגָן פָּוּן וְאָדָר חָבָּעָן זַיְגָּעָמָּות זַיְדָּאָפֶן
הַאָלְטָעָן פָּוּן יַעֲדָר אַרְבָּעָת אָוּן זַיְדָּאָבָּעָן דָּרָרָן. אָחָזָי דַּעַם
זַיְנָעָן זַיְיָ אַנְגָּעָצִיְּבָעָטָן גַּעֲוֹאָרְעָן נַאֲדָן דְּנָדְרָעָן צִיְּטָעָן, אַיְן וּוּלְכָעָן
דָּאָס מַשְׁמְחוֹזָיָן זַיְדָּאָפֶן אַוְוִיר אַזְּנָשְׁטָעְנְדָרְגָּעָן אַפְּנָן אַזְּנָשְׁטָעְלִיכָּעָן
סְעוּדָהָתָן זַיְנָעָן זַיְיָ נִישְׁטָן נַאֲרָגָן דְּרָלְוִיבָּט, נַאֲרָאָפְּלָוָן פְּאַרְזָאָנָט
גַּעֲוֹאָרָעָן. אָוּן אַזְּדָרְכָּעָן, אָזְּמַעְמַעְנָן קָאָזָן זַיְדָּאָבָּעָן פְּאַרְשָׁטְעָלָעָן
קִיְּזָן מַעְרָן וּוּרְקָעְוּדִין מִיטָּעָן, וְוִי דָּאָס, אַוְוִיר אַיְנְצָוֹנָעָמָן דִּי מַעְנָשָׂ
לְיִכְּבָּעָה הָעָרָצָה, וּוּילְיָ קִיְּזָן שָׁוָם אַנְדָרְעָרָזָר הָאָטָט
אַוְוִיר מַעְנָשָׂעָן, וְוִי דִּי פְּרִיאָה, וְוָאָס שְׁטָאָמָטָן פָּוּן עַרְפּוֹרְכָּט, ד. ה. הָפָוּ
לְיִכְּבָּעָ אָוּן בָּאוּאָנוּנְדָרְוָן אַנְיָאָנָעָן. דִּי דְּאַזְּנָעָן יְוּמָטָבִים הָאָבָעָן
אָוּרָן נִשְׁטָן גַּעֲקָאָנָט דָּוָרָן גַּעֲוֹאָוִיהָיָט זַיְיָ לִיְכָטָט פְּאַרְמָאָסָט וּוּרָעָן,
לְוִיטָן דִּי פְּיִיעָרְלִיכָּעָן צְעָרְעָמָאָנָעָסָן פָּוּן דִּי יְוּמָטָבִים זַיְנָעָן גַּעֲוָעָן
זַעְלָעָן אָוּן פְּאַרְשִׁיחָדְעָנָאָרְטָיגָן.

גַּיט נַאֲדָן צַו דַּעַם צַו דִּי גַּרְוִיסָע אָוּן טִיפָּע פְּאַרְעָוָן, מִיטָּ וּוּלְ
כָּעָר זַיְיָ הָאָבָעָן שְׁטָעְנְדָרָן זַיְדָּאָבָּעָן בְּאַצְוֹגָעָן צָו בִּיתְהַמְּקָדָשׁ, אַדְאָנָק דָּרָר
בָּאוּנְדָרְלִיכָּיָט פָּוּן זַיְוִוָּן גַּאֲטְדִּינְסָט אָוּן דִּי פְּאַרְמָאָלִיכָּטְעָלָעָן, וְוָאָס זַיְיָ
הָאָבָעָן גַּעֲמוֹזָת דְּרוֹכְבִּירָעָן, אַיְדָרְעָרָזָר עַס אַיְזָן זַיְיָ דְּרָלְוִיבָּט גַּעֲוֹאָרָעָן
אַרְיִינְצָוקָמָעָן אָחִין. דִּי דְּאַזְּנָעָן פְּאַרְעָוָן אַיְזָן גַּעֲוָוָעָן אַוְוִיר גַּרְוִיסָע
אָזְּאַפְּלָוָן דִּי הַיְוָנְטִיגָּעָן וַיְדָעָן לִיְעָנָעָן נַאֲדָן מִיטָּ אַמִּיךְ פָּוּן שְׁוּדָעָר
וּוּגָעָן מַנְשָׁהָסָן שָׁאָנְדָטָאָט, וְוָאָס עַר הָאָט דְּרָלָאָזָעָן, מַעַן זַאְל אַרְיִיעָן
שְׁטָעָלָעָן אַגְּעָץ אַיְזָן בִּיתְהַמְּקָדָשׁ.

אַזְּזִיךְ דִּי דִּינָים, וּוּלְכָעָן זַיְנָעָן גַּעֲוֹיְסָעָהָאָפָטָגָן אַפְּגָעָהָיִת גַּעֲוָאָזָן
דָּעָן אַיְזָן קְדִשְׁיָקְדָּשִׁים, הָאָט דָּאָס פָּאָלָק נִישְׁטָן וּוּנְגִינְעָרָר פְּאַרְעָדָט. עַס
אִיָּה, דְּרָרְיָבָּרָה, נִשְׁטָן גַּעֲוָוָעָן וְוָאָס מַוְרָאָן צַו הָאָבָעָן אַיְזָן דַּעַם פְּרָטָט
דָּעָר אַוְמְצָוְפִּידְעָנְקִיָּט אָוּן פְּאַרְאָוְרְטִיאָלָן פָּוּן פָּאָלָק. קִינְעָרָר הָאָט
בָּאמָת נִשְׁטָן גַּעֲוָאָנָט צַו אַוְרְטִיאָלָן וּוּגָעָן גַּעֲטְלִיכָּעָן עַנְיָנִים אָוּן זַיְיָ
הָאָבָעָן גַּעֲמוֹזָת גַּהֲאָרְכָּעָן, נִשְׁטָן אַוְבָּעְרָטָאָכְטָעְנְדָרָגָן דָּאָס מִיטָּן אַיְזָן
גַּעֲנָעָם שְׁכָל, אַלְזָן, וְוָאָס עַס אַיְזָן זַיְיָ בָּאַפְּוִילָעָן גַּעֲוֹאָרָעָן דָּוָרָד דָּעָר
אַוְיטָאָרִיטָעָט סִיְּ פָוּן דַּעַם גַּעֲטְלִיכָּעָן עַנְטְּפָעָה, וְוָאָס אַיְזָן אַוְיְפָגָעָנוּמָעָן

געווארען איז ביתהמקרש, סי דורך א געועע, וואס איז גענבען גע-
ווארען פון נאמט.

דרערמייט, גלייב איד, האב איז גענונג קלאר, הנם בקייזער, איבער-
גענבען די גראונד-שטריכען פון דעם דאויגען שטאטט. עם בליבנט
איצט איבער צו אונטערזוכען, ווי איזו עס קומט, וואס די העברעהר
האבען איזו אפט עבור געועזען אוות די געועצען, ווארום זוי זיינען איזו
פייל מאל אונטערגעיאכט געווארען און, צולעט, דורך וועלכע סיבות
זיעיר מלוכה איז אינגעאנען חרוב געווארען.

מען וועט מיר אפשר זאנען, איז דאס איז געשען מוחמת דער
הארטנעקיקיט פון פאלק. אבער דאס וואלט געועז א קינדייש בעאר
היופטונג. וויל פאראואס איז גראד אטדאס פאלק געועז הארט-
ענקינער פון אנדערע פעלקער? זאל עס זיין, איז זוי זיינען פון דער
נאטור איזס געועז איזו? אבער די נאטור באשאפט דאס נישט קיין
פעלקער, נאטור מענשען, וועלכע טילען זיך איזו איז פעלקער ערשת
דורך דעם אונטערשייד פון שפראה, געועצען און אונגענומען זיטען.
זאָר פון אטדי ביידע זאָכען, פון די געועצען און די זיטען, קאָן זיך
שאָפַען די באָזונדערכּוֹת פון גויסט, קאָראָקְטָעָר און פָּאַרְאָוְרְטְּיָלָעָן
ביי די פָּאַרְשִׁידְעָנָעָן פֿעַלְקָעָר. אויב מען מז, אלזוי, צונגעבן, איז די
העברעהל זיינען געועז פיל הארטנעקינער פון אנדערע פעלקער,
דאָרָה דאס צונערבענט ווערען צו א פעלער איז זיירע געועצען,
אדער אונגענומען זיטען. עם איז דאס אמת, איז ווען גאט וואלט גע-
וואלט, איז די מלוכה פון די העברעהר זאל דועירען לענגער, וואלט ער
זוי גענבען אנדערע רעכט און געועצען און קאנען מיר דען
אנדרע פאָרָם פון רענידונג. און אויב דאס איז איזו, קאנען מיר דען
זאגען עפעס אנדערש, ווי נאָה איז די העברעהר האבען געהאט קעגען
זיך נאט'ס צאָרָן נישט נאָה, ווי ירמיה זאגט (קאָפּ. 5'ב, פְּסֻקּ 31),
זינט דעם אויפּבוֹי פון ירושלים, נאָר שווין פון דעם אײַינשטעל איז פון
די געועצען? דערויף ווייזט אויד איז יחזקאל (קאָפּ. ב', פְּסֻקּ 25).
ווען ער זאגט: „אויד איך האב זוי גענבען געועצען, וואס זיינען
ニישט גוט. איז רעכט, וואס זוי קאנען דורך זוי נישט ליעבען; איז איך
האָב זוי פָּאַרְאָוְרְיָינְגָּט דורך זיירע מהנות, פָּאַרְשְׁטוּסְעָנְדָּגָּי יעדער
עפּענונג פון דער געבערמוֹטָעָר (ר. ה. יעדען בכורו). כדי זוי צו פָּאַרְ
זיכטען און זוי זאלען אַנְרָקָעָן, איז איך ביי יהוה.“

כדי צו פארשטיין די דזונגע ווערטער און די סיבת, וואס האט גבעראכט דעם אונטערנאנגע פון דער מלכיה, מוז דא באמערכט ווער רען, און די לאטחילחריגע בוניה איזו געווען אנטצטורייען די בכוריהם און נישט די לויים די גאנצע עבדות הקודש (זע ב מְדִבָּר, קאָפַט, ח/ פֶּסֹּוֹק 17). אבער נאכדרעם, ווי אלע העברעהר, אחויז די לויים, האבען געדינט צום עגל, זיינען די בכוריהם געווארען טמא און פָּאָרְט שטוסיען און די לויים זיינען דערווילט געווארען אויף זיינער פָּלָאָץ (ד ב ר י. מ., קאָפַט, ו' פֶּסֹּוֹק 8). און וואס מעיר איד טראכט וועגען אטדער ענדערונג, אלע מעיר פִּיל אַיך זיך געצואָונגען איסצטורייען אינאיינעם מיט טאָצְטוּסָען, איזו "אין יענער צוּיָּה האט גָּתָּה מִתְּזִיְּעָר זִיכְּרָקִיְּתָה", באמת, נומען נישט מיט זיינער זיכְּרָקִיְּתָה, גָּתָּה מִתְּזִיְּעָר נקמה". באמת, איך קאָו זיך גָּרְנִישְׁטָט גָּעָגָג אַפְּוֹאוֹנְדָּרָעָן, וואס דער צָאָרוֹ פָּוּ הַיְּרָאָה מעל איזו געווען איזו גְּרוּם, איזו אַפְּלָיו די גַּעֲזָעָן, וואס זיינער צִיל איזו אלעמאָל גָּתָּה כְּבוֹד, דָּאָס וְאַוְלוּזָיְּוִין אַזְּוִין די זִיכְּרָקִיְּתָה פָּוּ גאנצען באָלָק. האט ער, מיט דער בוניה צו נעמען נקמה און פָּאָלָק איזו צו באָשְׁטוֹרָאָפָּעָן עַמ, אַיְּגַּנְּעַשְׁטָעַלְתָּ אַיזו, איזו די דָּאָזָנָע גַּעֲזָעָן האבען מעיר נישט אַוְסְּגָּעָעָן צו זִיְּוִין גַּעֲזָעָן. ד. ה. דָּאָס גְּלִיק פָּוּ פָּאָלָק, גָּתָּה גְּכֻבָּר שְׂמָרָאָפָּעָן אַזְּוִין גִּוְרָוִת.

אין דער אַמְּתָּהָען, אלע מְתָּנוֹת, וואס די העברעהר האבען געהאט צו ברענגן די לויים און די בהנימ, איזו אַיך די אַוְסְּלִיְּזָנָג פָּוּ זיינער בכוריהם דורך געלט, וואס זיך האבען געמוות צָלָעָן די לויים פָּאָר יְדָעָן קאָפַט, אַזְּוּן, צָלָעָט, דָּאָס דָּעַכְת, וואס גָּתָּה די לויים אַלְיִין האבען עם געהאט, צו קומען נאענט צו די היילגִּיסִּיטָעָן, — דָּאָס אלע האט זיך שטענדיינָג דערמאָנט אַזְּוִין זיינער אָוּרִינִיקִיט אַזְּוִין פָּאָרְשְׁטוֹרִיסָעָן קיְּט. עַמ האבען אַיך נישט אַוְסְּגָּעָעָלְתָּ קיְּזָוִוִּים, וועמען דָּאָס באָלָק האט גְּקָאָנט שְׂמָנָעָרָג מאָכָּעָן אַפְּוֹאוֹאוֹרָפָּעָן, ווַיֵּל צְוּוִישָׁע אַיזו פִּיל טְוִוְּעַנְטָר לויים האבען געמוות אַזְּוִין פְּיַהְיַה עַל אַומְּפָאָרְשָׁעָמָט. דערפּוֹן האט זיך גענוומען ביּוֹם פָּאָלָק די נִיְּגָּוָן נַאֲכָזְקָוָן מיט חדַּר די האַנְדְּלָוָנָגָן פָּוּ די לויים, וועל-כּוּן זיינען דָּאָר געווען בשְׁרָ וְדָמָס, ווי אלע אַנְדָּרָעָ מְעַנְשָׁעָן, אַזְּוִין גְּעוּאוֹנְהִיחִיט, ווי דָּאָס קוּמֶּט אלע מאָל פָּאָר, צו באַשְׁולְדִּינְגָּעָן אלעמען פָּאָר אַיְּנָעָם פָּאָרְבָּרָעָן. דערפּוֹן האט זיך גוּיטָר גענוומען דָּאָס שְׂמָעַנְדִּינְגָּעָן מַוְּמָלָעָן אַזְּוִין אוּיך די נִישְׁטְצְׁוּפְּרִידְעָנִיקִיט צו מְוֹעָן שְׁפִּיְּרָ

זען לעריגניער, נישט באלאיבטע מענשען, וואס זייןען אפיילו נישט געוווען בלוט פארואנדט מיט דרי אנדערע, בפרט דאן, זען די שפוי איז געוווע טיינער. איז עס דען א חידוש, וואס איז רואינע צייטען, ווען די בענטליך בע נסימ האבען אויפגעעהערט איז עס זייןען נישט געוווען קיין מענשען פון אויסטרגנוויליכען אונזען, האט דער אויפע געוייצטער איז גייציגן ניסט פון פאלק גענומען שוואכען איז דאס פאלק אליאן האט זיך אפגעוענדט פון דעם קולט, וואס הנמ א געט ער אבער איז זייןע אויגען פאלק געוווען אפשיליד און פאראדען טיג און האט פאללאנט און אנדער קולט. איז עס דען וויטער א חידוש, וואס די פירער פון דער מלוכה, וועלכע האבען שטערינג גע זוכט צו באקומווען די גאנצע מאכט פאר זיך אליאן, האבען דעם פאלק אלצידינג נאכגעגעבען איז אינגעperfret א ניעים קולט, בריך צוצוביינדרען איזו ארום דאס פאלק צו זיך איז אפקערען פון די כהנים.

זען דער שטאט וואלט אינגערכטט געווארטען, לוייט דער ער שטער כוונה, וואלטען אלע שבטים געהאט אלע מאל גלייכע רעכט איז גלייבען כבוד איז אלע וואלטען געוווען געיכערט איזויפ בעטטען שטיגנער. איז דער אמתען, ווער וואלט געוואאלט פאללעצען דאס הייליד גע רעכט פון זייןע בלוטפארואנדט ? ווער וואלט נישט געוואאלט גערן שפייזען זייןע ברידער איז עטלטער איז ליפי דעם חוב פון דער רעליגע ? זוער וואלט זיך נישט געלאות גערן צו ווערעד פון זיך באלאנדט איז דער איסטיטושונג פון די געוצען איז צו באקומווען פון זיך די געט ליכע ענטפערט ? אלע שבטים וואלטען, ווידער, פאראבליבען פיל ענער פאראיאיננט איזינע מיט די אנדערע, אום זיך וואלטען אלע פארמאנט דאס זעלכע רעכט צו באזארגען זוירע רעליגיינע אונגעגענההייטען. מעו וואלט דאמאלט נישט געדארפט מורה האבען פאר קיין זיך, אובייב אפיילו די וואחל פון די לויים פאר זויער הייליגן דינסט וואלט גע האט זעלכע עם איז אנדערע אורואכען, זיך נאר צארן איז נקמה. אבער זויר האבען שווין געוווען, האבען די אידען זויר גאט דערצעאנט איז ער האט זיך, לוייט די ווערטער פון יהזקאל, געמאכט פאר אומריין איז זויער קרבנות איז האט יעדען בכור זוירען פארשטוייסען כדי זיך צו פארנייכטעהן.

דאס געפינט אויסטער דעם נאר זיין באשטעטיגונג דורך די חיסכ טאריע אליאן. איזו גיך זיך דאס פאלק האט איז מדבר אונגעוחכען

זו האבעו אַ סְדֶּ פְּרִיעָע צִוִּים, זַיִנְגַּן אַ סְדֶּ מְעֻנָּר, אַוְן דּוֹקָאַ נִיטַּ נָאָר פּוֹן פְּרָאַסְטָאוּ הַמּוֹן, גַּנוּוֹאַרְעַן אַוְמְצָפְּרִידְעַן מִיטַּ דָּעַר אַוְסְוָאָל פּוֹן דיַ לְּיוּסַ אַוְן האבעו זַיִד בְּאַקְלָאַנטַּ, אַזְוַשְׁהַ האָטַ אַלְצַ אַיְנְגָעַשְׁטָעלַט נִיטַּ לְוִוִּיטַ דָּעַם בְּאַפְּפָעַלְ פּוֹן גַּאנַט, נָאָר לְוִוִּיטַ זַיִן אַיְנְגַּעַנְדַּר אַיְנְגַּעַנְיַישַׁ, וּוֹיֵל עַרְ האָטַ אַפְּיַילַ זַיִן אַיְנְגַּעַנְעַם שְׂבַט אַוְיסְדָּעַרְוַוְוִילַט אַיבְּכָר אַלְעַ אַיבְּעַרְוִינְגַּעַ שְׂבַטִּים, אַוְן עַרְ האָטַ צַו זַיִן בְּרוּדְעַר אַוְעַקְגַּעַשְׁאַנְקָעַן דָּאַס רַעַכְטַ אַיְוָף דָּעַם אַמְּטַ פּוֹן כְּהַן גַּדוֹלַ פָּאָר אַיְבְּגַעַן צִוִּיםַע, זַיִי הָאָרְ בְּעַן דָּעַרְפָּאָר אַרְוִיסְגְּעוּרְוַפְּעַן אַ טְוַמְּעַל אַוְן זַיְנַעַן פְּאַרְגְּעַטְרָאַטְעַן פָּאָר משָׁהָזַ, שְׁרַיְעַנְדִּיזַ, אַזְוַיִּ אלְעַ אַטְמַנְתַ אַזְוַיִּ הַיְלָגַן אַזְוַיִּ אַזְוַשְׁהַ האָטַ קַיְיַן אַפְּוֹן זַיִי טָאַקִי נִיטַ גַּעֲקָאַנטַ בְּאַרְוָאַיגַן אַזְוַיִּ האָטַ גַּעַמְוֹזַט אַרְוִיסְרְוַפְּעַן אַ נִּמְ, אַוְן צַו בְּאַוְוִיזְעַן, אַזְוַעַן קַאַן אַיִם מְרוּעַן אַזְוַיִּ עַרְ האָטַ דָּעַרְבִּי פְּאַרְנִיכְטָעַט אַלְעַ אַוְמְצָפְּרִידְעַן, דָּאַס האָטַ גַּעַפְּרִיטַ צַו אַזְוַעַם אַוְיפְּשַׁטְאַנְדַ פּוֹן גַּאנְצַעַן פְּאַלְקַ, וּוֹאַרְמַים מַעַן האָטַ גַּעַלְוִיבַט אַזְוַעַן זַיְנַעַן גַּעַטְוֹתַנְטַנְעַן נִיטַ דּוֹרְגַטְסַ מְשַׁפְּטַ, נָאָר דּוֹרְגַטְסַ מְשָׁהָזַקְנְעַן. עַרְשַׁת נָאָר אַ גְּרוּסְמַעְרַ מְגַפְּהַ האָטַ דָּאַס אַוְיְסְנְעַמְאַטְרָעַטְ פְּאַלְקַ זַיִד בְּאַרְוָאַנְטַ, אַבְּעַר אַזְוַיִּ, אַזְוַיִּ דִּי אַיְבְּרַגְעַלְבְּלִיבְּעַן הָאָרְ בְּעַן גַּעַוְאַלְטַ בְּעַסְעַדְ אלְיַיְן שְׁמַאְרַבְעַן אַיְדְעַרְ לְעַבְעַן, מַעַן קַאַן גַּכְבָּרַ זַיְנַעַן, אַזְוַעַטְ אַוְיפְּשַׁטְאַנְדַ פְּאַלְקַ זַיִד אַפְּוֹאַגְעַן אַזְוַעַטְ אַוְיְבְּגַעְוָהַרְטַ, אַבְּעַר קַיְיַן הַאַרְמָמָנִיַּע אַזְוַיִּ נִיטַ אַיְנְגַּעַשְׁטָעלַט גַּעַוְאַרְעַן, דָּאַס באַוְוִוְזַטְ קַאַר פִּיטְעַל 31 פּוֹן חַוְשַׁ דְּבָרִים, פְּסָוק 21, וּוֹאָרְגַט זַיִנְטַ פָּאָר מְשָׁהָזַ, אַזְוַעַן נָאָר זַיִן טְוִיטַ וּוּעַטְ דָּאַס פְּאַלְקַ זַיִד אַפְּוֹאַגְעַן צַו דִּינְעַן נִטְעַן עַרְ לְיַוְנַט צַו דָּעַרְבִּי : „וּוֹאַרְמַים אַיִד זַיִוִים גַּטְ זַיִן טְרַאְכַּטְעַן אַזְוַיִּ אַלְצַ וּוּאַס עַרְ טְוַט הַיְוִינַט נָאָר אַיְדְעַר אַיִד הַאָבָ אַיִם גַּעַבְרָאַכְטַ צַו דָּעַם לְאַנְדַּר, וּוּאַס אַיִד הַאָבָ גַּעַשְׁוֹאַרְעַן“. אַזְוַעַן נָאָר נָאָר דָּעַם זַיִגְטַ מְשַׁהַ אַלְיַיְן צַוְמַ פְּאַלְקַ : „וּוֹאַרְמַים אַיִד וּוּוִיס דִּין וּוּיְדַרְשְׁבָעַנְקִיטַ אַזְוַעַן דִּין הַאַרְטַעַן נַאֲקַעַן, אַזְוַעַטְ אַיִצְטַ וּוּעַזְ אַיִד לְעַבְעַנְדַ אַזְוַעַן אַיִד זַיִטַ אַיִד גַּעַז וּוּעַזְ וּוּיְדַרְשְׁבָעַנְגַגְעַן גַּעַנְעַן גַּטְ ; וּוּיְפִילְ מַעַר נָאָר מִין טְוִיטַ“. אַזְוַיִּ אַיִזְזַ אַיִקְרַבְעַטְ גַּעַשְׁעַן, וּיִיְלַעַ וּוּיְסַעַן.

פּוֹן דָּעַם דָּעַרְקַלְעַרְעַן זַיִד דִּי גְּרוּסְמַעְרַ עַנְדְעַרְגַּנְגַעַן, דִּי גְּרוּסְמַעְרַ צַוְ לְאַזְוַעַקְיַיט אַיִזְ יְעַדְעַן פְּרַט, דָּעַר לְוַקְסָם אַזְוַעַן פּוֹלְקִיט דּוֹרְגַט וּוּלְכַעַ אלְצַ האָטַ גַּעַנוּמַעַן גַּיִוְנְקַפְּוִיעַר, בִּין זַיִי האַבָּעַן, נָאָר וּוּיְדַרְהַאַלְטַע אַונְטְּרִיאַכְוָנָג אַזְוַעַן פְּאַרְשְׁקָלְאַפְּוָנָג, אַיִזְ גַּאנְצַעַן זַיִד אַפְּגַעַרְיִסְעַן פּוֹן

נאט'ס באראט און האבעו גענומען פארלאנגען אַ שטערבליבען קעניגן. כדי איז ניט דער ביתההמקדש, נאר דער הויף זאל ווערטן דער רעניין רוננס-פאלאי, און כדי איז אלע שבטים זאלען ווערטן הרים פון איין פאלק ניט דורך זיינער שיוכות צו נאטס רעכט און צום כהן נדרל, נאר איין זיינער שיוכות צו זיינער מליכים. אבער דאס האט געשפאען גענונג אודזאכען פאר ניע אוייפסטאנדרען, וואס האבעו סוף כל סוף געפריט צום אונטערגאנגען פון דער גאנצער מליכה, ואארים קיין זאָר קאנען מליכים ניט פארטראגען וועוינער זי אומזיכערקייט פון זיינער הערשאפט און אַ מלוכה איין אַ מלוכה. די ערשותע מליכים, וואס זיינען אוייסגעקליבען געוואראען פון פשומען עולם זיינען אַ פאליך געוען צופרידען מיט דעם בבוד און מיט דער מאכט צו וועלכע זי זיינען דערחויבען געוואראען. אבער נאר דעם ווי זיינער זין זיינען געוואראען די קענינגען דורך דאס ירישערעדבעט, האט די לאָנע מסדר זיך גענומען ענדערען. זיינער האבעו אַנגעהויבען טראקטטע ווי אַזוי אַריינצוקריינען איין זיינער הענט די גאנצע מאכט, פון וועלכער דער גרעטער טיל האט זיינער געפעטלט, כל-זאָמן דאס רעכט צו שאָפען געוזען איז נאר געוווען אַפההיניג ניט פון זיינען נאר פון דעם כהונדרול, וועלכער איז געוווען דער הייטער און באשיצער פון די געועצען, וואס זיינען געלען גען איז אַרוּן פון ביתההמקדש און זיינער אַריינטיטשער פארן פאלק. דורך דעם זיינען די מליכים אליען געוען, איז צו זאָנען, אונטערטאָז נוע פון די געועצען, וועלכע ניט זיינער האבעו געקאנט אַפשאפען איז אויד ניט צולגען צו זיינער געועצען, וואס זאלען האבעו אַ גלייכע באדייטונג מיט די אלטער. דערצו האבעו די פארבאָטען פון די לויים געהאלטען די מליכים פון וויתטען פון די הייליגן זאָבען אלס אַומריינע איז אַומהייליגע, פונקט ווי זיינער אונטערטאָזען. איז וועל כולם איז די גאנצע זייכערקייט פון זיינער רענירונג געוען אַפההיניג פון דעם ווילען פון אַיונציגע מענישע. וואס האבעו גע'שט' פאר נבאים, פון זיינער האבעו דורךעלעכט גענונג ביישפילען. מיט וואס פאר אַ פריהיחס האט צ. ב. שטראָסונגגעגעבען באָפֿעלען צו שאָלִין, איז זי ליבט איז ער עם געוען בכה צולב איין חטא אַריבערזטראנען דאס קעניגלייכע רעכט פון שאָלִין אויף דוד'ן! אַט אויף אַז אַיטן האט עקייסטירט אַ מלוכה איין אַ מלוכה איז אַ פאליך זיך געפעטלט פון די מליכים איז געוען אַומזיכער. כדי זיך אַרוּיסצעהעלטען פון דער לאָנע

חאבען די. מלכימ דערלייבט צו הייליגען טעטפלען פון אנדרען גע-
טער, ווואו מען דארף ניט אנטומען צו די לויים. אויסער דעם האבען
זוי בענומען זוכען מענער, ואס האבען נביות געואנט אין נאמען פון
גאט, כדי צו האבען איינגענע נביאים. וועלכע מען זאל קאנען אroiס-
שטעלען אנטקעגען די אמרת'ע נביאים. אבער וואס זוי האבען ניט
אונטערנומען זיינען זייד אנד פינמאל ניט געווען בכה דורךיזפורהן
זיער פאראנגן. ווארים די נביאים, זיינדריג גערדייט אויף אלע, פלאע-
גען אויסווארטטען אויף א פאסיגע צייט, נעלמיך אויף די צייט וועז א
ירש דארף איבערגעמען די רונירונג, ואס אין געוועניך אומזיכער
פאר אים, כל זמן האט אנד פריש אין זכרו דעם פריהערדינגען
מלך. אין אזא צייט איז פאר זוי ניט שוער געווען דורך זיינר געט-
ליך אומטאָריטעט צו מאכען פאר א מלך וועלכען עס איז א פיערדי-
גען איז טונגענדהאפטטען פרעטעדנדען, ואס זאל ווערען דער באשצער
פון געטיליכען דרכט איז דער געצעיליכער מושל איבער די מלוכה.
אדער איבער א טיל פון איר. אבער אויד די נביאים האבען וויט
נט אליע געקאנט אויספרען דורך דעם, ווארים אויב זוי פלאען איפלו
לוייז ווערען פון א טיראן. פלאגען אבער אנד פאראליכען די אורואָ-
כען פון טיראני. זיינדר גאנצער אויפטו פלאונט באשטיין אין דעם
וואס זוי פלאונט ברענגען צו מאכט איז אנדער טיראן פאר דעם
פריוו פון בלוט פון די פאלקס-קינדער. דערפאָר אין קיין סוף ניט
געוווען צו די דיסטריאו איז צום בירגער-קרג. די אווראָכען וואס
האבען געפֿרט צו דעם, איז מען זאל עובר זייז די געוועצען פון נאט
זיינען שטונדרג געלביבען די זעלכע איז זוי אַפְּצְשָׁאָפָּעָן איז געווארען
מעגליך נאר מיט דעם אונטערנאנט פון דער גאנצער מלוכה.
מיר זען דערפֿוֹן, זוי איז די רעלניינט איז אַרְיִינְגְּעָפְּרִיט געווארען
אייז דער מלוכה פון די העברער אוון אויף וואס פאר איז אופֿן די אַ-
זינע מלוכה וואלט געקאנט בלוייבען באשטיין אויף איביג, אויב דער
גערעכטער צארן פון געוועצגעבער וואלט עס דערלאָזען פאר א לענִי
געע ציט. אבער איז זוי זוי דאס האט ניט געקאנט פאָרְקָוּמָעָן. האט זוי
סוף כל סוף געמוות אונטערנויין.

איך האב דא גערעדט נאר פון דער ערשותער מלוכה, זויל די
צווויטע איז קוּם געווען אַשְׁטָעָן פון דער ערשותער, ווארים די איז
דען זיינען געווען אונטערנאנע פון די פערסער איז האבען געמוות

פאלגען די פערסישע געזעצען. און נאר דעם ווי זיין האבען שווין אפלויא גערראגען אומאפעהענינגיט. האבען די כהנים-נדולים פארנסאט דאס רעכט פון דער אויבערעהרשאפט און האבען די גאנצע ממשלה געפערט אליוון, דערפונג די גרויסע תשוקה פון די כהנים צו הערשען און צו דער זעלבער צייט אנטזואהאלטען די בהונגהחולת. עם איז דער פאר ניט נויטיג צו רידיען מער וועגען דער צווייטער מלוכה.

דאָר, צי איז די ערשות מלוכה, וואס וואלט, ווי מיר האבען געד זען, געקאנט פארבליבען נאר אחזו איז ענד, וווערט געוווען, מען זאל זי נאכמאבען? אדרער צי זואלט געוווען א מזוזה איד נאכזומאבען אויף וויויט עם לאזט זיך? דאס ווועט זיך איד איזיסויזען איז פאלגענדערן קאפאיטעל. דא וויל איד צום שלום נאר נאכמאל אויפמערקייזם מאבען אויף דאס, וואס איד האב שווין פריהער באזוויזען, און דאס איז, איז פון די באטראקטונגנען איז שטאמט פון איז געלטיכע רעכט, אדרער דאס רעכט פון דער רעליגע שטאמט פון איז אפמאָר, אחזו זעלכען עם עקייסטריטט נאר דאס נאטיריליכע רעכט, און איז דערפֿאָר האבען די העברעהר לְזִוְיט די געבאטען פון זיער רעד לְנִיעֵן ניט געהאט קיון התהיבות? לְנִכְאָי אַנְדְּרָעָה פְּעַלְקָעָה, וואס זיין נטע איז דעם אפמאָר ניט אַרְיוֹן; זיין האבען געהאט התהיבות? נאר לְנִכְאָי די חברים פון זיער אַיְגָעָן פָּאָלָם.

קָאָטִימָעָלָא בָּצָעָן.

מִתְחַת עַתְּלִיבָע פָּלִיטִישָׁר בְּלִילִים וּוְאַס לְאַזְעָן זִיךְ אַרְיוֹסְדוּרִינְגָּעָן פָּוּן דָּעָר
מִלְּכָה-אַרְדְּנוֹגָג אָוֹן הִיסְטָאָרִיעָה פָּוּן די הֻבְּרָעָה.

כָּאַטְּשׁ דַּי מְלֹכָה פָּוּן די הֻבְּרָעָה וּוְאַלְטָג גַּעֲקָאָנְט, וּוּ מִיר הָאָדָבָן גַּעֲזָעָן אַיְזָנְגָעָן קָאַפְּיַטְּעָל, האבען אַיְזָיְגָעָן קִיּוּם, פָּוּנְדָּעְסָטָד וּוְעַגְעָן נִיט עַס אַיְזָעְלָגְד זִיךְ נַאֲכַזְוָמָאָבָעָן אַזְוָן נִיט מַעַן דָּאָרָךְ עַס וּוְעַלְעָן. וּוְאָרִים אַיְבָּשָׁעָן וּוְלָעָן אַרְבְּעָרְטָרָאָגָעָן זִיךְ יַעֲרָדָעָט דַּיְמָעָט אַוְיָף גַּאֲטָמָעָן, מַוּזָּעָן זִיךְ, וּוּ דָאס האבען גַּעֲטָאָזָן די הֻבְּרָעָה, אַפְּשָׁלִיסָעָן

מית נאט און אויסדריכליבען בונד. אבער דערצו איז נויטיג ניט נארדי היסכמה פון די, וואס ווילען ארייבורטראנגען זיער רעכט, נאר אוד די היסכמה פון נאט, אויף וועמען דאס דזאיגע רעכט דראף ארייבורטראנגען ווערעו. אבער נאט האט אנטפלעקט דורך די אפאסטאלען, איז דער גאטס בונד ווועט אויף זויטער ניט גשריבען ווערעו. נאר ער טינט איז ניט אויף שטינגרנצע טאולען אויסגעקליצט ווערעו. דערצו נאר זאל דורך גאטס גיסט פארשרביבען ווערעו איז די הערצעה. דערצו נאר דראף איז רענירונגס-פארמע זיין נוצליך נאר פאר איזוינע מענשען, וואס לעבען פאר זיך אליאן ניט אנטערנידיג זיך מיט אנדרע מענשען שען, וואס שליסטען זיך איזו זיער גרעניצין איז ווילען זיך אפ זונדרען פון דער איבעריגער וועלט. אבער כלותין ניט פאר מענשען פארמע באנוatz ווערעו פון גאנץ וויניג מענשען. דאר, אויב איפיל זיך קאן ניט אנטגעמאכט ווערעו איז יעדען פרט, האט זיך פארט איז זיך אסיד מלולות, וואס פארדרינע זיער גרים אנטונג איז וואס מען ואלט אפשר טאקי געדארפט נאכמאכען. אבער איזו זיך מין צוועק איז ניט, זיך שיין באמערטה, בפרוטרט זיך באהאנדרלען די אידישע מלכטה, דערפאל וועל איד דאס רוב ואכען איבערלאזען איז זויט איז זיך נאר אפשטעלען אויף דאס, וואס איז שייך מין צוועק.

קודם כל צו נועאנט ווערעו. איז די אויסוואל פון א העכטטען מושג, וואס באיזצט דאס העכטטע רעכט פון דער רענירונג, געפינט זיך בשום אופו ניט איז ווירערשריך מיט דער מלוכה פון נאט. וואז דעם נאר דעם זיך די העברער האבען ארייבורטראנגען אויף נאר זיך ערעד בעכטען. האבען זיך פונדרטווועגען איבערנגבען צו משה זיך העכטטע געוואלט צו באפויילען. איז ער אליאן האט נאכחד געהאט די מאכט צו געבען געוועצען איז נאמען פון נאט, איז זיך אפצושאפען, צו באשטייכען גאטס דינער, צו פירען משפט, צו לערנען, צו בא-שטראפען, איז בכל צו באפויילען איבער אלעמען איז אלאי. זויטער געהערט צו דער מלוכה פון נאט, איז די דינער פון נאט, באטש וואס זיך זוינען געווען די אויסטיטישער פון די געוועצען, זאלען אבער ניט האבען קיון שליטה צו פירען משפט איבער די קינדרע פון פאלל. אדרער וועמען עם איז ארויסצרטויסען פון גאטס קהן. דאס האט באלאנט נאר צו די שופטים איז צו די עלטעסטע, וואס זוינען געווען אויסגע-

קיליבען פון פאלט. (יחושע, קאפטיטעל 6, פסוק 5; שופטום, קאפטיטעל 21, פסוק 5, 18 און 1; שמואל, קאפטיטעל 14, פסוק 5 און 24). אובי מיר זאלען וווײטער האלטער פאר אונזער אוינ דעם שיקואל פון די העברעהר אוין זיעער היסטאריע, וועלען מיר אויסגעפינען נאר אנדרער זאכען, וואס פאדרינען גראם אויפמער��ואמקיט.

1) ערשותענס איז ווערט צו באמערפקען, איז עס זייןען בי זיין ניט געוווען קיון רעליגיעזע שעטטען בויז צו דער צייט ווען די בהנימ האבען אונטער דער צווייטער מלוכה ניט באקומו דאס רעכט אroiיסצונגעבען דעקרעטען אוין צו פירען די געשפטען פון דער רענרגונג, אוין כדי צו פאראטינגען אויף אייביג אט די רעכטעהן, האבען זיי גענומען פרען מענדירען אוייף די הערשאפט איז סוף כל סוף זאנאר גענומען פאר דאנגען דעם טיטעל פון מלך. די אויראכען דאפר קאזו מען לייכט זען. איז דער ערשותער מלוכה האבען קיון זאנאר גענומען ניט נעקאנט אroiיסצונגעבען ווערטען איז נאמען פון די בהנימ-גראלים, ווארים זיי האבען ניט געהט קיון רעכט אroiיסצונגעבען א פסק; מען ניט זיי האבען געהט איז פראגען פון די עלאטטען עדער פון דער פער פאראומאלונג איבערזעבען גאטטש תשובות. דערפער האבען זיי דאס מאלסט זאנאר ניט גענאט האבען קיון חشك אroiיסצונגעבען ניע גע בעטמען; פאר זיי איז נאר געוווען גויטיג אנטזואהלאטעהן איז דורךצופרערן דאס זואס איז געוווען אנטזואהלאטעהן איז אנטראקען. ווארים אויף קיון איז דער אופו האבען די בהנימ ניט גענאט זיער פריהיחס זאַ נאר גענען דעם ווילען פון די בהנימ-גראלים, זוי נאר אובי געוזצען וועלען שטרענונג אַפְּנָהִית ווּרְעָנוּן. אבער נאכטער זוי די בהנימ האבען באקומו דיאַ מאכט צו פירען אויך די מלוכה-געשפטען איז די שטעל פון אַהֲזָנְדֶּר איז געווארען פאראיניינט מיט דער מאכט פון אַמְשֵׁל, האט יעדער איינער אַנְגָּהָוִהָבָעָן צו זוכען זוי אַזְוֵי צו מאכען באַרְיָמֶט זייז נאמען איז דער רעליגיע איז אויך איז אלע אנדרער זאכען; דער פון דער שטארקער פאַרְלָאָג בַּיִּינְדָּן כַּהֲזָנְדֶּל צו באַשְׁלִיסְעָן אלע דורד דעם כה פון דער כהונה אוין אroiיסצונגעבען יעדער טאג אלץ ניע דעקרעטעהן מכח דעם גאטעסדיינט, דער רעליגיע איז בכל ווענען אליז לאַיְזָן דער ווּלְטָן, איז דאס אלץ האט געדאָרט ווּרְעָנוּן פונקט אַזְוֵי הייז לאַיְזָן באקומו פונקט אַזָּאָ שְׁלִוְתָּה זוי מְשָׁהָם גְּזֹועָצָעָן. דער פועל יוצא איז געוווען, איז די רעליגיע איז אַרְאַפְּנָהִית זעטעהן צו איז אומגלאַקְלִיַּה

כען אבערגנולובען און און דער אמת/ער זינגען און די ריבטינגע אויסט טייטשונג פון די געוועצען זינגען געווארען פארפאלאַשט. דערצו איז צונגעקומווע דאס, וואס די כהנים האבען איז אנההייב פון דער זויעראַז אוייפבּויאָונָג פון דער מלוכה, זונע זוי האבען זיך אועוועקנעלָאָזען אוייפּו וועג צו פֿאָרְכָּאָפּוּן די הערשאָפּט, איז אלִיז געווכט נאכזונגעבען דעם פֿאָלֶם, ברֵי עס אָצְזְבִּינְדְּעָן צו זיך. זוי האבען גוטנעהַיִיסְעָן אלִיז וואס דאס פֿאָלֶק האט געטָאָן. אָפּילּו ווען דאס זינגען געווען ?עַסְטַּמְּטוּרְנָגְנָגָן גָּאָטָן. און זוי האבען געווכט צוֹצְפּאָסְעָן די היליגּען שריפּטָען צו זוייערָע שְׁלַׂעְכְּתָעָן זיטָעָן. מְלָאָכִי זָאָגָט וועגען דעם עדות איז גאנְזִיט שְׁאָרְפּעָן ווערטער. נאכְדָּעָן זוי ער טָאָרְעָלְטָן די כְּהָנִים פָּוּ זַיְן צִיְּתָן אָזָן רָופּּא זַיְן אָזָן די פֿאָרְאָכְטָעָר פָּוּ גָּאָטָסָן. זַיְן עָלְטָן ער זַיְן ווּיְטָעָר מִיטָּ פֿאָלְגָּעָנְדָּעָן ווערטער: „דֻּעַם כְּהָנָסָן ווערטער באָאוֹאָכָּעָן דָּאס ווּסָעָן, אָזָן פָּוּ זַיְן מַוְילּוּן וְכָמָן מַעֲן לְעָרָעָן, ווּיְלּוּ ער אָזָן דָּער נָעָר וְאָנְדָּטָעָר פָּוּ גָּאָטָן פָּוּ די הערשאָפּטָעָן. אַיִּהְרָא אָבָּעָר האט אָפּגְּעָנְקָעָרָט פָּוּ דֻּעַם וועגן אָזָן האט אָסְרָה גַּעֲמָאָכְטָן שְׁטוּרְיָיכְלָעָן אָזָן דָּער תּוֹרָה. אַיִּהְרָא האט פֿאָרְדָּאָרְבָּעָן דֻּעַם בְּרוּתְּלִיְּן, זָאָגָט דָּער גָּאָטָן פֿאָלְגָּעָנְדָּעָן (מלאכי 7, קאָפְּטִיעָל 2, פְּסָוק 7 אָזָן 8). אָזָן אָזְזִיְּלָאָגְּנָט ער זַיְן ווּיְהָרָאָן, אָזָן זַיְן טִיְּטָשָׁעָן אָוִיס די גְּעוּזָעָן זַיְן עַס גְּלוּסָט זַיְן זַיְן אָזָן טָעָר אָזָן, אָזָן זַיְן טִיְּטָשָׁעָן נִיט גָּאָטָן האָנְדָּלָעָן דְּרָבְּיָא אָזְזִיְּן ווּיְהָרָאָן נִיט, אָזָן די כְּהָנִים האבען נִיט גָּאָטָן האָנְדָּלָעָן דְּרָבְּיָא אָזְזִיְּן ווּיְהָרָאָן. אָזָן די קְלִינְגְּעָרָעָן צוֹווּישָׁעָן פֿאָלֶק זָאָלָעָן עַס נִיט בְּאָמְעָרָקָעָן. פֿאָרוּיכְּטָג, אָזָן די קְלִינְגְּעָרָעָן צוֹווּישָׁעָן דְּרָבְּיָא אָזְזִיְּן ווּיְהָרָאָן. אָזָן דָּער פֿאָרְאָר האבען אָט יְעַנְעַלְקָעָרָעָן מִיט אָזְזִיְּלָאָגְּנָט דְּרִיכִיסְטָן קִיְּטָן גְּעַנוּמוּעָן טָעָנְהָן, אָזָן מַעֲן אָזָן נִיט גְּעַבְּרָנְדָּעָן צוֹ קִיְּזָן אָנְדָּרָעָן גְּעַרְבָּעָן זַיְן זַיְעָצָעָן, וְזַיְן נִאָר צַו די וואָס זַיְן גְּעַבְּרָנְגָּעָבָעָן גְּעוֹוָאָרָעָן אָזָן די היליגּען שריפּטָעָן. אָזָן אָזָן די אלִיז אָנְדָּרָעָן גְּעַבְּאָטָעָן. וְזַיְן עַלְכָּעָן די גְּעַנְאָרְטָעָן פְּרוּשִׁים (זַיְן עַלְכָּעָן האבען לְוִיט וְסְפָּהָן גְּעַשְׁתָּאָמָט אָזָן די אלִיז עַלְכָּעָן דָּאס רָוב פָּוּ פְּשָׁוּטָן עַלְמָן) האבען גְּרוּפָעָן די קְבָּלה פָּוּ די פְּאָטָעָרָם, דָּרָאָף מַעֲן נִיט אָוִיסְפָּאָלְגָּעָן. אָבָּעָר וואָס עַס זַיְלָאָגְּנָט גְּעַוְוָעָן זַיְן, קָאָן בְּשָׁוּם אָוְפוּ קִיְּזָן סְפָּהָן נִיט זַיְן אָזָן דֻּעַם, אָזָן די חַנִּיפּוֹת פָּוּ די כְּהָנִים-זְנוּלִים, זַיְעָרָעָן פֿאָלְשָׁוּנָעָן פָּוּ דָּער רַעֲלִינְיָעָן אָזָן גְּעַרְבָּעָן זַיְן זַיְעָצָעָן אָזָן די אָוְמְגָלְבוּילְיכָּעָן פְּאָרְמָעָרְגָּעָן פָּוּ די גְּעוּזָעָן האבען גְּעַרְבָּעָן זַיְן גְּעַבְּרָאָרָעָן זַיְן שְׁטָאָרָקָעָן אָזָן אָפּטָעָן גְּעַלְגָּעָנְהָיִיטָעָן פָּאָר דְּרִיסְעָרִיָּעָן אָזָן קְרִינְגְּעָרִיָּעָן, וואָס זַיְן קִיְּזָן מַאֲלָמָר נִיט אָנְשָׁשִׁיטָלָט גְּעוֹוָאָרָעָן. וְזַיְן

רים, ווען מענשען הייבען או זיך אַרְומָצְרוּיִיסְעַן אוין הײַ פֿוֹ זַוְיעַרְעַץ אַכְעַרְגְּלִיְוָעַנס אַז אַיְיָן פֶּאֲדָטִי וּוּעָרֶט נַאֲרָ דַּעֲרָבִי אַונְטַעַשְׁטִיצַּט פֿוֹ דַּעֲרָ דַּעֲנוֹרָונָג, אַיְזָ שָׂוִין נִיט מַעְנוֹלֵיךְ צָוּ קָומָעַן צָוּ אַ פְּשָׂרָה אַז אַ שְׁפָאַלְטָוָנָג אַיְזָ סַעַקְתָּעוֹ מַזָּוָּפָאַרְקָוּמָעָן.

עם אַיְזָ וּוּעָרֶט צָו בַּאֲמַעְרָקָעַן, אַז דַּי נְבָיאָים, וּוּאַס זַיְוַעַן דַּאֲרָ גַּעַוְעַן פֶּרְיוּוֹאַטָּנָעַ מַעְנָשָׁעַן, הַאֲבָעַן דַּוְרָר זַיְעַר פֶּרְיָהִיט צָוּ מַסְרוֹן, אַיְידָעָר טַאֲדָלָעַן אַז פֶּאֲרָצָאוֹוָאַרְפָּעַן מַעַר אַוְיפְּגָנְרִיְּצַּט דַּיְיָ מַעְנָשָׁעַן, אַיְידָעָר זַיְיָ פֶּאֲרָבָעָסְעָרָט; בָּעַת עַם וּוּאַלְטָט גַּעַוְעַן גַּעַרְינָג פָּאַר דַּיְיָ לְלָכִים צָוּ פִּירָעָן דַּיְזָעַלְבָעָן מַעְנָשָׁעַן אַזְיָן דַּוְרָר הַיְשָׁרָר דַּוְרָר דַּעֲרָמָאַנוֹנוֹן אַזְיָן בָּאַ שְׁטָרָאַפְּנוֹנָגָעָן. זַאֲנָאָר פָּאַר פַּרְמָעָקָעַן זַיְוַעַן דַּיְיָ נְבָיאָים גַּעַוְעָרָטָעָן אַזְיָט אַרְיבְּעָרְצָוּמָרָגָעָן דַּוְרָר זַיְעַר אַוְטָאַרְיִיטָעָם, וּוּאַס הַאֲטָט דַּעַן אַפְּטָט נִיט אַרְיבְּעָרְצָוּמָרָגָעָן דַּוְרָר זַיְעַר פֶּרְמָעָקָעָן אַזְיָן וּוּאַס זַיְיָ גַּעַנְבָּעַן דַּאֲסָטָרָעָט צָוּ פְּסָקָנָעָן וּוּאַס עַס אַיְזָ אַמְּצָה אַזְיָן וּוּאַס עַס אַיְזָ אַזָּוְבָּה, אַזְיָן זַאֲנָאָר צָוּ בַּאֲשָׁתָרָאַפְּעָן דַּיְיָ קַעַנְגָּעָן אַלְיָוָן, אַזְיָבָעָן אַזָּוְבָּה, זַיְיָ זַאֲנָאָר צָוּ דַּעֲרָלְבָוּטָט וּוּאַס עַס אַיְזָ אַפְּצָוָטָאָן אַזְיָן זַיְעַרְעָעָן, דַּיְיָ זַעַנְלִיכָּעָן אַנְגָּעָנָהִיטָעָן אַדְעָר אַזְיָן מַלְוְחָהִיזָאַבָּעָן גַּעַנְגָּעָן זַיְעַרְעָעָן, דַּיְיָ נְבָיאָם'ס פְּסָקָ. דַּעַר קַעַנְגָּעָן אַסָּאָן וּוּאַס עַס אַיְזָ גַּעַוְעָן לְוִיטָר דַּעַר דַּעַת פֿוֹ תַּנְדָּר אַ פַּרְמָעָר הַעֲרָשָׁה, הַאֲטָט גַּעַלְאָזָטָט דַּעַר נְבָיאָ חַנְנִי אַזְיָן גַּעַד פֿוֹ תַּנְדָּר אַ פַּרְמָעָר הַעֲרָשָׁה, הַאֲטָט גַּעַלְאָזָטָט דַּעַר נְבָיאָ חַנְנִי אַזְיָן גַּעַד פֿעַנְגָּנִישָׁ אַרְיָינוֹוָאַרְפָּעָן (דְּכָרִי הַיָּמִים בְּ), קָאַפְּטִימָעָל (16) דַּעֲרָפָאָר וּוּאַס עַר הַאֲטָט גַּעַהָאָט דַּיְיָ הַעֲוָה אַיְסָמָטָאָרָק צָוּ מַסְרוֹן אַזְיָן זַיְדָלָעָן פָּאַר זַיְוַעַן בָּנְדָר מִיטָּט דַּעַם קַעַנְגָּעָן פֿוֹ אַרְמָה. עַס גַּעַפְּנִינָעָן זַיְדָ נְאָר אַנְדָעָעָט בַּיְשָׁפִילָעָן פֿוֹ דַעַם מִין, וּוּאַס בָּאוֹוִיּוֹעָן, אַזְיָן דַּיְיָ רַעַלְגִּינִּיעָן הַאֲטָט פֿוֹ דַּעַר דַּעַר דַּאֲזִינָעָר פֶּרְיָהִיט גַּעַהָאָט מַעַר שָׁאָדָעָן וּוּנוֹצָעָן, שָׂוִין נִיטָר יְרִידָעָנָגָר דַּעֲרָפָוָן, וּוּאַס דַּיְיָ דַּאֲזָיָעָן רַעַכְתָּעוֹ פֿוֹ דַּיְיָ נְבָיאָם הַאֲבָעַן אַרְוִיסָעָרָדָט פֿוֹ שַׁוְּעָרָעָ בַּיְרָגָעָרְקָרִינָעָן.

עם אַיְזָ וּוּעָרֶט גַּעַוְעַן צָו בַּאֲמַעְרָקָעַן, אַז בְּלִי זַמוֹּן דַּאֲס פָּאַלְקָ אַלְיָוָן הַאֲטָט גַּעַפְּרִיט דַּיְדַּעְנוֹרָנָג אַיְזָ פֶּאֲרָגָעָקוֹמָעָן נַאֲר אַיְיָן אַיְינְצִינְעָר בַּיְרָד גַּעַרְקָיָג, אַזְיָן דַּעַר אַיְינְעָר אַזְיָן אַזְיָד אַיְנְאַגְּנָצָעָן פֶּאֲרַשְׁטִיקָט גַּעַוְוָאַרְעָן אַזְיָן דַּעֲרָבִיָּי אַיְבְּרָגָעָלְאָזָעָן בַּיְיָ דַּיְיָ זַיְגָעָר אַזְיָיָ פִּילְיָ רַחְמָנוֹת צָוּ דַעַם בָּאַ זַיְגָטָעָן, אַזְיָן הַאֲבָעַן אַגְּנָעָשָׁטְרָעָנָגָט אַלְלָעָ כְּחוֹתָפָוָן דַּאֲס נִיְּזָ צָוּ בַּרְעָנָגָעָן דַּיְיָ דַּאֲזָיָעָן בָּאַזְיָגָטָעָן צָוּ זַיְעַר אַמְּאַלְיָגָעָר חַשְׁבוֹת אַזְיָן מַאֲכָתָט. אַבָּעָנָגָעָן נְאָכְדָעָן וּוּדַיְיָ דַּאֲס פָּאַלְקָ. וּוּאַס אַיְזָ בְּשָׁוּם אַפְּפָן נִיטָר גַּעַוְעַן צָוּגָעָוָאַוָּנָט צָוּ קִיְּזָן קַעַנְגָּעָן, הַאֲטָט גַּעַנְדָּרָעָט דַּיְיָ אַלְטָעָמַלְוְחָהִיזָאַרְדָּנוֹנָג אַיְזָ אַמְּאַד נְאָרָכִיעָג, הַאֲבָעַן דַּיְיָ בַּיְרָגָעָרְקָרִינָעָן כְּמַעַט זַיְדָ קִיְּזָן מַאֲלָ נִישְׁתָּחָבָעָן גַּעַנְדָּגָט

אוון די שלאכטען וואט זיינען דערבי געגעבען געווארען האבען זיך אויסגעצ'יכענט מיט און אומערהערטר ער אכזרוות. אוון איין שלאכט זיינען (עם גלייבט זיך קיים) 500,000 בניישראל געטויט געווארען דורך די מענער פון יהודה; אוון איין און אנדער שלאכט האבען די זיך פון יהראל אויסגעקווילעט א סדר מענער פון יהודה (די צאל ווערט ניט אנגעגעבען איין דער שריפט), האבען דעם קעניג אליזו גענומען געד פאנגען, האבען צעהטערט די מועירן פון ירושלים כמעט בייזו נרונט אוון האבען זאנאר אויסגעראברט דעם ביהת'המלהש פון אלע זיינע אוצרות (כדי צו ווייזען וו גרויס אחזו א שיעור זיינע צארן אוין). אוון ערשת נאכדעם וו זיך זיינען געוווע שועער באלאדען מיט רובי אונן אנגעזעטיגט מיט ברודער-בלוט, ערשת נאכדעם וו זיך האבען מענשען אלס משכנות גענומען אוון איבערגעלאזען דעם קעניג אוון זיין כמעט איננאנציאן פאַרְזּוֹסְטָעֵטֶר מלוכה, האבען זיך אועעגןעליגט די וואפנען, אוון אויר דאו האבען זיך זיך פאַרְלָאָזּוּן ניט אויף די טרייקיט פון יהודה, נאר אויף איר שוואָאָקִיט. אוון שווין אוין זייניג יארען אָרוּם, ווען די לִיְּטַ פון יהודת זיינען אַבְּיַסְּלָם גַּעֲקוּמָן צו זיך, אוין געפעמען צו אַנְיַעַם קָאָמָּפָּ, פון וועלבּעָן די בנישראָל זיינען ווירער אָרוּם די זיינער אוון האבען אויסגעקווילעט 120,000 פון יהודת, אוון זיינער וויבער אוון קינדרע, בערד פון 200,000 נפשות, אועעגןעלעט געד פאנגען, אוון נאר אמאָל אועעגןעראנען פון דאָרט גרויס רובי. דורך אט די אוון אנדערע קאמפּען, וואט ווערטען דערמאָנט איין דער היס' טאריע, נאר פאַרבִּינְגְּעָנְדָּג, זיינען זיך אויף אָזוּן זיינט אַפְּגַּעַשׂ וּוְאַכְּט גענוארען, או זיך זיינען סוף כל סוף געווארען אַךְבוּן פון זיינער שונאים פון דרויסען.

אבל, ווען מיר באַטראָכטען די צייטען, ווען זיך האבען זיך געפּונען אוון פולען פרידען, וועלען מיר אויך געפּינען דעמעזעלבען גרויז טען אונטערשייד. פרעהר, זיך איין די צייטען פון די מלכִּים, פֿלְעָגָן זאָפְּט אַוּעַקְנִיּוֹן אָזוּן לאָגָג זייניג יאר אוון אַיְמָאָל זאנאר גאנצע אַכְּצִינְג יאר (אַ זָּאָר, וואט לאָט זיך ניט שטָאָרָק גַּלוּבָּעָן) אַחַן מלחתות מיט פרעמדע שונאים אוון אחזו רִיסְעָרִיּוּן צוישען זיך. אבל ווען די קענינען האבען איבערגענוּמוּן די רענרגונג, האט מען שווין מער זיך ניט געריסען צוֹלִיבְּ פְּרִידְעָן אוון פריההייט, נאר מען האט זיך געד גומען שלאָגָעָן פָּאָרְ רַוִּיבְּ אוון ערַבְּעָרָגְּגָן. אוון דערפָּאָר לִיְּעָנָעָן מיר,

או זיין אלע האבעו געפירות קריינ. איזין אויסנאמ איז געווען שלמת, וועמעט טאָאנטען איז חכמַה האבען זיך געקאנט בעסער נוצליד מאבען איז פריידען זיין קריינ. דערצו איז בּי די אַרעדער נאָר צונעקסמען די אָומְגַּנְדִּילְבָּעַת שוקה צו חערשען, זואָס האָט געמאכט אָז דָּאָס רָוֶב פּוֹן זַיְנְגַּען דערנָאָגָּנָּגָּעַן צָוּם טְרָאָן אַוְף בְּלוֹטִיגָּעַן וּוּנְגָּעַן. אָז צְלָעֵצֶט מָוּן באָמְעָרֶקֶט וּוּרְגָּעַן, אָז אַז דָּעַר צִיְּטָס פּוֹן דָּעַר פָּאָלְקָס-דרענְגָּרָונְגָּז זַיְנְגַּעַן די גַּעֲזַעַן דָּאָס רָוֶב גַּעֲלִיבָּעַן נִיט גַּעֲפָאָלְזָשׁוּעַט אָז פְּלָעַעַן שְׁטוּרְגָּנְעָר אָפְּגָּהָיט וּוּרְגָּעַן. אָז דָּאָר זַיְנְגַּעַן אַז דִּי צִיְּטָעַן פְּרִיעָר פָּאָר די מְלָכִים גַּעֲזַעַן זַוְּחָר וּוּנְגָּעַן נִבְּאָיִם צָוּ דָּעַר מְאָנְגַּעַן דָּאָס פָּאָלָק. אַבְּכָעַ נאָר דָּעַר אָוּסְׂזְׂיְׂוִינְגָּז פּוֹן קַעַנְגָּעַן זַיְנְגַּעַן אָסְד נִבְּאָיִם גַּעֲזַעַן צָוּ דָּעַר זַוְּכָּעָר צִיְּטָס. האָט דָּאָר עַבְּרִיה גַּעֲרָאָט טְעוּעַט הַוְּנְדָּעָט פּוֹן טְוִיט אָז זַיְנְגָּרְטָעַן פָּאָרְבָּאָרְגָּעַן, בְּרוּ זַיְיָ זַאֲלָעַן נִיט גַּעֲטוּיט וּוּרְגָּעַן צְוֹאָמָעַן מִיט די אִיבְּרִירָעַן. מִיר גַּעֲפִינְגָּעַן אָוִיךְ נִיט, אָז דָּאָס פָּאָלָק אַיז וּוּעַן סְמִינְגָּעַן אָז אָפְּגָּנְעָרָט גַּעֲזַעַן פָּאָלְשָׁע נִבְּאָיִם, בִּזְוּ עַס האָט אִיבְּרִיגְּנָעְבָּעַן די רַעֲגִירָעַג צָוּ די מְלָכִים, וּוּמְעַן די מִיסְּטָמָעַן נִבְּאָיִם האָבָּעַן גַּעֲזַעַט צָוּ פָּאָלָגָן. דערצו קְוּמָט נאָר צָוּ, זואָס דָּאָס פָּאָלָק, וּוּלְכָעָם אַיז עַנְטוּוּדָעָר גַּעֲזַעַן פָּאָרִיסָעַן אָדָעַר גַּעֲפָאָלָעַן בִּי זַיְד לְזִיתָט די אָוּשְׁטָעָנדָעַן. פְּלָעַנט אַיז אָז אָוּמְגָּנִיק לְזִוְּכָתָבָעַן די גַּעֲזַעַן, אָסְמָ אָוּפְּחָ אַזְּאָ אָוּפְּזָ זַיְד צָוּ בְּאָפְּרִיעָעַן פּוֹן גַּעֲפָאָר. פָּאָרְקָעָרט אָבָּעַר פְּלָעַעַן די מְלָכִים, זואָס זַיְנְגַּעַן שְׁטָעַנְדָּגָן פְּרִיאָסָעַן בִּי זַיְד אָזְנָאָן זַיְד נִיט בִּיגָּעַן, אָז זַיְיָ זַאֲלָעַן זַיְד צָוּ נִיט פִּילָּעַן דָּעַרְבִּי דָּרְנוּדָעָרִינְט. האָרטְנָעָקִין באָשְׁטִין אַוְף זַיְרָעַן זַיְנְד בִּזְוּ די מְלָכָה אַיז סּוֹף כָּל סּוֹף אָוּנְטָעָרְגָּעָנָגָעַן.

דערפּוֹן וּטְמַעַן אָוּפְּזָ אַזְּאָ קָלָאָרְסָטָעַן אָוּפְּזָ :

1) זַיְיָ שְׁעַדְלִיךְ עַס אַיז פָּאָר די רַעֲלִינְגָּעַ אָזְנָאָן פָּאָר דָּעַר מְלָכָה צָוּ דָּעַרְלִוְיְבָּעַן די דִּינְעָר פּוֹן דָּעַר רַעֲלִינְגָּעַ אָרוּסְׂצְׂגָּעָבָּעַן דָּעַרְלִוְיְטָעַן אָזְנָאָן פְּרִיעָרָן די גַּעֲשַׁעַפְּטָעַן פּוֹן דָּעַר מְלָכָה, אָזְנָאָן. פָּאָרְקָעָרט. זַוְּפִּיל זַיְד בְּרָעָרָעָר אָזְנָאָן פְּעַסְׂטָעָר עַס אַיז צָוּ דָּעַרְלִוְיְבָּעַן די דָּאָזְוִינְגָּעַן דִּינְעָר פּוֹן דָּעַר רַעֲלִינְגָּעַ נאָר צָוּ גַּעֲבָעַן עַנְטְּפָעָרָט אַוְףְּ פְּרָאָגָּעַן, זואָס זַיְנְגַּעַן בעַצְמָה שִׁיְּדָאָן צָוּ זַיְיָ, אָזְנָאָן צָוּ פְּרִידְיְגָּעַן אָזְנָאָן אָפְּחִימָטָעַן די בְּקָבְּה דָּעַרְהָאָלְטָעַן אָזְנָאָן אָגְּנָעָנוּמָעַן רַעֲלִינְגָּעַן.

2) זַיְיָ גַּעֲפָרְלִיךְ עַס אַיז זַיְד צָוּ בְּאָרוּפָעַן אַוְףְּ דָּאָס גַּעֲלִיכָּעַ

רעכט איז פראגען, זואס זייןען נאר ספערקילאטיין און אונטערווארטען
אונטער שטרײַטינקייטען. די טיראנישעטען רענירונגנע זייןען די
זואס מאכען פון מויינונגנע פאָרכּרְעֶבְּעָנָס, וואָרים יעדער אַינְגֶּר האַט
אַ רְעַכְּט אַיבְּעָר זִיְּנָה גַּדְּרָאָנָה, זואס קִינְגֶּר קָאָן אַים נִיט
אוּקְּנָעָמָעָן. — נאר מָעָר, אֹזָא צּוּשְׁתָּאָנָד פִּרְטָן צָו דָּעָר הַרְשָׁאָפְּט
פָּוּ פָּאָלְקְּסָלְיִידְּעָנְשָׁאָפְּטָעָן.

פָּאָנְטִיּוּם פִּילְאָטָה האַט נַאֲכְּגַּעַנְבָּעָן די לַיְּוֹדָעָנְשָׁאָפְּטָעָן פָּוּ די
פְּרוֹשִׁים, גַּעֲבָעָנְדִּיגְּ דִּי הַסְּכָמָה צָו קִרְיְּצִיגְּנָעָן קִרְיסְּטוּסְּן, בָּעֵת עַר האַט
גַּעֲוָאָסְטָן אוּר אַיז אָוּשְׁלוֹדִיגְּ, אָנוּ זַוְּעָדָר, די פְּרוֹשִׁים, כְּדִי אָ�נְ
טָעַרְצָוְנָרָאָבָעָן די לְאָגָעָן פָּוּ מַעְנָעָר, זואס זִיְּנָה גַּעֲוָוָעָן רַיְּבָעָר וַיְּ זַיְּ
אַלְיְּוָן, הַאֲבָעָן אַנְגְּנָעָהוּבָעָן אַוְיְּצָאָוָאָרָפָעָן פְּרָאָגָעָן פָּוּ רַעְלִינְגָעָן, אָנוּ
הַאֲבָעָן בָּאַשְׁוֹלְדִּיגְּטָן די צְדוּקִים אַיז נִיט פְּרוּמְקִיִּיט, אָנוּ, פָּאָלְגָּעָן
זַוְּיִּעָר בִּיְּשִׁפְּלָה, הַאֲט דִּי גַּעֲמִינְסָטָעָן צְבִּיעָות, אַוְיְּגָעָרְיוּצָט דָּוָרָ דָּעָם
הַיְּוֹלְגָּעָן צָאָרָן, זואס זַיְּ הַאֲבָעָן גַּעֲרָפָעָן קְנָתָה יְהָוָה, גַּעֲנוּמָעָן פָּאָרָה
פָּאָלְגָּעָן מַעְנָעָר פָּוּ אַוְמָבָּאָפְּלָעָקָטָעָן בָּאַרְאָקָטָעָר אַיז פָּוּ אַוְיְּגָעָר
בָּעַנְטָסָטָעָן טָוּנָעָדָעָן. זַיְּ הַאֲבָעָן גַּעֲנוּמָעָן אַרוּסָרְפָּעָן אַשְׁנָה בַּיִּ
די מַאֲסָעָן, פָּאָרְדָּאָמָוָנָג פָּאָר זַיְּוּרָעָמָיְּ�וָן צִיְּנָה אַיז גַּעֲזָכָט אַנְ
צּוּצִּינָדָעָן גַּעֲגָעָן זַיְּ בַּיִּ די פָּאָלְקְּסָמָאָסָעָן די זַוְּיִּלְדָּעָטָעָן לַיְּדָעָנְשָׁאָפְּט
טָעָן.

די דָּאָזָנָע שַׁעַרְלִיבָּעָ צְאוּוֹלְדִּיקִיִּם, זַוְּיִּנְדִּיגְּ אַיְּנָגָעְוִיקָּעָלָט אַיז
די בְּרִיְּטָע בְּגָדִים פָּוּ דָּעָר רַעְלִינְגָעָן, לְאָזָט זַיְּ נִיט לְיִכְּטָ אַונְטָעָרָ
דָּרְקָעָן, בָּאַזְּנוֹנָדָרָם וּוּעָן די אַוְיְּבָרְשָׁתָעָן רַעְגְּרוֹנוֹנָסָמָאָכָט לְאָזָט אַיְּנִיְּ
פִּירָעָן אַ נִּיט אַנְעָרְקָעָנָטָעָן פָּוּ דָּעָר מַעְרָהִיָּת סָקְטָעָן. זַיְּ וּוּרְעָעָן אַיז
אֹזָא פָּאָל בָּאַטְרָאָכָט נִיט אלָס אַוְיְּסָטִיְּוִשְׁתָּעָר פָּוּ דָּעָם גַּעְטְּלִיבָּעָן דָּעָבָט,
נָאָר אלָס סָקְטָאָנָטָעָן — דָּה. אלָס פָּעוֹזָאָנָעָן, זואס אַנְעָרְקָעָנָעָן אַיז
דָּאָם רְעַכְּט פָּוּ די פִּירָעָר פָּוּ יַעֲנָר סָקְטָעָן. די אַוְטָאָרִיטָעָט פָּוּ די פָּאָרָ
וּוּרָעָן פָּוּ די פִּירָעָר פָּוּ גַּעֲזָעָיְּ צְבִּיעָתָעָן. אַיז אַוְטָאָרִיטָעָט פָּוּ די פִּירָעָר
שְׁטִוְיָעָר פָּוּ גַּעֲזָעָיְּ בָּאַקְוּמָט אַוְיְּ אֹזָא אַפְּוּן אַגְּנָעָן קְלִיְּנָעָן בָּאַדְיִיטָוָנָג
אַיז די אַלְעָז זַאָכָעָן אַיז פָּאָרְגְּלִיְּדָמִיטָּעָט פָּוּ די פִּירָעָר
פָּוּ דָּעָר סָקְטָעָן, פָּאָר וּוּמָעָס אַוְיְּסָטִיְּוִשְׁתָּוָגָן קָעְנָגָעָן אַלְיְּוָן הַאֲבָעָן זַיְּ
גַּעַמּוֹזָט בִּיְּגָעָן.

כְּדִי אַוְיְּצָוְמִיְּדָעָן אַזְּוִינָעָן אָוְמְגַלְיְּקִילִיבָּעָ צּוּשְׁתָּעָנָדָעָן אַיז אַ
מְלֻכָּה, אַיז נִיטָא קִיּוֹן זַבְּרָעָר וּוּגָעָ וַיְּ נָאָר צָו מַאֲכָעָן, אַיז פְּרוּמְקִיִּיט

או רעליגיע זאלען באשטיין נאר או געוויסע האנדולונגערן. דאס הײסטע אוין דער פראקטיזירונג פון גערעכטינקייט אוון וואוילטטען אין קיימ, איבערלאזענידיג פריי צו יעדען איינעם זיינע מײינונגערן אין אַנְדרען זאכען. אבער אויד וועל וועגען דעם נאר רידען בארכות.

(3) מיר האבען געוזן ווי נויטיג עם אוין, סאי אוין אינטערעס פון דער מלוכה אוון סאי אוין אינטערעס פון דער רעליגיע איבערצעז' געבען דער רענירונגסמאכט דאס רעכט צו באשלייסען, וואס עם אוין געזעליך אונז וואס עם אוין אומגעזעצליך. אויב דאס רעכט צו אַרְטְּילְיָרְדָּן וועגען האנדולונגערן קאָנוּ ניט געבען ווערען צו די אַמְּתָּחָנְבָּיִים פון גאט אַהֲן גוֹרִיס שָׂאָדָעָן פָּאָר דער מלוכה אוון דער דער לִינְיָעָה, טאָ אוֹף ווֹיְפִּילְ וּוֹיְנִינְגֶּר דָּאָרָף עַם אַנְגְּטְּרִוִּיט וּוּרְעָרָעָן צו די, וואס קאנען ניט פָּאָרוּס וְזָאָגָעָן די צוקונטפָּט אוון ניט אויפְּטָאָן קִיּוֹנס! אבער אויד וועגען דעם וועל אויד רידען אַוְיסְפְּרִוְלִיכְעָר שפְּעַטְעָר.

(4) מיר זענע אלזוי, וואס פָּאָר אוֹ אַוְמְגָלוּס עַם אוֹ פָּאָלָק וואס אוֹ ניט גְּעוּוֹאוּנִט צו קענינען אוֹ וואס באַזְוִצְטָאָס פָּוּלָעָן קָאֵי דָּעַס פון גְּעוּזְעַצְעָן אַיְנְצְוִיפְּרָעָן אַמְּאַנְאָרְכִּיעָן, ניט קאנען די אַונְטְּרָדְמָאָן דָּוְלְדָעָן אֶזָּא עַנְדְּרָוְגָן אוֹ ניט קאָנוּ די קָעְנִינְגְּלִיכְעָדָמָאָכְטָמָזְדָּרְגָן אַוְנְטְּרוֹוֹאָרְפָּעָן אַוְנְטְּרָעָר גְּעוּזְעַצְעָן אוֹ פָּאָלְקְסְּרָעְכְּטָעָן, וואס זיינען אַיְנְצְוִיפְּרָעָן גְּעַבְּרָטָמָן פון אַזְוֹנוּנָעָן, וואס זיינען נְדוּעָנִינְגָר פָּאָר זַיְהָאַלְיָוָן. אוֹ נָאָר וּוֹיְנִינְגֶּר קאָנוּ מָעָן עַרְוּאָרְטָעָן, אוֹ אַקְעָנִיגְזָאָס זַאָל פָּאָרְטִּיְדִּינְגָּן אַזְוֹנוּנָעָן גְּעוּזְעַצְעָן. וּוֹאָרִים זַיְהָזִינְגָּן נְעַשְּׂאָפָּעָן גְּעוּוֹאָרָעָן נִט צו אַוְנְטְּרָשְׁתִּי צָעָן זַיְהָזִינְגָּן. נָאָרָה די הָעֲרָשָׁפָטָמָן פָּוּן פָּאָלָק, אַדְרָעָר פון וּוֹלְבָּכָעָן עַם אוֹ אַרְתָּאָם, וואס האָטָמָטָמָן פָּרִיעָר גַּעַהְעָרְשָׁתָמָן, אַזְוִי אוֹ אַפְּחָהִיד טָעַנְדָּוְגָן די פָּאָלְקְסְּרָעְכְּטָעָן וְאַלְטָט דָּעָרָקְעָנִיגְזָאָס גִּבְעָרָה וּוּרְעָרָה אַשְׁקָלָאָה אַיְדָעָר אַמוֹשָׁה. דָּעָרָפָאָרְשְׁטִיְיעָרָפָוּן אַנְיִיעָרָמָאָרְכִּיעָן וּוּטָמָעָן וּוּנְדָעָן זַיְהָזִינְגָּן גְּאַנְצְּעָן בְּרוּן פָּרְבוּרְעָנִידָגָן אַיְנְצְּזִפְּרָעָן נִיעָז גְּעוּזְעָן, וואס זַאָלָעָן פָּאָר זַיְהָזִינְגָּן גְּעַבְּרִיְיד אַבְּגָרְגָּעָבָעָן דָּאָס רָעַכְטָמָן פָּוּן הָעֲרָשָׁפָטָמָן וואס זַאָלָעָן אַזְוִי ווּוִיטָא אַוְנְטְּרוֹוְרִיאָאָכָעָן דָּאָס פָּאָלָק בֵּין עַס וּוּטָמָעָן פָּאָר לִיְכְּטָעָר צָו פָּאָרְגְּרָעְסְּעָרָעָן אַיְדָעָר צָו באָר שְׁרָעָנִיקָעָן די קָעְנִינְגְּלִיכְעָדָמָאָכְטָמָן. אַיְדָעָר דָּאָרָף אַבְּרָעָן נִטְפָּאָרְפָּעָלָעָן צָו מְעַלְדָעָן, אוֹ עַם אוֹזְיָה נִטְוּיְינְגָר גְּעַפְּרָעְלִיד אַרְוְנְטְּרָעְצְּזָעָעָן אַקְעָדָנִיגְזָאָס אַפְּלִיכָּה דָּאָמְלָסְטָמָט וּוּזָעָן זַיְהָזִינְגָּן מְוֹדָה, אוֹ עַד אוֹזְיָה אַטְּרָאָגָן,

ווארום איז פאלק, וואם איז געוואוינט צו געהארבען די קעניגליךע אוטאָריאַטער, וועט ניט פאלגעו קיון אנדער אומטאָריאַטער, פֿאָראָכטערן דיבג איז מאָכענְדרִיג חוּס פֿוּ יעדער אַנדערן זוֹוְינְגֶעֶר ערחהָבָעָנָעָם אַאנְטְּרָאֵל.

עם איז דערפֿאָר נוֹטִיג, אַ זאָר וואָס די נְבָאָים האָבָעָן שווּן אַיז די אלטָע צִוְּטוּ עַנְדָּעָטָם, אוּ וועּוּן אַיזָּוּ קָעְנוּג וּוּרְטָמָט אַרְוָנְטָעָגָעָצָט, זאָל זיּוּן פְּלָאָז פֿאָרְנוּמוּן וּוּרְעָנוּ פֿוּ אַ צּוֹוְיטָעָן, וואָס וועט גִּיבָּר זַיּוּן אַ טְּרָאָן נָאָר פֿוּ נְוִוְוָונְדִּיגְקִיטָּאִידָּר וּוּוְילָעָס גַּעֲלוּסָט זַיְד אַיסְמָ. וואָרְסָם וּוּ אַזְיָּזָה וּוּעָטָעָר קָאנְעָן פֿאָרְטָרָאָגָעָן צּוּ זַעַן וּזְיַידָּה הָעָנָט פֿוּ דִּי בִּירְגָּעָר טְרִיפָּעָן מִיטָּ קָעְנוּגְלִיכָּעָבָלָט אַזְוּן זַיְדָעָרָיָן מִיטָּ זַיְידָעָר קָעְנוּגְמְאָרָד וּזְיַידָּה מִיטָּ אַהֲרָלִיכָּעָרָטָה? צִיּוּן יְעַנְעַטָּה נִיטָּ באָגָאנְגָּעָן גַּעֲוָאָרָעָן אַלְסָ וּוּרְנוּגָן פֿאָר אַיסְמָ אלְיָזָן?

אוּבָעָר וּוּוְילָבָאָמָת זַיּוּן אַקְעָנָג אַזְוּנָה נִיטָּ אַנְעָרְקָעָנָעָן דָּאָס פֿאָלָק אַלְסָ דיּ רִיכְטָעָר אַבְּעָרָעָר קָעְנוּגָעָן אַזְוּנָה נִיטָּ בְּלִילְבָּתִים אַבְּעָרָזָה זַיְדָיָן, אַדְרָעָר אַוּוּקְגָּנִיָּוָן אַוְיָף אַזְוּנָה כְּבָרָעָרָעָן וּוּגָן, מוֹזָעָר נִקְמָה נַעַמָּעָן פֿאָר דָּעָטָ פֿוּ זַיּוּן פֿאָרְגָּעָנָגָעָה, אַזְוּלְבָּזָה זַיּוּן אַיְגְּנָעָנָרָזָה כְּבָרָעָרָעָן מוֹזָעָר וּוּזְיַעַן אַזְוּנָה בְּיוֹשְׁפִּילָ, כְּרִי דָּאָס פֿאָלָק וְאַלְסָ נִיטָּ סִימָעָן קִיטָּמָה פֿוּ זַיּוּן אַזְוּנָה פֿאָרְבָּרָעָבָעָן. עָרָ וּוּעָטָ אַבְּעָרָעָר נִיטָּ לִיְכָטָקָאָזָה נַעַמָּעָן נִקְמָה פֿאָר דָּעָטָ פֿוּ דָּעָטָ טְרָאָן אַזְוּנָה אַזְוּנָה גַּעֲרָ, סִידָעָן וּוּעָטָ עָרָ פֿאָרְטִּידִינָטָה דיּ זַאָרָ פֿוּ דָּעָרָ טְרָאָנָיָן אַזְוּנָה מְסָכִים צּוּ דִּי טָאָטָעָן פֿוּ זַיּוּן פֿאָרְגָּעָנָגָעָה, נַאֲבָנִיְעָנְדִּין אַזְוּלָאָזָה אַזְוּנָה אַזְוּנָה יְעַנְעַטָּס טְרִיטָה.

אט דערפֿאָר קָוְמָטָעָם, וואָס פֿאָלְקָעָרָה האָבָעָן אַפְּטָעָנָה גַּעֲבִיטָעָן זַיְדָעָר טְרָאָנָעָן, אַבְּעָרָקָיָן מָאָל זַיְדָעָר קָעְנוּגָעָצָט, אַזְוּנָה נִיטָּ גַּעֲרָ בְּיַעַטָּעָן דיּ מְאָנָאָרְכִּישָׁעָרָעָנְסְּפָאָרָם אַוְיָף וּוּלְכָבָעָס אַזְוּנָה אַנְדָּרָעָר. דָּאָס עַנְגְּלִישָׁעָ פֿאָלָק נִיטָּ אַזְוּנָה דָּעָטָ שְׂרָעְלִיכָּעָן בְּיוֹשְׁפִּילָ פֿוּן דָּעָטָ פֿאָקָטָה. זַיְדָעָן גַּעֲוָכָטָה וּזְיַוְיָה אַרְוָנְטָעָרְצָוּעָצָטָה זַיְידָעָר קָעְנוּג אַזְוּנָה טְעָרָ גַּעֲוָצְלִיבָעָ פֿאָרְמָעָן, אַבְּעָרָ וּוּעָטָ עָרָ אַזְוּנָה גַּעֲוָנְגָעָצָטָה, זַיְינָעָן זַיְיָ אַיְגְּנָאָנָצָעָן גַּעֲוָוָן נִיטָּ אַיְמָשְׁתָּאָנָדָה צּוּ גַּעֲדָרָעָן דיּ פֿאָרְמָעָן פֿוּ דָּעָרָ דְּרָעְגִּוְרָנָגָה אַזְוּנָה נָאָרָ אַסְדָּר בְּלִיטְפָּאָרְגִּינִּיסְּפָּוָנָגָה האָבָעָן זַיְדָעָר גַּעֲרָכָאָכָט דְּרָעָצָיָן, אַזְוּנָה נִיטָּ בְּגָרוּסָטָה וְאַלְסָ אַנְדָּרָעָר אַזְוּנָה נִיטָּ גַּיְיָם (אַזְוּנָה וּזְיַיְדָעָה וּוּלְכָבָעָס אַיְגְּנָאָנָצָעָן זַיְדָעָר גַּעֲרָנְדָעָלָטָה נָאָרָ וּזְיַיְדָעָה גַּעֲרָ דָּעָרָ פֿרָאָנָעָן פֿוּן נַעַמָּעָן); אַט דָּעָרָ נִיעָרָ קָעְנוּגָה האָטָה נָאָרָ גַּעֲקָאָנָט

באפעטהיגען זיין מאכט. פֿאַרְנוֹיכְטָעֵנְדִּיגֶן דַּעַם גַּאנְגָּעָן פֿרִיהֻעְרְדִּיגֶן קָעַ נִינְגָּלְכָּעָן שְׁטָטָם. פֿאַרְדְּמְשְׁפְּטִינְדִּיגֶן צָום טְוִיטִים דַּעַם קָעְנִינִים פֿרִיְינִד, אַמְתָּעָע, אַדְעָרְנָאָרְ כְּלֹוְמְשְׁטָע, אָנוֹ צְעַשְׁטָעַרְעֵנְדִּיגֶן דְּרוֹךְ מְלְחָמָה דַּעַם פֿרִידְעָן, וּוּאַסְטָטִ גַּעֲלָאָנְטִ עַרְמוֹטְיְ�גָעָן צָו אַומְצָפְּרִידְעָנְחִוִּית, כְּדִי דַּי בְּאַפְּעַלְקְעַרְוָנְגִזְאַל זַיְן פֿאַרְנוֹמוֹעָן מִיטִּדִּי נִינְסְּעָן אָנוֹ זַאַל אַפְּעוּנִי דַּעַן זַיְינָעָן גַּעֲדָאָנְקָעָן פּוֹן נַאֲכְטָרָאַכְּטָוָנְגָעָן אַיְבָּעָרְ דַּעַרְ דְּרַעְמָאַרְדָּוָנְגִזְאַ פּוֹן קָעָנִינְג. עַנְדְּלִיךְ הָאָט דָּאָם פֿאַלְקִ אַנְגְּהָוִבָּעָן צָו פֿאַרְשְׁטִיְיָן, אָנוֹ עַט הָאָט גַּאֲרָנְטָאָרְ פֿאַרְ דִּי נַזְעָעָן פּוֹן לְאָנָר, זַיְן גַּאֲרָדָאָם, וּוּאַס מְעַן הָאָט צְעַשְׁטָעַרְטִ דִּי רַעֲכָטָעָן פּוֹן דַּעַם גַּעְעַצְלִיבָּעָן קָעָנִינִג, אָנוֹ מְעַן הָאָט אַלְעַזְעַנְדָּרְטִ אַוְיפְּ רַעְיָאָר. עַט הָאָט דַּעְרְפָּאָר בְּאַשְׁלָאַסְעָן זִיד אַזְוָעְקָצְלָאַזְעָן צְרוּקִ אַיְזָ דְּיוֹעַלְבָּעָ טְרִיטִ אַזְוִי נִידִזְיָ וּוּיְ מְעַלְגִּיךְ אָנוֹ הָאָט מְעַרְ נִימְטָ גְּרוּטָ, בִּין עַט הָאָט גַּעַזְעָן אַפְּלַשְׁטָעַנְדִּיגֶן וּוּידְעַרְהָעַרְשָׁטָעָ לְונָגְ פּוֹן דַּעַם פֿרִיהֻעְרְדִּיגֶן צְוּשָׁטָאָנָה.

מְעַן קָאָן פֿילְיוּכְטִ אָפְטִ גַּעַנְעָן. אָנוֹ זַאַט רְוִימְישָׁעָ פֿאַלְקִ אַיְזָ לְיִיכְטָנוּוּ אִימְשְׁטָאָנָרְ אַרְוֹנְטְּרָצְזְוּעָצָעָן זַיְינָעָ טְרִיאָנְעָן. אַבְּעָרְ אַיְדִזְיָ נִפְעָנוּ דַּוקָּאָ אַיְזָ דַּעַרְ גַּעֲשִׁיבְטָעָ פּוֹן רְוִימְישָׁעָן פֿאַלְקִ אַשְׁטָאַרְקָעָ בְּאַשְׁטָמְעָרִי גַּוְנָגְ פֿאַרְ מִיְּזָן בְּאַחְוּפְטָוָן. כְּאַטְמָשְׁ דָּאָם רְוִימְישָׁעָ פֿאַלְקִ אַיְזָ גַּעַוְעָן מְעַרְ וּוּיְ גַּוְעַוְנְלִיךְ פְּעָהִינְג אַיְזָ אַרְוֹנְטְּרָצְזְוּעָצָעָן זַיְינָעָ טְרִיאָנְעָן אָנוֹ אַיְזָ בְּיִיטָעָן דִּי פֿאַרְמָעָן פּוֹן זַיְן רַעְנִירָוָנָג, אַוְיפְּ אַזְוִי וּוּיְמָ, וּוּיְ עַט הָאָט גַּהְאַלְטָעָן אַיְזָ דִּי אַיְוָנְעָנָה הָעָנָט דִּי מְאַכְט אַוְיסְצּוּקְלִיבָּעָן זַיְינָעָ קָעַ נִגְעָנוּ אָנוֹ זַיְעָרָעָ נַאֲכְפָּאַלְגָּעָר. אָנוֹ וּוּיְלָעָמָד עַט אַיְזָ בְּאַשְׁטָאַנָּעָן פּוֹן בּוֹנְ טְאַוְשְׁטִישְׁקָעָם אָנוֹ פְּאַרְכְּבָּעָרָ, אַיְזָ עַט נִימְטָ לְאָנָגְ גַּעַוְעָן צְגַעְוָאַוְיָנָט צָו דַּעַם קָעְנִיגְלִיבָּעָן יַאֲדָר (פּוֹן זַיְינָעָ וּעַקְמָ קָעְנִיגְעָן הָאָבָעָן דִּי רְוִימְעָרִ פֿאַרְמְשְׁפְּטִ צָום טְוִיטִ דְּרִיְיָ). פְּוּנְדָעַטְמָוּעָגָעָן אַיְזָ דָּאָם רְוִימְישָׁעָ פֿאַלְקִ נִימְטָ גַּעַוְעָנוּ אִימְשְׁטָאָנָרְ אַוְיפְּצָוָטָאָן מְעַרְ וּוּיְ גַּאֲרָדָאָם, אַוְיסְצּוּקְלִיבָּעָן עַטְלִיכְעָ טְרִיאָנְעָן אַוְיפְּ דַּעַם פְּלָאָץ פּוֹן אַיְינְעָם. אָנוֹ יַעַנְעָ הָאָבָעָן גַּעַר הָאַלְטָעָן דָּאָם פֿאַלְקִ קְרַעְבְּצָעַנְדָּגָן אַוְנְטָעָרָ אַשְׁטָעַנְדִּיגֶן מְלְחָמָה-צָ'רָדָשָׁטָאָנָרְ, סִיְמִיטְ פְּרַעְמָדָעָ ?עַנְדָעָרְ אָנוֹ סִיְפָוְן דִּי בְּרַגְעָרְ צְוִוְישָׁעָן זִיד, בִּין עַט הָאָט עַנְדְּלִיךְ וּוּידָעְרְ גַּעֲבִיטָעָן זַיְן רַעְנִירָוָנָג אַוְיפְּ פֿאַרְמָעָן וּוּאַס הָאָט זִיד אַוְנְטְּרָשְׁיְידָעָט פּוֹן דַּעַרְ מְאַנְאַרְבִּיעָן זַיְן אַנְגְּלָאָנָה, גַּאֲרָ אַיְזָ נִאמְעָן.

וּוּאַס אַיְזָ שִׁיךְ דִּי פֿאַרְאַיְנְגָעָן שְׁטָאַטָּעָן אָנוֹ נִידְעַרְלָאָנָרְ, הָאָרְ בְּעַזְיְינְמָאָן, אַוְיפְּ זַיְן וּוּיְמָרְ וּוּיְסָעָן, נִימְטָ גַּעַהְאָטְ קִיְיָן קָעָנִינִג,

נאר פירשטען, וואם האבעו קיינמאָל ניט דערגרויכט די פולע רעכטנו פון אויבערהערשאָפט. די נידערלענדישע שטאטטען האבעו געהאנַך דעלט אלס די הויפט-פארשטייער אין דעם אויסגליך, וואם זיין הא בען געמאָבט אין דער צוית פון דעם גראָף פון לוייטצעסטער; זיין האבעו שטאנדיג איבערגעלאָזען פאר זיך אלַּיאָן די אומְטָאָרִיטָעָט אויף-צופאָסען. אָז די פירשטען ואָלען ערפלען זוייערע פֿליַּכְּטָעָן אָז די מאָקט צו באַשְׁיכְּזָעָן די דָּזְיָינָע אָמְטָאָרִיטָעָט אָזָן די פֿרְיָהִיטָּה פון די בִּירְגָּעָר. זיין האבעו געהאט געונג מיטלען צו פֿאָרטִיְּדִיגָּעָן זוייערע רעכטטען. אויב זוייערע רענערער זאלען זיך אַרוֹיסְטוּיזָע טִירָאַנִּיש אָז זיין האבעו געקאנַט אַרוֹפְּלִיְּגָעָן אַזְיָינָע באַשְׁרִיּוֹנִיקָּונָעָן. אָז קִין זיך האָט ניט געקאנַט געטאָן זוערטען אָחֶן זוייער צוּשְׁטִימָונָג אָז גוֹטָה הייסונג.

אמְטָזְיָוָה האבעו די רעכטטען פון דער אויבערשאָפט מאָקט שטען-דִּיג באַלְּאַנְגָּט צו די שְׁמָאָטָעָן. באַטש דער לְעַצְטָעָר פֿירְשָׁטָהָט גָּעָט פֿרְזִיבְּרָט זיין צו פֿאָרכְּאָפָּעָן. עס אַיז דערפָּאָר זעהָר ווּעָנִין גָּעוּעָן צו ערְוָאָרְטָעָן, אָז די שְׁמָאָטָעָן זאלען די דָּזְיָינָע רעכטטען אַוְפְּנָעָבָעָן, באָז זונְדָרָם נָאָר ווּעָן זיין האבעו אַקְּדוֹשָׁת צוּרִים אַוְעֲקָנְעַשְׁטָלָט זוייער אַוְרְשִׁפְּרִינְגְּלִיכָּע הֻרְשָׁאָפָּט, וואם אַיז אין דער לְעַצְטָעָר צוית גָּעוּעָן כְּמַעַט ווּי פֿאָרְלוּוּידָעָן.

אוֹיֵף אָזָא אָפָּו באַשְׁטָעַטִּיגָּעָן דִּיזְעָ בִּישְׁפִּילָעָן אָנוֹנוֹר אַיבָּעָר צִיְּנוֹגָג, אָז יעדער זארט הֻרְשָׁאָפָּט דָּאָרָה אַנְהָאָלְטָעָן אַיר אַוְרְשִׁפְּרִינְגָּג לִיבָּע פֿאָרְמָאָג, אָז אָז זַיְּקָאָן באָמָּת זיך גַּעֲנָרְעָרָעָן אָחֶן דער גַּעַפָּאָר צו ברענְגָּעָן אַחוֹבָנוּ אוֹיֵף דער גַּאנְצִיעָר מְלוֹכָה. דָּאָס זַיְּנָעָן די פֿוֹנָקָה טָעָן, וואם אַיד האָב גַּעֲרַבְּעַנְט, אָז זַיְּנָעָן זַוְּרַט דָּא אַנְגַּעַמְעַרְקָט צו זַוְּרַעָן.

ק א פ י ט ע ל נ י י נ צ ע נ .

נס איז באויזען געווארען, או דאט רעכט איבער גויסטיגע אנגעלגענחייטען
לייגט אינגןצען בי די הערשער, און או די אויסטערלייכע פֿאַרְמָן
פֿון דער רעליגוע זאלען זיך געפֿינען אין הסכט מיט דעם
עפֿענְטְּלִיבְּעָן פֿרְיְדָעָן, אויבּ מֵיר ווילען פֿאַלְגָּעָן דעם
געטְלִיבְּעָן גַּעֲזָעָן.

ווען איז האב געוזנט, או די באזיעץ פֿון דער אויבְּעֶרְשְׁטָאָט
מלוכה-המאכט האבען דאט רעכט איבער אלצ'ינג, אוו אzo אללע רעכטען
הענגען אָפּ פֿון זוייערט דעקרעטען, האב איז ניט נאר געמיינט צויטָאַ
ווילְנְגָעָן רעכטען, נאר אויר גויסטיגע רעכטען; זיי דארפֿעָן זין די
אויסטְּיִיטְּשָׁעָר אָו די אַנְפְּרוֹרָעָר פֿון די לאַצְּטָע ווֹי פֿון די ערְשְׁטָאָט.
איז וויל ציהען סְפָּעְצְּיְעָלָעָא אויסטְּרְקָאָמְקָיִיט צו דעם פֿונְקָט אָוּן סְמָבָּאָז
האנדְלָעָן אויספְּרְלִיךְ אָין דעם קָאָפְּטָאָל, ווֹאָרִים אָסְךְ מענְשָׁעָן לְיָיָן
קענען אָפּ, או דאט רעכט צו באַשְׁלִימָן ווֹעֲנָעָן וְלִינְגָּעָן פֿרְאָגָעָן
נהערט צו דער אויבְּעֶרְשְׁטָאָט מלוכה-המאכט אוו ענטזְאָגָעָן זיך זיי
אנצְוּרְקָעָנָעָן אלָס די אויסטְּיִיטְּשָׁעָר פֿון דעם גַּעֲטְלִיבְּעָן רעכט. זיי
נעמען זיך דערפְּאָר די פֿולְעָ פֿרְיוֹוְילְגָּעָן די אויבְּעֶרְשְׁטָאָט צו באַשְׁלִיךְ
דיינען זיך שטעלען פֿאָר גְּרִיבָּט, נאר מָעָר זיך זאנְאָר אויסצְּזָוָּר
שליכען פֿון דער קָרְד, ווֹי אַמְּבָּרְאָיוּסָה האט אָין די אלְלָטָע צִיטְעָן
געטְרָאָשָׁעָט טהער אָרָאָסִים זיך. איז וועל אַבְּעָר ווֹיְטָר אָין דעם קָאָר
פֿיטְעָל ווֹיְזָעָן, או זיי נעמען זיך פֿאָר דעם מִיטְעָל צו צַעְמִילְעָן די
רענְירָוָן אָוּן אויסצְּפְּאָסְטְּרָעָן אָוּנְגָּעָן פֿאָר זוּעָר אַיְגָּעָנָר אוֹיפּ
שְׁטִינְגָּנוּגָּן. איז וויל אַבְּעָר פֿרְיהָעָר אַנְמְעָרָעָן, או די רְעִילְגָּיָעָן באָזָן
קְומָט אַיְדָקָאָפְּט אלָס גַּעֲזָעָן אַיְנְצָגָן אָוּן אלְלִינוּ פֿון די דעקרעטען
פֿון דער אויבְּעֶרְשְׁטָאָט מלוכה-המאכט. נאמט האט ניט סיַין באַזְוּנְדָעָר
מלוכָה צוּוִישָׁעָן מענְשָׁעָן מִיטָּאָוִיסְטָאָמָן אָוּן אַזְוִי ווּוִיטָן. ווֹי, ערְשָׁת
דורְדָר די עַרְדִּישָׁעָן ווְעַלְתְּלִיבָּעָן הערשער. נאר מָעָר די רְעִילְגָּיָעָן צְעָדָה
רעמְאָנוּס אָוּן הסכט מיט דעם עפֿענְטְּלִיבָּעָן פֿרְיְדָעָן אָוּן ווֹאַיְלוּזָן. אָוּן
דערפְּאָר דארפֿעָן זיך באַשְׁטִימָט ווּרְעָעָן פֿון דער אויבְּעֶרְשְׁטָאָט מלוכָה-

מאכט אליאן. איד ריין דא נאר פון די אויסערליךע אָפַהיטונג פון פרומקיות און פון די אויסערליךע רעליגיעזע צערעמאניעס. ניט אבער פון דער פרומקיות אליאן, און ניט פון די אַינְערליךע פֿאָרָה עֶרְלִיכּוֹנְג פון גאט. איד ריין איזיד ניט וועגען די מיטלען דורך וועלכע די נשמה ווערט אַינְערליךּיד געפֿירט צו דער פֿיְיעָרָונְג פון גאט אין דער פשוט'קייט פון האָרְצָעָן.

די אַינְערליךּע פֿאָרָה עֶרְלִיכּוֹנְג צו גאט אין די פרומקיות אליאן געהערו צו דער ספֿערע פון יעדען אַיְינְעָמָס פֿרְיוֹוֹאַטְּנָעָן רעכטנע און קאנען ניט אַוּוּקְעַנְעַמְעָן ווערדען (וּוּ אַיךְ האָב עַם באָזְוִיזָעָן צו ענד פון 7 טען קאָפִיטְעָל). וואָס אַיךְ מייז דא אַונְטְּנָעָר מְלֻכְּתֵּהָשָׁמִים אַיז, דעֲנַק אַיךְ. קלָאָר גַּעַנְג פון דאסָם, וואָס אַיז גַּעַנְגַּט גַּעַוְאָרָעָן אַיז קאָפִיטְעָל 14. אַיךְ האָב דָּאָרָט גַּעַוְיָעָן, אַז אַמעְשֵׁנְדְּרָפְּילְטָם אַם בעטנע גאטָס גַּעַוְיָעָן, וועַז עַד דִּינְטָט צו אַים לְוִוְתָן אַטְּסָס אַיְינְגָעָן באָפְּעָלָעָן דורך טאָז טען פון גערעכְטִינְגִּיט אַיז וּאוּוּלְטַעְמִיקִיט; דערפָּוֹן אַיז גַּעַרְגָּנָעָן, אַז אַיבְּעָרָאל וואָו גַּעַרְעָכְטִינְגִּיט אַיז וּאוּוּלְטַעְמִיקִיט האָבָעָן די קראָפְּטָט פון גַּעַוְיָעָן אַיז באָפְּעָלָן, דָּאָרָט אַיז די מלוכְתֵּהָשָׁמִים.

אַיךְ אַנְעָרָקָעָן קִין אַונְטְּרָשִׂיד ניט צוֹוִישָׁעָן פֿאָלָעָן, וואָו גאט לְעָרָנְט אַיז באָפְּעָלָט די פֿרְאָקְטִיְצְרוֹנָג פון גַּעַרְעָכְטִינְגִּיקִיט אַיז וּאוּוּלְטַעְמִיקִיט דָּוָרָד אַונְזָעָרָעָן נְאָטוּרְלִיכּוּבָּעָן אַיז אַזְוִינָעָן פֿאָלָעָן וואָו גַּאֲטָט מְאָכְט סְפֿעְצִיעָלָעָן אַפְּעָנְבָּאָרְוָנָגָעָן; אַוִיד אַיז די פֿאָרָמָעָט אַפְּעָנְבָּאָרְוָנָג ניט ווִיכְטָג, אַזְוִי לְאָגָג ווי אַזָּא אַפְּעָנְבָּאָרְוָנָג ווערט פֿרְאָקְטִיְצְרוֹט אַיז ווערט אַזְוְלְבָשְׁטָעְנְדִּינְגָּר רַעֲנַנְדְּנָדָר גַּעַוְיָעָן בֵּי די מְעַשְׁנָעָן. דערפָּאָר, אַוִיב אַיךְ ווִיז, אַז גַּעַרְעָכְטִינְגִּיט אַיז וּאוּוּלְטַעְמִיקִיט קִאנָעָן נְאָר באָקְמוּנָעָן די קְרָאָפְּטָט פון גַּעַוְיָעָן אַיז רַעֲכָט דָּוָרָד די גַּעַוְיָעָן פון די מְלֻכְּתֵּהָעָרְשָׁעָר, דָּאָרָפָּה אַיךְ לְיִכְתָּבָּקְוּנָעָן צָום שְׁלָוָם (אַזְוִי ווי די רַעֲכָטָעָן פון די מְלֻכְּתֵּהָעָרְשָׁעָר גַּעַפְּנִינָעָן זִיר אַיז באָזְוִי זִיר דָּעַם קָעְנִינְג) אַז די רַעֲלִינְגָּעָן קָאָז נְאָר באָקְמוּנָעָן די קְרָאָפְּטָט פון גַּעַוְיָעָן דָּוָרָד די מִיטְלָעָן פון יְעָנָעָן, וואָס האָבָעָן אַרְכָּטְזָעָן צָוָבָעָן גַּעַפְּעָרָעָן, אַז גַּעַד עַדְשָׁע הָעָרְשָׁעָר. פון דאסָם וואָס אַיז דא גַּעַזְאָגָט גַּעַוְוָאָרָעָן, אַיז גַּעַד דָּרְוָנָגָעָן, אַז די פֿרְאָקְטִיְצְרוֹנָג פון גַּעַרְעָכְטִינְגִּיקִיט אַיז וּאוּוּלְטַעְמִיקִיט קִיטָּט באָקְמוּנָט נְאָר די קְרָאָפְּטָט פון גַּעַוְיָעָן דָּוָרָד די רַעֲכָטָעָן פון דער אַוּבְּעָרְשָׁטָעָר מְלֻכְּתֵּהָמְאָכָּט; וּאוֹרִים מִיר האָבָעָן גַּעַוְיָעָן אַיז קָאָפְּיָי

מעל 16. אֶזְ אֵין נַאֲטִירְלִיכְבָּן צֹוְשְׁטָאנְד הַאֲט דָּעַר פָּאַרְשְׁטָאנְד נִיט מַעַרְ שִׁין וַעֲכָתְעַן וַוִּיפְּלַע עַר פָּאַרְלָאנְטַן. מַעַר נִיט, דִּי מַעַנְשָׁעַן, לְעַ בענְדִּיג אָונְטָעַר דִּי גַּעֲזָעַן פָּוּ פְּרִיחָעַר אָדָעַר פָּוּ שְׁפָעַטָּעַר, בָּאוּצְעַן רַעֲכָתְעַן וּוָאָס שְׁפְּרִיאַטְעַן זַיְד אָוִיס נַלְיַיךְ מִיט וַיְיַעַר קְרֻעְפְּטָעַן.

צָוְלִיב דִּי דָּאַזְיַינָּע אָוּרְאַכְבָּן קָאנְעַן מִיר זַיְד נִיט פָּאַרְשְׁטָאנְלָעַן. אֶזְ זַיְד זַאֲלָהָבָן עַקְוִיסְטִירְט אֵין נַאֲטִירְלִיכְבָּן צֹוְשְׁטָאנְד. אָדָעַר זַיְד אָוּיסְמָאַלְעַן נַאֲטָאַלְעַן אַלְס אַרְיכְּטָעַר וּוָאָס באַשְׁטְרָאַפְּט מַעַנְשְׁלִיכְבָּן עַבְרוֹתָן; נַאֲרָר מִיר שְׁטָעַלְעַן זַיְד פָּאָר, אֶזְ אַלְעַזְזָעַן זַאֲכָבָן זַיְנָעַן גַּעַשְׁחָן לְוִיט דִּי אַלְגָּעָמְיַינָּע גַּעַזְעַטְעַן פָּוּ דָּעַר וּוּלְטַ-גַּאֲטָר אָזְן דָּאַרְט אֵין נַיְמָא קִין אָוּנְטָמְעַרְשִׂיְד צְוִוְשָׁעַן פָּרוּם אֵין נִיט פָּרוּם, צְוִוְשָׁעַן דָּעַם דִּיְנָעַם (וּוְיַיְלָהָה זַאֲגָט) אָזְן דָּעַם אָוּמְרִינְעַם, וּוְיַיְלָהָם אֵין גַּעַזְעַן קִין מַעַגְדָּה לִיְבְּלִיטִיט נִיט פָּאָר גַּרְעַכְטִינְקִיט אָזְן נִיט פָּאָר קִין וּוּלְטַעְטִינְקִיט. כְּדִי, אֶזְ דִּי אַמְתָּע' לְעַרְעַן פָּוּ פָּאַרְשְׁטָאנְד. וּוָאָס דָּאָס מִינְעַט (וּוְיַיְלָהָה זַאֲגָט נִיט פָּוּ קָאַפְּטִיטָל 4) דִּי אַמְתָּע' גַּעַטְלִיכְבָּן לְעַרְעַן. זַיְד לְעַן קָאנְעַן באַקְוּמָעַן דִּי קָרָאַפְּט פָּוּ אַבְּסָאַלְוָעַן גַּעַזְעַטְעַן אֵין רַעֲכָתְעַן אָזְן גַּעַזְעַטְעַן נִיטְיַיְגָה. אֶזְ יַעֲדָר יַחְדָּר זַאֲלָהָבָן זַיְן נַאֲטִירְלִיכְבָּן רַעֲכָת אָזְן עַס אַרְיבְּעַרְטָרָאַנְעַן עַנְטוּדְעַר אַוְיָף דָּעַר גַּעַולְשָׁאַפְּט אַלְס אַגְּנָצָעַר. אָדָעַר אַוְיָף גַּעַזְעַטְעַר קָרְפְּטָרְשָׁאַפְּט פָּוּ מַעַנְשָׁעַן. אָדָעַר אַוְיָף אֵין מַעַנְשָׁעַן. עַרְשָׁת דָּאַמְּאַלְסָט, הַוִּבְט אָזְן אַוְפְּצָוְלִיכְבָּן פָּאָר אָנוּן וּוָאָס עַס אֵין אַזְוִינָן גַּרְעַכְטִינְקִיט אָזְן וּוָאָס אָוּמְגְּעַרְכְּטִינְקִיט. וּוָאָס אֵין יוֹשָׁר אָנוּן וּוָאָס אֵין נִיט יוֹשָׁר.

דָּעַרְפָּאָר אֵין עַס וּוָאָס גַּרְעַכְטִינְקִיט אָזְן אַבְּסָאַלְוָעַן אַלְעַז בְּלִילָהָם פָּוּ פָּאַרְשְׁטָאנְד, אַיְנְשָׁלִיסְעַנְגָּרָן דִּי לְבָעַ צָום שְׁכוֹן, באַקְוּמָעַן דִּי קָרָאַפְּט פָּוּ גַּעַזְעַטְעַן אָזְן אַיְנְצָיָג אָזְן אַלְיַיְזָן דָּוָרָד דָּאָס רַעֲכָת פָּוּ דָּעַר רַעְגְּרוֹנָגָה. דָּאָס מִינְעַט (וּוְיַיְלָהָה זַיְן הַאֲבָנָעַן גַּעַזְעַזְעַן אֵין וּלְבָעַן קָאַפְּטִיטָל) אַיְנְצָיָג אָזְן אַלְיַיְזָן דָּוָרָד דִּי דָּעַקְרָעַטָּן פָּוּ דִּי וּוָאָס נַאֲזָעַן דָּאָס רַעֲכָת צָוּ רַעְגְּרוֹרָעָן. אַוְיָף אַזְוִי פְּוּל וּוְיַיְלָהָה זַיְן דִּי מַלְכְּתִּיזְהָשִׁים באַשְׁטְיוּת אַיְנְאַנְצָעַן פָּוּ דִּי רַעֲכָתָעַן, וּוָאָס וּלְעַרְעַן אַגְּנָעַוְעַנְדָּרָעָט אֵין גַּרְעַכְטִינְקִיט אָזְן וּוּאַוְלְטַעְטִינְקִיט. אָדָעַר אֵין דָּעַר אַמְתָּעַר דָּעַר לִיְגָעָ, אֵין גַּעְרָוָנָגָה. (וּוְיַיְלָהָה זַיְן הַאֲבָנָעַן באַחְוּפְטָעַט) אֶזְ דִּי מַלְכָותָדִי דִּי עַרְשָׁתָמְלִיכְה-מַעְכָּטָעַן ; עַס מַאֲכָת דָּרְבָּי קִין אָוּנְטָמְעַרְשִׁיד נִיט צִי דִּי רַעְגְּנוּעָ וּוּרְטָמְלִיכְעַנְמוּנָה דָּוָרָד אָנוּנְעַרְעַן נַאֲטְרְלִיכְבָּן פָּעַ

הינסיטען, אָדער דורך אָפֿעַנְבָּאָרְוָן; די באַחֲוִיפְּטוֹן אָיז דִּיכְכִּינְג אָיז
בִּידְעַ פָּאֶלְעָן, ווַיֵּלְכַּדְעַ אָיז אַיִּינְעַ אָנוּ דִּיעַלְבַּע אָנוּ זַוְּשַׁטְּ אַנְטָ
פְּלַעַטְטַ דָּרְךְ גָּתָם, גָּאנֵץ גְּלִיאַר אֹוּפְּ וּאָסְטַ פָּאָר אָזְ אָוּפְּ וּזְ וּוּרְטַ בָּאָר
קָאנְטַ צַוְּ דִּי מַעְנְשָׁעַן.

אט אָזְ אָיז גַּעַוְוָעַן נַוְוָעַן נַוְיְוָיג, כְּדִי צַוְּצַוְנְעַבְעַן צַוְּ דָּרְךְ רַעַלְגַּעַן וּאָסְטַ
אָיז אַנְטְּפְּלַעַטְטַ גַּעַוְוָעַן דָּרְךְ דִּי נְבָאִים די קְרָאָפְּטַ פָּוּ גַּעַוְעַ
צַוְּשַׁעַן אִידְעַן, אָז יַעֲדַר אַיִּינְעַר צַוְּשַׁעַן זַוְּ וְאָלְ אַפְּזַאנְעַן פָּוּ
זַיְוַן נַאֲטְרִילְכַּעַן רַעַכְתַּ, אָנוּ אָז אָלְעַ וְאָלְעַן מַסְכִּים זַיְוַן צַוְּ גַּעַהְאַרְכַּעַן
נַאֲרַ יַעֲנַע בָּאָפְּלַעַן, וּאָסְטַ גָּאתְ וּוּטַעַן צַוְּ זַיְוַן אַנְטְּפְּלַעַקְעַן דָּרְךְ דִּי
נְבָאִים; פָּוְנְקַטְט אָזְוַי עַמְּ קְוָמְטַ פָּאָר אִין אָ דָעַמְּאַקְרָאַטְיַע, וּזְ אַירְ
הַאֲבָעַס גַּעַוְוִיּוֹעַן, וּוּאוּ די מַעְנְשָׁעַן זַיְוַן אָלְעַ מַסְכִּים צַוְּ לַעֲבַעַן לַוִּיטַ
די פָּאַרְשְׁרִיפְטַעַן פָּוּ פָּאַרְנוֹפְטַמַּ, בָּאַטְשַׁ די הַעֲבָרְעָרְ הַאֲבַעַן אַרְיַיְ
בָּעַרְגְּעַטְרָאַגְעַן זַיְוַעַרְ רַעַכְתַּעַן אֹוּפְּ גָּאתְ, זַיְנְעַן זַיְוַן גַּעַוְוָעַן אַיִּםְ
שְׁמַאְנַדְטַ עַמְּ צַוְּ מַאְזַן גַּבְעַר אִין טַעַרְעַי וּזְ אַיִּן פְּרָאַקְטִיקַע, וּוּאַרְיַי דָּרְ
אַמְּתַ אָזְ, (וּזְ מַיְרַ הַאֲבַעַן עַמְּ אַיִּופְטַעַן בָּאַוְוִיּוֹעַ) אָז זַיְוַן הַאֲבַעַן אַנְגַּעַן
הַאֲלַטַּעַן זַיְוַעַר רַעַכְתַּעַן פָּוּ אַוְיְבָרְשְׁטַעַר מַלְוְכָהָהָרְשָׁאַפְטַ בֵּין זַיְוַן הַאֲרַ
בָּעַן עַמְּ אַרְיְבָרְגְּעַטְרָאַגְעַן אֹוּפְּ מַשְׁהַיְ, וּוּלְכַעַר אָיז גַּעַוְוָעַן דָּרְ
אַבְּסָאַלְוְטַעַרְ קַעַנְגַּ, אָזְוַי אָזְ נַאֲרַ דָּרְךְ אִיםְ הַאֲטַ גָּאתְ רַעַנְיָרְטַ אַבְּעַר
די הַעֲבָרְעָרְ. אָזְ טַאַקְעַ דָּרְפָּאַרְ וּאָסְטַ די רַעַלְגַּעַן בָּאַקְוּמַטְ נַאֲרַ די
קְרָאָפְּטַ פָּוּ גַּעַוְעַזְ דָּרְךְ די מִיטְלַעַן פָּוּ דָרְ אַוְיְבָרְשְׁטַעַר מַלְוְכָהָהָ
מַאְכַּטְטַ אָיזְ מַשְׁהַי גַּעַוְוָעַן אַנְמַעְכְּתַיְן צֻוְּמַן בָּאַשְׁטְרָאַפְעַן יַעֲנַעַן וּאָסְטַ
בָּעַן פְּרִיהָרְ פָּאָרְ דָּעַם בָּונְדַ, אָזְוַי דָּאָסְטַ הַיִּסְטַ בָּעַת יַעֲנַעַן הַאֲבַעַן נַאֲרַ
בָּאַזְוּמַעַן זַיְוַעַרְ רַעַכְתַּעַן, מַחְלֵל שְׁבַת גַּעַוְוָעַן. (שְׁמוֹת, קָאָפְטַ, 16, פָּסָוק
(27). עַרְתַּה אָטַט עַס אַבְּעַר גַּעַקְאַנְטַ טָאַזְ נַאֲרַ דָּעַם וּזְ דָרְ בָּונְדַ אָיזְ אַפְּ
גַּעַשְׁלָאַסְעַן גַּעַוְאַרְעַן. (בָּמְדָבָר, קָאָפְטַ, 15, פָּסָוק 36). וּוַיֵּלְכַּדְעַר אַיִּדְ
נַעַרְתַּה אָזְ זַיְדַ אַפְּגַעַזְאַנְטַ פָּוּ זַיְנַעַן נַאֲטְרִילְכַעַן רַעַכְתַּעַן אָזְ דָרְ גַּעַר
בָּאַטְטַ וּוּעַגְעַן שְׁבַת הַאֲטַט בָּאַקְוּמַעַן די קְרָאָפְטַ פָּוּ אַגְּזַעַן.

אָזְוַי צַוְּ עַנְדָה, נַאֲרַ דָרְ צַעַשְׁטָרוֹנְגַעַן פָּוּ דָרְ אַיִּדְשַׁרְטַ מַלְוְכָהָהָ
צַוְּלַיְבַּ דָרְ זַעַלְכַעַר אַוְרְזַאְרַ די אַנְטְּפְּלַעַטְטַ רַעַלְגַּעַן אַוְיְפְּגַעַנְהָרְטַ צַוְּ
הַאֲבַעַן דִּי קְרָאָפְטַ פָּוּ אַגְּזַעַן. עַס אָיזְ קִיְיַן סְפָמְ נִימְטַ, אָזְ אָזְוַי גַּיְדַ
וּזְ דִּי אִידְעַן הַאֲבַעַן אַרְיְבָרְגְּעַטְרָאַגְעַן זַיְוַעַרְ רַעַכְתַּעַן אֹוּפְּ דָעַם קָעַ
נִינְתַּ פָּוּ בָּגְלַ, הַאֲבַעַן דִּי מַלְכָהָהָשָׁמִים אָזְוַי דָּאָסְטַ הַיִּלְגַּעַן רַעַכְתַּ אֹוּפְּ
גַּעַהְעָרְטַ צַוְּ עַסְוִיסְטְּרָעַן. וּוּאַרְיַי דָרְ בָּונְדַ דָּרְכַּ זַעַלְכַעַן זַיְוַן הַאֲבַעַן

פארישפראכען צו געהארכען אלע שפּוֹרְכָּעַן פּוֹן גָּאת אֵין גַּוְאָרְכָּעַן אָומֶר נִלְתִּיג, אָוּן דֵּי מִלְכֹּת הַשְׁמִים, וּוְאָס אֵין בָּאוּרְטָן גַּוְעָוָן אָוִיפּ דַּעַם. האט אָוִיד אוּפּגַּעַה עֲהַרְטָן צו עַקְוִיסְטִירָעַן. דֵּי העברער האבען לענ' געד נִיט גַּעֲקָאנְט בְּלִיּוּבָּעַן דָּעֵרְבִּי, זַוְיל זַוְיעַרְעַן רַעֲכָטָעַן האבען מַעַר נִיט בָּאַלְאָנְגָּט צו זַיְינָר צו דֻּעַם קַעַנְגִּי פּוֹן בְּבָל, וּוְעָמָן זַיְינָר האבען גַּעַמּוֹת פָּאַלְעָנוֹן (זַיְיַי עַס אַוְן גַּעַוְוִוְוָן גַּוְאָרְכָּעַן אֵין קַאְפִּיטְעָל 16) אָוּן אלצְדִּינְג. (ירמיהו, קַאְפִּיטְעָל 29, פְּסָקָה 7) אָוּן זַיְיַי אַוְיסְדְּרִיךְלִיד מַתְרִיא: „אָוּן אִיר זַאלְט זַובָּעַן דֻּעַם פָּרִידָעַן פּוֹן דָּעַר שְׁתָאמָט, וּוְאָוְהִי אִיךְ חָאַב אִיךְ פָּאַרְטְּרִיבָּעַן, אָוּן אִיר זַאלְט בְּעַטָּעַן גַּאֲפָר אִיר, זַואָר רִים נַאֲר אֵין אִיר פָּרִידָעַן וּוּטַע אִיר האבען פָּרִידָעַן“. אַבְּעַר זַיְיַי האַז בעו נִיט גַּעֲקָאנְט זַובָּעַן דֻּעַם פָּרִידָעַן פּוֹן דָּעַר שְׁתָאמָט אלְס אַזְוִינְעַן, וּוְאָס האבען אַחַלְקָאַיְינָן דֵּי דָעַר רַעַנְרוֹגָן, נַאֲר מַעַר נִיט זַיְיַי שְׁקָלָפָעַן. זַיְעַנְדוֹג נַאֲר גַּעַפְּאַנְגָּנוֹעָן, האבען זַיְיַי נַאֲר גַּעֲקָאנְט גַּעַהְאָרְכָּעַן אֵין אלצְדִּינְג, זַיְיַי אַוְיסְמִירְדָּעַן אַוְיְפְּרִיזְוּנְגָּנוֹן אָוּן אַפְּהִיטָעַן אלְעַזְוָעַן פּוֹן הַאנְד, זַיְיַי פָּאַרְשְׁוִידָעַן דֵּי דָאַזְוָעַג גַּעַזְוָעַצְוָן זַאלְעָנוֹן נִיט זַיְיַי פּוֹן זַיְעַרְעַי אַיְגָעָנָן גַּעַזְוָעַצְוָן. עַס אֵין אַוְיַק אַזְוָע אַוְמָן גַּעַנְגָּן קְלָאָר בָּאוּוּיָעָן, אָוּן דֵּי רַעַלְגִּיּוֹעַ האט בֵּי דֵי העברער באַקְוּמָעַן דֵי פָאַרְמָעַן פּוֹן גַּעַזְוָעַ נַאֲר דָּרְדָּר דָּאַס רַעַכְתָּן פּוֹן דָעַר אַוְיבְּעַרְשְׁטָעַר מַלְכְּהַמְּאַכְּטָן; אָוּן זַיְיַי מַעַר נִיט גַּעֲקָאנְט אַוְיְפְּגַּעַנְמוֹעַן וּוּרְעָרָעַן אלְס דָּאַס גַּעַזְוָעַן פּוֹן דָעַר באַטְרַעְפָּעַן דָעַר מַלְכָה, נַאֲר אלְס דָעַר אַלְוּעַלְטְּלִיבָּעַר פָּאַרְשְׁוִידָעַן. אִיךְ זַאֲג פּוֹן פָּאַרְשְׁטָאָנְד, וּוְאָרִים דֵי אַלְוּעַלְטְּלִיבָּעַר רַעַלְגִּיּוֹעַ אֵין נַאֲר נִיט גַּעַוְוָעַן באַקְאָנְט דָּרְדָּר אַנְטְּפְּלַעְקָוָן. מִיר קַאֲנָעַן דָעַרְפָּאָר צִיהָעָן דֻּעַם אַלְגְּעַמְיִינָם שְׁלָוָם. אָוּן רַעַלְגִּיּוֹעַ, נַאֲנָץ גַּלְיִיךְ זַיְיַי אֵין אַנְטָפְּלַעְקָוָן פָּלְעַט דָּרְדָּר אַוְנוּעָרָעַ נַאְטְּרִילְכָּע אַיְגָעָנְשָׁאַפְּטָעַן אַדְרָעַ דָּרְדָּר נַבְּיאָים, באַקְוּמָט דֵי קְרָאָפְּטָעַן אַבְּעַפְּהָלָהּ מַעַר נִיט זַיְיַי דָעַרְעַטָּעַן פּוֹן דֵי, וּוְאָס הַאַלְטָעַן דֵי אַוְיבְּעַרְשְׁטָעַר מַלְכְּהַמְּאַכְּטָן; אָוּן אַזְוִינְעַן הָאַט נִטְמָן נִיט קִיוּן באַזְוּנְדָּרְעַר קַעַנְגְּרִיךְ צַוְּשִׁיעָן מַעְשָׂעָן, מִיט אַוְיסְ-

נִטְמָן אָוּן אָוִיפּ אַזְוִי וּוּיְטַזְוִי עַרְגְּנִירְט דָּרְדָּר עַרְדִּישׁע הַעֲרָשָׂר. מִיר קַאֲנָעַן אִיצְטָזְוָן אֵין אַזְוָעָרְעַן לִיכְטָמָן, וּוְאָס אֵין גַּעַנְגָּט גַּעַד וּוּרְאָרָעַן אֵין קַאְפִּיטְעָל 4. נַעֲמָלִיר, אָז גַּאֲטָמָס אלְעַזְוָעַן באַפְּעַלְעָן אַנְתָּהַאַלְטָעַן אֵין זַיְד אַיְבִּינְעַן אַמְּתָעַן אָוּן אַנוּטוּוּנְדִּינְגְּקִיטָן. אָוּן אָז מִיר קַאֲנָעַן נִיט באַגְּרִיְּפָעַן גַּאֲטָמָס אַלְס אַפְּרִינְעַץ אַדְרָעַ גַּעַזְוָעַנְבָּעַר, וּוְאָס גַּעַט גַּעַד

זעצעען צו דער מענשחיהם. צוליב דער אורוזאָד באַקומווע גאנט'ס פאָר שרייפטעו, צי זוי זיינגען אַנטפֿלעקט דורך אונזערע נאָטירליכע אַיגענען שאָפֿטען אַדרָּר דורך נבְּיאָים, ניט באָלֶד אוֹיף אָן אַרט דִּ קְרָאָפְּט פֿוֹ בְּאָפֿעלְעָן. מער ניט זוי באַקומווע אָזָּא קְרָאָפְּט נָאָר פֿוֹ דִּ, אַדרָּר דורך דִּ פְּאָרְמִיטְלְוָגְגָּן פֿוֹ דִּ. וּאָסָּה האָכְעָן אָרָעָת צוֹ רְעַנְגְּרוּעָן אָזָּו צוֹ שָׁאָר פֿוֹ גְּנוּזָעָן. נָאָר דורך אָט דִּ מִיטְלָעָן דְּעַגְּרָט גָּאנְטָצָוּזָעָן דִּ מענשען אָזָּו רְעַנְגְּלוּרָט דִּ מַעְנְשָׁלְיְיכָע גַּשְׁעַפְּטָעָן מִיט גַּרְעַבְּטִינְקִיט אָזָּו יוֹשָׁר.

דורך שלום וווערט אַונְטְּרַעְשְׁטִיצָט דורך דִּ עֲרַפְּאָרָוָגָן, וּאוֹרִים מֵוָיָּה גַּעֲפִינְגָּן שְׁפָרְעָן פֿוֹ גַּעֲטְלִיכָּר גַּרְעַבְּטִינְקִיט נָאָר אַיְזָן פְּלָעַצְעָר וּאוָי גַּרְעַכְטָעָן מַעְנְשָׁעָן פְּרִירָעָן דִּ הַעֲרָשָׁאָפָּט; אַיְזָן אַנְדְּרָעָר עַרְעָטָר בְּאָז פְּאָלָט דָּעַרְזְּעַלְבָּר שִׂיקְזָאָל (וּוִידְעָרָהָלְעָנְדָן שְׁלָמָהָס וּוּרְטָמָר) אָוֹיף דָּעָם גַּרְעַכְטָעָן זֹוי אָוֹיף דָּעָם אָוְמְגַנְגַּרְעַכְטָעָן. אָוֹיף דָּעָם רִינְגָּעָם זֹוי אָסָּר אָסָּר, צִי הַעֲרָשָׁת נָאָר גָּאנְטָס הַשְּׁנָחָה דִּירָעָט צְוּיְישָׁעָן דִּ מעַנְיָה שְׁעָן, אָזָּו צִי פִּירָט עָרָגָר דִּ זָאָנְצָעָן נָאָסְטוֹר פָּאָר זַיְעָר נְזָעָן?

אָזָּו זֹוי זֹוי סִי דורך פְּאָרְשְׁטָאָנד אָזָּו סִי דִּ עֲרַפְּאָרָוָגָן זָאָנְעָן אָזָּן, אָזָּו דָּמָן גַּעֲטְלִיכָּר רָעָכָט אָזָּו אַינְגָּאנְצָעָן אַפְּהַהְעָנְגָּן פֿוֹ דִּ דָּעַל רָעָטָעָן פֿוֹ דִּ וּוּעֲטְלִיכָּר הַעֲרָשָׁר זָיְנָעָן דִּ פְּאָסְעָנְדָן אַוִּיסְטְּרִיטְשָׁר פֿוֹ דָּעָם דָּאָז וּוּעֲטְלִיכָּר הַעֲרָשָׁר זָיְנָעָן דִּ פְּאָסְעָנְדָן גַּעֲדוֹנְגָּעָן, אָזָּו דִּ זָיְנָעָן דִּ וּוּעֲלִיכָּר זָאָמָן זָיְנָעָן דִּ מִיר אִיצְט זָיְנָעָן, זָאָרִים עָם אָזָּו צִי וּוּזָעָן, אָזָּו דִּ אַוִּיסְטְּרִילִיכָּר אַפְּהַיְוָתָן פֿוֹ רָעָעָלְיָה אָזָּו דִּ זָאָנְצָעָן אַוִּיסְטְּרִילִיכָּר פְּרָאָקְטִיסָּקָט פֿוֹ פְּרוֹמְקִיט דָּאָרְפָּעָן גַּעַל בְּרָאָכָט וּוּרְעָעָן אָזָּו אַיְנְקָלָאָנג מִיט דָעָם עַפְּנְטְּלִיכָּר פְּרִירָעָן אָזָּו מִיט דָעָם וּוּאַוְלְזִיְּזָן פֿוֹ דִּ מַעְנְשָׁעָן, אָוּבָמָר וּוּלְעָן פְּאָלְגָּעָן גָּאנְטָאָז אָוֹיף דָעָם רִיבְטָגָעָן אָפָּן. זָוָעָן דָּאָמָן וּוּטָבָאָזָוָעָן וּוּעָעָן, וּוּלְעָן מִיר לִיְכָט פְּאָרְשְׁטִיוֹן זֹוי אָזָּו דִּ אַוִּיבְּעַרְשְׁטָעָמָלְכוֹה הַעֲרָשָׁר זָיְנָעָן דִּ פְּאָסְגָּעָן אַוִּיסְטְּרִיטְשָׁר פֿוֹ דָּעַלְגָּעָן אָזָּו פְּרוֹמְקִיט.

עמָ אָזָּו זַיְכָעָר, אָזָּו דִּ פְּלִיכְטָעָן צִוְּיָנְגָּעָן דִּ הַעֲכָסָּה טָע וּוּאָס אָמְעָש קָאָו עַרְפִּילְעָן; זֹואָרִים אָוּבָמָר דִּ רְעַנְגְּרוּנָגָן וּוּוּרָט אַוּוּקְגַּעְנְוּמָעָן, קָאָו קִיְּזָן נָוְטָע זָאָד נִיט אַנְחָאָלְטָעָן; עַם הַיְבָעָן זִיד אָזָּו רִיסְטְּרִיְּעָן, אָזָּו בִּזְיָקִיט אָזָּו אַנְאָרְכִּיעָן רְעַנְגְּרוּנָגָן אַוְמְבָאָשְׁרָעָנְקָט אָזָּו מִיטָּעָן פֿוֹ אַלְגְּעָמְיָינָעָם שְׁרָעָקָעָן. דָּרְפָּאָר קָאָו נִיט זִיְּזָן פְּלִיכָּט

זו אונזער שכן, וואם זאל ניט ווערטען פון זינד, אויב זי ענמהאלט אין זיד א שארען זו דעם גאנצען שטאט; אויך קאן ניט זין פון זינד גענען אונזער פלייכט זו אונזער שכן, אדרער בעפם וואם אנדריש ווי טריוקיות, אויב מיר טווען איזוינס מיט דעם צוועק זו פאראחיטען דעם שטאט. צום ביישפיל: אבסטרקט גענעמען איזו מײַן פלייכט, ווען מײַן שכן קרייגט זיד מיט מיר און וויל אולען דענ侃ען, איז אים אפזונגעבען אויך מײַן ראק; אבער אויב זאלען דענ侃ען, איז איז האנדלונג איז שעדריך פאר דער אנהאלטונג פון שטאט, דראף איד אים ברענען פארץ' נעריכט, אפיילו דאמאלסט ווען ער שטייט איז געפֿאָר פֿאָרְשֵׁט צו ווערטען איזוֹ טוּיט.

צוליב דער אוואר ווערט מאנילוס טאָרְקוּוֹטָס פֿאָרְעָט, וויל זיין פֿלִיכְט צום עפֿעַנְטְּלִיכְבָּן ווֹאוֹלוֹיְזָן האָט בְּיִ אִים אַרְבִּיבְּרָגְּנוּוֹוְיָה גען זיּוֹן פֿלִיכְט צו זיּוֹן קִינְדְּרָעָר*) דערפּוֹן איז געדראָנְגָּן, איז דאס ווֹאוֹלוֹיְזָן איז דאס העכְּסְטָע גַּעֲזָעָז צו וועלבּען אַלְעָ אַנְדְּרָעָ גַּעֲזָעָז. געטְלִיכְעָ אַזְּזֶנְשְׁלִיכְעָ דְּרָפְּפָעָן זִיד צַוְּפָאָסָעָן.

אַזְּזֶנְשְׁלִיכְעָ אַזְּזֶנְשְׁלִיכְעָ אַזְּזֶנְשְׁלִיכְעָ דְּרָפְּפָעָן נָאָר פּוֹן העכְּסְטָע גַּעֲזָעָז הַרְשָׁעָר

*) די זאגע דערצ'ילט, איז איזן צוּיַּת פּוֹן צוּוִיתָעָן פֿוֹנִישָׁעָן קִרְיוֹג (פֿוֹנִישָׁעָן דִּי רְוִימָעָר אַזְּנָן קָאָרְטָאָגָעָן) הַאָט אַיְגָנְעָר פּוֹן דִּי קָאָנְטָולָעָן, מאָר נְילָוָס טָאָרְקוּוֹטָס בְּדִי צוּ פֿאָרְשְׁטָאָרְקָעָן דִּי דִיסְצְּפָּלִיכְיָן אַזְּנָן דָּרָעָ אַרְמָיָן אַרְיְוָסְגַּעְגַּבָּעָן אַ בָּפְּעָל, אַזְּזֶנְשְׁלִיכְעָן טָאָר זִיךְ נִיט אַרְיְוָנְלָאָזָעָן אַזְּנָן אַ קָּאָמָפּ מִיט דֻּעָם שָׂוָּנָא אַחֲנָן זיּוֹן אַוְיסְדָּרְקִילְבָּעָן בָּפְּעָל. אַבעָר זיּוֹן אַיְגָעְנָעָר זוֹן אַזְּזֶנְמָאָל אַזְּזֶנְמָאָל שְׁטָאָרָק בָּאַלְוִידִינְג גַּעֲוָאָרָעָן פּוֹן אַ רְיְוָהְרִיפְּרָעָר פּוֹן שָׂוָּנָא, אַזְּזֶנְמָאָל אַזְּזֶנְמָאָל אַזְּזֶנְמָאָל פֿאָרְגָּעָסָעָן אַזְּזֶנְמָאָל פֿאָטְשָׁרָס בָּפְּעָל, הַאָט זִיךְ אַרְיְוָגְּעָוָוָאָרָעָן אַזְּיִיףְּ דֻּעָם בָּאַלְוִידִיגָּר, אַיְם דָּרְשְׁתָאָפָּעָן אַזְּנָן מִיט טְרִיאָוָמָפּ פִּירָעָנְדִּיגְיָה דִּי וּוּאָפָּעָן פּוֹן דֻּעָם גַּעֲטוּוֹתָעָטָה, זִיךְ אַומְגָעָקָרָת צָרוּךְ אַזְּנָן זיּוֹן לָגָעָר. אַבעָר דָּרָעָ פֿאָטְשָׁר הַאָט אַיְם בָּאַגְּעָנָעָנָט מִיט אַ פֿיְכָנְדָמָעָן בְּלִיק, הַאָט דָּוָרָךְ דִּי טְרִומְיְתָעָרָטָס גַּעֲלָאָזָט פֿאָרְזָאָמָלָעָן דִּי סָאָלְדָאָמָעָן אַזְּנָן הַאָט פֿאָרְשֵׁט דֻּעָם זָוָן צָוָמָת. דָּרָעָ פְּסָק אַזְּנָן דָּוְרְכְּגָעְפִּירָת גַּעֲוָאָרָעָן פָּאָר דִּי אַוְוִיגָעָן פּוֹן פָּאָטָמָעָר אַזְּנָן פּוֹן דָּרָעָ אַרְמָיָן אַזְּזֶנְמָאָל גִּיחָ, אַיְודָעָר דִּי פֿאָרְזָאָמָלָשָׁע אַבָּעָן בָּאַזְּזֶנְמָאָל צָוָיְזָעָן צָוָיְזָעָן צָוָיְזָעָן פָּאָרְזָאָמָלָשָׁע אַבָּעָן אַזְּזֶנְמָאָל דָּוְרָות אַזְּזֶנְמָאָל בְּלִוטְגָּעָ שְׁטְרָעְגְּקִיָּת פּוֹן מָאָנִילָס גַּעֲלִיבָעָן אַתְּהָרָה פָּאָר דִּי רְוִימָיָשׁ וּוּגָנָד. — דָּרָעָ אַיְבְּרָוּעָצָעָר.

צ'ו באשטימען וואס עס איז נויטיג פאר דעם עפנטטיליכען ואוילזון
 איזון פאר דער זיכערקייט פון שטאט איזן אירוסצונגבען די פאסינגע
 באפעלען; דערפער איזן עס איזיד די אוינטנאכע נאָר פון דעם העסַּטַּע
 מלוכחהערשר ער צו באשטימען די גראונציגען פון אונזער פְּלִיבְּטוּעַ
 צ'ו אונזער ש'ן; מיט אנדרער ווערטער ער צו באשטימען ווי איזו מיר
 זואָלען געהארכען גאט. מיר קאנען אויף אוז אופן קלאר פְּאֶרֶשְׁטִיּוֹן
 זוווי דער אויבערשטער מלוכחהערשר ווערט דער אויסטיטשער
 פון דער רעלנייע. און וויטער, איז קיינער קאו ניט דינען גאט אויף
 דעם ריבטינגען אופן. אובי דרי פראקטיק פון זיין פרומקיט שטימט
 ניט איזו מיט דעם עפנטטיליכען ואוילזון; אדרער, מיט אנדרער ווערט
 טער, אובי ער פְּאֶלֶגֶט ניט בלינד אלע געזען פון דעם אויבערשטער
 מלוכחהערשר.

נאוחין זוי זיינע פֿאַרְפִּירְט גַּעוֹאָרְעַן אֵין גַּעֲפָנְגַּעַנְשָׁאָפֶט ; אָנוּ קְרִיסְטָן, וְעוֹן עַד הָאָט דְּעֻרְזָעַן. אָנוּ זַיְוִילְעַן צְוִישְׁפְּרִיט וְעוֹרְעַן אַיבְּעַר דָּעַר גַּאנְצָעַר וּוְעַלְטַן, הָאָט זַיְוִילְעַן גַּעֲזָאָנָם, אָנוּ זַיְוִילְעַן זַאֲלָעַן תָּאָן זַיְיעַרְעַ פְּלִיכְבַּן טָעַן צַוְּלָעַ מְעַנְשָׁעַן אַחֲוָאָוִיסְנָאָם. אַט דֵּי אַלְעַ בִּישְׁפְּלַעְעַן וּוְיְזָעַן, אָנוּ דֵּי רַעְלִינְגַּע אֵין שְׁטַעְנְדָרְגַּן גַּעֲמָכְט גַּעֲוָאָרְעַן צַוְּזִיְן בְּהָסְכָם מִיתְדָּעַם עַפְעַנְטָלְיִיכְעַן וּוְאוּיְלוֹזָן. אַבְּעַר פְּילִיכְט וּוְעַט וּוְעַר עַם אֵין פְּרַעַן גַּעַן : אֹוְבָּ אַזְוִי, טָא מִיטַּן וּוְעַלְכָּעַן רַעְבָּט הָאָבָעַן דָּעַן דֵּי תַּלְמִידִים פָּוּן קְרִיסְטָוָם, זַיְיעַנְדִּיגְ פְּרִיאַוָּאָטָמָנָע בִּירְגָּנָעָר, גַּעְפְּרַעְדִּינְגַּט אֵין רַעְלִינְגַּע ? אַיד עַנְטְּפָעָר, אָנוּ זַיְוִילְעַן עַם גַּעֲטָאָן אַוְיְפַּיְזָן סְמָךְ פָּוּן דָּעַבְט אָנוּ מַאְכָט וּוְאָס זַיְוִילְעַן בָּאָקְמוּנָן פָּוּן קְרִיסְטָוָם ? גַּעַנְגָּעַן דֵּי אָוְמָרְדָּ רַיְעַנְעַ גַּיְסְטָעַר (מַאתִי קָאָפַט, 10, פָּסָוק 1). אַיד הָאָבָשָׂוִוִי בָּאָמְעָרְקָט אַיְזָן קָאָפְּיְטָעַל 16, אָנוּ זַאֲלָעַן זַיְעַנְעַן מְחוּיבָן צַוְּגַעְעָרְבָּעָן אַטְרָאָן, סִירַ דָּעַן וּוְעַן מְעַן בָּאָקְומָטָן פָּוּן נָאָט דָּרְדָּ אָוְמְצָיוּיְפְּעַלְחָאָפְּטִינְגָּע אַנְטְּפְּלָעַן קוֹנְגָּן אַפְּרַשְׁפְּרַעְכָּעַן פָּוּן הַיְּלָא אַנְטְּקָעְגַּעְעַן אִים ; דָּעְרַפְּאָרָר אַלְקִינְעַר נִיטָּמָט נָעַמְעַן קִיְּוִן בִּיְשְׁפִּילָן פָּוּן דֵּי אָפְּאַסְטָאַלְעָן אַיְדָעָר וּוְעַר קָאָן אַלְיָוָן אַיְזָן בָּאַוְיְזָעַן נְסִים. דָּעַר פּוֹנְקָט אַיְזָן קָלָאָרְעָר אָרוּיְסְגָּעְבָּרְאָכָט דָּרְדָּ דָּעַם בָּאַפְּעַל פָּוּן קְרִיסְטָוָם צַוְּגַעְעַן תַּלְמִידִים : „הָאָט קִיְּוִן מוֹרָא נִיטָּפְּאָר דֵּי וְאָס דָּעַר/הָרְגָּנָעָן דָּעַם גָּוָךְ“. (מַאתִי קָאָפַט, 10, פָּסָוק 28) אֹוְבָּ דָּעַר בָּאַפְּעַל וּוְאַלְטָ אָרוּיְגָּנְלִילְיָגָט גַּעֲוָאָרְעַן אוֹוָה יְעַדְעַן אַיְינָעָם, וּוְאַלְטָ טָעַן רַעְגְּיוֹנָגָעָן גַּעֲוָוָעָן נַצְלָאָן אַיְזָן שְׁלָמָהָס וּוּעְטָרָטָר : (מַשְׁלִי, קָאָפַט, 24, פָּסָוק 21) „הָאָבָ מוֹרָא, מִיְּוִן וּזָן, פָּאָר נָאָט אַיְזָן פָּאָרְזָן קָעְנִיגָּג“. וּוְאַלְטָעַן גַּעֲוָוָעָן זַיְנְדִּיגָּן, אָנוּ דָּאָס זַיְעַנְעַן זַיְוִילְעַן גַּעֲוָוָיָּסָן. מִיר מוֹזָעָן דָּעְרַפְּאָר אַנְנְעָמָעָן, אָנוּ דֵּי אָוְטָאָרִיטָעָט וּוְאָס קְרִיסְטָוָם הָאָט גַּעֲנְבָּעָן צַוְּזִיְּנָעָתָן תַּלְמִידִים, אֵין גַּעֲנְבָּעָן גַּעֲוָאָרְעַן נָאָרְצָן זַיְוִילְעַן, אָנוּ דָּרְאָפַט לִיטְגָּעָמָן וּוְעַרְעַן אַלְסָן אַבְּיִשְׁפִּילָן פָּאָר אַנְדְּרָעָן.

אַיד שְׁטָעַל זַיְד נִיט אָפַט צַוְּגַעְעַן אַבְּטָאָכְטָעַן דֵּי אַרְגּוּמְעַנְטָעַן פָּוּן דֵּי וְאָס וּוְיְלָעַן אָפְּטִילְעַן וּוְעַלְטְּלִיכְעַן רַעְבָּטָעַן פָּוּן נַיְסְטִיגָּעָן רַעְבָּטָעַן. אַזְוּקְשְׁטָעַלְעַנְדָּרִינְגָּן דֵּי עַרְשָׁטָע אַוְנְטָרָע דָּעַם קָאַנְטָרָאָל פָּוּן דָּעַם מוֹשָׁל אַזְוּזָעַטְעַ אַוְנְטָרָע דָּעַם קָאַנְטָרָאָל פָּוּן דָּעַר וּוְעַלְטִיקְרָדָר. אַזְוִינָעָן פְּרַעְמְעַנְזָוָעָס זַיְנָעָן צַוְּגָאָרְדִּינָעָן, אָנוּ מְעַן זַאֲלָעַן זַיְיָ אָפַט-שְׁלָאָגָעָן. אַיד קָאָנוּ אַבְּעַר נִיט פְּאַרְשָׁוּיְגָעָן דָּעַם פָּאָקָט, אָנוּ זַיְוִינָעָן פְּעַזְוָאָנָעָן זַיְנָעָן טְרוּיְעָרִינְגָּן אַפְּנָעְנָאָרָט, וּוְעַן זַיְוִילְעַן בָּאַקְרָעְפְּטִינְגָּן פָּאָר דָּעַם

אכיביינטן שארפּען אויסדרוק) אוין דעם ביישפּיל פּוֹ דעם אידיעשוּ ביהונדול, וועלכער האט אין די אלטער צייטען געהאט דאס רעכט צו פֿאַרְוּאַלְטָעַן די הייליגע עטער; זוי פֿאַרְגּוּסַעַן אַבְּרָאָז די כהינט נְדוּלִים האבען באקומוֹ דאסזעלביינע רעכט פּוֹ משה', וואס האט אליאן באזעטען די העכטטע מלוכחדמאכט אוון האט, ווי מיר האבען שיין איבען אַנְגְּנוּווּזָעַן. דערפּאָר נעהאנט דורך דיעעלבע מלוכחדמאכט דאס דזאינע רעכט פּוֹ זוי אויך אַזְעַקְנַעַמָּעַן. משה אליאן האט ניט נאר אויסגעקליבען אחרוּעַן, נאר אויך יענעטס זוחן אליעזר אוון זיין אויניקעל פְּנַחַם, גַּעֲבַנְדִּין די מאכט צו פֿאַרְוּאַלְטָעַן די כהנְהַנְדּוֹלַת, אוון זוי האבען עם וויטער אַנְגְּנוּהַלְטָעַן אלס די באָפְּאַלְמַעַטְמַעַטְמַעַטְמַעַט פּוֹ משה', ד. ה. פּוֹ דער העכטער מלוכחדמאכט. משה האט, זוי מיר האבען שיין געואנט, ניט אַבְּרָגְנַעַזְעַוּן קִיּוֹן יוֹרֵשׁ פּוֹ זַיְן מִשְׁלָחָה; נאר ער האט פֿאַרְטִּילֶט די רַעֲנִירַוְנְסַגְּשַׁעַפְּטָעַן. אַזְוֹן, אַזְוֹן ווֹסָט זיינען געקומען נאר אַיס זיינען געווען בעאמטער, וואס האבען פֿאַרְזְּוֹאַלְטָעַט די רַעֲנִירַוְנְסַגְּשַׁעַפְּטָעַן. נאר ווי בעט דער קענְגַּן אוון געד וואו פֿאַרְיִיזָט, ניט אַבְּרָוּ ווֹעַן ער אוין טוּיט. אוין ער צוּיְיטָעַר מלוכח האבען די כהינט נְדוּלִים אַבְּרָגְנַעַזְעַוּן אַנְגְּנוּהַלְטָעַן דאס רעכט אַבְּסָאָלָט, נאר דעם ווי זוי האבען אַרְיִינְגְּעַרְאַגְּעַן דערצְוָן נאר אויך דאס רעכט פּוֹ די מלוכחה-הערשעַר.

דערפּאָר היינט דאס רעכט אויף די כהנְהַנְדּוֹלַה שטענְדִּין אַפְּ פּוֹ דער חסכמה פּוֹ דער אויבְּרַעַשְׁטָעַר מלוכחדמאכט. אוון די כהינט נְדוּלִים האבען זיינְעַר רעכטער אַטְמַעַטְמַעַט אַנְגְּנוּהַלְטָעַן נאר פּוֹ דער אַזְבְּרַעַשְׁטָעַר מלוכחדמאכט. דאס רעכט אַבְּרָאָז לְאַעַר רַעֲלִינוּזָעַן גַּעַד שְׁעַפְּטָעַן האט שטענְדִּין געהרטט צו די מלְכִים, זוי אויך וועלעס קלאר באַזְיִיזָעַן אוון דעם קָפְּטִימְעַל: נאר אַיְזָן אַיְינְצִינְגָּס רעכט האָז בעז זוי געהאט: זוי האבען אליאן ניט געטָאָרט פֿרְאָזָעַן די בעודה אוין בְּיַתְהַמְּדָרִישׁ, וויל זוי האבען ניט געשטָאָטָט פּוֹ אַהֲרָנִים משפחַת, אוון זיינען דערפּאָר באָטָאָכְט גַּעַוְאַרְעַן אלס אַוְמְרוּין פָּאָר דעם. אַבְּרָאָז אוין קְרִיטְמְלִיכָּע שְׁטָאָטָעַן אוין די אַיְינְצִינְגָּע אַוְסְנָאָמָּס אויך ניט פֿאָרָאָז. עס אוין דערפּאָר קִיּוֹן שומְסָפְּקָה ניט, אוו היינְטְצִוְתָּאָג געהרטט דאס רעכט אַבְּרָאָז לְאַעַר רַעֲלִינוּזָעַן זאָכָר אַיְצִיט אַזְבְּרַעַשְׁטָעַר. וואָרִים זיינְעַר פֿאַרְוּאַלְטָוּנָג פָּאַדְעָרָט דָּאָר אַיְצִיט נאר אַגְּוּזָעַן לְאַעַר בענסְאָופּוֹן, אוון אוין אַבְּרָאָז ניט אַפְּחַעַנְגָּנִין פּוֹ דער אַדְעָר יַעֲנָעָר אַפְּ

שטעמונג. און דערפֿאָר קאנען דִי טַרְעַנְדֶּר פֿוֹ דַעַר מַלְכְּהַמְּאַכְּט נִיט אָוִיסְגַּעַשְׁלָאַסְעַן וּוֹעֲרַעַן פֿוֹ דַעַם אַלְסְ אָוּמְרֵינְעַן, אָוֹן עַס גַּעַהַעַרטְ נָאָר צָו דַעַר מַלְכְּהַמְּאַכְּט דָּאָס אַבְּסָאַלְטָוּעְ רַעַכְט אַבְּיַעַר דִי אַלְעַ רַעַלְגַּיְעַזְ אַכְּעַן, דִי עַרְלַיְבַּנְיַישׁ צָו צָו פָּאַרְוָאַלְטָמְעַן, דִי דַיְנַעַר פֿוֹ דַעַר רַעַלְגַּיְעַז אָוִיסְצְּוּקְלִיבְּעַן, דִי יִסְוְרוֹת פֿוֹ דַעַר קִירְד אָוֹן אַיְרַע תּוֹרוֹת פָּעַסְטָצְוָה שְׁטַעַלְעַן, אָוֹן בָּאַשְׁלִיםְעַן וּוָאָסְ עַס אַיְזְ מַאַרְאַלְשְׁ, וּוֹעַמְעַן אַרְיַינְצְּנוּנְעַן מַעַן אַיְזְ דַעַר קִירְד אַדְעַר אָוִיסְצְּוּסְטוּסְעַן, וּוֹי אַיְיךְ צָו זַאֲרַנְעַן פָּאָר דִי אַרְיִימַע.

דָּאָס אַיְזְ נִיט נָאָר אַמְתָּה, וּוֹי אַיְיךְ בָּאַזְוּזְעַן, נָאָר עַס אַיְזְ אַיְיךְ אַבְּסָאַלְטָוּט נִוְיטִיגְ פָּאָר דִי דַעַרְהַאַלְטָוּנְג, סָאִי פֿוֹ דַעַר רַעַלְגַּיְעַז אָוֹן סִיְּ פֿוֹ שְׁטַמָּטָט. זַוְאָרִים עַס אַיְזְ בָּאַקְאָנְטָן וּוָאָסְ פָּאָר אַ גַּרְוִיסְעַחְשִׁיבָּות עַס הַאָט בְּיוּם פָּאַלְקָ דָּאָס רַעַכְט אָוֹן דִי מַאְכָט אַבְּיַעַר דִי רַעַלְגַּיְעַז אַנְגַּלְעַנְעַנְהַיְיטָעַן, אָוֹן וּוֹי אַזְוִי אַלְעַ הַעֲרַעַן זַוְּ צָו מִיט אַזְאַרְתָּהְכְּבָדְ צָו דָּאָס, וּוָאָסְ דַעַר בָּאַזְוּצְעַר פֿוֹ דַעַר רַעַלְגַּיְעַזְעוֹזְרַ מַאְכָטְ זַוְּאָנְטָן אַרְיִימִים; מַעַן קָאָן זַאֲנָעַן, אָוֹן דַעַר וּוָאָסְ בָּאַזְוּצְעַט דִי דַאְזִוְגַּעַן מַאְכָטְ, אַיְזְ דַעַר מַוְשֵׁל אַבְּיַעַר דַעַם פָּאַלְקָס וּוֹילְעַן. דַעַרְפֿאָר קַומְטָ אַוְיִם, אָוֹן דַעַר וּוֹיְלָ אַוְעַקְנַעַמְעַן אַטְ דָּאָס רַעַכְט בְּיַי דַעַר הַעֲכַסְטָעַר מַלְכְּהַמְּאַכְּט, זַוְכְּטָן צָו צּוֹטְיַעַלְשָׁ אַזְיַעַד הַעֲרַשְׁאָפְטָן, אָוֹן פֿוֹ אַזְאַר טַיְלָונְגָן מוֹן אַוְמַפְּאַרְמִיְּדָלוֹד אַרְוִיסְשְׁפִּרְיְּנָעַן שְׁטָרְיוּתִינְקִיטָעַן אָוֹן רַיְסְעַרְיוּן אַחְוָה אַסְוֹף, וּוֹי עַס אַיְזְ גַּעַוְעַן דַעַר פָּאַל צְוַיְישָׁעַן דִי טַעַנְגַּעַן אָוֹן דִי חַהְנִיבְ גַּדְולִים בְּיַי דִי יַיְדָעַן. מִיר קָאָנְעַן אַפְּיַעַן זַאֲנָעַן, אָוֹן דַעַר וּוֹיְלָ אַוְעַקְנַעַמְעַן בְּיַי דַעַר וּוּלְטַלְיַכְּרַ מַאְכָט אַט דִי אַוְתָּאַרְיִיטָעַט, דַעַר זַוְכְּטָן פָּאַר זַוְּיַד אַלְיַיְוָן צָו עַפְנַעַן אַזְוּגַן צָו הַעֲרַשְׁאָפְטָן, וּוֹיְיִבְּשָׁ אַבְּיַעַלְבְּלִיבְּעַן פָּאַר דִי מַלְכְּהַמְּאַכְּט צָו בָּאַשְׁלִיסְעַן, אַוְיִבְּ מַעַן זַאֲלָ בְּיַי אַיְרָ אַוְעַקְנַעַמְעַן אַט דָּאָס רַעַכְט ? בָּאַמְתָּה, גַּאֲרַ נִיטָּה, וּוָאָסְ אַיְזְ שִׁידְ קְרִיגְ אַזְן פְּרִידָעַן, אַדְעַר בְּכָלְ גַּאֲרַ נִיטָּה, אַוְיִבְּ צָו זַאֲלָ דַאְרְפָּעַן וּוּאַרְטָעַן אַוְיִבְּ דַעַם שְׁפָרְדָן אָוֹן אַנְדָעַ רַעַן, וּוָאָסְ וּוּטְ דַאְרְפָּעַן בָּאַשְׁטִימַעַן צִי דָּאָס, וּוָאָסְ דַעַר מַאְכָט־טַרְעַנְעַה הַאֲלַטְ פָּאָר נַזְצְלִיךְ אַיְזְ פְּרוּם, אַדְעַר זַיְנְדִּגְן, אָוֹן אַזְאַר פָּאַל חַיְינְטָן אַלְיַיְ אַפְּ פֿוֹ דַעַם בָּאַשְׁלָוּם פֿוֹ דַעַם, וּוָאָסְ הַאָט צָו בָּאַשְׁטִימַעַן, וּוָאָסְ עַס אַיְזְ פְּרוּם אָוֹן וּוָאָסְ זַיְנְדִּגְן, וּוָאָסְ עַס אַיְזְ רַעַכְט אָוֹן וּוָאָסְ אַמְדָה רַעַכְט. אַיְזְ צָו יַאֲרַהְנוּדְרַעְטָעַן קָאָן מַעַן גַּעַפְנַעַן בְּיַוְשְׁפִּילְעַן פָּאָר דַעַם;

איך וועל נאר ברענגןען איזנס פון אסך איזוינען. דער רויומישער אויך בערפריסטער, דער פאָסַט האט אָזָא רעכט באָקומווען און ביסלאָבּ וויזוּ האט ער אַריינגעָרָאנְגּוּן דעם פֿולְעָן קַאנְטָרָאָל אַיבָּעֶד אלְעָן קַעְנָן, בֵּין ער אִיז דערְגָּאנְגּוּן צֹו דעם העֲבָסְטָהּ שְׁתָאָפָּעָל פֿוּ הָעָרָה שְׁאָפְּטָה. זַוְּפִּילּ דִּי פִּירְסְּטָהּ, אָזָן באָזְנְדָרָעָם דִּי דִּיְמְשָׁעָה קִיּוּזָרָעָם, האָבָּעָן שְׁבָּעָטָעָר וּיד נִיט גַּעֲלִיָּסְטָהּ כָּאַטְשׁ וּוּפִּילּ עַס אִיז צֹו פָּאָרְקָלָעָרּ נְעָרָעָן אָזָן אַיְנוֹצְשָׁוּרְדָּעָנְגּוּן אַט דֻּם קַאנְטָרָאָל, אִיז זַוְּיָּעֶד טְרָחָה גַּעַן ווּעַן אַזְמוֹסְטָה ; פָּאָרְקָעָרָט. זַוְּיָּה האָבָּעָן אִיז אַסְטָּפָּלְעָן דָּרָר זַוְּיָּעָר בָּאַמְּיהָוָנְגּוּן נָאָר מַעַר פָּאָרְשָׁטָאָרָקְטָהּ דִּי מַאָכְטָהּ פֿוּ פָּאָסַטָּהּ. דָּאָס ווּאָס קִיּוּן מָאָנָאָרָד האָט נִיט גַּעֲקָאָנְטָהּ דָּרְכְּפִּירְעָן מִיטָּפִּיעָר אָזָן אַיְזָעָן, דָּאָס האָבָּעָן דִּי פְּרִיסְטָעָר גַּעֲקָאָנְטָהּ דָּרְגְּוִירְיכּוּן דָּרָר אַקְרָאִז מִיטָּזָעָרָה. פֿוּ דֻּם אַלְיָזָן קַאנְגּוּן מִיר זָעָן, זַוְּיָּה וּרוּסָם עַס אִיז דִּי מַאָכְטָהּ פֿוּ דָּעָר קִירָה, אָזָן זַוְּיָּה נִיטְינְגּ עַס אִיז פָּאָר דִּי אַיְבָּעָרְשָׁטָעָן מְלוֹכָהָהּ מַאָכְטָהּ אַנְצְּוּהָאַלְטָהּ פָּאָר זַיְדָהּ שְׁלִיחָה אַיְבָּרָדָר קִירָה.

טְרָאָכְטָהּ מַעַן נָאָר ווּעַנְגּוּן דֻּם ווּאָס אַיךְ האָבּ גַּעֲזָוָנְטָהּ אִין לְעַזָּה טָעַן קַאְפּוּטָעָל, אַזְוּי זַעַט מַעַן, אָזָּא אַהֲטָהּ נִיט ווּוִינְגּוּ מִיטְנָעָהָאָלָּהּ פְּעַן צָוּ וּוּאָסְפָּמָן פֿוּ דָּעָר רְעִילְגִּינְעָן אָזָן פְּרוּמְקִיְּטָהּ אַלְיָזָן ; וּוּאָרִים, אַיךְ האָבּ שְׁווּן גַּעֲוִוְזָעָן, אָזָן אַפְּלָיו דִּי נְבָאִים אַלְיָזָן, כָּאַטְשׁ זַיְזִינְגּוּנְעָן באַשְּׁאָנְקָעָן מִיטָּפָּלְעָרָהּ מְנוּנָהָר, האָבּעָן דָּאָרָאָלָס יְחִידִים, דָּרָר זַוְּיָּעֶד רְעַכְתָּהּ צֹו דָּרְעָמָאָנָן, צֹו מַסְרָרָן אָזָן צֹו שְׁלִיטָעָן, מַעַר אַיְפָּגְּעָרְיִיצְטָהּ דִּי מַעְנָשָׁעָן. אַיְידָרָעָזָי אַיְסְגָּעָבְּעָסְטָרָט, בעַת דִּי קַעְנִינְגּוּן האָבּעָן דָּרָר זַוְּיָּעֶר דָּרְמָאָנוֹנָגָעָן אָזָן באַשְׁטָרָאָפָּנוֹנָגָעָן לְיִכְּטָבָּאָצְּזָוָאָנוֹנָגָעָן דִּי מַעְנָשָׁעָן... זַוְּיָּטָהָר, זַיְזִינְגּוּן דִּי קַעְנִינְגּוּן אַלְיָזָן אַפְּטָהּ נָאָר דָּרְפָּאָר גַּעֲוָעָן אַפְּטָרִינְגּ פֿוּ דָּעָר רְעִילְגִּינְעָן, וּוּילָל מַעַן האָט זַיְיָ נִיט אַנְפָּעָרְטְּרִוִּיט אַיְנָאָנָצָעָן דָּאָס דָּאוּגָעָן רְעַכְתָּהּ אָזָן צַוְּאָמָעָן מִיטָּזָעָרָה אִיז צֹוּמָעָן כְּמַעַט דָּאָס נָאָצָעָן פָּאָלָק אַפְּגָעָפָּאָלָעָן פֿוּ דָּעָר רְעִילְגִּינְעָן. זַאָר אִיז קִרְיסְטָלִיבָּרָעָן דָּרְעָנְדָרָהָר האָט דָּאָסְעָלְבָּעָן אוּרָאָפְּטָהּ פָּאָסְיְרָטָהּ צֹאָרָהּ לְיִבְּ דָּרְעָלְבָּרָעָר אַוְרָזָאָד.

אַבָּעָר, אַוְיבּ מַעַן ווּעַט מִידּ פְּרָעָנָן, וּוּרְדָעָן זַאָל פָּאָרְטִּידִינְגּוּן דִּי פְּרוּמְקִיְּטָהּ, אַוְיבּ דָּעָר טְרָעָנָר פֿוּ דָּעָר אַיְיבָּעְשָׁטָרָט מְלִכְהִ-מְאָכְטָהּ וּוּעַרְטָפָּאָרְדָּאָרְבָּעָן אָזָן זַיְנְדָגָן ? צִי זַאָלָעָן אַזְוּיָּנָעָמָכְטִּיטְרָעָנָר אַוְידָהָמְאָלָסְטָהּ באַטְרָאָכְטָהּ וּוּרְעָעָן פָּאָר דִּי אַיְסְטִּיטִּיטִּשְׁעָרָהּ פֿוּ דָּעָר רְעִילְגִּינְעָן ? אַיְוֹף דֻּם ווּלְ אַיךְ פְּרָעָנָן צָוְרִיק : זַוְּיָּה ווּעַט זַיְגָן אָז דִּי גַּיְסְטָלְבָּעָן

וואס זיינען דאך נאך יהידים און דארפֿען נאכטראכטֿען זועגען זיין ערע איינגענע געשעטען, ווי ווועט זיין, איז זיין, אדרער אנדרער, וועמען מען טרוויט און די מאכט איבער רעליגזיעע אנגעלעגענעהיטֿען, וועלען אויך ווערען זינדיג און פֿאָרְדָּאָרְבָּעָן, צי זאל מען ווי אויך דאמאלקסט האלטֿען פֿאָר די אויסטֿוּשֶׁר פֿוֹן דער רעליגזע? עס איז קיון ספֿק ניט, איז אויב די מלוכחהערשרער זאלען זיין נאך איבערגעבען צו פֿאָר געניןגענס, צי זיין וועלען האבען די קאנטֿרָאָל איבער רעליגזיעע אנד געלעגענעהיטֿען צי ניט, ווועט די נאנצע מלוכחה, די וועלטֿלִיכּע ווי די גיסטֿיגע גיון צו גראָנְדָּה, און אויב וועלבער עס איז ייחיר ווועט אויף זיך נעמען דאס געטלִיכּע רעכט איזיפֿזְהָעָצְמָן דאס פֿאָלָק, ווועט דער חורבן קומען נאך ניכּער. עס ווערט דערפֿאָר נאך ניט אויפֿגּעטֿאָן, אויב מען נעמעט אָוּוּק בֵּי די אויבערשטֿע מלוכחהמאכט דאס דאָזְעָגָע רעכט. פֿאָרְקָרְעָט, די צְרָה וווערט נאך דעם גְּרָעְסָעָר, ווילּ צְלָיבּ דעם מזען די קענינְגּוּן וווערען אויסגעלאָסְעָן, זיין עס איז גְּשָׁעָהָן מיט די אידישׁע מלכּים, וואס האבען אָזָא רעכט ניט פֿאָרְמָאָנָם. אויף אָזָא אופֿן וווערט דאס אָוְמְגָלִיךּ פֿוֹן שטָמָת גְּמָאָכְטּ פֿאָר זיכּער און אָוְמָדָה פֿאָרְמִידְלִיךּ, אַנְשָׁטָאָט צְפּוּלְיִיגּ און אָוְמְגָלִיךּ.

צי מען קומט אויף דעם אָמָת פֿוֹן דער זאָר אלְיַוּן, אָדרער אויף די זיכּערקיִיטּ פֿוֹן שטָמָת און אויף די פֿאָרְגְּרָעְסְּעָרְוָן פֿוֹן פֿרְוּמְקִיטּ. מזען אלְיַזְעָמָעָן, איז דאס געטלִיכּע רעכט, אָדרער די דעה אַיְזָה בער רעליגזיע אַנְגְּעָלְעָנְחָיְיטֿעָן מזען וווערען אַפְּהָעָנָגָן פֿוֹן דעם באָר שלום פֿוֹן דער העכְסָטּר מלוכחהמאכט. איז אָזָא די אויבערשטֿע מלוכחהמאכט מזען וווערען די אויסטֿוּשֶׁר מיזערן און באַשְׁץְעָרִין פֿוֹן דער רעליגזּע. דערפֿאָר איז אָזָא אָמְתָעָר פֿרְעָזְנָעָר פֿוֹן גְּאָטָס ווּאָרטָעָר, וואס קְעָרָנְטָעָר פֿאָלָק ווי אָזָא צְוּן גְּהָאָרְכָּעָן די וועלטֿלִיכּע הָעָרָשָׁה, דּוֹרְדָּה ווּמְעָם דּוּקְעָרָעָטּוּן די פֿרְוּמְלִיטּ ווּוְעָרָטּ צְוּגְעָפְּאָסְטּ אָזָם אלְגַּעַמְיִינָם גְּלִיכּ.

עס בלײַבְטּ מֵיר נאך אַיְבָּעָר צְוּן דּוּקְעָרָעָעָן פֿאָר וואס אַיְזָה קְרִוְסְטֿלִיכּע שְׁטָמָטּוּן האָטּ מען זיך שְׁטָמְעָנְדִּיגּ אַרְוְמָגְנְּרִיסָּעָן זועגען דער פרָאָעָע מִבְּחָא דאס רעכט אַיְבָּעָר דּוֹרְ רעליגזּע, בעט די אַיְדָעָעָה האַבָּעָן קְיַיְוָן מַאְלָיָה, אויף ווי זוּוִיטּ אַיְדָה ווּוִוִּיסּ, ניט גְּהָאָרְכָּעָן קיון ספֿק זועגען דעם. עס קָאָן באָמָת אויסוּזְעָן מִשְׁוָנָה/דִּיגּ, וואס אָזָא קְלָאָרָעָן און נוּוִיטּ ווּוְנְדִּינָע זאָר אַיְזָה שְׁטָמְעָנִיגּ אַפְּגָעָרָעָטּ גְּעוּוֹאָרָעָן, אָזָן וואס די העכְסָטּ

טע רענירוננס-מאכט האט שטענידיג ערשות דורך שטרייטיגקייטעו אוֹן זאגאר מיט דער געפֿאָר פֿוֹ אַוְיפֿשְׂטָאנְדְּרָעָז שָׁאָרְדוֹן פֿוֹ דָּרָרְעָז קִיּוּעָז נַעֲקָנְטָמְטָאָזְמָעָן צָוָה דָּרָרְעָז דָּזְוִינְגְּדָרְעָז פְּרִיוֹוְילְעָנְיָעָז. אַוְבָּאֵיךְ וְוְאַלְטָז נַעֲקָנְטָמְטָאָזְמָעָן קִיּוּזְזִיכְעָרְוָנוֹגְזָאָרְזָאָז צַוְּשְׁטָאנְדָרְזָאָז וְוְאַלְטָז אַיךְ גַּעֲמוֹזָטְזַוְּגַעְבָּעָן, אוֹ דִי באַטְראָכְטָוְנוֹגְזָאָז פֿוֹ דָּעָם קָאָפְּוִיטָעָלְזָאָז יַעֲנָעָז נַאֲרָפְּשָׁתְלָאָרְזָאָז, אוֹן גַּעהְרָעָן צָוָה יַעֲנָעָז אַרְטָעָן השערות. וְוְאָט שָׁאָגָעָן פְּרָאָקְטִישָׁז נִיטָּז באַשְׁטָעִינְגְּטָז וְוְעָרָעָן. אַבְּעָרְזָוְעָן מַעָן באָז טְרָאָכָט דִי הַתְּחִילָות פֿוֹ דָּרָרְעָז קְרִיסְטְּלִיבָעְזָאָז דָּעָלְגִּינְיָעָז, אַזְוִי דָּעְרָקְעָנְטָמְטָאָז מַעָן באָלְדָא דִי אַוְרָאָזְדָאָז פֿוֹ דָּעָם. דִי קְרִיסְטְּלִיבָעְזָאָז דָּעְלִינְגִּינְיָעָז אַיְזָאָז אַנְחִיבָּא נִיטָּז גַּעֲלָרְנְטָמְטָאָז גַּעֲוָאָרְבָּעָן, נַאֲרָפְּגָעָן פְּרִיוֹוְאָטָז פֻּרְזָאָנְעָן, זַוְּלָכְבָּעָן הַאֲבָעָן אַלְאַנְגָּעָן צִוְּיָה נַעֲדָשָׁנְטָמְטָאָז אַיְזָאָז פְּרִיוֹוְאָטָז קְרִיבָעָן גַּעֲנָעָן דָּעָם וְוְיָלָעָן פֿוֹ דָּרָרְעָז מַלְכָה-מַאָכָט, אוֹן זַיְהָאָבָעָן דָּאָרָט דָּעָם גַּאטְמָעָסְדָא דִינְגְּסָט אַיְינְנָעֶשְׂטָעָלָט אַזְוִי פְּאַרְזָוְאָלְטָעָט אַזְוִי אַלְאַזְוִי נַעַזְזָעָן מַאָז נִיטָּז רַעֲכָעָנְדָרְגָּז זַיְהָ מִיטָּז דָּרְעָז מַלְכָה-מַאָכָט.

זַעַוְעָן נַאֲרָא מַשְׁדָּרְזָאָז לְאַנְגָּעָן יַאֲרָעָן האט דִי קְרִיסְטְּלִיבָעְזָאָז דָּעְלִינְגִּינְיָעָז אַנְגָּהָוְיִבְעָן צָוָה וְוְעָרָעָן דִי מַלְכָה-דָּעְלִינְגִּינְיָעָז, הַאֲבָעָן דִי גִּיסְטְּלִיבָעְזָאָז, וְוְאָט הַאֲבָעָן דִי דָּזְוִינְגָעָז דָּעְלִינְגִּינְיָעָז, גַּעֲמוֹזָט זַיְהָאָבָעָן לְעָרְנָעָן אַזְוִי מִיטָּז דִי קְרִיסְטְּלִיבָעְזָאָז, זַיְהָאָבָעָן דָּעְרָפָאָר גַּעֲקָנְטָמְטָאָז לְיִכְתָּבָעָן דָּעְרָנִיָּז דָּעָם וְוְיָלָעָן פֿוֹ דָּרְעָז מַלְכָה-מַאָכָט, אוֹן זַיְהָאָבָעָן דָּאָרָט זַיְהָאָבָעָן גַּעֲרָקְעָנְטָמְטָאָז וְוְעָרָעָן אלְסָז דִי לְעָרָעָה, אַזְוִיסְטִיזָאָז טְשָׁעָרָאָז בְּאַשְׁיצָעָרְזָאָז דָּרְעָז קְיָודָאָז אַלְסָז דִי שְׁטָעַלְפָאָרְטָרְטָעָרְזָאָז פֿוֹ נַאֲמָת. דִי גִּיסְטְּלִיבָעְזָאָז הַאֲבָעָן אַוְיִסְטְּגִּיצְיִכְבָּעָנְטָמְטָאָז גַּעֲוָוְאָסָטָז וְוְיָזָז פָּאָרְדָאָז הַיְּטָעָן, אוֹ דִי קְרִיסְטְּלִיבָעְזָאָז קַעְנִינְגָעָן זַאֲלָעָן שְׁבָעְטָעָרְזָאָז נִיטָּז וְוְעָלָעָן פָּאָרְדָאָז כָּאָפָעָן דִי דָּזְוִינְגָעָז מַאָכָט, דָּוְרָרְזָאָז וְוְאָט זַיְהָאָבָעָן דִי הַעֲכָרְעָז דִינְגָרְזָאָז דָּרְעָז קְיָודָאָז אַזְוִיסְטִיזְטָעָרְזָאָז דָּרְעָז דָּרְעָז רַעֲלִינְגִּינְיָעָז חַתְּנוֹה צָוָה הַאֲבָעָן. דָּעְרָצָוּז אַזְוִי גַּעֲקְוָמָעָן דָּאָסָז, וְוְאָט זַיְהָאָבָעָן אַזְוִי וְוְיִזְטְּפָאָרְמָעָרְטָמְטָאָז דִי דָּאָנְמָעָסָז פֿוֹ דָּרְעָז רַעֲלִינְגִּינְיָעָז אַזְוִי דִי דָּזְוִינְגָעָז מַיְטָז פְּילָאָזְפָּאָפָּעָז, אַזְוִי יַיְעַר אַוְיִבְּרָעְשָׁטָעָר אַזְוִיסְטִיזְטָעָר אַזְוִי גַּעֲמוֹזָט זַיְהָז דָּרְעָז בָּאָדִי-עַנְדָּסְטָעָר טַעֲלָאָגָן אַזְוִי פְּילָאָזְאָפָּעָז אַזְוִי האט גַּעֲמוֹזָט הַאֲבָעָן אַסְדָּפְּרִיעָז צִוְּיָה פָּאָרְדָאָז גַּרוֹסְטָעָז מַאָסָעָז פֿוֹ פְּשָׁטְלָאָרְזָאָז פְּלָטְפּוֹלִיםְזָאָז אַזְוִי דָּאָסָז אַלְזָיְזָאָז הַאֲטָמָעָן גַּעֲקָנְטָמְטָאָז גַּעֲפִינְגָעָן נַאֲרָז בְּיִי פְּרִיוֹוְאָטָז פֻּרְזָאָנְעָן, וְוְאָט הַאֲבָעָן גַּעֲהָאָט גַּעֲנָגְזָאָז צִוְּיָה. בְּיִי דִי אַיְדָעָן אַיְזָאָז דִי לְאַנְגָּעָן אַגְּנָעָן אַגְּנָעָן אַנְדָּרְעָן זַיְעַר מַלְכָה הַאֲטָמָעָן זַיְהָ מִיטָּז דָּרְעָז קְיָודָאָז אַזְוִי מִשְׁתָּה.

זוייער אבסאלומער הערישער, האט אויד געגעבען די תורה צום פאלק, האט איזינגעשטעלט זוייער נאטעסדיינסט און אויסגעקליבען גאטס דרי נער. דערמאָר איז געשעהן, איז די קעניניגלייב מאכט איז געוען אט מיסטטען אונגעוען בײַם פאלק איז איז דאס רעכט אויף די גיסטיגע זאכען איז געליבען בעצם איז די הענט פון די קעניגען.

כאטש נאָר משיח'ס טויט האט קײַנער ניט באַהערשט אַבְּסָאַלּוֹט די מלוכָה-מאכט, איז דאָר דאס רעכט צו באַשְׁלִיסָען ווועטלְלִיבָע איז גיסטיגע זאכען געליבען ביַי די פֿירשְׁטָעָן איז דאס פֿאָלָק האט זיך געמוֹזָט וווענדען צום העכְּסָטָען רֵיכְטָעָר, פֿוֹנְקָטָן ווֹי צום בחו גדוֹלָץ ערניען רעלְגַּוְיָע איז פֿוֹמְקִיָּת (דְּבָרִים, קָאָפָּ, 17, פֿסְקוּם 9 איז 11). איז כאטש די מלכִּים האבען ניט געהאט איזוֹ פֿילָ מאכט ווֹי משח, איז דאָר די גאנצע אַרדְנוֹן איז דער וואַוְילְשְׁטָאָנָד פון דעם רעלְגַּיְעָזָען דינְסָט געוען אַפְּהָעָנָגָן פון זַיִּי. אַט איזוֹ האט דוד אַיְינְגַּעַשְׁטָעָלָט דעם גאנצע נאַטְעַסְדִּינְסָט איז בית המקדש. (דְּבָרִי הַיּוֹםָא, קָאָפָּ, 28, פֿסְקוּם 11, 12 אַז, 10), פון אלעַ לְוִוִּים האט עַר אויסגעקליבען צו זַיְנָעָן די חִילְגָּעָן מְזֻמְרָרִים איז 6,000 פון ווועלבָּעָם זַיְנָעָן אויסגעקליבען געווארען די שופטִים איזוֹ שׂוֹטְרִים, 4000 טִירָה-היטער איז 4000 ווֹאָס וְאַלְעָן שְׁפִילְעָן אוּפְּפָוָן פְּלִיטָם. (דְּבָרִי הַיּוֹםָא, קָאָפָּ, 23, פֿסְקוּם 4 איז 5). ער האט זַיִּי נאַכְהָעָר אַיְינְגַּעַלְט איז אַפְּטִילְוָנָגָן, פון ווועלבָּעָן עַר האט אויסגעקליבען די פֿרְוָרָה, איז יעדע פון די אַפְּטִילְוָנָגָן האט נאָר דער די גַּעֲפָרָאוּעָט דעם גַּאַטְעָט דינְסָט (דְּאָרָם 5). אויד די זַיִּינָם האט עַר אַיְינְגַּעַלְט איז איזוֹ פֿילָ אַפְּטִילְוָנָגָן. כְּדִי אַיד וְאַל ניט דָּאָרְפָּעָן וְיד אַרְיוֹנָלָאָזָעָן אַיִּינָ אַעֲלָה-חוּיטָעָן. שִׁיק אַיד אָפָּט דעם לְעוֹזָר צוֹ דְּבָרִי הַיּוֹםָבָּ, קָאַפְּטִילְעָט 8, פֿסְקוּם 13, וְאַוְוָעָס שְׁטִיטִים גַּעֲשִׁיבָעָן: „אַזְוֹ שְׁלָמָה האט דָּאָזָן גַּעֲרָאָכָט קְרָבָנָות צוֹ גַּאַט... לְוִוִּים דעם באָפְּעָלָל פון מְשָׁה“. אַזְוֹ אַיז פֿסְקוּם 14: „אַזְוֹ ער (שְׁלָמָה) אַלְיוֹן האט אַיְינְגַּעַלְט דִּי כְּהָנִים אַיִּין אַפְּטִילְוָנָגָן אַיִּין זַיְעָד דִּינְסָט אַזְוֹ לְוִוִּים אַיִּין זַיְעָר מְשָׁרָתָה... לְוִוִּים דעם באָפְּעָלָל פון דוד דעם גַּעֲטָלִיבָעָן מְאָן“. אַזְוֹ צַוְּלָעָצָט אַיִּין ווועלבָּעָן קָאַפְּטִילְעָט, פֿסְקוּם 15. זַאְגָּט דער פֿאָרְפָּאָסָעָר פון דְּבָרִי הַיּוֹםָעָדָות: „אַזְוֹ זַיִּי האָזָעָן ניט אַפְּגָ�וּוִיכָט פון די באָפְּגָ�לְעָן פון קָעָנִיגָּצָוּ די כְּהָנִים אַזְוֹ לְוִוִּים אַיִִין קְיָוָן וְאַרְנִית אַזְוֹ ניט ווּגָעָן די אַוְצָרוֹת“. פון דעם אַזְוֹ פון די אַנְדְּרָעָד דְּרָצִיְּלוֹנָגָן פון די מלכִּים אַיִּין

סלאָר, אָז דערפֿאָר, ווענו עס וואַלטְעָן נִיט גָּעוּוּ קִיּוֹ נְבִיאִים וּוְאָס הָאָרֶבֶן גַּעֲקָאָנְט צְוֹזְגָּנוּ אַזְכְּרָעָה מְחִילָה פָּאָר אַקְעַנְגְּמָאָרֶד דָּוָרֶד בָּאָר זְונְדְּרָעָה אַפְּנְכָּאָרוֹןָן, וּוְאַלְטְּעָן דִּי קָעְנְגָּנוּ נְהָאָט דָּאָס רַעֲכָת אַיְבָּעָר אַלְעָ אַנְגְּנָעָלְעָגְּנָהִיטָּעָן. וּוְעַלְטְּלִיכָּע וּוְיִסְטִיגָּע, אָזָּן דָּרְפֿאָר בָּאָזְיָה צָעָן דִּי אִיצְטִינְגָּע טָרְעָנְדָר פָּוּ דָּרָר מְלוֹכָה מַאֲכָטָה, וְעוּן קִיּוֹ נְבִיאִים זְיַינְגָּנוּ נִיט פָּאָרְיאָן אָזָּן זְיַיְינְגָּנוּ נָאָר נִיט מְחוּב אַנְצְׂוָנָעָמָעָן נְבִיאִים, זְיַוְיל זְיַיְינְגָּנוּ נִיט גַּעֲבּוֹנְדָעָן מִיטְמֵז אִידְשָׁעָן גָּעוּעָי, דָּאָס פּוֹלָעָן, אָומָד בָּאַשְׁרָעָנְקָטָעָן רַעֲכָת אַוְיףָּאַלְעָ אַלְעָ נִיסְטִינְגָּע אַנְגְּנָעָלְעָגְּנָהִיטָּעָן, כָּאַטְשׁ זְיַיְינְגָּנוּ פָּאָרְחִירָאָט. אָזָּן זְיַיְינְגָּנוּ דָּאָזְגָּ�עָן רַעֲכָת שְׁפָנְדָּרָגָן אָנְדָּהָלְטָעָן, אַוְיבָּן נָאָר זְיַיְינְגָּנוּ נִיט דָּרְלָאָזָעָן צָו פָּאָרְמָעָרָעָן צָו שְׁטָאָרָקָן דִּי רַעְלִינְגְּיוֹעָז דָּאָגְּמָאָס אָזָּן זְיַיְינְגָּנוּ צָוָאָמְעָנְמִישָׁעָן מִיטָּה וּוּסְעָנְשָׁאָפְּטָעָן.

קָאָפִיְּטָעָל צָוּוֹ אַנְצִיְּגָן

עַס וּוּרְתָּה גָּעוּוֹזָעָן, אָז אַיְן אַפְּרִיּוּעָרָה מְלוֹכָה אַיְזָה יְעַדְעָן אַיְינְגָּעָם דָּעָרְלְוִוְּבָטָה צָו טְרָאָכָּתָעָן וּוְאָס עַר וּוְיל אָזָן צָו זְגָּגָן וּוְאָס עַר מְרָאָכָטָה.

אַוְיבָּן מַעַן וּוְאַלְטָט גַּעֲקָאָנְט דָּעַם גַּעֲדָאָנְקָאָזְזִי לִיְכָט בָּאַפְּעָלָעָן וּוְיַיְדָעָן צְוָנָגָן, דָּאַמְּאָלָסְטָט וּוְאַלְטָט יְעַדְעָרָה הָעַרְשָׁעָר זִיךְרָה גַּעֲפִילָט וּכְבָעָר אָזָן וּוְאַלְטָעָן נִיט פָּאָגְּזָעָקוּמָעָן קִיּוֹ נְעַזְּאָלְטָזָאָמָעָה הָעַרְשָׁאָפְּטָעָן; וְואָזָרָים יְעַדְעָר אָוְנְטָעָרָתָאָן וּוְאַלְטָט גַּעֲלָבָט לְוִוְּת דָעַם וּוְיַיְלָעָן פָּוּ זְיַינְגָּעָן אַוְיבָּרָהָרָעָן אָזָן אַיְזָה הָסְכָם מִיטָּה וּיְעַרְעָה גַּעֲבָאָטָעָן וּוְאַלְטָעָן דִּי אָוְנָה טְרָעָטָעָן בָּאַשְׁטִימָט וּוְאָס עַס אַיְזָה אָמָת אָזָן וּוְאָס פָּאָלָשׁ, וּוְאָס עַס אַיְזָה גָּוָת אָזָן וּוְאָס שְׁלָעָכָט, וּוְאָס גַּעֲרָבָט אָזָן וּוְאָס אַוְמָנְעָרָבָט. אַבָּעָר וּוְיַיְדָהָבָשׁ שְׁוִין גַּעֲזָגָט אַיְזָה אַנְחָהָיָב פָּוּ קָאָפִיְּטָעָל 17, אַיְזָה עַס אָוְמָד מְעַלְיָד אָזָן דִּי נְשָׁמָה פָּוּ וּוְעַלְכָּבָעָן עַס אַיְזָה מְעַנְשָׁעָן זָאָל אַיְנָגָאנְצָעָן זִיךְרָה גַּעֲפִינְגָּעָן אַיְזָה דָעַר מְשֻׁלָּחָה פָּוּ אַיְזָה אַנְדָּרָעָן, וּוְאָרוּם קִיְּנָעָר קָאָזָן נִיט אַרְבָּעָתְרָאָגָעָן אַוְיףָּאַזְגָּעָן אַזְגָּעָן אַנְדָּרָעָן זְיַיְינְגָּעָן נְאַטְרְוִילָאָדָרָעָן פָּעָהָגָן קִיְּתָיָט פָּרָויָט צָו טְרָאָכָּתָעָן אַזָּן צָו אַרְטְּיוּלָעָן, אַיְזָה קִיְּנָעָר קָאָזָן דָעַרְצָו אַוְיד נִיט נְעַצְׂוֹאָגָאנְגָּעָן וּוּרְעָן. דָעְרָפֿאָר וּוּרְטָמָט יְעַדְעָר רַעְנִירָוָגָן וּוְאָס

זוכט צו קאנטראליירען די געדאנקען פון די מענשען געהאלטען פאר טיראניש, אונ ערט באטראכט פאר א מיסברoid מצער פון דער ריגירונגס מאכט איז א באוריובונג פון די רעכטען פון די אונטערטאי נוע, אויב זי זוכט פארצושריבען וואס ער דארף אונגעונומע ווערטען אלס דיבטיג און וואס ער דארף פארפואארפען ווערטען אלס פאלש; אדרער דורך וועלכע מויינונגנע מענשען דארפיע אוסטודיקען זיער צר בענד צו גאט. דאס זייןעו רעכטען פון יהידים, פון וועלכע קוינגער קאו זיד ניט ענטזאגען אפייל ווען ער וויל.

עם איז אמת, או מענשליכע מויינונגנע קאנען זיין פאלש אויא פארשידענע אופנים איזו כמעט בייז צו אונ אומגלויבליךער מדרגה, אזי איז באטש א געוויסע מויינונג שטייט ניט דוקא אונטער דעם די רעכטען באפעל פון א צויזיטען, קאנו ער אויך זויז וויט זיין אפחען-נג פון א צויזיטענס ווערטעה, דאס מען קאו זאגען, או ער ווערט באהערסטט פון ינען. אבער ווי גרים איזוינע השפעות זאלען ניט זיין, קאנען זיין דאך קינמאל ניט דערגיין איזו וויט אפזושאגען די באחויפטונג, איז יעדער מענש האט זוינע איזוינע מויינונגנע, אונ איז די געדאנקען פון די מענשען זייןעו פונקט איזו פארשיידען ווי זיער עגשמאקען.

אפייל מישת, וואס האט באקומווע איז געואלטינע ממשלה איז-בערין פאלך ניט דורך פאלשיות, נאר דורך זיין היליגע טונגענדען, וויל מען האט אים געהאלטען פאר א געטליכען מענשען אונ מען האט געלובילט, או אלץ וואס ער זאנט אונ טוט קומט פון גאטס'ש השפעה, אפייל ער האט ניט נעלאנט אויסטהיינען, איז דאס פאלך זאל זיך בא-קלאנען איזו פאלש אויסטהייטשען זייןעו ווערטער איז טאטען. אויף וויפיל זויניגען קאנען איזוינס אויסטהיידען אנדערער הערשער! ער איז אבער לוייכט צו פארשטיין, או אויב איז זארט אומבאשרענ侃ע הערשאפט וואלט בכלל געקאנט עקייסטירען, וואלט זי געוווען מעגלייד נאר א מאנארכיע, אונ זויניגער ווי אלץ וואלט זי געוווען מעגלייד איז א דעם אקרטיע, וואו אלע אדרער א גרויסער טיל פון פאלך, רעניריע צויאמען.

דאך ווי שטפרק איז אומבאשרענ侃ט די אויבערשטע מלוכה מאכט זאל ניט זיין, אוו וויפיל ער זאל אויר ניט אנטאטרויט זיין אויסצוטייטשען דאס רעכט איזן די רעליגען, קאו זי דאך פארט ניט

שטערעו די מענשען צו האבעו וועגען אלען זיערע אינענען מײַינונגנען און צו ווערעו פארכאנט דא פון אינער און דא פון א צוויתעד לֵייד דענסאפט. אמת און, און די אויבערשטעל מלוּכָה-מאכט האט דאס רעכט צו ערקלערען אלעמע, וואס זייןנע ניט מסכים מיט איר פאר שונאים; אבער איך רײַד דא ניט מכה רעכט, נאָר מכה דעם צי און עס נוצליך. איך גיב צו, און לוייט איר רעכט נאָר קאָן זי פידען אַגְעַד וואָלטואָמע ממשלח און לאָזען פֿאַרְמִשְׁפְּטַן צום טויט בירגען צוליב אלעלליי קליינינקייטען. אבער קיינער וועט דאָר ניט זאגען, און אַזָּא זאָרט ממשלה איז ניט מענילד און גראַסע גנפֿאָרָנו פֿאַר דער עקוויסטען פֿוֹ שטאט אליאַן. און דערפֿאָר קאָן מעו זאגאָר אַפְּפְּרָעָן צי האָט זי נאָר דִי מאכט צו טאו אַזְעַלכְּבָעָן זאָכָע? און דאס מײַנט: צי האָט זי דאס רעכט אויף דעם? וואָרים דִי רעכטען פֿוֹ דער אויבערשטעל מלוּכָה-מאכט ווערעו באַשטייט לוייט איך מאכט.

און זוי באָלד, און קיינער קאָן זיך ניט ענטזאגען פֿוֹ זיון פרײַד היהיט צו טראָכטען און אוֹרטַיְילַען. נאָר יעדער אינער מזוז לֵוִיט דעם נאָטְרְוִילְיכָען רעכט זיון דער בעלה-הבות איבער זייןע געדאנקען. איז דערפֿוֹן געדאנקען, און עס פֿאַרְבְּלִיכָען נאָר אַזְמְגְּלִיכָע פֿרָאָבע, אַזְבָּע מעו זוַיל אַזְבָּע צוֹוְגָעָן דִי מענשען. און זוי זאלען נאָר רײַדעו זוי דִי מלוּכָה-מאכט באָפְּעָלָט, באַטְשָׁה זוי האָבען נאָר אַנדערע מײַינונגנען; וואָרים אַפְּלָו דִי קְלִינְסְטָע קָאנְעָן ניט שׂוֹוְיִיגָען. און וועגען דעם המו איז דאָר שׂוֹן אַפְּגָעָדָט. עס איז אַזְעַמְיִינְעָר פֿעלְעָד בַּי דִי מענשען זיך צו טְיִילָען מיט זיון דערפֿאָר דערע, אַפְּלָו דארט, זוואֹ מעו וואָלט געדארפֿט שׂוֹוְיִיגָען. און דערפֿאָר וועט יענְרוֹגָן זיון דִי גַּעֲוָאָלְטוֹאָסְטָע, אַזְוֹאָו עס ווערט פֿאָרָד באָטָען דעם יהוד אַרְוִיסְצְּזָאָגָעָן און צו לְעַרְעָן זייןע געדאנקען צו אַנדערע. און אַזְבָּע דענְרוֹגָן וועט זיון דִי גַּעֲמְפִּיגְסְּטָע, אַזְוֹאָו דאס ווערט ערלוּיבָט. פֿונְדְּעָסְטוֹוֹגָעָן קאָן קְיֻונְסְּפָּקָן ניט זיון, אַז דִי רְעֵד גִּידְוָוְנְסְ-מָאָכָט לאָזְזָאָז ווערעו באַלְיוֹדִינְט, פֿונְקָט אַזְוֹי דְּוֹרָד ווערטער זוי דְּוֹרָד טָאָטָעָן. און אַזְבָּע עס אַזְבָּע אַפְּלָו ניט מענְלִיךְ דִי דָאַזְעַגְעָר פרײַד היהיט אַינְגָּאנְצָעָן אַזְעַקְצָוֹנְעָמָעָן בַּי דִי בִּרְגָּעָר. וואָלט דאָר גַּעַוּעוֹן אויף' העסטען אָפְּן שְׁעַלְיִיד אַזְבָּע פֿרְיוֹהִיט זיון צו ערלוּיבָעָן נאָר אַזְהָרִינְגְּקָעָן. איך דאָרָף דִי דערפֿאָר אַונְטְּעַרְזּוֹבָעָן אַזְבָּע זוי

וויאיט איז איז פרייהייט קאו און דארף ערלויבט זוערטן צו דעם יהיך, או
עם זאל ניט ברוינגען קיין שאדרען צום פרידען פון שטאט און צו דער
מאכט פון דער רעניאונג. און דיזונע אונטערזוכונג אין, ווי איד
האָב שויין אַנגעוויזען אין אַנהויב פון קאָפִיטעל 16, אַיגענטילד דער
עצם פון מיין אַויפֿגאנבע.

פון די יסודות פון שטאט, וועלכע איד האָב אַזעיכען בעטנצע
שטעלט, איי קלאר גערדונגנען, או זיון צוועק איי ניט צו הערשען, ניט
צו האָלטען די מענשען איי מורה און געהארכזאָמְקִיט, נאר, דומא
פארקלערט, צו באָפּרִיעַן דעם יהיך פון מורה, כרי ער זאל קאנען לעַ
בען אָזֶן זייכער ווי נאר מענְלֵיך, ד. א. אָז ער זאל קאנען אַנהאָלטען
זיון נאָטְרִילֵיך רעכט אָוֹפּ עַקְוִיסְטָעַן אַוְיפֿן בעטנצע אָוּפּ אָהוּ שאָז
דען פָּאָר זִיד אָז אַנדְרָע.

איד זאג: עס איין ניט דער צוועק פון שטאט צו פָאָרוֹזָאנְדְלָעַן
די מענשען פון שבְּלִי' דִּינְגָּן ברואים איין ווילְדָע חיות אַדְרָע איין גְּלָמִים,
נאָר צו מאָכָען פָּאָר זִיְּמָנְלֵיך, או זיְעָרָע נְשָׁמוֹת אָז זיְעָרָע גְּפִיפִים
זאלען קאנען זיד אַנטְוּזְקִילָעַן איין זיְכְּרִיקִיט; אָז זיְזָלָען קָאָז
נען באָנוֹצָען זיְעָר שְׁבֵלְ פָּרִי אָז ניט באָקְעָמְפָּעָן אַיְינָעָר דעם צוּוּרִ
טען מיט שְׁנָהָה, צָאָרָן, אַדְרָע באָטְרָוָן; אָז ניט קוּקָעָן אַיְינָעָר אָוֹפּ
די אַנדְרָע מיט קָנָה אָז אַמְּגָעָרְכְּטִיקִיט. דער צוועק פון שטאט
איין אַלְזָוִי די פְּרִיְּהִיָּט.

מיר האָכָען וויאָטער גְּזָעָן, או די אַוְיסְבִּילְדוֹנָג פון שטאט האָט
געפָאָדרָט, או די מאָכָט צו באַשְׁלִיטָעָן וועגען אלְזָ זאל עַנְטוֹוָעָדר
אנְפָאָרְטְּרוּיט ווערְעָן צו אלְעָ בְּרוּנָר, אַדְרָע צו אַיְינָעָר, אַדְרָע צו
איְינָעָם, ווֹאָרִים יְדָרָע מענְשָׁה האָט פָּאָרְשִׁידְעָנָן מִיְּנוֹנָגָעָן; יְדָרָע
איְינָעָר מִיְּגָנָט, או ער פָּאָרְשְׁטִיטִיט אלְזָ; אָז עס איין ניט מענְלֵיך, אָז
אלְעָ זאלען רִידְעָן איין זעלְבִּיגְעָן זינָעָן, אָז אלְעָ זאלען זיְזָלָעָן
בער אַיְינְשְׁטִימִינָג איין זיְעָרָע מִיְּנוֹנָגָעָן. דָּרְפָּאָר איין ניט גְּזָעָן מִעְנִ
ליְדָ אַנְצְּוֹהָאָלְטָעָן שְׁלָומָן צוּוִישָׁעָן מענְשָׁעָן. סִידְעָן די מענְשָׁעָן זאלען
זיד אַפְּזָוָגָעָן פון זיְעָרָע רַעֲכָט צו האָנְדָלָעָן אַיְינָגָנְצָשׁ לְזָוִיט יְדָרָע
איְינָעָם פָּאָרְלָאָנָג. אַבְּרָע כָּאַטְשָׁ מִעְנָשָׁעָן האָכָען פון אַט דער אַבְּרָע
סָאָלְוָעָרְ פְּרִיְּהִיָּט צו האָנְדָלָעָן זיד אַנְטוֹאָגָט, האָכָען זיְ אַבְּרָע פָּוָנָ
דעְסְטָוָעָן זיד ניט אַנְטוֹאָגָט פון זיְעָרָע רַעֲכָט צו טְרָאָכָטָעָן אָז צו
אַוְרְטִילְעָן. דָּרְפָּאָר קָאָז קִינְעָרָן צִיְּתָחָן צִדְעָן גְּעָנָעָן די

באשלומען פון דער רענירונג, ניט שאדענדין דעם שטאט; אבער ער מעג טראכטן און אורטילען אנדרש. און דאם חיסט אויך זיך ארויסזאגען געגען דעם. אויב ער זאנט אדער לערנט נאר אנדרש מיט שכ'דיגע באוייזען, און ניט אויב עס ווערט געטאָן מיט באָטרוג, צאָר און האָם, און אויך ניט כרי אײַנְצֶפְּרָעָן ענדערונגען איז שטאט דורך זיין אַיְינְגְּנָעָר אָוטָאָרוּטָעַט.

ואלען מיר צום בישיפֿלָאָנְגָּמָעָן, איז אַיְינְגְּנָעָר ווַיְזִתְּ אֹוְתָהָאָן גַּעֲוִיסָעָר גַּעֲזִיעָא אַיְזָן גַּעֲגָעָן גַּעֲוָונָטָעָן שכ' הַיְשָׁרָה, און דערפֿאָר פָּאָר דערט ער אַזְּמָעָן דַּאֲזָעָן גַּעֲזִיעָא זַאֲלָא אַפְּגַּעַשְׁאָפְּט וְעוּרָעָן. אַיְזָן, אויב ער, אלס גוּטָעָר בִּיגָּעָר זַוְּנָעָט זַוְּדָמָעָט צַוְּדָר רַעֲנִיָּרָעָג, וואָסָחָט אַלְיָזָן אַרְעָכָט צַוְּשָׁאָפְּט זַיְן מַיְוִינָגָן צַוְּדָר דַּעֲרָגָעָן, אַזְּמָעָן ער אַונְטָעָרָוָאָפְּט זַוְּדָמָעָט אַיר באָשָׁלָם, דַּאֲמָלָקָט טָוָט ער אַוְיָזָעָא גַּרְיוֹסָעָא זַאֲלָה. אַבָּעָר אויך דַּאֲסָקָט פָּאָר מִיט דַּעֲמָעָט צַוְּדָמָעָט זַיְן אַוְמְגַעְרָעָכָט דַּי רַעֲנִירָעָג אַיְזָן זַיְן צַוְּמָכָעָן פָּאָר הַאָסָט בֵּיּוֹם פָּאָלָק; אַדְרָעָר אויב ער פְּרוּבִּירָט מִיט גַּעֲוָאלָט באַזְּיָוִינָגָן דַּאֲסָקָט זַוְּבִּינָעָג גַּעֲזִיעָא גַּעֲגָעָן פָּוּ דַּעֲרָגָעָן, דַּאֲמָלָקָט אַיְזָעָר נאר אַזְּמָעָהָצָעָר אַזְּמָעָהָוּשָׁשָׁטָשִׁיק.

דרעפֿוֹן קאוּ מעַזְוָן, ווֹי אַזְוִי יַעֲדָר אַיְינְגְּנָעָר קאוּ אַיְסְדָּרִיקָעָן זַיְינָעָגָעָנָקָעָן ניט שאדענדין דאם רעכָט אַזְוָן דַּי מַאֲכָט פָּוּ דַּעֲרָגָרָעָג. ד. ה. ניט שטערדענדין דעם פרידען פָּוּ שטאט. דַּאֲסָקָט אַזְּמָעָט זַוְּדָמָעָט צַוְּדָר גַּעֲנִירָעָג דַּאֲסָקָט צַוְּבָאָשָׁלִיםָעָן זַיְן וְעוּנָעָר לְאַזְּמָעָט זַוְּדָמָעָט צַוְּדָר גַּעֲנָעָן דַּי גַּעֲוָעָצָעָן, וְעוּנָעָר אַפְּלָיוּן מַעַן דַּאֲרָפָה האַנְדָּלָעָן, אַזְּמָעָט נאר ניט גַּעֲנָעָן דַּי גַּעֲוָעָצָעָן, וְעוּנָעָר אַפְּלָיוּן עַס קְוָמָט אַיְם צַוְּדָמָעָט צַוְּדָמָעָט גַּעֲגָעָן דַּעֲמָעָט וְעוּנָעָר אַזְּמָעָט פָּאָר קְלָאָר אַזְּמָעָט גַּוְתָּמָעָט.

אַזְוָן זַאֲרָטָט פְּרָאָקְטִיךְ קאוּ אַנְגָּהָלָטָעָן וְעוּרָעָן אַזְוָן עַס זַאֲלָמָעָט שַׁאֲדָעָן דַּעֲרָפָה פְּרוּמָקִיָּט אַדְרָעָר דַּעֲרָג גַּעֲרָעְבָּטִיקִיָּט. אַזְוָן אַזְּמָעָט גַּעֲשָׁעָה, אויב מעַזְוָן ווְילָזָיָן אַגְּרָעְבָּטָעָר אַזְוָן פְּרוּמָעָר מעַשׂ. וְאוּרָיָם, וְווֹי אַיְדָה האָב שְׁוִין פְּרִיהָעָר גַּעֲוִוָּזָעָן, חַעֲנָגָט דַּי גַּעֲרָעְטִינִיקִיָּט אַפְּ נָאָר פָּוּ דַּעֲמָעָט באָשָׁלָם פָּוּ דַּעֲרָמָלְכָהָמָאָכָט, אַזְוָן דַּעֲרָפָה קאוּ נָאָר דַּעֲרָג זַיְינָעָט וְעוּנָעָט לְעַבְתָּמָיָה. וְעוּנָעָט אַזְוָן שִׁירָךְ פְּרוּמָיִם, באַשְׁטִיטִים זַיְן, זַיְן אַיְדָה האָב גַּעֲוִוָּזָעָן, אַזְוָן פְּרִיהָעָרָדָעָן קָאָפְּרִי טָעָל, אַזְוָן דַּעֲמָעָט כָּלָל פָּוּ דַּאֲסָאָלָיָן, וְעוּנָעָט גַּעֲטָאָן פָּאָר דַּעֲמָעָט פְּרִידָעָן אַזְוָן דַּעֲמָעָט; אַזְוָן ניט אַנְגָּהָלָטָעָן וְעוּרָעָט.

אויב יעדערער זאל וועלען ליעבען נאך זיין פאלטאנג. עם איז דער-פאלט א זינד געגען גאט צו וועלען האנדלען לוייט איגעגען מיינונגגען געגען די געזעצען פון דער מלוכה, צו וועלכע איינער איז אונטער-ווארטען. וארים, אויב דאס וואלט יערען איגענען דערלייבט געוען. ואלט דערפּון געמוות אַרְוִיסְקּוּמָן דער חורבוֹן פון גאנצען שטאמט. נאך מעער, א מענש קאָן ניט האנדלען קעגען דעם ווילען און גע-באמט פון זיין איגענען שבל, אזוּן לאָן ווּ ער געהארכט די געזע-צען, וארים ער האט מיט זיין איגענען שבל באַשְׁלָאַסְּעָן אַרְיְבּוּרְד צומראגען אויף דעם שטאמט זיין רעכט צו ליעבען נאך זיין איגענען ווילען.

מיר קאנען פון אונזער איגעגען ערפּאַרְוּגָן זען, ווּ אַזְוֵי די באָד הוייפּטונג וווערט באַשְׁטָעִיגָּט. אַט אַזְוֵי פֿאַסְּרִיט וְעַהֲרָן וְעַלְמָעָן אַוְיָף פְּאַרְזְּאַמְּלָאָנָּגָן גַּעַנְעָן פון די העכטטע אַז נְיוּרְוִינְגָן מְלוּכָּה-מְאַכְּטָעָן, אַז וועלכע עס איז באַשְׁלָוּסְעָן זאלען אַנְגְּעָנוּמָעָן וווערטען דורך די אַינְדָּשְׁטִימְגָּעָן מִינְגָּגָן פון אַלְעָ אַנְטִיְוִינְגָּעָםָרָן; אַז דאָר זיינען אלע אַיְינְג אַיְן דער דּוֹרְכְּפִּירְוּגָן פון די דּאַזְוּגָן באַשְׁלָוּסְעָן, גאנע גְּלִיאֵיד צִי אַיְינְעָרָן. האט געשטיימט פָּאָר דעם אַדְרָעָן קעגען דעם.

אַבְּעָר אַיד ווּל זִיד אַומְקָדְעָן צַו מִין אַיְינְגַּנְטְּלִיבָּר אַוְיְפָּגָּבָּעָן. פון די יְסָדוֹת פון שטאמט האַבָּען מִיר אַוְיְסְגָּעְפּוּנָעָן, ווּ אַזְוֵי יעדער אַיְינְעָרָן קאָן זִיד באַנְצָעָן מִיט דּעָרָרְפִּיהִיטָּן פון זיינְעָמִינְגָּעָן, נִיט בְּרוּיְגְנְעָנְדִּינְג קִיּוֹן שָׁאַדְעָן צַו דּעָרָרְמָאַכְּטָמָן. פון דעם קאָן מַעַן פָּוְנְקָט אַזְוֵי לְיִוְכְּט באַשְׁטִימָעָן, ווּאַסְטָמָקָט פָּאָר אַמְּיְנְגָּעָן עַמְּדָאָרְפּוּנָעָן בְּאַמְּרָאָכְּט ווּרְעָעָן פָּאָר אַוְיְפְּרִיאַצְּרְדִּינְג. דָּסֶם זיינְעָן אַזְוּגָּעָן מִינְגָּנָן גַּעַנְעָן, ווּאַסְטָמָקָט זִוְּט וְיִעְרָר מַהְוֹת נָאָר מַאְכָעָן ווּיְזִי צַו גָּרְנִישָׁט דעם אַפְּמָאָר, קִוְּיט וועלכען יעדער אַיְינְעָרָן זִיד אַפְּגָּוָאָגָּט פון זיין רעכט צַו חַאַנְדָּלָעָן ווּ אַים גַּעַלְסָט זִיד. אויב אַיְינְעָרָן טָעָנָה/טָצְבָּה. אַז די מְלוּכָּה-מְאַכְּט האט קִיּוֹן דְּעָה נִיט אַיבָּעָר אַים. אַדְרָעָר אַז קִיּוֹן אַז נִיט מְחוּזָּב צַו האַלְטָעָן זיינְעָפְּאַרְשְׁפְּרָעְבָּוּנָגָן, אַדְרָעָר אַז יעדער אַיְיָ נִעְרָן זָאָל לְיעַבְּעָן אַזְוֵי ווּ אַים גַּעַלְסָט זִיד, אַז נִעְרָעָר מִינְגָּעָן פון דעם מִין ווּאַס זיינְעָן לְהַפְּרָז צַו דעם אַוְיְבָעָן דְּרָמָאַנְטָעָן אַפְּמָאָר, אַז אַיְינְעָר אַז אַוְיְפְּהָעָצָר, נִיט דּעָרְפָּאָר ווּיְלָעָר האט אַזְוּגָּעָן מִיר נִונְגָּעָן, נָאָר צּוּלִיב די חַאַנְדָּלָגָעָן ווּאַס זיינְעָן שְׂוִין כָּל אַזְוּגָּעָן מִינְגָּעָן. וארים דער ווּאַס האט שְׂוִין אַזְוּגָּעָן מִינְגָּעָן, ברעכט

שווין שטילישוינויגענדין אדער אפענערהייט זיין קאנטראקט מיט דער מלכחדמאכט. פארקערט אבער, זיינגע אנדערע מיינונגגען, וועלכע ענטהאלטען איז זיך ניט קיון האנדולונג קעגען דעם קאנטראקט אדער נקעה, אדער צארז. איזוינע מיינונגגען זיינגע ניט קיון רעבעלישע; פידען אויב דער שטאט איז שטארק פארדרארבען; אדער אויב אבער גלייבישע איז ערגיינגע מענשען וואס קאנגע ניט פארטראנטט בי דיא מסען, איז פרייע מענשען, דערנרייכען צו איז אפלולארטיטט בי דיא מסען.

זיעדר וארט מעד געאכט ווי דאס געוועז.

פונדעסטוועגען לוייסען איך ניט אפ, איז עס זיינגע פאראן איינע צעלגען מיינונגגען, וואס כאטש לפנים זיינגע זי נאר שייד דעם אמת איז ניט-אמת, וווערו זיז דאד ארויסגעאנט איז פארשפרויט מיט אומר דינגע מאטיווען. איז קאפעטל 15 האב איך ווועגען דעם ארכומגע רעדט איז געוועזען, איז פונדעסטוועגען דארפ דער שבַּל דאד בלוייבען פרוי.

אויב מען האט נאר איז זיינגע, איז דיא טריוקיט פון א מענשען צום שטאט איז צו גאט קאנגע דערקענט ווועדען נאר פון דיא מעשים, דאס הייסט פון זיינע זיבע צו זיינע שכנים, קאזו דאמאלסט מער קיון ספֿפּ ניט זיינע, איז א גוטע רענירונג ווועט דערלויבען יעדען איזענס דיא זעלכע פריהיחס צו פילאפאפִּירען ווי צו גלייבען. אמת איז, איז דער פון קאנגע ארויסקומען געוועס אומאנגעמליכקייטען. אבער וואו איז וווען עס איז געוועז איז שבל'זונע ארדנונג פון וועלכע עס זאל נאר קיון שארען ניט ארויסקומע? וווער עס וויל אליז איזנשטעלען דורך געוועצען, דער ווועט גיבער ארויסרוףען פעלערען איזידער זוי פארבע טערען. דאס וואס מען קאזו ניט שטערען, מוו מען דערלאזען, אפייל אויב דערפּון קומט אrosis אַשְׁדָּעָן. וארים זויפּיל שלעכטן קומט ניט אrosis פון לוקסן, קאנא, קאנזקיטים, שכורת איז זיינער גלייבען? איז דאד האט מען מיט זיינע גדרולד, וויל מען קאזו זיינט אפשאפען דורך דיא מאכט פון געוועצען, באטש זיינע זיינע גרויסע זונד. אוות וויפּיל מער דארפּ דערלויבט וווערען דיא פריהיחס פון געראנקען, וואס איז באמת נאר איז מונענד איז וואס קאזו ניט אונטערדריקט וווערען! דערצז קומט נאר דאס, וואס אלע שאדענס וועלכע קאנגע דער פון אrosisקומען קאנגע פארמידען וווערען דורך דיא אומטאראטיטט פון דער רענירונג, ווי איך ווועל עס באילד זויזען. איז עס איז ניט נויטיג

או דערמאָנוּן או אָזֶאָ פֿרִיהַיִיט קָאנָנוּן דִּי ווֹסְעַנְשָׁאַפְּטָעַן אָנוּ
קָונְסְטָעַן נִיט מְאַכְּבָעַן קִינְעַן פֿאַרְשָׁרְטָעַן; וּוֹאָרוּם קִינְעַר קָאָן זִיד נִיט
אַפְּנַעֲבָעַן מִיט עַרְפָּאַלְגָּן מִיט דִּי דָּזְיִינְגָּן בְּאַשְׁפְּטִינְגְּנוּן, אָוִיב עַר אַיְזָן
נִיט אַיְנָאַנְצָעַן פֿרִי אָנוּ אַוְמְגַעְשָׁטָעַד אַיְן זַיְינְגָּן אַוְרְטִיְילְעַן.

אַבְּעָר זַאֲלָעַן מֵיר אַנְגָּמָעַן, אָנוּ דִּי דָּזְוִינְגָּן פֿרִיהַיִיט קָאָן וּוּרְעָנוּ
דְּעַרְשְׁטִיקָט אָנוּ דִּי מְעַנְשָׁעַן קָאנָנוּן אַזְּוִי וּוּוִוִּיט וּוּרְעָנוּן אַונְטְּרָיאַבְּט, אָנוּ
זַיְיַ זַאֲלָעַן פּוֹן זִיד לְאַזְּעַן הָעָרָעַן, נָאָר לְיִוְתָּר דִּי בְּאַפְּגָעָלָעַן פּוֹן זַיְיַעְרָעַ הָעָרָה
שְׁעָרָ; פֿוֹנְדְּעַסְטּוּעַגְּנָעַן וּוּעַט קִינְמָאָלָן נִיט גַּעַשְׁעָהָן, אָנוּ זַיְיַ זַאֲלָעַן נָאָר
טְרָאַכְּטָעַן דָּאָם, וּוּאָס זַיְיַעְרָעַ הָעָרָשָׂר וּוּלְעַן. דָּעַר פּוּעַל יְזָאָה וּוּעַט זַיְיַן,
אָנוּ דִּי מְעַנְשָׁעַן וּוּלְעַן יְעַדְעַן תָּאָגָן רִידְעַן אַנְדְּעָרָשׂ וּזַיְיַ טְרָאַכְּטָעַן, אָנוּ
דִּי טְרִיקְיִיט, וּוּאָס אַיְזָן זַיְיַ נְוִיטָגָן פָּאָר דָּעַם שְׁטָאָט, וּוּעַט דָּרְדָּר דָּעַם
וּוּרְעָנוּן אַונְטְּרָגְּנָרָאַבָּעַן. אָ שְׁעַנְדְּלִיכְבָּעַ חַנְפָּה אָוּ פֿאַלְשְׁקִיט וּוּלְעַן
זִיד פֿאַרְשְׁפְּרִיטָעַן, אָנוּ דָּרְדָּר דָּעַם וּוּלְעַן אַלְעַגְּנָעַן גַּוְתָּעַן קָוְנְסָטָעַן פָּאָרָה
דָּאַרְבָּעַן אָנוּ פֿאַרְפְּעַלְשָׁוּוּט וּוּרְעָנוּן.

אַבְּעָר מַעַן קָאָן זִיד נָאָר נִיט פֿאַרְשְׁטָעַלְעַן, אָנוּ אַלְעַגְּנָעַן טְרָאַכְּבָּר
טָעַן אַזְּוִי וּזַיְיַ עַס וּוּרְעָט זַיְיַ בְּאַפְּוּלְעַן; וּוֹאָרִים וּוּאָס מַעַר דִּי הָעָרָשָׂר
וּוּכְבָּעַן אַיְנָאַצְּוּצָעַמָּעַן דִּי פֿרִיהַיִיט פּוֹן וּוּאָרָט, אַלְעַז מַעַר אַיְנָגָעַ/עַקְשָׁנָט
הָאַלְטָעַן זִיד דִּי מְעַנְשָׁעַן אָנוּ דִּי דָּזְיִינְגָּן פֿרִיהַיִיט, אָנוּ דָּאָס מַעַן נִיט דִּי
וּשְׁעַדְנָעַן אָנוּ דִּי חַנְפָּה אָנוּ דִּי אַנְדְּעָרָשׂ שְׁוּטִים, וּוּעַמְּסָנָט גַּנְצָעַר גְּלִיק
עַס בְּאַשְׁטִיטִים אַיְן דָּעַם, וּוּאָס זַיְיַ צַיְוּלְעַן דָּאָס גַּלְעַט אַיְן דִּי קָאַסְטָעַנְס
אָנוּ שְׁמָאַפְּעַן אָנוּ דִּי בְּיִיכְבָּרָה; נָאָר דָּאָס מַעַן דּוּקָאָ דִּי, וּוּעַמְּסָנָט זַיְיַעְרָ
גַּוְתָּעַרְצִיחְוָנָגָן, אַרְעַנְטְּלִיכְבָּרָה כְּאַרְכְּטָעַר אָנוּ גַּוְתָּעַמְּדָהָת הָאַבָּעַן צָרָ
עַבְּגָדָעַן צָו דָּעַר פֿרִיהַיִיט. דִּי מְעַנְשָׁעַן קָאנָנוּן לְוִיט זַיְיַעְרָ נַאֲטוּר
קִיְּזָן זַאֲדָזָיְזָלְעַטְנָט נִיט פֿאַרְטְּרָאַגָּעָן, וּזַיְיַ בָּעַת מַעַן גַּעַטְמָן אָנוּ פָּאָר
אָ פֿאַרְבְּרָעַבָּעַן דָּאָס וּוּאָס זַיְיַ הָאַלְטָעַן פָּאָר אַזְּנָתָה, אָנוּ אָוִיב מַעַן
פֿאַרְבְּרָעַנְטָזָיְזָלְעַטְנָט זַיְיַ פָּאָר אָחָתָאָס וּוּאָס בְּאַגְּנִיסְטָעַרְט זַיְיַ צָו פֿרְוּמְקִיט
צָו גַּאֲטָמָן אָנוּ מְעַנְשָׁעַן. זַיְיַ זַיְינְגָּעַן דְּאַמְּאַלְסָטָט גְּדוּלִיטָט צָו פֿאַרְשְׁיַלְטָעַן
דִּי גַּעַזְעַצְעַן אָנוּ זִיד צָו שְׁטַעַלְעַן קָעַגְעַן דָּעַר רַעֲנַרְוָנָגָן, אָנוּ זַיְיַ הָאַלְטָעַן
נִיט פָּאָר קִיְּזָן שְׁאַנְכָּה, נָאָר פָּאָר אָכְבָּד צָו רַעֲבְּלִירָעָן, אָנוּ זַיְיַ לְאַזְּעַן
זִיד אַרְיוֹן פָּאָר דָּעַם צְוּוֹק אַיְזָן יְعַדְעַן זַאֲרָט פֿאַרְבְּרָעַבָּעָנָס: אָנוּ וּזַיְיַ
בְּאַלְגָּד אָזֶאָ דִּי מְעַנְשָׁלִיכְבָּעַן נַאֲטוּר אַיְזָן זַיְיַ בְּאַשְׁאַפְּעָן, דָּרְפָּאָר טְרַעְפָּעָן
דִּי גַּעַזְעַצְעַן קָעַגְעַן מִיְּנוֹגָגָן נִיט דִּי פֿאַרְדְּאַרְכְּבָעָן, נָאָר דִּי פֿרִיְעָן נָאָר
טוּרָעָן; זַיְיַ הָאַלְטָעַן נִיט אַיְזָן צְוִים דִּי בְּיוֹזְוִילְגָּעָן נָאָר זַיְיַ וּוּפְעָן אַרְוּסָט

פארבייטערונג בוי די ערליך און זיין קאנען אַנגעההאלטטען ווערטען נאָר
מייט גרויס געפֿאָר פֿאָרְזִין שטאט.

דערצו זיינען אַזוּנָע גַּעֲזָעָן בְּכֹל נַצְלָאָן; וואָרים דער וואָס
האלט פֿאָר אָמָת די מִינְנוּנָען, וואָס זיינען פֿאָרְבָּאָטָעָן פּוֹן שטאט,
דער קאָן דעם גַּעֲזָעָן נִימְפָּאָלְגָּעָן. אָנוּ וועֶר עַס האָלט די דָאָזְנָעָן
מִינְנוּנָען פֿאָר פֿאָלְשִׁין, דער באָטְרָאָכְט אַזָּא גַּעֲזָעָן פֿאָר אָמִין פְּרוּזִין
לענֵיעַ אָנוּ שְׂטָאָלְצִירָט אַזָּא שְׂטָאָרָק דָּרְמִיט, אָנוּ שְׁפָעְטָר, וועֶר די דָעַ

גִּירְוָנָג ווֹיל אַזָּא גַּעֲזָעָן צְוִירְקוּרְפָּעָן, קאָן זַי עַס שְׂוִין אָוִיד נִימְזִין.

צַו דעם אלְעַז קומָט נאָר צַו דָּאָם, וואָס מִיר האָכָּעָן גַּעֲלָרָנָט אַיְזָן
קָאָפְּיָטָעָל 18 פּוֹן דער אִידְישָׁעָר גַּעֲשִׁיכְמָעָן. אָנוּ וועל בּוֹלָם, ווּסְפִּיל
שְׂפָאָלְטָוָנָגָעָן זיינען צְוִילְבָּד דעם פֿאָרְגָּעָקְמוּנָעָן אַיְזָן דער קִירְד! וועֶלְכָּעָן
סְכָסְכִּים פּוֹן די גַּעֲלָרָטָעָה האָט די רָעְגִּירְוָנָג נִימְזִין גַּעֲפְּרוּבִּירָט צַו פֿאָרָה
עַנְדִּיגָּעָן דָּוָרָד גַּעֲזָעָן! אַוְיבָּמְעַנְשָׁעָן וְאַלְטָעָן נִימְזִין גַּעֲהָאָפְּט אַרְבִּיעָרָה
צִיהָעָן די רָעְגִּירְוָנָג אָנוּ די גַּעֲזָעָן אַוְיָף זַיְעָר זַיְוִת אָנוּ צַו טְרִיאָוָמֶר
פִּירְעָן אַיְבָּעָר זַיְעָר גַּעֲנָנָעָר אַוְנָטָעָר די באָגְרִיסְוָנָגָעָן פּוֹן די מַאֲסָעָן
אָנוּ צַו גַּעֲזָעָן כְּבָוד אָנוּ אַוְיָסִיכְבָּעָנָגָעָן, וְאַלְטָעָן זַיְיָינְמָאָל וְיָר
נִימְזִין אַרְוָמְנָעָרִיסָעָן אַזָּא בְּיוֹזּוּלִיגָּן, אָנוּ אַזָּא גַּרְמִצָּאָרָן וְוְאַלְטָז זַיְיָינְמָיָן
בְּאַפְּלָעָן.

דאָס גַּעֲרָנָט אָנוּ נִימְזִין נאָר דער שְׁכָל הַיּוֹלֶה, נאָר אָוִיד די ערְזָה
פארְוָנָג אָנוּ די טְעָגְלִיכְעָן בִּיְשִׁיפְּלָעָן. אַזָּוּנָע גַּעֲזָעָן וואָס שְׂרִיבְּבָעָן
יעָדָעָן אַיְינָעָם פֿאָר וואָס עַר דָּאָרָה גַּלְוִיבָּעָן אָנוּ וואָס פֿאָרְבָּאָטָעָן, וואָס
עַס אַיְזָן צַו זַאְגָּעָן אַדְרָעָן צַו שְׂרִיבְּבָעָן, וועֶרֶעָן אַפְּט גַּעֲשָׁאָפָּעָן נאָר כְּדִי
מְפָצָה צַו זַיְוִין, אַדְרָעָן נַאֲכַזְוָעָבָּעָן די וואָס קָאָנָעָן נִימְזִין פֿאָרְטָרָאָגָעָן קַיְיָין
מַעֲנָשָׁעָן מִיטָּפְּרִיעָה גַּעֲדָאָקָעָן, אָנוּ וואָס קָאָנָעָן דָּוָרָד אַזָּוּנָעָן פְּאַלְשָׁעָן
גַּעֲזָעָן לְיִכְתָּבָּאָ פֿאָרְוָאָנְדָלָעָן די אַבְּרָעָנְבָּעָנְהָיָהָטָן פּוֹן די מַאֲסָעָן אַיְזָן
אוּפְּרָעָונָגָעָן אָנוּ צַאָרָן, קָעָנָעָן יַעֲדָעָן וועֶמְעָן זַיְיָוָלָעָן.

צַי וְאַלְטָז נִימְזִין בְּעַסְטָר גַּעֲזָעָן אַיְינְצָהָאָלְטָעָן דָּעַט אַזָּא אָנוּ בְּיוֹזָה
קִיְיָיט פּוֹן די מַאֲסָעָן אַנְשָׁטָאָט צַו שְׁאָפָּעָן אַוְמָנוֹצְלִיכְעָן גַּעֲזָעָן, וואָס
קָאָנָעָן נאָר גַּעֲרָאָכָעָן וועֶרֶעָן פּוֹן די, וועֶלְכָּעָן לִיבָּעָן די טְוָנָעָנד אָנוּ די
קָוָנָסָעָן, אָנוּ וואָס בְּרִינְגָּעָן אוֹפָה אַזָּא אַוְפָה דָעַט שְׂטָאָט נאָר אַיְזָן אָ
פְּאַרְלָעָנְהָיָהָט אַוְיָף אַזָּא וְוּוִיטָה, אֹזֶר קָאָן מַעַר נִימְזִין אַיְינְחָאָלְטָעָן בְּיַיְזָן
זַיְיָין פְּרִיעָה, טָאָלָאָנְטָפְּלָעָן מַעֲנָשָׁעָן? צַי אַיְזָן פֿאָרָאָן אָ וועֶלְכָּעָן
נִימְזִין גַּרְעָסָעָר אַוְמָגִילָהָט פֿאָר אַ שְׂטָאָט, וְיָיָ דָאָם, אָזֶן פְּרִיעָה מַעֲנָשָׁעָן.

וואס דענגן אנדערש און קאנגע זיך ניט פארישטעלען, זאלען, זוי פארברעכער פארשיקט ווערדען פון לאנד? וואס קאן זיין שעדריבער זוי צו האלטע מענשען פאר שונגאים ניט צוליב עפֿעס א פארברעכער אדרער פארדארבענקייט, נאר דערפאר וויל זוי האבען א פרייען גיסט און צו פירען איזוינע מענשען צום טויט? אויף אזא אומט וווערט דער שעשפֿאט, וואס דארף זיין דער שרעה פאר די שלעכט, די שענסטער ארענַא, וואו די העכטן מוסטערן פון טונענד און טאלעראנץ ווערעדן אroiיסגעשטעלט צום שאנדקלאייז פון דער העכטן ער רענירונגס-מאכט פון שטאמט. מענשען וואס פילען זיך פאר ערליך, האבען קיון מורה ניט פאר'ן טויט, זוי עס טווען די פארברעכער, און זוי בעטש ניט קיון רחמים. זוי ווערעדן ניט איזונגעשראבקען מיט דער מורה, וואס רופט ארייז חרטה נאר א שלעכטער טאט. און זוי האלטען, און צו שטאד בעו פאר דער זאך פון פריהוית איז ניט קיון פארברעכער, נאר א כבוד און א גוטע זאך. וואס פאר א ביישפֿיל וויל מען אלוא מיט דעם טויט פון איזוינע מענשען געבען? די פוילע און שוואכּע פאר-שטייען בכלל ניט פאר וואס זוי זיינען געתטארבען, די טומעל-מאכער האסען עס און די ערליך ליבען עס. זיעיר טויט קאר נאר ווערעדן א ביישפֿיל עס נאכּזטאו, אדרער וויניגסטען עס צו באו-אונדערעדן. אויב מען וויל אלוי, און ניט די פארמעלע צישטימונג, נאר די טרייסיט וואלען באשיצט ווערעדן, און איז די רענירונג זאל קאנגען איזונહאלטען דעם שטאמט איז א גוטען צושטאנד און זאל ניט זיין געזוואונגען נאכּזונגעבן די טומעל-מאכער, איז אבסאלוט נויטיג, און די מינונגס-פריהוית זאל אונרכענט ווערעדן, און די מענשען דארבען איזו ריגרט ווערעדן, און באטש זוי האבען פארשיידערען און זאנאר פארקערט מעינויינגען, זאלען זוי פונדרסטווועגען קאנגען ליעבען בשלום איינע מיט די אנדערען. עס איז קיון ספק ניט, און דאס איז דער בעטנער סיטטער פון רענירונג מיט די קלענסטער שעדרען, וויל זוי געפֿינט זיך אויפֿן בעטטען אופֿן איז הסכּם מיט דער מענשליכער נאטור. ווארים איז א דעם-אקראטיישען שטאט, וואס דערנע הענט זיך אם מיסטען צום נאטירליך זושטאנד זיינען אלע מענשען מושוח געווארדען צו האנדלען נאר געמיינזאמע באשלוסען, אבער ניט צו טראכּר טעו און צו אורטילען אויפֿן נלייכען אופֿן. דאס הייסט, איזו זוי מען חאט איזונגעזען, און אלע מענשען קאנגען ניט האבען דיזעלביינע מייד

נוונגען, איז מען מושה געוווארען, איז דאס, וואס וועט באקומווען דאס רוב שטימען זאל באקומווען די קראפט פון א געוויא, מיט דעם באידיגן, איז דאס געוויא זאל קאנען צוריינערופען וווערעהן, אויב דורד די אומד שטענדען וועט פארקומווען איז ענדערונג איזו די מיינונגגען. דערפאָר גע' שעחת, איז וואס ווינינגר ער בעס ווערט דערלויבט צו די מענשען פרײַר היות פון מיינונגגען. אליע מער דערווויטערט זיינגען זי פון דעם נאָר טיריליכבען צושטאנד, איזו אליע מער ווערעהן זיַּי רענירט דורך געווואָלט. בעס זיינגען פאראָז פאר דעם גענוג ביישפֿילען. איזו איך דראָפ נוּט ווּוִיט נוּין צו געפֿנען באָזְּיוּזְּן, איזו פון אַזְּאָרְּפּֿרְּהִיְּהִיטְּ קְּוּמְּעָן נְּטָאָרְּוּסְּ קְּיִינְּעָן שְׁאָדְּעָנְּטָ, וְּוּלְּכְּבָּעָן דִּיְּ רַעֲנִירְּוֹנְּגָן זָאָל נִיטְּ קְּאָנְּעָן בָּאָזְּיִיְּרָטְּגָן, אָזְּוּ אָזְּ דִּיְּ מַעְנְּשָׁלְּכָבָּעָן הַאֲנְדְּרָנְּגָנְּגָעָן קְּאָנְּעָן לִיכְּבָּטָן גַּהְּאָלְּטָעָן וְּוּעָ דָעָן אָזְּ גַּדְּעָנִיצְּעָן, אָזְּ זַיְּ זָאָלָעָן אַיְּנָעָן דִּיְּ אַנְדְּרָעָן נִיטְּ שְׁטָרְּעָן. בָּאָטְּשָׁ זַיְּעָרָעָן מִיְּנְּוּנְּגָעָן זַיְּנָעָן גָּאָנְּצָאָרְּשִׁידְּעָן. די שְׁטָמָת אַמְּסָר טְּעָרָדָם וְּוּיְּזָוָּט אַבְּיִשְׁפִּילְּ וְּוּיְּאַזְּוּיְּ דִּיְּ פְּרוּכָּטָ פָּוּן אַזְּאָרְּפּֿרְּהִיְּהִיטְּ הַאָט גַּהְּאָלְּפָעָן זַיְּ זַיְּ פָּאָנָאָנְדָעָרְצָאָוָאָקָעָן אָזְּוּיְּ נְּרוּסָם, אָזְּ זָיְּ זָאָל אַרְּיסִיסְּ רְּוּפָעָן בָּאָזְּוּאָנְדָעָרָוָנָגָן בֵּיְּ אַלְּ פְּעָלָקָעָר. אָזְּ אַטְּ דָעָרָ בְּלִיהְעָנְדָרָ אָזְּ אַוְּיְּסְּגְּעִיצְּיְּכְּבָּנְּטָעָר שְׁטָמָת לְבָעָן אַלְּעָרְּלִיְּ פְּעָלָקָעָר אָזְּ סְּעָקָטָעָן אַיְּן דָעָרָ גַּרְּעָסְטָעָר הַאָרְמָאָנָעָ, אָזְּ אַוְּיְּבָעָן מַעָן וּלְיָדָ וְּוּמָעָן עַס אָזְּ אַנְּכָּר טְּרְּוּיָּעָן אַפְּאָרְמָעָן, פְּרָעָטָמָעָן נָאָרָ צִּיְּ אַיְּן יְּעָנָעָרָ רְּיִידָ אַדְּעָרָ אַרְּיָם, צִּיְּ פְּלָעָנָטָעָר הַאֲנְדָלָעָן עַרְלִיְּ אַדְּעָרָ שְׁוּוֹינְּרָלְּעִירִישָׁ. מַעָן קְּיֻמָּרָט זַיְּד אַבְּעָרָ נִיטְּ וְּוּגָעָן יְּעָנָעָם רְּעַלְיִגְּיָעָ אַדְּעָרָ סְּעָקָטָעָ, וּוּיְּלָיְּ מַעָן וְּוּיְּסָטָם, אָזְּ בֵּיְּ דָעָמָרָ רִיכְּטָעָר וְּוּטָמָעָן נָאָרָ צִּיְּ אַיְּן יְּעָנָעָרָ רְּיִידָ אַדְּעָרָ אַרְּיָם, פְּאַרְלִיְּרָעָן. זָאָגָאָרָ דיְּ אַנְהִיְּנָעָרָ פָּוּן דיְּ פָּאָרְהָאָסְטָעָסְטָעָ סְּעָקָטָעָן וְּוּעָ דָעָרָ רְּעַלְיִונְּוּעָרָ קְּאָמָקָ צְּוּיְּשָׁעָן דיְּ פָּאָלִיטִיקָעָרָ מְכָחָ דיְּ דָעָמָאָנָסָטָרָאָנְטָעָוָן*) אָזְּ עַס אָזְּ דָעָרָפָוּ אַרְיָיסְּ טְּרָאָנָטָעָן אָזְּ קְּאָנְטָרָאָדָעָמָאָנְסָטָרָאָנְטָעָוָן

*) דיְּ רְּעַלְיִגְּיָעָן מְלָאָמָה וְּוּסָמָחָט זַיְּ אָפְּגָעָשָׁבָגָעָלָט אַיְּן חַאְלָאָגָד אָזְּ דָעָמָרָעָן יְּרָאָצְּעָנְּדָלִיגָן פָּוּן 17 טָעָן יְּאָרְהָנְדָעָרָט צְּוּיְּשָׁעָן דיְּ אַנְהִיְּנָעָרָ פָּוּן דָעָמָשָׁרָעָן קְּאָלְוִוְּגִיְּסְטִישָׁעָן גְּלוּבָעָן, וְּוּיְּ עַר אָזְּ אַוְּיְּסְּגְּעִיטְּוּתָשָׁם גַּעַ

געקומוּן אַ רעליגוּנְזָע שפֿאַלְטוֹנְגַ, האַבָּעוּ אַ סְדַ פְּאַלְעַן דָמָאַלְסָט בָּאַ
וַיּוֹזָעַן, אָז דִי גַעֲזָעַן וּוְאָס וּוְילָעַן אַיְינְשְׁטָילָעַן אַט דֻעַם רַעַלְגַעְזָעַן
קָאמָפַ, רַיְיכָעַן גַאֲר מַעַר אַוְיףַ דִי מַעַנְשָׁעַן אָז זַיְוִינְפָּאַרְעָן זַיִן, אַנְ
שַׂטָּאטָם זַיִן צָו בָּאַרְוָהִינְגַן, אָז אָז זַיְוִינְפָּאַרְעָן אַרְוִיס בֵּי גַעְוִוִיסָעַ
שָׁעַן אַ נִיטַ צְרוּיְקָנְגָה אַלְטָעַנְעַן אַוִיסְגָעַלְעַסְקָנִיםַ. נַאֲרַ מַעַר, עַס הָאַט
זַיְדָאָרְוִיסְגָעַוְיָעַן, אָז רַעַלְגַעְזָע שפֿאַלְטוֹנְגַן קוּמוּן אַרְוִיס נִיטַ פָוַן
דָעַר שְׁטָרַעַבְוָנְגַ צָו אַמָתַ, וּוְאָס אַיְזַ דָעַר קָוָאַלְ פָוַן פְּרַיְינְדְּלִיכְקוּיטַ
אוֹן מַיְלְדְּקָוִיטַ, נַאֲרַ פָוַן דֻעַם שְׁטָאַרְקָעַן פָאַרְלָאַנְגַן צָו הָעַרְשָׁעַן. דָעַרְפָוַן
איַז קָלָאָרַ, אָז נַאֲרַ דִי זַיְוִינְעַן אַפְּטָרְנִינְגַ פָוַן דָעַר רַעַלְגִּינְ, וּוְאָס פָאַרְ
דָאַמָעַן דִי שְׁרַיְפָטָעַן פָוַן אַנְדָעַרְעַן מַעַנְשָׁעַן אָזָוַעַן אַוְיףַ דֻעַם אַוְיסָטַ
גַעַלְאַמְעַנְעַם הַמוֹן צָו גַעַוְאַלְטָאַטָעַן אַנְטָקָעַן אַזְוִינְעַן שְׁרַיְפְּטַשְׁטָעַ
לְעָרָן; נִיטַ אַבָּעַר דִי שְׁרַיְפְּטַשְׁטָעַלְעָרְ אלְיָיָן, וּוְאָס שְׁרַיְבָעַן דָאַס רָובַ
נַאֲרַ פָאַר גַעַלְעַנְטָעַן אָזָוַעַן נַעַמְעַן נַאֲרַ דִי פָאַרְנוֹנְפָטַ פָאַר זַיְעַר הַילְךָ.
דָעַרְפָאָר זַיְוִינְעַן דִי אַמָתַעְ רַדְשְׁטָרְעַרְ נַאֲרַ דִי, וּוְאָס זַכְעַן פָאַרְטַ צָו
בָאַזְוִיטִינְעַן דִי פְּרִיעַ מַיְנוֹנְגַן, וּוְלְכָעַ מַעַן קָאָן נִיטַ אַונְטָעַרְדְּקָעַן.
אַיךְ חָאַב אַוְיףַ אַזָּא אַפְּוָן גַעַוְיָעַן: (1) אָז מַעַן קָאָן נִיטַ אַוְעַדְ
נַעַמְעַן בֵּי דִי מַעַנְשָׁעַן דִי פְּרִיחָיִיט אַרְוִיסְצָוָאנְעַן דָאַס וּוְאָס זַיִן
טְרָאַכְטָעַן. (2) אָז דִי דָאַזְוִינְעַן פְּרִיחָיִיט קָאָן גַעַנְבָעַן וּוּרְעַן צָו יַעַדְעַן
אַיְינְעַם אָזָוַעַן פְּרָאַקְטִיצְרָט וּוּרְעַן פָוַן אַיִם אָז שַׁאַדְעַן פָאַר דָאַס רַעַכְטַ
אָז אַוְטָאַרְיְטָעַטַ פָוַן דָעַר רַעַנְיְרָגְסָמָכָטַ, אַוְיבַ נַאֲרַ עַר זַכְטַ נִיטַ
אַיְינְצְוּפְרָעַן נִיעַ גַעַזְעַעַן אָזָוַעַן נִיטַ צָו טַאַן קִיְיָן זַאָר, וּוְאָס
זָאָל זַיִן גַעַנְעַן דִי עַקְזִיסְטִירַעַנְדָעַ גַעַזְעַעַן. (3) אָז יַעַדְעַר אַיְינְעַרְ
קָאָן גַעַנְמָעַן אָזָא פְּרִיחָיִיט אַחֲהָן שַׁאַדְעַן פָאַר דֻעַם פְּרִידְעַן פָוַן שְׁטָאַטַ
אָז אָז עַס זָאָל דָעַרְפָוַן נִיטַ אַרְוִיסְקָוּמָעַן קִיְיָן שַׁאַדְעַן, וּוְלְכָעַ מַעַן

וּוְאַרְעַן פָוַן פְּרָאַנְג גַּאַמְאַרְוּם אָזָן זַיְוִינְ גַעַגְנָעַר, דִי שַׁוְלָעַרְ פָוַן דֻעַם מַעַרְ
לִיְבָעַרְלָעַן יַאֲקָאָב אַרְמִינוֹס, וּוְלְכָעַרְ הָאַט מַעַרְ גַעַוְוִיכָט גַעַלְיוִיגַט אַוְיףַ דִי
פְּרָאַקְטִישָׁעַ דְרַכְפִּירְוָנְגַ פָוַן דִי קְרִיסְטְּלִיכְבָעַ גַעַבְאַטְעַן. דֻעַם נַעַמְעַן דְעַרְ
מַאַבְסְטָרְאַבְסְטָרְ אַבְסְטָרְ אַבְסְטָרְ אַבְסְטָרְ אַבְסְטָרְ אַבְסְטָרְ אַבְסְטָרְ
דִי דְרַשְׁתְּמַעְלָוְגַ פָוַן זַיְוּרְעַר עַקְרִי אַמְנוֹנָה (עַמְאַנְפְּרָאַזְיָה) אָזָן 5 פְּוַנְקָשָׁעַן
אַיִן יָאָר 1610. דִי אַנְחִיְינְגָרְ פָוַן גַּאַמְאַרְוּם הָאַבָּעַן גַעַנְטְּפָרֶת מַוְתַ אַקְעַ
גַעַגְעַצְלִיכְבָעַר דְרַשְׁתְּמַעְלָוְגַ פָוַן זַיְוּרְעַר עַקְרִי אַמְנוֹנָה (קָאנְטָרָאַדְרָעַמְאַנְסְטָרָאַ
צִיעַ). — אַגְמָנְרָקָוָגַ פָוַן דֻעַם אַיְבָעַרְזָעַצְרָאַ.

ואל ניט קאנען לוייבט באזיטיגען. 4) אzo יעדער אינער קאו געניזען איזא פרייהית און עס זאל ניט שארען דער פרומקיט. 5) אzo גיעוע צען וואס זווערעו אויסגעגעבען וועגען ספעלאטוווע פראאנען זייןען נוצלאן. 6) און וועל כולם, אzo איזא פרייהית איז ניט נאר וואס זי ק אן געגעבען ווערעהן אzo שארען פאר דעם פרידען פון שטאטם, פאר די פרומקיט איז דאס רעכט פון דער רענירוננס-מאכט, נאר איז דאס מ ז א אורד געשחו, ברדי דער שטאט זאל קאנען עקייסטירען. ואדים דארט וואו מען וויל עס אוזעגעמען בי די מעגעשען און וואו מען שטעלט צום געריכט ניט די האנדלונגען וואס דארף אליאן באשטראפט ווערעהן, נאר די מיינונגען, דערגריכט מען דורך דעם נאר דאס, איז די מעגעשען הייבען זי איז צו באטראקטען אלס מארטירעה, און עס וווקט איזוף בי זי א פארכיטערונג און מיטלייד צו די קרבנות, א נט שטאט מורה פאר די שטראפ. דער פועל וויא דעפונו איז, איז עדר ליקיט און גוטער גלויבען גיינען צו גראנד; שמייכלער און פאראטען ווערעהן דערמוטינט און די סקטאנטען טרייאומפרען, וויל מען ניט נאר זיינר צארן, און די טרעגער פון דער מלוכהמאכט ווערעהן פארה וואנדעלט איז אנהייןער פון די תורות פון וועלכע זי. די סקטאנט מען, זיינען די אויסטייטשער. דערפאד דערלויבען זי זיך אליאן צו פארכאפען די רעכטען און אוטארטעט פון דער רענירונג און האל טען זיך אפליו ניט צוריך פון דער באהויפטונג, איז זי זיינען די רעקט אויסדרויזילט פון גאטם, און איז זיינער באשלושען זיינען געט-ליד, בעט די געזעצען פון שטאט זיינען נאר מענשילד. און דערפאד מזוען די מלוכהבעזעצען זיינן אונטערוואראפען אונטער די געטליך נזועצען. ד. ה. אונטער זיינער איזעגען גזועצען. יעדער אינער קאו זען, איז דאס איז פונקט דער הפה פון די אינטערעסן פון שטאט און דערפאד פארענדיג איז מיט דער באהויפטונג, וויא איז האב עס שיין געוויזען איז קאפאיטעל 18, איז דער גראסטער גליק פארן' שטאט איין, איזוב פרומקיט איז רעליגגע באשטייען נאר איז דער פראקטיד צירונג פון ליבע און גערעכטנקייט. איז איז דאס רעכט פון דער דער גירונגס-מאכט באשרענט זיך סי איז וועלכיבע איז סי איין דעל-זיעזע אנגעלגענעהיתען. נאר איזוף האנדלונגען, אבער עס מז יעדען זיינ דערלויבט צו טראכטן וואס ער וויל איז צו זאגען וואס ער טראכטן.

דערמיט האב איד דערפילט דעם צוועק, וואס איד האב זיך פאָרַז
גענומען איז דעם טראקטאט. עס בלײַבט מיר נאר נאָז אויסטרוקילד
צּוֹ דְּרַעְקְּלָעְרָעְגּוֹן, אֶזְ אֶלְיָזְ וּוָסְ אֶידְ הָאָבְ דָּא גַּזְוָאָגָטְ בֵּיןְ אֶידְ מִיטְ שְׁמָחָה
נְעָרִיםְ צּוֹ אָוְנְטְּעָרוֹוְאָרְפָּעָן אָוְנְטְּשָׁרְ דְּעַרְ קְּרִיטְיקְ אָזְזָן דֻּעַם פְּסָקְ פָּוֹ
דְּעַרְ דְּעַגְּיוֹרְגָּגְ פָּוֹן מִיּוֹן פָּאָטְעָרְלָאָנדְ, אָוְיבְ לְוִוְּתְ אֶידְ מִינְגְּוָגְ אִיזְ אִיזְ
דֻּעַם וּוָסְ אֶסְ אִיזְ פָּאָרָאָן. וּוָסְ קָאָן שָׁאָדָעְ בְּרִיְינְגָעְן דֻּעַם אַלְגְּעָמְיִינְעָם
נְלִיכְ אָזְזָן דַּי גַּעֲזָעָן פָּוֹן לְאָנָדְ, וּוּלְ אֶידְ עַסְ האָבָעָן נִיטְ גַּעֲזָעָן. אֶידְ
וּוּיְםְ, אֶזְ אֶידְ בֵּיןְ אָ מְעַנְשָׁ אָזְזָן קָאָן האָבָעָן אָ טָעוֹתְ; אָבָעָרְ אֶידְ האָבְ
זְיךְ שְׁטָאָרָקְ בָּאָמִיטְ נִיטְ אָדִינְצְזְפָּאָלְעָן אִיזְ קִיּוֹן טָעוֹתְ, אָזְנָרְ דָּאָסְ
צּוֹ שְׁרִיְבָעָן, וּוָסְ עַסְ שְׁטִימָטְ אִיזְ מִיטְ דַּי גַּעֲזָעָן פָּוֹן מִיּוֹן פָּאָטְעָרְ
לְאָנָדְ, פָּוֹן פְּרוּמְקִיְיטְ אָזְזָן פָּוֹן מַאָרָאָלְ.

